

GESCHIEDKUNDIG WOORDENBOEK,

OF

BEKNOPTÉ LEVENSBESCHRIJVINGEN

VAN

MANNEN, DIE, VAN HET BEGIN DER WERELD TOT OP ONZEN
TIJD, ZICH DOOR VERNUFT, BEGAAFDHEDEN, DEUGDEN,
DWAALINGEN OF MISDADEN HEBBEN BEROEMD OF BERUCHT
GEMAAKT; VOORAFGEGAAN DOOR EENE TIJDREKENKUNDIGE
VERHANDELING, OM DE VERSCHILLENDE ARTIKELĒN,
IN HET WOORDENBOEK VERSPREID, TOT EEN
GESCHIEDKUNDIG GRIEPEL TE MAKEN,

door den Abt

F. X. DE FELLER.

NAAR HET FRANSCH.

Nieuw een groot aantal nieuwe artikels verkrijkt, en met
dezulke vermoedert, die eenes meer onmiddellijkes be-
trekking tot de Nederlanden hebben.

Convenientia cuique.

Horat. Art. poet.

TWAAALFDE DEEL.

TE 'sHERTOGENBOSCH,
BIJ J. J. ARKESTEYN.

1833.

GESCHIEDKUNDIG WOORDENBOEK.

H A M.

HAMAL (JOANNES NATALIS), te *Enik* in 1709 geboren, was de zoon van HENDRIK-WILLEM, kapelmeester der hoofdkerk, en volgde zijn vader in 1738 in dien post op; hij evenaarde hem in talenten, en overtrof hem in roem. Twee reizen, welke hij naar *Rome* deed, en de verbindtenissen, welke hij aldaar met de grootste meesters aanging, droegen veel bij, om hem te volmaken in eene kunst, waarin hij reeds de grootste vorderingen had gemaakt. De stoutheid der genia ontsloeg hem somtijds van de regels, en men zag hem met het beste gevolg nieuwe wegen inslaan, die de bewondering der kenners boeiden. Zijne landgenooten hebben de opera *Chaufontaine* zeer geprezen, waarin eene zeer geestige en naar het onderwerp zeer schrander gewijzigde muziek voorkomt. Zijne gebeden van JUDITH en JONATHAS, en de psalm *In te Domine speravi*, welke

hij weinige dagen voor zijnen dood, den 26 November 1778 voorgevallen, op muziek bragt, moeten onder zijne beste stukken geteld worden. Hij had den geestelijken staat omhelsd; zijn neef, HENDRIK HAMEL, is hem opgevolgd.

HAMAN of AMAN, een Amaleciter, de zoon van AMADATH, en gunsteling van ASSUERUS, koning van *Perzië*, wilde zich aan het hof van zijnen meester doen aanbid-den. De Jood MARDOSHEUS weigerde hem deze eer te bewijzen. HAMAN door deze weigering gebelgd, besloot den ondergang der Joden, en verkreeg tegen hen een doodvonnis. Hij had eene galg voor MARDOSHEUS doen oprigten, toen ASSUERUS vernam, dat die Jood eertijds eene zemenzwering tegen hem ontdekt had. De koning, erkentelijk voor eene dienst, die nog niet beloond was, beval aan HAMAN, MARDOSHEUS zegerierend door de

geheele stad te geleiden. Nadat deze onbeschaamde gunsteling zijnen meester door zijne afgunst en zijne wreedheid tegen zich verbit- terd had, werd hij aan de galg opgehangen, die hij voor zijnen vijand had doen oprig- ten. De geschiedenis van HAMAN wordt door de heilige Vaders beschouwd als een der treffendste voorbeelden van de buitensporigheden en dolzinnigheden der trotsch- heid, en van de ongelukken en vernederingen, waarmede de Voorzienigheid deze ha- telijke ondeugd gewoonlijk stráft.

HAMAYDE (IGNATIUS FRAN- CISCUS), doctor en hoogleer- aar in de regten te *Leuven*, in die stad in 1712, in den ouderdom van 64 jaren over- leden, was de godspraak der *Nederlanden*. Men raad- pleegde hem van alle kanten en over allerlei onderwerpen. Zijne godsvrucht evenaarde zijne kunde. Onder al zijne geschriften is het nuttigste de verhandeling *De recusationibus iudicium*. Men be- dient zich in de regtbanken dikwijls met voordeel van hetzelfde.

HAMBERGER (GEORGE AL- BERTUS), hoogleeraar in de natuur- en wiskunde te *Jena*, te *Beyerberg* in *Fran- kenland* in 1662 geboren, overleed te *Jena* in 1716. Men heeft van hem verschil-

lende zeer op prijs gestelde verhandelingen over deze beide wetenschappen. De meest bekendē zijn: 1.° *De iride diluvii*. — 2.° *De opticis oculorum vitris*. — 3.° *De hydraulica, de frigore*. — 4.° *De basi computi ec- clesiastici*, enz. Er heerscht in dezelve eene wezenlijke en nuttige en tevens zedige en omzigtige kunde in. De verzameling zijner verhande- lingen is te *Jena* in 1750, 1 dl. in fol. in het licht ge- geven.

† HAMCONIUS (JOACHIM), de zoon van MARTINUS HAM- CONIUS, die zich door de uit- gave in het Latijn van zijne *Doorluchtige mannen en Ge- schiedenissen van Vriesland*, in 2 dl.ⁿ heeft beroemd ge- maakt, werd te *Follega*, een *Vriesch* dorp, geboren. In 1596 werd JOACHIM te *Leu- ven* in de wijsbegeerte ge- promoveerd, en verkreeg de eerste plaats. Daarna heeft hij gedurende zeven jaren, dezelfde wetenschap in het Collegie *het Varken* aldaar onderwezen. In 1602 werd hij te *Mechelen* tot priester gewijd, en is hij te *Leuven* met grooten lof tot licentiaat bevorderd. Toen hij in het zelfde jaar door den aarts- hertog naar *Vriesland* werd gezonden, heeft SASSOLDUS VOSMERUS, aartsbisschop in *partibus* van *Philippen*, en pauselijke vikaris in de *Ver- eenigde Nederlanden*, hem

tot zijnen vikaris en aarts-priester over de stad en het gebied van *Lingen* aangesteld. Hij is den 2 September 1607 te *Lingen* aan de pest overleden, en werd om zijne godsdienstigheid en andere deugden algemeen be-treurd.

HAMEL (JOANNES BAPTISTA DU), in 1624, te *Vire* in *Normandyë* geboren, was de zoon van eenen advokaat; in den ouderdom van 19 jaren begaf hij zich onder de vaders van het *Oratorium*, die hij echter na verloop van tien jaren weder verliet, om pastoor van *Neuilli-sur-Marne* te worden. In 1663 verliet hij zijne pastorij voor de waardigheid van kanselier der kerk van *Bayeux*. Toen gaf hij zich geheel en al aan zijnen smaak voor de natuurkunde over. De groote COLBERT verkoos hem in 1666 tot secretaris der akademie van wetenschappen. Twee jaren later, nam hem COLBERT DE CROISSI, gevolmagtigde voor den vrede van *Aken*, met zich derwaarts. DU HAMEL vergezelde hem ook naar *Engeland*. Hij ondernam deze reis op eene wijsgeerige wijze: zijne voornaamste nieuwsgierigheid bestond daarin, om de geleerden, en vooral den beroemden *BOYLE* te bezoeken, die hem, zegt FONTENELLE, al de schatten der proef-ondervindelijke natuur-

kunde opende. Van *Londen* stak hij over naar *Amsterdam*, en bragt er denzelfden geest. Hij verzamelde op deze beide reizen rijkdommen, waarmede hij zijne werken versierde. In *Frankrijk* teruggekeerd, hield hij niet op te arbeiden tot aan zijnen dood, in 1706. voorgevallen. Gedurende zijn geheele leven stond hij in buitengewoon aanzien bij de grootste prelaten. Hij heeft echter nooit anders dan kleine beneficiën bezeten, en hij heeft er geene gehad, van welke hij zich niet te gunste van iemand ontbloot heeft. De voornaamste vruchten zijner pen zijn: 1.° *Astronomia physica*, en eene verhandeling *De meteoris et fossilibus*, beide in 1660 in 4.° gedrukt. Aan den vorm van zamenspraak, waarin deze beide werken vervat zijn, en aan die wijze, om de wijsbegeerte te behandelen, erkent men, zegt FONTENELLE, dat *CICERO* tot voorbeeld heeft gediend; maar men erkent zulks mede, aan een zuiver *Latijn*, en aan een aantal geestige en scherpe zinnige uitdrukkingen. Zijne bloeiende en rijke verbeeldingskracht heeft hare bevalligheden over de dorheid des onderwerps verspreid. — 2.° *De Corporum affectionibus*. — 3.° *De mente humana*. — 4.° *De corpore animalo*: alle drie diep-

zinnig, de vruchten der overweging en der onderzinking. — 5.° *De consensu veteris et novæ philosophiæ*, in 4. to, Rouanen, 1675. Men vindt er eene soort van algemeene natuurkunde of liever eene verhandeling over de eerste grondbeginselen in. Hij doet er in zien, dat de denkbeelden der oude natuurkundigen niet zoo vreemd zijn als men denkt, en met de uitkomsten der nieuwere overeenkomen. — 6.° *Histoire etc. (Geschiedenis van de akademie van wetenschappen)*, waarvan de laatste uitgave, die van 1701, in 4. to is. — 7.° *Opera philosophica et astronomica*, Neurenberg, 1681, 4 dl. n in 4 to — 8.° *Philosophiæ vetus et nova, ad usum scholæ accommodata*, 1700, 6 dl. n in 12. mo Met onpartijdigheid verbindt hij in dit werk de oude en nieuwe denkbeelden. — 9.° *Theologia speculatrix et practica*, 1691, 7 dl. n in 8. vo, in zeer schoon Latijn. — 10. *Theologiæ, clericorum seminariis accommodatæ summarum*, in 5 dl. n Dit is eene vermeerderde en verbeterde kon. uitgave van het voorgaande. — 11.° *Institutiones bibliæ, seu scripturæ sacræ prolegomena, una cum selectis annotationibus in Pentateuchum*. Dit werk was de voorlooper van eenen grooten Bijbel, Parijs, 1706, in fol., en Leuven, 1740, in

fol. en met aantekeningen, waarvan een gedeelte van den Heer GUYAUX. RICHARD SIMON en dom CALMET stellen er weinig belang in, maar deze beide Commentators, zijn geene voldoende regters in dit stuk. Wel is het waar, dat de aantekeningen van DU HAMEL niets bijzonder uitstekends, noch nieuws aanbieden; maar de Bijbel is geen grond, waarop men met den nieuwigheidsgeest moet arbeiden; het ware te wenschen, dat RICHARD SIMON zich volgens dit grondbeginsel had geregeld. — Men moet hem niet verwarren met eenen zekeren DU HAMEL, pastoor van *Saint-Merry*, te Parijs, een gewaanden Heilige van de Janseniste partij, wiens levens ons door TREUVÉ (zie dat artikel), is beschreven.

HAMEL DU MONCEAU (HENDRIK LODEWIJK DU), te Parijs in 1700 geboren, wijdde zijn geheele leven, om de kundigheden uittebreiden, die betrekking hebben, op den landbouw, de zeevaartkunde, den handel, de werktuigelijke kunsten en heeft over al deze onderwerpen, met orde en duidelijkheid geschreven. Zijne werken kunnen als eerste leerboeken beschouwd worden; zij bevatten gewoonlijk wel overwogene nasporingen, de ontwikkeling van verscheidene nieuwe en belangrijke proef-

némingen, methodische onderderrigingen, zonder hoogdravendheid noch platheid, aan zijn onderwerp vreemd, geschreven. Zijne talenten verhieven hem tot den post van inspecteur der marine. Hij overleed den 23 Augustus 1782. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Traité etc.* (*Verhandeling over de vervaardiging van het touwwerk voor de schepen, enz.*), 1747, in 4.to — 2.° *Elémens etc.* (*Grondbeginselen der scheepstimmerbouwkunde*), 1758, in 4.to — 3.° *Moyens etc.* (*Middelen om de gezondheid van het scheepsvolk te onderhouden, enz.*), 1759, in 12.mo — 4.° *Traité etc.* (*Algemeene verhandeling over de zee- rivier- en vijvervisscherijen*), in fol. met pl. — 5.° *Elémens etc.* (*Grondbeginselen der landbouwkunde*), 2 dl.ⁿ, in 12.mo — 6.° *Traité etc.* (*Verhandeling over de bebouwing van landerijen, volgens de grondregels van den Heer TULL*), gedeeltelijk uit het Engelsch vertaald, 1750, en volg. 6 dl.ⁿ, in 11.mo — 7.° *Traité etc.* (*Verhandeling over het behoud der granen, en in het bijzonder der tarwe*), 1753 en 1768, in 12.mo ... en *Bijlage* tot deze Verhandeling, in 12.mo — 8.° *La Physique etc.* (*De natuurkunde der boomen enz.*), 1758, 2 dl.ⁿ, in 4.to — 9.° *Traité etc.* (*Verhandeling*

over de boomen en struiken, die in Frankrijk in de open lucht worden aangekweekt), 1755, 2 dl.ⁿ, in 4.to — 10.° *Des semis etc.* (*Over de zaaiplaatsen en kwekerijen van boomen en over derzelver aankweeking*), 1760, in 4.to — 11.° *De l'exploitation etc.* (*Over de uitroeijing der bosschen*), met de beschrijving der kunsten, die in de bosschen aangewend worden, 1764, 2 dl.ⁿ, in 4.to, met platen. — 12.° *Traité etc.* (*Verhandeling over de vruchtboomen*), 2 dl.ⁿ, in 4.to, met bijna 200 zeer wel naar de natuur gegraveerde platen versierd. — 13.° *Traité etc.* (*Verhandeling over de meekrap en de aankweeking derzelve*), in 12.mo en verscheiden andere Verhandelingen, voorkomende in de Beschrijvingen der kunsten, door de akademie van wetenschappen geleverd.

HAMELMANN (HERMANUS), te Osnabruggen in 1525 geboren, begon aldaar de leer van LUTHER te prediken. Uit die stad verdreven, werd hij te Bielefeld door de Kanoniken opgenomen, alwaar hij de jeugd volgens de Catechismus van zijnen patriarch onderwees. Hij werd vervolgens benoemd tot opperbewindhebber der kerken van het Hertogdom Brunswijk, om dezelve, volgens de Augsburgsche geloofsbelijdenis te

regelen. Eindelijk werd hij in 1593 algemeen opperbe-windhebber van het Graafschap *Oldenburg*, en overleed in 1595. Zijne voor-naamste werken zijn: 1.º *Commentarius in Pentateuchum*, 1563, in fol. — 2.º *Opera genealogica-historica de Westphalia et Saxonia inferiori, Lemgow*, 1711, in 4.to, op prijs gesteld. — 3.º *Chronicon Oldenburgicum*, *Oldenburg*, 1599, in fol. in het Hoogd. Deze kronijk der koningen van *Denemarcken*, uit het huis van *Oldenburg*, dat in 1448 is begonnen te regeren, wordt ondanks et weinig orde noch bevalligheid in gevonden wordt, zeer geacht.

† HAMELSVELD. (IJSBRAND VAN), in Februarij 1743, te *Utrecht* geboren, was na verschillende standplaatsen als Protestantsch predikant te hebben gehad, vóór het jaar 1787, hoogleeraar aan de hoogeschool zijner geboor-plaats; de staatsomwenteling in dat jaar voorgevallen, be-roofde hem van dien post, en deed hem eerst te *Dur-gerdam*, en vervolgens te *Leijden*, als een vergeten burger leven. Nadat de stadhouderlijke partij in 1795 be-zweken was, toonde zich VAN HAMELSVELD, een der ijverigste voorstanders der omwenteling, ten gunste der partij voorgevallen, welke hij altijd gediend had. Na

gedurende eenigen tijd in de volks-club te *Leijden*, waar-van hij, om zoo te spreken, de ziel was, het voorzitter-schap te hebben waargeno-men, werd hij in de nationale conventie tot vertegenwoordiger van het Nederland-sche volk benoemd, in wel-ke vergadering hij verschei-den welsprekende redevoe-ringen hield: men onder-scheidt voornamelijk die, welke betrekking heeft op de staatkundige regten der Joden in *Holland*. Het schein echter, dat VAN HAMELSVELD, als godgeleerde en letterkun-dige, alhier niet op zijne plaats was; ook werd hij niet herkozen, en keerde tot zijne vorige letterkundige werkzaamheden terug. In 1812 ging hij te *Amsterdam* bij zijnen eenig overgebleven zoon inwonen, doch werd aldaar spoedig door eene ziekte overvallen, die hem reeds den 9 Mei van het-zelfde jaar in het graf sleep-te. Hij heeft een oneindig getal oorspronkelijke schrif-ten, en vertalingen nagela-ten, waarvan de voornaamste zijn: 1.º *De bijbel verdedigd*, 8 dl.ⁿ — 2.º *Het nieuwe tes-tament naar het Grieksch met korte aanmerkingen voor ongeleerden*. — 3.º *Het oude Testament naar het He-bréewsch, mede met aan-merkingen*. — 4.º *De Apo-crijfe boeken*. — 5.º *De aard-rijkskunde des Bijbels*, 6 dl.ⁿ met kaarten, welk laat-

te werk door R. JÄNISCH te Hamburg in het Hoogduitsch vertaald is. — 6.° *De vraag-âl*, 6 dl.ⁿ — 7.° *De zedelyke toestand der Nederlandsche natie op het einde der achttiende eeuw.* — 8.° *De welmeenende raadgever*, 5 dl.ⁿ — 9.° *De ongeveinsde Christen*, 4 dl.ⁿ — 10.° *Bijbel-Geschiedenis met platen.* — 11.° *De Christen bevestigd in zijn geloof.* — 12.° *De Huisvader.* — 13.° *De kerkelyke Geschiedenis*, in 22 dl.ⁿ Na den dood van VAN HAMELSVELD heeft de Hoogleenaar A. IJPEY, deze geschiedenis vervolgd, en het laatste deel, (het 26.° met een algemeen inhoudsregister), is in 1807 in het licht verschenen; — Dit zijn de voornaamste oorspronkelyke werken van VAN HAMELSVELD, de voornaamste van 's mans vertalingen zijn: 1.° *PETRUS ALLIX*, redematige bedenkingen over de boeken der H. S. uit het Hoogduitsch. — 2.° *J. D. MICHAËLIS*, oostersche en vitleghkundige Bibliotheek. — 3.° *Proeven van een Bijbelsch zamenstel der leerstellige godgeleerdheid*, door D. C. F. BAHET, met aanmerkingen. — 4.° *Verklaring van den brief van PAULUS aan de Ephezers en Romeinen*, door J. A. CRAMER. — 5.° *Geschiedenis der menschheid door ISELIN.* — 6.° *Inleiding in het O. Testament*, door J. G. EICH-

HORN. — 7.° *J. D. MICHAËLIS*, verklaring der geschiedenis van de begraving en opstanding volgens de vier Evangelisten. — 8.° *MOSHEIM*, geschiedenis van de vijanden van de Christelyke Godsdienst, enz. — 9.° *Orestes en Harmione*, door J. DUSH. — 10.° *Inleiding tot de oude Fabelkunde der Grieken en Romeinen*, door C. T. DAMM. — 11.° *JESUS menschenkennis*, door J. E. EWALD. — 12.° *Nieuwste berigten over het Turksche rijk.* — 13.° *Geschiedenis van den zevenjarigen oorlog*, door ARCHENHOLZ. — 14.° *De Jongeling*, door RABNER, GIESEKE, KRAMER en anderen. — 15.° *Karakter van FREDERIK II.*, door BUSCHING. — 16.° *Grondbeginsels der zedelyke wetenschappen*, door J. BEATTIE, uit het Engelsch. — 17.° *De strijdigheid der vier algemeene aangenomen Evangelisten en de klaarblykelykheid van derzelver echtheid*, onderzocht, door E. EVANSON, uit het Engelsch. — 18.° *Geschiedkundige en wijsgeerige Gedenkschriften over PIUS VI.*, uit het Fransch. — 19.° *De echtheid der Evangelien bewezen*, door J. PRIESTLEY, uit het Engelsch, met aanmerkingen. — 20.° *Algemeene geschiedenis van SCHROËK*, naar het Hoogduitsch, Amsterdam, 1795 — 1799, 6 dl.ⁿ, in 8. vo Het is vooral

in dit laatste werk, en vele andere lettervruchten van VAN HAMELSVELD, dat de sektegeest, en des schrijvers vooringenomenheid tegen de Catholijke Godsdienst doorstralen, waarom dezelve in de handen van vele oppervlakkige lezers zeer gevaarlijk worden.

† HAMER (PETRUS), de zoon van een beroemd predikant, werd den 14 October 1646 te 's Gravendeel geboren. Hij was nauwelijks 7 jaren oud toen hij zijne ouders verloor. Zijn oudste broeder en zijne zusters droegen zorg voor zijne opvoeding en lieten hem Fransch, Latijn en Grieksch leeren. Hij maakte zulke buitengewone vorderingen in de beide laatste talen, dat hij in 1662 bekwaam geoordeeld werd om naar de hooge school te gaan. Men zond hem dus naar *Leijden*, alwaar hij zich verder in het Grieksch bekwaamde en waar hij het Hebreeuwsch leerde. Hij legde zich ook op de wijsbegeerte, de wiskunde en de Godgeleerdheid toe. In 1669 werd hij voor de classis van *Leijden* onderzocht en als proponent aangenomen. Met oogmerk, om zich vervolgens bekwaam te maken om in het Fransch te kunnen prediken, ondernam hij in 1670 een reis naar *Frankrijk*. Na zich eenigen tijd te *Nantes* te hebben opge-

houden, alwaar hij ontscheept was, ging hij naar *Parijs*, waar hij de lessen en de redetwisten der *Sorbonne* hoorde, en waar hij zich den toegang tot alle belangrijke bibliotheken verschafte. Middelerwijl dat hij zijn tijd zoo aangenaam doorbragt noodzaakte hem het gerucht, dat zich begon te verspreiden, dat de koning van *Frankrijk* voornemens was den oorlog aan zijn vaderland te verklaren, naar *Holland* terug te keeren. Hij werd in 1672 tot predikant te *Nu-mansdorp* beroepen, waar hij in 1716 overleed, na er zijn predikambt gedurende veertig jaren te hebben uitgeoefend. Hij was in 1671 met HELENA VAN TIELE gehuwd, bij welke hij vijf zonen en vier dochters had verwekt. Eenige door hem nagelatene schriften, zijn van te weinig aanbelang (als zijnde meestal reeds lang vergetene, dweepachtige sektestukken) om alhier vermeld te worden.

HAMILCAR, een naam, die aan verscheiden Karthagers gemeen was. De meest bekende is de vader van HANNIBAL, die BARCAS bijgenaamd werd. Hij verwoestte *Italië*, gedurende vijf jaren, tot dat hij met zijne vloot bij *Trapani*, in het jaar 242 vóór J. C. overwonnen werd. Omtrent 20 jaren later werd hij in *Spanje* gedood. Hij liet

aan HANNIBAL, zijnen zoon, eenen eeuwigen haat tegen den Romeinschen naam zweren, en liet hem met zijne beide andere broeders, als drie leeuwen na, die tot aan hunnen laatsten zucht den boezem van Rome verscheuren moesten.

HAMILTON (ANTONIUS graaf van), uit het oude huis van dien naam, in *Schotland*, werd in 1646 in *Ierland* geboren, en stak met zijne familie, die KAREL II. gevolgd was, toen hij na den dood van zijn' vader in *Frankrijk* eene schuilplaats kwam zoeken, naar dat land over. Nadat die vorst op den troon zijner vaderen was hersteld, volgde HAMILTON hem naar *Engeland*. Het was alstoen, dat de graaf van GRAMMONT met zijne zuster, eene der beminnelijkste personen van haar geslacht, in den echt trad. De nieuwe echtgenoot nam zijne vrouw mede naar *Frankrijk*. De graaf van HAMILTON stak dikwerf de zee over, om haar te bezoeken. Hij was eindelijk genoodzaakt, om er voor altijd te verblijven, toen JACOBUS II., na het verlies zijner staten, er de wijk kwam nemen. Hij overleed te *Saint-Germain-en-Laye* in 1720. Hij had eenen vluggen en kieschen geest, eene levendige en schitterende verbeeldingskracht. Men verwijt hem zijne neiging voor de

hekeling. Zijne werken in 1749, in 6 dl.ⁿ in 12.mo gezamenlijk uitgegeven, bevatten: 1.º *Gedichten* van geene zeer uitstekende verdiensten. — 2.º *Tooververtellingen*. — 3.º *Memoriën van den Graaf van GRAMMONT (PHILIBERT)*, die twee deelen dezer uitgave beslaan, en die men afzonderlijk gedrukt heeft. Deze *Memoriën*, waarvan het zakelijke zeer onbeduidend is, hebben enkel de verdiensten van eenen levendigen en vrolijken stijl. De laatste en beste aller uitgaven der *Werken van HAMILTON*, is in 4 dl.ⁿ in 8.vo, *Parijs*, 1812, of 5 dl.ⁿ in 18.mo 1813.

* HAMILTON (GEORGE), een Engelsch generaal, en graaf van *Orkney*, werd in 1680 in *Schotland* geboren. Hij was de zoon van WILLEM DOUGLAS graaf van *Selkirk*. Daar deze met ANNA hertogin van HAMILTON, afkomstig uit de graven van HAMILTON (zie HAMILTON — ANTONIUS) gehuwd was, zoo werd er in het huwelijksverdrag bepaald, dat al de kinderen, die uit deze vereeniging zouden geboren worden, den moederlijken titel zouden voeren. DOUGLAS zelf werd in 1660 tot hertog van HAMILTON verheven. Deze hertog die veel bijdrag om in *Schotland* het gezag van het huis van *Oranje*, na de ongelukken van JACO-

bus II., den Engelschen troon beklommen, in *Schotland* te doen herkennen, overleed in 1694. GEORGE die het onderwerp van dit artikel uitmaakt, was de vijfde zoon van WILLEM, hij onderscheidde zich in de loopbaan der wapenen, en vooral in de veldslagen van *Boyne*, waar de ongelukkige JACOBUS II. bijna was omgekomen, te *Autrim*, te *Steenkerken*, bij de belegering van *Althone* enz. Maar lord HAMILTON had het ongeluk te vechten voor een' overweldiger en tegen zijnen wettigen koning. Deze trouw, of beter deze mitterij, verwierf hem van wege koning WILLEM III. de waardigheid van *pair van Schotland* en den titel van graaf van *Orkney*. Hij droeg bij, in de oorlogen over de erfopvolging, tot den schitterenden roem van den vermaarden MARLBOROUGH, en ontving van den koning nieuwe eerbewijzingen. Hij werd achtereenvolgend tot generaal van de infanterie; gouverneur van het kasteel van *Edimburg* en lord luitenant van het graafschap *Clydesdale* henoemd. Hij overleed te *Londen* in 1737, in den ouderdom van 57 jaren. Men heeft opgemerkt, dat met de mannelijke linie van HAMILTON de onwrikbare getrouwheid van deze familie voor hunne wettige koningen, de STUARTS, als uitgedoofd was. Er zijn vele mannen van den

naam van HAMILTON geweest te weten, PATRICK, eerste bewerker van de gewaande hervorming in *Schotland*, en om zijne dwalingen in 1526 tot de doodstraf veroordeeld. — JACOBUS, graaf van *Arrou* hertog van *Chatellerault* overgrootvader van den graaf ANTONIUS, schrijver van de *gedenkschriften van GRAMMONT*. De hertog JACOBUS was gadurende eenigemaanden regent van het koninkrijk *Schotland*, ten tijde van de minderjarigheid van MARIA STUART. Hij had de hervorming omhelsd, maar vervolgens trad hij in den schoot der Catholijke kerk terug, en overleed in 1576. — JACOBUS I. hertog van *Hamilton* in 1606 geboren, was zeer gehecht aan het huis der STUARTS, en mededinger in magt van den beruchten MONROSE; hij streed tegen den overweldiger CROMWELL die hem eindelijk gevangen nam, en hem in 1649 ten dood veroordeelde. — HAMILTON (GAVINUS), een bekwaam schilder welke vele schilderijen heeft nagelaten, liet verscheiden opdelvingen in de Romeinsche staten doen en trok er beelden en vlakverheven beeldwerk uit, welke oude gedekteekens waren. Men heeft van hem: *Schola italiae picturae, Rome, 1773*. in fol. Hij is in 1797 overleden. — ROBERTUS HAMILTON, een geneesheer, heeft

verschillende verhandelingen over de koorts geschreven, overleden in 1793. — WILLEM HAMILTON, een ander geneesheer, heeft geschreven: *Waarnemingen over de eigenschappen en het gebruik van het paarsche vingerhoedkruid, voor de waterzucht, tering, purperkoorts, enz.* Hij is in 1808 overleden. — WILLEM GERARDUS HAMILTON, een staatsman en vermaard redenaar bij het Engelsch parlement. Hij werd kanselier van de schatkamer in *Ierland*, en overleed in 1808. Men heeft hem zeer langen tijd voor den schrijver der *Brieven van JUNIUS* gehouden.

* HAMILTON (Sir WILLIAM), een geleerde Schot, werd in 1730 bij *Edimburg*, uit eene beroemde familie geboren, welker fortuin echter bijna te niét was. Een voordeelig huwelijk, in 1755 aangegaan, stelde hem in staat, om zich op eene zijner geboorte waardige wijze in de wereld voor te doen. In 1764 tot afgezant te *Napels* benoemd, vond hij de gelegenheid om aan zijne neiging, ter waarneming der groote natuurverschijnselen te voldoen, en hij vormde eene maatschappij van geleerden en kunstenaars, wier werkzaamheden hij aanmoedigde. Het schijnt echter, dat de bescherming, welke hij aan de kunsten verleende, niet

geheel belangeloos was; hetwelk een Fransche afgezant aan het hof van *Napels* deed zeggen: « Deze Engelschman geeft zich uit voor een beschermer der kunsten; en het zijn de kunsten, die hem beschermen, want dezelve verrijken hem.» De volgende trek bewijst, dat hij zich niet bedroog. Nadat hij zijne tweede vrouw door mevrouw LE BRUN had doen afschilderen, stond hij dit portret, zonder bedenken, aan eenen liefhebber af, die er hem eene winst van twee honderd guinjes voor bood. Hij had zich een rijk kabinet gevormd, waarin men voornamelijk eene prachtige verzameling van Grieksche vazen opmerkte, die hij in 1765 van het huis *Parcinari* van *Napels* kocht. Alvorens dezelve naar *Engeland* te zenden liet hij, uit vrees, dat dezelve door de vervoering mogten beschadigd worden, door den kunstenaar HANCARVILLE afteekeningen van dezelve vervaardigen, die in een werk, onder de bescherming van den koning van *Engeland* in het licht verschenen, en ten titel voerden: *Etrurische, Grieksche en Romeinsche Oudheden*, in het Engelsch en Fransch, 1766, 2 dln in fol. Hij verloor zijne dochter in 1775, en zijne eerste vrouw in 1782. Twee jaren later ondernam hij eene reis naar *Engeland*, waarvan de

beweeggrond, zoo als men meent, was, om zijnen neef, den heer GREVILLE, te beletten een huwelijk met eene vrouw aan te gaan, die zich door haar gedrag zulk eene verbindtenis onwaardig maakte. Het huwelijk werd in de daad tegengehouden; maar daar deze vrouw (*miss HARTE*), vervolgens in *Napels* was geweest, wist zij de gunst van *Sir WILLIAM* zoo wel te winnen, dat hij niet bloosde, om zelf te huwen met diegene, welke hij onwaardig had geoordeeld, om met zijnen neef vereenigd te zijn. In 1798 werd hij tot geheimraad benoemd; en het was eerst dit jaar, dat hij *miss HARTE* voor zijne vrouw erkende, die den naam van *lady HAMILTON* aannam. Toen de Franschen in 1798 het koninkrijk *Napels* overmeesterden, volgde hij den koning der *Beide-Siciliën* naar *Palermo*. Hij werd door zijn bestuur in 1800 teruggeroepen, en overleed te *Londen* den 6 April 1803. De ongeregeldheden zijner vrouw hadden bijna zijner geheele fortuin den bodem ingeslagen, hij kon haar slechts een jaarlijksch inkómen van 700 ponden nalaten. Hij gaf in het licht: 1.º *Waarnemingen over den berg Vesuvius, den berg Etna, en andere vuurspuwende bergen*, met platen, *Londen*, 1772, in 8.vo. — 2.º *Campi Phlegraei, Napels*, 1776, 2 dl.ⁿ in fol.

De teekeningen, die de belangrijkste liggingen van plaatsen van het koninkrijk *Napels* aanbieden, zijn zeer zorgvuldig en naauwkeurig uitgevoerd.

* *HAMILTON* (*EMMA LYDIA* of *HARTE, lady*), eene door hare listen en haar wangedrag beruchte vrouw, werd in 1760 geboren, en was de dochter van eenen armen dienstknecht in het graafschap *Chester*. Hare moeder nam haar mede naar het prinsdom *Wallis*, alwaar *EMMA* in den ouderdom van 13 jaren, in hoedanigheid van gouvernante, bij de kinderen van den heer *THOMAS*, zwager van den beroemden graveur *BOYDELL*, werd geplaatst. Maar weldra verveelde zij zich aldaar, en begaf zich drie jaren daarna naar *Londen*, alwaar zij in dienst trad van eenen kramer der markt *St. James*. Door eene dame van den goeden toon opgemerkt, nam zij de aanbieding aan, welke haar gedaan werd, om haar tot kamenier te verstrekken. In deze nieuwe betrekking aan de ledigheid overgegeven, bragt zij haren tijd door met het lezen van romans en tooneelstukken; en terwijl zij de schouwburgen bezocht, vormde zij zich voor de rol, welke zij moest spelen. Maar die smaak, welken zij begon aan den dag te leggen, behaagde niet aan hare mees-

teres; zij werd dus ontslagen, en daar zij zich zonder middelen van bestaan bevond, zag zij zich verplicht, om zich als dienstmeid in eene kroeg te verhuren, die de verzamelpplaats der tooneelspelers, toonkunstenaars en schilders was, en te midden van welke EMMA, volgens hare *Memoriën*, hare deugd ongeschonden bewaarde. Doch weldra moest zij de loopbaan der ondeugd inslaan. Vernomen hebbende, dat een jonge zee-man, haar bloedverwant, was gevangen gezet, begaf zij zich, om genade voor hem te vragen, tot den admiraal *sir JOHN WILLET PAYNE*, toenmaals kapitein, die, door hare schoonheid getroffen, den veroordeelde vergaf, en EMMA tot zijne minnaresse maakte. Meer en meer in haar verliefd, gaf de kapitein haar onderwijzers, om haren aanleg te ontwikkelen. EMMA verwierf in korten tijd vele bekwaamheden, en werd daardoor des te gevaarlijker. Eenigen tijd daarna stond *JOHN WILLET*, volgens een in *Engeland* vrij algemeen gebruik, zijne minnares aan eenen ridder *FEATHERSTONHANGH* af, die haar naar een prachtig landgoed in *Sussex* voerde. Maar na verloop van eene maand brak hij zijne verbindtenissen met haar af, en EMMA, zonder ondersteuning en zonder hulpmiddelen, liep

door de straten der hoofdstad, zich aan alle buitensporigheden overgevende. Zij was aan dien trap van ellende en vernedering ter prooi, toen zij de aandacht boeide van eenen beruchten kwakzalver, doctor *GRAHAM*, in geheel *Engeland*; door zijn elastiek bed, het *bed van APOLLO* genaamd, en zijne *megalantropogenesie* (kunst om geestige kinderen te tēelen), in geheel *Engeland* bekend. Hij maakte zich meester van de schoone EMMA, stelde haar, naauwelijks met eenen ligten sluijer bedekt, onder den naam van *HYGLÆA*, godin der gezondheid, op zijne stellaadjen voor de oogen van het publiek, ten toon. De schilders en beeldhouwers, even gelijk de overigen uitgelokt, beijverden zich om de nieuwe godheid afteschilderen en in beeldwerk te brengen, en onder dezelve, de beroemde *ROMMEY*, die haar in alle houdingen voorstelde; en smoorlijk op haar verliefd. Maar EMMA, dreef hare eerzucht verder, en het gelukte haar eene overwinning te maken, die hare eerzucht meer vleide; die namelijk van eenen door zijnen geest en zijne geleerdheid bekenden man, *KAREL GREVILLE*, uit de oude familie der *WARWICHS*. Deze liet zich zodanig door zijnen hartstogt verblinden, dat hij besloten

had, haar te huwen; en hij zou zulks ook gedaan hebben, zonder het beletsel, hetwelk zijn oom, Sir WILLIAM HAMILTON, dit huwelijk in den weg stelde. Toen de heer GREVILLE in 1789 van zijne fortuin en zijne posten beroofd werd, zond hij EMMA tot zijnen oom naar *Napels*; alwaar hij afgezant was, om er geldelijke ondersteuning van te erlangen. Zoodra hij EMMA had gezien, vatte hij eenen nog hevigeren hartstogt voor haar op, dan dien van zijnen neef. Hij vergat oogenblikkelijk de verachting, met welke hij deze vrouw behandeld had, en er sproot eene nieuwe verbindtenis uit voort, waarvan de voornaamste bepalingen waren, dat de heer GREVILLE, van alle regten, welke hij op EMMA had, zou afzien, terwijl de oom integendeel de schulden van zijnen neef zou betalen. Het schijnt niet, dat het EMMA veel kostte, om van eenen man te scheiden, die voor haar zoo vele opofferingen had gedaan. Zij beijverde zich als toen; zoo veel als het haar mogelijk was, om weder in openbare achtiging te geraken. Het huis van Sir WILLIAM was de vergaderplaats der kunstenaars en geleerden; deze maakten haar aanhoudend hun hof, en de adel van *Napels*, die eerst geweigerd had, om de minnares van Sir HAMILTON te

zien, begon haar langzamerhand te bezoeken. Bekwaam in de kunst, om te behagen, verhoogde zij hare buitengewone schoonheid, door de bevalligheden der kleeding, waarin zij dagelijks verscheidenheden wist te brengen. Zij bootste met dezelfde bevalligheid, de vrouw van den *Indostan* als die van *Egypte* na; nu zag men haar als eene ASPASIA, dan als eene HELENA of eene DIDO; zij schitterde vooral bij het dansen; het is in deze oefening dat zij uitmuntte, om de houdingen en vormen aanteneamen, die het geschiktste waren om te verleiden, en de goede zeden hebben haar te danken, de uitvindster van den meer dan wellustigen dans, der *Schall*, te zijn, dier men niet dan al te dikwijls op onze tooneelen ziet. Deze verleidende hoedanigheden verblindden HAMILTON hoe langer zoo meer, die eindelijk besloot haar tot zijne echtgenootte te nemen. In 1791 eene reis naar *Engeland* gedaan hebbende, werd het huwelijk voltrokken; en toen hij te *Napels* terug kwam, stelde hij dadelijk zijne nieuwe echtgenootte aan het hof voor. De koningin MARIA CAROLINA ontving haar op de innemendste wijze, en schonk haar wel dra haar vertrouwen. Zij noodigde haar op hare geheime avondmaaltijden; en der godin HYGIEA, van den

kwakzalver GRAHAM, viel dikwerf de eer ten deel, het bed eener vorstin te deelen. Het was omtrent dezen tijd, dat zij kennis maakte met den beroemden admiraal NELSON, toenmaals scheepskapitein van het schip den *Agamemnon*. Men wil, dat de ambassadeur en zijne echtgenoot, hem ziende, eene bijzondere vriendschap voor hem opvatten. Die van WILLIAM werd zoo sterk, dat ondanks de liefde, welke hij steeds voor zijne vrouw koesterde, hij zich hield alsof hij de meer dan vriendschappelijke verbindtenis niet ontdekte, die tusschen haar en NELSON heerschte. Spanje vond zich toenmaals geplaatst, tusschen Engeland, dat zijnen handel in den grond kon boren; en Frankrijk, dat niet minder te vreezen was. In dezen gevaarlijken toestand, had KAREL IV. aan zijnen broeder, den koning van *Napels*, eenen vertrouwelijken brief geschreven, waarin hij zich over eenige handelwijzen van *Groot-Brittannië*, te zijnen opzigte, beklaagde. De koningin, aan welke FERDINAND VI. dien brief mededeelde, had niets zoo dringend te doen, dan er hare waardige vertrouwelingen mede bekend te maken; en deze zond dadelijk den woordelijken tekst van denzelfden, aan het kabinet

van *Londen*. Zonder andere oorlogsverklaring, viel Engeland de Spanjaarden ter zee aan; en de vertrouwelijkheid der koningin van *Napels*, kostte aan Spanje twee fregatten, vier millioenen dollars en vijf honderd gesneuvelden of gekwetsten. Terwijl NELSON te *Napels* bij lady HAMILTON was, maakte BONAPARTE, op zijnen togt naar *Egypte*, zich meester van *Multa*. Om een verlies te herstellen, dat hij niet had weten voortekomen, achtervolgde hij de Fransche vloot, die hij na een verschrikkelijk gevecht, in de rede van *Abukir* vernielde. Hij keerde naar *Napels* terug en zijn intogt in die stad, was een ware zegetogt; het volk begaf zich in menigte naar de haven, om hem te ontvangen, en lady HAMILTON plaatste zich naast den admiraal, om zijnen roem te deelen. Van dien oogenblik af waren het niet anders dan feesten en vreugdebedrijven, gedurende welke Sir WILLIAM meer dan ooit, de vertrouwelijkheid, die tusschen zijne echtgenoot en den admiraal heerschte, volkomen scheen gaedtekeuren. Maar terwijl het hof en het volk niet dan aan feesten en vreugdebedrijven dachten, waren de Franschen tot voor de poorten van *Napels* genaderd; de vreugde maak-

te alstoen plaats voor de verslagenheid; het volk verzet- te zich, tegen het vertrek der koninklijke familie naar *Sicilië*; en niet dan met de grootste moeite kon zij zich des nachts aan boord van het admiraalschip van NELSON begeven, dat dezelve den 24 Decèmbcr 1798 naar *Palerme* overbragt. Sir WIL- LIAM en zijne echtgenootc vergezelden haar derwaarts. Toen door de vereenigde pogingen der Russen en Oostenrijkers, de Franschen genoodzaakt waren, om het grondgebied der nieuwe Cisalpische Republiek te ont- ruimen, kwam het hof met de Engelsche vloot te *Napels* terug; het straffe met regtvaardigheid, doch wel- ligt met al te veel gestreng- heid, diegene zijner onder- danen, die de partij der Fransche Republikeinen hadden gekozen, en men wil, dat men vooral aan de aansporing van lady HAMIL- TON, die van dezen oog- blik gebruik wilde maken, om hare vijanden te doen vallen, de talrijke doodvon- nissen moet toeschrijven, die de terugkomst des ko- nings te *Napels* kenmerk- ten: ten minste heeft men haar met genoegzamen grond, van de wijze van doodstraf beschuldigd, welke men den prins CARACCIOLI, dien zij bijzonder haatte, voorname- lijk wijl hij niet tot hare aanbidders behoorde, deed

ondergaan. Deze grijsaard, de beste officier der Napo- litaansche zeemagt, op zee met de wapens in de hand gevangen genomen zijnde, werd aan de groote ra van een fregat opgehangen. NEL- SON onderteekende het von- nis, ongetwijfeld, om daar- door lady HAMILTON te be- hagen, die van haren kant het vermaak wilde smaken, van bij deze wreede straf- oefening tegenwoordig te zijn. De prins CARACCI- OLI had ongetwijfeld zijne straf verdiend; maar men had hem niet behooren te ont- eeren, om aan eene vrouw te behagen, die geene eer meer had. Toen men de mitelingen strengelijk ge- straft had, begonnen de fees- ten op nieuw, en de admi- raal NELSON volgde op nieuw EMMA in den dwarlwind der vermaken. Lady HAMILTON verdeelde haren tijd tusschen den admiraal en de diploma- tische aangelegenheden, die zij alle beheerde, terwijl haar echtgenoot zich met voorwerpen, die tot kunsten betrekking hadden, bezig hield. Intusschen riep het Britsch bestuur deszelfs af- gezant en NELSON eensklaps terug. Lady HAMILTON kwam met haren echtgenoot weder in *Engeland*, alwaar hare vertrouwelijkheid met NEL- SON, die zelfs met eene achtbare vrouw gehuwd was, grootelijks gelaakt, en zij wel- dra een voorwerp van alge-

meene verachting werd, die nog vermeerderde, toen zij van eene dochter beviel, aan welke men den naam van miss NELSON gaf. Na haren echtgenoot in 1803 verloren te hebben, begaf zij zich naar *Merton-Place*, een huis, dat men aan NELSON had gegeven; maar na den dood van dien admiraal in den slag van *Trafalgar*, gaf zij zich zonder eenige schaamte, aan hare bedorvene lusten over, en had weldra alles verkwist, wat haar *Sir WILLIAM* en de edelmoedigheid van den vader harer dochter had nagelaten. Zij verliet *Engeland* in 1810, en ging met miss NELSON, op het vasteland, op eene landhoeve in de nabijheid van *Calais* wonen; en het is aldaar, dat zij den 16 Januarij 1815 overleed. *Lady HAMILTON* bezat de kunst der *intrigue* en der verleiding in eenen buitengemeen hoogen graad; en zonder veel geleerdheid te bezitten, had zij in den omgang met het hof eenen geest verworven, die haar onderhoud zeer aangenaam maakte. Er is in het Engelsch in het licht verschenen: *Memoriën van lady HAMILTON*, 1 dl. in 8.vo

HAMMON. — Zie AMMON.

HAMMOND (HENDRIK), doctor in de godgeleerdheid van

Oxford, in 1605, te *Chersey*, in de provincie *Surrey* geboren, overleed in 1760, met de leiding van het bisdom *Worcester* belast, waarvan hij bisschop was geworden. Zijne werken zijn te *Londen*, in 1684, 4 dl.ⁿ in fol. gedrukt. Er bestaan er eenige in het Latijn, doch de meeste zijn in het Engelsch. Men onderscheidt voornamelijk: 1.º Een *beoefenende Catechismus*; dit is een beknopte inhoud der Christelijke zedeleer. — 2.º Een *Commentarium* op het nieuwe Testament, in het Latijn vertaald door LE CLERC, die het met aantekeningen verrijkte, of, om beter te spreken, overlaadde. Deze vertaling zag het licht in 1697, 2 dl.ⁿ, in fol. — 3.º Een *Commentarium* op de Psalmen enz. Zijn leven is door J. FELL, bisschop van *Oxford* beschreven.

HAMON (PETRUS), te *Blois* geboren, schrijfmester van beroep, onderwees die kunst aan KAREL IX., wiens secretaris hij later werd. Hij ondernam, om eenige proeven van verschillende schrijfwijzen in het licht te geven, waarvan men zich in de vorige eeuwen en zelfs in de vroegste bediend had. Hij slaagde gelukkig in dat ontwerp, hetwelk hij in 1566, met behulp der handschriften van de koninklijke

bibliotheek en van de abdijen van *Saint-Denis*, en van *Saint-Germain-des-Prés* te *Parijs*, ten uitvoer bragt; maar hij maakte misbruik van zijne bekwaamheid, en overtuigd zijnde, van valsche stukken verdicht te hebben, werd hij te *Parijs*, den 7 Maart 1569 opgehangen. Deze ongelukkige was een Hugenoot, en de geschiedenis der gewaande martelaren van het Calvinismus vooronderstelt, dat hij ter zake van Godsdienst werd ter dood gebragt, doch niets is valscher.

HAMON (JOANNES), doctor in de geneeskunde der faculteit van *Parijs*, te *Cherburg* in *Normandijë*, in 1618 geboren, overleed te *Port-Royal des Champs* in 1687. Hij was sedert 30 jaren in deze afzondering, aan welke hij zich toewijdde, om deugden te verkrijgen; maar hij wankelde steeds voor degene, die noodzakelijk zijn, om zich aan de besluiten der kerk te onderwerpen. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Alleenspraken*, in het Latijn. — 2.º Een *Verzameling van verschillende godsdienstige Verhandelingen*, *Parijs*, 1665, 2 dl.ⁿ, in 12.mo; en twee andere *Verzamelingen*, 1689, 2 dl.ⁿ, in 8.vo — 3.º *Pratique etc. (Oefening van het aanhoudend gebed of gevoelens van eene ziel levendig door God*

bewogen), in 12.mo — 4.º *Explication etc. (Verklaring van het Hooglied)*, met eene breedvoerige voorrede van NICOLE, *Parijs*, 1701, 4 dl.ⁿ, in 12.mo, en eenige andere door de partij zeer gezochte werken, waarin grondbeginselen voorkomen, die buitengemeen geschikt zijn, om de geesten in den opstand tegen de kerk hardnekkig te maken, door de berooving van de Sacramenten, en andere straffen, tegen diegene bepaald, welke weigeren, naar de algemeene moeder der geloovigen te luisteren, als verdienstelijk en voordeelig te doen beschouwen.

HAMPDEN (JOHN), te *Londen* in 1594 geboren, onderscheidde zich, tijdens het ongelukkige bestuur van KARTEL I., koning van *Engeland*, in de partij, welke zich de Republikeinsche noemde. Hij was een rechtshapen man, die zeden, welsprekendheid en dapperheid bezat. Hij verbeeldde zich de voor de belangen des volks voordeeligste partij omhelsd te hebben. Een geschiedschrijver van zijn land vraagt, of hij, ondanks zijnen ijver voor het algemeene welzijn, niet schuldig is jegens zijne medeburgers, als hebbende hij de monarchie en de Constitutie in de waagschaal gesteld? Het is waar dat indien CROMWEL

zonen had gehad, het voer langen tijd met de Engelsche vrijheid zou gedaan zijn geweest. Maar indien HAMPDEN misslagen had (en zeker had hij er meer dan eenen), kan men hem ten minste niet verwijten, aan zijn vaderland al het kwaad te hebben willen doen, hetwelk hij aan hetzelfde berokkend heeft. Laat ons er bijvoegen, dat hij overleed [in 1643], alvorens de huichelachtige en achterhoudende CROMWEL, als overwinnaar op het tooneel verscheen. » Maar de dwaling van HAMPDEN, zegt dezelfde geschiedschrijver, is eene groote les voor de weldenkenden, die in tijden van onlusten, bekoord zouden zijn, om partij tegen de vastgestelde orde te kiezen: daar zij alle gevolgen eener omwenteling niet kunnen voorzien, noch al de uitwerkselen der nieuwe magt niet kunnen berekenen, zoo moeten zij zich wapenen tegen alles wat strekt, om eenen door eene langdurige ontdeeking beproefden staat van zaken omver te werpen. » HAMPDEN werd gekwetst aan het hoofd van een regiment parlementaire troepen. KAROL I. zelf droeg hem zoo vele achting toe, dat hij hem zelf zijnen eigen heelmee-ster zond; maar de wond was dooddelijk, en sleepte HAMPDEN eenige dagen daarna in het graf.

HAMZA, een Mahometansch leeraar, leefde omtrent het jaar 1020, onder den kalief HAKIM. Met het bestuur ontevreden, durfde hij ondernemen, om het Mahometisme uitteroeyen. Om den koran van al het aanzien te berooven, hetwelk dezelve bezat, oordeelde hij, dat men een nieuw godsdienststelsel tegen over dat van den valschen profet, moest stellen. Hij schreef een werk, getiteld: *het Boek der getuigenissen van de geheimen der eenheid*. PETIS DE LA-CROIX, die hetzelfde op bevel van den H. DE PONTCHARTRAIN uit het Arabisch in het Fransch vertaalde, zegt, dat men hetzelfde, de bloem der Arabische welsprekendheid kan noemen. Maar hoe sierlijk hetzelfde ook wezen mogt, bragt het echter niets te weeg; en de barbaarsche welsprekendheid van den alkran, maakte steeds denzelfden invloed, op de barbaren, die het Mahometisme waren toegedaan.

HANAPES (NICOLAAS), bij *Aubenton*; in het Fr. Dep. *Aisne* geboren, begaf zich onder de Dominikaners en werd patriarch van *Jeruzalem*. Hij heeft in het licht gegeven: *Exempla biblica in materias morales*, enz. *Praag* en *Wurzburg*, 1753, een werk den predikers nuttig, die hunne redevoering

gen met spreuken en voorbeelden uit de H. Schrift willen aanvullen.

HANCKIUS (MARTINUS HANKE, in het Latijn), in 1633 te Born, bij Breslau geboren, werd in 1661 tot hoogleeraar, in de geschiedenis, staatkunde en welsprekendheid; in 1670 tot bibliothekaris van de bibliotheek ELIZABETH, derzelve stad; in 1681 tot beschermer van het collegie van dien naam; eindelijk in 1688 tot rector en opziener aller scholen van de Augsburgsche geloofsbelijdenis in dat land, benoemd. Hij overleed te Breslau in 1709, na een vijftigjarig hoogleeraarsambt. Zie hier de beste werken van dezen geleerde: 1.° *De byzantinorum rerum scriptoribus græcis*, Leipzig, 1677, in 4.to, een geleerd en methodisch werk. — 2.° *De Romanorum rerum scriptoribus*, 1669, en 1675 2 dl.ⁿ in 4.to In het voorgaande werk geeft HANCKIUS verslag van de schrijvers der Byzantische geschiedenis; in dit van die der Romeinsche geschiedenis. Hij verzamelt de verschillende oordeelvelingen bijeen, die men er over gedaan heeft. — 3.° Verscheidene werken over de geschiedenis en de oudheden van Silezië, zoo als *Antiquitates silesiacæ ad annum 1170*, 2 dl.ⁿ in 4.to, 1707; en *De Silesiis indi-*

genis eruditæ, van 1165 tot 1550, in 4.to, 1702 en 1705. — 4.° *Redevoeringen, Blijspelen en Gedichten*. Deze verschillende schriften verworven hem in *Duitschland* zoo veel roem, dat keizer LEOPOLD hem tot zich riep, om eenige deelen zijner bibliotheek te regelen. Men vindt eene Levensschets van dezen schrijver in de *Memoriën van NICERON*, 38.^e deel.

HÄNDEL (GEORGE FREDERIK), een beroemde toonkunstenaar, te Halle in Saksen, in 1684 geboren, stak naar Engeland over, om er zijne talenten te oefenen. Zijne *Opera's* bekoorden, de Britsche natie, die hem gedurende zijn leven, met weldaden en eerbewijzen overlaadde, en hem na zijnen dood, in 1759, te Londen voorgevallen, een gedenkteeken oprigtte. Hij liet eene nalatenschap van 20,000 ponden sterlings na. De verzameling der werken van HÄNDEL, is in 1786, te Londen, bij intekening in het licht gegeven. — Zie GARRICK.

HANGEST (HIERONYMUS DE), doctor van het gesticht der Sorbonne, te Compiègne uit eene adellijke en oude familie geboren, was kanonik en groot-vikaris der kerk van Mans, onder den kardinaal DE BOURBON, bisschop

dier stad. Hij overleed aldaar, in 1538. Deze geleerde onderscheidde zich tegen de Luterschen, en bragt verscheiden werken over de zedeleer en wederleggende godgeleerdheid te voorschijn. Het meestbekende dezer laatste is zijne *Verhandeling over de Hoogescholen tegen LUTHER*. Hij verdedigt de universiteiten, en het gebruik, om er eenigen graad te ontvangen, en regtvaardigt de goede schoolsche godgeleerdheid; en doet zien dat deze leerwijze zeer goed is, ofschoon men somtijds misbruik van dezelve heeft gemaakt. De bewoordingen bepalen en verklaren, grondbeginselen vaststellen, er gevolgtrekkingen uit afleiden, een voorstel bewijzen, de tegenwerpingen oplossen, is de wiskundige wijze. Deze gang is langzaam; maar dezelve is veilig; dezelve dooft het vuur der verbeeldingskracht uit; doch komt tevens de uitspattingen van hetzelve voor; dezelve is niet naar den smaak van eene driftige genie, maar voldoet aan eenen juisten geest. (Zie *Heilige ANSELMUS, DENS, DUNS, SUAREZ, H. THOMAS, enz.*). Nog heeft men van hem: 1.° *Lumière etc. (Evangelisch licht over het allerheiligste Sacrament des Altaars)*. — 2.° *De libero arbitrio*, enz.

HANNEKEN (MENNO), een Lutersche godgeleerde, te *Blaxen*, in het *Oldenburgsche* in 1595 geboren, werd hoogleeraar der zedeleer, vervolgens der godgeleerdheid en Oostersche talen te *Marpurg*, en eindelijk opperbewindhebber der kerken van *Lubek*, alwaar hij in 1671 overleed. Zijne voornaamste werken handelen over de wederleggende godgeleerdheid. Nog heeft men van hem: 1.° eene *Hebreeuwsche spraakkunst*. — 2.° *Expositio epistolæ PAULI ad Ephesios, Marpurg, 1631*, in 4.to — PHILIPPUS LODEWIJK HANNEKEN, zijn zoon, als hoogleeraar der godgeleerdheid te *Wittenberg* in 1706 overleden, is mede de schrijver van verscheiden weinig bekende *Werken over de H. Schrift*, in 4.to en in 12.mo.

HANNIBAL, zoon van HAMILCAR, een Karthaagsch veldheer, zwoer aan zijnen vader eenen eeuwigen haat tegen *Rome*. In den ouderdom van negen jaren begon hij zijnen krijgskundigen leertijd in *Spanje*. Hij vormde zich door de vermoeijenissen des soldaats met de oefeningen des veldheers te vereenigen. Reeds in den ouderdom van 26 jaren (221 vóór J. C.), voerde hij het bevel over het leger der Karthagars, die hem hunne wraak

hadden toevertrouwd, en nam *Saguntum* in *Spanje*, welke stad in bondgenootschap met de Romeinen stond, in. Uit *Spanje* was hij er op bedacht, om in *Italië* te vallen, trok over de *Pyreneeën*, verstrooidde een Gallisch leger, kwam aan de *Rhône*, en van den oever dier rivier in tien dagen aan den voet der *Alpen* genaderd, sloeg hij in de nauwe doortogten derzelve bij herhaling de oorlogzuchtige *Allobrogen*. De overtocht dier bergen kostte hem ongeloofelijke vermoeijenssen; *TITUS LIVIUS* verhaalt, dat hij zich genoodzaakt zag, om rotsen met azijn te doen springen. Maar deze op zich zelve onwaarschijnlijke daadzaak, steunt welligt enkel op de onmogelijkheid, welke men twee jaren later ontvond, om dezelfde bergengten met olifanten, en den geheelen toestel van een groot leger door te trekken: eene onmogelijkheid, die enkel uit de instorting der aardklompen en rotsen was ontstaan, die in korten tijd den staat der groote bergen veranderen (*). Na eene inspanning van negen dagen, zag *HANNIBAL* zich op de

kruin der *Alpen*. Vijf andere dagen waren voldoende, om dezelve langs de Italiaansche zijde af te dalen. Hij kwam in de vlakte; en de monsterring, die hij alstoen over zijne troepen hield, deed hem zien, dat zijn leger van 50,000 man en 9,000 paarden, tot 20,000 man en 6,000 paarden verminderd was. Ondanks zijne verliezen nam de *Karthaagsche* veldheer eerst *Turin* in, versloeg den consul *CORNELIUS SCIPIO* aan den oever der *Tesin*, en eenigen tijd daarna *SEMPRONIUS*, bij de rivier *Trebia*, in het jaar 218 vóór J. C. Deze slag was zeer moorddadig. De overwonnenen verloren er 26,000 man bij, en de overwinnaars door de strengste koude bevangen, hadden de magt niet, om zich over hunne overwinning te verheugen. Op dezen onspoed na, gelukte alles wel aan *HANNIBAL*. Hij had tot bondgenooten in zijn leger de *Cisalpijsche* Galliërs en verscheidene duizenden Spanjaards. In het volgende jaar overwon hij *CNEIUS FLAMINIUS* bij het meer *Trasimenus*. De Romeinsche veldheer bleef op het slagveld, 15,000 vijan-

(*) Er zijn op de *Alpen* en *Zwitsersehe* bergen, eene menigte ongenaakbare plaatsen, die men ten tijde der Romeinen zonder moeite kon doortrekken. Er zijn rotsen, die in eene groote uitgestrektheid scherp afgesneden zijn, die toenmaals met aarde bedekt waren, en waarvan men den top langs eene zachte helling bereikte. De inwoners dier landen weten hoe dikwerf dergelijke veranderingen in den loop eener eeuw, dikwerf in het tijdverloop eeniger jaren plaats hebben.

den sneuvelden, 6,000 werden er krijgsgevangen gemaakt, en daar HANNIBAL niet wist, wat met zoo vele gevangenen aan te vangen, zoo zond hij de Latijnen zonder losgeld terug, en behield enkel de Romeinen. De republiek, onder zoo vele verliezen gehukt, zocht dezelve te herstellen door Q. FABIVS MAXIMUS tot dictator te verkiezen. Deze groote veldheer, die den bijnaam van *Sammelaar* verkreeg, legde zich enkel toe; om de bewegingen van HANNIBAL gade te slaan, en de zijne verhorren te houden, en om hem te vermoeyen door menigvuldige marschen, liever dan tot een nadeelig gevecht over te gaan. FABIVS MAXIMUS, die zich door zijne listen en tijdwinsten bij de Romeinen had behooren te doen beminnen, haalde zich enkel klagten op den hals. Men verdeelde het gezag van het bevelhebberschap tusschen hem en MINUTIUS FELIX, die zich door den Karthaagschen veldheer deed omsingelen, en zonder de hulp van zijnen ambtgenoot zou omgekomen zijn. Nadat de tijd van het dictatorschap van FABIVS verstreken was, verkregen TERENTIUS VARO en PAULUS ÆMILIUS het bevel over de legerscharen, beide werden in den slag van *Cannæ*, in het jaar 216 vóór J. C. overwonnen: 60000 man voetvolk, en 6000 rui-

ters bleven met den Consul PAULUS ÆMILIUS op het slagveld. Men zegt, dat HANNIBAL een schepel ringen naar *Karthago* zond, den ridders ontnomen, die in dit gevecht sneuvelden. Het schijnt dat HANNIBAL had behooren gebruik te maken van de voordeelen, welke zijne overwinningen hem aanboden, en regt toe op *Rome* aantrekken, maar het is mogelijk, dat hij er hinderpalen in zag, welke de geschiedschrijvers niet hebben bekend gemaakt, en die men thans te vergeefs zou willen raden, welligt ook, dat in de bedwelmig des voozspoeds, zijne bekwaamheid, zijne voorzigtigheid en zijn moed zich logenstraffen. * Het lot der rijken, zegt een wijsgeer, is in de schikkingen der voorzienigheid zoo bewonderenswaardig berekend, dat men bekoord zou worden, om te gelooven, dat de wetenschap der veldheeren, de wijsheid der staatsdienaars en koningen, slechts middelen zijn, om het eeuwige plan te verwezenlijken, en dat dezelve daarom aan wisselvalligheden en aan de ter uitvoering van hetzelfde noodzakelijke veranderingen onderworpen zijn." HANNIBAL besloot den winter te *Capua* over te brengen; en de bekoorlijkheden dier stad deden even zoo veel kwaad aan zijne soldaten, als zij-

ne wapenen verschrikking aan de Romeinsche veldheeren hadden veroorzaakt. Intusschen verzekeren ernstige geschiedschrijvers, dat het Afrikaansche leger, getrouw aan deszelfs hoofd, te *Capua* zijne krijgstuicht niet verloor, en dat het, gedurende twaalf jaren, welke het zich nog in *Italië* handhaafde, nog met dezelfde dapperheid alle gevaren trotseerde. Indedaad, hetgene, wat hetzelfde te onder bragt, was de standvastigheid der Romeinen, de voorspoed, welke de *Scipio's* in *Spanje* behaalden, en de werkzaamheid van den Senaat van *Rome*, die in een enkel jaar achttien legioenen ligtte. Te vergeefs trekt hij in het jaar 211 vóór J. C. tegen *Rome* op, om hetzelfde te belegeren: de Romeinen werden er zoo weinig door verschrikt, dat zij den grond verkochten, waarop *HANNIBAL* zijn leger had opgeslagen, en op denzelfden dag eene aanzienlijke hulp naar *Spanje* zonden. De regen, de stormen en de hagel noodzaakten hem, om op te breken, zonder, om zoo te spreken, den tijd te hebben gehad, de muren van *Rome* te zien. De Consul *MARCELLUS* werd vervolgens in drie verschillende gevechten met hem handgemeen; maar er had niets beslissends plaats, en toen hij een vierde aanbod,

verwijderde zich *HANNIBAL*, terwijl hij zeide: » Wat is er met een man aantevangen, die noch zegepralend, noch overwonnen kan blijven? » Intusschen trok *HASDRUBAL*, de broeder van *HANNIBAL* ter ondersteuning van zijnen broeder, *Italië* binnen, maar *CLAUDIUS NERO* leverde hem slag, in het jaar 207 vóór J. C. hakte zijn leger in de pan en doodde hem zelve. *NERO*, in zijne legerplaats teruggekeerd, liet voor den ingang van die van *HANNIBAL*, het bebloede hoofd van *HASDRUBAL* werpen. De *Karthager* dit ziende, zeide, dat hij er niet meer aan twijfelde, of de doodelijke slag was aan zijn vaderland toegebracht. *Karthago* van alle kanten in het naauwgebragt, kwam op het denkbeeld om *HANNIBAL* terug te roepen. Zoodra deze held in *Afrika* was aangekomen, dacht hij, dat het beter was, den vrede aan zijn land te geven, dan hetzelfde eenen vernielenden oorlog te doen voortzetten. Er had eene bijeenkomst plaats, tussehen hem en *Scipio*; maar daar de Romeinsche veldheer naar geenerlei onderhandeling wilde luisteren, alvorens de senaat van *Karthago* aan dien van *Rome* voldoening had gegeven, zoo kon men het nergens over eens worden. Het kwam andermaal tot eenen slag bij *Zama*, in

het jaar 201. voor J. C. HANNIBAL verloor denzelfden, na met even zoo veel ijver als in zijne eerste overwinningen gestreden te hebben; 40,000. Karthagers sneuvelen of werden gevangen genomen. Deze slag was een nieuwe beweeggrond voor de Karthagers om den vrede te vragen. HANNIBAL zelf raade hun denzelfden aan. Dus was het einde van den tweeden Punischen oorlog, na gedurende achttien jaren de bloedigste gevechten te hebben opgeleverd. HANNIBAL behield echter zijnen geheelen invloed, en werd in de binnenlanden van *Afrika* aan het hoofd van een leger geplaatst; maar *Rome* eischte zijne terugroeping. *Prætor* geworden zijnde, verbeterde hij verscheiden misbruiken, tot dat hij, nadat de hem vijandige factie der HANNO's hem bij de Romeinen beschuldigd had, van geheime verbindtenissen met ANTOCHUS, koning van *Syrië* te onderhouden, hij uit *Karthago* verbannen werd. Hij nam eerst de wijk naar genoemden ANTOCHUS, dien hij bewoog om den Romeinen den oorlog aan te doen. Na de nederlaag van dien vorst, begaf hij zich naar PRUSIAS, koning van *Bithynië*. Maar zich nergens tegen de nasporingen en indagingen der Romeinen in veiligheid ziende, en door de vrees gekweld, van in

hunne handen te worden geleverd, zwolg hij een snel werkend vergif in; dat hij sedert lang in de kas van zijnen ring verborgen had, en waaraan hij, in het jaar 183 vóór J. C. in het 64.^e jaar van zijnen ouderdom overleed. » Laat ons, zeide hij, de Romeinen van de vrees bevrijden, die ik hun inboezem; zij hadden eertijds de edelmoedigheid, van PYRRHUS te waarschouwen, van voorzorg te nemen tegen eenen verrader, die hem wilde vergeven; en zij hebben tegenwoordig de laaghartigheid, PRUSIAS te verzoeken, mij te doen omkomen. TITUS LIVIUS stelt ons hem voor als eene onmenschelijke wreedheid, en eene meer dan Karthaagische trouweloosheid bezittende, als iemand, die noch eerbied voor de heiligheid des eeds, noch Godsdienst bezat. Zonder te willen ontveinzen, dat hem nog iets van de inborst en de ondeugden zijner natie overbleef, gelooven wij echter dat de trekken, door den Latijnschen geschiedschrijver aan HANNIBAL toegekend, overdreven zijn, en dat dezelve uit den haat voort sproten, welken de Romeinen hem toedroegen. Een met voorzigtigheid gepaarde moed, eene onwankelbare onverschrokkenheid, eene volledige kennis der krijgskunde, eene voorbeeldelo-

ze werkzaamheid, hebben HANNIBAL in den eersten rang der groote veldheeren aller eeuwen geplaatst. Terwijl TURPIN DE CRISSÉ hem in zijne ballingschap en ongenade beschouwt, vindt hij hem grooter dan den beroemden CATO, die zoo ligt aan het algemeene heil wanhoopte, » HANNIBAL, zegt hij, die van het eene gewest naar het andere vlugt, om nieuwe vijanden tegen Rome te verwekken, zich troostende te leven, door de hoop, van zijn vaderland te zullen wreken, en zijne trotschheid zoo verre vernederende, dat hij de vleijer eens konings werd, schijnt mij toe grooter te zijn, dan CATO, die zich van het leven berooft, toen hij tegen de genie en het geluk van CÆSAR, zijne eigene genie, zijnen moed en zijnen naam kan stellen.” — Er zijn twee andere Karthaagsche veldheeren van dezen naam geweest, HANNIBAL, zoon van Gisco, die zich in 409 vóór J. C. in eenen togt tegen Sicilië onderscheidde en drie jaren daarna aan de pest overleed. — HANNIBAL de Oude verwoestte in den eersten Punischen oorlog, in 216 vóór J. C. de kusten van Italië, en werd door zijne soldaten gedood, wijl hij zich door de Romeinen had laten overrompelen.

HANNIBALIANUS (FLAVIUS

CLAUDIUS), te Toulouse geboren en te Narbonne opgevoed, was de neef van KONSTANTIÏN. Na dat deze vorst hem voor den krijgstaat had gevormd, verklaarde hij hem tot koning van Pontus, Cappadocië en Armenië, en deed hem in 335 met zijne oudste dochter CONSTANTINA in den echt treden. Hij regeerde niet lang. De soldaten, door CONSTANTIUS zijnen neef, aangespoord, doorstaken hem in 338 met dolken, onder voorwendsel, dat er geen andere AUGUSTUSSEN moesten zijn, dan de zonen van KONSTANTIÏN. HANNIBALIANUS kwam in den bloei zijner jaren in eene stad van Bithynië, waar het graf van den beroemden HANNIBAL was, om het leven, en het is ongetwijfeld van daar, dat hij den naam van HANNIBALIANUS voerde. Hij was zeer op de pracht gesteld, en men wil, dat hij naar het voorbeeld der Persische koningen, den titel van koning der koningen voerde. Deze hoedanigheden beletten den goeden burgers hem te betreuren.

HANNO, zoon van NAAS, koning der Ammoniten. Nadat zijne hovelingen hem hadden diets gemaakt, dat de door DAVID afgezondene gezanten, om hem met zijne komst tot den troon geluk te wenschen, slechts ver-

spieders waren, zoo liet hij hun den baard scheren, en de kleederen ter helft afsnijden. Deze Barbaarsche stap kostte hem het leven en zijn rijk, daar DAVID hem van beide beroofde.

HANNO, een der vermoedste burgers van *Karthago*, had, daar hij zich van de republiek wilde meester maken, de senatoren, op de bruiloft zijner dochters verzocht, om dezelve te doen vergeven. Zijn ontwerp werd ontdekt; maar daar de senaat den invloed van den schuldige vreesde, zoo stelde hij zich te vreden, met hem voor te komen, door een besluit, dat in het algemeen de al te groote pracht der bruiloften verbood. Daar HANNO door de list niet had kunnen slagen, zoo nam hij zijne toevlugt tot het openbaar geweld. Hij trok aan het hoofd van 20000 gewapende slaven in een zeer sterk kasteel, van waar hij de Afrikanen en den koning der Mooren in den opstand zocht te wikkelen, maar hij werd gevangen genomen en naar *Karthago* gevoerd. Men betrok zijne familie, ofschoon dezelve geen deel had aan zijne zamenzwering, in zijn ongeluk en dezelve werd met hem in het jaar 336 vóór J. C. uitgerooid.

HANNO, Karthaagsch veldheer, werd in 570 vóór de

Christelijke jaartelling door de republiek belast, om *Afrika* om te zeilen. Hij kwam in den *Oceaan* door het *Nauw van Gibraltar*, ontdekte verscheiden landen, en werd in zijne togten enkel gestaakt door het gebrek aan levensmiddelen. Sommige geleerden hebben beweerd, dat hij totaan de uiterste punten van *Arabië* was genaderd; maar dit gevoelen is niet gegrond. *PLINIUS* en *PLUTARCHUS* verhalen te zijnen opzigte eene bijzonderheid, die aantoonst hoe zeer zijne landgenooten naijverig waren op hunne vrijheid. Hij had de wilde natuur van eenen leeuw zodanig verzacht, dat hij er zich van bediende, om een gedeelte zijner pakgoederen te dragen. De *Karthagers* verbeeldden zich, dat deze man, na zulk een wild dier te hebben betugeld, ligtelijk zoude slagen, in alles wat hij ondernemen wilde, en dat zij dus te vreezen hadden, dat hij zich van hunnen staat meester maakte. Het is daarom, dat zij hem voor zijne overige levensdagen verbanden. Men heeft onder zijnen naam *Reizen*, die niet van hem zijn, *HENDRIK BÖKLER* leverte er eene geleerde uitgave van in het Grieksch en Latijn, met nuttige aantekeningen, *Leyden*, 1674, in 12mo. Men vindt dezelve ook in de *Kleine Aardrijksbeschrijvers*, der uitgave van *Ox-*

ford, 1698. In zijne Geschied-, Staat- en Zedekundige Proeve over de omwentelingen, heeft de heer DE CHATEAURIAND den PERIPLES van HANNO vertaald.

HANNO (*Heilige*), uit eene adellijke familie gesproten, koos in zijne jeugd de loopbaan der wapenen. Nadat een godvruchtige kanonik van *Bamberg*, zijn oom, hem over de ijdelheid der wereldsche goederen had gesproken, deed hij afstand van dezelve en besloot zich aan God in den geestelijken staat toe te wijden. Door zijne deugden en zijnen pligt maakte hij zich aan het hof van keizer HENDRIK III., bijgenaamd *den Zwarte*, bekend; deze vorst liet hem bij zijnen persoon komen. Eenigen tijd daarna benoemde hij hem tot proost van *Groslar* in *Neder-Saksen*. In 1056 verhief hij hem op den aartsbisschoppelijken stoel van *Keulen*. Na al de kloosters van zijn diocees hervormd te hebben, stichtte hij er twee van reguliere kanoniken te *Keulen*, en drie van de orde van den H. BENEDICTUS, op andere plaatsen. Nadat HENDRIK III. overleden was, liet de keizerin AGNES hem tot regent en eersten staatsdienaar benoemen, om gedurende de minderjarigheid van HENDRIK IV. te regeren. Deze jonge vorst, door de vleijers en de deelgenooten zijner

buitensporigheden verleid, wilde naar de vermaningen van den heiligen aartsbisschop niet luisteren; hij ontam hem zelfs het bestuur van den staat. Maar de onregtvaardigheden en afpersingen dergenen, aan welke hij zijn vertrouwen gaf, bragten eene algemeene misnoegdheid te weeg. HANNO werd teruggeroepen, en in 1072 nam hij het beheer der zaken weder op zich. Hij overleed den 4 December 1075, op welken dag men zijnen naam in het Roomsche Martýrologium leest.

HANSITZ (MARCUS), een Jesuit in 1682 in *Karinthië* geboren, heeft in het licht gegeven: *Germania Sacra*, Augsburg, 1727, 2 dl.n, in fol.; en het *Prodomus* van het derde, bestaande in eene breedvoerige en geleerde verhandeling, over het bisdom *Regensburg*; *Weenen*, 1755, in fol. Het ware te wenschen, dat men er het vervolg van bezate, met dezelfde schranderdheid en wijsheid geschreven; men zou alsdan eene goede Kerkelijke Geschiedenis van dat Rijk hebben. Dezelve zou zeer noodzakelijk zijn, in eenen tijd, waarin eene menigte onkundige en onregtzinnige schrijvers, zich beijveren, om de kerkelijke jaarboeken, en die van *Duitschland* in het bijzonder, door alle trekken der lasteringen en logen, te

verminken. . . . Pater HANSIZ overleed te Weenen, in 1766.

HANS-SACHS. — Zie SACHS.

HARÆUS, of VAN DER HAAR (FRANCISCUS), te Utrecht in 1550 geboren, omhelsde den geestelijken staat, reisde door *Duitschland* en *Italië*, maakte kennis met pater ANTONIUS POSSEVINUS, en vergezeldde hem op de reizen, welke die Jesuit op bevel van GREGORIUS XIII. [vooral naar *Rusland*] ondernam. In zijn vaderland teruggekeerd [is hij eerstkanonik te's *Hertogenbosch* geweest; daarna heeft hij als partikulier in zijne geboortestad gewoond; niet lang daarna is hij te *Namen*] en eindelijk te *Leuven* kanonik van den H. JACOBUS geworden. In deze laatste stad is hij den 11 Januarij 1632 overleden. Er bestaat van hem: 1.° *Annales ducum, seu principum Brabantia totiusque Belgii, Antwerpen, 1623, 2 dl. in fol.* Dit werk is in drie deelen verdeeld; het eerste handelt over *Braband*, het tweede over de *Vereenigde Provinciën*, het derde over de *Nederlandsche onlusten* tot aan het bestand van 1609; het geheel is met portretten verrijkt. Deze jaarboeken worden voor de beste geschiedenis van *Braband* gehouden; dezelve zijn in het algemeen zeer nauwkeurig en

XII. DEEL.

getrouw. — 2.° *Concordia historiae sacræ et profanæ per olympiades et fastos u Roma condita usque ad Christum passum, Antwerpen, 1614, in fol.* — 3.° *De vitis sanctorum omnium nationum et temporum, Keulen, 1605, in fol.* Dit is eene verkorting van SURIUS. — 4.° *Biblia Sacra cum expositionibus priscorum patrum litteralibus et mysticis, Antwerpen, 1638, 2 dl. in fol.* De schriften van HARÆUS over den Bijbel worden niet zeer op prijs gesteld.

HARALD of HAROLD I., koning van *Engeland*, om zijne buitengewone vlugheid in het loopen *Haus-voet* bijgenaamd, was een zoon uit het eerste bed. van KANUT I., dien hij in 1036 opvolgde, ten nadeele der wettige erfenamen des troons, zoon en klein zoon van ETHELRED II., die KANUT onttroond had, en die, om zich aan de nasporingen van dezen laatste te onttrekken, naar vreemden bodem waren geweken. De Engelschen wilden de kroon op het hoofd van HARDE-KANUT, eenen anderen zoon van KANUT I. en van EMMA, weduwe van ETHELRED II., die met KANUT een tweede huwelijk had aangegaan, plaatsen, maar HARALD, door de Deenen ondersteund, was de sterkste en behield de overhand. In

C

het volgende jaar schreef hij eenen brief, onder den naam der koningin EMMA, om ALFRED en EDUARD, zonen der koningin, en ETHELRED II. uit te noodigen, om naar *Engeland* terug te komen, en er hunne kroon terug te nemen. De beide jonge vorsten vielen in den strik; ALFRED werd in hechtenis genomen, men stak hem de oogen uit, en hij overleed kort daarna. EDUARD, die later onder den naam van EDUARD III., of heiligen EDUARD, den *belijder* regeerde, stak naar *Normandië* over, en de koningin EMMA begaf zich naar *Vlaanderen*, tot den graaf BOUDEWIJN. HARALD maakte zich gehaat om zijne misdaden, en overleed kinderloos in 1039.

HARALD of HAROLD II., zoon van den graaf GODWINUS, die eerste staatsdienaar van HARALD I. was geweest, liet zich na den dood van den heiligen EDUARD III., in 1066, ten nadeele van EDGARD-AHELING, aan wien de kroon van *Engeland* volgens geboorterecht toebehoorde, tot koning verkiezen. TOSTON of TOSTÉ, broeder van HARALD en WILLEM de *Veroveraar* betwistten hem de kroon; hij overwon den eerste, en werd den 14 October 1066 in den beroemden slag van *Hastings* door den tweeden gedood. Met zijnen dood eindigde het bestuur der An-

glo-Saksische koningen, die sedert meer dan 600 jaren over *Groot-Brittannië* regeerden.

HARBARD (BURCHARD), hoogleeraar in de godgeleerdheid te *Leipzig*, in 1614, in den ouderdom van 68 jaren overleden, had het bestaan te danken aan eene adellijke en aanzienlijke familie van *Konitz*, in *Pruisen*. Zijne schriften zijn: 1.º *Doctrina de conjugio; De confessione; De magistratu politico.* — 2.º *Theses de Smalkaldinæ confessionis articulis; De lege divina*, enz. Men kan ligt denken, dat dezelve met de sektevooroordeelen doorzaaid zijn.

HARCOURT (HENDRIK VAN) LOTHARINGEN, graaf van), van *Armagnac* en *Brione*, burggraaf van *Marsan*, groot-schildknaap van *Frankrijk*, uit het huis van *Guise*, was de zoon van KAREL VAN LOTHARINGEN, den eersten van dien naam, als hertog van *Elbeuf*. Na zich in den slag van *Praag*, in 1620 te hebben onderscheiden, diende de graaf van HARCOURT, als vrijwilliger tegen de Hugenooten. Hij onderscheidde zich in de belegeringen van *Saint-Jean-d'Angely*, van *Montauban*, van het eiland *Ré* en van *la Rochelle*, en in 1629 bij den aanval van *Pas de Suze*. Door LOUWIK XIII. in 1635 met het

band zijner orden vereerd, betaalde hij deze gunst door gewigtige diensten. Eene der voornaamste was in 1637 de herovering der eilanden *Lerins* op de Spanjaarden, tegen welke hij eene zee-magt aanvoerde. De slag van *Quiers* in *Piémont*, in 1639, de 3.e ondersteuning van *Casal*, het beleg van *Turin* in 1640, en de inneming van *Coni* in 1641 verwierven hem niet minder roem. Daar de koning hem wilde beloonen, gaf hij hem in 1642 het bestuur van *Guienne*, en den post van groot-schildknaap van *Frankrijk*. Hij begaf zich in hetzelfde jaar in hoedanigheid van afgezant naar *Engeland*. In 1645 werd hij tot onderkoning van *Katalonië* benoemd, en versloeg de Spanjaarden in den slag van *Liorrens*. Kort daarna nam hij *Balaguer* in, en behaalde andere voordeelen. Maar het beleg van *Lerida* in 1646, was voor hem minder gelukkig: hij verloor er zijn geschut en zijne bagaadjen en was verplicht hetzelfde op te breken. In 1649 werd hij naar de *Nederlanden* gezonden, alwaar hij *Condé*, *Mauberge*, het kasteel van *Sluis* enz. innam. Hij diende vervolgens met vele getrouwheid in *Guienne*, gedurende den burgeroorlog, die dat gewest in 1651 en 1652 verwoestte. Hij verschaftte zich

op het einde zijner dagen eene eervolle stille levenswijze in *Anjou*, waarvan hem het bestuur ten deel viel, en overleed plotselijk in de abdij van *Roycūmont*, den 25 Julij 1666, in den ouderdom van 66 jaren, den roem nalatende van een dapper, edelmoedig, onverschrokken generaal te zijn geweest. Hij was de vader der soldaten; en te midden van eenen verschrikkelijken hongersnood, zond hij, nadat zijne bedienden hem eenige vaatjes wijn hadden bezorgd, dezelve aan de zieken en gekwetsten. Zijne nakomelingschap bestaat in den prins van *LAMBESC*, hertog van *Elbeuf*.

HARCOURT (**HENDRIK**, hertog van), maarschalk van *Frankrijk*, in 1654 uit een oud huis van *Normandije*, vruchtbaar in beroemde personen, geboren, droeg reeds de wapenen in den ouderdom van 18 jaren. Na zich in verscheiden belegeringen en gevechten te hebben onderscheiden, werd hij in 1697 als afgezant naar *Spanje* gezonden. Hij gedroeg zich aldaar met zoo veel geesten wijsheid, dat de koning bij zijne terugkomst zijn markgraafschap van *Thury*, onder den titel van *Harcourt*, in November 1700 tot een hertogdom, en in 1709 tot een pairschap verhef. Hij had veel invloed op het tes-

tament van KAREL II., door hetwelk die vorst zijn eigen huis van zijnen troon verwijsde, om er dat van *Frankrijk* op te roepen. Hij overleed in 1718, na in 1703 den maarschalksstaf van *Frankrijk*, en in 1705 het lint der koninklijke orde te hebben ontvangen. Hij had onder andere kinderen van MARIA ANNA-CLAUDE DE BRULARD, zijne echtgenoot: 1.° FRANCISCUS, hertog van *Harcourt*, pair en maarschalk van *Frankrijk*, kapitein der lijfwacht, in 1750, in den ouderdom van 61 jaren overleden; 2.° LODEWIJK ABRAHAM, honorair deken der kerk van *Parijs*, en abt van *Signy* en van *Preuilly*, in 1750, in den ouderdom van 56 jaren overleden; — 3.° HENDRIK CLAUDIUS, luitenant-generaal der koninklijke legerbenden, in 1769, in den ouderdom van 62 jaren overleden, voor wien zijne weduwe in 1776 in de Lieve Vrouwe kerk te *Parijs* een praalgraf liet oprigten; — 4.° en ANNA PETRUS, mede maarschalk van *Frankrijk* in 1775, en landvoogd van de provincie *Normandijë*.

* HARDENBERG (KAREL AUGUSTUS prins van), minister van staat in *Pruissen*, en kanselier van dat koninkrijk, werd in 1750 den 31 Mei geboren. Hij studeerde aan de hooge school te *Göttingen*, en begaf zich vervol-

gens naar *Engeland* waar hij zijne talenten verder ontwikkelde, en eene diepe studie der wetten en des bestuurs van dat land maakte. Hij scheen er zijn verblijf te hebben vastgesteld, en daar hij eenen vrijen toegang tot het hof had, werd hij in het bestuur van het keurvorstendom *Hanover* gebezigd, waar hij niet lang verbleef. Hij had ernstige geschillen met een Engelsch edelman, welke vermogende vrienden had, en was verplicht het keurvorstendom te verlaten; zich naar *Brunswijk* begeven hebbende, ontving hem de hertog op eene gunstige wijze en verkoos hem in 1787 om het testament van FREDERIK II., dat in de eerste dier steden bewaard werd, naar *Berlijn* te brengen. Daar deze zending voor hem zeer voordelige gevolgen had gehad, ging hij over in de dienst van den markgraaf van *Anspach* en *Bareuth*, die hem tot den post van staatsdienaar verhief. Deze post opende voor hem den weg tot grootere waardigheden. De markgraaf stond, om staatkundige redenen, zijne staten in 1792 aan den koning van *Pruissen* af, die hem daarentegen eene jaarwedde toelagde. HARDENBERG werd toen door FREDERIK WILLEM belast den eed van de nieuwe onderdanen van dien vorst af te nemen, die hem tot landvoogd van *Anspach* en

Bareuth benoemde. Hij ontving in 1793 den titel van Pruisisch kabinetsraad, en werd, tijdens de geschillen tussehen *Pruissen* en het republikeinsche *Frankrijk*, naar *Frankrijk* aan den *Mein* beroepen. Met de uitrusting van levensmiddelen voor het leger belast, nam hij dien post met abelangeloos en naauwkeurigheid waar. Daar lord MALMESBURY en de admiraal KINKEL een algemeen vredesverdrag hadden voorgesteld, onderzocht HARDENBERG, in hoedanigheid van commissaris, door den koning van *Pruissen* te dien einde benoemd, de artikels van hetzelfde. Dit verdrag had geen plaats en de oorlog duurde tot Maart 1795 voort. Er werden te *Bazel* nieuwe onderhandelingen geopend, bij welke de graaf van *Goltz* tegenwoordig was, die door HARDENBERG vervangen werd, en deze teekende in naam van zijnen vorst den vrede, den 5 April van dat zelfde jaar gesloten. HARDENBERG kweet zich van deze zending als een bekwaam staatsman, en ontving de orde van den zwarten adelaar, de eerste der Pruisische orders tot belooning. Naar *Anspach* terug gekeerd, bragt hij er de regeling van dat land en die van *Bareuth* ten einde, hij maakte voor *Frankenland* nuttige verordeningen, die

het bestuur van deze provincie vereenvoudigden en verbeterden. Bij de komst van FREDERIK WILLEM III., tot den troon hadden er vele veranderingen in het ministerie plaats, maar zij hadden geenszins invloed op het gezag van den heer van HARDENBERG, hij ging steeds voort *Anspach* en *Bareuth* te besturen, en vervolgens de departementen van *Maug-deburg*, *Halberstadt*, *Westfalen* en *Neuchatel*. Toen de graaf van *Haugwitz* afstand deed van het ministerie van buitenlandsche zaken, had hij HARDENBERG tot opvolger, die tevens het bestuur van vele provincien behield. *Pruissen* was toen met *Frankrijk* in vrede, alwaar na het consulaat, BONAPARTE den titel van keizer had aangenomen. Deze vrede was niet naar den smaak van HARDENBERG, daarenboven aan *Engeland* gehecht, en door een lang verblijf in dat koninkrijk, en wijk hij er zijne administrative loopbaan begonnen had. De heer LAFORET, Fransch ambassadeur te *Berlijn*, werd in Julij 1805 door eene nota gewaarschouwd, dat er een vredebreuk tussehen dezen staat en *Pruissen* op het punt stond van uit te barsen, dat HARDENBERG een geheim vredesverdrag met *Rusland* had onderteekend, en dat deze staatsdienaar ge-

heel en al het vijandelijk stelsel van *Groot-Brittannië* verlangde te omhelzen. Wat er ook van wezen mogt, het Pruisisch kabinet had zeer billijke klagten tegen dat van *Parijs*. De troepen van BONAPARTE hadden geoeffend en oefenden nog in *Pruissen*, zoo als in al de landen die zij in bezit namen, eene militaire willekeurigheid uit, die veel bijdroeg om de volken jegens dezelve verbitterd te maken, terwijl hunne legerbenden den val van NAPOLEON bewerkten. Daar Fransche krijgsbenden onverwacht het vorstendom *Anspach* waren doorgetrokken, beklaagde de minister zich daarover bij den maarschalk DUROC in de volgende nota van den 14 October, en die wij overschrijven als een overzicht bevattende van het stelsel van het keizerlijke *Frankryk*. » Zijne Majesteit, » zeide de Heer VON HARDENBERG, » weet niet waarover zij zich het meest moet verwonderen of over de gewelddadigheden, welke de Fransche legers zich in de provincien veroorloofd hebben, of over de onbegrijpelijke bewijsgronden, door welke men dezelve wil regtvaardigen. Zijne Majesteit, met regt naijverig op een aanzien, hetwelk zoo wel aan hare magt als aan hare hoedanigheid toekomt, heeft met een gevoel, dat zij vruchteloos zou beproeven te ver-

bergen de regtvaardigende depêche gezien, die door de Fransche legatie aan zijn kabinet is ingediend. Men beroept zich op het voorbeeld van den laatsten oorlog en op de overeenkomst der omstandigheden, even als of de uitzonderingen, die men toenmaals toestond niet op bepaalde overeenkomsten steunden, die bij den vrede hebben opgehouden, even als of keizer NAPOLEON zich deze overeenkomsten herinnerd had toen hij het land van *Hanover* in bezitting nam, van een land, dat door deze zelfde tractaten sedert vele jaren onder de bescherming van *Pruissen* was. Men wendt de onkunde onzer inzichten voor, even alsof de inzichten zich hier niet in de daadzaken zelve vertoonden, en even alsof de aard der dingen van gedaante kon veranderen alvorens men het tegendeel heeft vastgesteld. Even alsof de plegtige verzekeringen van de overheden der provincie en van de staatsdienaars van Zijne Majesteit bij den keurvorst van *Beijeren* niet genoegzaam datgene openbaar hadden gemaakt, wat zulks niet noodig had te zijn en even als of ik zelf lang te voren, met de kaart in de hand, in mijne onderhandelingen met Z. E. den Maarschalk DUROC en den Heer LAFORET de onmogelijkheid van eenigen doortogt van troepen door het

verligthaafschap toe te staan, niet genbeg had verklaard. Van alle kanten in zijne edele inrigtingen belemmerd, kon de koning nog geene andere zorgen nemen, dan die, om voor de veiligheid van zijn volk te werken; maar hij beschouwt zich van dezen oogenblik af, als vrij van alle verbindtenissen, die hij heeft aangegaan, en hij ziet zich verplicht, om aan zijne legerbenden de ter verdediging van den staat noodzakelijke stellingen te doen innemen. Deze nota, die billijke klachten over wezenlijke grieven bevatte, had voor inden oogenblik geene beslissende uitkomst en NAPOLEON wist nog aan Pruiszen te beloften om zich in den oorlog tegen Frankrijk, bij ALEXANDER en bij KAISERISCHUS te voegen. Intusschen had de minister den keizer van Rusland naar Berlijn gelokt, onder wiens ooggen hij het verdrag dicteerde, door hetwelke Pruiszen zich verbond, om zijne wapenen met die van Rusland, Engeland en Oostenrijk te vereenigen, in geval dat BONAPARTE de voorwaarden van vrede niet aannam, welke hem het Pruisische kabinet aanbod. Omtrent denzelfden tijd rigtte HARDENBERG den 22 December 1808 eene nota aan den afgezant van Engeland te Berlijn, waarin zich FER-

DERIK WILLEM verbond, om de Engelschen in Hanover te hulp te komen. Indien hun koning van zijnen kant beloofde de Pruiszen tegen de Franschen te ondersteunen. De oorlog duurde des niettegenstaande voort, en BONAPARTE had grootendeels de overwinning van Austerlitz aan de onbegrijpelijke werkeloosheid der Pruiszen te danken, die met eene enkele beweging alle stellingen en krijgskunde van BONAPARTE hadden kunnen verijdelen. Gedurende dat HARDENBERG met Engeland tegen Frankrijk onderhandelde, teekende de graaf van HAUGWITZ te Weenen tuschen Pruiszen en NAPOLEON een handgenootschapsverdrag. De mislagen door de verschillende gouvernemen ten (Engeland uitgezonderd) bedreven, de vreemde ongerijndheden, de kwalijk begrepene afgunsten, die onder hen bestonden, beschouwende, verwondert men zich niet meer over de overmagt, die NAPOLEON over geheel Europa verkregen had. Daar hij de geheime schikkingen, die het kabinet van Berlijn tegen hem nam, vernomen had, beschuldigde hij hetzelfde van dubbelhartigheid. HARDENBERG verliet het ministerie; bestuurde gedurende eenige maanden de provincien van Magdeburg en Halberstadt en vertrok ver-

volgens naar zijn landgoed *Rempelberg*. Verwijderd van de zaken, nam hij geen enkel deel aan de be- raadslagingen van *Charlot- tenburg*; maar hij had de kiem tot den oorlog gelegd, die tusschen *Frankrijk* en *Pruissen* (in 1806) ontstond; en, door den voor het laaste land zoo noodlottigen veldslag van *Jena* geëindigd werd. HARDENBERG verliet als toen zijne schuilplaats, en kwam weder bij den koning, die hem de portefeuille van buitenlandsche zaken deed aannemen, welke de generaal ZASTROW vrijwillig had nedergelegd. Hij woonde de vergadering van *Koningsbergen* bij, alwaar hij zich als een bekwaam staatsman deed kennen. Maar *Frankrijk* kon in het *Pruisische* ministerie niet een man zien zitten, welken het als zijn geheimen vijand erkende, en door den invloed, welken het op nieuw in *Pruissen* uitoefende, deed het HARDENBERG na den veldslag van *Friedland* in ongenade vervallen. Daar de keizer van *Rusland* hem altijd vele achting en genegenheid had toegedragen, besloot hij zijne woonplaats in zijne staten te vestigen. Hij woonde te *Riga* tot in 1812 en na de ongelukken van den veldtocht van *Moskou*, keerde hij naar *Pruissen* terug, nam de teugels der staatszaken weder op, en

werkte mede aan de beruchte coalitie in 1813 tegen BONAPARTE. In dezen en den volgenden veldtocht was hij altijd bij den koning, deed met de verbondene Mogendheden den intogt in *Parijs* en onderteekende in naam van den koning van *Pruissen* het vredesverdrag in die Hoofdstad gesloten. Daar HARDENBERG voor zich zelve en zijne talenten en zijner ouden haat tegen BONAPARTE had, tot wiens vervallen verklaring hij krachtadig had medegewerkt, zoo moest hij de achting van alle vorsten verdienen, en ieder hunner vereerde hem met een van hunne ordeteekens. De koning van *Pruissen* verhef hem tot de waardigheid van prins. Hij volgde dezen vorst en den keizer van *Rusland* naar *Londen*, en vervolgens ontwikkelde hij op het Weener Congres de talenten van eenen diepzinnigen diplomaat. De terugkomst van BONAPARTE in *Frankrijk* in 1815 veroorzaakte op nieuw eenen algemeenen oorlog, die de tweede herstelling van *Lodewijk XVIII.* te weeg bragt. De prins VAN HARDENBERG nam in alle vergaderingen en in alle verhandelingen, die omtrent dezen tijd plaats hadden, deel, en toonde zich altijd het vertrouwen van zijnen vorst waardig. Bij zijne terugkomst te *Berlijn* behield hij zijnen post van

minister en hield zich voor-
 namelijk bezig met een ver-
 bond te sluiten tusschen
Pruisen en *Oostenryk* dat
 tot dus verre zeer moeilijk
 had toegeschenen. Hij gaf
 aan het kabinet van *Berlyn*
 eenen meer indruk verwek-
 kenden en meer geregelde
 gang en werd het hoofd al-
 ler raadvergaderingen en al-
 ler ministerien. Zoo veel
 ijver en diensten verwierven
 hem een doorslaand bewijs
 van achting en vriendschap
 van wege zijnen koninklij-
 ken meester. Den 3 Mei
 liet *FREDERIK WILHELM*, op
 den geboortedag van zijnen
 minister, buiten zijn weten
 en in het appartement van
 den prins van *HARDENBERG*
 het afbeeldsel van zijnen
 doorluchtigen persoon, vlgens
 dat van den beroemden
GERARD vervaardigd, plaats-
 sen; en schreef hem eigen-
 handig een allervleijendsten
 brief. De omwentelingen
 van *Piemont* en van *Napels*
 door de *Carbonari* verwekt,
 en door de tusschenkomst
 der vorsten tot bedaren ge-
 brage, die zich te *Verona*
 vereenigden, voerden in 1822
 den prins van *HARDENBERG*,
 die den koning van *Pruisen*
 vergezeld had, derwaarts.
 Gedurende de onderhandel-
 ingen begaf hij zich uit gezond-
 heids beweeggronden naar
Genua, om er de zeebaden
 te gebruiken. Hij overleed
 in die stad den 26 Novem-

ber van hetzelfde jaar in den
 ouderdom van 72 jaren door
 geheel *Pruisen* en voorna-
 melijk door zijnen vorst be-
 treurd.

HARDER (JOANNES JACOBUS),
 een bekwaam geneesheer, te
Bazel in 1656 geboren, en
 in die stad in Maart 1714
 overleden, is achtereenvol-
 gend hoogleeraar der *Rhe-
 torica*, natuur, ontleed,
 kruid- en beoefenende ge-
 neeskunde te *Bazel*, en ein-
 delijk eerste arts van ver-
 schillende hoven van *Duitsch-
 land* geweest. Men heeft
 van hem: 1.° *Prodromus
 physiologicus*, *Bazel*, 1679,
 in 8. v. 2.° *Exercitationes
 anatomicae et medicae
 familiares*, 1684. en 3.°
*Apianum, observationibus
 medicis centum refertum*.
 Hij was lid van de akademie
 der *Rivavati* te *Padua*, enz.

HARDERWIK (GERARDUS),
 in *Gelderland* geboren, on-
 derwees de wijsbegeerte te
Keulen, was pastoor van de
H. COLOMBIA aldaar, en over-
 leed er in 1503. Hij heeft
 in het licht gegeven *Com-
 mentariën* op *ARISTOTELES*,
 op eenige werken van *AL-
 BERTUS den Grooten* en op de
 wijsgeerige werken van *Paus
 JOANNES XXI.*, die van 1486
 —1504, in verscheiden dee-
 len in fol. zijn gedrukt.

HARDION (JACOBUS), een

Fransche letterkundige, te *Tours* in 1686 geboren; na in 1711 te *Parijs* te zijn gekomen, werd hij als kweekeling bij de akademie van opschriften, in 1713 als lid, en in 1728 als pensionaris aangenomen. Hij gaf verscheiden Verhandelingen in het licht, welke men in de Memorien dier maatschappij kan raadplegen. In 1730 werd hij door de Fransche akademie tot lid verkozen, en in het volgende jaar begon hij de *Histoire etc. (Geschiedenis van den oorsprong en den voortgang der wetspreekkunde in Griekenland)*. Hij had over dit onderwerp twaalf verhandelingen in het licht gegeven, toen de koning hem belastte, om lessen te geven aan mevrouwen van *Frankrijk*. Het was tot gebruik zijner doorluchtige kweekelingen, dat hij in het licht gaf *Geschiedenis der dichtkunde*, met eene *Verhandeling over de Fransche dicht- en wetspreekkunde*, 3 dl.ⁿ, in 12mo, zijne *Algemeene Geschiedenis*, waarvan hij 18 dl.ⁿ in 12mo heeft geleverd; dit is een algemeen geacht en nuttig werk, ofschoon het oordeel en de gezonde critiek er niet altijd den voorrang in hebben gehad. De heer *LANGUET* heeft er twee deelen bijgevoegd; welke een hoogdravende woordenpraal, geheel bedekt met aardigheden en mislukte scherts be-

vatten; die evenzeer met de eigenlijke geschiedenis, als met den stijl strijden, die aan dezelve past; waarin alle daadzaken vervalscht en de karakters onkennelijk gemaakt zijn; waarin de groote mannen als gedrogt en de gedrogten als groote mannen worden afgeschilderd; waarin allerlei waarheden aan kwinkslagen worden opgeofferd; waarin tastbare valschheden als grondregels worden voorgesteld; waarin de haat tegen de Godsdienst en hare bedienaren tot dezelfde hoogte is geklommen, als in zijne *Essai etc. (Proeve over den monnikenstand)*. Wanneer men overweegt, dat deze verschrikkelijke wijze, om de geschiedenis te beschrijven, sedert dien tijd algemeen is geworden, dat de Jaarboeken van het menschelijke geslacht, een zaakregister van bedorvenheid zijn geworden, dat het vertaal der daadzaken deszelfs kleuren in de hartstogten der schrijvers ontleent; zoo, verkiest men de verdichtsel der fabelleer, of de Vertellingen van moeder *de Gans* te lezen. (Zie *LODEWIK XV*). *HARDION* overleed te *Parijs* in September 1766.

HARDOUN (JOANNES), te *Quimper*, in 1646 geboren, was de zoon van eenen Boekverkooper dier stad, en begaf zich, nog zeer jong zijnde, onder de Jesuiten.

Hij onderscheidde zich zeer bij dezelve door een vlug oordeel, een gelukkig geheugen, maar nog meer door den smaak voor paradoxe stellingen en zonderlinge gevoelens. Volgens hem waren al de geschriften der Ouden, met uitzondering der *Werken van CICERO*, der *Natuurlijke Historie van PLINIUS*, der *Hekeldichten en Brieven van HORATIUS*, en der *Landgedichten van VIRGILIUS*, ondergeschoven. Zijn *Aeneis* is klaarblijkelijk door eenen Benedictijner der 13.^e eeuw zamengesteld, die op eene verbloemde wijze, de reis van den H. PETRUS naar Rome heeft willen beschrijven. Het is niet minder duidelijk, dat de *Oden* van HORATIUS uit dezelfde fabriek zijn voortgekomen. Geen enkele oude gedenkpenning is echt, of ten minste, er zijn er zeer weinige; en wanneer men die wil verklaren, moet men elke letter voor een geheel woord aannemen: door dit middel ontdekt men eene nieuwe orde van zaken in de Geschiedenis. Deze vreemde verklaarwijze haalde hem eene zonderlinge boertijf op den hals. Een oudheidkundige door zoo vele buitensporigheden gebelgd, wilde dezelve nog verder drijven. » Neen, pater, » zeide hij hem eens, » er is geen enkele oude gedenkpenning, of dezelve is door de Benedictijnen geslagen: ik zal u

zulks bewijzen; die letters C. O. N. O. B., die op verscheiden gedenkpenningen gevonden worden, en die de oudheidkundigen de zothed hebben gehad, van door CONSTANTINOPOLI OBSIGNATUM te verklaren, beteekenen klaarblijkelijk: CUSI OMNES NUMMI OFFICINA BENEDICTINA. » Deze op eene bedekte wijze bespottelijke verklaring, bragt pater HARDOUIN aan het wankelen, doch veranderde hem niet. Men verzekert, dat toen een Jesuit, zijn vriend, hem eens voorstelde, dat het publiek over zijne paradoxe stellingen en ongerijmdheden zeer geërgerd was, pater HARDOUIN hem op eene norsche wijze antwoordde: » Wel? geloofs gij dan, dat ik altijd des morgens ten vier ure zou zijn opgestaan, om enkel te zeggen, hetgene, wat andere voor mij gezegd hebben? » Zijn vriend vervolgde: » Maar het gebeurt soms, dat, wanneer men zoo vroeg opstaat, men schrijft, zonder volkomen ontwaakt te zijn, en men zijne droomerijen van eenen onrustigen nacht, als bewezene waarheden uitkraamt. » Zijne oversten verplichten hem, zijne dolzinnigheden te herroepen; hij deed zulks, doch bleef er niet minder om aan gehecht. Zijne gevoelens leidden tot eene algemeene twijfeling en tot het ongelooft; desniettemin was hij vol

deugden en godsdienst. Hij zeide, dat God hem het menschelyk geloof had ontnomen, om meer kracht aan het Goddelyk geloof te geven. Hij overleed te *Parijs*, in 1729, verscheidene kweekelingen in zijne maatschappij nalatende, zooals onder anderen, den beroemden pater *Beauvryer*. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° Eene *Uitgave* van *PLINIUS*, den natuurkundige; ten gebruike van den *Dauphin*, 1685, 5 dl.ⁿ in 4.to; herdrukt in 1728; 3 dl.ⁿ in fol. De aantekeningen zijn in deze laatste uitgave vermeerderd, en de paradoxe stellingen wat minder oopen gestapeld. Voor het overige is het werk met zeer vele schrander- en nauwkeurigheid uitgevoerd. — 2.° *La Chronologie etc.* (*De Tijdsrekenkunde door de gedenkenningen hersteld*), 2 dl.ⁿ in 4.to, *Parijs*, 1696, in het Latijn. Het is in dit bij deszelfs uitgave reeds verboden werk, dat de schrijver zijn dolzinnig stelsel, over de onderschuiving van de schriften der oudheid uitkraamt. — 3.° Eene *Uitgave* der kerkvergaderingen, een werk, waartoe de Geestelijkheid van *Frankrijk* hem had aangespoord, en waarvoor het hem eene jaarwedde toestond. Men moet zich verwonderen, dat de schrijver zich met deze onderneming belastte, daar hij van gevoelen was, dat alle kerk-

vergaderingen, vóór die van *Trente* gehouden, als zoo vele hersenschimmen waren; *Indien dat zoo is, vader*; zeide eens pater *LE BRUN*, lid van het *Oratorium*, tot den *Jesusit*, hoe komt het dan, dat gij eene uitgave der *Conciliën* in het licht hebt gegeven? — waarop *HARDOUIN* antwoordde: *Zulks is enkel aan God en mij bekend*. Deze uitgave, in 1715 met groote kosten, in het *Louvre* in 12 dl.ⁿ in fol. gedrukt, en waarvan het register, op prijs wordt gesteld, is een vermeerderde herdruk der vorige uitgave van het *Louvre*, 1644, 37 dl.ⁿ in fol. Op het verslag der leeraars *WITASSE*, *PERROT*, *DUPIN*, *BERTIN*, *ANQUETIL*, *LE MERRE*; ter onderzoek van dezelve benoemd, werd het debiet door het parlement verboden. De uitslag van dit onderzoek was, dat deze compilatie verscheidene grondstellingen bevatte, strijdig met die der Gallikaansche kerk, en dat de *compiler* verscheidene wezenlijke en geloofwaardige stukken had weggelaten, om heuzelachtige en valsche stukken in derzelve plaats te stellen. De schrijver was verplicht vele veranderingen te maken, die verscheidene losse stukken te weeg bragten, die niet ligtelijk gevonden worden. Deze verzameling wordt minder op prijs gesteld, dan die

van pater LABBÉ, ofschoon dezelve meer dan 23 conciliën bevat, die nog niet gedrukt waren. De reden hiervan is, dat pater HARDOUIN er verscheidene stukken uit heeft weggelaten, welke in die van pater LABBÉ gevonden worden. — 4.° Een *Commentarium op het Nieuwe Testament*, in fol. te Amsterdam en 's Gravenhage, 1741, een werk vol hersenschimmen, en geleerde aanmerkingen, zoo als men die van den schrijver gewoon is. Hij beweert in hetzelfde, dat J. C. en de Apostelen, in het Latijn predikten. — 5.° Eene geleerde *Uitgave der Redevoeringen van THEMISTIUS*. — 6.° *Opuscula selecta*, in Holland, 1709, in fol. gedrukt. — 7.° *Opuscula varia*, meer gezocht, dan de voorgaande. Dezelve werden na zijnen dood, in 1533 te Amsterdam in fol. door eenen zeer bekenden letterkundige in het licht gegeven, aan wien pater HARDOUIN, zijn vriend, verscheidene handschriften had toevertrouwd. Het aanmerklijkste geschrift dezer verzameling, zoo wel om deszelfs zonderlingheid als uitgebreidheid, voert ten titel: *Athei detecti*. Deze atheïsten zijn beroemde mannen, de meeste goede Christenen, die niet alleen hebben durven zeggen, dat God de waarheid was, maar dat de waarheid God was, hetwelk,

volgens pater HARDOUIN, een ontegensprekelijk bewijs hunner goddeloosheid is. — 8.° Eenige andere gedrukte werken over het laatste Pascha van J. C., 1693, in 4.to, tegen de *wettigheid der Anglikaansche priesterwijdingen*, door LE COURAYER, 2 dl.ⁿ, in 12.mo; en verscheiden handschriften, door den abt d'OLIVET, aan wien de schrijver dezelve had toevertrouwd, in de bibliotheek des konings neergelegd. In 1766 is er te Londen, 1 dl., in 8.vo in het licht verschenen, ten titel voerende: *J. HARDUINI ad censuram veterum scriptorum Prolegomena*. Hij versterkt in dat werk zijn stelsel over de ouden, ondanks de herroeping, die hij van hetzelfde in 1707 genoodzaakt was geweest te doen. Men kan de onbezonnenheid niet geestiger, noch geleerder aan den dag leggen. Door al deze vreemde denkbeelden, heeft hij zich het volgende grafschrift verworven, hetwelk dezen tegelijk godsdienstigen en twijfelenden man, dezen aanbieder en vernierder der oudheid, dit wonder van geleerdheid, hetwelk tevens alle gedenkteekenen der menschelijke kundigheden vernietigde, vrij wel afgeschilderd: hetzelfde is van den Heer VERNET, Hoogloeraar te Geneve.

In expectatione Judicii.
 Hic jacet
 Hominum paradoxatatos,
 Natione Gallus, Religione Ro-
 manus,
 Orbis litterati portantum:
 Venerandæ antiquitatis cultor
 et destructor;
 Docte febricitans,
 Somnia et inaudita commenta
 vigilans edidit,
 Scepticum piè egit.
 Crèdulitate puer, audacia ju-
 venis, deliriis senex.

[Naar meerdere bijzonderheden begeerig zijnde, kan men raadplegen de Brieven van pater BELINGEM, in het 30e deel der *Bibliothèque Française* herdrukt.]

HARDUINUS. — Zie ARDUIN.

HARDY (ALEXANDER), te *Parijs* geboren, en in 1630 overleden, is de vruchtbaarste schrijver, die in *Frankrijk* voor het tooneel heeft gewerkt. Zoodra men HARDY leest, zegt FONTENELLE, houdt zijne vruchtbaarheid op, verwondering te baren. De verzen hebben hem, zoo min als de ordening zijner stukken veel moeite gekost. Elk onderwerp is hem goed. De dood van ACHILLES en die van eene burgervrouw, door haren man in de misdaad verrast, dit alles is bij hem hetzelfde treurtooneel. Niet de minste angstvalligheid omtrent de zeden en welvoegelijkheid. Nu vindt men een ontuchtig vrouws-persoon op het bed, die door

hare taal zeer wel haar karakter te kennen geeft; dan wordt de heldin van het stuk verkracht; dan weder houdt een getrouwde vrouw bijeenkomsten met haren minnaar; de eerste liefkozingsen geschieden op het tooneel; en van hetgene er tusschen de beide minnaars plaats heeft, doet men de aanschouwers zoo min mogelijk verliezen. » Dit is juist, zegt een nieuwere schrijver, het punt, tot hetwelk wij in deze laatste jaren zijn teruggekomen. FIGARO, en bijna al de nieuwe stukken zijn juist in dien smaak. Het scheelt echter veel, dat de stukken van HARDY niet zoo zeer bezocht werden als de onze. Ten einde met zijne bende niet van honger te sterven, was hij verplicht, om van de eene stad naar de andere te gaan, even gelijk een kermis-pottenmaker. » Zijne werken bestaan uit 6 zware dl.ⁿ, in 8.vo, *Parijs*, 1623 — 1628. Het tijdstip van zijnen dood wordt omtrent 1630 bepaald.

HAREUS. — Zie HAREUS.

* HAREL (MARIA MAXIMILIAAN), doctor in de godgeleerdheid en pastoor van *St. Germain des Prés* te *Parijs*, werd den 24 Februarij 1749 te *Rouanen* geboren, aanvaardde het ordegewaad der boetelingen van den derden regel van den H. FRANCISCUS, en legde er zijne ge-

loste af, onder den naam van pater ELIAS. Na te *Parÿs* den doktoraal hoed in de godgeleerdheid ontvangen te hebben, werd hij tot gardiaan van het klooster *Nazareth* in de straat des *tempels* benoemd. Hij onderscheidde zich, en door de leerreden en door de werken die hij in het licht gaf. De omwenteling die losbarste en weldra den oorlog aan de kerk en vooral aan de kloosterorden verklaarde, noodzaakte HAREL zijn klooster en *Frankrijk* te verlaten. Hij dwaalde gedurende tien jaren in vreemde landen rond, reisde door *Italië*, en verbleef eenigen tijd te *Rome*, waar hij toelid van de *Arcadische Akademie* werd opgenomen. — Zich naar *Piémont* begeeven hebbende, vertrouwde men hem het bestuur van eene gemeente toe te midden der *Alpen* gelegen, en hij bragt drie jaren te midden der ijsvelden dier eenzame bergen door. Hij kwam in 1802 weder binnen *Frankrijk*, en werd tot vikaris in de parochie van *St. Germain des Prés* benoemd, aan welke hij groote diensten bewees. Met eenen onvermoeiden ijver bezielde, predikte hij niet alleen in zijne parochiekerk, maar ook in vele andere kerken van *Parÿs*. Zijne bescheidenheid, zijne deugden, zijne gesprekken vol zalving en zijne innige overtuiging van de waar-

heden van het Catholijke geloof, verschafte hem de bekeering van vele Protestanten, die begonnen met hem te bewonderen, en eindigden met zich aan de overtuiging van zijne leer te onderwerpen. HAREL scheen zich te vermenigvuldigen; men vond hem overal, waar hij eene goede daad kon verrigten, in verscheiden religieuze genootschappen, in de ziekenhuizen, enz. Zijn ijver nam de plaats van kracht in, die in hem, wegens zijne zwakheden en zijnen ouderdom moesten afnemen. Daar de uitgaven van *VOLTAIRE* in 1817 talrijk begonnen te worden, voegde HAREL bij het mandement van de Groot-Vicarissen van *Parÿs*, wijze overwegingen, welke hij in zijn werk over den *geest des Priesterschaps*, waarover wij onder nader zullen spreken, in het licht gaf. Den 13 October 1822, vierde hij zijne vijftigjarige Priesterlijke waardigheid in de parochie van *St. Germain des Prés*. Door eene smartelijke ziekte aangetast, moest hij de steensnijding ondergaan, welke droevige gevolgen had. Zijne ziekte nam toe en deze deugdzame geestelijke overleed in den ouderdom van 74 jaren, in Februarij 1823. Hij heeft nagelaten: 1.° *VOLTAIRE* etc. (*Zeldzame bijzonderheden over zijn leven en zijnen dood*, 1783, in

8. vo. — 2.° *La vraie etc.* (*De ware wijsbegeerte*), 1783, in 8. vo; een werkje van 274 bladzijden. Het is in drie deelen verdeeld, die handelen 1.° over *God*, 2.° over *de Kerk*, 3.° over *de ongeloofigheid*, en vele goede overwegingen bevatten. — 3.° *Les causes etc.* (*De oorzaken van de publieke wanorde, door een waar burger*), 1784; in 12 mo. — 4.° *Vie etc.* (*Leven van BENÉDICTUS JOZEF LABRE*), te Rome in 1784 als een godzalige overleden. — 5.° *Esprit etc.* (*Geest des priesterschap, of verzameling van overwegingen der pligten van de priesters*), 1818, 2 dl. n in 12, mo. Dit werk is voornamelijk den geestelijken nuttig. HAREL stelt hun voor oogen, zegt (*l'Ami de la Religion et du roi*, T. 18, n.° 454), datgene, wat de Godsdienst het ernstigste en verschrikkelijkste bevat, zijne overwegingen en vermaningen steeds naar datgene rigtende, wat op de priesters betrekking heeft. Dus handelt hij achtereenvolgend over de roeping, over de groot- en waardigheid van het priesterschap, over de den geestelijke noodzakelijke eigenschappen, over den ijver, het goede voorbeeld, de waakzaamheid en de verachting der wereld in den geestelijken staat. Maar dan vooral, wanneer hij over de gebreken spreekt, waar de pries-

ters, in kunnen vervallen, wordt hij met eenen nieuwen ijver beziel. Hij toont aan hoe zeer hetgene, wat enkel berispelijk is in eenen leek, somtijds ergerlijk in eenen priester wordt, en hij dondert tegen de ledigheid, gierigheid en de andere zonden, tot welke de priesters zich zouden laten medeslepen. Verre zij het van ons (vervolgt dezelfde redacteur), den ijver van HAREL voor de eer van het priesterschap te laten. Het is ons slechts onbekend, of het niet van pas zoude geweest zijn, somtijds zekere schilderingen te verzachten en zekere bijzonderheden te vermijden. Er komen ook onder het artikel *beneficiën* dingen voor, die thans buiten toepassing zijn... Op deze opmerkingen na, heeft ons de *geest des priesterschap* een uitmuntend werk toegeschenen. Het is doorvoed met teksten uit de heilige Schrift en der Kerkvaders, die eene nieuwe kracht aan de grondbeginselen en aan de aanmerkingen der schrijvers bijzetten. Er heerscht een toon van eenvoudigheid en van godsvrucht en een geheel priesterlijke geest in. HAREL vreest geenszins zich zelve te beschuldigen in den beginne niet genoegzaam te hebben begrepen, hoe zeer de bespiegelingen aan eenen geestelijke noodzakelijk zijn. Het zijn de overwegingen in de een-

zaamheid der *Alpen* gemaakt, die deze beide boekdeelen aanvullen. Zij zijn in veertig hoofdstukken verdeeld, en voornamelijk aan de geestelijken gerigt, die de verplichtingen van hunnen staat niet behoorlijk zouden hebben gekend, of die het ongeluk zouden hebben gehad er zich van te verwijderen.

HARIOT of **HARRIOT** (**THOMAS**), een beroemd Engelsche wiskunstenaar, te *Oxford* in 1560 geboren, en te *Londen* den 2 Julij 1721 overleden, deed in 1585 eene reis naar *Virginie*. Behalve het *Verhaal* dier reis, uit het Engelsch in het Latijn vertaald, en in 1590 te *Frankfort* in fol. met platen gedrukt, heeft men van hem: *Praktijk der ontledende kunst, om de algebraïsche vergelijkingen te herleiden*, in het Latijn in het licht gegeven, *Londen*, 1631; een werk dat de algebraïsche bewoordingen leert oplossen en aan de vergelijkingen, eene ter bewerking gemakkelijke vorm geeft; en aantoonde hoe vele valsche en wezenlijke wortels eene vergelijking bevat. Het is uit dit werk, dat de Engelschen beweren, dat **DESCARTES** heeft afgeschreven, hetgene, wat hij over de algebra heeft in het licht gegeven.

HARLAY (**ACHILLES DE**), te *Parijs* in 1536 geboren, was de zoon van **CHRISTOFFEL DE HARLAY**, president met de fluweelen muts, werd in den ouderdom van 22 jaren raadsheer bij het parlement; voorzitter in zijn 36.^e jaar, en eerste president na den dood van **CHRISTOFFEL DU THOU**, zijn schoonvader. De Protestantsche en Catholijke ligue verdeelden toenmaals *Frankrijk*; **HARLAY** wilde noch tot de eene noch tot de andere behooren. **BUSSE LE CLERC** hield hem eenigen tijd op de *Bastille* gevangen. Nadat **HENDRIK IV.** den vrede aan zijn rijk had teruggegeven, maakte **HARLAY** er gebruik van, om de regtvaardigheid te herstellen en de wetten te doen bloeijen. Hij overleed in 1616. Men heeft van dezen overheidspersoon *Coutume etc. (Stadsregten van Orleans)*, in 1583 gedrukt.

HARLAY (**NICOLAAS DE**), van *Sancy*, in 1546 geboren en in 1629 overleden, was achtereenvolgend raadsheer bij het parlement, rekwestmeester, afgezant in *Engeland* en in *Duitschland*. kolonel-generaal der *Honderd-Zwitsers*, eerste hofmeester en opperbewindhebber der geldmiddelen. Hij bewoog de *Zwitsers*, om eene hulpbende van 10,000 manschappen aan **HENDRIK**

III. te leveren, en werd Catholijk eenigen tijd na HENDRIK IV., terwijl hij zeide, dat men van dezelfde Godsdienst moest zijn als zijn vorst. Het is over deze verandering dat n'AUBIGNÉ het hekelschrift vervaardigde, getiteld: *La Confession etc.* (*De Catholijke geloofsbelijdenis van SANCY*), welke men in het dagverhaal van HENDRIK III. vindt. Men heeft van hem *Discours etc.* (*Verhandeling over den toestand zijner zaken*), in 4.to Men ziet er vele bijzonderheden in over de regeringen van HENDRIK III. en HENDRIK IV. De Memorien van VILLEROI bevatten verscheiden zijner vertoogen aan de koningin MARIA DE MEDICIS. [Daar de geldmiddelen van HENDRIK IV. uitgeput waren, ging HARLAY DE SANCY bij de Metzzer Joden eenen zeer schoonen diamant verpanden. Het is deze zelfde diamant, die, na door verschillende handen te zijn gegaan, eindelijk door den regent, PHILIPPUS VAN ORLEANS gekocht werd, en die, onder den naam van *Regent* tot de juweelen der kroon behoort.]

HARLAY (FRANCISCUS DE), Aartsbisschop van *Rouanen*, en later van *Parijs*, werd te *Parijs* in 1625 geboren, en was de zoon van ACHILLES DE HARLAY, markgraaf van *Champvallon*. Zijn ijver

voor de bekeering der Protestanten, het welgelukken daarvan, zijne leerreden, de voorzigtigheid, waarmede hij het Aartsbisdom *Rouanen* bestuurde, verwierven voor hem in 1671 dat van *Parijs*. Hij hield Conferentien over de zedeleer, belegde kerkvergaderingen, gaf heilzame verordeningen, vaardigde mandementen uit, en presideerde als hoofd, meer dan tien vergaderingen der Geestelijkheid. LODEWIJK XIV. bereidde voor hem eenen kardinaalshoed, toen hij den 6 Augustus 1694 aan eene beroerte overleed. Zijne lofrede werd uitgesproken in de vergadering der Geestelijkheid van dat jaar. De abt LE GENDRE heeft zijn leven in 4.to beschreven. (Zie GENDRE — LODEWIJK LE —) Nog vindt men het afbeeldsel van dezen Prelaat, met even zoo vele naauwkeurigheid als juistheid geschetst, in de *Geschiedenis van FÉNELON* door DE BAUSSET, 2.e uitgave, 1.e dl., bladz. 51, 52 en 327; 2.e dl., bladz. 444. Op den aartsbisschoppelijken stoel van *Rouanen*, was hij zijnen oom FRANCISCUS DE HARLAY, in 1653 overleden, en van wien er *aanteekeningen* op den Brief aan de Romeinen, 1641, in 8.vo en *Ecclesiasticæ historiae liber, Parijs*, 1629, in 4.to, bestaan, opgevolgd.

HARNEY (MARTINUS), te

Amsterdam den 6 Mei 1633, geboren, beoefende de wijsbegeerte te *Leuven*, en begaf zich in 1650 onder de Dominikanen. Hij onderscheeds met veel roem in zijne orde, bekleedde de gewichtigste posten bij dezelve, reisde drie malen naar *Rome*, en overleed te *Leuven* den 22 April 1704. Hij genoot de achting der Paussen en Kardinalen, en het vertrouwen van den beroemden HUBERT DE PRECIPIANO, Aartsbisschop van *Mechelen*, wyl hij de godgeleerde wetenschappen in eenen hoogsten graad meester was. Hij bediende zich van zijne kundigheden, om de Janseniste ketterij, welke toenmaals de kerk van *België* verontrustte, te bestrijden, en schreef verschillende werken ter verdediging der besluiten van den heiligen Stoel. Een der meest bekende is zijne verhandeling over de *Redelijke gehoorzaamheid der Catholijken in de Nederlanden, met betrekking tot het lezen der H. Schrift, in de volkstaal*, grondig onderzocht en bewezen tegen den Heer A. A. (ANTONIUS ARNAULD), in zijne verhandelingen over het lezen der heilige Schrift; met eenige geloofwaardige stukken, die tot het onderwerp betrekking hebben, in het Vlaamsch, *Antwerpen*, 1686, in 12.mo De

verdedigers van ARNAULD schreven twaalf brieven tegen hem. Maar hij bevestigde zijn gevoelen met eene nieuwe kracht in zijne verhandeling: *De lectione gallicæ translationis Novi-Testamenti, Montibus impressa*, enz., en gaf zijne Vlaamsche verhandeling in het latijn in het licht, onder den titel van: *De Sacra scriptura linguis vulgaribus legenda, rationabile obsequium belgii catholici*, 1692, in 12.mo De Jansenisten gingen voort, met hem aan te teranden, maar de verstandige lieden waren van gevoelen, dat deze twist te zijne gunste beslist was, en door de rede, en door het gezag, en door eene menigte gebeurtenissen, welke de kerkelijke geschiedenis aanbiedt. Zelfs de wijsgeeren en protestanten stemmen tegenwoordig toe in de wijsheid dier regels, te dien opzichte bij de Catholijken vastgesteld. » Ik vind, zegt J. J. ROUSSEAU, de omzigtigheid der Roomsche kerk, ten opzichte van de overzettingen der Schrift in de volkstaal, zeer verstandig, en even gelijk het niet noodzakelijk is, om aan het volk te allen tijde de verbloemde beelden van het *Hoaglied* noch de vervloeking van DAVID tegen zijne vijanden, noch de redeneringen van den heiligen PAULUS over

de genade voor te stellen; even zoo gevaarlijk is het, om aan hetzelfde de verheven zedeleer van het Evangelie voortestellen, in bevoordingen, die niet juist den zin des schrijvers uitdrukken; want hoe gering men er zich ook van verwijdert, en eenen anderen weg inslaat, gaat men zeer ver." Door DAVID HUME vernemen wij, dat men in Engeland, na de opkomst der zoogenaamde hervorming verplicht was, aan het volk de overzettingen der H. Schrift in de volkstaal te ontnemen, uit hoofde van de gevolgen, die er uit voort sproten en van de dweepzucht, welke dit lezen onderhield. In geene enkele school der wijsbegeerte, zegt een oordeelkundige schrijver, is men op het denkbeeld gekomen, de kweekelingen te onderwijzen, door hun enkel de schriften van den stichter der sekte in handen te geven; men hoopte nooit regtsgeleerden te vormen, door het enkele onderzoek der wetten, artsen, door het enkele lezen van HIPPOCRATES, noch meetkundigen, zonder andere hulp dan de grondbeginselfen van EUCLIDES. Men gevoelt, dat elk boek verklaring noodig heeft, vooral voor de eerstbeginnenden, dat de mondelingsche onderzettingen den weg banen en de misvattingen voorkomen.

Indien eenige verhevene geesten zich door de boeken, zonder behulp van eenigen meester onderwezen hebben, zoo kunnen deze zeldzame voorbeelden aan alle menschen niet tot regel verstreken." — Zie ARUNDEL — THOMAS —, EUSTOCHIUM, PRODICUS.

HARO (*don* LODEWIJK DE), te Valladolid in Februarij 1598 geboren, de erfgenaam van den beroemden Hertog van Olivarez, zijnen moederlijken oom, minister van staat van PHILIPPUS IV., volgde hem op in het ministerie, en bestuurde Spanje, onder den naam van dien vorst. Hij was het, die den vrede met de Nederlanden, en in 1659, dien van Frankrijk, met den kardinaal MAZARIN sloot. De beide ministers begaven zich naar het Faizanten eiland, en ontwikkelden er beide hunne geheele staatkunde. Die des kardinaals, zegt VOLTAIRE, was de sluwheid die van *don* LODEWIJK, de traagheid. Deze laatste liet zich bijna nooit geene woorden ontglippen, die van den eersten waren bijna altijd dubbelzinnig. De geest van den Italiaanschen minister was, om te willen misleiden, die van de Spaanschen om te beletten, dat men hem misleidde. Men wil, dat hij van den kardinaal zeide: Hij heeft een groot gebrek in

de staatkunde, namelijk van altijd te willen bedriegen. Als belooning voor den vrede, welke *don* LODEWIJK gesloten had, verheef de koning van Spanje in 1660, zijn markgraafschap van *Carpio* tot een Hertogdom der eerste klasse en gaf hem den bijnaam van *den vrede*. Deze staatsdienaar overleed in 1661. Hij was een man, die eenen verzoenenden geest en eene zachte en van alle eerzucht verwijderde inborst bezat. Enkel door zijne verdiensten, geraakte hij tot de gunst van zijnen meester. [Hij was een der grootste staatsdienaars, welke Spanje ooit gehad heeft. Toen hij de teugels van het bestuur in handen nam, was dat rijk in oorlog met *Frankrijk*, *Portugal* en *Holland*. *Katalonië* was in opstand en door de Franschen ingenomen; de Milanezen morden; de Napolitanen stonden op het punt, om het Spaansche juk af te schudden, bijna op het zelfde tijdstip, dat de slag van *Rocroi* (1643) het schiereiland met eene aanstaande ontbinding bedreigde. *Don* LODEWIJK herstelde al deze rampen, ligte een sterk leger, en een geducht smaldeel, waarmede hij de Franschen teruggreef, de Portugezen en Hollanders betoogelde, en de oproerige landen tot rust bragt. Het waren deze wijze maatreg-

len, die den algemeenen vrede van 1659, ten het huwelijk van LODEWIJK XIV. met *MARIA THERESIA*, zijne moei, te weeg bragten.]

HAROLD. — Zie HARALD.

HARPAGUS, een Medisch Heer; een der voornaamste officieren van *ASTYAGES*, ontving bevel, om *CYRUS*, te doen sterven, vertrouwde hem aan eenen herder toe, maakte hem met zijne geboorte bekend, en bewoog hem, om *ASTYAGES* te onttronen. — Zie *ASTYAGES* en *CYRUS*.

HARPALICE, het schoonste meisje van *Argos*, werd door haren vader *CLYMENUS* smoorlijk bemind, die na hare voedstervrouw omgekocht te hebben, aan zijne bloedschendige lusten voldeed. Hij huwde haar vervolgens met vele mogite uit, en doode vervolgens zijnen schoonzoon, om haar terug te nemen; maar *HARPALICE*, door deze dubbele misdaad verontwaardigd, liet hem, naar het voorbeeld van *Procne*, zijnen eigen zoon eten. Zij werd, volgens de fabel-leer, in eenen vogel veranderd. *CLYMENUS* bragt zich zelve uit wanhoop, om het leven. Deze mythologische gruwelen zijn enkel nuttig, om de les van het treurige geval. — Er zijn twee an-

dere **HARPALICE's** geweest. De eerste beminde hartstogtelijk **IPHICUS**, en stierf van verdriet, zich door hem veracht te zien; het is volgens haar, dat een zeker gezang *Harpalice* werd genaamd. De andere is het onderwerp van het volgende artikel.

HARPALICE, dochter van **HARPALICUS**, koning der *Amymneërs*; in *Thracië*, werd door haren vader vroegtijdig aan de behandeling der wapenen gewend. Zij ondersteunde hem, tegen **NEOPTOLEMUS**, zoon van **ACHILLES**, dien zij op de vlugt dreef. Toen **HARPALICUS** eenigen tijd daarna door zijne onderdanen vermoord was, nam **HARPALICE** de wijk naar de bosschen, van waar zij het vee van den omtrek aanviel en wegnam. Zij viel in de strikken, welke men voor haar gespannen had, en na haren dood deden de boeren elkander den oorlog aan, om het bezit der kudden, welk zij gestolen had.

HARPALUS, een beroemde Grieksche sterrekundige, omtrent het jaar 480 vóór J. C. verbeterde den 8 jarigen tijdkring, door **CLEOSTRATUS** uitgevonden. Hij stelde dien van 9 jaren voor, maar deze nieuwe tijdkring van **HARPALUS** moest zelf door **METO** of **METHON** (zie dat art.) verbeterd worden.

HARPALUS, een Macedonisch Heer, en een der veldheeren van **ALEXANDER den Grooten**, verbond zich aan dien vorst gedurende deszelfs geschillen met **PHILIPPUS**, die hem verbande; maar zoodra de koning overleden was, riep **ALEXANDER HARPALUS** terug, gaf hem den post van Groot-schatmeester, en vervolgens het bestuur van *Babylon*. Nadat de Macedonische veroveraar zijnen togt naar de *Indiën* had ondernomen, overlaadde **HARPALUS**, in de verbeelding, dat hij niet terug zoude komen, het volk met ongehoorde knevelarijen, en verkwisste den hem toevertrouwd schat, door zijne overdadigheden. De held kwam terug, en om aan zijne gramschap te ontsnappen, verzamelde de landvoogd 5000 talenten, ligtte 6000 manschappen, en nam de vlugt naar *Attika*. Uit *Athene* verdreven, dat zich de wapens van **ALEXANDER** niet op den hals wilde halen, nam hij in het jaar 327 vóór J. C. de wijk naar *Creta*, alwaar hij door **THIRIBRON**, een zijner vrienden verraderlijk vermoord werd. **ALEXANDER** sloeg zulk een blind geloof aan de rechtschapenheid van **HARPALUS**, dat hij diegene, welke hem het eerste bericht van de vlugt van dezen trouweloozen kwamen brengen, als lasteraars in boeien liet klinken. Zoo-

danig zijn de vooringenomenheden der koningen voor of tegen degene, die hunne toegenegenheid of huinen haat bepalen.

HARPE. — Zie LAHARPE (JOANNES FRANCISCUS DE).

HARPIËN, gedrochten, dochters van NEPTUNUS en van de aarde, hadden een vrouwelijk aangezicht, het lichaam van eenen gier, met vlerken, klauwen aan handen en voeten en beeren ooren. De voornaamste waren AËLLO, OCYPETA en CELENO. JUNO zond deze gedrochten, om de spijsen op de tafel van PHINEUS met haren drek te besmetten en weg te nemen. ZETHES en CAEËS verdreyen dezelve; maar IRIS liet dezelve, op bevel van JUNO, in Thracië terug komen. Nadat de Trojanen, uit het gevolg van ÆNEAS, de kudden gedood hadden, die aan de HARPIËN toebehoorden, geraakten zij in eene soort van oorlog met dezelve; en CELENO deed in hare woede aan ÆNEAS de verschrikkelijkste voorzeggingen.

HARPOCRATES, de god der stilzweigendheid, was de zoon van ISIS. Men stelde hem voor, onder de gedaante van eenen halfnaakten jongeling, met eenen mantel met oogen en ooren bezaaid, en eenen Egyptischen mijter

op het hoofd. Hij hield in de eene hand eenen hoorn, en eenen vinger op den mond. De perzikboom was hem toegewijd, wijl het blad van denzelden de gedaante eener tong heeft. Men heeft te Lyon, 1603 in 8,vo gedrukt: HARPOCRATES, sive De recta silendi ratione.

HARPOCRATIO (VALERIUS), een redenaar van Alexandrië, liet een belangrijk Woordenboek na over tien redenaars van Griekenland. Hij vertoont zich in dit werk als een zeer beschaafde schrijver. Men vindt er nuttige bijzonderheden in over de overheden, de pleitgedingen, over de Atheensche pleitzaal. PHILIPPUS DE MAUSSAC leverde eene Grieksche en Latijnsche uitgave van dit werk, met geleerde aantekeningen, Parijs, 1614, in 4.to. VALOIS de oude heeft over hetzelfde werk belangrijke aanmerkingen gemaakt, voorkomende in de uitgaven van Leyden, in 4.to, 1683 en 1696. Men weet niet juist omtrent welken tijd HARPOCRATIO heeft geleefd. Men heeft met weinig grond voorondersteld, dat hij een der onderwijzers van keizer VERUS is geweest.

HARRINGTON (JOANNES), een Engelsche dichter, in 1561 te Kelston, in het graafschap Sommerset geboren.

had tot meter de koningin ELIZABETH, bij wie zijn vader in groote gunst stond. Hij heeft zich beroemd gemaakt, door zijn boek met *Puntdichten*, en door eene goede vertaling in het Engelsch van *den razenden Roeland* van ARIOSTO. De laatste uitgave zijner werken is in het licht gegeven door THOMAS PARK, 1804, 2 dl.ⁿ in 8.vo. [HARRINGTON schreef ook een werk tegen het huwelijk der Bisschoppen, Londen, 1653, dat hevige bewegingen onder de Anglikenen te weeg bragt].

HARRINGTON (JAMES), een Engelsche staatkundige schrijver, in 1611 te *Upton*, in het graafschap *Northampton*, uit eene oude familie van *Rutland* geboren, vergezeld KAREL I. op deszelfs eersten togt naar *Schotland*. Na den treurigen dood van dien goeden en ongelukkigen vorst, sloot hij zich in zijne studeerkamer op, van de menschen verwijderd, die zulke gruwelen bedreven, en zich enkel met zijne boeken bezig houdende. Daar zijne vijanden hem als een gevaarlijk mensch hadden afgeschilderd, werd hij in 1661 met den graaf van *Bath* naar den *Tower* van *Londen*, vervolgens naar het eiland *St. Nicolaas*, en van daar naar *Plymouth* vervoerd. De graaf van *Bath* verkreeg zijne vrijheid. Hij overleed in

1677. Zijne werken, door JOANNES TOLAND verzameld, zijn prachtig gedrukt te *Londen*, 1700, in fol. Indien men, volgens den uitgever zal oordeelen, komen er vele berispelijke zaken in voor. Het vóornaamste is dat, hetwelk ten titel voert *Oceana*. Dit is een ontwerp van gemeenebest, waarin genie, scherpzinnigheid en hersenschimmige ontwerpen voorkomen. Er stonden eene menigte kunstregters op; HARRINGTON beantwoordde dezelve. Deze antwoorden vindt men achter zijn werk. Eene andere meer volledige uitgave zijner werken, is in 1737 en eene derde in 1747 in het licht verschenen.

HARRIOT. — Zie HARIOT.

HARRIS (WALTERUS), te *Glocester* in 1651 geboren, was geneesheer, en lid van het koninklijk collegie van *Londen*. Hij oefende zijn beroep met veel roem uit, en leefde tot in 1725. Hij was lijfarts van WILLEM, prins van *Oranje*, later koning van *Groot-Brittannië*. Er bestaat van hem eene zeer geachte verhandeling: *De morbis acutis infantium*, dat hij op verzoek van THOMAS SYDENHAM, een' beroemden geneesheer van *Londen*, in het licht gaf. Door deze Verhandeling verwierf hij den bijnaam van *Kinderarts*.

HARRISON, veldheer der parlementairen, en medeplichtige der veroordeeling van den koning van *Engeland*, KAREL I., werd openlijk opgehangen, in het jaar 1670.

HARRISON (JOANNES), een bekwaam werktuigkundige, werd in 1693 te *Foulby*, in het graafschap *York*, geboren; zijn vader, die een timmerman was, hield zich ook met het herstellen van uurwerken en zakhorlogien bezig. De jonge HARRISON erfde den smaak van zijnen vader voor de werktuigkunde, en maakte zich beroemd door zijn zee-horlogie, strekende, om op zee de graden van lengte te bepalen. Na verschillende proeven, die niet naar het verlangen der kenners uitvielen, slaagde hij de vierde maal, en behaalde den prijs van 20,000 ponden sterlings, te dien einde door eene acte der koningin ANNA beloofd. Hij vervaardigde een vijfde uurwerk van die soort, dat hij nog tot grootere volkomenheid zocht te brengen. Doch ondanks dit alles, kan men niet zeggen, dat hij zijn doel bereikt heeft. De beweging van dat werktuig kan niet naauwkeuriger op zee zijn, niet alleen uit hoofde van de slingering van het schip, maar ook om de verschillende graden van

warmte, de verschillende lucht- of hemelstreken, welke men doorkruist. Om in deze onregelmatigheden te voorzien, heeft SULLY, een Engelsche uurwerkmaker, een slinger-horlogie uitgevonden, waarvan de slinger-ring toppuntelijk geschiedt; maar hij is niet beter geslaagd. Vóór HARRISON, had HUYGENS beweerd, het middel te hebben gevonden, om de lengte door de slingeruurwerken te bepalen. Even gelijk de meeste werktuigkundigen, die zich in hunne werkplaatsen bezig houden, viel het aan HARRISON moeilijk, om zijne denkbeelden schriftelijk uitgedrukken, zoo als men zulks zien kan door zijne *Beschrijving van het werktuigelijke, geschikt, om eene juiste tijdmaat aan te geven*, 1775, in 8. vo; een werk zonder orde en stijl geschreven. Hij overleed te *Londen*, den 24 Maart 1776.

* HARTIG (FRANCISCUS DE PAULA ANTONIUS, Graaf van), een Hoogduitsche schrijver, te *Praag*, in 1758 geboren, was gevolmagtigd minister van den keizer van *Oostenrijk*, aan het hof van *Dresden*, alwaar hij, van 1787 tot 1790 vertoefde, en overleed den 1 Mei 1797. Er bestaat van hem: 1.° *Proeve over de voordeelen, welke de vrouwen uit de beoefening der kunsten en weten-*

schappen trekken, Praag, 1775, in 8.vo Wij weten niet genoegzaam, of deze voordeelen, van den kant der vrouwen niet ten koste van andere veel wezenlijker voordeelen zijn; van diegene namelijk, welke uit de vervulling harer huisselijke pligten voortspruiten. — 2.º *Geschiedkundige aanmerkingen over de verbetering en het verval van den landbouw bij de verschillende volken*, in het Hoogduitsch, Praag en Weenen, 1786, in 8.vo — 3.º *Brieven over Frankrijk, Engeland en Italië*, Geneve, 1785, in 8.vo — 4.º *Mengelingen in dichtmaat en onrijm*, Parijs, 1788, in 8.vo In deze drie laatste werken heeft de schrijver zich doen opmerken, door de juistheid zijner aanmerkingen, door de schoonheid des stijls en door de sierlijkheid en ongedwongenheid zijner dichtregels.

HARTKNOCH (CHRISTOFFEL), een geleerde Hoogduitsche geschiedschrijver, was hoogleraar te Thorn, daarna te Königsbergen, en overleed in 1687. Men heeft van hem: 1.º *De republica polonica libri duo*, Frankfort, 1687, 2 dl.ⁿ, in 8.vo Hij handelt in het 1.º Boek, over de geschiedenis van Polen; in het tweede over het openbare regt van dat land. Dit werk wordt op prijs gesteld, ofschoon het

zonder sieraad en zonder bevalligheid geschreven is — 2.º *Beschrijving en Geschiedenis van Pruisen*, in het Hoogduitsch, Frankfort, 1684, in fol. met platen. — 3.º *Kerkelijke Geschiedenis van Pruisen*, Frankfort, 1686, in 4.vo in het Hoogduitsch. — 4.º *De originibus pomeranicis*. — 5.º *Chronicon Prussiae*, met geleerde aanteekeningen verrijkt, Jena, 1679, in 4.vo

HARTMAN (JOANNES ADOLF), te Munster in 1680 van Catholijke ouders geboren. Na gedurende verscheidene jaren Jesuit te zijn geweest, werd hij te Cassel in 1715 Calvinist, en kort daarna hoogleeraar in de wijsbegeerte en dichtkunde. In 1722 werd hij tot hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid te Marburg bevorderd, alwaar hij in 1744 overleed. Zijne meestbekende werken zijn: 1.º *Historia hassiacu*, 3 dl.ⁿ, weinig bekend. — 2.º *Toestand der wetenschappen in Hessenland*, in het Hoogduitsch. — 3.º *De Levensbeschrijvingen van eenige Paussen*, in het Latijn. Men begrijpt ligtelijk, dat een afvallige dezelve niet op de best mogelijke wijze behandeld heeft. — 4.º *Præcepta eloquentiæ rationalis* enz.

HARTMAN (GEORGE), een Duitsche wiskunstenaar,

vond in 1540 den artillerie-staf (*Baculus bombardicus*) uit. Hij is ook de schrijver eener *Vergezigtkunde*, te *Parijs*, 1556, in 4. to herdrukt.

HARTMAN (WOLFGANG), schreef de *Jaarboeken van Augsburg*, Bazel, 1596, in fol.; eene compilatie, waarin men vele bijzonderheden vindt, die tot de algemeene geschiedenis van *Duitschland* behooren.

HARTMAN (SIGISMUNDUS), een Jesuit, te *Weenen* in 1632 geboren, onderscheidde zich door zijne ervarenheid in de wis- en sterrekunde, en overleed te *Praag*, in 1681, na in het licht te hebben gegeven: *Observatio cometæ*, 1664. — *Catoptrica illustrata propositionibus physico-mathematicis; item, de maximis et minimis speculis*, *Praag*, 1668, in fol.

HARTSOEKER (NICOLAAS), den 26 Maart 1656, te *Gouda* geboren, was de zoon van een' Remonstrantsch predikant, legde zich toe op de schoone letteren en talen, doch met eene bijzondere voorliefde op de natuur- en wiskunde. De akademie van wetenschappen van *Parijs*, en die van *Berlijn*, namen hem als lid aan. De Czar PETER wilde hem mede naar *Rusland* nemen; maar HART-

SOKER verkoos het verblijf van *Amsterdam* boven dat van *Moskou*. Uit erkentenis voor deze voorkeur, liet de magistraat van *Amsterdam*, op algemeene kosten, op een der stads bastions eene soort van *Observatorium* oprigten. Het is aldaar, dat hij eenen grooten brandspiegel ondernam, uit afzonderlijke en op elkander werkende stukken bestaande, volgens de teekening, welke hij daarvan in de *Spiegelkunde* van KIRCHER had gezien. (Zie ARCHIMEDES.) Nadat JAN WILLEM, keurvorst van den *Palts*, hem tot hoogstedszelfs eersten wiskunstenaar, en honorair hoogleeraar in de wijsbegeerte, aan de universiteit van *Heidelberg* had benoemd, verliet hij *Amsterdam*. Na den dood van dien vorst, begaf hij zich naar *Utrecht*, alwaar hij den 10 December 1725 overleed. Hij was levendig, vrolijk en toegevend van aard, daar valsche vrienden; zegt FONTENELLE, dikwerf misbruik van maakten. Hij wilde liever de maalstroomen van DESCARTES doen herleven, dan het ledige van NEWTON aantemen. Zijne verbeeldingskracht stelde hem somtijds zijne aanmerkingen en ontdekkingen voor den geest, even alsof hij geheel duidelijk eene stad in de maan zag, met al de wegen, die er naar toe leidden. Men heeft van hem:

1.º Eene *Verhandeling over de natuurkunde*, waarbij verscheidene afzonderlijke stukken over deze wetenschap, 's *Gravenhage*, 1730, in 4.to — 2.º Eene menigte *Losse stukjes*, waaronder er weinig belangrijke voorkomen. [Aan hem heeft men de ontdekking van het bestaan van *diertjes*, in dierlijke zelfstandigheden te danken, die hij kon ontdekken, door middel van vergrootglazen, welke hij even zoo volledig vervaardigde als die van den beroemden LEEUWENHOEK. Hij vervaardigde ook verrekijkers, vollediger dan die van CAMPANI.]

HARTUNG (JOANNES), te *Miltenberg* in 1505 geboren, overleden in 1579, onderwees met roem, het Grieksch te *Freyburg*, en te *Bresgau*. Men heeft van hem geleerde *aanteekeningen* in het Latijn, op de drie boeken van de *Odyssea*, en eene Latijnsche vertaling van het *Gedicht op den togt der Argonauten*, van APOLLONIUS, die niet zeer nauwkeurig is.

HARTZHEIM (GASPARD), te *Keulen* geboren, begaf zich in de maatschappij van JESUS, onderwees gedurende bijna zijn geheele leven de schoone letteren, de wijsbegeerte en godgeleerdheid op verschillende Collegien,

en overleed te *Keulen* in 1735: Men heeft van hem: 1.º *Explicatio fabularum et superstitionum in S. S. indicatarum, allegorico analogico, morali, praeter litteralem sensum, Keulen*, en *Padua*, 1724, 1731, in 8.vo — 2.º *NICOLAI DE CUSA, Cardinalis vita, Trier*, 1730, in 8.vo — 3.º Verscheidene stichtelijke werken.

HARTZHEIM (JOZEF), een deugdzaame en geleerde Jesuit, te *Keulen* in 1694, uit eene Patricische familie geboren, begaf zich, na de schoone letteren te hebben onderwezen, naar *Milane*, om er de godgeleerdheid te beoefenen, en bekleedde te gelijktijd den leerstoel voor het Grieksch en Hebreuwsch. Gedurende het verblijf, dat hij te *Rome*, en in de voornaamste Italiaansche steden hield, kwam hij met beroemde geleerden en voornamelijk met MURATORI in vriendschapsbetrekking. In zijn vaderland teruggekeerd, onderwees hij de wijsbegeerte en godgeleerdheid, en was gedurende 10 jaren verklaarder der heilige Schrift, over welke hij jaarlijks verhandelingen in het licht gaf, die door de geleerden geacht en gezocht worden, zonder daarom de pligten des kansels en biechtstoels te verzuimen, waar van nooit iets in staat was

hem terug te houden. De Heer SCHANNAT, een geleerde geestelijke, Schrijver der geschiedenis van *Worms*, voornemens zijnde, de Verzameling der concilien van de kerk van *Duitschland*, in het licht te geven, verzamelde bouwstoffen, die hem van de 4.^e tot de 13.^e eeuw bragten. Nadat de dood hem helet had, dit ontwerp ten uitvoer te brengen, belastte zich pater HARTZHEIM, op op verzoek van den H.^r VAN MANDERSCHIEDT, Aartsbisshop van *Praag*, met de zorg, om dezelve in staat te stellen, van in het licht te kunnen verschijnen. Door zijne kundigheden en briefwisselingen met de geleerden van *Duitschland*, vermeerderde hij, dezelve tot het dubbele. Hij had de vier eerste deelen reeds in het licht gegeven, en het 5.^e afgewerkt, toen hij door eene beroerte werd getroffen, waaraan hij, na verloop van drie dagen, in 1763 overleed. Pater HERMANUS SCHOLL, zijn orde-broeder, belastte zich met het vervolgen van dit werk, en gaf het 5.^e, 6.^e, 7.^e en 8.^e deel in het licht. Zijne gezondheid, die zeer wankelbaar was, was niet bestand. Hij verviel in eene kwijning, die hem na verloop van drie maanden, in 1768 wegmaaide. Pater GILLIS NEISSEN volgde hem op, en heeft het 9.^e en 10.^e deel in het licht gegeven,

Eindelijk heeft A. HESSELMAN het *Algemeen Register* tot dit werk geleverd, *Keulen*, 1709, in fol. De Keulsche uitgave in fol. is op schoon papier, met fraaije letters. In het begin van het 5.^e deel vindt men de lijst der werken van pater HARTZHEIM, die de volgende zijn: 1.º *Summa historicae omnis ab exordio rerum ad annum a CHRISTO nato*, 1718, *Luxemburg*, in 18.mo — 2.º *De initio metropoleos Coloniae etc., disquisitio*, *Keulen*, 1732, in 4.to — 3.º *Inscriptionis Hersellensis Ubio-Romanæ explanatio*, *Keulen*, 1745, in 4.to Dit is de verklaring van een opschrift, te *Hersel*, een dorp in het distrikt van *Keulen*, gevonden, welks inwoners bij de komst der Romeinen, aldaar de *Ubii* waren. — 4.º *Bibliotheca Scriptorum coloniensem*, *Keulen*, 1747, in fol. — 5.º *Dissertationes X. historico-criticæ in Sacram Scripturam*, in fol. — 6.º *Catalogus historico-criticus codicum mss. bibliothecæ ecclesiæ metropolitanæ Coloniensis*, *Keulen*, 1752, in 4.to — 7.º *Historiæ rei nummarie Coloniensis, et Dissertationes de eadem*, *Keulen*, 1754 in 4.to — 8.º *Prodromus historiæ universitatis Coloniensis cum Sinopsi actorum, et Scriptorum a facultate theologica pro ecclesia catholica et repub.*

Keulen, 1759, in 4.to Pater HARTZHEIM heeft nog de volgende handschriften nagelaten, welke hij den tijd niet heeft gehad, om te herzien: 1.º *Ecclesia occidentalis illustrata, opus a Schannat ceptum, ab Hartzheim ad finem perductum, figuris ornatum, et codice diplomatico auctum.* — 2.º *Vita sancti Annanis diplomatica.* — 3.º *Historia collegii tricoronati.* — 4.º *Historia litteraria germanica.* — 5.º *Concionum germanicarum tomi plures.* — 6.º *Exercitiiorum sancti Ignatii tomi aliquot.* — 7.º *Collectio diplomatum pro archidiece-sis Coloniensis, ducatumque Montensis et Juliacensis historia.*

HARUN-AL-RASCHID, vijfde Arabische kalief, uit het geslacht der *Abbassiden*, en een der beroemdste vorsten zijner dynastie, werd in het jaar 765 der Christelijke jaartelling geboren. Een groot gedeelte van *Azië*, *Afrika* en *Europa* werd aan zijn gezag onderworpen. Acht groote overwinningen in persoon behaald, de met een nieuw leven bezielde kunsten en wetenschappen, de beschermde geleerden, hebben zijnen naam beroemd gemaakt. Hij zou zulks nog meer zijn geweest, indien hij niet de dapperheid en pracht, niet trouweloos- en ondankbaarheid had gepaard;

maar de schitterende hoedanigheden van dezen vorst zijn door vele ondeugden en groote misdaden bezwalkt. Hij gebruikte de zwaarste trouweloosheid, ten opzichte van *YAHYA*, die zijne jeugd bewaakt had, en offerde zonder reden de familie der *Bramecyden* op, aan welke hij een gedeelte van zijnen roem te danken had. Zijn gewaande eerbied jegens *MAXHOMED* was geveinsd, en in zijne edelmoedigheid straalde meer frotschheid dan grootheid van ziel door. Hij legde eene schatting van 70,000 goudstukken aan de keizerin *IRENE* op, deed *NICEPHORUS*, haren opvolger, dien hij verscheiden malen overwon, tot in *Konstantinopel* beven, en breidde de grenzen van zijn gebied verder uit, dan eenige andere kalief. *HARUN* zond in 807 een gezantschap aan *KAREL den Grooten*, dien hij als den eenigen vorst beschouwde, waardig, om met hem in vriendschapsbetrekking te staan. Onder de geschenken, welke hij hem liet aanbieden, merkte men een uurwerk op, dat als een wonder werd beschouwd, een schaakspel, waarvan de overblijfselen nog in de koninklijke bibliotheek van *Frankrijk* gevonden worden, en loten van vruchtboomen en andere planten. *HARUN* overleed in 809, na een 23 jarig bestuur, hij had zijn zoon *AMIN* tot opvolger.

HARVEY of **HARVEUS** (**WILLIAM**), den 2 April 1578 te *Folkstone*; in het graafschap *Kent*; geboren, en den 3 Junij 1658 overleden, was lijfarts van **JACOBUS I.** en **KAREL I.**, en hoogleeraar der ontleed- en heélkunde in het collegie der geneesheeren te *Londen*, over hetwelke hij zijne weldaden verspreidde. Het is aan hem, dat men gewoonlijk de ontdekking van den omloop des bloeds toeschrijft, ofschoon het zeker is, dat **CESALPINUS** denzelven lang voor hem ontdekte, en dat de Jesuit **FABRI** er over gesproken hebbe, alvorens het werk van **HARVEY** hem in handen was gekomen; maar **HARVEY** heeft het in deszelfs geheele daglicht gesteld, en door talrijke proefnemingen bewezen. * Men moet echter bekennen, zegt een zekere natuurkundige, dat zulks tot dus verre meer eene zeldzame dan nuttige uitvinding is geweest. Het schijnt niet, dat de geneeskunde er gebruik van heeft gemaakt. De theorie van den pols, lang te voren met het beste gevolg aangewend, schijnt al datgene te hebben vervuld, wat men van de omlooping des bloeds kon verwachten." (Zie **HEROPHILUS**). Men heeft van dezen geleerden en beroemden arts schatbare werken. De voornaamste zijn: 1° *Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis*, *Leyden*,

1639; dit is de beste uitgave, *Glasgow*, 1751, in 4.to. — 2° *De circulatione sanguinis*, *Rotterdam*, 1649. — 3° *De generatione animalium*, *Londen*, 1651, in 4.to. — 4° *De ovo* (Zie **GRAAF-REINIER DE-**) — 5° Een Engelsch werk, getiteld: *Nieuwe grondbeginselen der wijsbegeerte*, enz. Deze verschillende schriften zijn gezamenlijk uitgegeven te *Londen*, 1666, in 4.to.

HARVEY (**GEDEON**), een bekwame arts, in de Engelsche provincie *Surrey* geboren, in 1700 overleden; was gewoon lijfarts van **KAREL II.** in hoogstdezelfs ballingschap, vervolgens van het Engelsche leger in *Vlaanderen*; en eindelijk geneesheer van den *Tower* van *Londen*. Hij is voornamelijk bekend door twee belangrijke Verhandelingen, die niet zeer algemeen zijn: 1° *Ars curandi morbos expectatione*. **SCHAL** stelde tegen over hetzelfde *Ars sanandi cum expectatione, opposita arti curandi nuda expectatione*. — 2° *De vanitatibus, dolis et mendaciis medicorum*; deze heide zeer gezochte werken zijn in 1695 gezamenlijk te *Amsterdam* gedrukt. Hij gaf andere schriften in het Engelsch in het licht, in welke hij, in het stuk van geneeskunde, een overdreven *Scepticismus* uitkraamt; en dikwerf de algemeen aange-

nomene gevoelens door de zonderlingste paradoxe stellingen doet vervangen.

HASDRUBAL, Karthaagsch veldheer, schoonzoon van **HAMILCAR**, en zwager van **HANNIBAL**, liet de stad *Carthagena* in *Spanje* bouwen. Hij was kort te voren door **REGULUS** en **METELLUS** geslagen, en werd in het jaar 223 vóór J. C. door een Galische slaaf, wiens meester hij had doen sterven, verraderlijk vermoord.

HASDRUBAL-BARCAS, zoon van **HAMILCAR**, en broeder van **HANNIBAL**, veldheer der Karthagers in *Spanje*, ontving bevel, om zich met zijn leger naar *Italië* te begeven, ten einde zich met zijn broeder te vereenigen. De Romeinsche veldheeren vervolgden hem in zijnen togt, en behaalden op hem in het jaar 219 vóór J. C. eene volkomene overwinning. Maar met zijnen broeder **MAGO** en met **MASSINISSA**, koning der Numidiërs, vereenigd, versloeg hij in twee verschillende gevechten de beide

SCIPIO's, die er in 213 vóór J. C. het leven bij verloren. Na zich eenigen tijd daarna eenen doortogt over de *Alpen* gebaad te hebben, kwam de consul **NERO**, toen **HASDRUBAL** naderde, om zich met zijnen broeder te vereenigen, hem overrompelen. Er had een bloedig gevecht bij de rivier *Metaurus* plaats (207 vóór J. C.), hetwelk **TITUS-LIVIVS** met dat van *Cannæ* vergelijkt. Het Karthaagsche leger werd in de pan gehakt, en **HASDRUBAL** sneuvelde met de wapens in de hand. Door een onmensschelijk misbruik der zegepraal, werd zijn hoofd, op bevel van den overwinnaar, in de legerplaats van **HANNIBAL** geworpen (*). Bij dit gezigt bewogen en verslagen, riep de Karthager uit: *HASDRUBAL verliezende, heb ik al mijn geluk, en Karthago al zijne hoop verloren.* Deze moorddadige slag, in 207 vóór J. C. geleverd, kostte aan de overwonnenen 56,000 manschappen, en aan de overwinnaars 20,000, zoo Romeinen als bondgenooten. **HORATIUS** heeft op deze over-

(*) De getrouwheid der geschiedenis vordert, dat de Consul **NERO**, niet als de eenige overwinnaar in dezen gedenkwaardigen slag worde aangehaald. Zijn ambtgenoot, **LIVIVS**, had ongetwijfeld grootelyks aandeel aan denzelfden, wyl hij de aanvallen van de kern van het Karthaagsche leger, door **HASDRUBAL** in persoon aangevoerd, bestendiglyk het hoofd bood en afwendde.

winning van den consul NERO eene zijner schoonste oden vervaardigd, en de uitdrukking van HANNIBAL aldus voorgedragen:

Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos; occidit, occidit
Spes omnis et fortuna nostri
Nominis, Asdrubale interempto.

HASDRUBAL, een Karthaagsch veldheer, zoon van GISCO of GISGO, voerde het bevel in Spanje met den broeder van HANNIBAL, haalde SYPHAX, koning der Numidiërs, die smoorlijk op zijne dochter SOPHONISBE verliefd was, tot zijne partij over. De hulpbenden, welke hem deze vorst leverde, vereenigd met de troepen, welke hij reeds had, deden in 204 vóór J. C. het ontwerp van SCIPIO op *Utica* mislukken. Maar toen in het volgende jaar de Romeinsche veldheer de Karthagers en Numidiërs op eenen zelfden dag geslagen had, keerde HASDRUBAL naar *Karthago* terug, alwaar hij, volgens APPIANUS gekruisigd werd; maar, volgens TITUS LIVIUS, gelukte het hem integendeel, den senaat terug te houden, om ootereende voorstellen van de Romeinen aan te nemen, trok hij andermaal aan het hoofd der Karthaagsche en Numidische troepen, tegen SCIPIO op, die hem geheel overwon. HASDRUBAL overleed kort daarna, in 201 vóór J. C.

HASDRUBAL, een andere Karthaagsche veldheer, deed vruchteloze pogingen, om zijn vaderland in den derden Punischen oorlog tegen de Romeinen te verdedigen. Een leger van 20,000 man, waarover hij het bevel voerde, hield niet op de vijandelijke troepen, die *Karthago* belegerden, door gestadige aanvallen af te matten. HASDRUBAL behandelde al degene, welke hij kon overrompelen, op eene onmenschelijke wijze. SCIPIO de Jonge, die aan hun hoofd was, vervolgde den Karthaagschen veldheer; daar deze het niet tegen de Romeinen kon volhouden, zoo sloot hij zich in de stad op. Nadat SCIPIO in 146 vóór J. C. zich meester van dezelfde had gemaakt, verschanste HASDRUBAL zich met de overloopers van het Romeinsche leger, zijne vrouw en kinderen in den tempel van *Æsculaap*. Deze gelukkig gelegen tempel gaf den belegerden eenige hoop; maar HASDRUBAL verliet hen weldra, en ging zich aan de voeten van SCIPIO werpen, om hem om genade te smeeken. De Romeinsche veldheer toonde hem in deze houding aan de overloopers, maar deze moediger of wóedender dan hij, staken den tempel in brand. De vrouw van HASDRUBAL tooide zich prachtig op, en na duizenden verwenschingen tegen haren

echtgenoot uitgebraakt te hebben, ontzieldde zij hare beide kinderen, en stortte zich met dezelve en met de verontwaardigde overloopers midden in de vlammen.

HASE (THEODORUS), te Bremen in 1682 geboren, doorkruiste *Duitschland* en *Holland*, en werd te *Hanau* hoogleeraar der schoone letteren. In het volgende jaar werd hij naar Bremen terug geroepen, om er als predikant en hoogleeraar in het Hebreuwsch te fungeren. Hij werd, ofschoon afwezig, in 1712 te *Frankfort aan de Oder* tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd, en in 1718 als lid der koninklijke maatschappij van *Berlyn* aangenomen. Eindelijk werd hij in 1723 hoogleeraar der godgeleerdheid in Bremen, alwaar hij den 25 April 1731 overleed. Men heeft van hem *Verhandelingen*, in 8. vo, vol geleerde aanmerkingen. Hij werkte met LAMPE aan een tijdschrift, begonnen onder den titel van *Bibliotheca historico-philologico-theologica*; en vervolgd onder den titel van *Musæum historico-philologico-theologicum*.

HASECH (ANTONIUS), een geestelijke uit het bisdom *Luik*, werd beroemd om zijnen hoogen ouderdom, en om de middelen, die hij in het werk stelde, om tot denzelfen te geraken. Toen zijn

bisschop hem ondervraagde, hoe hij het had aangelegd, om zijne krachten en zijne gezondheid verre boven eene eeuw te rekken, antwoordde hij, dat hij zich te allen tijde van drie dingen had onthouden: *Mulierum; ebrietatis et iracundiæ*. (Zie LEONICENUS). Hij overleed in 1526, in den ouderdom van 125 jaren, zijnde gedurende 100 jaren pastoor van *Gulich* of *Gouvi*, in het *Luxemburgsche*, en volgens anderen van *Gelich* of *Geule*, bij *Mans-tricht*, geweest.

HASSAN-BASSA, of GAZI-HASSAN, grootvizier van het Ottomanische rijk, in *Afrika* in 1703 geboren, diende eerst in de marine van *Algiers*. [Daar zijn voorspoed de afgunst der benijders had opgewekt, vormde er zich tegen hem eene partij, aan welker hoofd zich een bloedverwant van den Bey bevond. Daar hij zijn leven bedreigd zag, begaf hij zich naar *Spanje*, waar KAREL III. hem zeer wel ontving, en hem aan zijnen zoon FERDINAND IV., koning van *Napels* aanbeval. Maar het be-stuur van *Algiers* eischte hem terug. De vertoogen van den Napolitaanschen minister deden hem echter aan de vrijheid teruggeven, waarop hij zich in dienst van den sultan begaf]. De zachte en menschlievende behandelingen, welke hij gedurende

zijne gevangenschap ten allen tijde van den kant der Christenen had ondervonden, hadden hem de gunstige gevoelens ingeboezemd, welke hij gedurende zijn geheele leven, ten opzigte van de Franken behouden heeft. Zijn moed schitterde uit, in den beruchten slag van *Tschesmé*, den 5. Julij 1770, in welken de Turksche vloot door de Russen geheel in asch werd gelegd. Voor den slag stelde hij een wanhopig middel voor, namelijk, om elk Russisch schip door een karveel te doen aanklampen, dit in brand te steken, en op deze wijze de beide vaartuigen tegelijk in de lucht te doen springen. Al de scheepsvoogden verwierpen dit voorstel, *HASSAN-BASSA* was de eenige, die hetzelfde uitvoer bragt, en het gelukte hem, zich te redden. Vervolgens tot den aanzienlijken post van groot-admiraal, of kapitein-bassa benoemd, wist hij deze waardigheid, gedurende eene lange reeks van jaren, in een onstuimig en aan de grootste wisselvalligheden onderworpen hof te handhaven. Zijn roem vestigde zich hoe langer zoo meer, door de krijgsgtogten in *Syrië*, en vooral in *Egypte*, alwaar het hem door eene bovenmatige strengheid gelukte, de muitelingen te beteugelen. Na in 1775 te *Smyrna* de orde te

hebben hersteld, nam hij de steden *Jaffa* en *Accon* in, alwaar de beruchte *DAHAR*, cheik dier stad, onthoofd werd; hij doorkruiste daarop een gedeelte van *Egypte*, en bragt eenen onnoemelijken buit uit hetzelfde *mode*. Nadat de bey's van *Egypte* aan het muiten waren geslagen, ging *HASSAN-BASSA* te *Konstantinopel* in de lente van 1786, onder zeil; hij landde te *Alexandrië*, sloeg het leger der muitelingen op de vlugt, deed een aantal derzelve over den kling springen, en trok naar *Cairo* op, waarvan hij zich meester maakte. Daar de oorlog tuschen de Turken en de Russen in 1788 op nieuw was losgebarsten, werd hij tot opper-admiraal der *Zwarte Zee*, en tot generaal-en-chef, der troepen benoemd, welke op de kusten moesten handelen. Er hadden den 18 en 28 Junij en den 14 Julij, zeegevechten plaats, die niet zeer beslissend waren. Maar daar de zee reeds in de maand November met ijs bezet was, en *Oczakow* zijne voornaamste verdediging verloren had, zoo werd die vesting den 6 December ingenomen, zonder dat de admiraal iets kon doen, om zulks te beletten. Om dezen slechten uitslag, werd hij afgezet; daar echter de sultan aan zijne dapperheid regt liet wedervaren, zoo benoemde hij hem tot

seraskier van *Ismail*. In 1789 voerde hij het bevel over het leger-corps in *Bes-sarabië*, maar deed niets merkwaardigs. De Turken hadden gedurende dezen veldtocht, van alle kanten ongelukken ondergaan. De grootvizier was te *Martineschti*, bij *Kocksan*, door het vereenigde Oostenrijksche en Russische leger geslagen, *Orsera* was geblokkeerd, *Bender* had zich aan de Russen overgegeven, in dezen uitersten nood, benoemde de Porte hem tot grootvizier; hij beantwoordde niet aan de verwachting van het publiek, en gaf aanleiding tot verschillende geruchten, die niet wel opgehelderd zijn. Hij overleed te *Schiumla*, in Maart 1790, in den ouderdom van 87 jaren.

† HASSELAAR (KENAU SIMONS), dochter van SIMON HASSELAAR, en weduwe van NANNING BORST. Men vindt in de geschiedboeken geene bijzonderheden van de eerste levensjaren dezer *Nederlandsche Amazone* opgeteekend; men weet slechts, dat zij te *Haarlem* uit eene aanzienlijke familie sproot, van een deugdzaam en onbesproken gedrag, en eene 46jarige weduwe was, toen zij hare heldhaftigheid, gedurende het beleg van *Haarlem* door de Spanjaarden, in 1573 aan den dag legde. Toen de vijand de *St Janspoort* omver-

geschoten en de bolwerken ondermijnd had, stond hij op het punt, om dezelve stormenderhand te veroveren. Daar de regering zulks wilde verhoeden, besloot zij daartegen eenen aarden wal op te werpen, en eene gracht te delven, waartoe rijken en armen, jong en oud, ja zelfs kinderen en vrouwen dadelijk handen aan het werk sloegen. Onder de laatste inzonderheid, muntte KENAU HASSELAAR uit, die een aantal van 300 vrouwen verzamelde, over welke zij het bevel voerde. Niet alleen boden zij tot gemelden arbeid de hand, maar met bus, spies en degen gewapend, verschenen zij in haar gewoon vrouwengewaad op de wallen, vanwaar zij de Spaansche benden, die elkander toeriepen: » Hoe zijn de vrouwen hier mannen geworden, of zullen wij ons door vrouwen laten kloppen? » groote afbreuk deden. Of-schoon de moed van KENAU niet in staat was, om de stad te redden, werd dezelve echter door de staten van *Holland* en *Zeeland* dankbaar erkend, die deze dappere vrouw in het volgende jaar met het waagmeesterschap en met de ontvangst van de nieuwe belasting op den turf, te *Arnhem*, begunstigten.

† HASSELT (GERARD VAN), den 27 Augustus 1751, te

Arnhem geboren, heeft over de geschiedenis en de oudheden zijns vaderlands en zijner geboortestad, een aantal werken in het licht gegeven, die om derzelver geleerde aanmerkingen en belangrijke nasporingen, bij de oudheidkundigen grootelijks op prijs worden gesteld, doch om derzelver zonderlingen, en niet zeer gekuischten stijl, onder het publiek weinig lezers vinden. In 1777 gaf hij eene nieuwe uitgave van het beroemde *Nederduitsch Woordenboek* van KIETLAAN; met zeer geleerde aanmerkingen, 2 dl.ⁿ in 4.to Deze uitgave wordt zeer gezocht. In 1780 gaf hij *aanteekeningen* in het licht op de *Analecta*, van MATTHIJS, en in 1792 *Stukken oover de Vaderlandsche Historie*, 4 dl.ⁿ in 8.vo, *Arnhem en Amsterdam*. Zijne voornaamste oudheidkundige werken zijn: 1.º *Arnhemsche oudheden*, 4 dl.ⁿ in 8.vo, *Arnhem*, 1803—1804. Een, vooral voor de bewoners van *Gelderland's* hoofdstad, hoogst belangrijk werk. — 2.º *Bijdragen voor d'oude Geldersche maaltijden*, in 8.vo, *Arnhem*, 1805. — 3.º *Bijdragen voor den burg van Nijmegen, tevens onder d'oude dieren daarvan, die over-ox gegischt, wiens kop bij den doorbraak des banddijks te Weurd in dit jaar aldaar te voorschijn kwam*.

in 8.vo, *Arnhem*, 1805. — 4.º *Brieven, gewisseld tus-schen Nijmegen met hare Spaansche bezetting en Arnhem in 1587*, in fol., *Arnhem*, 1805, enz. — VAN HASSELT overleed te *Velp*, bij *Arnhem*, den 16. December 1825.

* HASTINGS (WARREN), algemeen landvoogd van *Bengalen*, te *Dagsterford-House*, in het Graafschap *Oxford*, geboren, was de zoon van een' armen Rector te *Churchill*. De jonge HASTINGS had zijne opvoeding aan eenen moederlijken oom te danken, die hem de school van *Westminster* deed bezoeken, en hem, na zijnen dood eenig geld naliet, dat echter niet toereikende was, om eenige loopbaan in de wereld in te slaan. Daar de uitvoerder van den uitersten wil van zijn oom, vriendschap voor hem had opgevat, en eender bewindhebbers van de Oost-Indische maatschappij was, zoo bezorgde hij hem eener post in eene *factorij* van *Bengalen*. Zeer leergierig zijnde, verkreeg hij de vergunning binnen 's lands in bediening te worden gesteld, waar hij de Perzische taal leerde en de uitgebreidste kennissen ten opzichte van al hetgeen, wat betrekking tot de belangen der maatschappij kon hebben, verwierf. *Calcutta* in 1756 veroverd zijnde, door den

Nabod (1) SURAJAH DOULA werden al de Engelschen, die zich in de stad bevonden, krijgsgevangen gemaakt. HASTINGS behoorde tot dit getal, maar hij bezat die buigzaamheid van karakter, die innemende manieren, welke dikwijls den weg tot de fortuna openen, en die in hem eene even zoo eerzuchtige als begeerige ziel verborgen. Hij maakte zich beschermers onder de overwinnaars, die zijne slavernij verzachtten en van welke hij de vergunning verkreeg om te *Mouxadabad*, hoofdstad van SURAJAH-DOULA te wonen. Men vergunde hem vervolgens te *Calcapore*, in eene Hollandsche faktorij te gaan, waar hij den kolonel CLIVE leerde kennen, onder wien hij als vrijwilliger in dienst trad. Hij bevond zich bij de herovering van *Calcutta*, kwam weder in zijne bedieningen, en wjl hij aldaar ter behandeling der staatszaken zeldzame talenten aan den dag had gelegd, benoemde men hem tot minister der maatschappij bij den opvolger van SURAJAH DOULA, dien men om zijne hevige inborst afgezet had. Hij werd in

1761 lid van het gouvernement van *Bengalen* en onderscheidde zich weder door zijne talenten. Hij keerde in 1765 naar *Engeland* terug, gaf zich aan de studie over, verkeerde met de beroemdste geleerden, die wel dra zijne vrienden en zijne beschermers werden. Het volgende jaar verzocht hij van het gouvernement, dat men te zijnen gunste eenen Perzischen leerstoel te *Oxford* mogt oprigten, en hij had zulks wel verkregen, indien eene zonderlinge omstandigheid hem niet eensklaps het toppunt van grootheid had doen bereiken. In dit zelfde jaar 1766 begeerde het lagerhuis van het Engelsche parlement bijzondere berigten over de Indische maatschappij te hebben; men droeg dien last aan HASTINGS op, die voor de balie dezer vergadering geroepen werd. Hij sprak er met stoutheid en eene diepe kennis van het onderhavige onderwerp, zoo dat hij de aandacht van de kamer en die van de maatschappij zelve boeide, die hem tot lid van den raad van *Madras* benoemde. Zij verleende hem tegelijkertijd eenen magtbrief

(*) Een landvoogd eener stad of van een groot gewest in het gebied van den grooten Mogol; — en overdragtelijk de benaming, welke de Engelschen aan diegene geven, welke zich in Indië verrijkt hebben.

om het bestuur daarvan op zich te nemen. Zijne fortuimoest zich daarbij niet bepalen en de zoon van den armen *Rector*, de nederige schrijver van eene factuur, werd in 1771 in den ouderdom van dertig jaren gouverneur van *Bengalen* en twee jaren daarna voor vijf jaren algemeen gouverneur van al de Engelsche bezittingen. Deze benoëming werd door het parlement bevestigd, hetwelk vervolgens de duurzaamheid van het gouvernement van *HASTINGS* verlengde. Tot dezen verheven post gekomen, willekeurige beschikker van rijke en uitgestrekte gewesten zijnde, stelde *HASTINGS* zich enkel twee oogmerken voor, dat om deragt en de inkomsten van de maatschappij te vermeerderen, en dat om voor zich zelven eene onnoemelijke fortuin te maken. Hij spaarde, hij eerbiedigde niets, om die oogmerken te bereiken en zijn hart voor medelijden onvatbaar, opende den weg tot die bloedige tooneelen, welke zich vernieuwden onder de regeringen van *HYDER-ALI* van *TIPPO SAEB*, waarin de Engelschen in hunne vernielende overwinningen, die der *Spahjaarden* en de *West-Indiën*, die hunne geschiedschrijvers zoo openlijk hebben gelaakt, schenen te willen overtreffen. *HASTINGS*

had tot grondbeginsel, strijdig met het recht van des mensch en de leerbegrippen der kerk; welke hij beleed, dat de onderworpen volken enkel geburen zijn, of om te werken, of om voor hunne meesters te sterven. Hij schond de heiligste wetten, de grond van den *Indostan* werd met lijken bezaaid, geheele natien verdwenen; de vorst en de slaaf, de mannen, de vrouwen, het kind en de grijsaard alle werden door het Engelsche zwaard door *HASTINGS* bestuurd, zonder onderscheid afgemaaid. De onderdrukte natien sloegen eindelijk aan het muiten en de *Franſchen* gingen de Engelsche bezittingen aanranden; zelfs in den raad van den algemeenen gouverneur verklaarden zich eenige regtschapene lieden tegen de knevelarijen, waaronder *Indië* gebukt ging. De invloed en vermetele staatkunde van *HASTINGS* zeventienden over al zijne vijanden. De *Franſchen* werden terug gedreven, de *Indische* Prinzen werden verslagen, ontzield of eijnsbaar aan *Engeland* gemaakt en men bragt den raad tot zwijgen. Terwijl de algemeene landvoogd zijne kisten met zoo onregtvaardig verkregen schatten vulde, werden de inkomsten der maatschappij met 5,000,000 ponden sterling vermeerderd, die op

Groot-Brittannië terugvloeden, terwijl het tevens zijne magt in *Indië* vermeerderd zag. Door die voordeelen, welke het door stroomen bloeds behaald had, verblind, schenen het hof van *St. James* het hooger- en lagerhuis de Barbaarsche maatregelen van *HASTINGS* goed te keuren. Men had slechts drie stemmen in deze laatste kamer tegen hem, die van *BURKE*, *FOX* en *SHERIDAN*, maar zij waren veel vermogend: Het gelukte dezen drie beroemden mannen, om de kamer het volgende besluit te doen nemen: »daar *WARREN HASTINGS*, algemeen landvoogd van *Bengalen* en *WILLIAM HORNBY*, voorzitter in den raad van *Bombay* in vele omstandigheden op eene met de eér en de staatkunde van de natië strijdige wijze te werk gegaan en daarenboven groote rampen in *Indië* hebben doen ontstaan, zoo is het de plicht van de bewindhebbers dezer maatschappij, al de wettige en krachtdadige middelen in het werk te stellen, om voornoemden algemeen landvoogd en voorzitter uit hunne betrekkingen te verwijderen en hen naar *Engeland* terug te roepen." Intusschen wilde het grootste gedeelte der Actionarissen van de maatschappij eenige stellige verzekeringen van het besluit der

kamer logenstraffen en verzetten zich tegen de terugkomst van *HASTINGS*. Daar deze geenen anderen weg open zag, verliet hij *Indië* en kwam den 20 Junij 1785 in *Engeland* aan. Gedurende dien tijd bereidde de Heer *BURKE* eene aanklagte tegen den algemeen landvoogd, hij bood dezelve den 4 April 1786 aan. Dezelve maakte een boekdeel uit in 8 vo van twee en twintig artikels. Zie hier de voornaamste punten van beschuldiging, te weten: »dat *HASTINGS* onregtvaardige en wreedaardige daden had begaan; dat hij het régt der natiën had geschonden, door zich van Engelsche magt te bedienen om de bewoners van *Nohillas*, een onschuldig volk en buiten staat zich te verdedigen, te verdelen, dat, door van het gezag, hetwelk hem was toevertrouwd, misbruik te maken; hij geweldadigheden jegens *CHAM ALEM*, keizer van den *Indostan* had gepleegd, die hem een uitgestrekt land ontweldigd en hem van eene schatting beroofd had, die de maatschappij hem, volgens een verdrag betaalde; dat hij zich aan vele knevelarijen jegens den *RAJAH* van *Benares* had schuldig gemaakt; dat hij den koning van *Oude* en zijne familie op eene onmenschelijke wijze onderdrukt had; dat hij de Provincie *Farrukabad* een

rijk en vruchtbaar land, verwoest had, door *er achtereenvolgend zes verschillende omwentelingen uitte werken*; dat hij het koninkrijk *Oude* een der rijkste, schoonste en vruchtbaarste koninkrijken van *Indië* ontvolkt en, in eene woestijn veranderd had; dat hij zich willekeurlijk van zijn gezag bediend had, door oude stichtingen te vernielen, door bedriegelijke overeenkomsten aan te gaan en door sommen te eischen, die hem niet toekwamen; dat hij het geld tegen den wil en tegen de bevelen van zijne lastgevers, tegen de acte van het parlement en tegen zijne eigene verbindtenissen ontvangen, tot onregtvaardige en nadeelige dingen had aangewend; dat hij, om zijnen post te behouden, slinksche middelen had in het werk gesteld, door bij volmagt afstand te doen en zich niet persoonlijk verantwoord te hebben, gelijk zijn pligt eischte; dat hij *MONZAFER-ZING* onder zijne bescherming genomen had, en zich *vervolgens trouweloos jegens dien vorst had getoond*; dat hij eindelijk zijne gunstelingen door het verbreken van verdragen, en even zoo overdrevene als buitensporige uitgaven te hebben gemaakt verrijkt had. Een groot gedeelte van deze beschuldigingen sleepte de doodstraf na zich; maar *HASTINGS* had vele vrienden,

onder welke er zich verscheiden bevonden, die door zijne knevelarijen in *Indië* verrijkt waren. Van den anderen kant had het Engelsche kabinet door deze zelfde knevelarijen aanmerkelijke voordelen getrokken, en de maatschappij had er buitengemeen bij gewonnen; ook verwaarloosde men dit beruchte regtsgeding, dat de algemeene ontevredenheid opwekte. De zaak werd van het begin af op de sleepbaan gehouden, en ondanks de ernstige verzoeken van *SHERIDAN*, *FOX* en *BURKE*, werd de acte van beschuldiging niet voor den 10 April 1787 afgestemd (dat is 22 maanden na de terugkomst van *HASTINGS* in *Engeland*) en de debatten werden eerst den 13 Februarij 1788 geopend. De hinderpalen, waarin de vrienden van *HASTINGS* dit regtsgeding wikkelden, zijn onberekenbaar; het duurde zeven jaren. Gedurende dit proces gebeurde er eene vrij ongewone zaak. Een zekere *GENTIL*, een Fransch kolonel, die op last van den algemeenen landvoogd uit *Indië* verjaagd was geweest, had de edelmoedigheid openlijk zijne verdediging op zich te nemen; maar de beschuldigde had er reeds eene veilige in vele leden van het hoogerhuis, die hem beschermden, en deze kamer verklaarde hem eindelijk den 13 April

1795 *onschuldig*. De kosten ten laste van het bestuur, beliepen tot 100,000 ponden sterlings, eene ligte som in vergelijking van de millioenen, die het uit *Indië* onder het beheer van HASTINGS getrokken had, die voor zich zelve in deze gerechtszaak 60,000 ponden sterlings uitgaf. Maar het algemeen gevoelen bedroeg zich niet; het deed aan HASTINGS het negt wedervaren, dat zijne hebzuchtige geweldenarij verdiende, en de vermogende vrienden van den landvoogd konden het nooit doen veranderen. De Indische maatschappij, die zeer had bijgedragen tot de vrijstelling van haren gouverneur, legde hem eene jaarwedde van 4000 ponden sterlings toe, en wilde, dat zijne jaarwedde 28 jaren herwaarts zouden gerekend worden, te weten van het jaar 1766, tijdstip, waarop hij door dezelve tot lid van den raad van *Madras* benoemd werd; hetgeen een achterstand van 112,000 ponden sterlings, of bijna drie millioenen franken opleverde. Intusschen was de jaarwedde van 4 duizend ponden slechts tot het jaar 1813 verzekerd. Maar de maatschappij veranderde het toen in eene lijfrente. HASTINGS, rijk genoeg om in overvloed te leven, verwijderde zich van de staatszaken, hield zich met de letter- en bouwkunde bezig, die hij volmaakt wel

kende, hij ging zelfs voor een vermaard vestingbouwkundige door. Hij overleed in 1820, in den ouderdom van 88 jaren. Hij heeft eenige gedichten vervaardigd en geschriften nagelaten: 1.º *Over den opstand van Benares*. — 2.º *Over den staat van Bengalen*. — 3.º *Over den staat van Indië*. — 4.º *Brieven aan de bewindhebbers van de maatschappij, enz.*

† HASTINGS. (FRANCISCUS RAWDON, Marckgraaf van), in 1754 geboren, was in den beginne bekend onder den titel van *Lord Moira*. Hij maakte zijne eerste wapenfeiten in *Amerika*, onder Sir W. CLINTON, diende in de oorlogen op het Europeesche vasteland, en vervulde achtereenvolgend de posten van opper-bevelliebbier in *Schotland*, groot-messter der artillerie, en connestabel van den *Tower van Londen*. Hij werd tot ridder van de *Orde van den Rouwenbund*, en tot groot-kruis der *Bath-Orde* benoemd; hij bekleedde daarna gedurende verscheidene jaren, den post van algemeen landvoogd van *Indië*, en breidde de Engelsche magt in die gewesten aanmerkelijk uit, zoo door den voorspoed van den oorlog van *Nepaul*, als door de regtvaardig- en menschlievendheid van zijn bestuur. Hij mishagde echter aan de

Indische maatschappij, vraagde om zijn ontslag, keerde naar Engeland terug, regtvaardigde zich volkomenlijk van de hem te last gelegde beschuldigingen, en werd tot landvoogd van Malta benoemd. Hij overleed den 26 November 1826, en werd in de citadel van Malta begraaven.

HATON of HETTON, abt van Richenou, daarna in 801, bisschop van Bazel, werd in 811 door KAREL den Groote, naar NICEPHORUS, keizer van Konstantinopel gezonden. Hij gaf een verhaal dezer reis in het licht. In 822 deed HATON afstand van zijn bisdom, nam zijnen intrek in het klooster van Richenou, waarin hij heiliglijk in 836 overleed. Men heeft van hem een *Capitularia* ter onderrigting zijner priesters. Dit belangrijke werk komt in het *Spicilegium* van dom LUCAS D'ACHERIE voor. Hij is mede de schrijver van een *Verhaal van de verschijning van WETTIN*, in het 5.^e d. l. der Acten van den heiligen BENEDICTUS door MABILLON.

HATTO. — Zie OTTO.

HAUDICQUER DE BLANCOURT (FRANCISCUS), leefde tegen het einde der 17.^e eeuw, een tijdstip, op hetwelk hij in het licht deed verschij-

nen; 1.º *l'Art etc. (De kunst van het glasblazen)*, Parijs, 1697, in 12.mo — 2.º *Recherches, etc. (Nasporingen over de orde van den heiligen Geest)*, 1695, of 1710, 2. d. v. in 12.mo — 3.º *Nobiliaire etc. (Lijst der adellijke geslachten van Picardijë)*, 1693, en met titelplaten van 1695, in 4.to Dit werk wordt door de liefhebbers, om deszelfs zeldzaamheid, maar niet om deszelfs getrouwheid gezocht; het is in de vergetelheid geraakt, door dat, hetwelk de Heer BIGNON in 1717; heeft zamengesteld.

HAULTIN (JOANNES BAPTISTA), raadsheer bij de regtbank, het *Châtelet*, hield zich bezig met eene *Verzameling van gedenkpenningen*, die door de oudheidkundigen nog niet in het licht waren gegeven, toen de dood hem in 1640, in den ouderdom van 60 jaren verraste. Men bewaart in de bibliotheek des konings der Franschen, hetgene, wat er van gegraveerd was, in een deel in fol. uit 157 bladen bestaande. Men heeft van hem de *Afbeeldsels der Fransche Munten*, 1619, in 4.to, zeldzaam.

HAUSEN (WILLEM), te Dillingen, in Zwaben, in 1710 geboren, begaf zich in 1730 onder de Jesuiten, en wijdde zich geheel en al aan het

werk der missiën toe, tot groote tevredenheid der bisschoppen, die hem beriepen, om hen in de vervulling der pligten van de herderlijke waardigheid te komen ondersteunen. De graaf van SCHRATTENBACH, Aartsbischop van *Salzburg*, door de vorderingen, welke de Sektarissen in zijn diocees maakten, en de onlusten, welke den staat omtrent het jaar 1763 bedreigden, veront-rust, nam zijne toevlugt tot den ijver van dezen missionaris, die volkomen aan zijne verwachting beantwoorde, en veel bijdroeg, om de orde, met de verkleefdheid aan het oude geloof te herstellen. Hij overleed te *Eichstüdt*, in 1781, na in het Hoogduitsch verscheiden schriften in het licht te hebben gegeven, vol van een grondig onderrigt en eene zuivere godsvrucht, en in het Latijn: *Sanctitas sacerdotalis in PETRO apostolorum ac sacerdotum principe proposita*, Dillingen, 1769, in 8. vo

HAUTEFEUILLE (JOANNES), een bekwaam werktuigkundige, te *Orléans*, den 20 Maart, 1647 geboren, was de zoon van eenen bakker, geraakte bekend bij Mevrouw DE BOUILLON, die in deze stad verbannen was, volgde haar naar *Italië* en *Engeland*, verkreeg door haren invloed verscheiden beneficiën, en

eene jaarwedde door haar testament. De abt HAUTEFEUILLE had eenen bijzonderen smaak en aanleg voor de uurwerkkunde. Hij was het, zegt men, die het geheim uitvond, om door middel van eene kleine stalen veer, waarvan men later gebruik heeft gemaakt, de trillingen van de onrust der zak-uurwerken te matigen (zie Hook). De akademie van wetenschappen, aan welke hij deze ontdekking mededeelde, vond dezelve zeer geschikt, om eene groote juistheid aan de zakuurwerken te geven. De horlogien in welke men deze kleine veer heeft aangewend, worden bij uitnemendheid *slingeruurwerken* genoemd. HUGENS eigende zich ten onregte deze uitvinding toe. De abt HAUTEFEUILLE muntte niet minder in de overige deelen der werktuigkunde uit. Hij overleed te *Orléans* den 18 October 1724. Hij was een man, vrij van alle eerzucht en meer bedacht om de wetenschappen dan om zijne fortuin te bevorderen. Men heeft van hem een aantal beknopte, doch belangrijke stukjes, en met nuttige aanmerkingen doorzaaid, die er tot getuigen van verstreken. De voornaamste handelen over nieuwe zamenstellingen van drie draagbare uurwerken, over eene onrust bij wijze van kruis, die de slingeren zeer kort

maken; over een spiegelzonnwijzer, om de slingeren zakuurwerken naauwkeurig naar de zon te regelen; en over een werktuig, dat den schilders kon dienen, om meer volledigheid in hunne werken te brengen, enz.

HAUTEFORT (MARIA DE), in 1616 geboren, was de dochter van **KABEL**, Markgraaf van **HAUTEFORT**, en werd in het huis der koningin **ANNA VAN OOSTENRIJK**, van welke zij hofdame werd, opgevoed. Hare deugd, hare bevalligheden en de zachtheid harer inborst, deden haar invloed op den geest der Vorstin verwerven, even gelijk hare schoonheid indruk maakte op **LODEWIJK XIII.**; maar beider zedigheid logenstrafte zich geenen oogenblik. De kardinaal van **RICHELIEU** verwijderde haar echter van het hof. Daar **LODEWIJK XIII.** haar enkel beminde, zoo als een godvreezende vorst kan beminnen, zoo stemde hij toe in deze verwijdering. Toen **ANNA VAN OOSTENRIJK** als regentes was uitgeroepen, liet zij haar met de grootste vriendschapsbetuigingen terugroepen, maar hare tegenkating tegen den kardinaal **MAZARIN** deed haar de gunst harer meesteres verliezen. De maarschalk van **SCHOMBERG**, weduwnaar geworden zijnde, trad in 1646, met haar in den echt. Zij baar-

de hem geene kinderen, maar overleed in 1691. Het huis van **HAUTEFORT**, een tak van dat van **GONTAULT-BIRON** bestaat nog bij voortdoring.

HAUTEMER (WILLEM DE), heer van **Fervaques**, was de oudste krijgsman, die er ten tijde van **HENDRIK IV.** bestond. **FRANCISCUS VAN FRANKRIJK**, hertog van **Alençon**, benoemde hem tot grootmeester van zijn huis, tot eersten edelman zijner kamer, tot veldheer zijner legerbenden in **Vlaanderen**, en tot hoofd van zijnen geheelen raad. **FERVAQUES** werd daarom niet meer geacht. Noch de hertog noch zijne gastelingen werden voor rechtschapen lieden gehouden, en daarenboven wikkelde hij dien vorst in onregtvaardige ondernemingen, die hem met schande bedekt en van iedereen veracht, noodzaakten **Vlaanderen** te verlaten. Het was **FERVAQUES**, die hem in 1583 bewoog, eene poging aantewenden, om **Antwerpen** te overrompelen en te plunderen; welke onderneming even zoo roemrijk voor de inwoners, als noodlottig voor de Franschen uitviel: zij verloren er meer dan 300 edellieden en 1200 soldaten bij, die door de burgers vermoord waren. Na den dood van zijnen beschermer, wijdde hij zich aan **HENDRIK IV.** toe, die hem in 1595 tot maar-

schalk van *Frankrijk* verhef; hij onderscheidde zich bij het beleg van *Amiens*, in 1597, en overleed in 1613, in den ouderdom van 75 jaren.

HAUTEROCHÉ (NOËLLE BRETON, heer van), te *Parijs*, in 1707, in den ouderdom van 90 jaren overleden, is de schrijver van eene *Verzameling van Blijspelen*, te *Parijs*, in 3 dl.n in 12mo, gedrukt. Men moet bij hem geene schildering van zeden, noch bijzonderheden zoeken, geschikt om dezelve te verbeteren. Al te dikwijls ont-aart bij hem het boertige in onbetamelijkheden en vuile redenen. Zijne blijspelen getiteld: *le Diable (de Rouw)*, *L'Esprit follet etc.* (*De nachtgeest of de witte Dame*) en *Krispijn geneesheer* zijn de eenige, die op het tooneel zijn gebleven. Men heeft nog van hem verscheidene *Historiettes (Vertellingen)*, die tegenwoordig vrij zouteloos zijn, maar die bij dezelve verschijnen wel opgenomen werden, door lieden, die met het lezen van zulke beuzelingen hunnen tijd verliezen. Hij was tegelijkertijd tooneelspeler, en zoo hartstogtelijk, dat hij nog in den ouderdom van 90 jaren het tooneel betrad.

HAUTESERRE, of **ALTESERRA** (ANTONIUS DADIN DE), hoogleernar in de regtsge-

leerdheid, werd in het diocees van *Cahors* geboren, en overleed in 1682 in den ouderdom van 80 jaren, als een der bekwaamste regtsgeleerden van *Frankrijk* beschouwd. Men heeft van hem: 1.° *Traité etc. (Verhandeling over den Religieuzen staat)*. — 2.° *Notes etc. (Aanteekeningen)*, vol geleerde aanmerkingen, over de levensbeschrijvingen der paussen, door ANASTASIUS. — 3.° Een *Commentarium* op de *Decretaliën* van INNOCENTIUS III., 1666, in fol. — 4.° Eene verhandeling *De ducibus et comitibus Gallicae Provincialibus*, in 3 boeken, te *Frankfort*, in 12mo in 1631 herdrukt, met eene breedvoetige voorrede des uitgevers, JOANNES GEORGE ESTOR. — 5.° *Gesta regum et ducum Aquitaniae*, 1648, 2 dl.n in 4to. — 6.° *Ecole stiasticae jurisdictionis vindiciae*, Orleans, 1702, in 4.° Dit is eene wederlegging der verhandeling over het misbruik van FEVRET. De schrijver ondernam dezelve, op bevel der geestelijkheid in den ouderdom van 70 jaren. — 7.° Eene Latijnsche verhandeling over den *Oorsprong der groote leenen*, hetwelk SCHILTERIANUS deed herdrukken, in zijn *Commentarium* over het *Duitsche leenregt*. Weinig menschen zijn het kerkelijke regt, de kerktocht en de Gallikaansche vrijheden grondiger

meester geweest dat hij, en hebben met zoo veel orde onderwezen.

HAUTEVILLE. Zie **TANCRÈDE DE HAUTEVILLE.**

HAUTEVILLE (JOANNES DE), uit *Normandië*, en monnik van den H. **ALBANUS** in *Engeland*, bloeide te *Parijs* omtrent het jaar 1180, onder de regering van **PHILIPPUS-AUGUSTUS**. Hij heeft een zedelijk dichtstuk geschreven, tegen de ondeden van het menschelijke geslacht, getiteld *Archi-Trenius*, in 9 boeken, *Parijs*, 1517 in 4.to. De schrijver neemt zelf den naam van zijn dichtstuk, **ARCHI-TRENIUS** aan. Dit werk is zeldzaam.

* **HAUTEVILLE (NICOLAAS),** doctor in de godgeleerdheid van de faculteit van *Parijs*, die men meent in *Auvergne* te zijn geboren, en die in de 17.^e eeuw schreef, is de schrijver van verscheiden werken, die zijner geleerdheid en zijner ervarenheid in de kerkelijke wetenschappen tot eer verstreken. Men heeft van hem: 1.º *Explication etc.* (*Verklaring der Verhandeling van den heiligen THOMAS, over de eigenschappen Gods enz.*). — 2.º *L'Art etc.* (*De kunst, om wel te redeneren, enz.*), *Parijs*, 1666, in 12.mo, in twee deelen verdeeld, waarvan het eene lessen bevat

voor de kansel- en balie redenaars, en het tweede eene *Levensbeschrijving van RAYMUNDUS LULLE*, met de verdediging zijner leer, en de lijst zijner werken. — 3.º *L'Art etc.* (*De kunst, om te prediken, of denkbeeld van eenen volmaakt prediker*), *Parijs*, 1683, in 12.mo. — 4.º *L'Examen etc.* (*Het onderzoek der geesten enz.*), *Parijs*, 1666, in 4.to; 1772, in 12.mo. — 5.º *L'Histoire etc.* (*De koninklijke geschiedenis, of de schoonste en belangrijkste onderwerpen van Genesis, bij wijze van brieven*), *Parijs*, 1667, in 4.to. 6.º *Les Caractères etc.* (*De karaktertrekken of schilderingen van het leven en de zachtmoedigheid van den gelukzaligen FRANCISCUS VAN SALES*), *Lyon*, 1661, in 8.vo. Dit werk is met onrijm en dichtmaat doormengd, en stelt het beeld van het in- en uitwendige leven des Heiligen voor. — 7.º *Actions etc.* (*Bedrijven van den heiligen FRANCISCUS VAN SALES, of de schoonste trekken uit zijn leven*), in negen lofreden, *Parijs*, 1668, in 8.vo. — 8.º *Origine etc.* (*Oorsprong van het huis van SALES*), *Parijs*, 1669, in 4.to, te Clermont herdrukt, onder den titel van *Histoire etc.* (*Geschiedenis van het huis van SALES*), 1669, in 4.to. — 9.º *Théologie etc.* (*Engelachtige godgeleerdheid*), opgedragen aan

den bisschop van *Geneve*. Deze prelaat lokte den abt HAUTEVILLE in zijn diocees, en gaf hem een domheerschap zijner hoofdkerk, hetwelk dien geestelijke aan *Savooye* boeide; hij overleed aldaar in 1660. Hij was zeer gehecht aan de leer van den heiligen THOMAS, had dezelve wel beoefend, en kende de werken van dien heiligen leeraar volmaakt wel.

* HAUY (RENATUS JUSTUS), een beroemd natuur- en bergstofkundige, werd in 1742 te *Saint-Just* bij *Beauvais* geboren, kwam te *Parijs* en maakte zijne eerste studien op het Collegie van *Navarre*. Hij was nog maar koor-knaap toen de wijze en deugd-zame abt L'HOMOND hoogleeraar der *humaniora*, na den ijver en de godsdienstigheid, met welke de jonge HAUY de heilige diensten bijwoonde, te hebben opgemerkt hem onder zijne bescherming nam, en terwijl hij hem de *humaniora* onderwees, tevens zijnen gelukkigen aanleg voor de studie ontwikkelde. Nadat hij regent der zesde klasse was geweest, werd hij in den ouderdom van een-en-twintig jaren tot hoogleeraar in de oude universiteit benoemd, eerst in de vierde en naderhand in de zesde klasse in het Collegie van den kardinaal LEMOINE. Zijn lichaamsgestel was zoo zwak, dat hij den

geneesheer MAZEAS hoorde zeggen: »Zie hier een man, die het jaar niet zal doorkomen.» Gelukkig werd deze voorzegging niet bewaarheid, en HAUY bereikte eenen hoogen ouderdom. Zijn smaak voor de natuurlijke wetenschappen ontwikkelde zich zeer vroeg, en zoodra hij de priesterwijding ontvangen had, legde hij zich eerst op de kruid- en naderhand op de bergstofkunde toe, terwijl hij tegelijkertijd, met goed gevolg de oude talen beoefende. Het toeval, dat dikwijls tot meester aan de genie heeft verstrekt, deed hem eene belangrijke ontdekking met betrekking tot de kristallisatie maken, even gelijk het toeval NEWTON de wetten van de zwaarte kracht der lichamen toonde. HAUY was met eenen rentmeester, den Heer FRANCE DE CROÏSEL in kennis, die een schoon kabinet van schelpen en bergstofkundige voorwerpen bezat. Hij bezocht dikwerf dit kabinet en eens eene schoone *kristallisatie* beschouwende, liet hij dezelve vallen zoodat zij brak. De eigenaar bragt HAUY, die over dat ongeluk troosteloos was, tot bedaren en beval aan eenen bediende, de verbrijzelde stukken op te rapen; maar HAUY, die dezelve met oplettendheid beschouwde, bad hem, omdat hij er niet het minste belang in stelde, hem dezelve te

laten; want, zeide hij, de gelijkvormigheid dezer verschillende lagen met het *prismus*, dat aan dezelve tot kern dient, ontdekt mij een geheim, dat ik doorgrondten wil. Hij doorgrondde zulks in de daad, en dit geheim diende hem, om in het vervolg zijn stelsel van *kristalkunde*, dat hij zoo wel heeft betoogd, in te voeren. Hij legde zich met ijver op de meet- en natuurkunde toe, en werd in 1783 als lid der akademie van wetenschappen opgenomen. De stroom der omwenteling had hem van zijne geliefkoosde studien niet kunnen aftrekken, toen in 1792 het gouvernement hem opriep, om aan een algemeen nuttig werk te arbeiden. Gedwongen om te gehoorzamen, hield de abt HAUY zich zonder ophouden met hetzelfde bezig, zonder zich ooit met staatkundige zaken te bemoeijen, toen hij tegen het einde van Augustus, dat is, weinig dagen voor de moordtooneelen van den 2 September, als Priester in hechtenis werd genomen. Met andere geestelijken in het seminarie van *Saint Firmin* (in eene gevangenis herschappen) opgesloten, wachtte hij elken oogenblik het tijdstip, waarop zijn hoofd onder de bijl van ROBESPIERRE zou vallen. Hij had zijn behoud aan eenen wijnkooper, commissaris in de wijk, in

welke hij woonde, die zijne verdediging op zich nam, en zijne vrijheid verkreeg, te danken. Men bragt hem deze tijding daags voor *Maria Hemelvaart*, maar hij toonde eenen grooten tegenzin, om zijne ongelukkige lotgenooten te verlaten. Door den commissaris, zijnen redder, gedrongen, verzocht hij als eene gunst, om tot den anderen morgen in de gevangenis gelaten te worden, op welken dag hij de Mis wilde hooren. Hij verzocht deze gunst met zulk eene gevoelige eenvoudigheid, dat men hem zijn verzoek bewilligde. Aan de vrijheid terug gegeven, had hij den moed, om aan de schrikverwekkende commissie van *algemeen welzijn* een smeekschrift, te gunste zijner vervolgde medebroeders, in te dienen. Voor elken anderen zou deze vraag een' droevigen uitslag kunnen gehad hebben, maar zoodanig is het vermogen der wetenschap en der ware deugd, dat de regters van dit bloedgerigt zich alleen daarbij bepaalden, er het minste acht niet op te slaan. Geheel en al vreemd met de omkeerendé, gevoelens gedurende alle tijdstippen der omwenteling, verdiende de abt HAUY niet de verwijting, welke men hem scheen te willen doen, van in deze zelfde tijdstippen de verschillende posten te hebben aan-

genomen, welke hij bedende, zoo als dien van bewaarder der bergstoffelijke verzamelingen van de school der bergwerken, van hoogleeraar op de normaal scholen bij derzelve oprigting, van lid en secretaris van de commissie van maten en gewigten, en eindelijk van een der veertig leden te zijn geweest van het instituut, door het uitvoerende bewind gesticht. De abt HAUY had bij de aanneming dezer posten geen ander doel gehad, dan de voortplanting der wetenschappen en het algemeene welzijn, en in die betrekking waren zij met zijne konings- en godsdienstige gezindheid geenszins in tegenspraak. Gedurende het consulaat werd hij tot hoogleeraar in de bergstofkunde bij het *Museum* van natuurlijke geschiedenis (*Jardin des plantes*) benoemd, en vervolgens tot hoogleeraar in de faculteit der wetenschappen van de hogeschool van *Parijs*. NAPOLEON, die in zijne almacht naar de bewondering der schrijvers en der geleerden streefde, onderscheidde onder dezelfde dezen diepzinnigen bergstofkundige. Hij scheen eens en zijne kunde en zijnen ijver bij den arbeid op de proef te willen stellen, door hem in 1803 met de vervaardiging eener natuurkundige verhandeling, in twee boekdeelen te belasten, en bepaalde hem het korte

tijdverloop van zes maanden. Dit was bijna een werk te bevelen, gelijk men bij eene belegering beveelt. Nog vóór den bepaalden tijd toonde hem de abt HAUY het eerste deel van zijn werk, hetwelk hij in vier maanden afgewerkt had. De consul verbaasd, vraagde hem, wat hij tot belooning wenschte, de abt HAUY vraagde niets voor zich zelve, en verzocht hem alleen eenen middelmatigen post voor zijn neef. BONAPARTE, die zich somtijds voor edelmoedig wilde doen doorgaan, schonk hem eene jaarwedde van 6,000 franken. Toen hij keizer geworden was, bewees hij den abt HAUY dezelfde achting, maar tot lof van dezen geestelijke zij het gezegd, hij kocht deze gunst nooit door lage vleijerijen, in eenen tijd, waarin de lieden van alle rangen er zoo verkwistend medewaren, en hij werd er niet minder om geacht. De abt HAUY zag met een opregt genoegen de herstelling der BOURBONS. Tijdens de terugkomst van BONAPARTE in 1815, en toen de *additionele acte* aan de staatsregelingen ter aanneming der Franschen onderworpen werd, teekende HAUY *neen*; desniettemin gaf hem NAPOLEON het kruis van officier van het legioen van eer. Zijn roem had zich door geheel *Europa* verspreid; ook alle aanzienlijke vreemdelingen, die te *Parijs* kwamen,

wilden den geleerden natuurkundige kennen. Toen de verbondene mogendheden in de hoofdstad kwamen, bewezen de aartshertog JOANNES, de prins van *Denemarcken*, de koning van *Pruissen*, de keizer ALEXANDER hem openlijk hunne hoogachting. De groot-hertogen MICHAËL en NICOLAAS, broeders van ALEXANDER, volgden zijne leercursus en boden hem 60,000 franken voor zijne schoone verzameling van bergstoffen, de volledigste, welke bestaat; maar de abt HAUY wilde dezelve voor *Frankrijk* bewaren. Bij de restauratie verloor hij, men weet niet waarom, den rang van officier van het legioen van eer, en zijne jaarwedde werd tot 3000 franken verminderd. Hij had altijd een ziekelijk leven geleid, maar zijne ziekelijkheden beletten hem niet, zich aan een gestadig werk over te geven. In zijne laatste levensjaren namen zijne zwakheden aanmerkelijk toe, en sleepten hem den eersten Junij 1822, in den ouderdom van 80 jaren, in het graf. Hij stierf in de godvruchtige gevoelens, die hem in zijnen langen leeftijd hebben onderscheiden. Met zijne uitgebreide kundigheden vereenigde de abt HAUY eene geheel bijzondere begaafdheid, om te onderwijzen; hij was duidelijk, bepaald, naauw-

keurig, en bezat eene buitengewone mate van vriendelijkheid, en men verliet zijne leercursus met de voldoening van op eene gemakkelijke wijze nieuwe kundigheden te hebben verkregen. Zijne zachte en zedige inborst verwierven hem de achting van alle, die hem bezochten, en de wetenschappen zullen langen tijd zijn verlies betreuren. De *Moniteur* van den 24 Junij en de *Revue encyclopédique* hebben eene Levensschets van den abt HAUY geleverd. De Heer CUVIER heeft zijne lofrede in de zitting der akademie van wetenschappen van den 2 Junij 1823 uitgesproken. Het prachtige kabinet van den abt HAUY is onlangs verkocht geworden; het is te wenschen, dat het niet buiten *Frankrijk* gerake, of dat men de geregelde reeksen door eenige afzonderingen van derzelve stukken verbreke. Dit was een aankoop bij welchen het bestuur naar de voorkeur had behooren te dingen. Men heeft van den abt HAUY: 1.° *Essai etc.* (*Proeve eener bespiegeling over de vorming der Kristallen*), Parijs, 1784, in 8.vo — 2.° *Exposition etc.* (*Beredeneerde ontwikkeling van de theorie der electriciteit en van het magnetismus volgens de grondbeginsels van den Heer AMPÈRE*), Parijs, 1787, in 8.vo — 3.°

Dé la Structure etc. (Over de vorming, als een naauwkeurig kenmerk der bergstoffen beschouwd), 1793, in 8.vo — 4.º *Exposition etc.* (Verkorte verklaring van de Theorie van de vorming der Kristallen), 1793, in 8.vo — 5.º *Instruction etc.* (Onderrigting over de maten, van de grootte der aarde afgeleid en over de berekening, betrekkelijk derzelve tientallige verdeling), naamloos Parijs, 1794, in 8.vo Het is gedurende dat hij aan dit dikwerf gedrukte werk arbeide, dat HAUY in de gevangenis werd gezet. — 6.º *Extrait etc.* (Dittreksel uit eene Verhandeling over de grondbeginselen van de mineraalkunde door den raad der bergwerken in het licht gegeven), 1797. — 7.º *Traité etc.* (Verhandeling over de mineraalkunde), Parijs, 1801, 4 dl.ⁿ in 8.vo, en atlas in 4.to tweede uitgave, verbeterd en vermeerderd, *ibid*, 1822, 1823, 6 dl.ⁿ in 8 vo — 8.º *Tableau etc.* (Vergelijkende tafel der gevolgen van de scheikundige ontleding, betrekkelijk de classificatie der bergstoffen), Parijs, 1802, in 8.vo — 9.º *Traité etc.* (Grondbeginselen van de natuurkunde), Parijs, 1803, 2 dl.ⁿ in 12.vo, tweede uitgave, 1806, 2 dl.ⁿ in 8.^v — 10.º *Traité etc.* (Verhandeling over de natuurkun-

dige kenmerken van de edelgesteenten, om tot derzelve bepaling te dienen, wanneer zij geslepen zijn), Parijs, 1817, in 8.vo — 11.º *Des Mémoires etc.* (Verhandelingen en Artikelen in de dagbladen der geleerden over de natuurlijke historie, natuurkunde, bergwerkkunde in het magasin encyclopédique enz.). Wij kunnen aan de begeerte niet wederstaan, om eenige trekken uit de schoone lofrede, welke de Heer CUVIER op den waardigen abt hield, aan te halen. » In die voorwerpen zelfs, welke hij zonder ophouden bestudeerde, in die edelgesteenten, welke door eene blinde drift zoo ver gezocht en met zoo veel moeite en somtijds met zoo veel bloed betaald worden, was datgene, hetwelk zij kostbaar voor het volk hebben, juist datgene wat hem vreemd bleef. Een nieuwe hoek in het gemeenste der kristallen, zou bij hem meer belangstelling hebben verwekt, dan al de schatten van de beide Indiën. Die kostbaarheden, welke zoo duur voor de ijdelheid waren, die diamanten, waarmede de koningen zelfs met trotschheid hunne kroon versieren, waren dagelijks in zijn nederig vertrekje, zonder hem te ontroeren; in het midden zijner eenvoudigheid, Wat zeg ik? Al het geweld eener uiterlijke

wereld, liet hem niet minder ongevoelig, hij is noch door de bedreigingen van woeste menschen, die hem eenige oogenblikken naar zijn leven stonden, noch door de huldgingen, die mannen van aanzien hem op andere tijdstippen toezwaaiden, geschokt geworden.... Maar, dat, hetwelk de talrijke leerlingen nog grooter in hem dan zijne gaven en zelfs zijne lessen vonden, was het gezigt van die onveranderlijke zachtheid, welke elken oogenblik door de teedere gehechtheid van zijne familie beloond werd, *van die eenvoudige godsvrucht, welke de geleerdste bespiegelingen echter van geene zijner oefeningen verwijderde*, eindelijk het schouwtooneel van een zoo wel besteed, zoo kalm, zoo hooggeacht leven, want hetgeen de wereld en de wetenschap daarvan het roemrijkste hebben, heeft getracht, om de laatste smarten te verzachten enz." Wat is het schoon, aldus de Godsdienst met de wetenschap, de gunst der wereld met de zedigheid van een waar Christen te paren en van nooit den gehuldigten geleerde, met den vromen Geestelijke in tegenstrijdigheid te brengen.

* HAUÿ (VALENTIÿN), broeder van den voorgaande, stichter van de instelling

der jonge blinden, werd den 13 November 1748 te *Saint-Juste* in *Picardijë* geboren. Na in het aanleeren der schrijfkunst, bijzonder wel geslaagd te zijn, rigtte hij eene school voor de schoonschrijfkunst op, en gaf te gelijkertijd lessen in de stad en in het *Museum* van *Parijs*. Een zonderling toeval deed hem van beroep veranderen, zoo als hij zulks zelf verhaalt. Hij was in 1783, in gelegenheid met Mevrouw *PARADES*, eene beroemde pianospeelster van *Weenen*, die te *Parijs* concerten kwam geven, te zien en te hooren. Met spelden, bij wijze van letters op groote kussens geplaatst, las zij snel, even gelijk zij de aardrijkskunde door middel van opgelegde kaarten onderwees, door een' andere beroemden blinden *WEISSEBURG* van *Manheim* uitgedacht. Het was alstoen dat de Heer *HAUÿ*, al zijne oplettendheid op dit onderwerp stelde, en in 1804 gaf hij een stukje in het licht, over de wijze om de blinden te onderrigten. Intusschen had hij eenen geestigen blinde opgezocht, om zijne proefnemingen te beginnen. Hij vond hem aan de poort van de kerk *Saint-Germain des Prés*. Hij was een blindgeborene, die eene aalmoes vraagde, om zijne oude moeder te ondersteunen. Hij werd *LESUEUR* genaamd,

en was van *Lyon*. Hij nam hem mede naar zijn huis, onderwees hem gedurende eenige weken, en stelde hem vervolgens aan de menschlievende (*philantropische*) maatschappij voor, die over deze eerste proeve voldaan, aan den Heer HAUY gelden en een huis gaf, ten einde hij zijn gesticht tot stand zou kunnen brengen, waarin hij twaalf kweekelingen moest opnemen. In de maand December van hetzelfde jaar 1784 stelde hij welonderrigte kweekelingen te *Versailles* den koning en de voornaamste Heeren van het hof voor. Hun droevige toestand en de nauwkeurigheid hunner oefeningen verwekten de algemeene belangstelling. Hun onderwijzer ontving nieuwe aanmoedigeningen, die hem in staat stelden het getal zijner leerlingen te vermeerderen. **LODEWIJK XVI.** benoemde hem tot tolk van de admiraliteit, daarna tot hoogleeraar op het bureau der schrijfakademie ter onderzoeking naar de echtheid van oude en vreemde geschriften en eindelijk tot secretaris des konings. In 1786 bood de Heer HAUY, dezen vorst eene proeve over de opvoeding der blinden aan. Dit werk is in verheven letters gedrukt en bijgevolg kunnen het de blinden lezen, wanneer zij de regels met de toppen hunner vingers overloopen. De Heer

HAUY had aan de menscheid dezelfde dienst bewezen als de Abt DE L'ÉPÉE, de Heeren SICARD en GUYOT, zoo gelukkig in hunne onderwijzing der doofstommen. Ongelukkig vereenigde men in 1790, de blinden met deze laatste, in hetzelfde gesticht en er ontstond eene zekere verwijdering niet alleen onder de aanvoerders, maar zelfs onder de verschillende leerlingen van de beide gestichten. De magtgevende vergadering beval in 1791, dat de beide scholen der doofstommen en der blinden door den staat zouden bekostigd worden, en dat het getal der leerlingen tot zes en tachtig zoude gebracht worden. De beide gestichten werden echter na de omwenteling van den 9 Thermidor (27 Julij 1794), tijdstip van de doodstraf van **ROBESPIERRE** gescheiden, de doofstommen werden op het seminarie van den heiligen **MAGLOIRE** en de blinden in het huis van de heilige **CATHARINA** verplaatst. De school der blinden zou op nieuw gebloeid hebben, maar de Heer HAUY bedacht om zijne kweekelingen uit te huren zich verbeeldende hen gelukkig te maken en om een voorbeeld te geven trad hij zelf voor de tweede maal in den echt met een gering meisje, dat niet de minste geschiktheid had. Toen maakte hij van een gesticht

dat slechts een collegie moest zijn een gasthuis, waar de verwarring weldra onder de blind gehuwden en ongehuwde personen en vooral onder de vrouwen, die, zoo als zijne eigene geen het minste denkbeeld van opvoeding hadden, ontstond. Tot overmaat van ongeluk nam HAUU onder het directorium revolutionnaire denkbeelden aan, werd lid van de republikeinsche club, en met LAREVELLIERE-LEPEAUX, een der hoofden van de zoogenaamde *theophilantropische* maatschappij. Hij woonde al de feesten, welke zij gaf, als ook de nationale feesten, bij, en geleidde er zijne kweekelingen op, die, ofschoon van het gezigt beroofd, een sijn gehoor genoeg hadden, om de demagogische redevoeringen en de dulle kreten, waarmede men bij dergelijke gelegenheden zeer mild was, aan te hooren. Zonder twijfel raadpleegde hij in deze dolzinnigheid niet met zijnen deugdzaam broeder, of volgde zijne raadgevingen niet. Voor het overige deed zijne gehechtheid aan de republikeinsche denkwijze de wanorde in zijn gesticht slechts vermeederen. Daar deze wanorde den heer HAUU belette, om geheel en al het doel, hetwelk hij zich voorgesteld had, te bereiken, verbond het consulaat de blinde werklieden met het gasthuis *des Quinze Vingt*,

waar zij gedurende 14 jaren bleven, en men stond den heer HAUU eene jaarwedde van 2000 franken toe. Toen rigtte hij eene kostschool op, die hij het *Museum der blinden* noemde; maar die niet toenam. Zoo veel tegenstrijdigheden moede, welke hij zich zelven op den hals had gehaald, vertrok hij naar *Petersburg*, waar hij eene kostschool voor blinden oprigtte; keizer ALEXANDER schonk hem de orde van *Sint Wladimir*, maar daar zijn gesticht niet dat gevolg had, hetwelk hij verwachtte, begaf hij zich naar *Berlijn* en stichtte er een ander. Eindelijk kwam hij in 1806 in *Frankrijk* terug, geheel van zijne republikeinsche denkbeelden genezen, en vond in het huis van zijnen broeder eene schuilplaats. Toen bij de tweede restauratie de heer GULLIÉ, die tot opziener van het gesticht der blinden benoemd was, van LOUWIS XVIII. den 8 Februarij 1815 verkreeg, dat dit gesticht in een bijzonder lokaal zou verplaatst worden; van dien oogenblik nam de inrigting toe, en zij heeft reeds de gelukkigste gevolgen voortgebracht. De heer HAUU overleed weinig dagen vóór zijnen broeder, den 19 Maart 1822. Zijne lijkplegtigheden hadden te *Sint Medard* plaats, alwaar zijne blinde kweekelingen eene *requiem* Mis uit-

voerden, welke een hunner opgesteld had. De inborst van den heer HAUY was goed, belangeloos, natuurlijk, tot weldoen genegen, maar hij had ongelukkiglijk eene al te levendige verbeeldingskracht, een' te ligt opgewonden geest, welke hem dikwijls onaangenaamheden in zijn leven veroorzaakten. Niettemin is hem de maatschappij eenen eeuwigen dank schuldig, een gesticht te hebben opgericht, niet minder dierbaarder, dan dat der doofstommen, en hij verdient met recht, dat zijn naam naast die van EPÉE, SICARD en GUYOT geplaatst worde!

HAVENSIUS (ARNOLD), een geleerde Jesuit, te 's Hertogenbosch in 1540 geboren, werd te Keulen tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd, en onderwees aldaar die wetenschap met roem; na 27 jaren in de maatschappij te hebben doorgebracht, verliet hij dezelve, uit zucht voor de eenzaamheid, en werd Karthuizer in den ouderdom van 46 jaren. Hij verwierf zich in die orde niet minder achting dan in de maatschappij, werd prior van verscheiden kloosters, kloosterbezoeker der provincie, en overleed te Gend in 1611. Hij is de schrijver van verschillende werken: 1.° *De auctoritate sanctorum patrum in decernendis fidei dogmatibus*, Keulen, 1620, in

8. vo; dit is slechts eene redevoering. — 2.° *De erectione novorum episcopatum in Belgio, Keulen, 1609*, in 4. to. — 3.° *De crudelitate moribusque priscorum ac recentium hæreticorum*, 1608, in 8. vo; een werk vol zake-lijkheid, en in eenen siërlijken en belangwekkenden toon geschreven.

HAVERKAMP (SIEGEBERT), hoogleeraar in de geschiedenis, welsprekendheid en Grieksche taal te Leyden, en lid der akademie van Cortona in Italië, werd te Utrecht in 1683 geboren, en overleed in 1742. Hij had zich door zijne kunde eenen grooten roem verworven, was vooral buitengemeen ervaren in de penningkunde. Onder andere vruchten zijner werkzaamheid, heeft men van hem verscheiden uitgaven van Grieksche en Latijnsche schrijvers: van EUTROPIUS, in 8. vo, 1729; van JOSEPHUS, Amsterdam, 1726, 2 dl. n in fol., met zeer geleerde, doch al te uitgebreide aantekeningen; van het *Verdedigschrift* van TERTULLIANUS. Nog heeft men hem te danken: 1.° *Imperatorum romanorum numismata aurea a JULIO CÆSARE ad HERACLIUM, ex musæo principis CROYI*, met verklaringen van JOANNES HAMELARIUS, en eene beschrijving van het kabinet van LODEWIK SMIDS, met aantekeningen van HA-

VERKAMP verrijkt, *Amsterdam*, 1738, in 4.to. — 2.º Een goed werk, getiteld: *Sylloge scriptorum qui de græcæ linguæ recta pronuntiatione scripserunt*, *Leyden*, 1736, 2 dl.ⁿ in 4.to.

HAVERMANS (MACARIUS), te *Breda* den 30 September 1644 geboren, regulier kanonik der orde van premonstrateit, was met eene vroegrijpe, levendige, doordringende genie, maar met eene buitengewoon zwakke gezondheid geboren, die hij door zijnen bijzonderen ijver voor de studie geheel in den grond boorde. Hij overleed reeds in 1680 te *Antwerpen*. Zijn voornaamste werk voert den titel van: 1.º *Tyrocinium theologiæ moralis*, *Antwerpen*, 1675, 2 dl.ⁿ in 8.vo. — 2.º *De Verdediging van dat werk, Keulen*, 1676. — 3.º *Verdedigende Brief aan Paus INNOCENTIUS XI.* — 4.º *Theologisch onderzoek over de naasten-liefde.* — 5.º *Onderzoek naar de in het Sacrament van boetvaardigheid noodzakelijke en voldoende regtvaardiging.* Al deze werken zijn in het Latijn. * Hij was, zegt FOPPENS in de Belgische bibliotheek, een geleerd man, doch waar in eenige *Critici*, eene overhelling tot Jansenismus dachten te bespeuren."

HAVERS (CLOPTON), een Engelsche arts, gaf in 1691 eene *Verhandeling over de beenkunde* in het licht. In het volgende jaar werd dezelve uit het Engelsch in het Latijn vertaald. De laatste druk is die van *Leyden*, 1734, onder dezen titel; *Novæ quædam observationes de ossibus*, in 8.vo. HAVERS heeft zeer wel over de beenderen geschreven, hij heeft ten opzichte van het beenvlies en het merg eenige ontdekkingen gedaan; en heeft gemeend er eenige meerdere gedaan te hebben, die echter reeds vóór hem bekend waren.

* HAVESTADT (BERNARDUS), een Jesuit, te *Keulen* in 1715 geboren, werkte in den beginne aan de missien in het bisdom *Munster*, en begaf zich vervolgens in 1746 naar die van *Chili*. Te *Rio-Janeiro* gekomen, stak hij naar *Buenos-Ayres* over, alwaar hij den 2 Februarij 1748 zijne geloften aflegde. Van daar vertrok hij naar *Sant-Yago*, met de grootste bezwaren, de vlakten *las Pampas* genaamd, en den bergketen der *Andes* doortrekkende. Naauwelijks was hij te *Sant-Yago* aangekomen, of hij werd naar *la Concepcion* gezonden. Hij verbleef gedurende twintig jaren in die afgelegene gewesten, en doorkruiste dezelve, op eenen

afstand van verscheidene duizenden mijlen, zijne togten tot den 39.^{en} graad zuider breedte voortzettende. Toen de Jesuiten uit de staten van Spanje verdreven werden, werd pater HAVESTADT, den 29 Junij 1768, met zijne ordebroeders in hechtenis genomen en naar Lima gevoerd, van waar hij gedurende den nacht werd opgeligt, en aan boord van een naar Panama bestemd schip gebragt, hetwelk schipbreuk leed. Eindelijk gelukte het hem in Spanje terug te komen, van waar hij zich over Italië naar Duitschland begaf, en zich in den schoot zijner familie vestigde [te Munster, alwaar hij in 1780 overleed]. Hij gaf een werk in het licht, getiteld: *Chilidugu, sive res chilensis, vel descriptio status et sumptibus periculisque* BERNARDI HAVESTADT, 1777, 2 dl.ⁿ in 12.mo, met eene kaart. Men vindt in hetzelfde eene Spraakkunst van het Chiliaansch, eene vertolking in die taal van het *Indiculus universalis* van pater POMEX, en eene beschrijving zijner togten, die echter slechts eene zeer onvolledige beschrijving van dat gedeelte des aardbols aanbiedt; en de kaart, waarmede dezelve vergezeld gaat, kan der aardrijkskunde niet grootelijks tot dienst zijn.

HAVIEL (THOMAS), een Engelsche ridder, vormde

in 1553 eene partij tegen MARIA van Engeland. Hij was zeer aan het Calvinismus gehecht; en naar het voorbeeld van al de sektarissen, wilde hij hetzelfde door de muiterij handhaven. Hij wikkeldde de prinses ELIZABETH, vaderlijke zuster der koningin MARIA, met den prins van Courtenai, kleinzoon van EDUARD IV, in zijne partij. Hij stelde zich aan het hoofd van 1200 ruiters en 8000 voetknechten, naderde de stad Rochester, nam dezelve in de maand Januarij 1554 door verstandhouding in. Hij maakte zich aldaar tegelijkertijd meester van twee groote schepen, bestemd, om den prins van Spanje naar Engeland over te voeren, daarna trok hij op Londen aan. De koningin liet hem weten, dat, indien hare verbindtenis met den prins van Spanje aan de Engelschen mishagde, zij eenen anderen echtgenoot zou zoeken, die hun beter geviel; en beloofde hem aanzienlijke belooningen indien hij de wapenen wilde nederleggen, een trek, welke genoegzaam het karakter wederlegt, door sommige geschiedschrijvers aan die vorstin toegeschreven. Wjl HAVIEL, er op rekende, van door zijne muitersgezellen, binnen Londen gelaten te worden, zoo sloeg hij al deze aanbiedingen van de hand; maar toen hij dacht,

zich eene der stads poorten te doen openen, werd hij door de troepen der koningin ingesloten, en met omtrent 200 der zamenzweersders gevangen genomen, die met hem ter strafplaats geleid werden.

HAVINGE. — Zie PHILIPPUS DER GOEDE-HOOP.

* HAWARDEN (EDUARD), een Engelsch Catholijke priester, uit het graafschap *Lankaster*, werd in het Engelsche collegie van *Douai* opgevoed, en volbragt aldaar op eene luisterrijke wijze zijne studiën. Later beroepen, om er de humaniora, de wijsbegeerte en godgeleerdheid te onderwijzen, kweet hij zich van die verschillende posten, op eene wijze, die aan zijnen eersten roem beantwoordde. Vervolgens naar *Engeland* teruggekeerd, ging hij in het noorden van dat land de heilige bedieningen uitoefenen, en deed zulks als een kundig priester en een ijverig zendeling. Hij kwam te *Londen* terug, alwaar hij bleef wonen, en alwaar hij zijnen tijd verdeelde tusschen de uitoefening der geestelijke bedieningen, en het samenstellen van verschillende werken, die evenzeer zijne geleerdheid, de vorderingen welke hij in de schoone letteren had gemaakt, en zijn verlangens om aan de godsdienst

nuttig te zijn, bewijzen. Men heeft van hem: 1.° *De liefdadigheid en de waarheid*. Hij tracht er in te bewijzen, dat men der Christelijke liefde niet te kort doet, door aantemen dat er, buiten den schoot der Catholijke kerk, geene zaligheid is. — 2.° *Gronden des Catholijken geloofs*. Hij bewijst in dezelve de onveranderlijke regtzinnigheid der kerk. — 3.° *De ware kerk van JESUS CHRISTUS*, door de gezamenlijke getuigenissen der heilige Schrift, en der eerste overlevering bezeten, drie deelen tegen LESLEY. — 4.° *Antwoord aan Dr. CLARKE en aan den heer WHISTON over de Godheid van den Zoon Gods, en van den H. Geest*, gevolgd door de ontwikkeling der leer van de drie eerste eeuwen over dat onderwerp. — 5.° *Gesprekken over de Godsdienst tusschen een' predikant der Anglikaansche kerk en een' landbewoner als leek*. De schrijver behandelt in dit werk de punten, die tusschen de Catholijke en Anglikaansche kerk in geschil staan. — 6.° *De geloofsregel, volgens eene nieuwe en gemakkelijke wijze ontwikkeld*. — 7.° *Verhandeling over de godgeleerdheid*, in handschrift op het Engelsch collegie van *Douai* gheleven. — 8.° *Verhandeling over den woeker*, mede onuitgegeven. HAWARDEN overleed te Lon-

den den 23 April 1735.

HAWKE (EDUARD), ridder der Bath-orde, onderscheidde zich door verscheiden roemrijke daden, onder het bestuur van GEORGE II., die hem uit eigen beweging, en ter belooning van het door hem gehouden gedrag, in den beruchten zeeslag van 1744, onder de vlootvoogden MATTHEWS en LESTOCK, tot admiraal benoemde. De overwinning, die hij in 1759 op den maarschalk DE CONFLANS behaalde, voltooide de vernietiging der Fransche marine in den oorlog. GEORGE III. verhief hem den 14 Mei 1776 tot het pairschap. Hij overleed hoog bejaard, den 17 October 1781 in zijn huis van *Fanbury*.

† HAXO, veldheer der Fransche republikeinsche legerbenden, te *Saint-Dizier*, in *Lotharingen*, omtrent het midden der 18^e eeuw geboren, werd in het eerste begin van den omwentelingsoorlog tot chef van het 1^e bataillon vrijwilligers der *Vosges* benoemd, en onderscheidde zich bij het leger des *Rijns* en bij het beleg van *Mentz*. Eerst tot brigade- en later tot divisiegeneraal benoemd, werd hij bijna altijd gebruikt tegen de *Vendeërs*, op welke hij verscheiden voordeelen behaalde. Nooit heeft men hem eenige van die barbaarsche

trekken te verwijten gehad, die onder de beide partijen zoo gemeenzaam waren geworden, en die zoo langen tijd van het tooneel van dezen onbillijken oorlog, meer een bloedtooneel dan een slagveld maakten. HAXO verijdelde in tegendeel de bevelen der volksvertegenwoordigers, en behoedde verscheiden *Vendeesche* dorpen voor brandstichtingen. Den 26 April 1794 te *Roche-sur-Yon*, door CHARETTE geslagen; gekwetst en door zijne troepen verlaten, werd hij door de opstandelingen omsingeld, verdedigde zich moediglijk tegen dezelve, en werd door ARMAND, oud chef der divisie, in het *Vendeesche* leger van het *Centrum*, met een musketschot gedood. CHARETTE zelfs prees de dapperheid van HAXO, en de Conventie nam het besluit, dat zijn naam op eene der zuilen, te dien einde in het midden van het *Pantheon* opgerigt, zou geschreven worden.

HAY. — Zie CHERON (ELIZABETH SOPHIA), en CHATELET.

HAY (JOANNES), een Jesuit, te *Dalkeith*, bij *Edimburg* in 1644 geboren, onderwees, de godgeleerdheid, de wiskunde en de gewijde taal, in *Polen*, *Frankrijk* en de *Nedertanden*. Hij overleed als kan-

seller der universiteit van *Pont à-Mousson* in 1607, als een godvruchtig en geleerd man beroemd. Men heeft van hem verscheidene werken, vooral wederleggingen der Calvinisten; een uitgave der gewijde bibliotheek van SIXTUS van *Sienna*, met aanmerkingen, *Lyon*, 1591, in fol., en *De rebus japonicis, indicis et peruanis epistolæ*, Antwerpen, 1605.

* HAY of HAL (WILLIAM), een Engelsche schrijver, werd in 1695 te *Glymbourn* in het Graafschap *Sussex* geboren. Hij beoefende de wetten, toen de kinderziekte, terwijl dezelve zijn aangezigt mismaakte, zijn gezigt zoodanig verzwakte, dat hij genoodzaakt was, van zijne studien af te zien. Hij reisde door *Engeland*, *Frankrijk*, *Holland* en *Duitschland*, en werd bij zijne terugkomst in 1734 tot lid van het parlement verkozen, waarin hij gedurende dertig jaren zitting had. Na door het Graafschap *Sussex* tot vrederegter te zijn benoemd, een post, welken hij gedurende dertig jaren heeft uitgeoefend, verkreeg hij in 1753 ook den post van bewaarder van de ter griffie gedeponeerde stukken van den *Tower* van *Londen*. Hij overleed aan eenen aanval van beroerte, den 22 Mei 1755. Zes maanden was het juist

geleden, dat hij het verlies van een van zijne zonen, dien hij teederlijk beminde, beweeude. Acht jaren daarna kwam zijn andere zoon, die lid van den hoogen raad van *Calcutta* was, in *Indië*, (heimelijk vermoord op bevel van MIER-COSSIM, bij wien hij als gijzelaar was gebleven) om het leven. HAY had daarenboven twee dochters en heeft de volgende werken nagelaten: 1.° *Aanmerkingen over de wetten, aangaande de armen en voorstellingen om hun lot te verbeteren*, 1735, tweede uitgave, 1751. In dit deel voegt er de schrijver de uitspraken van het lagerhuis over dit gewigtig onderwerp bij. — 2.° *Proeven over het burgerlijk bestuur*, 1728, — 3.° *Mont Caburn*, 1730, een dichtstuk, waarin hij de landelijke schoonheden bezingt van het land, hetwelk hem zag geboren worden. — 4.° *De Godsdiens van de wijsgaer*, 1753. — 5.° *Proeve over de leelijkheid*, 1754, in dit geschrift schertst HAY met vele vrolijkheid over zijn eigen gelaat; bedankt zijne ambtgenooten van het parlement van nooit iets tegen hetzelfde te hebben aangehaald, en overwegende, dat op vijf honderd acht en vijftig personen het lagerhuis uitmakende, hij de eenige was, die eene leelijke gedaante had, besloot hij daaruit, dat de lichamelijke

leelijkheid zeer zeldzaam is en de schoonheid veel gemeener. — 6.° Eene vertaling van een latijnsch gedicht over *de onsterfelijkheid der ziel* door HAWKINS BROWNE, 1754. — 7.° *Vertalingen* of navolgingen van vele *puntgedichten van MARTIALIS*, 1755. De werken van HAY zijn verzameld en in het licht gegeven, in 1794, 2 dl.ⁿ in 4.to op kosten zijner beide dochters en door de zorgen van den leeraar TUTTE. HAY schreef met vele bevalligheid en sierlijkheid in onrijm, zoo wel als in dichtmaat en was in het algemeen hoog geacht om zijne regtschapenheid en zijn wijs gedrag.

* HAYDN (JOZEF), een der beroemdste muziek-Componisten, werd den 31 Maart 1732, in het dorp *Rohrau*, aan de grenzen van *Oostenrijk* en *Hongarijē* geboren. Zijn vader, een arme wagenmaker, speelde eenige landelijke liederen op eene oude harp [en vond daaruit, terwijl zijne vrouw er bij zong, een zondags-verdiens-*te*.] Door zulks aante-*hooren*, vatte de jonge HAYDN eenen bepaalden lust voor de toonkunst op. De vijfjarige knaap vergezelde zijne ouders, en figureerde met een plankje en een stokje naast hen, even alsof hij de viool speelde. De schoolmeester van *Haimburg*, door de

naauwkeurigheid getroffen, waarmede hij de maat in acht nam, nam hem in zijne school op, en zonder zulks te vermoeden, had hij de eer, de eerste grondbeginselen der toonkunst aan dengenen te onderwijzen, die eenmaal zoo veel roem in die kunst zou behalen. Hij was sedert twee jaren in die school, toen REUTER kapelmeester des keizers, en der hoofdkerk van den H. STEPHANUS te *Weenen*, te *Haimburg* komende, HAYDN zag, en verrukt door zijne stem en zijne manieren, nem als koor-knaap in de *St. Stephanus-kerk* opnam. Hij maakte zulke snelle vorderingen, dat hij in den ouderdom van 10 jaren, zes en acht-stemmige stukken zamenstelde. Genoodzaakt, om de hoofdkerk van *Weenen* te verlaten, vond hij zich zonder fortuin en zonder bescherming. Hij had slechts eene zoldering, en het was hem bijna onmogelijk, om in zijn bestaan te voorzien; eindelijk was hij gelukkig genoeg om eene mejufvrouw MARTINEZ te leeren kennen, die hij in het gezang en klavierspelen onderwees, en die hem daarvoor met kost en inwoning beloonde. Deze dame stond in verbandtenis met METASTASIO, en het was alstoen, dat hetzelfde huis, in twee vertrekken boven elkander, deze beide beroemde mannen

bezat, waarvan de eene in den schoot des overvloeds leefde, terwijl de andere niet tegen de armoede gedekt was. HAYDN leerde van METASTASIO de Italiaansche taal, en men wil, dat de rijke dichter den armen toonkunstenaar ook met zijne beurs bijstond. Maar mefufvrouw MARTINEZ verliet Weenen, en HAYDN verviel weder in armoede. Hij nam de wijk naar de voorstad *Leopoldstadt*, alwaar een *Friseur*, met zijn lot bewogen, hem in zijn huis eene schuilplaats gaf. Maar dit verblijf werd hem noodlottig; want, verliefd op eene der dochters van zijnen gastheer; trad hij met dezelve in den echt, en verschafte zich eene eigenzinnige gezellin, die zijne overige levensdagen vergalde en regtvaardigde op deze wijze het gevoelen dergenen, die beweren, dat mannen van groote talenten, niet dan slecht uitgezochte huwelijken aangaan. Hij was tot de geringe winst van zeventien *kreutzers* (35 cents) bepaald, welke hij verdiende met orgelspelen, toen hij het geluk had met PORPORA in kennis te geraken. Deze beroemde componist stelde hem aan den vorst ANTONIUS ESTERHAZY voor, die zijne begaafdheid op eene edelmoedige wijze beloonde, en zijn opvolger vorst NICOLAAS, verbond zich geheel aan HAYDN, door hem kapelmeester te ma-

ken. HAYDN bragt dertig jaren in dezen post door, die hij tot de zamenstelling der meesterstukken besteedde, welke zijnen naam onsterfelijk hebben gemaakt. Hij deed in 1790 en 1794 twee reizen naar *Engeland*, waaraan hij grootelijks den welstand te danken had, dien hij in zijnen ouderdom genoot. Hij verlangde zeer om ook *Frankrijk* te bezoeken, en de uitvoering zijner Symphonïën in het conservatorium van *Parijs* te hooren; maar de onlusten der omwenteling beroofden hem van dat genoegen. In zijnen laatsten leeftijd vestigde hij zich in eene der voorsteden van *Weenen*, welke woning hij niet verliet, dan om zijn *oratorio der schepping* te *Weenen* door drie honderd toonkunstenaars te hooren uitvoeren. Hij had bijna van genoeg en aandoening den geest gegeven, en men was genoodzaakt, om hem, alvorens het concert was afgelopen, weg te dragen. Hij overleed twee maanden daarna, den 31 Mei 1809. De vorst ESTERHAZY bekostigde zijne lijkplegtigheid, en alle geleerden beijverden zich, om zijn lof uittebazuinen. HAYDN bleef den goeden zeden en der Godsdienst steeds getrouw. Hoewel met zulke schoone talenten begaafd, was hij voor alle trotschheid ongevoelig; en sprak nooit

over zich zelve, dan met de bewonderenswaardigste zedigheid. Iemand vraagde hem naar zijn gevoelen over MOZART: » In ben niet in staat er over te oordeelen, antwoordde hij, alles wat ik weet, is, dat MOZART ontegensprekelijk de eerste componist der wereld is." En toen die beroemde toonkunstenaar zich naar Praag begaf, om het *Clemenza di Tito*, ter gelegenheid van het krooningsfeest van LEOPOLD II. uit te voeren, antwoordde HAYDN, mede aangezocht, om voor die plegtigheid een muziekstuk te vervaardigen: » Neen, neen, waar MOZART verschijnt, moet HAYDN zich niet vertoonen." Deze componist heeft zich in allerlei soorten van muziek geoeffend. Men telt onder zijne werken honderd achttien symphonien, meer dan vijf honderd stukken voor verschillende instrumenten, twee en veertig Italiaansche duo's, twintig opera's, zoo als *la Danterina*, *la Pescatrice*, *la Vera Constanza*, *Armida*, *Acide e Galatea*, *Orfeo*, enz., vijftien missen en twintig andere kerkstukken [waaronder voornamelijk een *Te Deum*, en een *Stabat* uitmunten]. Het is vooral in de gewijde toonkunst, dat hij wel geslaagd is, en, indien men de *Offerande van ABRAHAM*, van CIMAROSA, *DEBORA* en *SARARA*, van GUGLIELMI, en

het *Miserere* van MOZART uitzondert, behooren de schoonste stukken der gewijde toonkunst aan HAYDN.

HAYE (JOANNES DE LA), vrijheer van *Coulteaux*, luitenant-generaal in het landvoogdijdschap van *Poitou*, werd in 1575 gedood. Hij heeft zich bekend gemaakt door *Mémoires etc. (Gedenkschriften en nasporingen over Frankrijk, en Aquitanisch Gallië)*, Parijs, 1581, in 8.vo, en met de *Jaarboeken van Aquitanië*, door ROUCHET, *Poitiers*, 1644. Deze geschiedenis is zeer in een gedrongen, vooral in het begin. DUCHESNE beweert, dat dezelve met vervalschte titels is aangevuld.

HAYE (JOANNES DE LA), een Franciscanermoonnik, te *Parijs*, gewoon prediker der koningin ANNA van *Oostenrijk*, werd den 20 Maart 1593 geboren, en overleed den 15 October 1661. Hij is zeer bekend door twee werken: het eene getiteld *Biblia magna*, 1643, 5 dl.ⁿ in fol., bevat de commentariën van GAGNÆUS, ESTIUS, TIRINUS en van verscheiden andere, eene nuttige en vrij wel zamengestelde compilatie. Het andere, *Biblia maxima*, 1660, 19 dl.ⁿ in fol., is eene weinig geachte verzameling. De voorrede en de inleiding van het werk bevatten vele geleerde aan-

merkingen, maar dezelve zijn slecht verdeeld, en dikwerf slecht gekozen. Dit boek is niet zeer gemeen. — Men moet hem niet verwarren met JOANNES DE LA HAYE, een Jesuit, in 1614, in den ouderdom van 74 jaren overleden, van wien men eene *Evangelische Overeenkomst* in 2 dl.ⁿ in fol. en andere werken heeft, noch met eenen anderen JOANNES DE LA HAYE, kamerdienaar van MARGARETHA VAN VALOIS, en den uitgever harer gedichten. — Zie MARGARETHA.

HAYE (GILBERTUS DE LA), een Dominikaner, te *Rijs- sel* in 1640 geboren, maakte zich bemind en geacht door de zuiverheid zijner zeden, en de zachtheid zijner inborst: ofschoon hij zich zeer ijverig aan het predikambt toewijdde, wist hij echter ten tijde te vinden, om vele handvesten der Nederland- sche kloosters te doorsnuffelen, waaruit hij een aantal stukken ontleende, ter opheldering van de geschiedenis en de schrijvers zijner orde. Hij overleed te *Rijs- sel*, den 17 Junij 1692. Men bewaart aldaar in handschriften: 1.º *Compendium historiae provinciae Germaniae inferioris F. F. praedicatorum*. Pater RICHARD heeft er gebruik van gemaakt in de *Geschiedenis van het Dominikaner-klooster van Rijs-*

sel, 1781, waarin men eene zeergoede wederlegging ziet, van de laatste *Geschiedenis* dier stad, door eenen waanwijzen papierbekladder. — 2.º *Bibliotheca belgo-dominicana*. Pater ECHARD heeft dit werk opgenomen in zijn vervolg op de *Scriptores ordinis Praedicatorum* van Pater QUÉTIF, *Parijs*, 1721, in fol.

HAYER DUPERRON (PETRUS LE), te *Alençon*, in 1603 geboren, was de zoon van den procureur des konings, bij het landsgerecht dier stad, eenen post, die hem zelve, na den dood van zijnen vader ten deel viel, maakte zich in zijnen tijd door zijne gedichten beroemd. Zijn, in dat vak belangrijkste werk, voert ten titel: *Les Palmes etc. (De overwinningen van LODEWIJK den regtvaardige, enz.)*, *Parijs*, 1635, in 4.to LE HAYER was een der eerste leden van de opkomende akademie der stad *Caen*. Hij leefde en berijmde nog in 1678; maar het jaar van zijn overlijden is onbekend. Behalve het voornoemde dichtstuk, en een aantal andere vlugtige gedichten, zoo als *Brieven*, *Oden*, *Klinkdichten* enz. heeft hij eenige werken uit het Spaansch vertaald, en onder anderen de *Geschiedenis van Ketzer KAREL V.* door J. A. DE VERA, *Pa-*

rijs, 1672, in 4.to

HAYER (JOANNES NICOLAAS HUBERTUS), een Rekolletmonnik, oud-hoogleraar der wijsbegeerte en godgeleerdheid in zijne orde, werd te Sarlouis den 15 Junij 1708 geboren, en overleed te Parijs, den 16 Julij 1780. Hij was een der Christelijke kampvechters, die zich het meest met de nieuwere ongeloovigen in het strijdperk waagden. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *La Spiritualité etc. (De Geestelijkheid en onsterfelijkheid der ziel)*, 1758, 3 dl.ⁿ in 12.mo waarin dit belangrijke onderwerp met bondigheid behandeld, en door alles, wat de godsdienst en rede het overtuigendste bewijs opleveren, bekrachtigd wordt. Dit is eene der beste en volledigste verhandelingen, welke er over deze troostrijke waarheid bestaat. Dezelve is in eenen duidelijken, zuiveren en ongedwongen stijl geschreven. — 2.º *La Règle etc. (De geloofsregel op de lasteringen der Protestanten gewroken)*, 1761, 3 dl.ⁿ in 12.mo — 3.º *l'Apostolicité etc. (Het Apostolijke der Roomsche Kerk)*, 1765, in 12.mo — 4.º *Traité etc. (Verhandeling over het bestaan van God)*, in 12.mo — 5.º *Utilité etc. (Tijdelijk nut der Christelijke Godsdienst)*, 1774, in 12.mo — 6.º *La Charlatan-*

nerie etc. (De Kwakzalverij der ongeloovigen), 1780, in 12.mo Hij gaf gedurende eenige jaren in gezelschap met den advokaat SORET, een Tijdschrift in het licht, getiteld: *La Religion etc. (De gewroken Godsdienst)*, 1757 — 1761, 21 dl.ⁿ, in 12.mo Hij had eenige geschillen met BOULLIER (zie dat artikel), predikant te Amsterdam. Al deze schriften zijn duidelijke bewijzen van zijnen werkzamen ijver en strekken niet minder tot eer van zijne kundigheden, dan van zijne gevoelens.

HAYES (KAREL), een geleerde Engelsche arts, in 1678 geboren, werd door de Afrikaansche maatschappij gebruikt; na de ontbinding derzelve, kwam hij in Engeland terug, begaf zich naar Down, alwaar hij den 18 December 1760 overleed. Men heeft van hem eene *Verhandeling over de Zinkingen*, 1704, en *Chronographia asiatica et aegyptiaca*, in 8.vo, belangrijk en op prijs gesteld. De meeste zijner werken zij in het Engelsch in het licht gegeven, zonder den naam des schrijvers.

† HAYLEY (WILLIAM), een Engelsche dichter en letterkundige, in 1754 te Chichester, uit eene aanzienlijke familie geboren, en te Felpham in 1820 overleden,

vertegenwoordiger der stad *Chichester*; bij het parlement had zich reeds vroegtijdig op de beoefening der Italiaansche en Fransche talen toegelegd, en paarde met eene groote geleerdheid, vrij uitgebreide kundigheden in de verschillende takken der schoone kunsten. Hij had in zeer naauwe vriendschapsbetrekking met G. COWPER gestaan, en had deel aan deszelfs vertaling van den *Ilias*. Onder vele andere werken, heeft HAYLEY nagelaten: 1.° *Poems and plays*, 1785, 6 dl.ⁿ in 8.vo — 2.° *Philos. hist. and moral essays on old maids*, enz. 1785 3 dl.ⁿ in 8.vo — 3.° Hij heeft ook in het Engelsch een *Leven van MILTON* geschreven, eerst aan het hoofd der pracht, uitgave zijner Dichtwerken, door BOXDELL geplaatst (*Londen*, 1594 — 1797, 3 dl.ⁿ gr. in fol. met pl.), later afzonderlijk gedrukt, *Londen*, 1796, in 8.vo — 4.° *Leven van COWPER*, met eenige zijner nagelatene werken, *ibid*, 1803 — 1804, 3 dl.ⁿ in 4.to; 2^e uitgave, *ibid*, 1809, 4 dl.ⁿ in 8.vo — 5.° *Leven van GEORGE ROMNEY*, een schilder, *ibid*, 1809, in 4.to met pl.; eindelijk heeft hij *Leerdichten* over de geschiedenis, het Heldendicht, de Beeldhouwkunde, de Toonkunst, enz. in het licht gegeven.

HAYMON, of HEMMON, bisschop van *Halberstadt*, in de negende eeuw, was een leerling van ALCUIN of ALCUINUS, en bevond zich in 848 op de kerkvergadering te *Mentz*, tegen GOTESCALC gehouden; hij overleed den 27 Maart 853. Hij schreef *Commentariën* op de *Psalmen*, op ISAÏAS en op het *Boek der Openbaring*; *Leerreden* op de Evangelieën der Zon- en Feestdagen des jaars, te *Keulen*, 1536 gedrukt, en een kort begrip der gewijde Geschiedenis, getiteld: *De Christianorum rerum memoria*.

HAYMON, een Engelschman van geboorte, begaf zich in de orde van den H. FRANCISCUS, onderwees met roem de godgeleerdheid, te *Parijs*, in de dertiende eeuw, en werd overste zijner orde, GREGORIUS IX. zond hem in hoedanigheid van nuntius, naar *Konstantinopel*, en belastte hem, met de herziening van den brevier en de rubrieken der Roomsche Kerk.

* HAYNE (CHRISTIAAN GOTTLÖB), een beroemde geleerde van *Duitschland*, en een der beroemdste verklaarders van VIRGILIUS, werd den 26 September 1725 te *Chemnitz* in *Saksen*, geboren. Zijn vader was een wever, en zoo arm, dat HAYNE, nog kind

zijnde, dikwijls de tranen van zijne moeder over hare wangen zag vloeijen, omdat zij hem geen brood kon geven. Daar hij neiging tot de studie getoond had, belastten zich liefdadige bureu, ieder op hunne beurt, drie stuivers in de week te betalen, opdat hij in eene school kon opgenomen worden, waar hij het latijn leerde; gelukkiglijk had HAYNE, volgens het Duitsche gebruik, een groot aantal peters, waarvan de eene een rijke geestelijke, hem op het collegie deed komen en als kweekeling der *Witmantels* deed aannemen. Om zijne studien eindelijk te voltooijen, ging hij naar de hoogeschool van *Leipzig*, voor eenige toelage, niet anders dan twee gulden en de beloften van zijnen peter hebbende, die het hem dikwijls aan het noodige deed ontbreken. De liefde voor de wetenschappen en het verlangen, om zich uit den ellendigen toestand te redden, waarin hij zich aanhoudend bevond, verdubbelden zijnen ijver voor de studie. Slechts twee dagen in de week wijdde hij aan den slaap toe. Dikwijls was hij, bij gebrek van boeken, genoodzaakt die van anderen af te schrijven, en hij was zoo arm, dat hij zich met het brood der liefdadigheid voedde. De hoogleeraar CRISTINS ontdekte de buitengewone behoefte van HAYNE, en stelde hem eenen post

als leermeester te *Maagdenburg* voor. HAYNE had toen te kiezen, of, om op eene zekere gemakkelijke wijze te leven en om zijne studien te staken, of om dezelve te vervolgen, in ellende levende. Hij koos dit laatste deel, en werd voor die edelmoedige daad beloond, want CRISTINS deed hem denzelfden post bij een' Franschman, te *Leipzig* wonende, verkrijgen. Hij volgde de cursus van ERNST, ter verklaring van de klassieke schrijvers, waarin hij vervolgens zoo vele vermaardheid verkreeg. Een Latijnsch *treurdicht*, hetwelk hij bij den dood van eenen predikant der Fransche hervormde kerk vervaardigde, maakte hem voordeelig bekend, en zijn naam kwam ter ooren van den graaf BRUHL, minister van den keurvorst van *Saksen*. Hij wilde den schrijver van het *treurdicht* kennen, maar, na ijdele beloften, verkreeg HAYNE slechts den post van afschrijver van de boekerij des ministers, met de geringe jaarwedde van honderd kroonen; eene zoo geringe som kon niet tot zijn bestaan toereikend zijn; hij was genoodzaakt zijne boeken te verkoopen; toen deze bron uitgeput was, vertaalde hij in het Duitsch een slechte Fransche roman *Le soldat parvenu* (het militaire gelukskind), welken hij voor twintig kroonen of tachtig

franken verkocht. Vervolgens maakte hij eene andere vertaling, meer overeenkomstig met zijne studien, die van den Griekschen roman van CHARITON, die hem honderd kroonen of 400 franken opbragt. Zijn EPICETUS volgde daarna, en de opbrengst diende om in zijn onderhoud te voorzien. In de boekerij, waar hij slechts afschrijver was, leerde hij den beroemden WINCKELMANN kennen, even zoo arm als hij, met welken hij eene eeuwige vriendschap sloot, en waarvan hij in gelukkiger tijden een ijverige beschermerd werd. Tijdens den zevenjarigen oorlog werd HAYNE genoodzaakt, *Dresden* te verlaten en zich naar *Witttemberg* te begeven. In eene achtbare familie opgenomen, maakte hij er kennis met eene jufvrouw, die hem tot echtgenoot nam, en alzoo zijne ongeluks-gezellin werd. Bij zijne terugkomst te *Dresden* was hij getuige van het bombardement en van den brand dier stad, die het weinige, dat hij bezat, verterde. Vrienden verschaften hem eene schuilplaats in *Lausnitz*, bij eenen heer LEOBEN. Hij woonde in het kasteel van dien eigenaar met zijne echtgenoot, meer met het beheer van deszelfs zaken bezig, dan zich op zijne geliefkoosde studien toe te leggen. De oorlog ver-

volgde hem zelfs in dit oord, het kasteel werd door de *Pruissen* ingesloten, maar de tegenwoordigheid van geest der vrouw van HAYNE redde de kostbare zaken, in de kamer verborgen, en welke de heer LEOBEN hem had toevertrouwd. Hier hielden de ongelukken van HAYNE op, waarmede hij sedert tien jaren geworsteld had. De geleerde LIPPERT riep hem naar *Dresden* terug, en belastte hem den Latijnschen tekst zijner verhandeling over de Dactylische versmaat te regelen. Middelerwijl stierf de geleerde GESSNER, hoogleeraar van de welsprekendheid aan de hoogeschool van GÖTTINGEN in 1761. De baron van MÜNCKHAUSEN, eerste minister van *Hanover*, vertrouwde dezen leerstoel en de andere posten, welke GESSNER bekleedde, aan verscheidene hoogleeraars toe, tot dat hij een man gevonden had, waardig om hem te vervangen. RUHNKENIUS, hoogleeraar te *Leyden*, droeg HAYNE voor, die aangenomen werd. Hij vertrok in 1763 naar *Göttingen*, en in korten tijd volgde hij GESSNER in alle posten op, die deze bekleed had, zoo als in dien van president van het wijsgeerig seminarie, van boekbewaarder en van lid van de koninklijke maatschappij. HAYNE verwierf na dien tijd het grootste aan-

zien, dat steeds toenam. Men benoemde hem te *Cassel*, om opziener van het Museum te zijn, daarna te *Berlijn*, alwaar hij eenen even zoo eervollen als voordeelligen post moest bekleeden, maar hij weigerde alles, omdat hij de universiteit van *Göttingen* niet wilde verlaten. Hij overleed aldaar den 14 Julij 1812. Men heeft van hem als classische tolk 1.° *Het handboek van EPICURETUS*, 1756. — 2.° *Dichtkunde van TIBULUS*, 1757. — 3.° *VIRGILIUS*, waarin hij al zijne voorgangers overtroffen heeft. — 4.° *PINDARUS*. — 5.° *HOMERUS*. — 6.° *DIODORUS van Sicilië*, 1 dl., in 8.°v. — 7.° Een aantal *Gedenkschriften* aan de hoogeschool van *Göttingen*. — 8.° Eene *vertaling*, of liever eene geheele omsmelting van de algemeene geschiedenis van GUTHRIE en GRAY enz. De werken van dezen geleerde zijn zoo menigvuldig, dat het te lang zoude zijn er eene lijst van op te geven. Derzelve onderzoek zou niet minder wijdloopig zijn, wij zullen ons bepalen te zeggen, dat hij te gelijk een beroemd hoogleeraar, een geleerd oudheidkenner en een uitstekende letterkundige was. Hij was lid van bijna al de geleerde genootschappen van *Europa*, en men schat zijne correspondentie op duizend brieven in het jaar. HAYNE was de

eerste, die zich van het gebruik der verklaarders, die hem waren voorgegaan, en die alleen voor de wijsgeeren schenen te schrijven, verwijderde. HAYNE begon door de beoefening van de dichters der oudheid. Daar hij de schrijvers meer uit betrekking der genie en smaak, dan uit die der spraakkundige taal beoefend had, verkoos hij liever de schoonheid der schriften te doen uitblinken, dan de moeilijkheden ter oplossing aan te bieden. Hij verzuimde intusschen de geleerdheid niet, maar dezelfde had ook hare dichtelijke zijde. In de godenleer der dichters en in de verschillende *fabelen* vond hij de overlevering der verschillende volken, en terwijl hij de fabelen van de zinnebeeldige gedachten afscheidde, bewees hij er de geschiedkundige daadzaken uit. Voor de door dien naam aangewezene tijden ontmoette hij sporen van omwentelingen, en onder den sluif van verbloemde spreekwijze, ontdekte hij wezenlijke gebeurtenissen. Uit deze nasporingen sproot eene aaneenschakeling van belangrijke daadzaken voor de geschiedenis, welke tot dus verre onbekend waren. Zijne nieuwe leer is meer in het bijzonder ontwikkeld in zijnen *APOLLONIUS*. Hij wederlegde en verbeterde de gevoelens van zijnen vriend

WINGELMANN over de *tijdvakken der kunst*, en toonde, dat de oorzaken, welke deze schrijver aan de vorderingen van de genie der Grieken gaf, zuiver ingebeeld waren. Zijne werken over de Etrurische oudheden zijn ook lofw aardig, en indien de abt LAUZI hem in het vervolg overtroffen heeft, had HAYNE de eer de eerste te zijn geweest, die over de Godsdienst en de godenleer der oude Etruriërs licht heeft verspreid. Hij had geen' smaak in de bovennatuurkundige scherpzinnigheid, want zijn geest beminde niet in het ledige te dwaalen, ook werd hij in zijne jeugd door het stelsel van WOLF, noch in zijnen ouderdom door de nog scherpsinnigere *ideologie* of kunde der denkbeelden van KANT nooit misleid, op deze wijze waren zijne werken nuttig en geenszins gevaarlijk.

HAYS (GILLIS LE), of liever LE HAYS, heer van *la Fosse*, een Latijnsch dichter, op het dorp *Amaye*, twee mijlen van *Caen* geboren, was hoogleeraar der *Rhetorica* te *Caen*, en rector van de universiteit dier stad. Hij kwam vervolgens te *Parijs*, en onderwees er met veel roem de *Rhetorica*, in de collegien van *du Plessis*, van den kardinaal LE MOINE en van *Beauvais*, tot in 1666, wanneer hij pastoor

van *Gentilly* werd, alwaar hij in 1679 overleed. Zijne *Latijnsche gedichten* worden op prijs gesteld, doch zijn al te hekelachtig.

HAYS (JOANNES BAPTISTA HENDRIK DES). Zie DESHAYS.

HAYWARD (Sir JOHN), een Engelsche geschiedschrijver der 17.^e eeuw, te *Londen* den 17 Junij 1627 overleden, schreef met eene vrijheid, die aan de losbandigheid grensde. Men heeft van hem in het Engelsch: *Levensbeschrijvingen der Noormansche Koningen*, 1613, in 4.to; die van koning HENDRIK IV., 1599, in 4.to; de regering van EDUARD VI., 1630, in 4.to, enz. Zijne schriften haalden hem wel verdiende onaangenaamheden op den hals. In zijne werken wilde hij bij elke gelegenheid den godgeleerde uit hangen, zijn stijl is ongedwongen maar al te dramatisch. Indien hij volgens TACITUS gedacht heeft, heeft hij nog meer volgens het voorbeeld van TITUS LIVIUS geschreven; en zijne beknopte Levensbeschrijving van HENDRIK IV., is bijna van het eene einde tot het andere aangevuld met redevoeringen, die hij zijnen held in den mond legt. [Nog heeft men van hem een ander werk: *Over de opperhoofdigheid des konings van*

Engeland in het stuk van Godsdienst, 1624].

HAZAËL, officier van BENADAD II., koning van Syrië, verstikte dien vorst onder eene deken, en regeerde in zijne plaats, in het jaar 889 vóór J. C. Hij wendde vervolgens zijne wapenen tegen de Joden, verwoestte hun land, en ondernam het beleg van *Jeruzalem*. Daar JOAS de vernieling der stad wilde voorkomen, zoo zond hij, volgens de voorzegging van den profeet ELIZEUS, al het goud en het zilver uit den tempel en zijne schatkisten aan den overweldiger. Hij verwijderde zich en overleed, de kroon aan zijnen zoon BENADAD III. nalatende.

HEARNE (THOMAS), een Engelsche schrijver en oudheidkundige, beroemd door zijne schriften over de geschiedenis van *Engeland*, door de oude schrijvers, waarvan hij goede uitgaven heeft geleverd, en door de diensten, welke hij aan de bodleaansehe bibliotheek heeft bewezen, overleed in 1735, in den ouderdom van 57 jaren. Hij wilde, dat men hem slechts het volgende graf-schrift zoude geven: *Hier rust THOMAS HEARNE, die zijn leven doorbragt met het beoefenen en bewaren der oudheden*. Men acht voornamelijk het *Stelsel der algemeene geschiedenis, Lon-*

den, 1724, 2 dl.ⁿ in 8.vo, in het Engelsch. Zijne zeer talrijke werken zijn nooit gezamenlijk uitgegeven. Het leven van HEARNE, door HUNDESFORD, is in 1772, met die van LELAND en WOOD, in 2 dl.ⁿ in 8.vo, in het licht gegeven. [Hij verloor den post van bibliothekaris, wijl hij den eed aan het nieuw bestuur, na de verdrijving der STUARTS, niet had willen afleggen].

* HEATCOTE (RALPH), een Engelsche geestelijke en overheidspersoon, was te gelijker tijd vrederegter en predikant. Hij werd in 1721 in het graafschap *Leicester* geboren, en heeft de volgende werken nagelaten: 1.º *Historia astronomiæ sive De ortu et progressu astronomiæ, Cambridge, 1746, in 8.vo*. — 2.º *Schets der wijsbegeerte van lord BOLINGBROKE, 1775*. — 3.º *Het gebruik der rede in het stuk van Godsdienst, 1775, enz. enz.* Ook schrijft men hem eenen brief aan HORATIUS WALPOLE toe, *over het geschil tusschen HUME en ROUSSEAU, 1767*. Hetschijnt, dat HEATCOTE eenigzins met philosophismus besmet was: hij overleed den 28 Mei 1795.

HEATH (JAMES), een Engelsche geschiedschrijver, te *Londen* in 1629 geboren, koos de partij van KAREL I., en werd daarom in 1648 uit

Oxford verdreven. Hij overleed aan eene uittering in 1664. Men heeft van hem: 1.° *Geschiedenis van de burgeroorlogen der Brittannische eilanden; van 1639 tot de herstelling van KAREL II., Londen, 1676, in fol., in hét Engelsch.* Bij deze uitgave is eene Bijlage, die deze geschiedenis tot het jaar 1675 vervolgt, door JOANNES PHILIPS. — 2.° *Leven van CROMWEL, Londen, 1663, in 8.º, in het Engelsch.* — 3.° *Gedichten.*

HEBE, dochter van JUPITER en JUNO, en godin der jeugd. JUPITER droeg haar de zorg op, om aan zijne tafel den nektar of godendrank te schenken. Eens in tegenwoordigheid der goden gevallen zijnde, schaamde zij zich daarover zoo zeer, dat zij niet meer in het openbaar durfde verschijnen; en JUPITER stelde GANIMÉDES in hare plaats. HERCULES trad met haar in den echt, en om zijnentwille verjongde zij IOLAÛS. Men noemde haar ook JUVENTA.

HEBED-JESU. — Zie EBED.

HEBER, zoon van SALE en vader van PHALEG, werd in het jaar 1281 vóór J. C. geboren, en overleed in den ouderdom van 464 jaren. JOSEPHUS, EUSEBIUS, de heilige HIERONIMUS, de eer-

waardige BEDA, de heilige ISIDORUS en bijna alle schriftverklaarders, verzekeren, dat de Hebreërs hunnen naam hebben ontleend van HEBER, die de ware Godsdienst en de eerste taal behield, sedert de verwarring dier zelfde talen, naar zijnen naam, *Hebreëusche* genoemd. In zijn Evangelisch betoog, heeft HUER willen bewijzen, dat de naam der Hebreërs, zijnen oorsprong neemt van het woord *heber*, dat is: *van gene zijde*, wijl zij van gene zijde van den *Euphraat* gekomen waren. Dit is werkelijk het meest waarschijnlijke gevoelen.

* HEBERT (FRANCISCUS LODEWIJK), algemeen overste der *Eudisten*, of, volgens den schrijver van de *Martyrs de la Foi*; deszelfs *Coadjutor*, in 1738, in het diocees van *Lisieux* geboren, was gedurende de stormen der Fransche omwenteling, een voorbeeld van moed en verknochtheid aan de zaak des altaars en des troons. Nadat de Biechtvader van LODEWIJK XVI., de abt POUPART, pastoor van *Saint-Eustache*, den eed had afgelegd, vertrouwde de koning het bestuur van zijn geweten aan pater HEBERT toe. Deze eerwaardige geestelijke, nam zonder bedenken, die gevaarlijke eer aan, en het schijnt, dat het ge-

zamenlijk met hem was, dat de koning in 1792, het ontwerp van eene gelofte en een gebed vervaardigde, in deze laatste tijden herdrukt, en waarin de levendigste godsvrucht doorstraalt, om God te smeeken, zich over *Frankrijk* te ontfermen. Hij bleef bij den koning tot in den nacht van den 9 op den 10 Augustus. Op dien geduchtén dag, leende hij het oor aan de aanzoeken, welke men hem deed, om zich aan het lot, hetwelk hem bedreigde, te onttrekken, en begaf zich in het gesticht der Eudisten, en vervolgens naar een logement; maar hij werd weldra aangegeven, en naar het Karmelieten-klooster vervoerd, waarin hij een der eersten was, die op de schrikkelijke September-dagen vermoord werden. Zijne deugden en zijne kunde, hadden hem de achting en het vertrouwen der geheele geestelijkheid verworven.

* **HEBERT (JACOBUS RENATUS)**, gedurende de revolutionnaire regeringloosheid in *Frankrijk*, onder den naam van *Père DUCHÈNE* bekend, was te *Alençon* in 1755 geboren. Hij kwam zeer jong te *Parijs*, alwaar hij gedurende eenige maanden enkel door schelmerijen bestond; en zijne neiging tot dieverijen, deed hem achtereenvolgend, uit eenen kleinen schouwburg, waar hij tegen-

boekhouder der toegangskaartjes, en uit een huis, waarin hij als knecht opgenomen was, verjagen. Hij bevond zich in de uiterste behoefte, toen de omwenteling een uitgestrekt veld aan zijne ondeugden kwam aanbieden. Daar hij niets te verliezen had, zag hij in de regeringloosheid slechts een middel, om zich te verrijken. Men verspreidde toenmaals, door de straten van *Parijs*, een dagblad, in de gemeenste taal ontworpen en den titel voerende van *Père DUCHÈNE*. Men stelde in hetzelfde de nieuwe grondwet, onder een voordeelig oogpunt voor; maar raadde tevens het gemeen aan, de omwenteling slechts in zoo verre te beschermen, in hetgene, dezelve redelijk heeft. Deze soort van gematigdheid mishaagde den *Jakobijnen*, die tegen den *Père Duchène* van *LEMAIRE*, eenen anderen *Père Duchène* stelden, waarvan *HÉBERT* de redakteur werd. Reeds van den eersten oogenblik af, was dit blad vol gruwelijke beleedigiingen tegen den koning, de koningin en de geheele koninklijke familie. *HÉBERT* deed zijn best, om de zeden te bederven, en de godverzaking voor te stellen, door tegen de godsdienst, en hare bedienaars, de hatelijkste lasteringen uit te braken. Dit verfoeijelijk blad, op de straten, in de hallen en in de

bordeelen mildelijk uitge-
deeld, en met balen naar
het leger gezonden, bragt
op het volk de misdadige
uitwerkselen teweeg, welke
de republikeinen er van ver-
wacht hadden. Het gemeen
zag in de dienaars van God
niet anders meer, dan voor-
werpen van haat en bespot-
ting; en alles wat in het le-
ger aan de monarchale zaak
nog getrouw was, werd ook
met die bedervende grond-
beginselen besmet. HÉBERT
had zich met DANTON ver-
bonden: maar zij hadden ge-
heel verschillende inzigten;
HÉBERT wilde een op het
atheïsmus gegrond bestuur
hebben, terwijl de andere
Jakobijnen eene godsdienst
in hunne staatkunde opna-
men; ook verhief zich HÉ-
BERT, na den 10 Augustus,
tot hoofd eener vierde, uit
godverzakkers zamengestel-
de, partij. Hij was omtrent
dien tijd gemeenteraad, en
werd vervolgens procureur-
syndicus. Men heeft gezegd,
dat hij zijne verheffing te
danken had, aan het regt-
streeksche aandeel, hetwelk
hij had genomen; aan de
moordtooneelen van Septem-
ber, en aan het ombrengen
der prinses van LAMBALLE;
maar zulks is niet genoeg-
zaam bewezen. Indien hij
in deze misdaden met de
overige demagogen niet deel-
de, toonde hij zich daaren-
tegen een der bloedorstig-
ste vervolgers der doorluch-

tige gevangenen des *tempels*,
en vooral der koningin. Het
was HÉBERT, die op het
denkbeeld kwam, om aan
die ongelukkige vorstin mis-
daden te laste te leggen,
waarvoor de natuur en de
rede eenen afschrik hebben.
Met verscheiden andere eer-
loozen, belast, om de ongel-
ukkige kinderen van LODE-
WIJK XVI. te ondervragen,
deed hij hun de schandelijk-
ste vragen, en misbruikte
de jeugdige jaren des dau-
phins voo verregaande, dat
hij hem zulk een afgrijse-
lijk geschrift tegen zijne
moeder liet onderteekenen,
dat de revolutionnaire regt-
bank, hoe bedorven dezelve
ook ware, weigerde, het
voorlezen van hetzelfde aan
te hooren. Intusschen her-
innert de beruchte FOUQUIER-
TAINVILLE, in zijne beschul-
digings-akte, aan dit hate-
lijke geschrift, en beschouwt
hetzelve als een *proces-ver-
bal*; en HÉBERT durfde het-
zelve met zijne getuigenis
bekrachten. ROBESPIERRE
zelfs, werd er zoo zeer over
verontwaardigd, dat hij, toen
men er hem gedurende zijn
middagmaal het berigt van
bragt, onder het verbrijzelen
van zijn tafelbord, uitriep:
» Het was dien booswicht
(HÉBERT) dus niet genoeg er
eene MESSALINA van gemaakt
te hebben, hij moest er ook
nog eene AGRIPPINA van ma-
ken." Hij had met CHAU-
METTE, den Pruis, CLOOTS,

en andere Jakobijnen, die met de meest demagogische grondbeginselen, eene afschuwelijke godverzaking paarden, eene vereeniging gevormd, waarvan het doel was, om al de afgevaardigden der republikeinsche partij (de girondijnen), en zelfs de Jakobijnen, die zich met hen niet wilden vereenigen, te vermoorden. Nadat een der medepligtigen de zamenzwering ontdekt had, kwam eene afdeeling van *Parijs*, *la Fidélité* genaamd, daarvan aan de conventie kennis geven, die, met schrik bevangen, oogenblikkelijk eene commissie van twaalf leden benoemde, ten einde de zamenzweeiders te achtervolgen. HÉBERT werd in hechtenis genomen; maar het geheele graauw nam zijne partij op, en de door bedreigingen verschrikte conventie zag zich genoodzaakt, hem de vrijheid weder te geven. HÉBERT, trotsch op deze overwinning en op de volksgunst, werd des te vermeteler. Het gelukte hem de twaalfledige commissie te doen ontbinden, en zelfs om de leden, waaruit dezelve was zamengesteld geweest, vogelvrij te doen verklaren. Velen derzelve kwamen op het schavot om het leven. BARRÈRE was de eenige, die zich aan hetzelfde lot kon onttrekken, door zijne ambtgenooten te verraden, en door die partij te omhelzen, welke hij tot dusverre

met nadruk bestreden had, namelijk die van MARAT. HÉBERT was van dien tijd af voor al de factiën een geducht man. Toen hij den uitval van ROBESPIERRE tegen zijne hatelijke handelingen vernam, dacht hij, van zijnen kant, zijn doodvonnis te vernemen; en hij werkte onophoudelijk, om zich in staat te stellen eenen zoo geduchten vijand het hoofd te kunnen bieden. Aan het hoofd zijner gedrogtelijke godverzakkers, ontheiligde hij de kerken, wierp de altaren omver, bezoedelde de asch der dooden, en deed de dienst van God door de niet minder ongerijmde dan goddelooze feesten *der Rede* vervangen. Later door RONSIN, hoofd van het revolutionnaire leger ondersteund, maakte hij zich meester van de club en het spreekgestoelte der *Corde-liers*, waarin men al de volksbewegingen had geregeld. HÉBERT wilde dezelve vernieuwen: hij beschuldigde DANTON en ROBESPIERRE, de *regten van den mensch* geschonden te hebben, liet het geschrift, hetwelk deze regten bevatte, bedekken, en het standbeeld der vrijheid eenen zwarten sluijer omhangen. Door zoo vele vermetelheid verschrikt, vergaten DANTON en ROBESPIERRE voor eenen oogenblik, dat zij vijanden waren, en vereenigden zich, om HÉBERT en zijne factie te gronde te helpen.

Deze demagoog werd met eenige zijner trawanten in hechtenis genomen en voor de revolutionnaire regtbank gevoerd, die hem ter dood veroordeelde. De nog kortzoo vernetele man toonde de grootste zwakheid, en werd bijna bewusteloos naar de ge- regtsplaats gevoerd. Het gemeen had opgehouden hem te beschermen; het overlaadde hem in zijne laatste oogenblikken met uitjouwingen, en schepte er een vermaak in, hem de gruwelijke boertijen te herinneren, die hij bij zoo vele ongelukkigen in dergelijke gelegenheden had in het werk gesteld. Dit hoofd der godverzaking werd op den 24 Maart 1794 ten dood gebragt. Hij was met eene geestelijke dochter gehuwd, die eenige dagen daarna hetzelfde lot onderging. Ofschoon zonder beschaafd onderwijs, sprak hij echter met een zekere naauwkeurigheid, en met vele gemakkelijheid. Behalve zijnen *Père Duchène*, heeft hij vele schotschriften nagelaten, *Vie etc.* (*Bijzonder leven van den abt MAURY*), 1790, in 8.vo, en *Petit Carême etc.* (*Kleine vaste van den abt MAURY of leerreden in de vergadering der uitzinnigen gepredikt*), twaalf N.^{os}, in 8.vo

HEBRON, hoofd van het geslacht der Hebroniten, gaf zijnen naam aan de stad He-

bron, ook *Arbea* genaamd. ABRAHAM had in deze plaats eene spelonk gekocht, om aan SARA en hem tot grafplaats te dienen. Het was ook in deze zelfde stad, dat ABSALON zich bij het leven van zijnen vader DAVID, tot koning liet zalven.

HECATE, eene dochter van JUPITER en LATONA. Het was aldus, dat DIANA in de hel werd genoemd. Zij hield de schimmen dergenen, die van begraafplaats waren beroofd geweest, gedurende honderd jaren aan gene zijde van den *Styx* op. HECATE werd als de godin des nachts, der schimmen, der hel en der droomen beschouwd: zij bestuurde de betooveringen en de tooverkunst. Men stelde haar voor, nu met een enkel ligchaam met drie hoofden en vier armen, zoodanig verdeeld, dat, naar welke zijde men zich wendde, elk hoofd zijne beide armen had; dan met drie aan elkander verbondene aangezichten. — HECATE is ook de naam eener tooveresse der oudheid, die, na er velen die zij haatte, en zelfs haren vader vergeven te hebben, eene schuilplaats zocht, bij ÆETES, haren oom, koning van *Colchos*, met wien zij in den echt trad, en dien zij de beruchte MEDEA ter wereld bragt.

HECHT (CHRISTJAAN), te

Halle geboren, predikant van *Eseus*, in *Oost-Vriesland*, in 1748, in den ouderdom van 52 jaren overleden, heeft werken nagelaten, die hem onder de geleerden eenen naam hebben verworven. De voornaamste zijn: 1.° *Commentatio philologico-critico exegetica de secta scribarum.* — 2.° *Antiquitas Haræorum inter Judæos in Polonia et Turcici imp. regionibus Florentis sectæ, adserta et vindicata.* — 3.° *Verscheiden Schriften*, in het Hoogduitsch, enz., enz. — Hij is onderscheiden van **GODFRIED HECHT**, rector van *Lucan* in *Neder-Lausnitz*, de schrijver van talrijke, geleerde *Latijnsche Verhandelingen* enz., in 1721 overleden.

HECQUET (PHILIPPUS), een geneesheer in 1661, te *Abbeville* geboren, oefende eerst zijne kunst uit, in zijne geboorteplaats, vervolgens te *Port-Royal*, en eindelijk te *Parijs*, na den doctoralen hoed in 1697 te hebben ontvangen. Reeds in 1698 kon hij aan de menigvuldige aanvragen naar zijne behandeling niet voldoen. Ondanks zijne neiging tot de eenvoudigheid, was hij verplicht, zich van eene koets te bedienen, die hij hem de plaats van studeerkamer bekleedde. Hij legde zich in dezelve met even zoo veel ijver op de studie toe, alsof

hij in zijn huis ware geweest. In 1712 tot deken der geneeskundige faculteit benoemd, liet hij aan het *Wetboek voor de artseneibereidkunde* werken, hetwelk later werd in het licht gegien. De zwakheden, die hij zich door zijnen onvermoeiden arbeid op den hals haalde, en de geest van boetvaardigheid, waarmede hij bezield was, bewogen hem, om zich in 1727 onder de Karmelieten der voorstad *Saint-Jacques* te begeeven. Zijne afzondering hield niet op geopend te zijn, voor de armen, wier vriend, trooster en vader hij was. Hij at nooit vleeschspijzen, en dronk niet dan water. Deze godvruchtige en bekwame arts overleed in 1737. Men verhaalt, dat wanneer hij zijne vermogende zieken bezocht, hij zich dikwijls naar de keuken begaf om den koks en spijsmeesters een compliment te maken: »Mijne vrienden, zeide hij hun, ik ben u erkentenis schuldig, voor alle goede diensten, die gij aan ons geneesheeren bewijst: zonder u, zonder uwe vergiftigende kunst, zou de faculteit weldra de poort uit moeten.» Al zijne werken bewijzen eene uitgebreide belesenheid, en eene diepe, maar soms slecht overwogene geleerdheid. Zijn stijl is zeer ongekuischt. Hij was zeer aan zijne gevoelens gehecht, en verdedigde dezelve met vuur.

Er bestaat van hem: 1.° *De l'indécence etc. (Over de onbetamelijkheid voor de mannen, om vrouwen te verlossen, en over de verpligting der vrouwen, om hare kinderen te voeden)*, 1708, in 12.mo In zijne natuur- en zedekundige beschouwing der vrouw, toont de Heer ROUSSEL, beknoptelijk de redenen aan, welke HECQUR meer breedvoerig had uiteengezet; hij meent, dat dit gebruik het uitwerksel is, der verslapping in eene, in het oog onzer voorouderen, dierbare kieschheid, en in die gestrengheid van zeden, welke zelfs den naam van *vroedmeester (accoucheur)* niet had uitgedacht, daar dit woord in geene oude noch nieuwere taal voorkomt. » De voornaamste reden, zegt hij, die den ouden niet toestond, om te denken, dat het hulpbetoon bij de verlossing, aan andere dan vrouwelijke personen kon passen, behalve in de zeer zeldzame gevallen, waarin alles voor een dringend gevaar moet wijken, is het groote belang der zeden. Dit is een voorwerp, dat de oude besturen nooit uit het oog verloren: zij wisten dat de zeden de grondslag aller wetgeving zijn, en dat men te vergeefs goede wetten zoude maken, indien goede zeden er de uitvoering niet van verzekerden. De wreedheid der heelkundige bewerkingen van ARCHAGATUS deed

de artsen uit *Rome* verdrijven: het verbande ook de Grieksche drogredenaars uit zijn midden, die men beschuldigde, er den smaak voor de kunsten en ondeugden van *Griekenland* te hebben ingevoerd en te onderhouden: waarschijnlijk zou het aldaar niet lang eene kunst hebben laten bestaan, die, door mannen uitgeoefend, onder eenen schijn van nut, het heiligdom des huwelijks zoude hebben bedreigd, en die, door den voornaamsten schutswal der huisgezinnen aan te randen, weldra de geheele veerkracht van den staat zou hebben aangetast; eene kunst, die door de knusheid der vrouwen te verontrusten, dezelve weldra zoude gewend hebben, om over niets meer te blozen, en haar welligt, tot zelfs de herinnering dier gestrengde deugd, zoude hebben doen verliezen, waardoor zij bij de Romeinen de achting en den eerbied verdienden, en die eertijds het beginsel der grootste omwentelingen was geweest. » De heer ROUSSEL merkt op, dat deze redenen, klaarblijkelijk in de natuur zelve der zaak geput, zulk eenen indruk op de vrouwen hebben gemaakt, » dat het onmogelijk zou zijn haar te doen bestuiten, zich door mannen in de verlossing te doen bijstaan, men zegt niet op de plaatsen, waar die bediening aan vrouwen is toevetrouwd,

maar in de steden, waar de vroedmeesters het meeste in zwang zijn." Men heeft moeders met hare vrucht zien sterven (en het getal derzelve is niet klein), juist door de aandoening, welke zij hebben ondervonden door de tegenwoordigheid, en vooral door de onbeschaamdheid der vroedmeesters. (Zie HIEROPHILUS). — 2.° *Traité etc.* (*Verhandeling over de Vaste-dispensatiën*), 2 dl.ⁿ in 12.mo, 1708 en 1715. HECQUET bewijst er in, dat niet alleen de onthouding van vleeschspijzen, maar zelfs het vasten, de gezondheid eerder bevorderen dan benadeelen. Hij raadt aan, om zich op de vastendagen van snuiftabak te onthouden, of ten minste om er enkel ontrent etenstijd gebruik van te maken. De kerk heeft deze versterving niet gevorderd. — 3.° *De la digestion etc.* (*Over de spijsvertering en de maagziekten*), 2 dl.ⁿ in 12.mo. — 4.° *Traité etc.* (*Verhandeling over de pest*), in 12.mo. — 5.° *Novus medicinæ conspectus*, 2 dl.ⁿ in 12.mo. — 6.° *La Médecine théologique* (*De godgeleerde geneeskunde*), 2 dl.ⁿ in 12.mo. — 7.° *La Médecine etc.* (*De natuurlijke geneeskunde*), 2 dl.ⁿ in 12.mo. — 8.° *De purganda medicina a curarum sordibus*, in 12.mo. — 9.° *Observations etc.* (*Waarnemingen over de aderlating aan*

den voet), in 12.mo. — 10.° *Vertus etc.* (*Eigenschappen van het gewone water*), in 12.mo. — 11.° *Abus etc.* (*Misbruik der afzettende middelen*), in 12.mo. — 12.° *Le Brigandage etc.* (*De afpersing der geneeskunde*), 3 dl.ⁿ in 12.mo. — 13.° *La Médecine etc.* (*De genees-, heel- en artsenybereidkunde der armen*), 3 dl.ⁿ in 12.mo, waarvan de beste uitgave is die van 1742, in 4 dl.ⁿ. — 14.° *Het naturalismus der stuiptrekkingen*, 1733, 3 dl.ⁿ in 12.mo. Hij zag in deze dwaasheid enkel de uitwerkselen van het bedrog der eenen, van eene toemlooze verbeeldingskracht der anderen, en in sommigen de gevolgen eener geheime ziekte; anderen hebben er verschillend over geoordeeld, zonder er daarom wonderen in te erkennen. (Zie MONTGERON). De getuigenis van HECQUET is des te minder onverwerpelijk, daar hij zelf zeer der secte was toegedaan, die deze buitensporigheden voortbragt. De heer LE FÈVRE DE SAINT-MARC heeft het leven van dezen beroemden arts beschreven. Indien HECQUET meer onderworpen hadde geweest aan de uitspraken der kerk, zou hetzelfde even zoo stichtelijk voor de Christenen, als leerzaam voor de lieden der kunst zijn geweest.

HECTOR, zoon van PRIAM, en van HECUBA, was de

schrik der Grieken, en rigt-te groote verwoestingen in hun leger aan. Zijne lichaamssterkte was verbazend; hij ligtte alleen en zeer gemakkelijk, eenen steen op, die twee der gespierdste mannen, niet dan met moeite van den grond konden tillen, en wierp denzelven midden tegen de poort van de legerplaats der Grieken, die hij met een geweldig gedruisch opende. Volgens de godspraken kon, zoo lang als de geduchte HECTOR leefde, het rijk van PRIAM niet vernietigd worden. Hij stak zelf de vijandelijke schepen in den brand, en doodde PATROCLUS, die zich tegen hem wilde verzetten. Hij werd eindelijk door ACHILLES overwonnen en gedood, die aan zijn lijk eene laag- en lafhartige wraak uitoefende, door hetzelfde driemaal rondom de muren van Troje te slepen. — Zie ÆNEAS, HOMERUS.

HECUBA, dochter van DIMAS, koning van Tracië, en vrouw van PRIAM. Na de inneming van Troje, viel zij aan ULYSSES ten deel. Het smartte haar zoo zeer, hare dochter POLYXENA op het graf van ACHILLES te zien offeren, en haren zoon POLYDORUS, door het verraad van POLYMNESTOR, aan wien zij hem had toevertrouwd, te zien dooden, dat zij zich

de oogen uitstak; daarna duizende smaadwoorden tegen de Grieken uitbrakende, werd zij in eene teef her-schappen.

† HEDA (WILLEM), te Alphen, bij Leijden, geboren, deken van Utrecht, en in het begin der zestiende eeuw kanonik van Antwerpen, werd door keizer MAXIMILIAAN I. in verschillende gezantschappen gebruikt, en was later secretaris van PHILIPPUS I. aartshertog van Oostenrijk en Spanje. Hij gaf het geslachtregister van KAREL V., en eenige geschiedkundige werken, zoo als eene kronijk van Holland en van de bisschoppen van Utrecht, in het licht. WILLEM HEDA overleed te Antwerpen in 1525.

HEDELIN (FRANCISCUS), abt van Aubignac en Meimac, eerst advokaat, vervolgens geestelijke, werd te Parijs den 4 Augustus 1604 geboren. De kartinaal van RICHELIEU vertrouwde hem de opvoeding toe van den hertog van FRONSAC, zijnen neef, en beloonde zijne zorg door twee abdijen. Hij was beurtelings taalkundige, humaniorist, dichter, oudheidkundige, prediker en Romanschrijver. Hij bezat veel vuur in de verbeeldingskracht, maar nog meer in zijne inborst. Trotsch, ver-

waard, wonderlijk, eigenzinnig, geraakte hij met een gedeelte der geletterden in geschil. Zijne geschillen met CORNEILLE, MÉNAGE, mejufvrouw SCUDERI en RICHELET, hebben het meeste opspraak gemaakt. Hij overleed te Nemours, in 1676. Er bestaat van hem: 1.° *Pratique etc. (Praktijk des Tooneels)*; Amsterdam, 1715, 2 dl.ⁿ in 8.vo, en *Parijs*, in 4.to: vol geleerde aanmerkingen, doch die geene genie vooronderstellen. Het is, zegt LA HARPE, een lomp en vervelend *Commentarium* op ARISTOTELES, door eenen schoolvos, zonder geest en zonder oordeel vervaardigd. — 2.° *TERENTIUS, geregtvaardigd, tegen MÉNAGE*. Dit komt voor in de Hollandsche uitgave zijner *Praktijk* enz. van 1715. — 3.° *Eene slechte Apologie etc. (Verdediging des tooneels)*. — 4.° *ZENOBIA*, 1647, in 4.to, een prozaisch treurspel, volgens de regelen vervaardigd, in de *Praktijk des tooneels* voorgeschreven; hetzelfde werd uitgefloren. De prins van CONDÉ zeide: «Ik ben den abt van AUBIGNAC verplicht, de regels van ARISTOTELES zoo wel gevolgd te hebben; maar ik vergeefaan de regels van ARISTOTELES niet, den abt van AUBIGNAC zulk een slecht treurspel te hebben doen vervaardigen.» Eenige andere treurspelen slaagden niet beter dan zijne

ZENOBIA. — 5.° *MACARIS, of de koningin der gelukkige eilanden, Parijs, 1666, 2 dl.ⁿ in 8.vo.* — 6.° *Conseils etc. (Raadgevingen van ARISTEUS aan CELIMENE)*, in 12.mo. — 7.° *Histoire etc. (Geschiedenis van den tijd, of Verhaal uit het rijk der behaagzucht)*, in 12.mo. De schrijver van het Typographisch Woordenboek, en de vervolger van LADVOCAT schreven hem nog eene zeldzame en weinig bekende *Verhandeling toe, over de Saters of Boschgoden, zeer domme menschen en gedrochten, Parijs, 1627, in 8.vo;* doch het is niet zeker, dat zulks van hem is. De schrijver van dit zonderlinge werk droeg wel den naam van HÉDELIN; maar men heeft niet het minste bewijs, dat hij dezelfde was als de abt van AUBIGNAC. Het is ook niet van CLAUDIUS HÉDELIN, zijnen vader, van wien er Latijnsche en Fransche gedichten bestaan in eene verzameling, getiteld: *les Muses Françaises*, en afzonderlijk de *Heldendichten* van OVIDIUS. [In de Memoriën van SALLENGRE vindt men een zeer belangrijk artikel over den abt HÉDELIN VAN AUBIGNAC].

HEDERICH (BENJAMIN), een geleerde Duitscher, in 1676 geboren, is de schrijver van een uitmuntend *Lexicon manuale græcum*: PATRICK en

YOUNG hebben eene schoone uitgave van dit werk geleverd, *Londen*, 1755 en 1766, in 4.to. Deze schrijver overleed in 1748. [Hij heeft ook in het licht gegeven: 2.º *Notitia auctorum antiqua et media*, 1743. — 3.º *Lexicon mythologicum*, 1724. — 4.º *Lexicon archeologicum*, of *Woordenboek der oudheden*, 1747].

HEDIBIA. — Zie ALGASIA.

HEDINGER (JOANNES REINHARD), te *Stuttgart* in 1684 geboren, reisde met twee vorsten van *Wurtemberg*, in hoedanigheid van hoogstderzelve kapellaan, werd hoogleeraar der burgerlijke en kerkelijke regtsgeleerdheid te *Giessen*, vervolgens hofprediker en consistoriaalraad. Men heeft van hem: *Aanmerkingen op de Psalmen en op het Nieuwe Testament*, in het Hoogduitsch. Hij heeft ook eene *Uitgave des Bijbels* geleverd, met veranderingen, die billijkerwijze zijn afgekeurd. Hij overleed in 1754.

* HEDOUIN (JOANNES BAPTISTA), te *Reims* in 1749 geboren, volbragt zijne eerste studien in die stad, en legde zich met het beste gevolg op de wiskunde toe. Te *Parijs* gekomen zijnde, om zich aldaar verder te oefenen, kwam hij op het denkbeeld, om in de afzondering te leven, en

begaf zich in de congregatie van de heilige GENOVEVA. Maar hij verliet dezelve om de premonstratenzer-orde te aanvaarden, waarin hij in 1774 zijne gelofte aflegde. Zijne oversten zonden hem kort daarna naar het collegie van *Parijs*, om er zijne godgeleerde cursus te voltrekken. Het was alstoen, dat de lust hem be kroop, om, onder den naam van *Geest van RAYNAL*, een uittreksel van de *Wijsgeerige geschiedenis* enz. van RAYNAL, te vervaardigen. Na dit werk ten einde te hebben gebragt, toonde hij hetzelfde aan zijnen prior, die hem het ongepaste daarvan deed gevoelen, en hem aanraade zulkz te vernietigen. Maar hij sloeg dezen raad in den wind, en de *Geest van RAYNAL* verscheen in het licht. Hij had weldra reden, om er berouw over te hebben, want de zegelbewaarder beval dadelijk nasporingen te doen, naar den schrijver en drukker van dat werk. In zijne verlegenheid vervoegde zich de jonge religieus, die, behalve de gestrengheid der wetten, ook de bestraffing zijner oversten te vreezen had, tot een' zijner bloedverwanten, HEDOUIN DE PONS-LUDON genaamd, kapitein der infanterie, toenmaals op het kasteel van *Han*, om eenige onbezonnenheid, gevangen, en verzocht hem,

zich ook nog wel met deze te willen belasten. De kapitein was zoo inschikkelijk, en zond zijne verklaring aan den *cursor der policie*, PIRDAUSAT DE MAIROBERT, ten einde alle verdere nasporingen te doen ophouden. HEDOUIN beging ongetwijfeld eenen misslag, maar hij herstelde denzelven weldra door zijn gedrag en de diensten, welke hij aan zijne orde bewees, door zich met ijver op het onderwijs zijner jonge ordebroeders toe te leggen. In 1785 tot de pastorie van *Rhetonvilliers* benoemd, wist hij zoo zeer de achting en toegenegenheid zijner parochianen te verdienen, dat zij wilden, dat hij te gelijker tijd hun maire zoude zijn. HEDOUIN overleed in October 1792, en heeft nagelaten: 1.° *Esprit etc.* (*Geest en genie van RAYNAL*), *Parijs*, 1777, in 8.vo; *Londen*, (*Parijs*), 1782, in 18.mo; *Geneve*, 1782, in 8.vo. Het was eerst na den dood van HEDOUIN, dat men wist, dat de *Geest van RAYNAL* van hem was, daar zijn bloedverwant zulks zoo lang geheim had gehouden. — 2.° *Principes etc.* (*Grondbeginselen der gewijde welsprekendheid, met voorbeelden doormengd, voornamelijk uit de heilige Schrift, de kerkvaders en de beroemdste Christen-redenaars geput*), tot gebruik der studie-cursus, bij de premonstratenzer-orde

gevolgd, *Soissons*, 1787, in 12.mo. De bisschop van *Nantes* (de heer Duvoisin) had zich van eenige exemplaren van dat werk voor zijn seminarie voorzien, en stelde er zoo veel belang in, dat hij zijn verlangen te kennen gaf, dat het mogt herdrukt worden, en dat men het in handen mogt stellen van de aspiranten naar den geestelijken staat. — 3.° *Fragments etc.* (*Geschiedkundige en beoordeelende fragmenten*); dezelve zijn onuitgegeven gebleven. — Zie *Dict.* (*Woor-denboek der ongenoemden*), N.° 1835.

* HEDOUVILLE (GABRIEL MARIA THEODORUS JOZEF, graaf van), luitenant-generaal, pair van *Frankrijk* enz., te *Laon*, in het Fr. dept. der *Aisne* in 1755 geboren. Zijne adellijke maar niet zeer goeode familie, plaatste hem als page bij de koningin MARIA ANTOINETTE; hij werd vervolgens in 1780 onder-luitenant, en in 1789, het tijdstip der Fransche omwenteling, hetwelk dat der militaire bevorderingen was, luitenant; in 1793 was hij reeds brigade-generaal, en begaf zich in die hoedanigheid naar *Holland*, alwaar hij in verschillende gevechten groote voordeelen behaalde, en voornamelijk in de veldslagen van *Warwick*, *Cammines* en *Menen*. De Commissie van al-

gemeene welzijn, welker leden met de eerste grondbeginzelen des oorlogs onbekend waren, hadden een plan van aanval gegeven, waarnaar de veldheeren HOUCARD en HÉDOUVILLE zich niet konden rigten. Voor de revolutionnaire regtbank gevoerd, werd de eerste ten dood veroordeeld, en de tweede, gelukkiger, werd vrijgesproken. In Januarij 1794 werd hij in zijne posten hersteld, en diende in de *Vendée* in hoedanigheid van chef van den generalen staf, onder den veldheer HOUCHE, dien hij, na den slag van *Quiberon* in het bevelheerschap verving. De generaal HÉDOUVILLE was aan het hoofd der 1.e en 16.e militaire divisien (*Vlaanderen* en *Picardijë*), toen hij in 1798 naar *Sint-Domingo* werd gezonden, om TOUSSAINT-LOUVERTURE te bevechten. Al zijne pogingen om den opstand tegen te gaan, waren nutteloos geworden; HÉDOUVILLE werd naar *Frankrijk* teruggeroepen, en vertrok andermaal naar de *Vendée*, minder belast, om te bestrijden, dan om te bevredigen. Het gelukte hem eenen stilstand van wapenen met verscheiden koningsgezinde aanvoerders te sluiten. Middelerwijl kwam de generaal BRUNE (zie dat art.) het opperbevel over het leger van het Westen op zich

nemen; welverre dat HÉDOUVILLE aan eenen laaghartigen najver het oor zoude leenen, bewilligde hij er in, om als chef van den algemeenen staf bij het leger te blijven. Hij ondersteunde al de maatregelen van BRUNE, en droeg veel bij tot de algemeene bevrediging. Het schijnt, dat de generaal HÉDOUVILLE zich met vele gematigdheid en zelfs menschlievendheid gedroeg, ook toen hij zich den 20 Januarij 1800, in den schouwburg van *Angers* bevond, boden de inwoners hem eene burgerkroon aan. In het volgende jaar en onder het Consulaat van BONAPARTE, werd hij, in hoedanigheid van afgezant naar *Petersburg* gezonden. In 1804 kwam hij in *Frankrijk* terug. NAPOLEON, keizer geworden zijnde, benoemde hem tot kamerheer, lid van den senaat, groot-officier van het legioen van eer; en in Junij 1805, zond hij hem naar *Piombino*, om bezit te nemen van dat Vorstendom. Na vervolgens verschillende gezantschappen in *Duitschland* te hebben waargenomen, verkreeg hij den titel van Graaf, diende in den kortstondigen Pruisssischen oorlog in 1806, in het Westfaalsche legercorps, onder HIERONYMUS BONAPARTE, en onderteekende het verdrag, waardoor de stad *Breslaw* aan *Frankrijk* werd afge-

staan. Hij bleef gedurende eenigen tijd als chef van den algemeenen staf aan het Westfaalsche hof. Nadat de vrede van *Tilsit* gesloten was, kwam hij als gevolmagtigd minister te *Frankfort* terug. Tijdens den intogt der bondgenooten te *Parijs*, trad hij den 1 April 1814 tot de vervalling verklaring van *NAPOLEON* toe, stemde voor een provisioneel bestuur, en legde vervolgens den eed af in handen van koning *LODEWIJK XVIII.* deze Vorst benoemde hem, den 4 Junij 1814 tot pair van *Frankrijk*, en versierde hem den 27 derzelfde maand met het kruis van den *H. LODEWIJK*. Bij de terugkomst van *NAPOLEON* van het eiland *Elba*, nam de generaal *HÉDOUVILLE* niet het minste aandeel aan de staatkundige aangelegenheden, hield zich afgezonderd, en bij de tweede *restauratie*, in 1815, behield hij zijne waardigheid van pair. Hij is in Maart 1817 overleden.

* *HEDWIG (JOANNES)*, een Duitsche arts en Hoogleraar der kruidkunde, te *Cronstadt* in *Zevenbergen*, in 1730 geboren. Er bestaan van hem verscheidene werken, waarvan de voornaamste zijn: 1.° *Epistola de precipitantia in addicenda medicina noxis*, Leipzig, 1755, in 4to — 2.° *Fundamentum historiae natura-*

lis muscorum frondosorum, ibid 1782 — 1783, 2 dl.ⁿ in 4to, met pl. — 3.° *Theoria generationis et fructificationis plantarum cryptogamicarum LINNÆI*. De Petersburgsche akademie bekroonde deze verhandeling, welke zij in 1785, in 4to in het licht gaf, Leipzig, 1798, in 4to, met 42 gekleurde platen. — 4.° *Stirpes cryptogamicæ*, Leipzig, 1785 — 1795, 4 dl.ⁿ in fol. in het Latijn en het Hoogduitsch, enz. Hij overleed den 1 Februarij 1799.

HEDWIGES, aan wie *CHROMER* en de overige Poolsche geschiedschrijvers ook den titel van *Heilige* geven, was de dochter van *LODEWIJK*, koning van *Hongarijê*. Deze vorstin, bij verkiezing in 1384; koningin van *Polen*, geworden, deed zich bijzonder bewonderen door hare liefdadigheid jegens de armen, hare milddadigheid jegens de kerken, door hare menschlievendheid en door haren afkeer van alle pracht. Zij huwde met *JAGELLO*, Groot-Hertog van *Litthauen* in 1386; maar zulks was op voorwaarde, dat die vorst het doopsel ontvangen en het Christendom in zijn Hertogdom invoeren zoude, dat sedert dien tijd met *Polen* is vereenigd geweest. *HEDWIGES* overleed te *Cracuu* in 1399.

HEDWIGES (*Heilige*), ook heilige AVOIA genoemd, eene dochter des Hertogs van *Karinthië*, huwde met **HENRIK**, hertog van *Silezië* en *Polen*, dien zij drie zonen en drie dochters baarde. Zij begaf zich vervolgens met toestemming van haren echtgenoot, naar een klooster bij *Trebnitz*, waarin zij *Cisterziensernonnen* plaatste. Zij eindigde aldaar heiliglijk haar leven. **CLEMENS IV.** heeft haar in 1266 gecanoniseerd. De kerk viert haar feest, den 17 October.

HEEM (**JOANNES DAVID VAN**), te *Utrecht* in 1604 geboren, en te *Antwerpen* in 1674 overleden, wijdde zijn penseel toe aan bloemen, vruchten, vazen, muzijkinstrumenten en *Smyrnasche* tapijten. Hij stelde die verschillende voorwerpen op zulk eene natuurlijke wijze voor, dat de eerste natuurlijke aandoening was, om er de hand naar uittesteken. Zijn koloriet bevat eene aangename frisheid en eene zonderlinge vlugheid kenmerkt zijn penseel. De insecten schijnen op zijne schilderijen te leven. Hij liet eenen zoon na (**CORNELIS VAN HEEM**), die een gedeelte der talenten van zijnen vader erfde.

HEEMSKERK (**MARTINUS VAN**), wiens ware naam was

VAN VEEN, in zijnen tijd de **RAPHAËL van Holland** bijgenaamd, [was de zoon van eenen metselaar], en werd in 1498, in het Noord-Hollandsche dorp *Heemskerk* geboren, waarnaar hij den naam voerde, en overleed te *Haarlem* in 1574. Zijne teekening is naauwkeurig; hij bezat vele gemakkelijheid en was vindingrijk; maar hij heeft het licht donker al te zeer veronachtzaamd. De kleeding zijner beelden is stijf en zijne hoofden hebben geene edele houding. Deze schilder liet vele gederen na. Hij maakte een testament, bij hetwelke hij eene vrij aanmerkelijke som bepaalde, om elk jaar een zeker aantal meisjes uittehuwen aan dezelve geene andere voorwaarde opleggende, dan om op eenen bepaalden dag rondom het kruis te komen dansen, dat op zijn graf zou geplaatst worden. Dit is het eenige kruis, dat door de Protestanten is behouden gebleven, om tot titel aan deszelfs stichting te dienen. De voor naamste werken van dien meester zijn in de *Nederlanden*. Het grootste gedeelte is verloren geraakt, maar men wordt er schadeloos voorgesteld door de menigte platen, die volgens hem gegraveerd zijn: **VASARI** levert er eene beschrijvende lijst van, welke de Heilhe-

bers kunnen raadplegen.

† HEEMSKERK (JAKOB VAN), een beroemde Hollandsche zeeheld, te *Amsterdam* geboren; werd in 1595 belast met het opsporen van eenen weg naar *Sina* en *Oost-Indië*, langs het Noord-oosten. De ijsbergen deden deze onderneming mislukken, die in 1596 hernieuwd, nog noodlottiger was dan de eerste, daar VAN HEEMSKERK niet meer dan twaalf manschappen van dezen laatsten togt naar *Amsterdam* kon terug voeren. In het jaar 1607 stelden hem 's lands staten aan, om de vloot, tegen *Spanje* uitgerust, als admiraal te gebieden en de Spaanjaarden op hunne kusten aan te tasten. Hij nam dezen last op zich, zonder voor zich zelve eenige andere belooning te bedingen, dan dat hij, van hetgeen hij boven de 500,000 gulden op den vijand mogt veroveren, 30 ten honderd zoude genieten. Hij kwam met zijne vloot, uit 26 schepen van oorlog, behalve de proviandschepen, bestaande, den 25 April op de hoogte van *Lissabon*, en stevende vervolgens naar de straat van *Gibraltar*, waar hij de Spaansche zeemagt 21 schepen in getal en onder den admiraal don J. ALVAREZ D'AVILA staande, aantastte en aan boord klampte, doch door het tweede schot reeds zijn linker been ver-

loor; zoo dat hij als een held, in zijne wapenrusting, op het dek nederviel. Ofschoon hij gevoelde, dat zijn einde naderde, sprak hij zijn volk nog moed in; beval te vechten zoo als hij begonnen was, en aanstonds eenen anderen in zijne plaats te stellen, waarna hij als een wakkere zeeheld, in zijne volle wapenen met den helm op het hoofd en het zwaard in de hand, voor het vaderland den geest gaf. Zijn dood kwam echter niet ter kennis van het volk dan na de bevochtene zege. De Spaanschen verloren, behalve 10 of 11 schepen, hunnen admiraal en onder-admiraal, benevens meer andere grooten; terwijl de zoon des eersten met zeer vele anderen gevangen genomen werd. Het grootste verlies der Hollanders bestond in hunnen dapperen vlootvoogd, wiens lijk naar *Amsterdam* gevoerd, en op 's lands kosten, met veel luister en eene getuigenis, waardoor hij eeuwig leeft, in de oude kerk ter aarde besteld werd, alwaar zijne grafstede ten Noorden van het koor gezien wordt.

HEEREBOORD (ADRIANUS), hoogleeraar der wijsbegeerte te *Leyden*, was een der eersten, die de grondbeginselfen van den hervormer dier wetenschappen in *Europa*, van DESCARTES hebben aangenomen en durven onderwij-

wijzen. Zijne voornaamste schriften over dit onderwerp zijn: 1.° *Melethemata philosophica*. — 2.° *Philosophia naturalis, moralis et rationalis*, enz.

† HEGESIAS, een Cyrenaësch wijsgeer, bloeide in het begin van de derde eeuw. Hij was een leerling van PERIBATER en de grondlegger eener nieuwe secte, die naar zijnen naam die van *Hegeziatische* aannam. Deze wijsgeer beweerde, dat, daar het kwade grooter dan het goede in deze wereld was, het gelukkiger was van te sterven; eene leer, die den zelfmoord regtvaardigde. De koning PTOLOMEUS deed zijne school sluiten: maar HEGESIAS schreef een werk, in hetwelk hij zijne grondregels door de schijnbaarste drogredenen bewees, en men wil, dat, na hetzelfde gelezen te hebben, verscheiden personen zich om het leven bragten. — HEGESIAS van *Magnesia*, een redenaar en geschiedschrijver, in de 5. de eeuw voor de Christelijke tijdrekening geboren, had, zoo als men wil, eene *Geschiedenis van ALEXANDER* geschreven, waar over DIONISIUS HALICARNASSEUS en LONGINUS spreken.

HEGESIPPUS, een Jood, verliet de Godsdienst zijner vaders, om het Christen-

dom te omhelzen, begaf zich in 157 naar *Rome*, en overleed aldaar in 181. Hij is de eerste schrijver na de Apostelen, die eene *kerkelijke Geschiedenis* heeft nagelaten van den dood van J. C. tot op zijnen tijd. Er blijven ons slechts eenige fragmenten van over in EUSEBIUS, die met geleerde aantekeningen door Pater PETRUS HALLOIX en JOANNES ERNST-GRABE zijn in het licht gegeven. Dit werk was met zeer vele eenvoudigheid geschreven, omdat hij, zegt de heilige HIERONYMUS den stijl dergenen wilde navolgen, wier leven hij beschreef. Men kan het verlies van het overige dier geschiedenis niet genoeg betreuren. HEGESIPPUS toonde de aaneenschakeling der overlevering aan, en deed er in zien, dat de schat der waarheden door J. C. onderwezen, tot op zijnen tijd met de grootste zorg bewaard was. Zijne getuigenis had des te meer kracht, daar hij al de voorname kerken van het Oosten en Westen bezocht had. De vijf boeken over de vernieling van *Jeruzalem*, welke men in de Bibliotheek der kerkvaders vindt, en afzonderlijk *Keulen* 1559, in 8. vo, zijn van eenen anderen HEGESIPPUS, die tijdens den oudergang van het Westersche rijk, maar na de regering van KONSTANTIN den

Groote liefde. Zie MABIL-LON *Mus Ital.*, T I p. 14, en CAVE *Letterkundige Geschiedenis*, I.^e Dl. blz. 265.

HEIDANUS (ABRAHAM), Hoogleeraar der godgeleerdheid te *Leijden*, werd te *Frankenthal* in den *Palts* in 1597 geboren. Hij verwierf eenen grooten roem door zijne schriften en zijne leerreden. Hij kwam in nauwe vriendschapsbetrekking met DESCARTES en overleed te *Leijden*, in 1678. Men heeft van hem eene *Verhandeling over de Godgeleerdheit*, 2 dl.ⁿ in 4to, 1686, en *Onderzoek van den Cathechismus der Remonstranten*, in 4.to

HEIDEGGER (JOANNES HENDRIK), een Protestantsch godgeleerde in 1633 op een dorp in de nabijheid van *Zurich* geboren. Hij onderwees het Hebreewsch en de wijsbegeerte te *Heidelberg*, vervolgens de godgeleerdheid en de kerkelijke geschiedenis te *Steinfurth*, en eindelijk de zedekunde en godgeleerdheid te *Zurich*, alwaar hij in 1688 overleed. Men heeft van hem verscheidene werken, de voornaamste zijn: 1.º *Historia sacra patriarcharum*, 1729, 2 dl.ⁿ in 4to — 2.º *De peregrinationibus religiosis*, 1670, in 8.vo — 3.º *Tumulus concilii tridentini*, *Zurich*, 1698, 2 dl.ⁿ in 4.to

— 4.º *Eene Godgeleerdheit*, 1700, in fol. Enkel het eerste dezer werken heeft eenige verdienste in de oogen dergenen, die dezelfde godsdienst des schrijvers niet belijden. HEIDEGGER heeft zelf zijn *Leven* beschreven, dat na zijnen dood door de zorg van den Hoogleeraar HOFMEISTER in 1698 te *Zurich*, in 4.to is in het licht gegeven. — [Zijn zoon JOANNES JAKOB HEIDEGGER, in 1660 te *Zurich* geboren, werd onder GEORGE II. te *Londen*, eerste opziener der openbare vermakelijkheden, en overleed in 1749.]

* HEIM (JOANNES), een geleerde Duitscher, in 1759 te *Braunscheich*, in *Neder-Saksen* geboren, studeerde aan de hooge scholen van *Helmstedt* en *Göttingen*, en begaf zich in 1773 naar *Rusland*. Hij was ervaren in de geschiedenis, aardrijkskunde, kennis van den staat, in de oude en hedendaagsche en de Oostersche letterkunde, en kende bijna al de talen van *Europa*. Te *Moskau* begon hij eerst met bijzondere lessen te geven, maar daar zijne verdiensten eindelijk bekend was geworden, werd hij in 1796 tot hoogleeraar in de hoogduitsche taal en oudheden aan de hooge school te *Moskau* benoemd. Hij verkreeg in 1804 den leerstoel der geschied-, staat- en handel-

kunde, en werd in 1816 tot hoogleeraar der aardrijkskunde van de kweekelingen van het corps der *Guïden* benoemd, hetwelk gesticht was, en bestuurd werd door den generaal MOURAVIEF. Hij was viermalen tot *Rector* van de hooge school van *Moskau* benoemd, toen hem de dood den 28 October 1821, in den ouderdom van 62 jaren, verraste. Behalve eene Russisch-hoogduitsche spraak-kunst en vele woordenboeken der Russische, Fransche en hoogduitsche taal, heeft hij nagelaten (in het hoogduitsch)

- 1.° *Proeve van een kort begrip voor de aardrijkskunde en de plautsbeschrijving van het Russische keizerrijk*, naar de orde van het alpha-bet, *Göttingen*, 1776, in 8.vo. —
- 2.° *Over den staat der wetenschappen in Rusland, onder PAUL I.* —
- 3.° *Handboek voor den koophandel, Moskau*, 1804, in 8.vo. —
- 4.° *Russisch leesboek of keuze van stukken, uit de beste Russische schrijvers ontleend, Riga*, 1805, in 8.vo. —
- 5.° *Schets van algemeene aardrijkskunde, Moskau*, 1811, in 8.vo. —
- 6.° *Kennis van den staat van de koningrijken van Groot-Brittannië, Moskau*, 1811, in 8.vo. —
- 7.° *Grondbeginselen van de hedendaagsche aardrijkskunde, Moskau*, 1813, in 8.vo. —
- 8.° *Proeve van staatkunde der voor-naamste staten, te weten van*

Rusland, Oostenryk, Frankrijk, Groot-Brittannië en Pruissen, 1 dl. in 8.vo. De dood belette den schrijver dit belangrijke werk ten einde te brengen.

HEIN (PIETER PIETERSZON), gewoonlijk PIET HEIN genaamd, werd in 1570 te *Delftshaven* van burgerlijke ouders geboren. Zijne eerste proeven in de krijgsdienst te land en ter zee waren zoo gelukkig, dat alles met en voor hem scheen te strijden. In 1626 tot den rang van vice-admiraal der Hollandsch-West-Indische vloot verheven, sloeg hij de Spaansche vloot op de kusten van *Brazilië*, nam verscheiden schepen, maakte eenen rijken buit, dien hij in het volgende jaar 1627 naar *Holland* voerde, alwaar hij bij zijne aankomst te *Amsterdam* met zeer vele eerbewijzen ontvangen werd. Op den 9 September 1628 maakte hij zich meester van de Spaansche zilvervloot (*de plata*), waarvan de waarde op 11,509,524 Ned. gulden werd geschat. Ter belooning zijner heldendaden, verhieven hem de staten in 1629 tot den rang van luitenant-admiraal; in welk jaar hij andermaal met eene vloot naar de Vlaamsche kusten werd gezonden; doch op den 20 Junij, in een gevecht tegen eenige vijandelijke schepen, waarvan er drie al strjddende veroverd werden, sneuvelde.

Zijn stoffelijk overblijfsel werd te *Delft* in het koor der oude kerk begraven, alwaar hem eene sierlijke graf-tombe is opgerigt.

HEINECCIUS of HEINECKE (JOANNES GOTTLIEB), een Duitsche regtsgeleerde, den 21 September 1681 te *Eisenberg*, in het *Altenburgsche* geboren, werd in 1713 hoogleeraar der wijsbegeerte te *Halle*, en in 1721 hoogleeraar der regtsgeleerdheid, met den titel van hofraad. Zijn roem deed hem door de staten van *Vriesland* in 1724, als hoogleeraar in de regten naar *Franker* beroepen. Drie jaren later bewoog hem de koning van *Pruissen*, te *Frankfort aan de Oder* eenen leerstoel voor de regtsgeleerdheid te aanvaarden. Hij bekleedde denzelfden met roem tot in 1733, wanneer de koning van *Pruissen* hem in zeker opzigt noodzaakte te *Halle* te gaan onderwijzen, alwaar hij in 1741 overleed. Er bestaan van hem een aantal werken, waarvan de verzameling is gedrukt te *Geneve*, 1744, 8 dl.ⁿ in 4, to. De voornaamste zijn: 1.° *Antiquitatum romanarum jurisprudentiam illustrantium Syntagma*. Deze uitmuntende beknopte verhandeling begon hem in vreemde landen beroemd te maken. — 2.° *Elementa juris civilis secundum ordinem Institutionum et Pandectarum*, 2

dl.ⁿ In de *Leuvensche* uitgave, 1778, heeft men aantekeningen gevoegd, om de vooringenomenheden des schrijvers tegen de Catholijke Kerk te wederleggen. De zelve loopen over zulke bekende onderwerpen, dat, daar men moeite heeft, om te vooronderstellen, dat de Duitsche leeraar dezelve niet gekend zou hebben, men bekoord wordt, om zijne goede trouw te verdenken. De schrijver der aantekeningen stelt zich tevreden, met op eene zekere plaats te zeggen: *ignorare voluit*. Deze aantekeningen, die in zeer geringe getale en zwak uitgedrukt zijn, konden zeer vernemigvuldigd en met eenen nadruk voorgedragen worden, geëvenredigd naar de grofheid der beledigingen en lasteringen van den Saksischen hoogleeraar. En zoödra men de onvoorzigtigheid heeft van dergelijke leerboeken in te voeren, is het billijk er ten minste die voorzorg bij te nemen. Hoe is het voor het overige mogelijk te begrijpen, dat men in landen, waarin de oude godsdienst nog in derzelve geheele kracht en luister is, de jeugd aan het gevaar bloot stelt, om haar geloof te lasteren, om zoo goed als kwaad, eenige afgetrokkene grondbeginselen der regtsgeleerdheid te leeren? Dat men ons eene protestantsche universiteit aanwijze, alwaar men

als leerboeken de werken van Catholijken gebruikt, waarin de dwalingen der protestanten ontsluiterd en wederlegd worden. Zullen de lafhartigheit en onvoorzigtigheid dan altijd het deel van de kinderen des lichts zijn, en zullen de kinderen der eeuw of der dusternis altijd *prudentiones filiiis lucis in generatione sua* wizen? Laat ons er bijvoegen, dat de regtschappen lieden, de bondige geesten onder de protestanten zelfs, door eene zoodanige ongerijmdheid gegergd zijn. « Of, zeggen zij, wees openhartig en te goeder trouw protestantsch, of indien gij Catholijk wilt blijven, zoo leert niet aan uwe kinderen aan uwe kweekelingen, de Godsdienst haten, in welke gij hen wilt opvoeden.” 3.º *Fundamenta styli cultioris*. Dit zijn lessen, om den Latijnschen stijl te vormen. — 4.º *Elementa philosophiæ rationalis et moralis, quibus præmissa est historia philosophica*. Dit is een kort begrip der logica en zedeleer. — 5.º *Historia juris civilis romani ac germanici*. — 6.º *Elementa juris naturæ et gentium*. — 7.º Verscheiden *Akademische Verhandelingen* over verschillende onderwerpen. [Men kan over dezen schrijver nazien de Deutsche Bibliothek, en vooral de *Memoria JOAN. GOTTL. HEINECCIUS*, gevolgd door de

catalogus zijner werken, ten getale van negen en tachtig, aan het hoofd der uitgave zijner *Elementa juris civilis*, te Breslau in 1765, door zijnen zoon J. CHR. GOTTL. HEINECCIUS, in het licht gegeven].

HEINECKEN (CHRISTIAAN HENDRIK), een, door zijne vroegrijpe genie, beroemd kind, te Lubek in 1721 geboren, en in 1725 overleden, was het wonder zijner jaren. Tien maanden oud zijnde, sprak hij; teen hij één jaar bereikt had, wist hij de voornaamste gebeurtenissen van het *pentateucum*, in de 13.e maand die van het Oude Testament, en in de 14.e die van het Nieuwe. Twee jaren en zes maanden oud zijnde, beantwoordde hij verscheiden aardrijks- en geschiedkundige vragen. Wel dra sprak hij met vele gemakkelijkerheit latijn en fransch. Alvorens zijn vierde jaar in te treden, kende hij de geslachtregisters der voornaamste huizen van *Europa*. Hij begaf zich naar *Denemarken*, en werd aan den koning en hoogstdeszelfs geheele hof voorgesteld, die zoo vele kunde, in eenen zoo teederen ouderdom, buitengemeen bewonderden. Van deze reis teruggekeerd, maakte hij zich gereed, om eene loopbaan te beginnen, die men meende doorluchtig te moeten zijn, en leerde schrijven

toen hij ziek werd, Hij had een zeer teeder en zwak lichaamsgestel, en een' afkeer van elk ander voedsel, dan het zog zijner minne. Hij werd eerst weinige maanden voor zijnen dood, door eenen zamenloop van ziekten veroorzaakt, gespeend. (Zie de Verhandeling van den h.^r MARTINI, te *Lubek* in 1730 in het licht gegeven, waarin hij door natuurlijke oorzaken, de verbazende bekwaamheid van dien *gefeilden grooten man*, tracht te verklaren). Het is te vermoeden, dat, indien hij in het leven ware gebleven, zijne kunde en vooral zijn oordeel niet aan zijne eerste vorderingen zouden beantwoord hebben: deze vorderingen zelfs tegen de orde en den wensch der natuur gemaakt, hadden niet alleen de werktuigen van het dierlijk leven ondermijnd, maar ook die, welke tot de verstandelijke vermogens dienen. (Zie BARATIER, CANDIAC, CRITO, PIC. Het *Leven* van dit buitengewone kind is door CHRIST. VON SCHONEICH, zijnen onderwijzer, beschreven).

HEINSIUS (DANIEL), te *Gend* in 1582, uit eene aanzienlijke familie geboren, was een leerling van SCARLEGER, toenmaals hoogleeraar der geschiedenis en staatkunde te *Leyden*. Hij volgde hem op in zijnen leerstoel, na sedert den ouderdom van

22 jaren dien der Grieksche taal te hebben bekleed, en overleed in 1655. Men heeft van hem: 1.º vrij getrouwe *Vertalingen*, in het bijzonder van MAXIMUS van *Tyrus*; van de Verhandeling over de dichtkunde van ARISTOTELES, bij welke hij eene *Verhandeling over het Treurspel* heeft gevoegd; van HESIODUS met *Aanteekeningen*; van THEOCRITUS, van MOSCHUS, van BION. . . ., van CLEMENS van *Alexandrië*. — 2.º *Aanmerkingen* op het nieuwe Testament, 1641, in fol. — 3.º *Laus asini, et alia ejusdem generis*, Lejden, ELZEVIR, 1729, in 24.mo — 4.º Eene verzameling zijner *Redevoeringen*, Lejden, 1690, in 4.to — 5.º Grieksche en Latijnsche gedichten, onder welke men onderscheidt, zijn dichtstuk *De contemptu mortis*, eerst afzonderlijk gedrukt, daarna in de Leijdsche uitgave van 1621 opgenomen, de vrucht eener zachte en christelijke wijsbegeerte, vol groote schoonheden, gelukkige navolgingen, bondige en diepzinnige gevoelens. Men bewondert vooral deze dichtregels, over het innerlijke gevoel van het ik:

Nonne vides, quoties nox circumfunditur atra,
Immensi terga oceani, terramque polumque,
Cum rerum abduxit species nubibus aer,
Nec fragor impulsas aut vox allabitur aures?

Ut nullo intuitu mens jam de-
fixa recedit
In sese, et vires intra se col-
ligit omnes?
Ut magno hospitio potitur, se-
que excipit ipsa,
Totam intus!
Ut gaudet sibi juncta, sibique
intenditur ipsa
Ipsa sibi tota incumbens, to-
tamque pererrans,
Immensa, immensam spatio,
longeque patentem!

— 6.° *Uitgaven* van HORA-
TIUS, met aantekeningen, *Treurspelen* van SENECA, van
TERENTIUS. Hij bezat werk-
kelijk vele kunde; en er ver-
scheen niets belangrijks over
de beoefening der oudheid
in het licht, of hij haastte
zich, er zijne bibliotheek
mede te verrijken. De re-
publiek van *Venetië* verhief
hem tot ridder van den hei-
ligen MARCUS; GUSTAAF A-
NOLF gaf hem bewijzen van
achting: hij had ook derge-
hijke bewijzen van URBANUS
VIII. ontvangen, alvorens
hij tot de sekte der Calvi-
nisten overgegaan, en bij de
Synode van *Dordrecht* te-
genwoordig geweest was.

HEINSIUS (NICOLAAS), zoon
van den voorgaande, even
zoo geleerd als zijn vader,
werd te *Leijden*, in 1620
geboren, en overleed te 's *Gra-
venhage*, in 1681. Hij werd
tot resident aan het hof van
Zweden benoemd, en behaag-
de er zeer aan CHRISTINA,
eene vorstin, die de geleerd-
heid hartstogtelijk beminde,
en hem naar *Frankrijk* en

Italië zond, om haar eene
verzameling van boeken en
oudheden aan te koop. Er
bestaan van hem verscheiden
werken: 1.° *Latijnsche ge-
dichten*, verscheiden malen
gedrukt. De beste uitgave
is die van *Amsterdam*, 1666,
in 12.mo — 2.° *Vrij belang-
rijke en zuiver geschrevene
Brieven*, door BURMAN, in
zijne verzameling in 5 dl.ⁿ
van brieven van beroemde
geleerden, medegedeeld. —
3.° Eene goede uitgave van
CLAUDIUS enz. Zijn leven
is door PETRUS BURMAN be-
schreven, en komt beknopt-
telijk voor in de beredeneer-
de bibliotheek der werken
van de Europeesche geleer-
den, Julij, Augustus en Sep-
tember, 1742, art. 6.

HEISS (JOANNES VON), Heer
van *Kogenheim*, resident aan
het hof van *Frankrijk*, voor
den palts-keurvorst, over-
leed te *Parijs*, in 1688.
Hij is bekend door zijne
*Geschiedenis van het Duit-
sche rijk*, *Parijs*, 1684, 2
dl.ⁿ in 4.to; er is eene an-
dere uitgave derzelve te *Pa-
rijs* in het licht verschenen,
1731, 3 dl.ⁿ in 4.to en in
8.vo met geschied- en staat-
kundige aantekeningen, en
tot dat jaar voortgezet door
VOGEL, opper-regter der
Zwitserse garde Die van
Amsterdam, 1733, is met
platen versierd, die al de
zegels der keizers voorstel-
len. Dit werk zoude goed

zijn, indien het eerste gedeelte, hetwelk de geschiedenis van *Duitschland* bevat, naauwkeuriger en uitgebreider was, indien het tweede, dat eenen staat van *Duitschland* voorstelt, bepaalder en juistere was, en indien het derde, dat akten-stukken en bewijzen bevat, minder onvolledig was. De vervolger toont al te veel partijdigheid tegen diegene, wier geschiedenis hij wil beschrijven. Met al deze gebreken is dit werk nog beter, dan de langdradige en al te gebrekkige *Geschiedenis van Pater BARRÉ* en vooral beter dan de *Geschiedenis der Duitschers* door den abt *SCHMIDT*, die in het Hoogduitsch geschreven, met al het *Philosophismus* van den tijdgeest is beklad.

HEISTER (LAURENTIUS), een beroemde arts, te *Frankfort* aan den *Mein* den 21 September 1683, geboren, werd in 1710 hoogleeraar te *Altorf*; in 1720 begaf hij zich naar *Helmstadt*, alwaar hij eenen grooten roem verwierf, door de lessen, welke hij over de heel-, ontleed- en kruidkunde, en de theorie en praktijk der geneeskunde gaf. Hij oefende er met het beste gevolg zijne praktijk uit. **PETER I.** wilde hem naar *Rusland* lokken; maar **HEISTER** kon niet besluiten *Duitschland*

te verlaten, alwaar hij de achting van verscheiden vorsten had verworven. Hij is door de uitgebreidheid en verscheidenheid zijner talenten, de tal- en belangrijkheid zijner werken een der belangrijkste geneesheeren. Hij overleed te *Helmstadt* in 1758. Zijne voornaamste voortbrengselen zijn: 1.º *Compendium anatomicum*, waarvan er een aantal uitgaven bestaan. De ontleedkunde van **VERHEYEN**, die algemeen in de geneeskundige faculteiten was aangenomen is in de vergetelheid gevallen, sedert dat **HEISTER** de zijne heeft in het licht gegeven. — 2.º *De medicamentis Germaniae indigenis sufficientibus*, *Helmstadt*, 1730, in 4.to — 3.º *Institutiones chirurgicae*, *Amsterdam*, 1750, 2 dl.ⁿ, in 4.to met plt.ⁿ — 4.º *Compendium institutionum medicarum*, *Amsterdam*, 1764, in 8.vo op prijs gesteld. Hij heeft een aantal *Verhandelingen* over belangrijke onderwerpen geleverd, vele heeft hij er geschreven, om te bewijzen, dat het oogvlies zich in het kristalijne vocht bevindt; hij is de eerste *Duitsche* arts, die van dat gevoelen is geweest. — Zijn zoon **ELIAS FREDERIK**, te *Altorf* in 1715 geboren, en te *Leijden* in 1740 overleden, begon zich door zijne kunde te onderscheiden. Men heeft hem eene *verta-*

ling in het Latijn te danken, der Engelsche verhandeling van DOUGLES, over het buikvlies. — 2° *Apologia pro medicis atheismi accusatis*, Amsterdam, 1736. — Er is een veldheer HEISTER geweest, die zich in de dienst van het huis van Oostenrijk onderscheidde, en in het begin der achttiende eeuw, in een gevecht tegen de misnoegde Hongaren sneuvelde.

* HELD (WILLEBOLDUS), abt van Roth, in Zwaben, van de premonstratenzer orde, en in die hoedanigheid onmiddellijk prelaat des rijks, werd te Erolzheim, den 6 September 1724 geboren. Hij beoefende met het beste gevolg de god-en regtsgeleerdheid, en onderwees vervolgens met roem deze beide wetenschappen. Hij werd in 1760 tot abt van Roth verkozen, en overleed algemeen betreurd, den 30 October 1789. Hij heeft nagelaten: 1° *Nemesis norbertina, seu modus corrigendi canonicos regulares præmonstratenses*, Augsburg, 1757, in 8.vo — 2° *Juris prudentia universalis ex juribus canonico civili, romano, germanico tam publico quam privato, feudali et criminali collecta, libri V.*, 1768 — 1773, een diepzinnig werk, vol geleerde aanmerkingen. — 3° *Regten en*

voorregten der onmiddellijke kerkvoogdijenschappen des rijks, Kempton, 1782 — 1785, zonder naam des schrijvers. De daarin vastgestelde grondbeginselen en de gevolgtrekkingen, die er van worden afgeleid, verwierpen de algemeene goedkeuring. — 4° Verschillende werken in het Hoogduitsch. Men heeft ook aan zijne zorgen te danken, de uitgave van een werk, vol geleerde nasporingen, de vrucht der inspanningen van den abt STADELHOFER, zijn voorganger, hetwelk hij op zijne kosten liet drukken, en dat ten titel voert: *Historia imperialis ac exempti collegii Rhotensis in Suevia ex monumentis domesticis et externis, potissimam partem ineditis, eruta*, Augsburg, 1 dl. in 4.10

HELDING (MICHAËL), uit Zwaben, bijgenaamd SIDONIUS, wjl hij zich, als suffragaan van het aartsbisdom Mentz, tot Bisschop van Sidon liet zalven, werkte aan het Interim van KAREL V: Deze vorst gaf hem tot belooning, het bisdom Mersburg. HELDING werd door keizer FERDINAND in verschillende gewigtige onderhandelingen gebruikt. Hij verscheen met roem op de kerkvergadering van Trente en overleed in 1561, in den ouderdom van 55 jaren. Men

heeft van hem eenige werken, onder andere *Leerreden*, van welke **SURIUS** er vele uit het Hoogduitsch en het Latijn heeft vertaald; een *Cathechismus*, enz. Hij was een geleerde en werksame prelaat, die aan zijne studeerkamer al den tijd toewijdde, dien hij billijker wijze aan zijne herderlijke bedieningen kon onttrekken. Zijn leven is door eenen ongenoemde zeer naauwkeurig beschreven. Men vindt het zelve in het 1.^e dl. der *Observationes hallenses*, onder dezen titel: *MICHAELIS Sedonii episcopi Martisburgensis vita*.

HELENA, dochter van **TYNDARUS** en **LEDA**, en zuster van **CLYTEMNESTRA**, echtgenoot van **MENELAS**, koning van *Sparta* en werd geschaakt door **THESEUS**, die haar kort daarna terug gaf. Vervolgens kwam **PARIS**, de zoon van koning **PRIAM** haar schaken, en voerde haar naar *Troje*, hetwelk in geheel *Griekenland* eenen algemeenen opstand tegen die stad verwekte. Nadat **ÆNEAS** haar bij het schijnsel der vlammen, die *Troje* verkeerden, ontdekt had, wilde hij haar als de oorzaak van het ongeluk zijns vaderlands dooden; maar **VENUS** verscheen hem, en gaf hem deze wijze les, zoo nuttig in de tegenspoeden:

Non tibi Tindariðis facies in-
visa Lacoenæ
Culpatusque Paris. Divum in-
clementia divum
Has eventit opes.

Na den dood van **PARIS**, was **HELENA** met **DEIPHOBUS**, zijnen broeder gehuwd, dien zij aan **MENELAS** overleverde, om weder bij hem in gunst te komen. **MENELAS** geleidde haar zegevierende naar *Sparta*. Zoodra haar echtgenoot overleden was, begaf zij zich naar het eiland *Rhodus* bij **POLIXO**, hare bloedverwante, die haar aan eenen boom liet ophangen; om haar te straffen, wyl zij den ondergang van een oneindig aantal helden bewerkt had. (Zie **HOMERUS**.)

HELENA (*Heilige*), in het vlek *Drepane* in *Bithynië* geboren, was van eene geringe afkomst, aan welke zij zich onttrok door de bevaligheden van haren geest en van haar gelaat. In haren eersten stand was zij eene waardin. **CONSTANTIUS CHLORUS** trad met haar in den echt; maar verstiet haar weder, toen **DIOCLETIANUS** hem tot de waardigheid van *Cæsar* verhief. De geschiedenis meldt ons niet, wat er van haar sedert dien tijd geworden is, tot dat **KONSTANTINUS**, haar zoon, tot keizer gekroond zijnde, haar aan het hof terugriep, haar den titel van **AUGUSTA** gaf, en haar al de eerbewijzen

liet geven; die aan de moeder van eenen keizer toekomen. Niet te vreden van haar aan zijn hof, en in zijne legerbenden te doen eerbiedigen, wilde hij, dat zij naar haar goedvinden over zijne spaarpenningen zoude beschikken. Zij bediende zich van dien invloed enkel tot welzijn der kerk en ter ondersteuning van ongelukkigen. Omtrent het jaar 326 bezocht zij, ofschoon bijna 80 jaren oud, de heilige plaatsen. Bij hare aankomst te *Jeruzalem*, gevoelde zij zich met een vurig verlangen beziel, om het kruis te vinden, waaraan *JESUS CHRISTUS* geleden had. Uit haat voor het Christendom hadden de Heidenen alles in het werk gesteld, om de kennis te vernietigen der plaats, waar het ligchaam des Verlossers was begraven geworden. Niet te vreden van op dezelve een aantal steenen en bouwvalen verzameld te hebben, hadden zij er nog eenen tempel van *VENUS* op gebouwd, en de plaats der opstanding ontheiligd, door op dezelve een standbeeld van *JUPITER* opterigten. *HELENA*, besloten om niets te sparen, ten einde in haar godvruchtig oogmerk te slagen, raadpleegde de inwoners van *Jeruzalem*, en al degene, van welke zij eenige inlichting kon erlangen. Men ant-

woordde haar, dat, indien zij het graf des Verlossers kon ontdekken, zij ongetwijfeld ook de werktuigen zijner foltering en zoude vinden. De godvruchtige keizerin, liet oogenblikkelijk den tempel afbreken, en het standbeeld van *VENUS* en dat van *JUPITER* omverhouwen. Men ruimde de plaats op, en begon te graven. Eindelijk vond men het heilige graf; er lagen drie kruisen bij, met de nagels, die het ligchaam des Heeren doorboord hadden, en het opschrift, dat boven zijn kruis was geplaatst geweest; maar men wist niet hoe dezelve te onderscheiden, daar het opschrift afzonderlijk lag, en aan geen derzelve verbonden was. In deze verlegenheid kwam de *H. MACARIUS*, bisschop van *Jeruzalem*, op het denkbeeld, om de drie kruisen bij eene aanzienlijke vrouw te laten brengen, die op het uiterste lag, en zich vervolgens door een aandachtig gebed tot God gewend hebbende, bragt hij de kruisen elk afzonderlijk in aanraking met de zieke, die bij de beide eerste geen het minste uitwerksel gevoelde, doch zich volkomen genezen bevond, zoodra zij het derde had aangeraakt. De heilige *HELENA* legde bij dit wonder, waardoor het ware kruis bekend werd, en hetwelk door *SOZOMENUS*, *THEODORETUS* en

RUFINUS verhaald wordt, de grootste vreugde aan den dag. Zij stichtte eene kerk op de plaats; waar hetzelfde gevonden was, en legde het in dezelve met eenen grooten eerbied te rusten, na hetzelfde in eenen zeer rijken koker te hebben geplaatst. Na een gedeelte van hetzelfde aan den keizer, haren zoon, te hebben gegeven, die het te *Konstantinopel* met veel eerbied ontving, zond zij een ander gedeelte naar de kerk, welke zij te *Rome* stichtte, bekend onder den naam van *het Heilige Kruis van Jeruzalem*, en schonk tevens aan deze kerk het opschrift van het kruis des Verlossers, dat in 1492 boven op een gewelf in een looden kistje werd gevonden. Het opschrift, dat in het Hebreewsch, Grieksch en Latijn is, is met roode letters op wit gemaakt hout geschreven. Deze kleuren zijn sedert het jaar 1492 zeer verzwakt. De woorden *Jesus* en *Judaorum* zijn geheel verdwenen. Het plankje is negen duimen lang, maar hetzelfde moet eene lengte van twaalf duimen hebben gehad. Het was in het jaar 326, het 21.^e jaar der regering van KONSTANTIEN, en in het 13.^e van het pausschap van den H. SILVESTER, dat de H. HELENA het gewijde hout vond. Zij overleed in de armen van KONSTANTIEN, in het jaar 328, in den ou-

derdom van 80 jaren. De liefde, welke zij den keizer, haren zoon, toedroeg, belette haar niet, hem zijne misslagen te verwijten: zij hield niet op zijne overijling te laken, ten opzichte van zijnen valschelijk beschuldigden zoon CRISPUS (zie dat art.).

HELENA (FLAVIA JULIA), dochter van keizer KONSTANTIEN, die haar, op verzoek der keizerin EUSEBIA, aan JULIANUS ten huwelijk gaf. Zij overleed kort nadat het Gallische leger JULIANUS, in 360, het 5.de jaar van haar huwelijk, tot *Augustus* had uitgeroepen.

HELENUS, een berucht waarzegger, zoon van PRIAM en HECUBA. Van spijt verbiterd, HELENA niet ten huwelijk te hebben kunnen bekomen, verliet hij *Troje*, en werd door de Grieken krijgsgevangen gemaakt. Door zijn wraakgevoel aangedreven, ontdekte hij hun, zeggen, een veilig middel, om die stad te overrompelen. Hij voorzeide vervolgens aan PYRRHUS eene gelukkige scheepvaart, en ontving van hem *Chaonië*, alwaar hij verscheiden steden bouwde. De zoon van ACHILLES stond hem ook ANDROMACHE, weduwe van HECTOR, af: HELENUS behandelde haar met het grootste ontzag, en verwekte bij haar eenen zoon, CESTRINUS genaamd. In het der-

de boek van de *Enets* geeft VIRGILIUS een zeer voordeelig denkbeeld van HELENUS, en verhaalt het goede onthaal, hetwelk hij aan AENEAS deed ondervinden.

HELI. — Zie JOACHIM.

HELI, hogepriester der Joden, afstammeling van ITHAMAR, tweeden zoon van AÄRON, was de zevende hogepriester, en de opvolger van ACHIBOL. Daar hij ten opzichte van zijne kinderen OPNI en PHINÉES, die zich in de regterlijke bedieningen aan allerlei buitensporigheden overgaven, en het volk uitkleedden, al te zwak was, zoo waarschouwde hem een profeet in den naam des Heeren, dat, om hem voor zijne lafhartigheid, in het tegengaan der ongeregelheden zijner zonen te straffen, het opperpriesterschap uit zijne familie zou weggenomen worden; hetwelk echter eerst na het vierde geslacht plaats had, toen SADOE, uit het geslacht van PHINÉES, kleinzoon van AÄRON, tot die waardigheid werd verheven. Nadat OPNI en PHINÉES in eenen veldslag gedood, en de ark des Heeren ganonien was, werd HELI, bij het vernemen van dit berigt, door zulk eene smart bevangen, dat hij van zijnen stoel viel en stierf. De tijdrekenkundigen stellen zijnen dood in

het jaar 1159 vóór J. C. De profeet SAMUEL volgde hem in al zijne waardigheden op. HELI had den ouderdom van 98 jaren bereikt, en was gedurende 40 jaren regter van *Israël* geweest.

HELIADEN, dochters des zonden Gods HELIOS, en van CLYMENA; en zusters van PHAETON, over wiens dood zij zoo gevoelig getroffen waren, dat de goden haar in populierboomen en derzelver tranen in amber herschiepen.

† HELIAS VAN HUDDGEM (EMMANUEL MARIA ADRIANUS GUNAIN), den 1 April 1793 te *Genè* geboren, toonde reeds vroegtijdig den gelukkigsten aanleg voor den staat, dien hij door zijne deugden en door zijnen ijver vereerd heeft. Op het tijdstip waarop hij in 1811 in het seminarie kwam, was de kerk in rouw gedompeld, ter oorzake van de gevangenschap van PIËRS VII. NAPOLEON wilde de scheuring in *Frankrijk* voltooijen, door middel van eene gewaande nationale kerkvergadering; door den slechten uitval van zijne onderneming verbitterd, verdubbelde hij zijne slagen tegen de bisschoppen, wier standvastigheid zijne oogmerken weerstond; men herinnert zich aan welke vervolgingen de doorluchtige ns BROGUIS (zie

dat artikel) van toen af was blootgesteld; eerst te *Vincennes* opgesloten, werd hij vervolgens van de eene ballingschap naar de andere gesleurd; het was in dien zelfden tijd, dat hij het voorwerp van de onwaardigste behandelingen was, dat men binnen de muren van *Gend* den geestelijke zag aankomen, benoemd om den wettigen herder te vervangen. De moed, welken de kweekelingen van het seminarie toenmaals aan den dag legden, is genoeg bekend; aangemoedigd door het voorbeeld hunner bisschoppen, verkozen zij de ballingschap en alle andere gestrengheden, waarmede men hen bedreigde, boven de veronachtzaming van hunnen pligt. De heer HELIAS had toen gelegenheid, om die gehechtheid aan de regtzinnige grondbeginselen aan den dag te leggen, die, als ware het, den grond van zijn karakter uitmaakten. Bedreigd van een der eersten te zijn, die den toorn der magt zouden ondervinden, kon geene vrees zijne standvastigheid doen wankelen; ook benoemde men hem tot *Garde d'honneur*, alvorens men zelfs over het lot beslist had, dat zijne studiemakkers moesten ondergaan. Den 17 Augustus 1813 verscheen de heer HELIAS in de uniform van de nieuwe militie voor den prefect DESMOUSSEAUX, maar het

zij uit sluwe wraakzucht, het zij, dat de onverschrokkenheid zijner antwoorden den ambtenaar verbitterd had, de afzetting had in de zitting zelve plaats, en het bevel werd dadelijk gegeven, om hem naar *Parijs* te vervoeren. Daar in de gevangenis van *St. Pelagie* opgesloten en als een staatsgevangene geheim gehouden, moest hij tegenstand bieden aan de middelen, die in het werk werden gesteld, om hem van zijn besluit te doen terugkomen. Weinig tijds daarna, en, terwijl zijne medebroeders te *Wezel* hunne gehechtheid aan de wetten van de kerk baetten, werd hij uit de gevangenis van *St. Pelagie* naar *Bayonne* vervoerd, om er in het leger van het zuiden te dienen. HELIAS verdroeg deze nieuwe strengheid met denzelfden moed, maar hij deed in eene zoo moeilijke, en van die, waartoe hij geroepen was, zoo zeer verschillende loopbaan, de kiem dier ziekte op, welke hem later aan nieuwe beproevingen moest blootstellen. Bij den val van NAPOLEON aan zijne familie, zijne vrienden en aan het diocees teruggegeven, was hij enkel bedacht, om nuttig voor de eer van God te werken. Door zijne oversten naar het collegie van *Aalst* gezonden, bragt hij door zijnen ijver veel toe tot den voorspoed van dit ge-

sticht, waarvan de luister weldra te schitterend werd voor degene, die zich alleen met het regt bekleed waanden, om te onderwijzen. In 1821 benoemden hem dezelve oversten tot hoogleeraar van de heilige Schrift in het seminarie. In het midden van zijne onnoemelijke nasporingen en studiën; aan welke hij zich overgaf, om dien post waardiglijk te vervullen, nam hij elke gelegenheid te baat, om de godsdienst nuttiglijk te dienen; behalve het deel dat hij aan de uitgave van verscheidene geachte werken had, nam hij nog een zeer werkdadig aandeel aan eene uitgave, die het meest ons tijdvak tot eer zal verstreken; wij willen zeggen, die van het *Synodicon Belgicum*, door wijlen den leeraar VAN DE VELDE begonnen en voorheid, en zoo gelukkiglijk vervolgd door den Heer RAN priester en handvestbewaarder te *Mechelen*. Deze laatste heeft zelfs aan het hoofd van deze kostbare verzameling wel willen erkennen, hetgeen hij te danken heeft aan de medewerking van den Heer HELIAS; niet alleen, zeide hij, wilde deze zoo dierbare en toegenegen vriend met mij het werk deelen, dat eene zoodanige uitgave vorderde; maar hetgene nog meer is; het werk zou nimmer in het licht gekomen

zijn, indien de eerste, sedert den dood van den leeraar VAN DE VELDE er niet ernstig op bedacht was geweest, deze gedenkschriften te bewaren en in het licht te geven. Het was aan hem, dat de erfgenamen van den roemrijken leeraar de verzameling van deze kostbare bouwstoffen toevertrouwd. Behalve de verdienste van ons deze bewijsstukken bewaard te hebben, waarvan de verzameling als een gedenkteeken, voor de toenmalige Belgische kerk opgerigt, kan beschouwd worden. De Heer HELIAS had dat van aan minder zwaarlijvige uitgaven mede te werken, maar die niet minder nuttig tot de verdediging van die zelfde kerk waren. De zaak der Godsdienst ging hem alleen ter harte en hij stelde een levendig belang in al hetgene hij dacht dezelve te kunnen dienen. De kerkelijke studien waren het bijzondere voorwerp van zijnen ijver, en het was weinig tijds voor de geheele verzwakking zijner krachten, dat hij het besluit nam om eene nieuwe uitgave van een in de seminarien zeer verspreid boek te geven, en hij zou hetzelfde met kostbare aantekeningen naar de te dien einde verzamelde bouwstoffen van Wijlen den Heer PACQUOT verrijkt hebben, waarvan hem het handschrift

door den Heer van HULTHEM was toevertrouwd. Bijzondere gedachten kwamen hem weldra geheel bezig houden; de steeds toenemende vorderingen zijner ziekte deden alle hoop van hem te behouden, verliezen. Van toen af hield hij zich enkel bezig om aan God eene laatste opoffering van een geheel aan zijne eer toegewijd leven te doen. Zijne godsvrucht scheen geheel op den oogenblik, toen hij het geluk had van de laatste hulp van de kerk te ontvangen. De heilige Schrift sedert langen tijd het voorwerp van zijne onophoudelijke studien, was zijne zoetste vertroosting geworden, hij vond in de menigvuldige toepassingen van derzelve tekst eene verligting in zijn lijden: al zijne woorden toonden de levendigheid van zijn geloof, zijne volkomene onderwerping aan den wil der Voorzienigheid, de kalmte en de goedheid van zijn hart aan. Op de aannadering des doods vereëigde hij zich geheel met den op het kruis stervenden Zaligmaker; en het was op vrijdag den 5 Februarij 1830 dat hij den geest in deze godvruchtige gevoelens gaf.

HELICEA. — Zie CALISTO.

HELINANDUS. — Zie ELINAND.

HELIODORUS, een der ho-

velingen van SELEUCUS PHILOPATOR, koning van Syrië, ontving in 276 vóór J. C. bevel van dien vorst, om in den tempel van *Jeruzalem* te gaan, ten einde er de schatten uit weg te nemen. Terwijl de priesters de hulp des Heeren tegen deze heiligschending afsmeekten, wilde HELIODORUS in de schatplaats des tempels treden. Hij werd er door engelen uit verdreven, die hem zoo gevoelig troffen, dat hij als dood ter nederviel. Nadat de hoogepriester ONIAS het offer voor hem had opgedragen, gaf God hem de gezondheid weder, en liet hem door dezelfde engelen, die hem gestraft hadden, zeggen, van alom de magt Gods te verkondigen. HELIODORUS gehoorzaamde aan dit bevel, en legde getuigenis der waarheid af.

HELIODORUS, een schoone geest van *Emisa* in *Pheniçië*, schreef in zijne jeugd den roman der *Minnarijen van THEAGENUS en CHARICLEA*, in het Grieksch en in het Latijn in het licht gegeven, *Parijs*, 1619, in 8vo. Een werk, waarin de zeden niets te winnen hebben, waaruit men geene enkele nuttige les kan putten, en waarbij het tijdverlies het geringste kwaad is, dat er voor de lezers uit voortvloeit. (Zie AMYOT). HELIODORUS had dit geschrift vervaardigd, toen

hij tot bisschop van *Trica* in *Thessalië*, was verheven; men heeft gezegd, dat hij afgezet was, wjl hij het niet-wilde intrekken of her-roepen; maar zulks is niet zeker. *SOCRATES*, *PHOTIUS*, noch de andere schrijvers, met uitzondering van *NICEPHORUS*, spreken niet over deze weigering, noch over deze afzetting. Het is niet minder zeker, dat het een voortbrengsel is, hetwelk hij moet veroordeeld hebben, indien hij, bisschop geworden zijnde, den geest van zijnen staat bezat. De roman van *HELIDORUS* is in het Grieksch; dezelve is in bijna alle talen vertolkt. Deze prelaat bloeide onder *THEODOSIUS den Grooten*. [De beste uitgaven der *Ethiopica*, of *minnarijën* van *THEAGBNUS* en *CHARICLEA*, zijn die van *Parijs*, 1804, 2 dl.ⁿ in 8.vo (door den h.^r *CORAY*), en van *Staatsburg*, 1806, 2 dl.ⁿ in 8.vo, die het 2.^e en 3.^e dl. der *Verzameling* van Grieksche romans uitmaken].

HELIDORUS van *Larissa*, een Grieksch wiskunstenaar, heeft twee *Boeken over de gezigkunde* nagelaten. *ERASMUS BARTOLINUS* liet dezelve in het Grieksch en Latijn drukken, *Parijs*, 1657, in 4.to.

HELIOGABALUS, of *ELAGABALUS* (*VARIUS ANTONIUS*),

Romeinsch keizer, bijgenaamd de *SARDANAPALUS van Rome*, werd in 204 te *Antiochië* geboren, uit eene misdadige gemeenschap van *CARACALLA* met zijne nicht *SCEMIAS*. Hij werd door de *Pheniciërs* tot zonne-priester verheven, en het is van daar, dat hij den naam van *HELIOGABALUS* heeft ontvangen. Na den dood van *MAGRINUS*, in 218, werd hij tot de keizerlijke waardigheid verheven. Ofschoon de senaat misnoegd was, zich aan een kind van 14 jaren onderworpen te zien, erkende dezelve hem als keizer, en gaf hem den titel van *Augustus*. *MÆSA*, zijne grootmoeder, en *SCEMIAS*, zijne moeder, werden met denzelfden titel vereerd. *HELIOGABALUS* vereenigde met de willekeurige inborst van een driftig grijsaard, al de eigenzinnigheden van eenen jongen losbol. Hij wilde, dat zijne grootmoeder in de vergaderingen van den senaat zou worden toegelaten, en dat zij hare plaats bij de consuls had. Hij rigtte op den berg *Quirinaal* eenen senaat van vrouwen op, alwaar zijne moeder, een gedrogt van ontucht, zulk eenen zoon wel waardig, bevelen gaf over de kleederen en de modes. Het keizerlijke paleis was slechts eene plaats van schandig leven, door datgene bewoond, wat zoo wel

door geboorte als door zeden het eerlooste in Rome was. De koetsiers en tooneelspe- lers maakten het hof uit van dien dommen booswicht, wel- ken men keizer noemde. Ei- genhandig doodde hij GAN- NYS, zijnen leermeester, die hem zijne losbandigheden verweet. Eene der dwaas- heden van HELIOGABALUS was, den god ELAGABAL, dien hij uit Phenicië had medege- bragt, te doen aanbidden. Deze god was niet anders dan een groote zwarte steen, van onderen rond, en spits van boven, bij wijze van ke- gel, met zonderlinge figuren. HELIOGABALUS liet ter eere van deze belagchelijke god- heid eenen tempel bouwen, dien hij met de, uit al de andere tempels geroofde goe- deren versierde. Hij liet uit Karthago al de rijkdommen van den tempel der maan brengen, het standbeeld van Luna uit denzelfen wegne- men, dat hij in den tempel van zijnen god plaatste, dien hij met haar huwde. Der- zelve bruiloft werd te Rome en in geheel Italië gevierd; hij liet zich ter eere van de nieuwe echtgenooten besnij- den, en offerde hun kinde- ren van den eersten rang. Degene, die aan dezelve gee- ne hulde wilde bewijzen, werden door de uitgezochte folteringen van het leven be- roofd. HELIOGABALUS trad gedurende zijn vierjarig be- stuur met vijf vrouwen in

den echt. Eene zijner vrou- wen was eene Vestaalsche maagd; en daar zulks eene heiligschending onder de Ro- meinen was, antwoordde hij, aan degene, die hem zulks verweet: *Niets past beter dan het huwelijk van eenen priester met eene Vestaal- sche maagd.* Weldra kwam hij op een nog veel vreemder denkbeeld: hij verklaarde openlijk, dat hij eene vrouw was. In die hoedanigheid huwde hij met een' zijner of- ficieren, en vervolgens met een' zijner slaven. Een ge- nootschap, in zijn paleis op- gerigt, gaf uitspraken over de uitgezochte, schandelijk- ste ontuchtigheden. Indien hij in ontucht de losbandig- ste keizers evenaarde, over- trof hij dezelve alle in ver- kwistingen. Hij is de eer- ste Romein, die een geheel zijden kleed heeft gedragen. Om in zijne overdrevene uit- gaven te voorzien, overlaad- de hij het volk met belasting- en. Hij beschouwde het- zelve, even gelijk de kinde- ren een vogeltje beschouwen, dat hun tot speeltuig dient. Het strekte hem tot vermaak, lieden uit de laagste klasse des volks ten avondeten te verzoeken. Hij liet hen op groote blaasbalgen vol wind zitten, die eensklaps los ge- laten wordende, hen op den grond wierpen, om de prooi der beeren en wilde dieren te zijn. Deze bloedige too- neelen vermaakten hem.

Somtijds verzocht hij acht grijsaards, acht kaalhoofden, acht eenoogigen, acht kreupelelen te eten. « Eigenzinnig-, dwaas- en wreedheden, zegt een wijze staatkundige, die zich onder het bestuur der willekeur steeds zullen vernieuwen, wanneer de despot een gewelddadig of bedorven mensch zal zijn.» Zijne soldaten sloegen aan het muiten: hij wilde dezelve bevredigen; maar wyl hij daarin niet konde slagen, ging hij zich in het heimelijk gemak van de legerplaats verbergen: naar het voorbeeld van alle dwingelanden, zoodra hun ijzeren en aarden scepter zich tegen de verholgen volken verbrijzelt. Men ontdekte hem met zijne moeder *Semias*, die hem omhelsd hield, en volgens het meest algemeene gevoelen, onthalsde men hen den 10 Maart 222; want het juiste tijdstip van zijnen dood is door de schrijvers verschillend opgegeven. Nadat zijn lijk door de straten van *Rome* gesleept was, werd het in den *Tiber* geworpen. De senaat wijdde zijne gedachtenis der eerloosheid toe, en de nakomelingschap heeft dit billijke besluit bekrachtigd. *HELOGABALUS* was slechts 18 jaren oud, waarvan hij 3 jaren, 9 maanden en 4 dagen geregeerd heeft; maar hij was oud in het stuk van misdaden en buitensporigheden, en had er zulk een verba-

zend aantal begaan, dat men dezelve als het het gevolg der geschiedenis eener eeuw zou beschouwen. Het *Leven* van *HELOGABALUS* is beschreven door *LAMPRIDUS*. *ANT. GUEVERA* heeft een ander met meerdere bijzonderheden geleverd.

HELL (MAXIMILIAAN), een sterrekundige des keizers, en bestuurder van het *observatorium* van *Weenen*, overleed in die hoofdstad van *Oostenrijk*, den 14 April 1792. In *Hongarijè* den 15 Mei 1720 geboren, begaf hij zich onder de Jesuiten en maakte in korten tijd verbazende vorderingen in de wiskunde, tot welke zijne vreedzame en kalme ziel, hem bijzonder geschikt maakte. Reeds in 1755 werd hij tot sterrekundige van het hof benoemd, en sedert 1757, liet hij niet na, om jaarlijks eene verzameling van waarnemingen in het licht te geven, met zorg ontworpen, en verzeld met geleerde aantekeningen; zoodat bij zijnen dood, deze Verzameling reeds 35 boekdeelen bevatte. Daarenboven heeft men van hem: 1.° *Elementa arithmeticae numericae et litteralis*, *Weenen*, 1761. — 2.° *De satellite Veneris*, *Weenen*, 1765. Men ziet in deze Verhandeling, hoe zeer deze groote sterrekundige van de ijdele hersenschimmen en denkbeeldige ontdekkingen,

van velen zijner kunstgenooten verwijderd was. — 3.° *De Parallaxi Solis*, 1772. — 4.° *Observatio transitus Veneris ante discum solis*, die 13 Junii 1769. Hij was tot deze waarneming door den koning van Denemarken beroepen, en had zich te dien einde naar *Wardhus*, in *Lapland* begeven. — 5.° Eene *Verzameling* der waarnemingen der paters HALLERSTEIN en KÖGLER, *Weenen*, 1768, 2 dl.ⁿ in 4.to Zijne wijze van waartenemen en te berekenen, behoorde wel niet tot de vaardigste, maar zij was zeker. Op eenen zekeren dag, dat de abt DE LA CAILLE met hem dezelfde waarneming maakte, verschildte pater HELL eenige minuten met hem; de abt scheen er zeer verwonderd over; maar na de beide berekeningen vergeleken te hebben, had hij de openhartigheid van te bekennen, dat de zijne gebrekkig en onnauwkeurig was. Hij stond in briefwisseling met de beroemdste sterrekundigen van *Europa*, die hem raadpleegden en zijne teregtwijzingen aannamen, zonder dat hij zich ooit over dit vertrouwen eenige aanmatigheden maakte. De groote mannen zijn op de hoogte van hun-

nen roem; de kleine zielen zijn tegen den dikwerf valschen en nagemaakten luister niet bestand, die hen omringt. Door de beroemdste reizigers bezocht en bewonderd, had hij altijd die eenvoudigheid, welke men zonder moeite behoudt, wanneer men meer omgang met de boeken dan met de wereld heeft. De dorheid der meetkunde verflaauwde zijne godsvrucht niet, die steeds levendig, teeder en vruchtbaar in heilige werken was. Hij ontbrak nooit om des Zaturdags ter eere van de heilige Maagd te vasten. Het beschouwen des Hemels was voor hem eên voorwerp van overweging en ondernigting; hij zag aan denzelven niet, zoo als *LA LANDE*, en andere ijdele bespiegelaars, de wanorde der stof, naar het toeval in de ruimte dwalende. In deze onmetelijke stad des grooten Konings (*), beschouwde hij het wonder der orde en der gehoorzaamheid, dat de Schepper bij voorkeur in die verhevene gewesten heeft geplaatst, om er het tooneel duurzamer en treffender van te maken (**). Deze menigte van schitterende lichamen was voor hem als voor den heiligen JOANNES CHRYSOSTOMUS,

(*) Civitas Regis magni. Ps. 47.

(**) Vas castrorum in excelsis, in firmamento caeli resplendens gloriose, in verbis sancti stabunt ad iudicium et non deficient in vigiliis suis.

zoo vele eeuwige predikers der grootheden Gods (*). Zijne belangeloosheid ging zoo ver, dat hij ondanks de herhaalde aanbiedingen der keizerin MARIA THERESIA na de vernietiging der maatschappij, geen beneficie wilde aannemen; hoe nuttig en hoe eervol hetzelfde ook wesen mogt: alles wat hij had ging van zijne handen in die der armen over, en bij zijn overlijden, kon men nauwelijks genoegzame penningen vinden, om de kosten te betalen, door zijne laatste ziekte te weeg gebracht.

HELLANICUS van *Mitylene*, een beroemd Grieksch geschiedschrijver, 12 jaren vóór HERODOTUS, in het jaar 494 vóór J. C. geboren, had de *Geschiedenis der oude Koningen der wereld en der eerste stichters der steden* geschreven. Dezelve is niet tot ons gekomen.

HELLOT (JOANNES), te *Parijs*, den 15 Februarij 1766, in den ouderdom van 80 jaren overleden, onderscheidde zich in de scheikunde. Hij was lid der akademie van wetenschappen van *Parijs*, en der koninklijke maatschappij van *Londen*. Hij heeft herzien en met zijne aanmerkingen verrijkt,

de op bevel van het ministerie vervaardigde vertaling (in het Fransch) der *Verhandeling over de smelting der delstoffen en der gieteryen*, in het Hoogd. door SCHÜTTER geschreven, te *Parijs*, 1750 en 1753 in 2 dl.ⁿ in 4.to gedrukt. Nog bestaat er van hem: 1.º *l'Art etc. (De kunst om wol- en wollenstoffen te verven enz.)*, 1750 en 1752, in 12.mo. — 2.º *Verhandelingen*, in de Memoriën der akademie van wetenschappen opgenomen. — 3.º Eenige andere werken, met even zoo veel zorg als de voorgaande geschreven. HELLOT was eerst voor den geestelijken staat bestemd; maar een scheikundig boek, dat hij bij toeval vond, bepaalde hem geheel en al tot deze studie. Zijne vrolijke en verplichtende inborst, maakte hem teedere en opregte vrienden. Hij werkte van 1718 tot 1732 aan de uitgave der *Gazette de France*.

HELMBREKER (THEODORUS), een schilder, de zoon van eenen toonkunstenaar, werd te *Haarlem*, in 1624 geboren, en overleed in dezelfde stad, in 1694. Op zijne reize, welke hij naar *Rome* deed, om zijne talenten verder te ontwikkelen, namen hem de MEDICISSEN in hun

(*) Prædicatione perpetua sui loquantur majestatem authoris. CHAYKOST. — Zie de *Observ. philos.* N.º 196.

paleis op. Zijne zeden, zijne godsvrucht, en zijne medelijdende liefdadigheid, verheieven zijne begaafdheden op eene buitengewone wijze. Deze meester muntte vooral uit, om in het klein vrolijke onderwerpen te schilderen.

† HELMERS (JAN-FREDERIK), een Hollandsch dichter, werd te *Amsterdam* in 1767 geboren. Hoewel zijne opvoeding niet op de beoefening der letteren en wetenschappen was gericht, openbaarde hij reeds vroeg eene bijzondere neiging voor dezelve, en legde zich toe, op de levende talen; die hem bijzonder nuttig moesten zijn, voor het beroep van koopman, waartoe hij bestemd was. Hij maakte snelle vorderingen in de Fransche, Engelsche en Duitsche talen, en kende de voornaamste schrijvers, die in dezelve hebben geschreven, toen hij beproefde om verzen in zijne moedertaal te maken. Hij begon in den ouderdom van negentien jaren, met eene ode getiteld: *De Nacht*, waarin men veel dichtvuur opmerkte, en waarvan eenige *strophes* het talent reeds ontwikkelden, dat haren maker eens onder de beroemdste dichters van zijne eeuw moest plaatsen. Dezelve werd opgenomen in de *Verzameling van Gedichten van verschillende Schrijvers in het licht gegeven*, door

den Heer UILENBROEK te *Amsterdam*, 1.^e d. 1788. Vele losse stukjes van HELMERS werden vervolgens in dezelve verzameling geplaatst, als ook in een ander getiteld: *Dichterlijke Gedachtebeelden*. In deze laatste bevindt zich de Ode, getiteld: *De Dichter*, een bewonderingswaardig voortbrengsel, vol vuur, schitterende beelden, en gelukkigste uitdrukkingen. HELMERS bepaalde zich niet tot deze kleine samenstellingen; een Gedicht in drie zangen, getiteld *SOCRATES*, verscheen in 1790, in 4.to (herdrukt in 1815, in 8.vo). Dit werk, uit de pen van eenen jongen dichter gevloeid, werd met de welwillendheid onthaald, die men gewoonlijk aan de voortbrengselen van dien ouderdom verleent, wanneer men er vonken eener genie, in ziet schitteren, die belooft eens haar vaderland tot roem te verstrekken. Het dichterlijke vuur van den schrijver blinkt er in eene menigte van plaatsen in uit, ofschoon voor het overige dit werk geene schoonheden van de eerste orde oplevert, zoo als men er in zijne gedichten van eenen lateren tijd ontmoet. In 1798 gaf HELMERS een treurspel in het licht, getiteld: *DYNOMACHIE* of *de bevrijding van Athene*; het werd te *Amsterdam* ten tooneele gevoerd, maar het

maakte geen opgang, en de schrijver bekende zelf, toen zijn smaak meer gelouterd was, de gebreken, die niet toegestaan hebben, dat dit stuk, waarin echter vele schoone dichtregelen voorkomen, op het tooneel-register bleef. HELMERS beminde het schouwspel en bezocht hetzelfde dikwijls. Daar de hollandsche dagbladen alleenlijk aan de staatkundige berigten zijn toegewijd, en vele goede letterkundige bijbladen hebben, zoo als de Fransche dagbladen, zoo wilde HELMERS in deze gaping voorzien, door de uitgave van een afzonderlijk blad, alleen tot tooneelkundige critiek bestemd. Met dit inzicht begon hij er een onder den titel van *Hollandsche schouwburg van Amsterdam*; maar er verschenen niet meer dan zes No.^s van in het licht, die evenzeer bewijzen en hoezeer de schrijver op de hoogte van zijne onderneming was, en den geringen smaak, dien zijne landgenooten voor dergelijke letterkunde hadden. Sedert dit tijdstip vervaardigde hij enkel losse stukjes, meer of min uitgebreid, waarvan er vele door hem werden voorgelezen in de kringen der liefhebbers van de nationale dichtkunde. Deze gedichten zijn vervolgens verzameld en te *Amsterdam* in twee deelen, in 8.vo in het licht gegeven, 1809—1810, onder den titel van

Gedichten. Zij worden algemeen grootelijks op prijs gesteld, en wij vreezen niet te verzekeren, dat nooit eenige verzameling zulks meer verdiende, zoo wel met betrekking tot het oorspronkelijke der denkbeelden, der kracht en der sierlijkheid der uitdrukkingen, als ten opzichte der verhevenheid; en van al hetgeen, wat den waren dichter uitmaakt, zoo als HORATIUS denzelve beschrijft *ingenium cui sit, cui mens divinior atque os Magna sonaturum*. Dit onthaal van het publiek, dat niet verschilde van dat, hetwelk den schrijver in de letterkundige kringen van *Amsterdam* was te beurt gevallen, en dat hij niet ophield in het vervolg te genieten, moedigde hem aan, om een werk van eene grootere uitgebreidheid te ondernemen, het was een dichtstuk in zes zangen, tot titel en onderwerp hebbende de *Hollandsche Natie*, hij las er stukken uit voor, die in de maatschappij te *Amsterdam* levendig toegeluicht werden. Hij gaf het eindelijk in 1812, onder de boekcensuur van NAPOLEON, in het licht, die er vele gedeelten van schrapte, in de tweede en derde druk van dit waarlijk nationaal gedicht hersteld, dat zonder tegenspraak, niettegenstaande eenige kleine gebreken een der verhevenste der hollandsche dichtkunde is. De Episode

van *BEYLINGS* dood is bewonderenswaardig; men kan het bijna niet zonder aandoening lezen. *HELMERS* overleed te *Amsterdam* den 26 Februarij 1813, en werd zonder eenigen luister, op het kerkhof te *Muiderberg*, op een uur afstands van deze hoofdstad, begraven. Na zijnen dood, verzamelde men de Dichtstukken, welke men in zijne portefeuille gevonden had, en zij werden te *Haarlem* in twee deelen, in 8. vo. in het licht gegeven, 1814—1815; (*Nagelaten gedichten*). Er verschenen in 1815 te *Amsterdam*, nagelatene Gedichten van dezen schrijver in het licht, onder den titel van *Nalezing van Gedichten*, en andere die in de hulde van de nagedachtenis van *JAN FREDERIK HELMERS* in het licht gegeven zijn, door de Heeren *MEIJER*, van *HAL*, *H. H. KLEIN* en *B. KLEIN*. Het is in dit laatste werk, dat men wijdloopige berigten van den schrijver vinden kan, die het onderwerp van deze beschrijving uitmaakt. *HELMERS* wordt met regt als een der grootste *Hollandsche* dichters beschouwd. De Heer *H. H. KLEIN*, vreest niet in het bovengemeld werk, hem den naam van *Hollandschen HORATIUS* te geven. Ofschoon men moet bekenen, dat men in de Gedichten van *HELMERS* oden vindt, den vorst der Romeinsche

liërzangers waardig, is het niet te min, billijk te zeggen, dat de Heeren *BILDERDIJK*, *FEITH* (zie die artikels) en *TOLLENS* ook aanspraak kunnen maken, op dezen schoonen titel. Wij zullen niet op ons nemen, van uitspraak te doen, tusschen deze vier groote dichters, die allen de eer van hun land waren, en de laatste nog is. Wij zullen voor degenen, die niet willen, dat men stiltwijgend datgene voorbij ga, wat een beroemd schrijver geschreven heeft, bijvoegen, dat er nog drie onuitgegeven redevoeringen van *HELMERS* bestaan, waarvan de eene eene vergelijking is, van de *Fransche* met de *Hollandsche* dichters, in het heldendicht, het treurspel en de ode; de andere een lofdicht op *LUCRETIA WILHELMINA VAN MERKEN*, eene zeer beroemde dichteres. De Heer *HELMERS* sprak deze beide redevoeringen uit, in de maatschappij *Felix Meritis*, te *Amsterdam*, de eerste in den ouderdom van 18 jaren, en de andere weinig tijds daarna: de derde heeft tot onderwerp den *Lof van Keizer JULIANUS*. Het portret van *HELMERS* is na zijnen dood geschilderd, door *J. VAN SMIES*; en vervolgens door *W. VAN SENUS* gegraveerd; men vindt hetzelfde op het titelblad van het eerste deel van zijne *Nagelatene Gedichten*.

HELMONT (JOANNES BAPTISTA VAN), een Brusselsch edelman, in 1577 geboren, vestigde zich te *Vilvoorden*, alwaar hij een groot gedeelte van zijn leven doorbragt, zich geheel en al aan de beoefening der schei- en geneeskunde overgevende. Na in zijne verhandeling *De magnetica vulnerum curatione*, en in andere door hem geschrevene werken, dwaalingen te hebben onderwezen, die, volgens het oordeel der theologische faculteit van *Leuven*, openlijk kettersch waren, werd hij in de gevangenis van het aartsbisdom *Mechelen* opgesloten; hij herriep vervolgens zijne dwaalingen; onderwierp al zijne schriften aan het oordeel der Roomsche kerk; leefde als een goede Catholijke, door alle weldenkenden geacht, en overleed, na de laatste sacramenten met zeer vele stichting te hebben ontvangen, den 30 December 1644. Wij ontleenen dit verhaal, van de op verzoek zijner weduwe, na zijnen dood, door den aartsbisshop van *Mechelen* afgelegde getuigenis, gedagteekend *Brussel*, den 23 October 1646. VAN HELMONT was weinig boven een kwakzalver verheven, en volgde blindelings de droomerijen van PARACELsus, men erkent in hunne gemeenschappelijke denkbeelden het *mesmérismus* en het

cagliostroscismus onzer dagen. Zijn algemeen geneesmiddel was eene hersenschim, die hem niet aan den dood kon ontweyden. Hij bezat daarenboven, even gelijk PARACELsus, de ijdelheid van eenen adellijken Duitscher: daar hij door het beoefenen der geneeskunde meende zijnen rang te kort te doen, verliet hij zijn vaderland, en verscheen eerst tien jaren later weder in hetzelfde. De beroemde ELZEVIJN werd met het drukken der verzameling van werken van VAN HELMONT belast, die onder dezen titel in het licht verscheen: *Ortus medicinae, id est initia physicae inaudita, progressus medicinae novus, in morborum ultiorem ad vitam longam*, Amsterdam, 1648, 1652, in 4.to, *Venetië*, 1651, in fol. Deze zelfde verzameling der werken van VAN HELMONT is later verscheidene malen herdrukt, onder den titel van *Opera omnia*, en in het Nederduitsch, Fransch en Engelsch vertaald. De voortbrengselen van dezen scheidkundige zijn meestal na zijnen dood in het licht gegeven, en men acht dezelve weinig, omdat zij zonder orde en zonder verband zijn; het handschrift was aan den drukker overgelaten, zonder herzien te zijn; maar men stelt meer belang in die,

welke hij zelf heeft in het licht gegeven. Zijne schriften handelen over de natuur- of geneeskunde. De voornaamste zijn: 1.° *De magnetica vulnerum curatione*, Parijs, 1621, in 8.º — 2.° *Febrium doctrina in audita*. — 3.° *Ortus medicinae*. — 4.° *Supplementum de aquis Spadanis*, Luik, 1624, in 8.º enz. HENDRIK DE HEERS, lijfarts der prinsbisschoppen van Luik, ERNST en FERDINAND, wederlegde deze verhandeling, door zijne *Deplementum supplementi de Spadanis fontibus*; Luik, 1624, in 8.º — Zie PARACELSUS en GOELENUS.

HELMONT (de vrijheer FRANCISCUS MERCURIUS VAN), Zoon van den voorgaande, in 1618 geboren, verbond zich, nog zeer jong zijnde, met eene troep heidens of landloopers met welke hij verscheidene gewesten doorkruiste. Men hield hem verdacht den *steen der wijzen* te hebben gevonden, wjl hij met geringe inkomsten vele verteringen maakte. Hij heeft werken over godgeleerde onderwerpen nagelaten: 1.° *Alphabeti vere naturalis Hebraici delineatio*. — 2.° *Cogitationes super quatuor priora capita Geneseos*, Amsterdam, 1697, in 8.º — 3.° *De attributis divinis*. — 4.° *De inferno*, enz. Men ziet door deze werken, dat hij een zonderlinge en tegen-

strijdige geest was. Hij geloofde aan de zielsverhuizing. Een gedeelte van zijn leven bragt hij bij den vorst van *Sulzbach* door, begaf zich vervolgens op verzoek der keurvorstin van *Brandenburg* naar *Berlijn*, en overleed kort daarna te *Cölln* aan de *Spree*, een gedeelte dier stad uitmakende, in 1699. De beroemde LEIBNITZ vervaardigde voor hem een grafschrift, dat, ondanks de lofspraken, die hetzelfde bevat, het denkbeeld geeft van eenen opgetogene en geestenziener:

Nil patre inferior, jacet hic
 Helmontius alter,
 Qui juuxit varias mentis et ar-
 tis opes:
 Per quem Pythagoras et Cab-
 bala sacra revixit,
 Eleusque, parat qui sua cunc-
 ta sibi.

[De vrijheer VAN HELMONT was met bijna al de vrije kunsten en handwerken bekend, zelfs met die, welke het meest in tegenstrijdigheid waren; hij kon bijv. schilderen en schoenen maaken. Na zich in *Italië* op eene onbescheidene wijze uitgedrukt te hebben, werd hij gedurende verscheidene maanden gevangen, waarna hij zich naar *Duitschland* begaf.]

HELOÏZE, abdis van het bedehuis den *Trooster* (*Patruet*), beroemd, door haren geest, hare minnarjen

en hare boétvaardigheid, overleed den 17 Mei 1164, in den ouderdom van 63 jaren, en 22 jaren na haren echtgenoot. (Men zie hare geschiedenis in het artikel ABEILLARD). Wij zullen er enkel bijvoegen, dat zij de voornaamste oorzaak is der beruchttheid van ABEILLARD, van die voornamelijk, welke hij in deze eeuw geniet, waarin zijne minnarijen genoegzaam een voldoende titel zijn, om er eenen held van te maken. Ook is hij nooit zoo zeer geroemd. » Welke verdienste ABEILLARD ook van den kant des geestes en der wetenschap bezeten hebbe, zegt een oordeelkundig schrijver; zou men minder over hem spreken; zonder den minnenhandel, welke hij met de schoone en geleerde HELOÏZE heeft gehad. De zonderlinge schoonheid dezer maagd, de uitgebreidheid van haren geest, hare kennis van het Hebreeuwsch, Grieksch en Latijn, hare scherpzinnigheid in de verhevenste geheimen der Schrift en der godgeleerdheid, de hooge adel der MONTMORENCI'S, waaruit men wil, dat zij haren oorsprong nam, dit alles zette eenen man luis-ter bij, voor wien zij zich verklaard had. Ik durf zelfs onbeschroomd beweren, dat de werken der scholierster aan die des meesters den

prijs hebben gegeven. Men geloove, wat men wil, ik ben overtuigd, dat indien men bij het herdrukken der werken van ABEILLARD, de brieven dezer heldin wilde weglaten, de uitgever ongetwijfeld eene slechte rekening zoude maken; want men kan niet ontkennen, dat deze wijsgeer over zijne schriften al datgene heeft uitgestort, wat de bovenna-tuurkunde het meest spitvinnigs en ingewikkelds bevat. Men ziet niet altijd wat hij ons wil leeren; hij vermoeit, hij verveelt; zijne boeken kwellen den lezer." Men heeft drie Brieven van HELOÏZE onder die van ABEILLARD; welke vol zielen verbeeldingskracht zijn. De *Brieven* dezer beide minnaars in 1616, door AMBOISE, in 4.to in het licht gegeven; zijn zulks op nieuw te *Londen*, 1718, in 8.vo, en te *Parijs* in het Latijn en Fransch, door dom GERVAISE, oud abt van *la Trappe*, in 2 dl.ⁿ in 12.mo. Dezelve zijn nagevolgd door POPE, en door verschillende Fransche dichters, die zich om strijd beijverd hebben, om aan dezelve in hunne taal, alle bevalligheden te geven, die zij in het Latijn hebben. COLARDEAU is hierin, in het Fransch het best geslaagd. [Deze *Brieven* zijn ook in Spaansche en Hoogduitsche verzen vertaald. — Dezelve

zijn eerst door DIRK SMIT en naderhand door TOLLENS meesterlijk in het Nederduitsch overgebracht.]

HELSHAM (RICHARD), hoogleeraar in de genees- en natuurkunde aan de universiteit van *Dublin*, is de schrijver eener *Verhandeling over de proefondervindelijke natuurkunde*, na zijnen dood gedrukt. Dit werk wordt in *Engeland* zeer geacht.

HELVETIUS (ADRIANUS), een Hollandsche arts, in 1661 geboren, was de zoon van JOANNES FREDERIK, lijfarts der staten-generaal en des prins van *Oranje*, door verscheiden werken bekend, vol met de uitzinnigheden der *alchimisten*, overleed in 1709. ADRIANUS kwam te *Parijs*, zonder enig oogmerk, om er zich te vestigen, enkel om de zeldzaamheden dier hoofdstad te zien, en om poeders, door zijnen vader vervaardigd, aan den man te brengen. Daar dit geneesmiddel niet veel aftrek had, schonk hem een drogist, 5 á 6 ponden *Braziliaansche wortel*, die hij hem als iets kostbaars gaf. De jonge HELVETIUS liep oogenblikkelijk naar het ziekenhuis, om *experimentum in anima vili* te maken, en na de kracht van zijn middel tegen den rooden loop te hebben ondervonden, liet hij hetzelfde aanplakken. Al

de door deze kwaal aangestaste zieken vervoegden zich bij hem, en hij genas hen alle. LODEWIJK XIV. beval hem het middel publiek te maken, dat zulke bewonderenswaardige uitwerkselen te weeg bragt: hij verklaarde, dat zulks de *ipecacuanha* was, en ontving 1000 *Louis d'or* tot eene belooning. Hij werd vervolgens algemeen opziener der ziekenhuizen in *Fransch-Vlaanderen*, en lijfarts van den hertog van *Orleans*, regent des rijks. Hij overleed den 20 Februarij 1727, eenige werken nalatende. Het meest geachte is zijne *Verhandeling over de meest gewone ziekten, en over de onfeilbare middelen, om dezelve te genezen*, 2 dl.ⁿ in 8.vo, 1724, waarvan er verscheiden uitgaven bestaan.

HELVETIUS (JOANNES CLAUDIUS ADRIANUS), zoon van den voorgaande, staatsraad, eerste lijfarts der koningin van *Frankrijk*, algemeen opziener der militaire hospitalen, werd te *Parijs*, den 18 Julij 1685 geboren. Hij werd, even als zijn vader, door het hof en de stad gezocht, en overleed in 1755. Deze geneesheer was even zoo eerbiedwaardig om zijne regtschapenheid als om zijne kunde. De zachtheid zijner zeden en de gerustheid zijner ziel waren op zijn aangezicht te lezen. Hij ver-

spreidde met hetzelfde vermaak en zijne kundigheden en zijne inkomsten. Bij zijn overlijden vermaakte hij al de boeken zijner bibliotheek, welke de geneeskundige faculteit van *Parijs* niet in de hare had, aan dat genootschap. Er bestaat van hem: 1.° *Ideë etc. (Algemeen denkbeeld der dierlijke huishoudkunde)*, *Parijs*, 1722, in 8.vo. Dit achtbaar werk is met zeer uitgebreide aanmerkingen verrijkt, over de behandeling der kinderziekte. — 2.° *Principia physico medica, in tyronum medicinae gratiam conscripta*, *Parijs*, 1752, 2 dl.ⁿ in 8.vo, en verscheiden andere geachte werken over de geneeskunde.

HELVETIUS (CLAUDIUS ADRIANUS), te *Parijs* in 1715 geboren, was de zoon van den voorgaande. Hij volbragt zijne studiën aan het collegie van *LODEWIK den grooten*, onder den beroemden pater *PORÉE*, die, daar hij in de zamenstellingen van zijnen jongen kweekeling meer gedachten en verbeeldingskracht, dan in die van zijne overige leerlingen vond, hem eene bijzondere opvoeding gaf: maar de treurige leer der ongodisterij deed er hem de vrucht van verliezen; hij gaf zich geheel en al aan dit even zoo ongerijmde als verwoestende

stelsel over. en gaf in 1758 zijn werk *De l'esprit (Over den geest)* in het licht, dat door het parlement van *Parijs* verboden werd. Sedert de onaangenaamheden die de schrijver zich door dit werk op den hals had gehaald, deed hij verscheiden reizen. In *Frankrijk* teruggekeerd, bragt hij het grootste gedeelte des jaars op zijn landgoed van *Vorédoor*, alwaar hij den 26. December 1771 overleed. Zijne werken zijn: 1.° *De l'esprit (Over den geest)*, 1768, in 4.to, en 3 dl.ⁿ in 12.mo. Dit werk, dat hij het hof, en der koninklijke familie durfde aanbieden, verwekte dadelijk de algemeene verontwaardiging: op den 10 Augustus trok de staatsraad, bij vonnis, het *privilegie* in, den 12 Mei op de goedkeuring van den boekenkeurder *TERRIER* verleend. Door het onweder, dat er tegen hem broeide, afgeschrikt, deed *HELVETIUS* verscheiden herroepingen, die onvoldoende werden geoordeeld, en zijn werk, door den heer *DE BEAUMONT*, aartsbisschop van *Parijs*, door eenen apostolischen brief van paus *CLEMENS XIII.* en door de theologische faculteit van *Parijs* veroordeeld, werd bij vonnis van het parlement den 10 Februarij 1759, verbrand. Men vindt eenige welsprekende stukken in

hetzelve; maar te gelijker-tijd al de dolzinnigheden van het *materialismus*: het schiet in orde te kort, en is vol van eenen bondigen geest onwaardige sprookjes. Eene zijner geliefkoosde stellingen, die als de grondslag van zijn stelsel moet beschouwd worden, is dat de mensch enkel daarin van de dieren verschilt, dat hij handen heeft; even als of de aap, die zoo ver van den mensch verwijderd is, er geene had. Voor het overige, is deze dwaling slaafsich, afgeschreven uit den ouden ANAXAGORAS (zie dat artikel), aan wien PLUTARCHUS verwijt van gezegd te hebben, » dat de rede en de wijsheid, de meerderheid van den mensch *enkel daaruit ontstaan, dat hij handen heeft*, en geene pooten; terwijl hij had'kunnén zeggen, hetwelk oneindig meer naar waarheid is, dat indien de mensch handen heeft, zulks is, omdat een verstandig en redelijk wezen van werktuigen moest voorzien zijn, geschikt om zijn verstand in uitoefening te brengen. » Eene andere dwaling van HELVETIUS, en die geen zeer voordeelig denkbeeld van zijn hart geeft, is, dat de vriendschap slechts eene zaak des eigenbelangs is; een denkbeeld uit EPICURUS ontleend, en door den Romeinschen redenaar als ongerijmd en oonteerd wederlegd. (*Acad.*

Quest. l. 2, n.º 131; De amic. n.º 30, 31, enz.) — 2.º *Le Bonheur (Het Geluk)*, dichtstuk in zes zangen, in 8.º, 1772, met fragmenten van eenige *Brieven*. Men gevoelt genoegzaam over welk geluk een godverzaker kan handelen: van de 280 stelsels, die de heilige AUGUSTINUS over het geluk telt, kan men zeggen, dat HELVETIUS het slechtste gekozen heeft. Hij plaatst hetzelve in eene eeuw van licht, waarin men het belang van ieder in het bijzonder zich met het algemeene belang zal zien verbinden. Dit nagelaten en onvoltooide werk, biedt slechts zwakke fliekringingen van ingeving aan. Het verdrichtselsel van hetzelve is gemeen, of, om zoo te spreken, nietsbeteekenend, de gang eentoonig en slepend: de dichtregels zijn als een-proza zonder kleur, op eene gewrongene wijze aan de berijming onderworpen. — 3.º *De l'homme (Over den mensch)*, 2 dl n in 8.º; een niet minder ongerijmd werk dan dat *Over den Geest*. De schrijver was hofmeester der koningin en hij was algemeen pachter geweest: zijne ongodsdienstigheid deed hem deze posten verliezen. HELVETIUS bezat echter zachte zeden, en zijne, tot de weldadigheid en deugd overhellende inborst, heeft niet dan met tegenzin aan de noodlottige indrukken der goddeloos-

heid schijnen toe te geven. Alvorens zijne verbindtenis met eenige valsche wijsgeeren, kwam hij er openlijk voor uit, niet alleen van opregtelijk aan het Christendom verknocht te zijn, maar hij oefende ook de pligten van hetzelfde met eene buitengewone godsvrucht uit. « *Ik ben getuige geweest,* » schreef den 13 November 1775, eene zeer geloofwaardige persoon, die tijdens de gebeurtenis, welke zij verhaalt, aan het hof was, « ik ben getuige geweest van de verleiding van den armen HELVETIUS. Dit was het werk zijner verbindtenis met V..., die, hoe godsdienstig HELVETIUS ook was, (zoo dat hij zelfs zijne familie, geheel uit brave lieden bestaande, verontrustte), in een jaar tijds eenen godverzaker van hem maakte. Het was de zucht tot rijmen, die deze noodlottige kennismaking te weeg bragt. Ik zucht er dagelijks over sedert zijnen dood, en ik veracht er daarom des te meer den bewerker van, aan wien het te wenschen ware, dat men.... *Parijs den 13 November 1775, van S. P.* » Het oorspronkelijke van dezen brief is in handen van den eerbiedwaar-

digen man, aan wien dezelve geschreven werd. Een wijsgeer (de markgraaf d'ARCGENS), dien men niet zal verdenken van aan de godsdienstige schrijvers gunstig te zijn, maakte tusschen de wijsbegeerte van HELVETIUS en die van MOZES, de volgende vergelijking. « Deze laatste, zegt hij, is niet die dorre en drooge wijsbegeerte, waarvan de spitsvinnigheid in redeneringen vervliegt, en welker krachten zich uitputten in voor het geluk der menschen nuttelooze nasporingen; deze noodlottige wijsbegeerte, die met de bijl in de hand, en den band voor de oogen, alles neerslaat, omver werpt, vernielt, en niets oprigt; die in hare goddelooze dolzinnigheid, haren God van de stof maakt, den mensch enkel door de vingers van de dieren onderscheidt, en hem te zijner ontwikkeling naar de bosschen zendt, om den dieren den eikel te betwisten. » Men heeft de werken van HELVETIUS dikwerf herdrukt, de meest volledige uitgaven zijn in 1775 in het licht verschenen; de eene bij SERVIÈRE, 5 dl.ⁿ in 8. vo; de andere bij PETRUS DIDOT, 14 dl.ⁿ in 12. mo (*).

K 4

(* De abt DE FELLEK heeft in dit, niet zeer gekuischt artikel, verscheiden dwalingen begaan, die wij onveranderd hebben gelaten, om aan onze lezers het nadeelige te doen gevoelen, dat er uit zou ontstaan, indien wij in het geheel des werks geene verbeteringen en bijvoegselen inlaschten. HELVETIUS wordt in dit artikel voorgesteld

HELVICUS (CHRISTOFFEL), te *Sprindlingen*, bij *Frankfort*, den 26 December 1581 geboren, en in den bloei zijner jaren den 10 September 1617 overleden, bekleedde met eer eenen leerstoel der Oostersche talen aan de akademie van *Giessen*, en liet eenige werken na. De meest bekende zijn: 1.° *Geschieden tijdrekenkundig tooneel*, in fol., *Frankfort*, 1666. Dit is eene verzameling van vrij nauwkeurige tijdrekenkundige tafelen, ofschoon niet vrij van misslagen, en ontsierd door het vertrouwen des schrijvers, in eenige oude kronijkschrijvers en com-

pilatoren. — 2.° *Synopsis historiae universalis ad annum 1612*, in 4.° 1637.

HELVIDIUS-PRISCUS, een Stoïcijnsch wijsgeer, veroorzaakte onlusten te *Rome*, onder het bestuur van **VESPASIANUS**. en werd met zijne medepligtigen verbannen. — Zie **VESPASIANUS**.

HELVIDIUS, een berucht *Ariaan*, een leerling van **AUXENTIUS**, loochende de maagdelijkheid van **MARIA** en beweerde, dat na de geboorte van **J. C.** de **H. Maagd** nog kinderen bij den **H. JOZEF** had gehad. Hij was

als eenen zeer geregelden jeugdigen leeftijd gevoerd hebbende; en in het tweede gedeelte zijner briefwisseling zegt ons **GRIMM**, dat de zucht naar roem hem onverwachts te midden van zijn wellustig leven overviel; hij verhaalt zijne kortstondige verbindtenissen, die wij goed geluk noemen, en hij voegt er bij, dat **HELVETIUS** alle vrouwen als zedeloos beschouwde, wyl hij zijn leven met zoodanige vrouwen had doorgebracht. **DE FELLER** geeft verder geen nauwkeurig denkbeeld, van de dwalingen van het werk *Over den Geest*. Dit werk bestaat uit vier Verhandelingen, waarvan men de hoofdzakelijke inhoud tot deze drie punten kan brengen: 1.° Dat al onze vermogens, zich tot de natuurlijke gevoeligheid bepalen, en dat wij enkel door de uitwendige bouworde van de dieren verschillen; 2.° dat ons belang, gegrond op de zucht tot vermaak, het eenige beweeggrad onzer oordeelvellingen, onzer handelingen en onzer genegenheden is; dat er geene vrijheid bestaat, en dat de begrippen van het regtvaardige en onregtvaardige, volgens de gewoonten verschillen; 3.° dat alle menschen in denzelfden graad voor dezelfde hartstogten vatbaar zijn, die de opvoeding alleen min of meer ontwikkelt. Men kan hieruit het geheele materialismus, en het vergif der leer van **HELVETIUS** zien. De zucht, om van zich te doen spreken, sleepte hem mede om een leerstelsel van de gevoelens te maken, die hij in de wijsgeerige kranslegd, die, in hare censuur, in vier deelen verdeeld, over de ziel, over de zedeleer, over de godsdienst, over het bestuur, onder elk dezer titels, al het laakbare aanvoert, hetwelk deze schrijver heeft nitgekraamd. **VOLTAIRE** en **GRIMM** stellen niet veel belang in dit werk, en in zijne wijsbegeerte der 18^e eeuw, heeft **LA HARPE** breedvoeriglijk al het vergif van het materialismus van **HELVETIUS** aangegond. Voor hem hadden andere schrijvers **HELVETIUS** aangerand, onder anderen **GAUCHET** en de abt **DE LIGNAC**.

Aanmerking van de Fransche Vervolgers.

een geestarijver, die in de 4.^e eeuw leefde. De H. HIERONYMUS heeft hem wederlegd.

HELYOT (PETRUS), een picpusser (*) religieus, onder den naam van *Pater HIP-POLYTUS* bekend, werd te *Parijs*, in 1660 geboren, hij deed twee reizen naar *Rome*, en doorkruiste een gedeelte van *Italië*. Het was aldaar, dat hij de voornaamste bouwstoffen verzamelde voor zijne *Geschiedenis der Klooster-, Religieuzen en Militaire orden, en wereldlijke Congregatiën der beide sekten, die tot op dezen oogenblik bestaan hebben*, met vrij getrouwe afbeeldingen hunner kleederdragen, *Parijs*, 1714 — 1721, 8 dl.ⁿ in 4.to Dit werk, de vrucht van eenen 25jarigen arbeid, is volgeleerde nasporingen, en is naauwkeuriger, ofschoon het zulks niet altijd is, dan die der schrijvers, die hem zijn voorgestaan. Zijn stijl is, zonder sierlijk te zijn, zeer natuurlijk en zuiver. Men drukte het 5.^e dl.ⁿ dezer *Geschiedenis*, toen de schrijver te *Picpus*, in 1716 overleed, na verschillende bedieningen in zijne orde te hebben bekleed. Er is eene

soort van *Verkorte Uitgave* van in het licht verschenen, *Amsterdam*, 1721; 4 dl.ⁿ in 8.vo, voor de religieuzen, alsmede voor de krijgslieden. De verkorting is zeer onnaauwkeurig; en wordt enkel om de platen gezocht. Pater HELIOT wat even zoo godvruchtig als geleerd. Men heeft van hem eenige stichtelijke werken; waarvan het meest bekende is: *le Chrétien enz. (De stervende Christen)*, in 12.mo

HEMELAERS (JOANNES), te 's *Gravenhage*, in 1580 van Calviniste ouders geboren, keerde, nog jong zijnde, tot den schoot der Catholijke kerk terug. Na zijne studiën volbragt te hebben, begaf hij zich naar *Rome*, alwaar hij zes jaren vertoofde, na verloop van welke hij te *Antwerpen*, een domheerschap verkreeg. Na die stad, door eene standvastige en opregte godsvrucht, gesticht, en groote diensten aan zijn kapittel bewezen te hebben, overleed hij den 6 November 1655. Hij gaf verscheiden werken in het licht, waarvan de voornaamste zijn: *Numismata imperatorum romanorum a JULIO CAESARE ad HERACLIVM, e Museo Arschotano, brevi et histo-*

K 5

(*) *Bedel-monniken, dus genoemd naar het dorpje Picpus bij Parijs, waar zij in 1601 hunne Congregatie begonnen.*
Vertaler.

rico commentario explicata, Antwerpen, 1615 en 1624, in 4.to, 1654, in fol.; *Utrecht*, 1709; *Amsterdam*, 1738, in 4.to (Zie HAVERKAMP). Ondanks deze uitgaven, is dit werk niet zeer algemeen. Nog heeft men van hem *Gedichten* en *Redevoeringen*.

HÉMERÉ (CLAUDIUS), bibliothecaris der *Sorbonne*, liet verschillende schriften na. De meestbekende voeren ten titel: 1.º *De academia Parisiensi qualis primo fuit in insula et episcoporum scholis*, 1367, in 4.to — 2.º *De scholis publicis*, 1633, in 8.vo — 3.º *Augusta Veromanduorum*, Parijs, 1643, in 4.to Hij overleed te *Saint-Quentin*, waarvan hij kanonik was, in 1650, in den ouderdom van omtrent 70 jaren.

† HEMERT (PAULUS VAN), te *Amsterdam*, in 1756 geboren, oud-hoogleraar der wijsbegeerte te 's *Gravenhage*, in welke stad hij den 10 Februarij 1825, als lid van het koninklijk instituut enz. overleed. Hij toonde zich steeds een der ijverigste voorstanders van de Kantiaansche wijsbegeerte, en droeg uit al zijn vermogen bij, om dezelve in de scholen van zijn vaderland en zijne sekte (de Calviniste) in te voeren; waardoor hij zich soms groote onaangenaamheden op den hals haalde, en

tevens de doorslaandste bewijzen leverde, van de zwakheid des gebouws van het Protestantismus; daar hij, als predikant te *Wijk bij Deurstede*, zich niet aan de uitspraak van het consistorie zijner gemeente, bij hetwelk hij van onregtzinnigheid beschuldigd was, willende onderwerpen, genoodzaakt was, om zijn ontslag te vragen. Hij werd later secretaris der commissie van weldadigheid te 's *Gravenhage*, en hield zich voornamelijk bezig, met het schrijven van werken, waarvan de voornaamste zijn: 1. *Grondbeginselen der Kantiaansche wijsbegeerte*, *Amsterdam*, 1795 — 1796, 4 dl.ⁿ in 8.vo — 2.º *Kritisch Magazijn*, *ibid*, 1798 enz. 6 dl.ⁿ in 8.vo — 3.º PAULI VAN HEMERT *epistola ad DANIELEUM WYTTENBACHUM*, ter wederlegging van de *Bibliotheca crita* van WYTTENBACH, waarin die geleerde de Kantiaansche wijsbegeerte heviglijk had bestreden. WYTTENBACH verdedigde zich in zijne *Philomathia*, dat door VAN HEMERT andermaal werd bestreden in zijne *Trias epistolarum*, 1810. Daarop door eenen leerling van WYTTENBACH aangerand, eindigde VAN HEMERT dezen lettertwist door de uitgave van een hekschrift, bij wijze van zamenspraak, onder den titel van *Strena PAULI VAN HEMERT ad DANIELEM WYTTENBACHUM*.

TENBACHIUM, *missa ipsis kalendis Januariis 1814.* — 4.º *Verhandeling over het verhevene.* — 5.º *Lektuur bij het ontbijt en de thee-tafel, 11 dln. 1807, bestaande uit Wijsgeerige letter- en geschiedkundige mengelingen.*

HEMMERLINUS (FELIX), ook MALLEOLUS genoemd; kanonik en zanger van *Zurich*, in 1428. Er bestaan van hem *Werken*, in twee deelen, zeer zeldzaam; beide in fol., zonder jaarmerk; noch plaatsaanwijzing, met Gothische letters. Het eerste deel is zeldzamer dan het tweede. In hetzelfde vindt men: *Dialogus de nobilitate et rusticitate*, enz. In het andere: *Tractatus contra validos mendicantes, Beghardos et Beghinos Monachos* enz., vol boerterijen zonder geest noch smaak, zoowel als zonder logica. De schrijver van den vriend der menschen heeft zeer wel bewezen, dat de bedelmonniken eene groote ontlasting en een groot gemak voor de maatschappij waren; en dat door zich te beperken, om van aalmoezen te leven, zij het aan hunne medeburgers overgelaten veld, vergrooten en verrijkten. HEMMERLINUS was zoowel in het stuk van Godsdienst als in het burgerlijke, een onrustige en woelige geest. Hij werd als een staatsmisdadi-

ger te *Zurich* gevangen gezet; hij was geheel met den nieuwen sekten-geest beziel, en moet als een voorlooper van LUTHER en CALVINUS, als een leerling van WICLEF en HUS beschouwd worden. Hij overleed in 1456.

HEMMINGA. — Zie SIXTUS VAN HEMMINGA.

HEMMINGIUS (NICOLAAS), in 1513 op het eiland *Laland* geboren, was de zoon van een hoefsmid. Na onder MELANCHTON, wiens geest en vriendschap hij verwierf, gestudeerd te hebben, werd hij tot predikant bevorderd, daarna tot hoogleeraar in het Hebreuwsch en in de godgeleerdheid te *Koppenhagen*, en vervolgens tot kanonik te *Roschild*. Hij had eenige onaangenaamheden te verduren van den kant der Lutheranen, die hem zijne neiging voor het calvinismus verweten; eenige jaren vóór zijnen dood, in 1600 overgevallen, werd hij blind. Men heeft van hem verscheiden niet zeer geachte werken, behalve zijne *Opusculæ théologiques*, waarin de Calvinisten veel belang stellen, en die te *Geneve* in 1564, in fol. gedrukt werden.

† HEMMELINCK of HEMMELING (JOANNES), een Vlaamsche schilder, in 1450 te *Damme*, bij *Brugge*, geboren, was een der eerste

meesters van de Vlaamsche school. Men kent van hem: *de Geboorte van J. C.*, voor het *Joannes-gasthuise Brugge*, waarin hij verzorgd was, *de Jagt der H. URSULA*, en *de H. CHRISTOFFEL, het kind JESUS dragende*, enz.

HEMERICOURT (JACOBUS DE), een Luiksch edelman, ridder van den H. JOANNES van *Jeruzalem* (thans *Malta*), den 18 December 1403, in den ouderdom van 70 jaren overleden, heeft in het licht gegeven *Spiegel der edelen van Hesbaye*, met platen, *Brussel*, 1673, in fol.; men heeft er eene nieuwe uitgave van geleverd, *Luik*, 1791, Dit werk is voor al de geslachtregister-schrijvers der *Nederlanden* grootelijks van nut geweest. Deze schrijver behoorde niet tot de familie, welke tegenwoordig nog dien naam draagt, zoo als men er zich gemakkelijk van kan overtuigen door de wijze, op welke hij er bij verschillende gelegenheden in zijn werk over spreekt. [Hij heeft een ander nagelaten, ten titel voerende: *Kort begrip der oorlogen van AWANS en WAROUX*. Men vindt eene beknopte *Levensschets* van dien schrijver in den *Esprit des Journaux*, van 1786].

† HEMSTERHUIS (TIBERIUS), te *Groningen* in 1685 geboren, en in 1766 te *Leyden* als hoogleeraar der Griek-

sche taal en geschiedenis overleden; een der uitstekendste *Hollandsche* letterkundigen, voornamelijk in de *Grieksche* taal, en de onderlinge overeenkomst van derzelver woorden en met die van het *Romeinsch*. Veel heeft hij aan den grooten *RICHARD BENTLEY* te danken. Zijn voornaamste leerling was *RUHNKENIUS*, en zijne voornaamste werken zijn het *Onomastikon* van *JULIUS POLLUX*; de *uitgelezene Gesprekken* van *LUCIANUS*, en de *PLUTUS* van *ARISTOPHANES*. In 1825 gaf *J. GEEL* *Anecdota Hemsterhusiana*, in het licht, *Leipzig* en *Leyden*. De inborst van *HEMSTERHUIS* was zacht en bescheiden.

† HEMSTERHUIS (FRANCISCUS), de zoon van den voorgaande, in 1720 te *Leyden* geboren, en in 1790 te 's *Gravenhage*, waar hij eenigen tijd den post van eersten kommiss van staat bekleedde, overleden. Hij heeft zich als wijsgeer zeer bekend gemaakt. Zijne wijsgeerige denkbeelden zijn voornamelijk vervat in *Sophyle ou de la philosophie*. De leer van het doel der schoone kunsten, en voornamelijk van de beeldhouwkunde, heeft hij ontwikkeld in zijnen *Lettre sur la sculpture*, 1760; aan de godsdienstige wijsbegeerte zijn toegewijd, de zamenpraak: *Aristée ou de*

la divinité, 1779, en *lettre de DIOCLES à DIOTIME sur l'athéisme*, 1785. De gezamenlijke schriften van F. HEMSTERHUIS, zijn het eerst door JANSSEN, in 1792 in het licht gegeven. In 1809 werden dezelve te *Parijs*, in 2 dl.ⁿ herdrukt, onder den titel van *Œuvres philosophiques de F. HEMSTERHUIS*.

HEMUS, koning van *Thracië*, zoon van BOREAS en ORITHYA, en echtgenoot van RHODOPE. Hij werd met zijne vrouw in eenen berg herschapen, wjl. hij zich als JUPITER, en zijne vrouw als JUNO had willen doen vereeren. Het is de berg *Hemus* of *Argentaro*, die *Romanië* en *Macedonië* van *Bulgarië* scheidt.

HENAO (GABRIEL DE), een Jesuit, te *Valladolid* in 1611 geboren, en in Februarij 1704, als doctor van *Salamanca* overleden, onderwees met roem in *Spanje*. Zijne werken zijn in 11 dl.ⁿ in fol., in het latijn. De beide eerste handelen over den hoogsten hemel; het derde over de *Eucharistie*; de drie volgende over de offerande der Mis; het 7.^e, 8.^e en 9.^e dl. over de middelbare wetenschap; en de beide laatste over de *Biskaaische oudheden*, onder dezen titel: *Biscaia illustrata*. Dit wordt nog het meeste geraadpleegd. Men heeft nog eenige andere

kleinere werken van dezen Jesuit, die geleerd was, en met keuze compileerde.

HENAULT (KAREL JOANNES FRANCISCUS), lid der Fransche akademie en van die der opschriften, honorair president der geregtelijke onderzoekingen, en opperbewindhebber der geldmiddelen van het huis der koningin van *Frankrijk*, werd te *Parijs* den 8 Februarij 1685 geboren, en overleed in die stad, op het einde van 1770. Hij was de zoon van een algemeen pachter, en was eenigen tijd lid van het *Oratoire* geweest. Nadat de president HENAULT er de bloemen der letterkunde geplukt had, keerde hij in de wereld terug, en behaalde in 1707 den prijs der Fransche akademie door zijn dichtstuk *l'Homme inutile (de nuttelooze mensch)*. Men heeft van hem: 1.º *Abrégé etc. (Beknopte tijdrekunde der Geschiedenis van Frankrijk)*, 1768, 2 dl.ⁿ, in 4.to; en 2 en 3 dl.ⁿ in 8.vo Dit is het volledigste en tevens beknoptste werk, dat er over de geschiedenis van *Frankrijk* bestaat. Het heeft veel opgang gemaakt, ofschoon het niet zonder gebreken is; maar het is zoo zeer boven de wijze verheven, waarop men tegenwoordig de geschiedenis beschrijft, dat men zeer onbillijk zoude

handelen, indien men hetzelfde strengelijk wilde beoordeelen. De abt FANTINDES-ODOARTS heeft er een vervolg van geleverd, waarin men noch de kunde, noch het oordeel, noch den smaak van zijnen voorganger aantreft. » Het is een abt en vicaris-generaal (zie zijn artikel), zegt een *criticus*, die ondernomen heeft, om van dit vervolg, eene kleine verzamelplaats van nieuw-wetse wijsbegeerte te maken, die de eeuw van LODEWIK XIV. hoort, wijl dezelve geen woordenboek, zoo als dat der *Encyclopédie* heeft voortgebracht, die de tegenwoordige zeden veel zuiverder en heiliger vindt, dan alles, wat men ooit gezien heeft, en die zich zindelijk, aan zulk een vals en belagchelijk geslap heeft overgegeven, dat zelfs de *Philozofen* zich niet hebben kunnen onthouden, zijn werk als de vrucht van ontstelde harsenen te beschouwen; maar niets moet in deze eeuw verwondering baren, waarin het vervolgen van geachte werken, een der geliefkoosde middelen is, om de dwaling te verspreiden, en vooral om de geschiedenis te verwringen. — Men vervaardigt van beroemde werken vervolgen, die men als noodzakelijke bijlagen doet beschouwen, en ent dus op

eenen gezonden boom, eene na moorddadige en vergiftige loot." — 2.º FRANCISCUS II., een geschiedkundig treurspel, in proza. Dit is een tafereel dier onstuimige tijden. — 3.º *Le reveil etc.* (*Het ontwaken van EPIMENIDES*), een blijspel. Hetzelve is met FRANCOIS II., en andere stukken gezamenlijk gedrukt, 1768, 2 dln in 12 mo. — 4.º *Les chimères* (*De hersenschimmen*), eene verlustiging, in één bedrijf, in eenen gezelschappelijken kring ten toneele gevoerd. De president HÉNAULT is nog bekend, door eenige *losse dichtstukjes*, die bevalligheid ademen. Men kan er over oordeelen, door den vierling, welken wij zullen aanhalen. Op eenen zekeren dag trad de koningin bij eene Hertogin binnen, op den oogenblik, dat deze aan den president schreef, en plaatste aan den voet van het briefje: » Raad eens welke hand u deze groete aanbiedt." Bij het antwoord voegde HÉNAULT de volgende dichtregels:

Ces mots tracés par une main
divine,
Ne m'ont causé que trouble et
qu'embaras;
C'est trop oser, si mon oeur
la devine;
C'est être ingrat s'il ne devine
pas.

Men vindt een *verslag* over het leven en de werken van

den president HÉNAULT aan het hoofd der verzameling zijner onuitgegevene werken [5.º Twee andere treurspeelen, MARIUS en CORNELIUS, waarvan het eerste te *Parijs* veel opgang maakte, 1806, in 8.vo VOLTAIRE weidde zeer uit in den lof der werken van den president HÉNAULT, met wien hij in briefwisseling was. De president schreef hem in den ouderdom van 80 jaren eenen zeer aandoenlijken brief, om hem van zijne dwalingen in het stuk van Godsdienst te doen terug komen, en van zijnen kant had VOLTAIRE dikwerf beproefd, om den president tot zijne partij over te halen; doch geen van beide bereikten hun doel.]

HÉNAULT of HESNAULT (JOANNÈS), de zoon van eenen bakker te *Parijs*, reisde door de *Spaansche Nederlanden*, *Holland* en *Engeland*. In zijn vaderland teruggekeerd, maakte hij zich bij den opperbewindhebber FOUCQUET door zijne Gedichten bekend. Nadat zijn beschermmer in ongenade was vervallen, en COLBERT in zijne plaats gesteld, vervaardigde de dichter tegen dezen laatste een klinkdicht, dat, hoewel hard, echter zeer schoone dichtregels bevat. Men weet wat deze groote Staatsdienaar, bij die gelegenheid zeide (Zie CONBERT.) Nadat HÉRAUT

zijnen misslag erkend had, trachtte hij al de exemplaren van zijn klinkdicht te vernietigen; maar, even als thans, verspreidde zich de hekelschriften al te gemakkelijk, dan dat hij hierin zou hebben kunnen slagen. HÉNAULT is niet alleen als dichter, maar ook als epikurist bekend. Men zegt dat hij enkel naar *Holland* ging, om SPINOSA te zien, en dat deze hem verachtte: maar zulks is niet genoeg bewezen. HÉNAULT was zeer op vermaken gesteld, en zocht de wroegingen van zijn geweten, door de dozzinnigheid van zijnen geest aan het bedaren te brengen. Hij ging van de ongodsdienstigheid tot de godsvrucht over; maar deze godsvrucht plotseling geboren, vervloog op dezelfde wijze. Hij overleed in zeer Christelijke gevoelens te *Parijs*, in 1682. Zijne *Gedichten* (*Poésies*) in 1670, in 12.mo verzameld, bevatten: 1.º Verscheiden *Klinkdichten*, onder welke men voornamelijk onderscheidt dat van de *Misgebaorte* (*L'Avorton*), dat in den tijd veel gerucht maakte, ofschoon het noch regelmatig noch naauwkeurig is, dat er valsche denkbeelden in voorkomen, en dat het verder geene andere verdienste bezit, dan twee of drie vrij goede tegenreden te bevatten. — 2.º *Brieven*, in

dichtmaat en in onrijm. Deze verzen zijn niet altijd ongedwongen, en aan het onrijm ontbreekt dikwerf de vlugheid. — 3.° Eene berijmde *Navolging* van het 2.° en 4.° bedrijf der *Troade* van SENECA: voor dergelijken arbeid bezat hij eenige begaafdheid. — 4.° Nog heeft men van hem de berijmde *Vertaling* van het begin van het Dichtstuk van LUCRETIVS, hetwelk men in de *Fureteriana* en elders vindt. Hij was met dit werk reeds ver gevorderd; maar zijn biechtvader liet het hem verbranden: eene daad, die welligt de zaligheid van HÉNAUT verzekerde, door eene opoffering, die hem zwaar heeft moeten vallen, vooral indien het vervolg aan het begin beantwoordde. » HÉNAUT, zegt LA MONNAYE, was een der mannen van zijnen tijd, die een vers het best wist te wenden. DESPRÉAUX, die in dat punt zoo kiesch was, ontkende zulks niet; en toen men hem vraagde, waarom hij, in het derde gezang van zijnen *Lutrin*, en in zijn negende Hekeldicht, met minachting over hem gesproken had, antwoordde hij, dat hij in plaats van HÉNAULT, eerst BOURSAULT, en later PERRAULT had geplaatst; maar na zich met deze laatste verzoend te hebben, had hij deze namen door HÉNAULT doen vervan-

gen, die in 1682 gestorven zijnde, buiten staat was, om zich te beklagen." Deze aanmerking van LA MONNAYE behoorde tot eer van BOILEAU, als eene aantekening in de werken van dien dichter voortekomen.

HENDRIK I., bijgenaamd *de Vogelaar*, omdat de afgezanten, die hem zijne verheffing tot de keizerlijke waardigheid kwamen aankondigen, hem met de vogeljagt bezig vonden; werd in 876 geboren, en was de zoon van OTTO, hertog van Saksen. De drie standen van *Duitschland* bevestigden hem als keizer in 919, in den ouderdom van 43 jaren. Hij was een der waardigste vorsten om de kroon te dragen. Onder hem werden de zoo verdeelde *Duitsche Heeren* weder vereenigd. De eerste vrucht van deze vereeniging was de ontheffing der schatting, welke men aan de *Hongaren* betaalde, en eene groote overwinning op deze geduchte natie behaald. HENDRIK gaf vervolgens wetten, nog van meer belang dan zijne overwinningen. *Duitschland* en *Saksen* hadden gebrek aan versterkte steden; noch de adeldom, noch het volk wilde zich gaarne opsluiten; van daar die gemakelijkheid, die de barbaren hadden, om hunne overwinningen tot aan den *Rijn* voortzetten. HENDRIK liet

steden bouwen, en de groote vlekken van *Saksen* en der naburige provincien met muren omringen. Om deze nieuwe sterkten te bevolken, verpligtte hij het negende deel der landbewoners, zich in de steden neder te zetten. Hij beval, dat de openbare vergaderingen en de feesten niet dan in de steden konden gevierd worden. Hij gaf aan de nieuwe burgers aanmerkelijke voorregten, tot zelfs diegene, die op het land bleven, te noodzaken, hen te voeden en het derde gedeelte van hunnen oogst naar de magazijnen der steden te vervoeren. De andere edellieden vatten tegen dezen eenen haat op, die nog bestaat en die zoo verre gaat, dat zij hun den adel betwisten, omdat zij overheidsposten aanvaard hadden. Men gaf hun den naam van *Viliani* (schurken). Als men naar billijkheid te werk gaat, was de goede rede aan hunne zijde; maar deze onderneming van HENDRIK was door de omstandigheden noodzakelijk gemaakt: de veiligheid des rijks vereischte het, maar indien de staatkunde het goedgekeurd heeft, het geheiligde regt van persoonlijke en wezenlijke eigendom, en de staat der zeden hebben er door geleden. HENDRIK bedwong ARNOLD den *Kwade*, hertog van *Beyeren*, overwon de Bohemers, de Slavoniërs,

de Deenen. Hij overwon het koningrijk van *Lotharingen*, onder KAREL den *Eenvoudigen*, en behaalde te *Mersburg* eene tweede overwinning op de Hongaren, in 934. Al deze voorspoed maakte hem niet hoogmoedig, maar hij bleef zedig onder zijne lauweren. Hij voerde nooit den naam van keizer, noch zelfs dien van koning van *Duitschland*, in zijne magtbrieven. Hij overleed den 2 Julij 936. OTTO, zijn oudste zoon, volgde hem op. HENDRIK, hertog van *Beijeren* en Bruno aartsbisschop van *Keïlen*, waren zijne twee andere kinderen. [De gebeurtenissen van de regering van HENDRIK I. zijn verzameld geworden, door DITHMAR, WITKIND, en JOANNES, KOENRAAD DIETERICH, men heeft nog zijn *Leven* door eenen ongenoemden in het *Thesaurus* van CANISIUS 3.^e deel].

HENDRIK II. (*Heilige*), bijgenaamd *de Krenpele*, achterkleinzoon van den voorgaande, en zoon van HENDRIK den *Jonge*, hertog van *Beijeren*, werd in 972, in het kasteel van *Abunde* aan den *Donau* geboren, en in 1002 tot keizer verkoren. Hij stichtte het bisdom *Bamberg*, sloeg HEZESON hertog van *Beijeren*, herstelde Paus BENEDICTUS VIII. op zijnen zetel, werd door dezen Paus in 1014, te *Rame*, tot keizer gekroond; verdreef de

Grieken en de Sarracenen uit *Calabrië* en *Apuglia*, bevredigde de Italiaansche onlusten, doorreisde *Duitschland*, overal teekenen van milddadigheid en regtvaardigheid nalatende. Het was in eenen dier laatste krijgsgtogten, dat, door de vijanden afgesneden en gevangen genomen, hij zich door eenen gevaarlijken sprong redde, waarvan hij de gevolgen gevoelde en waarvan hem den naam van *Kreupele* bijbleef: echter schrijven eenige schrijvers dit ongeluk aan eene zamentrekking der spieren toe, veroorzaakt door zijne groote vermoeijenissen. Hij stierf heiliglijk in 1024, in den ouderdom van 52 jaren. Hij is misschien van alle *Duitsche* keizers degene, die de kerken op de mildste wijzen beschonken heeft; echter werd er zijne magt niet door verzwakt. Zijn volk was gelukkig en zijne geldmiddelen waren in goede orde. Hij had te *Verdun* Benedictijner-monnik willen worden en vervolgens domheer te *Straatsburg*; maar hij diende God met meer stichting en vrucht op den troon, dan hij in de eenzaamheid van het klooster en in eenen staat, tot deszelfs persoonlijke heiliging bepaald, had kunnen doen. Men ziet in den ingang van de abdij van *St. VANNES* te *Verdun*, eene schilderij waarop *HENDRIK* is voorgesteld,

den schepter en de kroon verlatende, en het monnikskleed aan den heiligen Abt *RICHARD* vragende. Nadat de abt hem gehoorzaamheid had doen beloven, beval hij hem van voort te gaan, het rijk te regeren. Hetgeen uitgedrukt is in eene redevoering, waarvan de zin is: » De keizer is hier gekomen om in gehoorzaamheid te leven, en hij oefent deze deugd al regerende uit.» Men beweert, dat men tot zijne krooning te *Rome*, zich voor de eerste maal van den keizerlijken klood bediende. Paus *BENEDICTUS VIII.* vraagde hem alvorens hem te kroonen: *Wilt gij aan mij en mijne opvolgers de getrouwheid in alle dingen bewaren?* En dit is het eerste voorbeeld der gehoorzaamheid, die de keizers aan den Paus beloofd hebben. Hij had de deugdzame *CUNEGONDA* getrouwd (zie dat artikel) en liet haar maagd; zij zijn beide Heilig verklaard. Het was een wijs, voorzigtig, moedig, grootmoedig en heerlijk vorst, die het rijk in den boezem des vredes verrijkte, en het eerbiedwaardig voor zijne naburen maakte zoowel door de hulpmiddelen in den staat zelve daargesteld, als door de deugden van deszelfs hoofd. Een duidelijk bewijs van duizend anderen, van den invloed der Godsdienst, op het geluk der volken en den voor-

spoed der rijken. Dsgene, die in de staatkunde zijne uitstekende liefde voor den maagdelijken staat gelaakt hebben, hebben niet opgemerkt, dat het rijk verkiesbaar was, en dat de dood der keizers, die eene onnoemelijke nakomelingschap nalaten, dikwijls even zoo vele kuiperijen en onlusten veroorzaakte, alsof zij geene kinderen gehad hadden. [De kerk viert zijn feest, den 14 Julij. Men kan over de regering van HENDRIK II., de in het vorige artikel aangehaalde schrijvers raadplegen. Zijn leven aan ADELBERT, bisschop van *Utrecht* toegeschreven, is opgenomen in het *Thesaurus monumenta* van CANISIUS met aantekeningen van BASNAGE].

HENDRIK III. *de Zwarte*, zoon van keizer KOENRAAD II. werd in 1017 [te *Oosterbeek* bij *Arnhem*] geboren, en volgde zijnen vader in 1039, in den ouderdom van 22 jaren op. De eerste jaren van zijne regering, werden door oorlogen tegen *Polen*, *Bohemen* en *Hongarij* gekenmerkt; maar zij leverden geene enkele merkwaardige gebeurtenis op. De verwarving regeerde in *Rome*, zoo als ook in geheel *Italië*. De keizer trok over de bergen, om er den vrede te brengen, en slaagde er in, om denzelfden aan den Pauselijken

stoel te geven, door de verheffing van CLEMENS II. HENDRIK en zijne echtgenooten ontvingen vervolgens de keizerlijke kroon van den nieuwen Paus. Na eenige krijgsgtogten tegen de muiters van *Italië*, *Holland* en *Vriesland*, stierft deze vorst te *Botfeld* in *Saksen*, in 1056, en werd te *Spiers* begraven. Eenigen tijd voor zijnen dood had hij eene bijeenkomst met HENDRIK I. koning van *Frankrijk*. Deze hem verwijtingen gedaan hebbende, dat hij onregtvaardiglijk verscheidene provincien van de Fransche kroon afgescheurd, bezat, stelde hem de keizer voor, dit geschil door een tweegevecht te beslechten; maar de Fransche vorst weigerde zulks. Het is van dezen vorst, dat de Pausen de stad *Benevento* ontvingen, die hij aan LEO IX. afstond om de stad *Bamberg* van eenen leenpligt te ontheffen, die zij jaarlijks aan den heiligen Stoel betaalde.

HENDRIK IV., *de Oude*, zoon van HENDRIK III. verkreeg de keizerlijke kroon na hem, in den ouderdom van 6 jaren. AGNES, zijne moeder, eene bekwame en moedige vrouw, regeerde het rijk gedurende de eerste jaren. Van den ouderdom van 13 jaren af, regeerde HENDRIK zelf, en betoonde dapperheid tegen de oprerige vorsten van *Duitschland* en

vooral tegen de Saksers. Alles was toen in de schrikkelijkste verwarring. Dat men er over oordeele door het regt om *schattingen van de reizigers te eischen*: een regt, dat alle Heeren van den *Mein* en de *Wezer* tot aan het land der Slavoniërs onder de leenvoorregten telden. De keizer, alhoewel jong en aan alle vermakken overgeleverd, doorreisde *Duitschland*, om er eenige orde te bewerken, maar het was zonder veel uitwerksel. ALEXANDER II. gestorven zijnde, verhieven de Romeinen den kanselier HILDEBRAND, die den naam van GREGORIUS VII. aannam, een man van zuivere zeden, van eenen uitgebreiden geest en van eene onbuigbare standvastigheid. HENDRIK IV. bragt hem klagten tegen de Saksers in, steeds beteugeld en steeds gereed om de wapenen weder optevatten. Deze barbaren hadden den keizer doen bedreigen, van zijnen keizerlijken scepter aan eenen ander te geven, indien hij zijne raadslieden en zijne minnaressen niet verwijderde, indien hij met zijne vrouw niet woonde en indien hij niet van tijd tot tijd *Saksen* verliet, om de andere provinciën van zijn rijk te doorreizen. Men ziet dat deze gewaande barbaren vragen deden, die niet barbaarsch waren. HENDRIK IV. geloofde, dat de aanbliksems van het *Vatikaan*

een sneller uitwerksel, dan zijne wapenen zouden te weeg brengen. Hij wendde zich tot GREGORIUS. De Saksers beschuldigden den keizer van hunnen kant van *Simonie* en van verscheidene andere misdaden. Deze beschuldigingen waren niet zonder grond. De Duitsche keizers genoten gedurende langen tijd het leenregt, steunende op hetgene zij aan de bisdommen en aan de abdijen begiftigd of de inkomsten derzelve door hunne milddadigheden vermeerderd hadden. Maar keizer HENDRIK IV. wilde deze *beneficien* voor geld uitdeelen. De keizer, zegt VOLTAIRE, (welken wij hier bij voorkeur aanhalen), benoemde tot de bisdommen en HENDRIK IV. verkocht dezelve. GREGORIUS VII. kantte zich tegen dit misbruik aan (*Annal. de l'emp.*, tome I. er, ann. 1076); om er krachtadiger in te voorzien, belegde de Paus twee Kerkvergaderingen te *Rome* in 1078 en 1080, waarin hij het formulier der leenhuldigen, dat in den keizer eene geestelijke magt scheen te vooronderstellen, vernietigde. HENDRIK belegde in 1076 eenen *Rijksdag* te *Worms*, doet den Paus afzetten, en tegen hem een schotschrift in het licht geven, met ingebeelde en belagchelike misdaden aangevuld, beschuldigt hem van

tooverij en heiligschendingen, doet hem door eenen struikroover opligten op den oogenblik dat hij de H. Mis deed en in eenen toren opsluiten, waaruit hij door het Romeinsche volk weder wordt bevrijd. Het was als toen, dat de geschillen tusschen het Rijk en de Priesterschap met de grootste hevigheid losbarstten. De Paus sprak tegen HENDRIK den banvloek uit, waarmede hij hem reeds bedreigd had, en ontsloeg zijne onderdanen van den eed van getrouwheid. De Duitsche Vorsten, die volgens de toenmaals aangenome regtsgeleerdheid handelden, en den vrede aan een land wilden geven, dat door een twistgierig eigenzinnig en gewelddadig Vorst bestuurd werd, waren er op bedacht, om HENDRIK afzetten. Daar deze Vorst, die in zijne ziel de deugd van GREGORIUS huldigde, dezen slag wilde afwenden, zoo trok hij over de *Alpen*, en ging den Opperpriester te *Canosa*, eene sterkte aan de Gravin MATILDA toebehoorende, bezoeken. Na eene driedaagsche boete op de plaats van het kasteel, blootvoets en met een boetkleed bedekt, ontving HENDRIK eindelijk, onder de vernederendste voorwaarden de ontbinding. Vele schrijvers hebben de gestrengheid des Opperprie-

sters als overdreven afgeschilderd. Maar GREGORIUS sloeg geen geloof aan de opregtheid en duurzaamheid dier boetvaardigheid, en oordeelde, dat dezelve aan geene te sterke beproeving kon onderworpen worden; de gebeurtenis deed zien, dat hij zich niet bedroog. Nadat de Longobarden, verachting voor eenen Vorst hadden opgevat, die nu de laatzindigheid zoo ver dreef, dat hij ongenaakbaar, en dan weder schroomvallig en zwak tot laagheid toe, een dwingeland in zijnen voorspoed, een slaaf en bloed-aard in zijne tegenspoeden was, wilden zijnen jongen zoon KOENRAAD in zijne plaats verheffen. HENDRIK door de vrees opgewekt, van zijne Italiaansche staten te verliezen, maakte zich gereed, om zich op GREGORIUS te wreken. Deze Paus liet hem door de rijksvorsten op den rijksdag van *Forckheim* afzetten, en zijne scepter aan RUDOLF, Hertog van *Zwaben* geven. De afgezette keizer sloeg zijnen mededinger in verschillende gevechten, en deed hem eindelijk in den slag van *Volckshelm* sneuvelen. HENDRIK liet te gelijktijd den Opperpriester, in eene Kerkvergadering van *Brixen* afzetten, en GUILBERT, Aartsbisschop van *Ravenna*, in deszelfs plaats stellen, dien

hij door zijne wapenen op den Pauselijken stoel bevestigde. Na eene tweejarige belegering, maakte hij zich meester van *Rome*, en liet zich aldaar door zijnen onwettigen Paus als keizer kroonen. GREGORIUS overleed te *Salerno*; maar daarmede was de oorlog niet geëindigd. KOENRAAD, zoon van HENDRIK IV., door URBANUS II., tot koning van *Italië* gekroond, stond tegen zijnen vader op. HENDRIK, de tweede zoon des keizers, liet zich in 1106 de keizerlijke kroon opzetten, en nam den naam aan van HENDRIK V. De den vader vijandelijke Heeren voegen zich bij den oproerigen zoon. Men bewerkte eene bijeenkomst tusschen den ouden keizer en zijnen zoon, dezelve zou te *Mentz* plaats hebben. Na zijn léger afgedankt te hebben, begaf HENDRIK IV., zich op reis, om zich derwaarts te begeven. Maar de ontaarde HENDRIK V., door de magt zijner partij ondersteund, liet hem te *Ingelheim* gevangen nemen, en noodzaakte hem, na hem met geweld van al de rijkssieraden beroofd te hebben, afstand te doen van het bestuur. De ongelukkige HENDRIK IV., eerst naar *Keulen* en van daar naar *Luik* gevlugt, verzamelde een leger; maar na eenigen voorspoed, werden zijne troepen, door die van

zijnen zoon geslagen. Tot de uiterste ellende gebragt, arm, voortvlugtig, zonder hulpmiddelen, smeekte hij den Bisschop van *Spiers*, hem een wereldlijk domheerschap in zijne kerk te verleenen; hem voorstellende, dat, daar hij gestudeerd had, en zingen kon, hij den post van *lector* of onderzanger kon waarnemen: deze gunst werd hem geweerd. Zie daar het lot der door den hartstogt des toorns en der trotschheid beheerschte menschen; daar zij niets van de ware grootheid bezitten, zijn zij altijd beneden hun ongeluk, en vergrooten hetzelfde door de kleinmoedigheid hunner gevoelens, en de eigenzinnigheid hunner redmiddelen. Eindelijk van iedereen verlaten, schreef hij aan zijnen zoon, om hem te smeecken van toetestaan dat de Bisschop van *Luik*, hem eene schuilplaats verleende. » Laat mij, zeide hij hem in dien brief, te *Luik* blijven, zoo niet als keizer, ten minste als vlugteling; dat het niet tot mijne of veeleer tot uwe schande gezegd zij, dat ik in den paaschtijd verplicht ben geweest, nieuwe schuilplaatsen te zoeken." Hij overleed in die stad den 7 Augustus 1106, na zijne dagen en zijne kroon, aan zijnen zoon te hebben gezonden. Hij werd te *Luik* be-

graven, daarna [als in den kerkelijken ban zijnde] weder opgedolven, en gedurende vijf jaren van grafplaats beroofd, tot dat zijn zoon HENDRIK V. hem te Spiers in de begraafplaats der keizers liet beaardigen. Deze Vorst bezat geest en moed; hij vaardigde wetten uit, om den vrede van *Duitschland* te handhaven, en was steeds bereid, om denzelven met zijnen degen te verdedigen. Een blind vertrouwen jegens onbekwaine staatsdienaars, een dierlijke hartstogt voor de vermaken, het onverdragelijk misbruik om voor geld de kerkelijke waardigheden aan onwaardige onderdanen te verkopen, zijne trotschheid in den voorspoed, zijne lafhartigheid in de tegenspoeden, zijne trouweloos- en wreedheid, bezwalkten zijn bestuur, en waren de bron zijner ongelukken (Zie GREGORIUS VII.) Zijn *Leven* is door verscheiden schrijvers beschreven, onder anderen door JOANNES AVENTINUS (*Augsburg*, 1518, in 4.to), die hetzelfde door eene keuze zijner Brieven liet volgen.

HENDRIK V. *de Jonge*, in 1081 geboren, zoon van HENDRIK IV. of *den Oude*, volgde hem 1106 op (zie dat artikel). Hij deed weldra blijken, dat de opstand de onderdanen tegen hunnen vorst,

en de wreedheid eens zoons jegens zijnen vader, door geene opregte *kefde* voor de kerk ingeboezemd worden. Zoodra hij zich door den dood des ouden keizers onafhankelijk meester zag, matigde hij zich, als een onvervreemdbaar regt zijner kroon, die zelfde leenregten aan, welke aanleiding tot zijnen opstand hadden gegeven. In 1110 begaf hij zich naar *Italië*, maakte zich meester van paus PASCHALIS II., en dwong denzelven, hem het regt te verleenen, om tot de kerkelijke waardigheden te benoemen. Naauwelijks was de nieuwe keizer buiten *Italië*, of de opperpriester trok in twee kerkvergaderingen te *Rome*, in 1112 en 1116, de vergunning in, tot welke hij was gedwongen geworden; hernieuwde de besluiten tegen de kerkelijke leenregten, door leeken gegeven, en deed HENDRIK in den kerkelijken ban. Het duurde niet lang of die vorst keerde naar *Italië* terug, en na den dood van PASCHALIS II. en de verheffing van GALASIUS II., liet hij den nieuwen paus, midden in het conclave bij de keel grijpen, en met duizenden slagen overladen. Hij stelde hem vervolgens den onwettigen paus, GREGORIUS VIII. tegen. Door eenen nieuwen banvloek getroffen, en voor een dergelyk lot

als dat van zijnen vader beducht, belegde hij in 1122 eenen rijksdag te *Worms*, ten einde zich met paus *CALIXTUS II.* te verzoenen, die zijne legaten derwaarts zond. Met toestemming der standen, deed de keizer afstand van de benoeming van bisschoppen en abten, en aan de kapittels de vrijheid der verkiezingen overlatende, beloofde hij de geestelijken niet meer met staf en ring te beleenen, maar dat hij in plaats van die zinnebeelden, bij dergelijke plegtigheden, den scepter zoude gebruiken. Het grondgebied van den heiligen stoel werd geheel en al vrijgesteld, van de opperleenheerschappij des rijks. De keizer *RUDOLF* zag later van alle leen- en regaalregt af; maar zijne opvolgers wilden in dezen afstand geen genoegen nemen, en het vuur der tweedragt stond op het punt, om op nieuw los te barsten, toen *NICOLAAS V.* zulks voorkwam door het Duitsche concordaat in 1448 met *FREDERIK III.* gesloten. Nadat *HENDRIK V.* het verdrag van *Worms* had ondertekend, werd hij door de legaten van zijne excommunicatie ontbonden. De keizer overleefde deze gebeurtenis niet lang, eene besmettelijke ziekte verwoestte *Europa*; hij overleed aan dezelve te *Utrecht*, den 22 Mei 1125, als een ontaarde zoon, een

huichelaar zonder godsdienst, een onrustige nabuur, en een slechte meester, weinig betreurd. Het is onder dezen vorst, dat de heeren der groote leenen, zich in het oppergezag begonnen te bevestigen. Deze onafhankelijkheid, welke zij zich trachtten te verzekeren, en hetwelk de keizers zochten te beletten, droeg ten minste even zoo veel bij, als de gewelddadigheden, en het wispelturige gedrag van *HENDRIK* tot de onlusten, die het rijk verdeelden. *GERHARD*, abt van *Reichersberg* heeft het leven van *HENDRIK V.* beschreven. Hetzelve is met dat van zijnen vader door *GRETZER* in het licht gegeven, 1615, in 4.to

HENDRIK VI. de Gestrenge, zoon van *FREDERIK I. Barbarossa*, volgde zijnen vader in 1190, in den ouderdom van 25 jaren op. Reeds in den ouderdom van 4 jaren, in 1169, was hij tot Roomsche koning verkozen en gekroond. Reeds meer dan eene eeuw had de gewoonte bestaan, den titel van *Roomsch koning* te geven, alvorens men de keizerlijke kroon verleende. De oorzaak der onderscheiding dezer beide titels, kon wel het verlangen zijn, waarmede de keizers bezielde waren, om de keizerlijke waardigheid in hun huis te verleenwigen; en evengelijk in

het dalende Romeinsche rijk de keizers met dat oogmerk hunne zoons tot *Cæsars* deden verklaren, op dezelfde wijze bedienden, zich de Westersche of Duitsche keizers, die het woord *Cæsar*, hetwelk in de vergetelheid vervallen was, niet wilden gebruiken, van dat van *Roomsch-koning*: hierin welligt datgene navolgende, hetwelk werkelijk was te beurt gevallen aan *KAREL den Grooten*, die tot koning van *Italië* was gekroond, alvorens tot keizer té zijn benoemd. Hetgene, wat zonderling is, is dat, nadat *Italië* hun ontsnapt was, zij nog den naam van *Roomsch koning* behielden: altijd in denzelfden geest, om het keizerrijk erfelijk te maken, en door eenen titel, die zij wisten niets wezenlijks meer te bezitten, hunne kinderen aan te duiden, om derzelver plaatsen te vervullen, en op deze wijze de volken voortebereiden, om er hen in te zien opvolgen. *HENDRIK VI.* reeds tweemaal bij het leven zijns vaders, erkend en gekroond, vernieuwde dien toestel niet, en regeerde niettemin onafhankelijk. Na eenige togten in *Duitschland*, begaf die vorst zich naar *Apuglia*, om de regten te doen gelden, welke *CONSTANTIA*, zijne echtgenoot, dochter van *ROGER* of *RUTGER*, koning van

Napels en *Sicilië*, op die rijken had, van welke *TANCREDE*, een bastaard zoon van *ROGER*, zich had meester gemaakt. Eene der grootste lafhartigheden, welke een vorst in staat is, om te begaan, maakte den keizer deze verovering gemakkelijk. De onverschrokken koning van *Engeland*, *RICHARD Leeuwenhart*, van zijnen kruistogt terug komende, leed schipbreuk aan de kust van *Dalmatië*. Hij begaf zich op het grondgebied van *LEOPOLD*, hertog van *Oostenrijk*: deze hertog schond de gastvrijheid, sloeg den koning van *Engeland* in kluijsters, verkoopt hem aan keizer *HENDRIK VI.*, even gelijk de Arabieren hunne slaven verkoopen. *HENDRIK* trekt een groot losgeld voor denzelfden, en met dat geld gaat hij de *Beide Siciliën* veroveren. Hij laat het lijk van koning *TANCREDE* opdelfen, en, door eene even zoo wreede als nuttelooze barbaarschheid, houdt de beul aan dat lijk het hoofd van den romp af. Den jongen koning, zijnen zoon, worden de oogen uitgestoken; men ontmant hem, en sluit hem te *Chur*, bij de *Grauwbunders* in eene gevangenis op. Zijne zusters werden in de *Elzas* met hare moeder opgesloten; en de voorstanders dier ongelukkige familie, hetzij vrij-

heeren of bisschoppen, werden van het leven beroofd. Al de schatten werden weggenomen en naar *Duitschland* gevoerd. Deze gruwelen deden hem den bijnaam van den *Gestrenge* en den *Wreede* geven. Zijne wreedheid was de oorzaak van zijnen val; zijne eigene vrouw *CONSTANTIA*, wier familie hij had uitgeroeid, trad, zegt men, tegen hem in zamenzwering, en deed hem den 28 September 1197 vergeven.

HENDRIK RAPSON, landgraaf van *Thuringen*, tot de keizerlijke waardigheid verheven, droeg er eigenlijk gezegd enkel den titel van, en wel voor zeer korten tijd. Nadat Paus *INNOCENTIUS IV.*, keizer *FREDERIK II.*, in de kerkvergadering van *Lyon*, die zulks niet goedkeurde, had afgezet, verkozen de aartsbisschop van *Mentz*, *Keulen* en *Trier* met eenige *Duitsche* vorsten in 1246, den landgraaf van *Thuringen* in zijne plaats; maar deze nieuwe keizer overleed in het volgende jaar, aan eene wond, of liever uit verdriet, eenen veldslag tegen de troepen van *FREDERIK* verloren te hebben.

HENDRIK VII., oudste zoon van *HENDRIK*, graaf van *Luxemburg*, werd in 1308 tot keizer verkozen, en in 1309, in den ouderdom van 46 ja-

ren gekroond. Deze vorst was de eerste, die door slechts zes keurvorsten benoemd werd, alle zes groot-officiëren der kroon: de aartsbisschoppen van *Mentz*, *Trier* en *Keulen*, kanseliers; den paltsgraaf uit het huis van *Beijeren*, later grootmeester; den hertog van *Saksen*, uit het huis van *Ascanië*, groot-schildknaap; den markgraaf van *Brandenburg*, uit hetzelfde huis, groot-kamerheer. Het was de paltsgraaf, die krachtens de magt, hem door de overige keurvorsten verleend, *HENDRIK*, graaf van *Luxemburg*, tot *Roomsch koning*, toekomstigen keizer, beschermer der *Roomsche* en algemeene kerk en verdediger der weduwen en weezen benoemde. » Men ziet daar door, zegt een geschiedschrijver, dat de *Roomsche* kerk, hare uitbreiding, haar luister, hare veiligheid, het groote voorwerp der magt en bescherming der keizers, in eenen tijd uitmaakten, dien wij den barbaarschen noemen, en waarin men echter zoo wel wist, dat de godsdienst, de hechte grondslag der rijken, de eenige waarborg van het geluk der koningen en volken was. » **HENDRIK VII.** begaf zich naar *Italië*, na zijnen zoon *JOANNES* koning van *Boheme*, in *Duitschland* tot stedehouder te hebben benoemd. *Italië* werd toen maals verscheurd door de partijen der *Guelfen* en *Gi-*

bellijnen. Hij moest een gedeelte der steden en zelfs *Rome* belegeren. Deze stad was insgelijks in twee partijen verdeeld: de *ORSINI's*, door den koning van *Napels* ondersteund, hadden bijna de geheele stad bezet; de *COLONNA's*, die *Gibellijnen* waren, hadden enkel het kapitoel kunnen behouden. **HENDRIK VII.** werd er in 1312, in de kerk van *Lateranen* gekroond, na vruchteloze pogingen in het werk te hebben gesteld, om zich meester van de geheele stad te maken. Hij maakte zich gereed, om *Italië* te onderwerpen, toen hij te *Buon-convento* bij *Sienna*, in 1313, in den oaderdom van 51 jaren overleed. Er liep een gerucht, dat een *Dominikaner*, **BERNARDUS DE MONTAPULCIANO** genaamd, hem den dood had toegebracht, door hem op den feestdag der *Hemelvaart van MARIA*, met vergiftigen wijn te doen communiceren. Vele schrijvers zijn van dit gevoelen geweest; intusschen weten men, dat de ziekte des keizers langzamerhand ontstaan was, en dat zijn zoon **JOANNES**, koning van *Boheme*, patent-brieven aan de orde van den heiligen **DOMINICUS** gaf, waardoor hij broeder **BERNARDUS** onschuldig verklaarde aan de misdaad, van welke men hem beschuldigde. **MUSFATI**, staatsdienaar van den keizer, heeft zijn

leven in het *Latijn* in het licht gegeven.

HENDRIK van Bourgondië, bijgenaamd *de Grootte*, was de eerste hertog, die dat gewest in eigendom bestuurde. Hetzelve was eerst door de *Bourgondiërs* veroverd, die er in het jaar 413, een koninkrijk gesticht hadden. De kinderen van **CLONOVENS** maakten zich meester van dien staat, dien hun vader schattenpligtig had gemaakt, en het koninkrijk *Bourgondië* werd toenmaals verdeeld, in het eigenlijk gezegde hertogdom *Bourgondië*, en in het graafschap *Bourgondië*. Zij werden beide vereenigd onder het bestuur van **KAREL den Grootte**. *Bourgondië* werd toenmaals bestuurd door hertogen, die in het bezit van beneficiën waren, tot in 987, wanneer **HUGO CAPET**, koning van *Frankrijk*, hetzelve in vollen eigendom aan zijnen broeder **HENDRIK den Grootte** afstond. De gelijktijdige schrijvers, en vooral de kronijk van den **H. BENIGNUS**, prijzen zijne godsvrucht en zijne zeden, en stellen hem voor als zich eenig en alleen met het geluk zijner onderdanen bezig houdende. Deze vorst overleed in 1002, op zijn kasteel van *Pouillé sur Saône*. Hij liet geene kinderen na bij zijne vrouw **GERBERGA**, weduwe van **ADELBERTUS**, koning der *Longobarden*, maar

hij nam den zoon dier vorstin aan, uit haar eerste huwelijk geboren, OTTO WILLEM genaamd, en aan wien koning ROBERT, na eenen achttienjarigen oorlog, *Bourgondië* ontweldigde. Door een vergelijk, hetwelk hij later met ROBERT sloot, verkreeg OTTO WILLEM *Opper-Bourgondië*, met den titel van graaf van *Dijon*.

HENDRIK I., koning van *Frankrijk*, in Julij 1031, was de oudste zoon van ROBERT en van CONSTANTIA van *Provence*. Ondanks zijne moeder den troon beklimmen hebbende, had hij met eenen burgeroorlog te worstelen. CONSTANTIA, door Eudes, graaf van *Champagne*, en door BOUDEWIJN, graaf van *Vlaanderen*, ondersteund, verwekte eenen opstand, om de kroon aan haren tweeden zoon te geven. ROBERT, hertog van *Normandijë*, was den koning behulpzaam in het onderwerpen der muitelingen. De troepen der koningin werden geslagen, en de broeder van HENDRIK verplicht, hem den vrede te vragen. Hij gaf hem denzelfden, en deed te zijne gunste eenen afstand van het hertogdom *Bourgondië*, waaruit het eerste geslacht der hertogen van *Bourgondië*, uit koninklijk bloed is voortgesproten. Nadat hertog ROBERT overleden, en het bezit van het hertog-

dom *Normandijë* aan zijnen natuurlijken zoon WILLEM betwist was, vereenigde HENDRIK zich met hem, om hem behulpzaam te zijn in het heroveren van zijn erfdeel. Beide vereenigd, leverden den muitelingen slag, op de plaats genaamd *Val des Dunes* bij *Caen*. HENDRIK werd in denzelfden door een Coten-tijnsch edelman, door eenen slag met de lans van het paard geligt, doch rigtte zich weder op zonder gewond te zijn. WILLEM, later *de veroveraar* bijgenaamd, overwinnaar zijner vijanden in dien slag, geraakte in het vreedzame bezit van zijn hertogdom. Nadat zich een nieuwe pretendent, de neef van zijnen vader had opgedaan, ondersteunde HENDRIK hem tegen denzelfden WILLEM, op wien hij afgunstig begon te worden. Hij beproefde de verovering van *Normandijë*, doch zonder gevolg; en overleed te *Vitri en Brie*, den 4 Augustus 1060, in den ouderdom van 55 jaren, aan de gevolgen van eene ten onpas gebruikte artseneij, den roem nalatende van een groot veldheer en een regtvaardig koning; maar deze regtvaardigheid strekte zich niet tot nuttige gestichten en de verbetering van misbruiken uit; de eeuw van HENDRIK I was voor dergelijke veranderingen, die het algemeene geluk verzekeren, niet geschikt. Na den dood zijner

eerste vrouw het HENDRIK er eene tweede tot zelfs in *Moskou* zoeken: namelijk, ANNA, dochter van JAROSLAW, hertog van *Rusland*. Men beweert, dat de gestrengheid der Canons hem tot dit huwelijk bewoog: men mogt alstoen tot in den zevenden graad niet met zijne bloedverwante trouwen. «Zoo waakzaam, zegt zeker schrijver, was de aandacht der Kerk ten opzichte der zeden; en indien men thans vindt, dat hare wetten in dat punt te gestreng waren, moet men ook tot eer van dien tijd opmerken, dat niemand er zich over beklaagde.» De weduwe van HENDRIK trad weder in den echt met den graaf van *Crepi*; en na den dood van haren tweeden echtgenoot, keerde zij naar haar land terug, om aldaar te sterven. Zij had den koning gebaar *PHILIPPUS* en *HUGO*. HENDRIK, die haar ongetwijfeld wel kende, had haar niet tot voogdesse zijner minderjarige zonen benoemd. Zijn zwager, de graaf van *Vlaanderen*, verkreeg dit voogdijschap. Bij zijne eerste vrouw, *MATHILDA*, eene dochter van keizer *KOENRAAD II.*, had HENDRIK geene kinderengehad. *PHILIPPUS*, dien hij vóór zijnen dood tot koning had doen uitroepen, bekleedde den troon na hem. Men zal meer bijzonderheden over dien vorst en den volgende in de verschillende

schrijvers vinden, die de geschiedenis van *Frankrijk* beschreven hebben.

HENDRIK II., koning van *Frankrijk*, te *Saint-Germain en Laye* den 31 Maart 1518 geboren, was de zoon van *FRANCISCUS I.*, en van de koningin *CLAUDIA*, en volgde zijnen vader in het jaar 1547 op. *Frankrijk* was toenmaals in oorlog met *Engeland*; HENDRIK II., die zich onder zijnen vader in *Piëmont* en in *Roussillon* onderscheiden had, zette denzelven met het beste gevolg voort, en eindigde denzelven in 1550, door eenen vrij voordeeligen vrede. De Engelschen gaven hem *Boulogne* terug, voor vier honderd kroonen, in twee termijnen te betalen. Het volgende jaar is merkwaardig door het bondgenootschap, ter verdediging der protestanten in *Duitschland*, tusschen HENDRIK II., *MAURITS*, keurvorst van *Saksen*, en *ALBERTUS*, markgraaf van *Brandenburg*, alle drie vereenigd, tegen keizer *KAREL V.* In 1552 nam hij *Metz*, *Toul* en *Verdun* in, die althijdt aan *Frankrijk* zijn gebleven. Nadat *KAREL V.* aan de protestanten volkomene veiligheid ten opzichte van hunne godsdienst gegeven, en met de tegen hem verbonden *Duitsche* vorsten den vrede gesloten had, was HENDRIK II. de eenige, die met

den keizer in oorlog bleef. Om in de kosten van zulk eenen vernielenden oorlog te voorzien, verkocht hij een gedeelte zijner domeinen, stelde eene belasting van 25 *livres* op elken klokketoren, en eene andere op het zilverwerk der kerken. KAREL V. verscheen voor *Metz* met een leger van honderd duizend man. De hertog van *Guise*, door den geheelen hoogen adel van *Frankrijk* ondersteund, verdedigde die stad zoo dapper, dat de keizer verplicht was af te deinzen; maar die vorst nam vervolgens *Terouane* in, en vernielde hetzelfde tot op den grond. Om zich te wreken, verwoestte de Fransche vorst *Brabant*; *Henegouwen*, *Cambresis*, en scheen in den slag van *Renti*, in 1554, eenig voordeel op de keizerlijken te behalen, doch zag zich echter verplicht het beleg dier stad op te breken. Hij verloor in hetzelfde jaar den slag van *Marciano*, in *Toskane*. De uitputting der oorlogvoerende mogendheden verdraagde den oorlog, en deed te *Vaucelles*, in 1556, een vijfjarig bestand sluiten. Deze gebeurtenis werd gevolgd door den afstand van het bestuur van KAREL V., en door eenen nieuwen oorlog. PHILIPPUS II. met *Engeland* vereenigd, viel met 40,000 man in *Picardijë*, aan het hoofd van welke stond EMMANUEL PHILIBERT, hertog

van *Savooyë*, een der grootste veldheeren zijner eeuw. Het Fransche leger werd in den slag van *Saint Quentin*, den 10 Augustus 1557, zodanig geteisterd, dat er niets van het voetvolk overbleef. Alles werd gedood of gevangen genomen; de overwinnaars verloren slechts 80 manschappen; de connestabel van *MONTMORENCY* en bijna al de hoofdofficieren werden gevangen genomen; de hertog van *ENGLIËN* doodelijk gekwetst, de bloem des adels vernield, *Frankrijk* in rouw en in ontsteltenis. De hertog van *Guise* uit *Italië* teruggeroepen, verzamelde een leger, en stelde het rijk gerust, door de inneming van *Calais*, dat hij den Engelschen den 8 Januarij 1558, ontweldigde; hij nam daarboven ook *Guines* en *Diedenhoven* in. De hertog van *Nevers* maakte zich te gelijker tijd meester van *Charlemont*; de maarschalk van *Thermes*, van *Duinkerken* en *Saint-Vinox*. HENDRIK sloot den 3 April 1559 eenen vrede, die later de ongelukkige vrede werd genoemd, doch zulks in de daad niet was. *Calais* bleef aan *Frankrijk*; het is waar, dat zulks slechts voor acht jaren was; maar men wist wel, dat men voor dien tijd redenen zou hebben gevonden, om hetzelfde niet terug te geven. Men stelde den hertog van *Savooyë* weder in het bezit van een ge-

deelte zijner staten. Alles werd van weerszijde terug gegeven, het zij in *Italië*, het zij in *Frankrijk*, met uitzondering der drie belangrijke steden *Metz*, *Toul* en *Verdun*, die aan de Franschen verbleven. Door den zelfden vrede werden gesloten de huwelijken van ELIZABETH, dochter des konings, met PHILIPPUS II., en van zijne zuster MARGARETHA, met den hertog van *Savoye*. De feesten, welke hij bij gelegenheid van dit tweede huwelijk gaf, waren voor *Frankrijk* noodlottig. In een door hem aangelegd tournoospel, werd HENDRIK, terwijl hij in de straat *Saint-Antoine* tegen GABRIËL, graaf van MONTGOMMERY (zie dat artikel) met eene speer rende, gekwetst. De vorst overleed aan zijne wond den 10 Julij 1559. HENDRIK beantwoordde niet aan de hoop, welke men van zijn bestuur had opgevat. Hij was van natuur goed en tot de regtvaardigheid genegen; maar daar hij niets uit zich zelve durfde of kon doen, zoo was hij de oorzaak van al het onheil, dat diegenen stichtten, welke hem beheerschten. Zij lieten hem zulke overdrevene uitgaven maken, dat hij het rijk met groote belastingen overlaadde, en dat zij door het volk onder dezelve te doen gebukt gaan, zich zelve op de onregtvaardigste wijze verrijk-

ten. Men zou ook zijne zucht voor de schoone letteren en zijne milddadigheid ten opzichte van de geleerden hebben kunnen prijzen, indien de bedorvenheid van zijn hof, door zijn voorheeld gewettigd, de schoonste geesten van zijnen tijd niet had uitgenoodigd, om zich veel eer door ontuchtige gedichten dan door bondige werken te onderscheiden. De *galanterie* was onder de hovelingen algemeen in zwang; en de hartstogt des vorsten voor DIANA VAN POITIERS, hertogin van *Valentinois*, was het eerste beweegrad van alles; wat er in het bestuur plaats had. Deze vorst maakte, volgens BODIN, van de veelwijverij eene den dood schuldige zaak, en begon uet dezelve aan de doodstraf te onderwerpen. Hij was de eerste, die zijn afbeeldsel op de munt plaatste. Hij vaardigde zeer gestrenge bevelen uit tegen de calvinisten, niettegenstaande de goedheid de grondslag zijner inborst was; hij voorzag al het kwaad, dat dezelve eenmaal aan het rijk zonden berokkenen, en dat zij na der Kerk eene noodlottige scheuring te hebben toegebracht, ook den staat zouden schokken. Van de vier zonen, welke hij bij CATHARINA DE MEDICIS had verwekt, volgden FRANCISCUS, KAREL en HENDRIK hem na elkander op; de laatste, FRANCISCUS,

hertog van *Alexçon*, plaatste zich in het vervolg aan het hoofd der muitelingen in de *Nederlanden*; en zijne dochter MARGARETHA huwde met HENDRIK IV. Meestvrouw DE LUSSAN heeft de *Jaarboeken van HENDRIK II.*, 1749, 2 dl.ⁿ in 12. mo, in het licht gegeven; en de abt LAMBERT zijne *Geschiedenis*, 1755, 2 dl.ⁿ in 12 mo.

HENDRIK III., koning van *Frankrijk* en *Polen*, derde zoon van HENDRIK II., en van CATHARINA DE MEDICIS, werd te *Fontainebleau*, den 19 September 1551 geboren. Deze vorst droeg den titel van hertog van *Anjou*, van welken hij afstand deed, om dien van koning van *Polen* aan te nemen, toen deze kroon hem na den dood van SIGISMUNDUS AUGUSTUS, in 1573 was toegekend. De roem, dien hij reeds in den ouderdom van 18 jaren in de veldslagen van *Jarnac* en *Moncontour* behaald had, doch welken roem hij, bij het beklimmen van den troon weder verloor, had de *Polen* bewogen, hem te verkiezen. HENDRIK had sedert drie maanden bezit van dezen troon genomen, toen hij den noodlottigen dood van KAREL IX. zijnen broeder, vernam; hij verliet denzelfden, om in *Frankrijk* te midden der onlusten en verdeeldheden te komen regeren. Door LODEWIJK, kardinaal van *Guise*,

den 15 Februarij 1575, te *Reims* gezalfd en gekroond, handhaafde hij in het begin den roem van dapperheid, welken hij verworven had. Hij won in hetzelfde jaarden slag van *Dormans*, en besloot in de vergadering der staten, in 1576 te *Blois* gehouden, tot den oorlog tegen de hugenooten; maar deze partij was reeds te vermoegend, en men schonk aan dezelve te *Nérac* den vrede. Deze vrede, de voordeeligste, welken de calvinisten behaald hadden, stelde hen nog niet te vreden, en werd in 1580 gevolgd door een bevredigings-edikt, in hetwelk men hun de vrije uitoefening hunner godsdienst toestond. Men stond hun half verdeelde kamers in de acht parlementen van het koninkrijk toe. Men verbood de priesters of monniken, die gehuwd waren, te verontrusten, en hunne kinderen werden als wettig verklaard. Het koninkrijk scheen een weinig tot rust gekomen; maar het was een vuur, dat onder de asch smeulde, en HENDRIK III. deed niets, om de brand voor te komen. In plaats van op eene nuttige wijze voor den staat, zich zelve en de godsdienst te arbeiden, gaf HENDRIK zich met zijne gunstelingen aan verfoeilijke ongebondenheden over; terwijl hij, om zijne wroegingen te verstikken, tege-

lijktijd godsdienstige oefeningen pleegde. Hij hield met hen, afzonderingen, be-
devaarten, tuchtigde zich, stelde broederschappen van boetelingen in, en verscheen openlijk in derzelver gewaad. Men noemde hem enkel *Broer HENDRIK*. Wel verre dat deze huichelarijen zijne ondeugden zouden bemantelen, dienden zij enkel om dezelve meer in het oog te doen loopen. Hij leefde in de verwijfdheid en in de gemaaktheid eener *coquette*; om zijne schoone handen te bewaren, sliep hij met handschoenen aan van een bijzonder vel; hij legde een zeker deeg op zijn aangezicht en daarover eene soort van masker. Intusschen begonnen de onlusten in *Frankrijk* op nieuw. Het bevredigings edikt had de Catholijken misnoegd, en de vermetelheid der Hugenooten versterkt. Men vreesde zeer, dat het Calvinismus de heerschende Godsdienst zou worden, en deed zulks nog meer, na den dood van FRANCISCUS, Hertog van *Alençon*, eenigen broeder des konings, te *Château-Thierry*, in 1584 voorgevallen. Door dezen dood, werd de koning van *Navarre*, hoofd der Hugenooten de vermoedelijke erfgenaam der kroon. De Catholij kenwilden niet, dat hij regeren zoude. Er ontstonden drie partijen in den staat

welke men *de oorlog der drie HENDRIKS* noemde: drie der Catholijke ligue, door HENDRIK, Hertog van *Guise* aangevoerd; die der Hugenooten, waarvan HENDRIK, koning van *Navarre*, die later onder den naam van HENDRIK IV. regeerde, het hoofd was, en die van koning HENDRIK III. welke men *de staatkundige* of *koningsgezinde* partij noemde; op deze wijze werd de koning van algemeenen vader, dien hij behoorde te zijn, het hoofd eener factie. Hij bemantelde zijne vrees en zijne moedeloosheid in eene *verdedigingsrede*, waarin hij zich als schuldig erkende, en waarin hij de misnoegden smeekte, de wapenen neder te leggen. Hij stelde zich zelve aan het hoofd der Catholijke associatie, in de hoop er zich meester van te maken, en vereenigde zich met *Guise* tegen den koning van *Navarre*. Al de voorregten der Protestanten werden door een edikt in 1585 uitgevaardigd, ingetrokken. Deze nemen in *Guienne* en in *Languedoc* onder aanvoering van den koning van *Navarre* en den prins van *Condé* de wapens weder op. Paus SIXTUS V. het dreigend gevaar der Catholijke kerk inziende, vaardigde eene bul uit tegen deze beide Vorsten, en bevestigde de *ligue*. HENDRIK III. zond

JOYEUSE, zijnen gunsteling, met de bloem des Franschen adels, en een vermogend leger tegen hen op, het laatste werd door HENDRIK van Navarre, den 10 October 1587 te Coutras verslagen. De Hertog van Guise had de Duitschers en de Zwitsers, die het Navarresche leger wilden gaan versterken, geslagen. In Parijs teruggekeerd, werd hij er als de redder der natie ontvangen. De steeds zwakke en wispelturige HENDRIK III. beproefde om de *ligue* te doen vallen; hij durfde aan GUISE den toegang tot Parijs verbieden; maar hij ondervond te zijne kosten, wat het is, zonder magt te gebieden. GUISE, zijne bevelen verachtende, kwam te Parijs. Te vergeefs liet HENDRIK er den 12 Mei 1588 troepen binnenrukken, om zich van de kruisstraten meester te maken. Het volk sloeg dadelijk aan het muiten, verschanste zich en verdreef die troepen. Dit noemde men *la journée des barricades* (het gevecht der verschansingen). Hetzelve maakte den Hertog van GUISE meester der hoofdstad; de koning zag zich verplicht, om zich naar Chartres, en van daar naar Rouanen te begeven, alwaar zijne moeder, CATHARINA DE MEDICIS, hem bewoog het vereenigings-edikt te onderteekenen. Indien GUISE op den

dag der Barrikaden, eenen aanslag op het leven of de vrijheid des konings had gemaakt, zou hij de meester van Frankrijk zijn geweest; doch hij had een afgrijzen van eene zoodanige onderneming, en deze trek, zoo als vele andere, steekt op eene eervolle wijze af, bij de lasteringen, welke de Protestantsche schrijvers en de nieuwerwetsche wijsgeeren, tegen hem verzameld hebben. HENDRIK III. was veel minder kiesch. Hij begaf zich naar Blois, alwaar hij in 1588 de algemeene staten des koninkrijks beriep. GUISE kwam hem aldaar, in tegenwoordigheid van een ligchaam, hetwelk de natie voorstelde, bezoeken. HENDRIK en hij verzoenden zich aldaar op eene plegtige wijze; zij begaven zich naar hetzelfde altaar, communiceerden ergezamenlijk; de eene beloofde bij eede, alle vroegere beleedigen te vergeten, de andere van voortaan gehoorzaam en getrouw te zijn; maar tegelijkertijd ontwierp de koning den dood van GUISE, en liet hem op het einde van hetzelfde jaar 1588 met den kardinaal zijnen broeder, vermoorden. Het bloed dezer beide aanvoerders versterkte de *ligue*. De Hertog van MAVERNE, jongste broeder van den vermoorden Hertog, werd in 1589 door den raad van ver-

eeniging tot *luitenant-generaal van den koninklijken staat en de kroon van Frankrijk* verklaard. De voornaamste steden des rijks (*Paris, Rouanen, Dijon, Lyon, Toulouse*), als in eenparigen opstand geven zich aan hem over, en slaan openlijk tegen den koning aan het muiten. Men beschouwde hem niet anders, dan als eenen moordenaar en meineedige, zoo als hij in de daad was. De Paus excommuniceerde hem. Zeventig leeraars, in de *Sorbonne* vergaderd, verklaarden hem vervallen van den troon en de onderdanen van den eed van getrouwheid ontslagen. De factie der zestienen, uit de vurigste leden der *ligue* bestaande, zet de aan HENDRIK verknochte leden van het parlement in de *Bastille* gevangen. De weduwe van den Hertog van GUISE kwam regt vragen over den moord aan haren echtgenoot en aan haren zwager gepleegd. Op aanzoek van den procureur-generaal benoemt het parlement, twee raden, om het crimineel geding tegen HENDRIK VAN VALOIS, *voormalig koning van Frankrijk en Polen* aante stellen. Deze koning had zich met zulk eene verblindings gedragen, dat hij nog geen leger had: hij zond SANCY, om soldaten bij de Zwitsers te werven, en hij

schreef aan den Hertog van *Mayenne*, reeds hoofd der *ligue*, om hem te smeeken, den moord, aan zijnen broeder gepleegd, te vergeten. Hij zond tegelijkertijd naar *Rome*, om de ontheffing der *censures* te verzoeken, die hij zich door den dood van den kardinaal de GUISE had op den hals gehaald. Daar hij noch den Paus, noch de Parijzenaars kon bevredigen, nam hij zijne toevlugt tot HENDRIK van *Navarre*. Deze vorst kwam met zijn leger tot hem, bevrijdde hem te *Tours*, uit de handen van den Hertog van MAYENNE, die op het punt stond, om hem in te sluiten, en trok vervolgens op *Parÿs* aan. Maar alles veranderde van gedaante door de vermoording van HENDRIK III., door JACOBUS CLEMENT (zie dat artikel) met een mes getroffen, aan welke verwonding hij den volgenden dag 2 Augustus 1589 overleed, zonder bij zijne vrouw LOUISE van *Lotharingen*, op het kasteel van *Moulins* in 1601 overleden, kinderen natelaten. Met hem stierf de tak van VALOIS uit, die 261 jaren geregeerd, en 13 koningen aan *Frankrijk* gegeven had. Al zijne persoonlijke ongelukken, zoo wel als die van *Frankrijk* hadden derzelve bron in zijn zwak, wispelturig en veranderlijk karakter, en vooral in de

geringe kennis, die hij van den geest der sektarissen en voornamelijk der Calvinisten had. » Deze vorst, zegt een schrijver, die onpartijdig over hem spreekt, was de prooi der factiën; hij wilde dezelve bevredigen door toegevendheid; hij vleide hare woelingen, in plaats van dezelve tegen te werken; hij verbond zich met dezelve en de ongelukken van *Frankrijk*, van dag tot dag toenemende, bedreigden hem met den verschrikkelijksten val." Het is deze vorst, die in 1578 de orde van den *Heiligen Geest* instelde. Men wil, dat hij de statuten derzelve, volgens die van eene bijna gelijksoortige orde ontwierp, door **LODEWIJK I.**, koning van *Sicilië*, in 1352 ingesteld.

HENDRIK IV. *de Grootte*, koning van *Frankrijk* en *Navarre*, werd in 1553, op het kasteel van *Pau*, hoofdstad van *Béarn*, geboren. **ANTONIUS VAN BOURBON**, zijn vader, een zwak vorst, veel eer ongevoelig dan wreedzaam, was het hoofd van den Bourbonschen tak, dus genoemd naar een leengoed van dien naam, dat aan hun huis verviel, door een huwelijk met de erfgename van **BOURBON**. Hij stamde af van **ROBERT** van *Frankrijk*, graaf van *Clermont*, vijfden zoon van den heiligen **LODEWIJK**, en heer van **BOURBON**, Jo-

ANNA D'ALBRET, moeder van **HENDRIK IV.** was eene dochter van **HENDRIK D'ALBRET**, koning van *Navarre*. Zij stond op het punt, om hem ter wereld te brengen, toen haar vader haar eene schoone gouden doos met eene dergelijke keten toonde, en zeide: » Mijne dochter deze doos en hetgene, wat dezelve bevat, is voor u, ndien gij bij uwe verlossing een Gasconjisch liedje zingt: ik wil niet, voegde hij er bij, dat gij een weenend en stuursch kind ter wereld zult brengen." **JOANNA D'ALBRET** beviel kort daarna; en, gedurende de eerste barensmartten, zong zij een liedje in de Bearnese taal. De vader nam dadelijk het kind weg, wreef hetzelfde de lippen met knoflook, en deed het wijn drinken, een gebruik, dat sedert dien tijd in het koninklijke huis van *Frankrijk* altijd is opgevolgd. Het vervolg zijner opvoeding beantwoordde aan het begin derzelve. De jonge prins werd aan het hof van *Frankrijk*, onder de leiding van een kundig onderwijzer **LA GAUCHERIE** genaamd, tot in 1566 opgevoed. Alstoen wilde **JOANNA D'ALBRET**, zijne moeder, die openlijk het Calvinismus had omhelsd, hem te *Pau* bij zich hebben, en gaf hem **FLORIS CHRÉTIEN** tot onderwijzer. Zijn voedsel was zeer gewoon, en zijne kleederen eenvoudig en zom-

der optooisel. Hij ging al-
 tijd blootshoofds. Men zond
 hem met jongelingen van
 denzelfden ouderdom naar
 school; volgens het ge-
 bruik des lands en der tij-
 den, beklauterde hij met de-
 zelve de rotsen, en de krui-
 nen der naburige bergen. In
 het Calvinismus opgevoed,
 werd hij door zijne moeder
 ter verdediging dier sekte
 bestemd; te *la Rochelle* ver-
 klaarde men hem in 1569 tot
 hoofd derzelve, en de prins
 van *Condé* was zijn luite-
 nant. *HENRIK* was in den
 onderdom van 16 jaren, bij
 den slag van *Moncontour*
 tegenwoordig, en onderschei-
 de zich in denzelfden.
 Na den vrede van *Saint-
 Germain*, den 11 Augustus
 1570 gesloten, werd hij met
 de aanzienlijkste heeren zij-
 ner partij aan het hof gelokt.
 Men huwde hem twee jaren
 later uit, met de prinses
MARGARETHA van *Valois*,
 zuster van *KAREL IX.* Na-
 dat het ware of valsche ge-
 rucht eener nieuwe zamen-
 zwering, den moord van den
BARTHOLOMEUS-nacht had te
 weeg gebracht, werd *HEN-
 DRIK*, in de keuze gesteld,
 of om te sterven, of van
 godsdienst te veranderen; hij
 wordt Catholijk, en blijft bij-
 na drie jaren staatsgevangene.
 In 1576 ontsnapt zijnde, en
 zich naar *Alençon* begeven
 hebbende, stelde hij zich
 aan het hoofd van de partij

der Hugenooten, alle ver-
 moeijenissen uitstaande, en
 alle kansen van eenen bur-
 ger- en godsdienstoorlog be-
 proevende, lijdende dikwerf
 gebrek aan het noodige,
 nooit geene rust genietende,
 en zich als den vermetel-
 sten soldaat blootstellende.
 Toen hij in den slag van
Contrás, in 1587 ontdekte,
 dat eenige der zijnen zich
 voor hem plaatsden, met oog-
 merk om zijnen persoon te
 verdedigen en te dekken,
 riep hij hun toe: *Ter zijde
 bid ik u, maakt mij niet
 onzichtbaar, ik wil te voor-
 schijn komen.* Na de over-
 winning bood men hem de
 juweelen en andere kostbare
 bezittingen van *JOYEUSE* aan,
 die in dezen slag gedood
 was; hij wees dezelve van
 de hand, zeggende: »Het
 past enkel den tooneelspelers
 om zich te verhoovaardigen
 op de rijke kleederen, wel-
 ke zij dragen. Het ware
 sieraad van een' veldheer, is
 de moed, de tegenwoordig-
 heid van geest in eenen veld-
 slag en de menschlievendheid
 na de overwinning.» Men
 kan in het voorgaande arti-
 kel zien, op welke wijze hij
 zijne zaak met die van *HEN-
 DRIK III.* vereenigde. Hij
 droeg, sedert den dood zij-
 ner moeder, in 1572, den 9
 Junij voorgevallen, den titel
 van *koning van Navarre.*
 Het overlijden van *HENRIK
 III.* riep hem tot den troon

van *Frankrijk*, maar zijne Godsdienst sloot er hem van uit door eene wet, welke de Catholijken als geheel anders geheiligd en onschendbaar beschouwden, dan de Salische wet. Het is onder dit gezigtspunt, dat een zeer wijsgeerige redenaar (de constitutionele bisschop FAUCHET), de ligue geregtvaardigd heeft. » Het is geen vraagstuk, zeide hij, het is eene daadzaak. De Galliërs hadden geene andere Godsdienst, tijdens de verovering; de Franken namen dezelve aan. De beide natien, eerst door de bloedige sporen der overwinning verdeeld, vervolgens door de weldaden des tijds en der natuur ineengesmolten, en deze vereeniging, meer verschuldigd, dan men denkt, aan de banden van eenheid, welke de Catholijke Godsdienst, uit den aard zelfs der ware grondbeginselen, steeds meer en meer tracht toetehalen, zijn er bestendiglijk aan verknocht geweest. In al de algemeene vergaderingen, zoo talrijk onder de beide eerste dynastien, was de Catholiciteit de eerste en onschendbaarste wet. Onder het derde geslacht, bleef, ondanks de hatelijke wetten van het leenroerig bestuur, deze groote wet in haar geheel. Dezelve was de eerste wet sedert het bestaan der monarchie, die nooit geene verandering

in hare openbare bekrachtiging heeft ondervonden. Men heeft dikwerf datgene veranderd, wat men de *Salische wet* noemt; nooit echter in het wezenlijke punt, de nationale wet der Catholiciteit." (Zie PHARAMOND, CLODOVEUS). HENDRIK won twee veldslagen; op den heretog van MAYENNE, hoofd der ligue, dien van *Arques*, in 1589, en dien van *Ivry* in 1590. Hij zette vervolgens den oorlog met afwisselend geluk voort, en sloeg het beleg op voor *Parijs*. Men heeft gezegd, dat, terwijl hij deze groote stad in het nauw bragt, de Geestelijken en Religieuzen eene soort van militaire monsterring hielden, processiegewijze, met opgeschorte kleederen, een helm op het hoofd, het harnas op den rug, een musket en een kruisbeeld in de hand optrekkende; maar zulks is een sprookje, door eenige schrijvers verspreid, die eene platte en grove boertery, der schrijvers van het hekel-schrift *Ménippée*, letterlijk hebben opgenomen. Hetgene wat waar is, is dat verscheiden aanzienlijke burgers, die voor het behoud van de oude godsdienst vreesden, in tegenwoordigheid van den leegaat en den Spaanschen afgezant, eenen eed aflegden, van liever van honger te sterven, dan zich over te geven. Intusschen sloeg de behoefte tot algemeenen hon-

gersnood over. Het brood werd tot voor eene Fransche kroon het pond verkocht; men was genoodzaakt geweest, er van beenderen uit het knekelhuis der *Saints-Innocens* te vervaardigen; hetwelk men *het brood van Mevrouw DE MONTPENSIER* noemde, wijl zij er de uitvinding van geprezen had. Eenige burgers, door den honger buiten de stad gedreven, werden door de belegeraars gevoed: eene daad, welke sommige geschiedschrijvers als een heldhaftig medelijden hebben geroemd, maar die de beroemde Engelsche redenaar BURKE koelbloediger heeft beoordeeld. » Het is waar, zegt hij, dat, terwijl HENDRIK de hoofdstad belegerd hield, hij, de ongelukkige huisgezinnen, die met gevaar van hun leven, onder de muren dier zelfde hoofdstad, eenige maten koren gingen inzamelen, ondersteunde en beschermden. Ik keur zulks goed; maar ik ga niet tot eene overdrevene bewondering over. Hij zou bijna een gedrogt van wreedheid, en een weetniet in het stuk van staatkunde moeten zijn geweest, indien hij anders gehandeld had. Maar terwijl hij zoo medelijdend voor een handvol van honger stervende lieften was, kan men niet vergeten, dat hij het was, die de Franschen bij honderden en dui-

zenden uithongerden, alvorens in de gelegenheid te kunnen zijn, om met dat medelijden, eenige afzonderlijke personen te kunnen behandelen. Zeker maakte hij, door *Parijs* uittehongeren, enkel gebruik van het regt des oorlogs; maar dit is een regt, hetwelk hij zich in deszelfs geheele volheid heeft te nutte gemaakt. » De hertog van *Parma*, met een Spaansch leger uit de *Nederlanden* aangekomen, verzag *Parijs* op nieuw van leeftogt; en deed het beleg van voor hetzelfde opbreken. Daar HENDRIK zag, dat zijne godsdienst de eenige hinderpaal zijner verheffing tot den troon was, stemde hij er bereidwillig in toe, om zich te doen onderwijzen, daar zijne verkleefdheid aan de sekte van CALVINUS, slechts een opvoedingsvooroordeel was, hetwelk hem slechts zeer zwak verknocht hield. Er werd eene conferentie gehouden tusschen de Catholijken zijner partij en de aanhangers der ligue. Deze conferentie werd gevolgd door de afzwering van HENDRIK te *Saint-Denis*, in 1593, en zijne zalving te *Chartres*. Men kan aan de opregtheid dezer afzwering niet twifelen; HENDRIK scheen bestendig welmeenend Catholijk te zijn, en zijne inborst was van dien aard, dat hij niet lang kon veinzem. Het ge-

drag, dat hij hield, ten opzichte van de Jesuiten, de ijverigste vijanden van het Protestantismus, is een ander bewijs zijner verkleefdheid aan het Roomsche geloof. Men weet met welke goedheid, hij deze door het parlement verbannen religieuzen terugriep, dat hij zelf hun advokaat werd, hun zijn paleis van *la Flèche* gaf, en hun zijn hart maakte. In 1594 opende de stad *Parijs* voor hem hare poorten; en daar de aanhangers der *ligue*, die, zoo als wij reeds gezegd hebben, de Catholijke godsdienst als eene wezenlijker voorwaarde tot de opvolging des troons beschouwden, dan die, welke de Salische wet voorschrijft, eindelijk voldaan waren, zoo hielden al de onlusten op. De hertog van *MAXENNE* had zijn vergelijk in 1596 getroffen; de hertog van *MERCŒUR* onderwierp zich in 1598, met *Bretagne*, waarvan hij zich had meester gemaakt. Er bleef niets meer over, dan om den vrede met *Spanje* te sluiten, aan welk land *HENDRIK* in 1595, den oorlog had verklaard; dezelve werd gesloten den 2 Mei 1598, te *Vervins*. Van dien dag af tot aan zijnen dood, was het rijk vrij van binnen- en buitelandse oorlogen, indien men er den veldtocht van uitzondert, in 1600 tegen den hertog van *Savooye* ondernomen, die voor *Frank-*

rijk roemrijk was, en door een voordeelig verdrag gevolgd werd. In hetzelfde jaar 1598, werd het beruchte edikt van *Nantes* uitgevaardigd, hetwelk aan de Protestanten vrijheden en voorregten verleende, waarvan zij zoo dikwerf mishruik maakten, en dat *LONEWIK XIV.* (zie dat artikel) zich verplicht achtte, te moeten herroepen. De ontroeringen van den staat waren bedaard; maar het zuurdeeg was niet geheel vernield. Er ging bijna geen jaar voorbij, in hetwelke men geenen aanslag op het leven van *HENDRIK* maakte. Een ongelukkige uit de heffe des volks *PETRUS BARRIÈRE* genaamd, sloeg zijne moorddadige handen aan den koning; hij werd in hechtenis genomen, en in 1593, ten dood gebragt. *JOANNES CHÂTEL*, een jongeling uit eene goede familie gesproten, bragt hem in 1595, met een mes aan den mond eene wonde toe; een behanger in 1596, een ongelukkige, die krankzinnig was, of den krankzinnige speelde, beraamden denzelfden moord. Eindelijk bragt *RAVAILLAC*, hem den 14 Mei 1610 om het leven. Nadat het rijtuig van *HENDRIK*, door eene verwarring van karten; in de straat *la Féronnerie* was opgehouden, maakte deze ongelukkige, van dien oogenblik gebruik, om hem met eenen dolk te doorste-

ken. Hij stond op het punt, om met een sterk leger in de *Nederlanden* en in *Duitschland* te vallen; een togt, waarvan de beweeggronden en het doel niet wel bekend zijn. Sommige schrijvers hebben er eenen eenvoudigen minnenhandel van gemaakt: een gevoelen, dat eenige zinneden uit de *Memoriën* van SULLY (zie dat artikel) schijnen te begunstigen, en dat de Heer KAREL DE LAMETH, zonder eenige achterhouding, in de nationale vergadering den 16 Mei 1790 uitsprak: „Een verschrikkelijk voorbeeld, zegt hij, van het gevaar, om het regt van oorlogsverklaring aan de koningen te laten, die zich soms ter voldoening van hunne bijzondere hartstogten van hetzelfde bedienen, dit is het voorbeeld van HENDRIK IV., die op den oogenblik, waarop hij onder den dolk eens moordenaars viel, zich tot eenen oorlog gereed maakte, die *Europa* in vuur en vlam zou hebben gebragt, om, geene rijken, maar enkel en alleen de prinses van CONDÉ te veroveren.” Deze vorst stierf in het 57.e jaar van zijnen ouderdom en in het 22.e van zijn bestuur, drie zonen en vijf dochters nalatende bij MARIA DE MEDICIS, zijne tweede of liever zijne eenige echtgenoot, wijl zijn eerste huwelijk met MARGARETHA DE VALOIS, als nie-

tig werd verklaard. HENDRIK werd der natie eerst dierbaar toen hij vermoord was. Het denkbeeld, dat hij nog aan het Calvinismus verkleefd was; joeg de Catholijken zeer tegen hem in het harnas, zijne noodzakelijke godsdienstverandering verbitterde een gedeelte der hervormden. Zijne minnares zelfs, de markgravin D'ENTRAGUES trad tegen hem in zamenzwering. Het bitterste hekelv schrift, dat zijne zeden en regtschapenheid aanrandde; was het werk eener prinses van CONTI, zijne naaste bloedverwante. Hij had echter het rijk in eenen bloeyenden staat gebragt. De onnoodige krijgshenden werden afgedankt; de orde in de geldmiddelen volgde op de hatefulkste knevelarijen; hij betaalde langzamerhand al de schulden der kroon, zonder daardoor de volken te bezwaren. De boeren herhalen thans nog, dat *hij wilde, dat zij alle Zondagen, een hoen in den pot zouden hebben*: eene eenvoudige uitdrukking, maar een vaderlijk ofschoon onvermogen gevoel, in welke te herhalen LODWIK XVI. behagen scheppte, zonder dezelve meer te kunnen verwezenlijken; hetwelk tot deze zoo bekende dichtregels heeft aanleiding gegeven:

Du grand et bon HENRI, j'admire ce bon mot;

Mais pour y donner foi, j'attends la poule au pot.

Parijs werd vergroot en verfraaid: hij dacht er niet aan, dat door de hoofdstad te vergrooten, hij eenen afgrond uitdiepte, waarin de zelfstandigheid des rijks met de zeden en de grondbeginselen zouden wegzinken. Hij begunstigde den opstand der *Hollanders*, en droeg niet weinig bij, om dezelve voor vrij en onafhankelijk te doen verklaren. Een noodlottig voorbeeld: voor *LODEWIK XVI.*, die, daar hij hetzelfde deed ten opzichte van de Engelsche volkplantingen, kort daarna het slagtoffer eener weinig beradene staatkunde werd. Hij vereenigde met eene buitengewone openhartigheid, de verhevenste gevoelens, eene bekoorlijke eenvoudigheid van zeden, en met den moed eens krijgsmans, eene onuitputbare menschlievendheid. « Ik kan mij, zeide hij, na eene overwinning, ik kan mij niet verheugen, wanneer ik mijne gesneuvelde onderdanen op het slagveld uitgestrekt zie liggen; ik verlies dan zelfs, wanneer ik win.” Toen eenige troepen, door hem naar *Duitschland* gezonden, in *Champagne* ongeregeldheden hadden aangerigt, zeide *HENDRIK IV.* tot de veldheeren, die nog te *Parijs* waren: « Vertrekt in aller eijl; stelt er orde; gij zijt er bij mij verantwoordelijk voor. Zoo

waar als God leeft! mijn volk beleedigen, is mij beleedigen...” *HENDRIK* ontmoette datgene, wat de groote mannen vormt en aan den dag legt, hinderpalen te overwinnen, gevaren uit te staan, en vooral vijanden, die zijner waardig waren. De werkzaamheid was zijne heerschende hoedanigheid. De hertog van *Parna* zeide, dat de andere veldheeren den oorlog als leeuwen of wilde zwijnen voerden; maar dat *HENDRIK* het als een arend deed. Zijne gevoelens over de koninklijke waardigheid waren groot en verheven. « Mijn koninkrijk, zeide hij, is onbetwistbaar het rijk van God. Het behoort Hem in eigendom toe; Hij heeft het mij slechts toevertrouwd. Ik moet dus alle pogingen in het werk stellen, om er God te doen heerschen, opdat mijne geboden aan de zijne onderworpen zijn, opdat mijne wetten zijne wetten doen eerbiedigen.” Zijn eerbied voor de Godsdienst was opregt, standvastig, en zonder menschelijk inzicht. Toen hij zich eens met eenige personen aan tafel bevond, die zich in al te vrije en niet zeer godsdienstige gesprekken uitlieten, zeide hij hun: « Laat ons zulke goede makers zijn als wij willen; de eer van God moet boven alles gaan; en wanneer het om zijnen eerbied te doen is, moet alle scherts en spotter-

nij ter zijde worden gesteld." Nadat een beroemde leeraar voor hem gezegd had: *Wij ontvangen het geloof van onze vaders; hernam HENDRIK dadelijk: Wij ontvangen het geloof van God, en wij leeren het van onze vaders.* De groote hoedanigheden van HENDRIK werden door gebreken bezwalkt. Hij bezat eene bijzondere drift voor het spel en de vrouwen. Men kan in geene deelen de eerste verschoonen, omdat dezelve in *Parijs* zoo vele dobbelhuizen deed ontstaan; en nog minder de tweede, omdat zijne minnarijen van zijne jeugd af tot in zijne laatste dagen zoo openbaar en zoo algemeen waren, «dat men, zegt MEZERAR, aan dezelve niet meer den naam van *galanterie* kan geven.» [Er is bijna geene eenigzins bestendige toegenegenheid van hem bekend, dan voor de beruchte GABRIELLE D'ESTRÉES, die hem op hare beurt ontrouw was. Intusschen was de verblindings van HENDRIK zoo verregaande, dat hij, indien de vroegtijdige dood dezer dame zulks niet belet had, met haar in den echt zou zijn getreden]. Om aan zijne lusten te voldoen, maakte hij geene zwaarigheid te verlagen, en somtijds zelfs geweld te gebruiken. Ook zegt BAYLE ronduit, dat er nooit geen man was, onwaardiger om eene getrouwe

echtgenoot te hebben. Bij de belegering van *Amiens*, verweet de maarschalk DE BIRON hem openlijk, zijne minnaresse medegebragt te hebben; dat deze ergernis de soldaten deed morren, en dezelve minder ijverig maakte, om hem te dienen. Desnietteenstaande behield hij te midden zijner ongeregheden gevoelens van eer en godsdienstigheid, die hem voor de indrukseelen der deugd vatbaar en gevoelig maakten. Toen hij nog protestantsch, en in den bloei der jeugd, aan de geheele onstuimigheid der hartstogten ter proef was, liet hij zich door de predikanten en de hoofden zijner partij vermanen. «Eenigen tijd voor den slag van *Coutras*, zegt een geschiedschrijver, had de koning van *Navarre*, te midden van zoo veel onrust, vermoeijenissen en gevaren, steeds door zijne heerschen- de neiging voor de vrouwen medegesleept, eenen minnenhandel aangeknoopt, met de dochter van eenen overheids- persoon van *la Rochelle*; een zoon, die de vrucht zijner minnarijen was, maakte de ergernis openbaar: de wel- denkenden onder de hugenooten zuchtten over het ongebonden leven van hun hoofd. De predikanten spaarden bij hem geene vermaningen; zij spoorden hem vooral op de levendigste wijze, tot eene openbare vergoeding van zij-

nen misslag voor zijne broeders aan: BOURBON kon er niet toe besluiten; eindelijk voegde zich MORNAY bij de predikanten, en den koning van Navarre ter zijde nemende, stelde hij hem voor, dat op het punt van den hertog van JOYEUSE te bestrijden, hij zich niet kon ontslaan, om zich voor den God der heerscharen te vernederen; welke verwijtingen hij zich niet zou te doen hebben, indien hij door zijne onboetvaardigheid de gramschap des Hemels op zijne partij laadde; en indien hij zoo vele rechtschapene lieden als slagtoffers zijner ongeregheden deed omkomen. Dit denkbeeld trof BOURBON; hij stemde toe, om in tegenwoordigheid der aanvoorders van zijn leger, in de kerk van Pons, de nederige belijdenis van zijnen misslag te doen; en nadat de predikant CHANDIEU hem geducht de les had opgezegd, deed hij hem beloven te *la Rochelle*, waar hij de ergernis gegeven had, zijne openbare boetdoening te herhalen: hij onderwierp zich aan alles; maar de jonge heeren, die hem omringden, waren verontwaardigd over de gestrengheid der predikanten, en verweten hem van zich te laten behandelen als een Christen van de gemeene volksheffe. *Gij hebt ongelijk*, antwoordde hun de koning van Navarre, *men kan zich niet te*

veel voor God vernederen, en de menschen niet genoeg trotseren." Bij eene andere gelegenheid zeide hij deze belang- en zinrijke woorden: *De koningen moeten voor God een kinderlijk en voor hunne onderdanen een vaderlijk hart hebben.* De abt LENGLET DU FRESNOY heeft in het 4. s. deel zijner nieuwe uitgave van het *Journal de HENRI III.*, 59 bladen van HENDRIK IV. opgenomen. Men vindt ook vele derzelve in de Fransche *Mercuriussen*. Men bespeurt in dezelve vuur, geest en verbeeldingskracht, en vooral die welsprekendheid des harte, die in eenen vorst zoo zeer behaagt. Er is eene niet minder belangrijke en niet minder aangename verzameling van kwinkslagen en voorbeelden van goedertierenheid van dien vorst, onder den titel van *Esprit de HENRI IV.* (*Geest van HENDRIK IV.*), Parijs, 1769, in 12. mo in het licht verschenen. [Het leven van HENDRIK IV., door PEREFIXE, is in 1820 met eene mildheid verspreid, die der gewoens en der erkentenis der Franschen tot eer verstrekt; geen vorst heeft zich werkelijk bij zijne onderdanen verdienstelijker gemaakt: het leger noemde hem den *koning der dapperen*; Europa gaf hem den bijnaam van *Groote*; en wat nog beter is, het volk was gewoon hem

den *goeden HENDRIK* te noemen. Ofschoon hij alles heeft in het werk gesteld, om zijn volk gelukkig te maken, daar hij de belastingen verminderde, en door een wijs bestuur de rampen des oorlogs lenigde, liet hij, ondanks zijne gestrengte bezuiniging, echter niet na de kunsten en de letteren te begunstigen. Men zou het leven en de weldaden van dezen vorst slechts zeer flauweeljk schetsen, als men zeide, dat hij de orde in de geldmiddelen herstelde; de knevelarijen der grooten te keering; waak- en werkzame ambtenaren in de plaats van Italiaansche woekeraars aanstelde, aan wie alle takken van inkomsten der koninklijke schatkist waren opgedragen; van jaar tot jaar verbeterde hij de inkomsten der pachthoeven van den staat; verzachtte de zoutpacht, en schold zijn volk verscheiden millioenen van de hoofdgelden kwijt. Hij begunstigde den akkerbouw, en deed zich in zijne inzigten toelichten door den beroemden OLIVIER DE SERRES, den besten meester, dien de landbouw nog gehad heeft. De door veertigjarige burgeroorlogen verwoeste wegen, werden hersteld; nieuwe aangelegd en met olm- en vruchtboomen beplant. HENDRIK ontwerpt en voert weldra de beroemde onderneming van het kanaal van *Briare* uit; hij voert in

het rijk de aankweeking van den moerbezienboom in; en rigt de fabriek der *Gobelins* op: onder zijn bestuur vestigen zich twee Fransche volkplantingen, de eene te *Canada*, de andere in *Guiana*: de werken van de *Nieuwe Brug (Pont-Neuf)*, door CATHARINA DE MEDICIS begonnen, worden ten einde gebragt; het kasteel van *Saint-Germain* wordt gebouwd, *Fontainebleau* verfraaid, het *Louvre* voortgezet, en de gaanderij, waardoor dit paleis gemeenschap heeft met de *Tuileries*, begonnen. HENDRIK vergroot de bibliotheek der koningen, die hij publiek maakt, herstelt het collegie van *Frankrijk*, geeft aan de hoogleraren ruime jaarwedden, en tracht de beroemdste geniën van zijnen tijd naar *Frankrijk* te lokken. De heilige FRANCISCUS VAN SALES ontsnapt niet dan met moeite aan het dringende aanzoek van dien vorst, die hem den kardinaals-hoed doet aanbieden, terwijl JUSTUS LIPSIVS zich verwondert in *Holland* eene jaarwedde van 600 gouden kroonen van HENDRIK te ontvangen. Doch ondanks al deze zorgen, voorziet deze beschermende genie zijne tuighuizen, versterkt zijne vestingen, en dekt dezelve met de sterkste artillerie, die toenmaals bestond. Welk gebruik maakt hij van zulk eene groote magt? Hij wordt

de middelaar tusschen al de staten van *Europa*, en belast zich in dat opzigt met de edele rol van den heiligen **LODEWIJK**. Hij eindigt den langdurigen oorlog tusschen *Spanje* en de *Vereenigde Provinciën*, en verzekert de onafhankelijkheid eener republiek, die in zijne ongelukken hem edelmoedige hulp had verschaft. Hij was het, die den Paus met de republiek van *Venetië* verzoende, en eenen oorlog voorkwam, die aan den heiligen Stoel noodlottig zijn, en groote wanorde had na zich kunnen slepen. Te midden van al zijne werkzaamheden, behield **HENDRIK** die vrolijkheid van inborst, en die blijgeestigheid, die van den grootsten en besten der koningen, er ook den getrouwsten en beminnelijksten der Fransche ridders van gemaakt hebben. Al de gedenkschriften van den tijd en alle verzamelingen bevatten eene menigte kwinkslagen, geestige gezegden, treffende en bevallige antwoorden, die elken oogenblik uit zijnen mond vloeiden en aan zijn hart ontsnapten; maar geen geschiedschrijver heeft hem beter doen kennen dan **SUZLY**, zijn vertrouweling en vriend, in zijne wel bekende *Memoriën*].

HENDRIK I., koning van *Engeland* en hertog van *Normandië*, derde zoon van

WILLEM den Veroveraar, liet zich in 1100, na den dood van zijnen broeder **WILLEM den Rosse**, ten nadeele van **ROBERT** zijnen oudsten broeder, die toenmaals, op zijnen terugtocht uit het *Heilige land*, in *Italië* was, tot koning van *Engeland* kroonen. Deze overweldiging bewoog **ROBERT** om naar *Engeland* overtesteken, om zijne regten gewapenderhand terugteetschen, maar hij stond hem dezelve af voor eene jaarwedde van 3000 marken. Kort daarna ontstond er een nieuw geschil tusschen de beide broeders, waarvan het einde voor **ROBERT** noodlottig was. Hij werd in 1106 in den slag van *Tinchebray* en *Normandië* geslagen en krijgsgevangen gemaakt. **HENDRIK** behaalde eenige voordeelen op koning **Lodewijk den dikke**, had groote geschillen met den **H. Anselmus** over de leenregten, en overleed aan een overmatig gebruik van lampreijen, in 1135, als een moedige krijgsman, een bekwame staatkundige en een rechtvaardige koning beschouwd. Hij bepaalde voor zijne staten dezelfde maten en gewigten, hij onderteekende vooral een Charter vol voorregten, dit is het eerste voorbeeld der vrijheden van *Engeland*. Hij was met **ALEIDA**, dochter van **Godfried**, Graaf van *Leuven*, gehuwd die zich naar de abdij van

Afflighem in België begaf, in welke zij overleed, en alwaar men nog een gedenkteeken ziet te harer eer opgericht, terwijl het gebouw, hetwelk zij bewoonde nog den naam draagt van *het paleis der koningin van Engeland*.

HENDRIK II., koning van Engeland, zoon van GODFRIED PLANTAGENET, Graaf van Anjou, en van MATHILDA, dochter van HENDRIK I., werd in 1154, na den dood van STÉPHANUS gekroond. Hij vereenigde met zijne staten Anjou, Touraine, Poitou, Saintonge, Guienne, Gascogne, volgens het erfregt, Bretagne, dat hij op CONAN IV. veroverde, en Ierland waarvan hij zich meester maakte. Zijne regering is berucht door den moord van THOMAS van Kantelburg, dien hij in 1170 door een onbedachtzaam woord te weeg bragt. Voor de gestrengte regtbank des Heeren zijn de vorsten verantwoordelijk voor de misdaden, tot welke hunne hartstogten en hunne enkele nalatigheid aanleiding kunnen geven. HENDRIK was na den moord, dien hij echter van zich schoof aan de gevoeligste slagen ter prooi, welke de Goddelijke regtvaardigheid, in deze wereld aan eenen vorst kan toebrengen. De koning van Frankrijk en de graaf van Vlaanderen vielen zijne overzee-

sche gewesten aan. Lonkwijk drong tot in het binnenste van *Normandijë* door, en begon de hoofdstad te belegeren. Terwijl HENDRIK zich gereed maakte, om dezelve bij te springen, vernam hij, dat de koning van *Schotland* met een aantal Engelschen in het koninkrijk gevallen was, en *Northumberland* verwoestte. Hij liet *Normandijë* aan deszelfs lot over, en snelde daar henen, waar het ongeluk grooter kon worden. Deze vorst erkende in dit gevaar, het ontoereikende zijner hulpmiddelen tegen de werktuigen der Hemelsche wraak. In plaats van tegen hen optetrekken, gaat hij regtsreeks naar *Kantelberg* en zijn gevolg buiten de stad latende, neemt hij eenen slechten overrok tot eenig bekleedsel, en begeeft zich blootsvoets en in stilte naar de hoofdkerk, bij het graf van den H. THOMAS. Zonder enig voedsel genuttigd te hebben, bragt hij aldaar het overige van den dag en den geheelen nacht, zonder vloerkleed op de zerken uitgestrekt, in gebeden door, zich daarna den rug ontbloot hebbende, wilde hij, dat elke bisschop, die tegenwoordig was, en de religieusen der orde, ten getale van 80, hem na elkander met roeden zonden slaan. Laffe spotters bleven niet ten achteren, om zich ten

koste des konings te verma-
ken, maar de onverwachte
omwending van zijn geluk,
sloot hun dadelijk den mond.
Daags na zijne vernederende
boetvaardigheid liet HENDRIK
de mis lezen ter eere van
den heiligen martelaar; op
hetzelfde uur; dat dezelve
werd opgedragen, werd de
koning van *Schotland* door
de Engelschen, die aan HEN-
DRIK getrouw waren geble-
ven, geslagen en gevangen
genomen. Oogenblikkelijk
werd het beleg van *Rouan-
nen* opgebroken, de vrede
tusschen *Frankrijk* en *En-
geland* hersteld, en al de
ontwerpen der vijanden van
HENDRIK werden te leur ge-
steld. In minder dan drie
maanden zag hij zich zoo
vermogen als hij ooit ge-
weest was. Met den koning
van *Frankrijk* het kruis op-
genomen hebbende, om naar
het *Heilige Land* te gaan,
maakte hij zich tot het ver-
trek gereed, toen hij zulk
een levendig verdriet opvat-
te, van zich in zulk eene
moeijelijke en netelige om-
standigheid door zijne kin-
deren verlaten te zien, dat
hij er te *Chinon* in *Tourai-
ne* den 6 Julij 1189 aan over-
leed. [Zijn zoon RICHARD
Leeuwenhart volgde hem op.
Het *Leven* van HENDRIK II.
is in het Engelsch beschre-
ven door Lord LYTTELTON.]

HENDRIK III., koning van
Engeland, zoon van JOAN.

NES *Zonder land* en van ISA-
BELLA van *Angoulême*, be-
klom den troon na den dood
van zijnen vader, in 1216,
in den ouderdom van 9 ja-
ren. Hij deed vruchteloze
pogingen, om weder in het
bezit van *Normandië* te ge-
raken. De heilige LOBEWIJK
sloeg hem twee malen, en
vooral in den slag van *Tail-
burg* in *Poitou*, en nood-
zaakte hem een verdrag te
onderteekenen, waardoor hij
enkel in het bezit bleef van
dat gedeelte van *Guienne*,
hetwelk aan gene zijde der
Garonne ligt. Hij was in
zijn eigen rijk niet gelukki-
ger dan buiten 'slands. De
vrijheeren van *Engeland*, te-
gen hem in opstand, en aan
hun hoofd hebbende SIMON
DE MONTFORT, den zoon van
eenen anderen SIMON, den
geesel der Albigenzen, sloe-
gen tegen HENDRIK aan het
muiten en wonnen in 1264
op hem den beroemden slag
van *Lewes*. Hij werd in den-
zelfen met RICHARD zijnen
broeder, en EDUARD, zijnen
zoon, die eerst de militie
van *Londen* geslagen had,
krijgsgevangen gemaakt. De
vrijheeren ontwierpen alstoen
een nieuw plan van bestuur,
hetwelk zij den koning lie-
ten onderteekenen, en door
het parlement goedkeuren.
Dit is eigenlijk het tijdstip
en de oorsprong van het la-
gerhuis en van de magt van
het parlement in *Engeland*,
indien men hetzelfde als eene

uit de drie lichamen des rijks bestaande vergadering beschouwt. In het volgende jaar, 1265, vormde de Hertog van *Glocester*, najverig op het gezag des graven van *Leicester*, eene partij tegen hem, en deed prins EDUARD ontsnappen. De zaken veranderden oogenblikkelijk van gedaante. LEICESTER, de Engelsche CATILINA, werd met HENDRIK, zijnen zoon, in 1265, in den slag van *Evesham* geslagen en gedood. HENDRIK III. en zijn zoon RICHARD bewamen de vrijheid weder, en de muitelingen onderwierpen zich geheel en al in 1267. HENDRIK overleed in vrede te *Londen* in 1272 in den ouderdom van 65 jaren, na 55 jaren in de grootste stormen geregeerd te hebben. Hij was, zegt DU TERTRE, een vorst, die eene beperkte genie bezat, zonder bekwaamheid voor het bestuur, een slaaf zijner staatsdienaren, die nooit volgens de omstandigheden zijne partij wist te kiezen, die zwakheid toonde, wanneer hij onverschrokkenheid moest aan den dag leggen, en laatdunkenheid, wanneer het noodig was, om zich te buigen en naar den tijd te schikken. Hij was voor het overige godsdienstig, liefdadig, een vijand van wreedheid, onberispelijk in zijne zeden: met één woord, deze vorst bezat de

deugden, welke men in eenen partikulier prijst, en had geene der hoedanigheden, welke men in eenen vorst bewondert." [De paus had HENDRIK III. met het koninkrijk *Sicilië* beleend, doch ondanks al zijne pogingen, kon hij hetzelfde nooit veroveren.]

HENDRIK IV., koning van *Engeland*, de dertienste sedert de verovering, en de eerste PLANTAGENET uit den tak der LANKASTERS, zoon van JOANNES van *Gend*, hertog van *Lancaster*, derden zoon van EDUARD III., onderscheidde zich in zijne jeugd in *Litthauen*, tegen de afgodendienaars; bij zijne terugkomst deed een geschil, hetwelk hij met den Hertog van *Norfolk* had, hem uit *Frankrijk* verbannen. Hij vraagde aldaar de hand der dochter van den Hertog van *Berri*, oom van KAREL VI., maar de koning van *Engeland*, RICHARD II., vollen neef van HENDRIK, verzette zich tegen dat huwelijk, en deed het Hertogdom *Lancaster* in beslag nemen. HENDRIK kwam *incognito* in *Engeland* terug, vormde zich een leger van 60,000 man, terwijl dat van RICHARD, die in *Ierland* was, dien ongelukkigen vorst verliet. Nadat HENDRIK zich bij verrassing van den persoon des konings had mees-

ter gemaakt, voerde hij hem naar *Londen*, deed hem afzetten, vervolgens in den *Tower* opsluiten, waarin hij den folterenden hongerdood onderging. HENDRIK werd in 1399 tot koning uitgeroepen, doch hij vond eenen tegenstrever in den jongen MORTIMER, zijnen neef, wiens regten sterker waren, dan die van HENDRIK, naardien de Hertog van *Clarence*, groot-vader van HENDRIK was; van daar ontstonden de factien der roode en witte roos, die het bloed van tachtig prinsen uit het koninklijke huis deden stroomen. De doodstraffen en sluikmoorden handhaafden HENDRIK op eenen door gevaren omringden troon. Om zich tegen de kwade gezindheid van *Frankrijk* te beveiligen, stookte hij de verdeeldheden aan tusschen de Hertogen van *Orleans* en *Bourgondië*. Hij overleed te *Westminster* aan de melaatschheid in 1413, in den ouderdom van 46 jaren. Gedurende zijne laatste ziekte, die meer dan twee maanden duurde, wilde hij altijd zijne kroon aan het hoofde-einde van zijn bed hebben, uit vrees, dat hem dezelve mogt ontnomen worden.

HENDRIK V., zoon van den voorgaande, veertiende koning van *Engeland*, sedert de verovering in 1413 gekroond, vormde het ontwerp

om *Frankrijk* te veroveren, en bragt hetzelfde gedeeltelijk ten uitvoer. Hij landde met een leger van 50,000 man in *Normandië*, veroverde en plunderde *Harfleur*, won in 1415 den slag van *Anzincourt* op KAREL VI., keerde met verscheiden vorsten, en bijna 1400 edellieden, die hij krijgsgevangen had gemaakt, naar *Engeland* terug. Drie jaren later stak hij andermaal naar *Frankrijk* over, nam in 1419 *Rouwen* in, maakte zich meester van geheel *Normandië*. De verdeeldheden van het Fransche hof waren zijnen veroveringen zeer gunstig. Het huis van *Orleans* en dat van *Bourgondië* vervulden *Parijs* met factiën. De koningin ISABELLA van *Beijeren*, de ont-aarde moeder des Dauphins, later KAREL VII., koos de zijde van den Engelschen vorst. De oorlog eindigde door een schandelijk verdrag, te *Troyes* in 1420 gesloten. De artikels van dat verdrag behelsden: dat HENDRIK V. met CATHARINA van *Frankrijk* zoude huwen; dat hij na den dood van KAREL VI., koning zoude zijn, en dat hij middelerwijl den titel van regent en erfgenaam des rijks zoude voeren. De Dauphin was genoodzaakt de wijk naar *Anjou* te nemen; en ofschoon *Dauphiné*, *Languedoc*, *Berry*, *Auvergne*, *Touraine* en *Poitou* hem troepen verschaf-ten, zou hij echter waar-

schijnlijk zijnen troon verloren hebben, indien eene fistel den koning van *Engeland* in 1422, in het 36e jaar van zijnen ouderdom niet in het graf gesleept had. Hij overleed in het kasteel van *Vincennes*, en werd te *Saint-Denis*, even als een koning van *Frankrijk*, ten toon gesteld. Met groote bekwaamheden voor het krijgsberoep paarde HENDRIK V. groote deugden. Hij was matig, ingetogen, een vriend der regtvaardigheid, en zeer naauwgezet in het waarnemen zijner godsdienstpligten. Men zou in hem meer menschlievendheid gewenscht hebben, want men zal nimmer het bevel regtvaardigen, hetwelk hij gaf, om, na den bloedigen slag van *Anzincourt*, de krijgsgevangenen te ontzielen (de wezenlijkheid van dit bevel vooronderstellende, dat verscheiden *Critici* beweren niet bestaan te hebben), noch de mishandelingen, welke hij aan de burgers van verscheiden steden deed ondervinden, van welke hij zich meester maakte. Het is waar, dat de Franschen in dien tijd niet altijd met meer edelmoe-digheid handelden; maar het barbaarsche regt van weerwraak moet geen Christenvorst bezielen. [Men kan over de koningen van *Engeland* raadplegen, MATTHEUS DE MALMESBURY en

POLYDORUS-VIRGILIUS.]

HENDRIK VI., vijftiende koning van *Engeland*, sedert de verovering, zoon en opvolger van HENDRIK V., in 1422, in den ouderdom van slechts 10 maanden, had noch zijn geluk noch zijne verdienste. Hij regeerde zoo als zijn vader, in *Frankrijk*, onder de voogdijschap van den hertog van *Bedford*, en in *Engeland*, onder die van den hertog van *Glocester*. Hij behaalde zelfs door zijne veldheeren, verscheiden overwinningen, te *Crevant*, *Verneuil* en *Rouvroy*; maar de overwinningen der maagd van *Orleans*, en de voo-spoed, die op dezelve volgde, maakten een einde aan de overwinningen der Engelschen (zie JOANNA D'ARC en KAREL VII.); en de geschillen, die in *Groot-Brittannië* ontstonden, eindigden met hem de kroon te doen verliezen. RICHARD, hertog van *York*, door zijne moeder een bloedverwant van EDUARD III., verklaarde den oorlog aan HENDRIK VI., als aan den zoon van eenen vorst, dien hij niet als wettig bezitter van den troon beschowde, overwon hem, en nam hem gevangen. MARGARETHA van *Anjou*, vrouw van den gevangen koning, en die verre boven haren echtgenoot verheven was, versloeg en doodde den hertog van *York*,

in den slag van *Wakefield*, in 1460, en bevrijdde haren man. EDUARD, zoon des hertogs wreekte zijnen vader, versloeg de troepen der koningin, en maakte haar in den slag van *Tewksburi*, in 1471 geleverd, krijgsgevangen. HENDRIK had de vlugt genomen naar *Frankrijk*; in *Engeland* teruggekeerd, werd hij gevangen genomen, en in den *Tower* van *Londen* opgesloten, waarin hij in 1471, door den hertog van *Glocester* met dolken doorstoken werd. Hij was een zwak, maar deugdzaam vorst, die in zijne ongelukken medelijdenswaardig was. [EDUARD, die hem onder den naam van EDUARD IV. opvolgde, deed evenzeer, om zonder hinderpalen te regeren, den eenigen zoon van HENDRIK VI. sterven].

HENDRIK VII., zoon van EDMOND, graaf van *Richemont*, en van MARGARETHA, uit het huis van *Lancaster*, negentiende koning van *Engeland*, na de verovering, stak, door den hertog van *Bretagne*, en door KAREL VIII., koning van *Frankrijk*, ondersteund, naar *Engeland* over, versloeg en doodde den overweldiger RICHARD III., en liet zich in 1485 op den troon van *Groot-Brittannië* huldigen, dien hij beweerde, hem als den oudsten van het huis van *Lancaster*, toe te behooren. Hij was werke-

lijk uit dat huis, doch van de moederlijke zijde, en in eenen zeer verren graad. Hij vereenigde de regten van *Lancaster* en *York* in zijnen persoon, door zijn huwelijk met ELIZABETH, dochter van EDUARD IV. Zijne vijanden stelden te vergeefs alle middelen in het werk, om hem den troon te doen verlaten. Een bakkersknecht, LAMBERTUS SIMNEL genaamd, en de zoon van eenen bekeerden Jood, PERKIN WAËRBEK gehheeten, de eene volgens zijn zeggen, een neef van EDUARD IV., en de andere zijn gewaande zoon, betwistten hem, na de rollen van prijsen te hebben leeren spelen, de kroon (zie EDUARD PLANTAGENET). De eerste eindigde zijn leven in de keuken van HENDRIK VII., en de tweede, eenigzins geduchter, op een schavot. De Engelsche vorst had zijne vijanden weten te overwinnen, en de muitelingen te beteugelen; hij wist ook te regeren. Zijn bestuur, dat 24 jaren duurde, en bijna altijd vreedzaam was, had goede uitwerkselen op de zeden der natie. De parlementen, die hij bijeen riep, en die hij ontzag, maakten wijze wetten; het verdeelende gerecht trad weder in alle voorregten; de handel, die onder den grooten EDUARD III. had begonnen te bloeijen, en gedurende de burgeroorlogen gekwijnend had, stak onder Hen-

HENDRIK VII., die de *SALOMON van Engeland* werd bijgenaamd, langzamerhand het hoofd weder op. De slechte staat, waarin hij de geldmiddelen vond, maakte hem de bezuiniging tot eene wet; maar men verwijt hem, dezelve te ver te hebben gedreven, en de opbrengst der verbeurtverklaringen te hebben berekend. **HENDRIK VII.** overleed in 1509, in den ouderdom van 52 jaren. Door zijne deugden en de bescherming, welke hij aan de geleerde verleende, verdiende hij de titels van *godvruchtig vorst*, en *vriend der letteren*. Hij is de eerste koning van *Engeland*, die wachten heeft gehad.

HENDRIK VIII., zoon en opvolger van **HENDRIK VII.**, beklom den troon in 1509. De geldkisten van zijnen vader waren bij deszelfs dood met 2 millioenen ponden sterlings gevuld: toenmaals eene verbazende som, die veel nuttiger zou zijn geweest, indien dezelve in den handel in omloop was gebracht. **HENDRIK VIII.** bediende zich van dezelve, om den oorlog te voeren. Keizer **MAXIMILIAAN** en Paus **JULIUS II.** hadden een bondgenootschap tegen **LODEWIJK XII.** gesloten. Op aanzoek van den opperpriester, nam de Engelsche vorst deel aan hetzelfde. Hij deed in 1513 eenen inval in *Frank-*

rijk, behaalde bij den *Sporren-Slag* eene volkomene overwinning, nam *Terouane* en *Doornik* in, en stak weder naar *Engeland* over, met verscheiden Fransche krijgsgevangenen, onder welke men den ridder **BAYARD** telde. Omtrent denzelfden tijd viel **JACOBUS IV.**, koning van *Schotland*, in *Engeland*. **HENDRIK** versloeg en doodde hem in den slag van *Floddenfield*. De vrede met *Frankrijk* werd daarop gesloten. **LODEWIJK XII.**, toenmaals weduwnaar van *ANNA van Bretagne*, kon denzelven met **HENDRIK** niet bekomen, dan door met zijne zuster **MARIA** in den echt te treden; doch in plaats van een huwelijksgoed van zijne vrouw te ontvangen, zoo als de koningen zoowel doen als de partikulieren, betaalde **LODEWIJK** er een. Het kostte hem eene millioen Fransche kroonen, om de zuster van zijnen overwinnaar te huwen. Nadat **HENDRIK VIII.** dezen oorlog gelukkiglijk had ten einde gebracht, nam hij weldra deel aan diegene, welke de kerk begonnen te verdeelen. De dwalingen van **LUTHER** begonnen zich te verspreiden. De vorst, door **WOLSEI**, **GARDINIER** en **MORUS** ondersteund, wederlegde den aartsketter in een werk, dat hij aan **LEO X.** aanbood en opdroeg (sommige schrijvers beweren, dat dit werk geheel en

al was zamengesteld, door den beroemden FISCHER). Deze Paus vereerde hem en zijne opvolgers, met den titel van *Verdediger des Geloofs*: een' titel, dien hij reeds sedert vijf jaren verzocht, en dien hij niet lang verdiende. Er was toenmaals aan het hof van *Londen*, een meisje vol geest en bevalligheid, op welke HENDRIK smoorlijk verliefd werd. Zij heette ANNA BOULEN of BOULAIN (zie dat art.). Dit meisje legde er zich op toe, om de hartsogten des konings optewekken, en om hem alle hoop te benemen van aan dezelve te kunnen voldoen, zoo lang zij zijne vrouw niet zoude wezen. HENDRIK was sedert 18 jaren gehuwd met CATHARINA van *Arragon*, dochter van FERDINAND en ISABELLA, en moei van KAREL V. Op welk eene wijze zou men eene echtscheiding bekomen? Men moet weten, dat CATHARINA eerst gehuwd was geweest met prins ARTHUR, den oudsten broeder van HENDRIK VIII., die haar later, met dispensatie van JULIUS II., zijne hand had gegeven. Men dacht er niet aan, dat zulk een huwelijk bloedschendig kon zijn; maar zoodra de Engelsche vorst besloten had, zijne minnares te trouwen, vond hij het onwettig; en verzocht Paus CLEMENS VII. hetzelfde als zoodanig te verklaren. De kardinaal WOLSEI, die zoo

trotsche staatsdienaar, dat hij gewoonlijk zeide, *de koning en ik*, keurde de inzigten van HENDRIK goed. Men betaalde godgeleerden, om van dezelve uitspraken aftepersen, die met het verlangen des konings strookten. De Paus, dringend aangezocht, om deze verbindtenis te verbreken, maar evenzeer vreezende, de Goddelijke wetten te overtreden, als aan KAREL V. te mishagen, die zulk eenen hoon voor zijne moei wilde sparen, zocht tijd te winnen, zich verbeeldende, dat de overweging HENDRIK tot redelijke gevoelens zou terug brengen (zie CLEMENS VII.). Daar deze vreesde niets te zullen verkrijgen, trad hij in 1533 met zijne minnares in den echt, en liet dit zoogenaamde huwelijk door THOMAS CRAMMER, aartsbisschop van *Kantelberg*, goedkeuren. Nadat de Paus hem in den kerkelijken ban had gedaan, liet hij zich tot *Beschermer en hoofd der Engelsche kerk* verklaren. Het parlement bekrachtigde dezen titel, vernietigde het geheele gezag van den opperpriester van *Rome*, en deed zijnen naam uit alle boeken schrappen; en men noemde hem verder niet anders dan den *Bisschop van Rome*. De volken legden voor den koning eenen nieuwen eed af, dien men den *eed van suprematie* (opperhoofdigheid in het ker-

kelijk bestuur) noemde. De kardinaal JOANNES FISCHER, THOMAS MORUS en verscheiden andere beroemde personen, die deze nieuwigheden vijandig waren, verloren het hoofd op het schavot. Daar HENDRIK zijne geweldenarijen nog verder dreef, zoo opende hij de religieuze gestichten, maakte zich meester van derzelver goederen, waarvan de inkomsten, volgens SALMON, 183,707 ponden sterlings opleverden, en voor den buit der kloosters kocht hij vermaken, die met de schatten vervlogen, welke dezelfde gekocht hadden. HENDRIK, die gewoon was geweest, om, indien hij geldgebrek had, zijne toevlugt tot de geestelijkheid en de kloosters te nemen, zag zich in eenen toestand gebragt, die hem *de hen deden beklagen, welke gouden eijeren legde*, zoo als KAREL V. zich uitdrukte, over deze onstaatkundige handelwijze van HENDRIK sprekende. Een ander uitwerkfel derzelfde handelwijze was de buitengewone ellende, waartoe zich duizende armen zagen gebragt, die door de aalmoezen des kloosters onderhouden werden. Onder de regering van ELIZABETH, was men verplicht, om tot elf *bills* te doen doorgaan, ten einde dezelfde te doen bestaan; een middel waarvan de jaarboeken van *Engeland* geen voor-

beeld hadden opgeleverd (zie LUTHER). Het is in het werk van HENDRIK SPELMAN, getiteld: *Noodlottigheden der Heiligschendingen*, dat men moet zien, en de onnoemelijkheid der sommen, welke HENDRIK door die goddelooze rooverijen bijeen verzamelde, en de ongeloofelijke snelheid met welke dezelve vervlogen. Ofschoon HENDRIK zich tegen den Paus verklaarde, wilde hij echter noch Lutersch noch Calvinist zijn. De *transsubstantiatie* werd even gelijk vroeger aangenomen; de noodzakelijkheid der oorbiecht, en van de Communie onder eene enkele gedaante bevestigd. De ongetrouwde staat der priesters, en de geloofen van zuiverheid werden onthoerpeeljik verklaard. De aanroeping der Heiligen werd niet afgeschafft, maar beperkt. Hij verklaarde, dat hij zich van de geloofsartikelen, door de Catholijke Kerk aangenomen, niet wilde verwijderen: even alsof hij er zich niet genoeg van verwijderde, door de eenheid te verbreken. Zijne liefde voor eene vrouw bragt al deze veranderingen te weeg; maar deze liefde was van geen langen duur. Door de schoonheid van JOANNA SEYMOUR getroffen, liet hij ANNA BOUTEN, op vrij zwak vermoeden van ontrouw, in 1536, onthoofden. Nadat JOANNA SEYMOUR in barens-

nood was overleden, deed hij haar door ANNA van *Kleef* vervangen. Hij was door het afbeeldsel dezer vorstin bekoord geweest; doch vond het oorspronkelijke zoo zeer van hetzelfde verschillend, dat hij na verloop van zes maanden weder van dezelve scheidde. Op deze volgde CATHARINA HOWARD, dochter des hertogs van *Norfolk*, in 1542 onthoofd, onder voorwendsel, dat zij vóór haar huwelijk minnaars had gehad. Het is bij deze gelegenheid, dat het parlement eene even zoo ongerijmde als wreede wet uitvaardigde: » Dat elk man, die van eenen minnenhandel der koningin mogt onderrigt zijn, haar op straffe van hoogverraad moet beschuldigen..... En, dat elk meisje, die met eenen koning van *Engeland* trouwt, en niet maagd is, zulks op dezelfde straffe moet verklaren." CATHARINA PARRÉ, eene jonge weduwe van eene uitstekende schoonheid, echtgenoot van HENDRIK, na CATHARINA HOWARD stond op het punt, om hetzelfde lot te ondergaan, als deze ongelukkige, niet om hare minnarijen, maar om hare met die van LUTHER overeenkomende gevoelens. De laatste jaren van HENDRIK VIII. waren merkwaardig door zijne geschillen met *Frankrijk*. Eigenzinnig in zijne oorlogen, zoowel als in zijne minnarijen, had hij zich met

KAREL V. tegen FRANCISCUS I., vervolgens met FRANCISCUS I. tegen KAREL V., en en eindelijk andermaal met dezen tegen den Franschen vorst verbonden. In 1544 nam hij *Boulogne* in, en beloofde zulks door het verdrag van 1546 terugtegeven. Hij overleed in 1547, in den ouderdom van 57 jaren. Men verhaalt, dat toen hij op het punt was, om te sterven, hij uitriep, terwijl hij diegene aanzag, die rondom zijn bed stonden: » Mijne vrienden, wij hebben alles verloren, den staat, den goeden naam, het geweten en den Hemel." Eenige schrijvers hebben deze bijzonderheid tegengesproken; maar indien HENDRIK deze rede niet gevoerd heeft, is het echter zeker, dat hij er geene kon voeren, die meer naar waarheid was. Hij beriep al stervende tot den troon, EDUARD, zoon van JOANNA SEYMOUR; en na hem, MARIA, dochter van CATHARINA van *Aragon*, en ELIZABETH, dochter van ANNA BOULEN, ofschoon hij dezelve vroeger door het parlement als bastaarden en onbekwaam tot de troonsopvolging had doen verklaren. » Al degene, zegt de abt RAYNAL, die HENDRIK met eenige oplettendheid beoefend hebben, hebben in hem slechts eenen zwakken vriend, eenen wispelturigen bondgenoot, een' ruwen minnaar, een' ijverzuchtigen

echtgenoot, een' wreeden vader, eenen heerschzuchtigen meester, eenen willekeurigen en barbaarschen koning erkend." Om hem in eenen enkelen trek af te schilderen, is het genoeg te herhalen, hetgeen hij kort voor zijnen dood zeide: *dat hij nooit het leven van een mensch aan zijnen haat, noch de eer eener vrouw aan zijne lusten had geweigerd.* Hij verloor in de vermaken, of in ijdele bezigheden, den tijd, dien hij tot het onderzoeken der grondbeginselen des bestuurs had kunnen besteden. Een blind vertrouwen in zijne staatsdienaars, noodzaakte hem, om gedurende de helft van zijn bestuur, de speelbal hunner hartstogten of het slagtoffer hunner belangen te zijn; de andere helft werd besteed, om de rust des rijks te storen, hetzelfde met bloed te overstroomen, en te verarmen. Hij hielp, door zijne misdadige en buitensporige verkwistingen, zijne onderdanen te gronde, en dit was nog het minste der onheilen, welke hij aan *Engeland* berokkende. Het is onder de regering van dien vorst, dat de zweetkoorts, eene gevaarlijke ziekte, het geheele rijk besmette. Men zal dezen dwingeland nog naauwkeuriger leeren kennen, wanneer men de naauwkeurige en sierlijke geschiedenis van

den kardinaal POLUS, door THOMAS PHILIPS, leest. [*De Geschiedenis van HENDRIK VIII.*, is door lord HERBERT beschreven, in fol. Dit werk wordt door de Engelschen zeer op prijs gesteld, en moet daarom bij de Catholijken verdacht zijn. De abt RAYNAL heeft in 1768, de Geschiedenis zijner echtscheiding in het licht gegeven, 1 dl. in 12.mo. — Ook vindt men de meeste bijzonderheden uit het leven van den vorst, en vooral de klammenuet, zoo als die schrijver zich uitdrukt, welke HENDRIK met zijne vrouwen danste, in eenen zeer ironischen stijl beschreven, in het eerste deel der *Boertige reis door Europa*, door A. FOKKE, Sz., 's Hage, 1826].

† HENDRIK I., koning van *Kastilië*, zoon van ALFONSUS IX. en van ELEONORA van *Engeland*, volgde, in 1214, in den ouderdom van zeven of acht jaren, zijnen vader in het bestuur op. Die van het huis van *Lara*, welke dezen jongen vorst, uit de handen der koningin van *Leon*, zijne moei, genomen hadden, waren oorzaak, dat de grootste heeren van het koninkrijk de wapenen tegen hen opnamen. Daarop werd koning HENDRIK door het afvallen eener dakpan gekwetst, en stierf elf dagen daarna in

1217, na twee jaren en negen maanden geregeerd te hebben. Hij liet geene kinderen na, en ALFONSUS IX., koning van *Leon*, maakte zich meester van zijnen staat.

† HENDRIK II., koning van *Kastilië*, natuurlijke zoon van ALFONSUS XI., en van ELEONORA DE GUZMAN, te *Sevilla* in 1333 geboren, droeg eerst den naam van graaf van *Transtamare* of *Tristemare*, onder welken hij ook in de geschiedenis bekend is. Na talrijke pogingen in het werk gesteld te hebben, om zich meester te maken van den troon, van regtswege aan zijnen broeder PETRUS den wreede ten deel gevallen, gelukte het eindelijk aan HENDRIK, den koning van *Frankrijk* in zijn belang te winnen, die te zijner ondersteuning een aanzienlijk leger zond, onder de bevelen van den connestabel DUGUESCLIN en den graaf LA MARCHE. Achtereenvolgende overwinningen bragten de Franschen voor *Montiel* (1368), in welke stad koning PETRUS de wijk had genomen. Nadat HENDRIK eenen muur rondom die wijkplaats had doen oprigten, beloofde koning PETRUS, die geen ander redmiddel meer zag dan de omkoopning, aan DUGUESCLIN aanzienlijke sommen, en verscheiden groote steden van *Spanje*, indien hij hem den graaf van *Transtamare* wil-

de overleveren, maar de connestabel maakte den pretendent met deze voorstellen bekend, en op het aanhoudend aanzoek van dezen, bewilligde hij, om PETRUS den wreede in zijne tent te lokken, die in dezelve, in 1369 door zijnen broeder vermoord werd. De regering van HENDRIK was merkwaardig door de wijsheid en voorzigtigheid van dien vorst, die, erkentelijk jegens *Frankrijk*, hetzelfde met de hulp zijner wapenen tegen *Karel den kwade*, bijsprong. HENDRIK overleed den 29 Mei 1379, vol berouw over zijnen broedermoord, en door zijne volken betreurd.

† HENDRIK III., koning van *Kastilië*, bijgenaamd de zwakke, te *Burgos*, in 1379 geboren, beklom bij den dood van zijnen vader JOANNES I., den 10 October 1390 voorgevallen, den troon. Zijn eerste staatsdienaar, zijne moeder *LEONORA* en zijne oomen, maakten gedurende zijne minderjarigheid, misbruik van hunne magt, en hielden hem, als in zijn paleis gevangen. Toen hij den ouderdom bereikt had, om het juk te kunnen afschudden, moest hij zijne heersschzuchtige bloedverwanten bestrijden, en hij overwon dezelve. De geschillen van BENEDICTUS XIII. en BONIFACIUS IX., die beide naar de pauselijke waardigheid stonden, veroat-

rustten voor eenen oogenblik het koninkrijk *Kastilië*. HENDRIK had zich eerst voor BONIFACIUS verklaard; doch koos later de partij van BENEDICTUS. Omtrent dezen tijd zag hij zich ook genoodzaakt, zich tegen de aanvallen der Portugezen te verdedigen, wier land- en zeemagt hij versloeg. Algemeen betreurd, overleed deze vorst den 25 December 1406. Hij had de kunsten beschermd, de steden des koninkrijks verfraaid, en het regt doen eerbiedigen.

HENDRIK IV., bijgenaamd *de Onvermogene* en *de milddadige*, en dien men liever *de verkwister* moest noemen, was de zoon van JOANNES II., koning van *Kastilië*, dien hij in 1454, in den ouderdom van 30 jaren opvolgde. Zijn bestuur was de zegepraal der ondeugd. JOANNA van *Portugal*, met welke hij, na de verstooting van BLANCA van *Navarre*, zijne eerste vrouw, in den echt was getreden, bedekte hare minnarijen met geen en den minsten sluijer. HENDRIK, die, om welken prijs zulks ook wezen mogt, kinderen wilde hebben, geleidde zelf, zegt men, in het bed zijner echtgenoot, BERTRAND DELLA CUEVA, wiens lot was, te gelijker tijd de lieveling des konings, en de minnaar der koningin te zijn. Uit deze gemeenschap werd eene doch-

ter geboren, JOANNA genaamd. BERTRAND verkreeg de aanzienlijkste posten des koninkrijks tot belooning. De grooten morden, en zetten dit schijnbeeld van koning in 1465 af. In eene plegtige handeling, beroofde men zijne beelden, van al de ken-teekenen der koninklijke waardigheid, die men aan zijnen broeder ALFONSUS toekende. Deze plegtigheid ging met al de gruwelen des burgeroorlogs gepaard. De dood van den jongen vorst, aan welken de zamenzweersders het koninkrijk hadden gegeven, maakte geen einde aan deze onlusten. De koning werd *onvermogen*, en zijne dochter als *bastaard* en *uit echtbreuk geboren* verklaard. Verscheiden grooten dongen naar de koninklijke waardigheid; maar de misnoegden besloten de zeventienjarige ISABELLA, zuster des konings, te erkennen. De koning kon zich uit zoo vele onlusten niet redden, dan door zijne zuster ISABELLA, voor zijne eenige wettige erfgename, met uitsluiting van JOANNA, te erkennen; en voor dien prijs, liet men hem den naam van koning behouden. Te vergeefs herriep hij bij zijnen dood in 1474 dit verdrag; de troon bleef aan ISABELLA, zoo als werkelijk de billijkheid haar denzelfden ook toekende. [HENRIQUEZ DEL CASTILLO, pater DE LA CROIX, en AL-

FONSUS van *Palermo*, hebben de kronijk van HENDRIK IV. beschreven; maar hunne werken zijn nooit gedrukt geweest.]

* HENDRIK (HENRI CHRISTOPHE), koning van *Haiti*, in 1767 geboren, volgens sommigen op het eiland *Saint-Christophe*, waarvan hij zijnen naam zou ontleend hebben; volgens anderen op het eiland *Sainte-Croix*, eene Deensche volkplanting, eindelijk volgens anderen op het eiland *Saint-Domingo* op de plantagie *Limonade*, behoorende aan den beroemden vertaler DUREAU DE LA MALLE, overleed aan de *Fransche Kaap*, den 6 October 1818. Toen er in 1790 een opstand in het Fransche gedeelte van ST. DOMINGO uitbarstte toonde HENDRIK een der ijverigste deelnemers van de vrijheid der Negers te zijn. Onderscheiden door eene verheven gestalte en door een vast karakter duurde het niet lang of hij verkreeg op zijne makkers eenen onwederstaanbaren invloed. Door hun tot de hoogste militaire waardigheden verheven, werd hij eindelijk door TOUSSAINT LOUVERTURE hunnen opperveldoverste tot brigade-generaal benoemd. Deze aan wien zijnen neef Mozes den hoogsten rang betwistte, belastte HENDRIK zijnen opstand te beteugelen. Geene voldoende kracht hebbende, om

die van MOZES aanteranden, meende HENDRIK list te moeten gebruiken. Hij veinsde van in de gevoeligheid te deelen van den neef tegen den oom, drong zich in zijn vertrouwen, en weldra gelukte het hem om zich door verraad van MOZES meester te maken. Nadat TOUSSAINT MOZES had doen ombrengen, bekleedde hij HENDRIK met het bevel, dat hij in het Noorden gehad had. Toen op den 21 October 1801 de voorstanders van MOZES in de kaapstad aan het muitengeslagen waren, vermoordden zij de meest toegenegene vrienden van TOUSSAINT. Maar HENDRIK steeg te paard, doorreed de stad aan het hoofd van een hand vol soldaten, viel de opstandelingen aan, doodde er zelf twee, verdreef den opstand en nam de opperhoofden deszelfs in hechtenis. Daar nieuwe opstanden in verscheidene gedeelten van het eiland uitgebroken waren, verdoofde hij dezelve even zeer door zijne vlug- en beradenheid. Toen het Fransch krijgslager zich in 1802 onder bevel van den generaal LECLERC voor de kaap vertoond had, kon HENDRIK, die er het bevel voerde aan het getal niet wederstaan, bood echter eenen kloekmoedigen wederstand en ontruimde de stad niet, dan na dezelve verbrand te hebben; en gevolgd van 3000 man, het over

blijfsel van haar garnizoen , bewerkte zijne vereeniging met TOUSSAINT LOUVERTURE. TOUSSAINT slagtoffer der agenten van het consulaat , met welke hij handelde opgeligt en naar *Europa* vervoerd zijnde , vereenigde zich HENDRIK met DESSALINES , die TOUSSAINT in het opperbevel der Negers vervangen had en droeg met hem bij om de Franschen van het eiland uitteeroeijen. DESSALINES deed zich vervolgens onder den naam van JACOBUS I. tot keizer van *Haiti* uitroepen en HENDRIK werd een zijner eerste generalen. Maar de misbruiken der magt , aan welke zich DESSALINES overgaf , het volk tegen hem in opstand gebragt hebbende , verwekten HENDRIK en de mulat PETHION , toenmaals vereenigd , tot voorwendsel eene belasting nemende , die hij op het katoen en de suiker gesteld had , eenen opstand in welken DESSALINES den 15 October 1806 vermoord werd. HENDRIK werd dadelijk voorzitter en opper-veldoverste van den staat van *Haiti* verklaard en benoemde tot zijnen luitenant PETHION , dien hij tegelijkertijd gouverneur van het zuidelijke gedeelte maakte. Algemeene staten werden aan de *Kaap* bijeengeroepen en namen den naam aan van *Nationule vergadering*. Van toen af stelde zich de verdeeldheid tusschen HENDRIK en PETHION ,

die een vertegenwoordigend bestuur wilde oprigten , terwijl zijn generaal er op bedacht was , om zich tot de opperste magt te verheffen. In eene proclamatie , waarin hij PETHION eenen mitter noemde , verklaarde hij dat de magt aan den sterkste behoorde. Aan het hoofd van onnoemelijke troepen versloeg hij verscheiden malen zijnen vijand en noodzaakte hem , om zich in de stad *Port au Prince* op te sluiten , waar deze zich onder den naam van voorzitter handhandhaafde. Vreedzaam bezitter van het gedeelte van het eiland , dat hem gehoorzaamde , geworden zijnde , liet HENDRIK in de maand April 1811 zich kroonen en aan de kaap tot koning van *Haiti* zalven onder den naam van HENDRIK I. Hij schonk aan zijne voornaamste hoofden landgoederen , die hij tot leengoederen verhief , en vormde zich een hof , naar het voorbeeld der Europeesche vorsten. Hij zelf verordende er de feesten , waarin hij zoo ver ging , dat hij zelf de kleederdragt regelde van degene , die er bij tegenwoordig waren. Nooit was een dwingeland nijveriger op zijn gezag ; de minste nalatigheid , de minste vertraging werden met den dood gestraft. Eene wreede koelbloedigheid bestuurde zijne noodlottige besluiten en derzelve uitvoering. Wij zul-

len van hem twee wreede trekken aanhalen, die ons door de Franschen, die de volkplanting bewoond hebben verhaald zijn. Eens vermoeden opgevat hebbende tegen een zijner aanvoorders, die de sterkste redenen meende te hebben, om op zijne vriendschap te rekenen, ontbiedt hij hem, doet hem nederzitten en onderhoudt zich gemeenschappelijk met hem, schenkt zich een glas wijn in, biedt hem eenen beker met vergift aan, en zeide: *laat ons eens klinken, broeder!* De ongelukkige, die zijnen ondergang niet dan al te zeer besloten zag, putte zich uit in betuigingen van verkleefd- en getrouwheid. *Ik geloof u,* zeide hem HENDRIK, *maar drinkt dat uit, broeder.* Hij had de keus van te drinken of gefusileerd te worden, hij gaf den geest onder de oogen van het gedrogt. Toen hij op eenen anderen tijd uit *Europa* eene teekening van een buitengewoon sierlijk rijtuig ontvangen had, deed HENDRIK de bekwaamste werkman komen en vraagde hem of hij hem ook een rijtuig naar die teekening kon vervaardigen. Op zijn jawoord; schreef hij hem den dag voor, op welken hij het rijtuig op het uur der parade moest leveren. De dag kwam aan, het rijtuig verscheen niet. HENDRIK zond om den werkman te halen,

die hem zeide, dat het binnen twee uren gereed zoude zijn, en hij deed hem op de plaats fusileren. Daar hij echter zijne overweldigingen door buitenlandsche onderhandelingen zocht te handhaven, onderteevende hij met *Engeland* handelverdragen voor het noordelijke gedeelte der volkplanting, hetwelk onderworpen was, terwijl het westelijke gedeelte aan PETHION gehoorzaamde. Toen na de *restauratie* het Fransche bestuur agenten naar *St. Domingo* zond, toonde zich PETHION gereed, om het oude moederland te erkennen, maar terwijl HENDRIK verklaarde, dat hij gaarne in de vriendschappelijke betrekkingen met *Frankrijk* zou toestemmen, weigerde hij volstrektelijk om afstand te doen van het oppergezag. Onderrigt, dat *Frankrijk* een krijgsleger gereed maakte, om het eiland te noodzaken zich te onderwerpen, maakte hij zich gereed tot eene kloekmoedige verdediging en verklaarde in een manifest dat hij geene krijsgesvangenen zoude maken. Zonder twijfel was hij nooit wel overtuigd, dat de openbaring dezer verschrikkelijke toebereidselen *Frankrijk* schrik zoude aangejaagd hebben, want gedurende twaalf jaren hielden de minste toebereidselen van het moederland hem in bedwang, en beletten hem van eenige po-

gingen tegen het republi- keinsche gedeelte van het eiland te doen, waarover PETHION regeerde. Bij den dood van dezen mededinger echter in Maart 1818 voorgevallen, dacht hij de beide staten te kunnen vereenigen, zich zelfs vleijende van vervolgens tegen het Spaansche gedeelte te handelen. Hij ging aan het hoofd van 15,000 man, tot twintig mijlen van *Port au Prince*, maar de mulat BOYER, opvolger van PETHION, bood hem zulk eenen dapperen tegenstand, dat hij gedwongen werd van naar de *Kaap* terug te trekken, waarvan hij de overhand reeds vreende. De verbranding van het fort *Hendrik*, waar hij zijn voornaamste ammunitie- magazijn gevestigd had, stelde hem langen tijd buiten staat, om iets tegen zijne vijanden uittevoeren, die van hunnen kant zich niet geneegen voelden, om hen in rust te laten, en schreven aan zijne agenten eenen hevigen brand toe te *Port au Prince* den 15 Augustus 1820 uitgebarsten. De dwingelandij van HENDRIK werd daarboven onverdragelijk voor degenen, die hij zijne onderdanen noemde: het geringste voorwendsel moest eenen algemeenen opstand te weeg brengen. Op het einde van September sloeg het garnizoen van het fort *Sint Marcus*, verbitterd over de slechte behandelingen van

eenen kolonel, die door de soldaten bemind was, door HENDRIK bevolen en door de gouverneur van die plaats uitgevoerd, aan het muiten, en na den gouverneur te hebben doen onthoofden, liet het door een gezantschap van officieren het hoofd aan BOYER zenden, in naam der inwoners vragende om onder de regering der republiek te komen. BOYER snelde met een leger van 15 of 20,000 man ter hulp der opstandelingen toe. In zijn kasteel *Sans-Souci* door eenen aanval van be-roerte opgehouden, detacheerde HENDRIK, om dien opstand te dempen, den generaal ROMAIN aan het hoofd van 5, of 6,000 man. Deze generaal, die zich persoonlijk over hem te beklagen had, ging tot de muitelingen over, vele bevelhebbers volgden zijn voorbeeld, eindelijk kondigde de generaal RICHARD in den nacht van den 15 op 16 October, nadat alle troepen zich gewapend hadden, de afschaffing van de koninklijke waardigheid aan HENDRIK, die hem nog getrouw waande, zond hem eenige bevelen, die miskend werden. HENDRIK ontbood alstoen JOACHIM NOËL, de getrouwste der veldheeren zijner lijfwacht, en beval hem van al de troepen, die hem nog getrouw waren, te verzamelen; en van alle blanken en mulatten te dooden. Nadat het dezen gelukt was

omtrent 1500 man te vereenigen, vertoonde hij zich voor de *kaapstad*, reeds door de muitelingen bezet. Na eenige gewerschoten verlieten hem de soldaten, en zich bij hunne makkers voegende, vragden zij de afzetting van koning HENDRIK, die, om niet levend in hunne handen te vallen, zich met een pistoolschot doodde. Zijne weduwe, zijne kinderen en de generaal NOËL vlugten dadelijk naar het fort *Hendrik*, maar dit fort zich den 18. overgegeven hebbende, werden de kroonprins, oudste zoon van HENDRIK, de generaal NOËL en eenige anderen der getrouwsten van den dwingeland vermoord, en het geheele Fransche gedeelte van *St. Domingo* erkende de heerschappij van BOYER, onder den titel van *voorzitter der republiek van Haïti*.

HENDRIK VAN LOTHARINGEN. — Zie HARCOURT.

HENDRIK VAN LOTHARINGEN, hertog van *Guise*. — Zie GUISE.

* HENDRIK, of FREDERIK HENDRIK LODEWIJK, prins van *Pruissen*, broeder van FREDERIK II, werd te *Berlijn* den 18 Januarij 1726 geboren. Hij was de derde zoon van FREDERIK WILLEM I., die voor hem eene groote voorliefde koesterde. Prins HENDRIK beoefende reeds in

zijne vroegste jeugd de krijgskunde, en was in die wetenschap reeds ervaren, voor welke zijn oudste broeder de grootste afkeerigheid aan den dag legde. In 1742 maakte hij zijnen eersten veldtocht in hoedanigheid van kolonel, en onderscheidde zich in den slag van *Czaslau*. In den oorlog van 1744, diende hij onder de bevelen van den koning, zijnen broeder, als hoogstdeszelfs adjudant, verdedigde *Tabor*, wendde de aanvallen van *Nadasty* af, en bedekte zich met roem in den slag van *Hohenfriedberg*. Na den vrede van *Dresden*, begaf hij zich naar *Potsdam*, alwaar hij te midden der geleerden, waaruit FREDERIK II. zijn hof had zamengesteld, de kundigheden verkreeg, die hem zoo zeer onderscheiden hebben. In 1752 huwde zijn broeder hem uit aan eene prinses van *Hessen-Kassel*, en stond hem bij die gelegenheid het kasteel van *Berlijn* af. Reeds in het eerste begin van den zevenjarigen oorlog (1756), commandeerde hij, onder de bevelen van den koning zijnen broeder, eene brigade, en onderscheidde zich evenzeer door de bekwaamheid zijner krijgsbewegingen, als door zijnen moed. In den slag van *Praag* besliste hij, door eenen, met de grootste dapperheid uitgevoerden aanval, de overwinning te gunste der *Pruissen*; hij behaal-

de vervolgens in den veldtocht van 1760 verscheiden voordeelen op den generaal DAUN, en den hertog van *Tweebruggen*. Toen de Pruisische legerbenden te gelijker tijd door talrijke vijanden werden aangevallen, overlaadde prins HENDRIK zich met roem. Belast, om het Noorden van *Pruissen* te verdedigen, wist hij, ofschoon met een veel kleiner leger dan dat des vijands, hunne krijgsbewegingen te verijdelen, en hen in bedwang te houden, en redde verscheiden malen het leger van den koning, zijnen broeder. Ondanks zijne diensten, had hij echter met hem vele geschillen, en verwijderde zich zelfs eenigen tijd naar *Glogau*; maar in het begin van den volgenden veldtocht (1761), vereenigde hij zich op nieuw met zijnen broeder, en werd belast, om met 40,000 man den maarschalk DAUN aan den linker oever van de *Elbe* terug te houden. Hij ontwikkelde in dezen veldtocht, dien hij door eene roemrijke overwinning te *Freiberg*, op de keizerlijken, onder aanvoering van den prins VAN STOLBERG, behaalde, de zeldzaamste talenten. Sedert deze gedenkwaardige overwinning, die den kort daarop gevolgenden vrede te weeg bracht, had FREDERIK II. allen eerbied voor zijnen broeder. Hij gebruikte hem in

verscheiden belangrijke gezantschappen, het zij aan het hof van *Rusland*, het zij aan dat van *Versailles*, waar prins HENDRIK met de eervolste onderscheidingen werd ontvangen. Kort daarna overleed FREDERIK II. Eenige onaangenaamheden, die HENDRIK van den koning, zijnen neef, ondervond, bewogen hem, om zich in 1788 andermaal naar *Frankrijk* te begeven; maar de omwenteling verdreef hem weldra uit dat land. Hij keurde de traagheid der maatregelen af, welke de koning van *Pruissen* bij die gewigtige gelegenheid in het werk stelde. De tegenspoed van het Pruisische leger, door de Franschen geslagen, bragt eene toenadering van den koning van *Pruissen* tot zijnen oom te weeg, en hij belastte hem met onderhandelingen, die den vrede van *Bazel* ten gevolge hadden. FREDERIK WILLEM II. overleefde deze gebeurtenis geene twee jaren. Zijn opvolger FREDERIK WILLEM III. vereerde prins HENDRIK met zijne liefde en zijnen eerbied, maar deze laatste leefde echter in afzondering tot aan zijnen dood, den 3 Augustus 1802 overgevallen. Er bestaan verscheiden Hoogduitsche levensbeschrijvingen van dien prins; in 1809 kwam er te *Parijs*, in 8. vo ook eene in het Fransch in het licht, ga-

titeld: *Vie privée, politique et militaire du prince HENRI de Prusse.*

HENDRIK de Krijgsman, eerste Hertog van *Braband*, volgde zijnen vader GODFRIED den *Moedige*, in het jaar 1190 in het bestuur van *Braband* op: hij was de eerste die den titel van *Hertog van Braband* aannam. Dit land eerst door CLODOVEUS overwonnen, werd vervolgens een gedeelte van het oude koninkrijk *Austrasie* en *Lotharingen* en van het keizerrijk van KAREL den *Grooten*. Het kwam vervolgens onder het gezag van GERBERGA, dochter van KAREL van *Frankrijk* met LAMBERTUS I., graaf van *Bergen* en *Leuven* gehuwd, die als de stam der *Brabandsche* vorsten, moet aangemerkt worden. HENDRIK vergezelde gedurende het leven van GODFRIED den *Moedige*, den koning van *Frankrijk* LODEWIJK den *Jongen* naar het graf van den heiligen THOMAS van *Kantelberg*, onder den naam van graaf van *Leuven*. Hij vergezelde evenzeer GUIDO DE LUSIGNAN en RAYMOND graaf van *Tripoli* naar het *Heilige Land*. In 1197 reeds hertog van *Vlaanderen* zijnde, keerde hij met HENDRIK den *Jonge*, hertog van *Saksen*, weder naar *Palestina* terug, kenmerkte zich door verscheidene trekken van dapperheid, maar

bijzonderlijk door de inneming van *Joppe*. Bij zijne terugkomst handhaafde hij de regten van OTTO van *Brunswijk*, die het rijk aan den hertog van *Zwaben* betwistte en ging vervolgens tegen de graven van *Gelder* en *Holland* strijden, die hij gevangen maakte. Steeds met de wapenen in de hand, viel hij den Bisschop van *Luik* aan, die hem in den kerkelijken ban deed, hem overwon, vervolgens weder in zijne gunst herstelde en de absolutie gaf. Zijne dapperheid deed hem bij al de vorsten van zijnen tijd vreezen, eerbiedigen en opzoeken; de keizer OTTO trouwde zijne dochter en bekrachtigde met hem een verbond dat hem in de geschillen van *Duitschland* tegen *Frankrijk* nuttig was. Hunne vereenigde krachten konden echter niets doen tegen PHILIPPUS AUGUSTUS, die hem in den slag van *Bouvines*, den 23 Julij 1214, geheel en al versloeg. Een bondgenootschap, dat hem nadeelig was, moede, omhelsde de hertog van *Braband*, de partij van FREDERIK II. en gaf hem zijnen zoon als gijzelaar. Hij was bijna zijn geheele leven in oorlog en stierf te *Keulen* den 5 September 1235, na ISABELLA van *Engeland*, die met keizer FREDERIK in den echt ging treden, naar *Westfalen* vergezeld te hebben. Hij

gaf aan de stad *Brussel* een wetboek, dat het oudste gedenkstuk is van wetgeving dat men in dat land kent.

HENDRIK, een kluizenaar der 12.^e eeuw, omhelsde de dwalingen van *PETRUS DE BRUYS*. Hij loochende, dat het doopsel den kinderen nuttig was, hij veroordeelde het gebruik van kerken en tempels, verwierp de vereering van het kruis, verbood de mis te doen, en onderwees, dat men niet voor de overledenen moest bidden. Het geweld, hetwelk *PETRUS DE BRUYS* in het werk had gesteld, om zijner leer ingang te doen vinden, was hem niet gelukt: hij was te *Saint-Gilles* verbrand. Om zich aanhangelingen te maken, sloeg HENDRIK den weg der indringing en der zonderlingheid in. Hij was nog jong, had korte haren en eenen geschoren baard; hij was groot en slecht gekleed; hij ging, zelfs in de strengste winterkoude, blootshoofds en blootsvoets. Zijn aangezicht en zijne oogen waren ontroerd gelijk eene onstuimige zee. Hij had een doordringend oog, en zijne sterke stem baarde verschrikking. De roem van HENDRIK verspreidde zich in het diocees van *Mans*, men smeekte hem derwaarts te gaan, en hij zond er twee zijner leerlingen, die door het volk

als twee engelen ontvangen werden. HENDRIK begaf zich vervolgens derwaarts, werd met de grootste eerbewijzen ontvangen, en wist zich de vergunning te verschaffen, om in dat diocees te prediken en te onderwijzen, terwijl de bisschop, de godvruchtige *HILDEBERT*, naar *Rome* was gegaan, om den Paus te verzoeken, zich naar *Cluny* te mogen begeven, (hetwelk hij niet verkreeg). In menigte liep men naar de leerredenen van den huichelaar, en de geestelijkheid vermaande het volk, om zich naar dezelve te begeven. Toen HENDRIK zeker was van het vertrouwen des volks, onderwees hij zijne dwalingen. Zijne predikationen bragten een uitwerksel te weeg, hetwelk men niet verwachtte. Het volk ontstak in woede tegen de geestelijkheid, en behandelde de priesters, kanoniken en andere geestelijken als geëxcommuniceerden. Want om de priester-schap, de bewaarster en natuurlijke verdedigster der godsdienstige waarheden, hatelijk te maken, dit is altijd het eerste doel van de apostels der loegen. Men weigerde, om iets aan hunne bedienden te verkoopen; men wilde hunne huizen afbreken, hunne goederen plunderen, en hen steenigen of ophangen. Eenigen hunner werden door den modder ge-

sleept en wreedelijk geslagen. Het kapittel van *Mans* verbod aan HENDRIK, op strafte van excommunicatie, om verder te prediken; maar de gene, die hem dit vonnis bekend maakten, werden mishandeld, en hij vervolgde zijne predikatiën tot de terugkomst van bisschop HILDEBERT, die levendig getroffen was over de verwoesting, welke die aartsketter onder zijne kudde had aangerigt; maar in korten tijd wist hij het vertrouwen zijner diocesanen weder te verwerven. Hij overtuigde HENDRIK openlijk van onkunde en bedrog, en noodzaakte hem zijn diocees te verlaten. Hij was vóór de terugkomst des prelaats overtuigd geworden van op pinksterdag eene echtbreuk te hebben begaan, alsmede van verscheiden andere misdaden. Paus EUGENIUS III. zond in 1147, eenen legaat naar die gewesten. De heilige BERNARDUS begaf zich te gelijker tijd derwaarts, om de volken voor de dwalingen en de dweepelij, die deze gewesten verwoestten, te behoeden. HENDRIK nam de vlugt; maar hij werd ingehaald, en in de gevangenis van het aartsbisdom *Toulouse* geworpen, waarin hij overleed. De Henrikers, zijne leerlingen, verspreidden zich in de zuidelijke provincien van *Frankrijk*, en gaven aldaar ergerlijke tooneelen.

HENDRIK, *de Goede*, insteller der Broeders-Schoenmakers, enz. — Zie *BUCKE*.

HENDRIK VAN HUNTINGTON, een Engelsche geschiedschrijver der twaalfde eeuw, was kanonik van *Lincoln*, daarna aartsdiaken van *Huntington*. Men heeft van hem: 1.° Eene *Geschiedenis van Engeland*, die met het jaar 1154 eindigt, en die door SAVIL, in 1596, in het *Rerum anglicarum Scriptores*, in fol. in het licht werd gegeven. — 2.° Eene kleine verhandeling *over de Verachting der Wereld*, enz. Deze lettervruchten zijn in het Latijn en redelijk wel geschreven.

HENDRIK VAN SUZA, bijgenaamd in zijnen tijd, *de Bron en de luister der regtsgeleerdheid*, was kardinaal en bisschop van *Ostia*, van waar men hem ook wel den naam van *Ostiensies* geeft. Hij was aartsbisschop van *Embrun* en overleed in 1271. Men heeft van hem een kort begrip van het kerkelijke en burgerlijke regt, onder den naam van *Gulden Boekse* bekend, hetwelk hij op bevel van ALEXANDER IV. vervaardigde. Er bestaan drie uitgaven van hetzelfde, *Rome*, 1473, 2 dl.ⁿ in fol., *Bazel*, 1576 en *Lyon*, 1597. Hetzelve wordt door de canonisten met nut geraadpleegd. — Men moet hem

niet verwarren met HENDRIK Suzon, een Dominikaner der 14.^e eeuw, waarvan er verscheiden *Mistieke werken* bestaan. Deze was een godvruchtig man, die in 1366 overleed.

HENDRIK VAN GELDER, Zoon van HENDRIK IV., graaf van Gelder en van MARGARETHA van Brabant, werd in 1247 op den bisschoppelijken stoel van Luik verheven, dien hij door zijn losbandig leven en zijne geweldensrijen onteerde. Hij mishandelde den deugdzamen THIBAUT of THEOBALDUS, zijnen aartsdiaken, die zich tegen zijne ongebondenheden verzette, en noodzaakte hem het land te verlaten. (Zie GREGORIUS X.). In de kerkvergadering van Lyon van zijnen zetel beroofd, ging hij voort den volken tot ergernis te verstreken, en overleed in 1284.

HENDRIK VAN GEND. — Zie GEND.

HENDRIK VAN HERVORDE, dus genoemd naar zijne geboorteplaats in *Westfalen*, een religieus der orde van den H. DOMINICUS, heeft zich beroemd gemaakt door eene kronijk, getiteld: *De fastis illustribus, Helmstadt*, 1620, in 4.to. Dezelve telt tot het begin der wereld terug, en eindigt met het jaar

1325. Hij overleed te *Minnden*, in *Saksen*, den 9 October 1370.

HENDRIK BOICH, een regtsgeleerde der 14.e eeuw, te *Saint-Pol de Léon* in *Bretagne* geboren, is de schrijver van een *Commentarium op de Decretatiën, Venetië*, 1576, in fol., weinig gezocht.

HENDRIK HARPIUS, een godvruchtige Franciskaner, dus genoemd, wijk hij van *Herpt*, een Noord-Brabandsch dorp, geboortig was, legde eenen bijzonderen ijver in de zielzorg aan den dag, en overleed te *Mechelen* in 1477. Men heeft van hem een aantal stichtelijke werken, in het Vlaamsch geschreven, en in het Latijn en Fransch vertaald.

HENDRIK VAN GORINCHEM of GORKUM. — Zie GORKUM.

HENDRIK VAN DEN HEILIGEN IGNATIUS, een Karmeliet der stad *Ath*, in de Belgische provincie *Henegouwen*, onderwees met roem de godgeleerdheid, en bekleedde de voornaamste posten zijner orde. In het begin van het pausschap van CLEMENS XI., hield hij zich langen tijd te *Rome* op; en overleed te *Cavée*, een gesticht der Karmelieten bij *Luik*, in 1720, in eenen hoogen ouderdom. Zijn voornaamste voortbreng-

sel is eene volledige verhandeling over de zedekundige godgeleerdheid, onder den titel van *Ethica amoris*, Luik, 1709, 3 dl.ⁿ in fol. Er komen zaken in voor, die de godgeleerden niet naauwkeurig hebben gevonden; het is te Rome in 1714 en 1722 verboden geweest. Nog heeft men van hem: 1.º een ander godgeleerd werk, getiteld: *Theologia vetus, fundamentalis, ad mentem resoluti doctoris J. DE BACHONE*, Luik, 1677, in fol. — 2.º *Molinismus profligatus*, Luik, 1715, 2 dl.ⁿ in 8.vo — 3.º *Artes jesuiticæ in sustinendis novitatibus, laxitatibusque sociorum*, Straatsburg, 1717. — 4.º *Tuba magna mirum clangens sonum. De necessitate reformandi societatem JESU, per LIBERIUM CANDIDUM*. Dit is eene verzameling van stukken vol bitterheid, en weinig overeenkomstig met de leer van het *Ethica amoris*. De lieden der partij achten de uitgave van 1617, in 2 zware deelen, in 12.mo. HENDRIK VAN DEN HEILIGEN IGNATIUS verklaarde zich openlijk in zijne schriften voor de zaak en de gevoelens van den heer ARNAULD, en pater QUESNEL.

HENICHUS (JOANNES), hoogleeraar der godgeleerdheid, te Rhintel, in Hessenland, werd in 1616 geboren, en overleed in 1671. Hij wensch-

te vuriglijk de vereeniging der lutheranen met de calvinisten; maar zijne pogingen, ter bewerking van dezelve, haalden hem van den kant der beide partijen enkel beledigingen en kwade behandelingen op den hals. Het ontwerp was, wat de hoofzaak betreft, onuitvoerbaar. Hoe zou het mogelijk zijn, twee sekten te vereenigen, die nooit onveranderlijk hunne eigene leer hebben kunnen bepalen? Voor welke regtbank zou men hen zenden, door welk gezag hen overtuigen, nadat zij het juk der algemeene Kerk, de eenige bewaarster van het geloof en de zedeleer der Christenen, hebben afgeschud? Men heeft van HENICHUS verscheiden godgeleerde en wederleggende werken in 4.to en in 8.vo, om de gematigdheid, welke dezelve ademen, op prijs gesteld. Van de ongerijmdheid aller sekten overtuigd, dringt de schrijver niet dan zeer zwak op de leerstellingen der zijne aan. De voornaamste zijn: 1.º *Compendium sacræ theologiæ*, in 8.vo. — 2.º *De veritate religionis christianæ*, in 12.mo. — 3.º *Institutiones theologicæ*, in 4.to. — 4.º *Historia ecclesiastica et civilis*, in 4.to.

* HENKE (HENDRIK PHILIPPUS KOENRAAD), een beroemde Protestantische godgeleerde, in 1752, te Hehlen, in

het hertogdom *Brunswijk* geboren. In den ouderdom van 10 jaren, te *Helmstadt* wees gebleven zijnde, werd hij in de school dier stad opgevoed; maar hij maakte zich eerst bekend toen SCHIRACH hem liet deel nemen aan de uitgave van zijn Latijnsch dagblad. Zijn roem verbreedde zich alstoen met snelheid. Hij verkreeg weldra eenen leerstoel der godgeleerdheid, werd tot abt van het klooster *Königslutter* en vice-president van het *Wolfenbüttsche* consistorie benoemd. Men kent van hem: 1.° *Kirchengeschichte* (*Kerkelijke geschiedenis*), 5 dl.ⁿ in 8. vo, waarvan er verscheiden uitgaven bestaan. Hij wilde er eene verkorte uitgave van in het licht geven, welke hij niet ten einde bragt. Dezelve is voltooid door den geleerden Jesuit VATEL, en in 1810, in 8. vo gedrukt. — 2.° *Lineamenta institutionum fidei christianæ, Helmstadt, 1793 — 1795*, in 8. vo. In de voorrede van dit werk ijvert hij tegen datgene, wat hij de *Christolatrie* of de bijgeloovige aanbidding van J. C. noemt, en tegen de *Bibliolatri*, of den overdreven eerbied voor de gewijde boeken; even als of men te veel eerbied kon hebben, voor een boek, dat men als goddelijk erkent, en waaruit men de geloofsregelen put. Het

schijnt ook, dat hij van de Christelijke godgeleerdheid al datgene verwijderd heeft, wat niet tot de godsdienst der rede behoort, en op deze wijze de rede tot gids des geloofs stellende. HENKE heeft ook aan de uitgave van verscheiden tijdschriften gewerkt, zoo als *Magazin für die Religionsphilosophie*, *Museum für die Kirchengeschichte*, *Eusebia*, enz. Hij overleed den 2 Mei 1809, ten gevolge eener reis, welke hij naar *Parijs* had gedaan, in hoedanigheid van afgevaardigde der staten van *Brunswijk*. HENKE was in de oude talen zeer ervaren, en bezat eene gezonde critiek.

HENNEPIN (LODEWIJK), een Rekollet-monik van *Ath* in *Henegouwen*, alwaar hij in 1640 geboren werd, wijdde zich gedurende eenigen tijd, aan de dienst der gasthuizen toe, werd aalmoezenier bij het leger, stak in hoedanigheid van missionaris naar *Quebec* over, en oefende die bediening gedurende elf jaren in *Canada* uit. In 1678 stak hij over het meer *Ontario*, doorkruiste de uitgestrekte gewesten, die ten zuid-westen van *Canada* zijn, en ontdekte in 1680 de rivier *Mississippi*. Hij gaf eene beschrijving zijner ontdekkingen in het licht, *Parijs*, 1663, en *Amsterdam*,

1704; de laatste is de volledigste. Pater HENNEPIN overleed te *Utrecht* in het begin der achttiende eeuw.

† HENNERT (JOANNES FREDERIK), een beroemd wijsgeer en wiskunstenaar, lid van het koninklijk Hollandsch instituut, in 1734, te *Berlijn* geboren; hoogleeraar der wijsbegeerte, wis- en sterrekunde te *Utrecht*, van welke waardigheid hij in 1804 eervol ontslagen werd. Hij overleed den 30 Maart 1813, nalatende: 1.° *Oratio de ingenio mathematici, Trier*, 1764, in 4.º — 2.° *Aphorismi philosophici, Utrecht*, 1781. — 3.° Eene verzameling van *Verhandelingen* over verschillende onderwerpen, ib. 1776, in 8.º, en eenige andere minder belangrijke schriften.

HENNINGES (HIERONYMUS), een werkzame Duitsche geschiedschrijver der 16e eeuw. Er bestaan van hem verscheiden zeer geachte werken, de geslachtregisters van verscheiden huizen van *Duitschland* betreffende. Het voornaamste is *Theatrum genealogicum*, 6 dl.ⁿ in fol. 1598, *Maagdeburg*. Het 6e dl. van dat werk is het zeldzaamste. Hetzelve voert ten titel: *Genealogiæ aliquot familiarum nobilium in Saxonia*, in fol., *Hamburg*, 1596. — Hij is onderscheiden van JOANNES HENNINGES, in 1746,

in den ouderdom van 78 jaren overleden, en schrijver van 3 dl.ⁿ met *Verhandelingen*, over verschillende teksten der H. Schrift, en van eene *Vertaling* in Latijnsche verzen van den profeet JONAS. Hij was predikant en hoogleeraar der godgeleerdheid te *Helmstadt*.

HENNUYER (JOANNES), bisschop van *Lisieux*, in 1577 in den ouderdom van 81 jaren overleden, was biechtvader van HENDRIK II., en bisschop van *Lodève* geweest. Hij maakte zich onsterfelijk door zijne menschlievendheid, gedurende de moordtooneelen van den *Bartholomeus-nacht*. De luitenant des konings van zijn gewest, kwam hem het bevel bekend maken, hetwelk hij ontvangen had, om ten gevolge der steeds vernieuwde zamenzweringen, en van eenen nieuwen aanslag, welken het hof meende ontdekt te hebben (zie COLIGNI en KAROL IX.), de Hugenooten van *Lisieux* te vermoorden. De doorluchtige prelaat verzette er zich tegen, en gaf akte van zijnen tegenstand. Wel verre, dat de koning hem zoude gelaakt hebben, zwaaide hij aan zijne standvastigheid den lof toe, welken zij verdiende; en zijne goedertierenheid, vermogender dan de leerreden, de boeken en de soldaten veranderde het hart en den geest van al

de Calvinisten. Zij legden alle hunne afzwering in zijne handen af. [De *Biographie universelle* beproeft, om het edele gedrag van dezen prelaat in twijfel te trekken; maar de redenen, waarop zij zich beroepen, zijn zoo beuzelachtig, dat men bijna bekoord zoude zijn, om dezelve aan de boosaardigheid van den partijgeest toe te schrijven].

HENOCH oudste zoon van **KAIN**, bouwde met zijnen vader de eerste stad. Dit woord beteekent oorspronkelijk slechts eene vaste woonplaats, een afgesloten grondgebied. **KAIN** en **HENOCH** rigtten er eene op voor hen en voor hunne nakomelingen. Zij werd **HENOCHIA** genaamd.

HENOCH zoon van **JARED** en vader van **METHUSALEM**, in 3412 vóór J. C. geboren, wérd van de aarde opgenomen, om in het paradijs geplaatst te worden na 365 jaren met de menschen geleefd te hebben. Hij moet eens komen om de volken tot boetvaardigheid te bewegen (Zie **ELIAS**.) Men schreef hem in de eerste eeuwen der kerk, een werk toe, vol van fabels over de sterren en over de nederdaling der En-

gelen op aarde; maar het is waarschijnlijk, dat dit voortbrengsel door de ketters was gefabriceerd; die niet tevreden de heilige Schriften te vervalschen, zich vermaakten met ondergeschoven en fabelachtige werken, over de ligtgeloovigheid hunner onnoozele aanhangers. Eenige beoordeelaars onderstellen, dat dit werk waarlijk van **HENOCH**, door ontrouwe handen verminkt is geworden. Zij beroepen zich op den heiligen **JUDAS**, die in zijnen brief, er een gedeelte van schijnt aantehalen. Maar de heilige **JUDAS** haalt **HENOCH** aan, zonder over zijn boek te spreken; de aangehaalde plaats kan de vrucht van een oude overlevering zijn, in andere boeken be waard (*). Zie **JUDAS**.

HENRI (MATTHEUS), een Presbyteriaansch predikant, in 1662 geboren, legde zich, om de heilige Schrift des te beter te kunnen begrijpen; of liever, om, zoo als alle sektaristen, gronden te vinden, ten spijt van oude vertalingen, dwalingen of paradoxe stellingen te verdedigen, op de beoefening der geleerde talen toe. Hij overleed te *Chester* in 1714, na verscheiden werken in het licht te heb-

O 5

(*) Het schijnt thans zeker, dat het aan **HENOCH** toegeschreven boek bestaat, men moet dus op het gevoelen der beoordeelaars terugkomen, die beweren, dat dit werk verminkt is geworden.

hen gegeven, onder welke de aanhangers der sekte onderscheiden: 1.° *Verklaring des Bijbels*, 5 dl.ⁿ in fol. — 2.° *Verhandeling over den aard der scheuring*, 1789, — 3.° *Leven van PHILIPUS HENRI*, 1696. Dit is het leven van zijn' vader, een der grondleggers van het Presbyterianismus in *Engeland*, door zijne aanhangers den *goeden HENRI* genaamd; maar de verrigtingen der sekte hebben aan dezen bijnaam niet beantwoord.

HENRI (NICOLAAS), te *Verdun* in 1692 geboren, hoogleeraar in het Hebreuwsch bij het koninklijk collegie, in 1723, te *Parijs*; in 1752, door het nedervallen van het bovenste gedeelte van eenen muur overleden, heeft in het licht gegeven, eene *gachte uitgave* des bijbels, in 2 dl.ⁿ in fol. *Parijs*, 1722 en 1745. Dezelve is met aantekeningen van verschillende schriftverklaarders verrijkt, en bevat twee vertalingen; de oude, welke de vulgata is, en de nieuwe, die van **PAGNIN**. Deze uitgave heeft den uitgever vele nasporingen gekost, maar dezelve is niet vrij van alle hekeling. Hij is ook nog de schrijver eener *Hebreuwsche Spraakkunst*.

HENRI (PETRUS JOZEF), pastoor van *Surice*, in het voormalige hertogdom *Lux-*

emburg, heeft de vlijt met de goede studien, en met de geheele werkzaamheid van den herdelijken ijvergepaard. Men heeft van hem: 1.° *De doctrina sacra*, *Leuven*, 1771, kl. in 12.mo. — 2.° *Explication etc.* (*Verklaringen volgens den Catechismus der diocesen van Luik, Kamerijk en Namen*), waarvan de 4^e uitg. te *Luik* in 1780 is in het licht verschenen. — 3.° *Instructions etc.* (*Gemeenzame onderrigtingen over de vier deelen der Christelyke leer*), waarvan de laatste uitgaven zijn van *Rouanen*, 1786, en *Luik*, 1786, 4 dl.ⁿ in 12.mo — 4.° *Discours etc.* (*Gemeenzame gesprekken, over verschillende onderwerpen der zedeleer*), *Luik*, 1786, *Rouanen*, 1787. Deze verzameling beantwoordt volkomen aan degene, welke voorafgaan. De vermaningen zijn beknopt, en zoodanig als dezelve na de Catechismus behooren uitgesproken te worden, welke ten platte lande (in *Frankrijk*) gewoonlijk onder de Hoogmis geschiedt, opdat het den volwassenen aan geen onderwijs ontbreke, dat in genen ouderdom overtollig is. In het algemeen heeft zich de schrijver eenen zeer verdiensten roem verworven, door de duidelijkheid, de openhartigheid, en de goede geest zijner leerreden en onderrigtingen; op eene uitmun-

tende wijze naar het begrip des volks afgemeten, en die daarom meer nut stichten, dan de taal der verhevenste welsprekendheid. Men kan niet zonder aandoenig het *voorwel* lezen, dat de schrijver, in de werkzaamheden van het priesterambt afgesloofd, aan zijne ambtsbroeders zegt: hetzelfde is vol gevoel, ijver, en er straalt eene liefdadigheid in door, waarvan het vuur zich tot aan gene zijde van het graf uitstrekt. Deze eerbiedwaardige man heeft zich verplicht gezien, om in de laatste jaren van zijn leven van aalmoezen te leven. Hij is in 1791 te *Namen* overleden, werwaarts hij, met zwakheden overladen, de wijk had genomen, na zijne parochie gedurende 46 jaren bestuurd te hebben.

HENRIETTE MARIA van *Frankrijk*, koningin van *Engeland*, dochter van HENDRIK IV. en van MARIA DE MEDICIS, werd in 1609 geboren en in 1625 aan KAREL I., koning van *Engeland*, uitgehuwd. De bitterheden, die de eerste zachtheden van haren staat volgden, waren zoo gevoelig, dat zij zich zelve den naam van *Onge-lukkige Koningin* gaf. Men verweet aan haar de neiging, welke men aan KAREL I. voor de Catholijke godsdienst toeschreef, en voer met woede tegen haar uit;

maar zij beantwoordde deze beleedigingen enkel door weldaden. Toen eenige hovelingen haar voorstelden, om de woedendste tot een voorbeeld te straffen, antwoordde zij: » Ik moet zelve tot een voorbeeld verstrekken, kan men beter zijn gezag doen gevoelen, dan door wel te doen, aan degene die ons vervolgen? » Zij wilde zelfs niet, dat men haar de namen zoude noemen van sommige personen, die haar bij de voornaamsten van het hof hatelijk maakten. » Ik verbied het u, zeide zij: indien zij mij haten, zal hun haat welligt niet altijd duren, en indien hun nog eenig gevoel van eer overblijft, zullen zij zich schamen, eene vrouw te kwellen, die zoo weinig voorzorg neemt, om zich te verdedigen. » Intusschen ontstak het vuur des burgeroorlogs geheel *Engeland*. De koning, de geheele koninklijke familie waren verplicht geweest, *Londen* te verlaten. De koningin steekt naar *Holland* over, verkoopt hare meubelen en edelgesteenten, en koopt levensmiddelen en krijgsbehoefden, waarmede zij verscheiden schepen belaadt. Na de Hollanders door hare onverschrokkenheid en werkzaamheid verbaasd te hebben, vertrok zij naar *Engeland*. Een woedende storm kwam haar overvallen, maar zonder haar te ontmoedigen.

Zij hield zich, te midden des storms, zoo veel mogelijk op het verdek des schips, ten einde hare troepen aante-moedigen, terwijl zij schertsende zeide, dat *de koninginnen (*) niet verdrinken*. Na eindelijk eene menigte tegenspoeden en gevaren te hebben ondervonden, stak zij in 1644 naar *Frankrijk* over. De slechte staat van zaken der koningin ANNA van *Oostenrijk*, gedoogde niet, dat zij aan hare schoon-zuster, in de onlusten der *Fronde*, die hulp gaf, welke zij aan hare ongelukken wenschte te verleenen; en de dochter eens konings van *Frankrijk*, echtgenoot eens konings van *Engeland*, zag zich genoodzaakt, zoo als zij het zelve zeide, om *aan het parlement eene aalmoes te vragen, ten einde te kunnen bestaan*. De noodlottige dood van haren echtgenoot, in 1649 op een schavot ont-hoofd, was eene vermeerdering van smart; maar zij had den troost van voor haren dood KAREL II., haren zoon, op den troon zijner vaderen hersteld te zien. Zij deed twee reizen naar *Engeland*; en na zich eenige dagen aan het hof van *Frankrijk* te hebben opgehouden, nam zij haren intrek, in het gesticht der *Visitatie* van

Chaillot. Zij overleed in hetzelfde, in 1669. Haar ligchaam werd op bevel van LODEWIJK XIV. naar *Saint-Denis* vervoerd; veertig dagen na deze vervoering sprak BOSSUET in tegenwoordigheid van MONSIEUR en MADAME, de lijkrede uit, welke men vindt aan het hoofd der verzameling, welke der Fransche letterkunde en der Godsdienst evenzeer tot eer verstrekt. De adelaar van *Meaux*, schijnt ditmaal eene hoogere vlugt te hebben genomen, en de groote staatkundige denkbeelden, welke hij in dezelve met de verheven denkbeelden der Godsdienst vereenigt, doen te gelijkertijd de verhevenheid en verbazende uitgebreidheid zijner genie bewonderen. Het leven der koningin van *Engeland*, is te *Parijs*, in 1693, in 8. vo in het licht gegeven.

HENRIETTE ANNA van *Engeland*, hertogin van *Orléans*, was de laatste der kinderen van KAREL I., koning van *Engeland* en van HENRIETTE van *Frankrijk*. Zij werd te *Excester* in 1644 geboren, juist in den tijd, dat de koning haar vader, aan zijne ondankbare en muit-zieke onderdanen ter proof was. De koningin, hare moe-

(*) Het Fransche woord *reine* (koningin) of eigenlijk *raïne*, werd in navolging van het Latijn, *rana*, toenmaals ook in den zin van *kikvorsch* gebruikt.

der, beviel van haar in eene legerplaats, te midden der vijanden, die haar vervolgden. Genoodzaakt, om te vlugten, liet zij hare dochter achter, die 15 dagen, na hare geboorte, krijgsgevangen bleef. Na verloop van omtrent twee jaren, werd zij, door het beleid harer gouvernante, gelukkiglijk van deze gevangenschap bevrijd. In *Frankrijk*, onder de oogen harer moeder opgevoed, baarde zij weldra verwondering door de bevalligheden, die men in haren geest en in hare manieren ontdekte. PHILIPPUS van *Frankrijk*, hertog van *Orléans*, broeder van LODEWIJK XIV, trad met haar in 1661, in den echt; maar dat huwelijk was niet gelukkig. De koning, die veel vermaak in haar schepete, onderhield met haar eenen vertrouwelijken omgang, op vriendschap en haren schoonen geest gegrond. Hij gaf te harer eer dikwerf feesten, zond haar verzen enz. Deze zoo vertrouwelijke betrekkingen verontrustten de koninklijke familie. De koning zag zich verplicht, om het geruchtmakende van dien omgang, tot eene stille hoogachting en vriendschap te bepalen, die nooit verzwakte. LODEWIJK XIV, bediende zich later van MADAME, om met *Engeland* een verdrag tegen *Holland* te sluiten. De prinses, die op KAREL II., haren broeder, den in-

vloed had, dien de indringendste geest en het teederste hart schenken, ging te *Duinkerken* scheep, met het geheim van den staat belast. Zij bezocht KAREL te *Kantelberg*, en kwam met den roem van den goeden uitslag terug. Zij had er genot van, toen een plotselijke dood haar te *Saint-Cloud*, in den ouderdom van 26 jaren wegmaaide. Het hof was in eene smart en verslagenheid, die de wijze des overlijdens nog vermeerderde: want HENRIETTE had zich vergeven gevaand; en was zulks, naar men meent, werkelijk, niet door den hertog van *Orléans*, zoo als men het in het begin uitstrooide, maar, volgens den hertog van SAINT-SIMON, door den ridder DE LORRAINE. BOSSUET heeft hare lijkrede uitgesproken. Dezelve is een uitmuntend tafereel van de ijdelheid der menschelijke grootheden. Het geheele hof was bewogen, door de treffende omschrijving dezer woorden der heilige Schrift: *Omnēs morimur et quasi aqua dilabimur.* Bij deze woorden: » O onheilvolle, o verschrikkelijke nacht! waarin van alle kanten, als een donderslag, het verbazende berigt weergalmt: MADAME sterft! MADAME is overleden!" iedereen smolt in tranen. Mevrouw DE LA FAYETTE heeft hare geschiedenis beschreven.

† HENRION DE PANSEY (PETRUS PAULUS NICOLAAS), eerste voorzitter van het hof van cassatie, in 1741 te Treveray bij Ligny (Lotharingen) geboren, zoon van eenen overheidspersoon van die provincie, volbragt zijne regtsgeleerde cursus te Pont-à-Mousson en kwam in het jaar 1762 te Parijs, waar hij het volgende jaar advokaat werd. Na een vierjarig verblijf op de lijst geschreven, kwam HENRION, niet dan door de moeilijkste pogingen, de hinderpalen te boven, die hij in de intrede van eenen levensloop ontmoette, waarin de goede uitslag niet minder van het geluk afhangt dan van de talenten. Reeds had het nuttige gebruik van den tijd, dien hem het gebrek van zaken overliet, hem met de beste schrijvers, die over de leenroerige wetgevingen geschreven hebben, gemeenzaam gemaakt. Hij begon zich te doen kennen, door den lof van DUMOULIN, van MATTHEUS MOLÉ, vervolgens door een geleerd pleitgeding voor de marmeren tafel van de admiraliteit, ten voordeele van eenen neger, gevoerd, die de vrijheid begeerde, als naar Frankrijk gevoerd, zonder dat zijn meester de door de wetten van dien tijd voorgeschrevene formaliteiten ter handhaving van den slavenhandel in een vrij land, had in acht ge-

uomen. Dit pleitgeding deed den jongen advocaat de grootste eer aan; maar het was tot de raadpleging en niet tot het pleiten, dat hij zich bestemd had. *Le traité etc.* (De verhandeling over de leenregten van DUMOULIN ontleend en met andere schrijvers over het leenregt vergeleken), dat hij in 1773 in 4.to uitgaf, bepaalde den roem van HENRION, die van dien oogenblik zijn kabinet van de raadplegingen over de vragen, waarin hij zich zoo diep ervaren getoond had, zag overvloeijen. De artikels, die hij over dezelfde stoffen in het zaakregister der regtsgeleerdheid schreef, plaatsten hem geheel en al in den eersten rang der regtsgeleerden. De gebeurtenissen van 1789, hielden hem terug in de uitgave van zijne verhandelingen over het leenregt, een werk, waarvan hij twee deelen, in het licht had doen verschijnen. Nadat hij zich gedurende het schrikbewind naar het landgoed Pansey begeven had, aanvaardde hij onder het directoriaal bestuur, den post van administrateur van het departement van Marne. Hij ging van daar en onderwees de wetgeving aan de centrale school van Chaumont, en bij de invoering van het consulaat, werd hij tot lid van het hof van cassatie verheven, waarvan hij weldra een

der voorzitters werd. Toen verschenen achtereenvolgend zijne verhandelingen: *De la compétence etc.* (Over de bevoegdheid der Regters), 8ste druk, Parijs, 1827, in 8vo (een werk dat classiek geworden, en in het Hoogduitsch en Italiaansch vertaald is.) *De l'autorité etc.* (Over het regterlijk gezag in Frankrijk), 3de druk, ibid, 1827, 2 deelen, in 8vo. *Des biens etc.* (Over de gemeentegoederen en de land- en boschpolitie), 2de druk, ibid, 1825, in 8vo. eene Bijlage verscheen in 1827, onder den titel van *Du regime etc.* (Over het bestuur van gemeente- bosschen, volgens het nieuwe boschwachters wetboek), enz., in 8vo, van vier en een half blad. NAPOLEON haastte zich, om den vrijheer HENRION DE PANSEY, tot zijnen staatsraad te be-roepen. Later in (1814) vertrouwde het provisioneel bestuur, het departement van justitie aan dezen waardigen overheidspersoon toe, waarin de eervolste daden, het kort bestuur kenmerkten. Toen de heer DESÈZE (3 Mei 1828), de eerste voorzittersplaats van het hof van cassatie open had gemaakt, beriepen de eenparige wenschen HENRION DE PANSEY, tot dezelve, die met deze hooge bediening bekleed werd door een koninklijk bevel van den 17 Mei daar-

aanvolgende. Deze eerbiedwaardige man, niet minder onderscheiden door de hoedanigheden van ziel en geest, dan door de bondigheid van zijn onderwijs, stierf in zijn 88 jaar den 23 April 1829. Hij maakte bij zijne laatste oogenblikken eenen nieuwen druk van zijn kort begrip over *De nationale vergaderingen in Frankrijk sedert de oprigting van de Monarchie* enz., gereed. Voor de eerste maal gedrukt in 1826, I. Deel, in 8vo. Men heeft hem nog eenige andere schriften te danken, zoo als die over de municipale magt en van de binnenlandsche politie der Gemeenten, 2de druk, Parijs, 1824, in 8vo.

* HENRIOT (FRANCISCUS), een dier struikrovers, die uit het slijk gekropen, *Frankrijk* onder den last hunner misdaden deden zuchten, werd in 1761, te Nanterre van onbekende ouders geboren. Hij diende gedurende eenigen tijd als knecht te *Parijs*, maar al zijne heeren waren genoodzaakt, hem, om zijn slecht gedrag weg te jagen, en indien hij aan het schavot, dat hij door zijne eerste misdaad verdiend had, ontsnapte, moet zulks enkel aan de schuldige toegevendheid worden toegeschreven, van eenen procureur bij het parlement, dien hij het laatste diende, en

die zich, zoo als de anderen, tevreden stelde, hem uit zijn huis te verjagen. HENRIOT verkreeg alstoen eenen post als commies bij de tollën; maar toen op den 13 Julij 1789, eene bende muitelingen, de tolboomen in brand ging steken, voegde hij zich, in plaats van dezelve te verdedigen, bij de opstandelingen, en genoot, zoowel als hij, eene laakbare straffeloosheid. Het is door deze heldendaad, dat hij in de staatkundige loopbaan optrad. Van dien oogenblik af, vereenigde hij zich met de overdrevenste demagogen, en nam deel aan alle muiterijen, alle volksbewegingen, welke de oproerlingen toenmaals, ter bereiking van hun misdadig doel, beraamden. Tot op den 10 Augustus 1792, was HENRIOT slechts een van die talrijke handlangers, welke tot het begaan van misdaden gebruikt werden; maar toen de troon was ingestort, werd hij vermeteler, plaatste zich aan het hoofd eener bloeddorstige horde, en bestuurde de verschrikkelijke moordtooneelen, van 2 en 3 September, voornamelijk in de Karmelieten-Kerk, alwaar men eene menigte Geestelijken op een gestapeld had. Hij was het, die in de wijk van den koninklijken tuin, toenmaals der *Sans-Culottes* genaamd, op de gemeentekas, mandaten aan de beulen

deed afleveren, die de priesters, in het seminarie van *Saint-Firmin* opgesloten, hadden, vermoord. Het formulier dezer mandaten ontsluitert de geheele wreedheid van het gedrogt, dat dezelve in de pen gaf. » Ik vraag, zeide hij, dat er mandaten worden afgeleverd voor de sommen van aan de burgers die op den 2 September aan het ombrengen der priesters van *Saint-Firmin* hebben werkzaam geweest. » Deze heldendaden verwierven hem eenen grooten invloed, hij vond zich natuurlijker wijze aan het hoofd van alle oproerige bijeenkomsten geplaatst. Het gelukte hem, de laatste eer aan een zijner waardige handlangers, den Pool LAZOUSKI, te doen bewijzen, die zich den 10 Augustus, door zijne vermetel- en wreedheid had onderscheiden, en vervolgens een der voornaamste moordenaars, der te *Versailles* omgebrachte gevangenen van *Orléans* was geweest. Hij was zoo bloeddorstig, dat hij de wreedste mannen met den naam van gematigden bestempelde. CARRIER, die afgrijselijke procureur, wiens naam aan de oevers der *Loire* steeds met afschrik zal worden uitgesproken, was, volgens hem, niet op de hoogte der omstandigheden, wyl hij 94 inwoners van *Nantes*, als voorstanders der Girondijnen beschouwd, doch die groot-

telijks deel hadden gehad, aan de verdediging van *Nantes*, tegen het Vendeesche leger, naar *Parijs* had gezonden, in plaats van dezelve te doen fusileren. *HENRIOT* was door zijne misdaden een geducht en gewichtig man geworden; hij werd tot hoofd der gewapende magt, en vervolgens tot provisioneel bevelhebber der nationale garde, of liever der volksverzamelingen, aan welke men dien naam gaf, benoemd. De partijen van *la Montagne*, vervolgde sedert lang met de grootste verbittering die van *la Gironde*; maar hare pogingen waren vruchteloos. De welsprekendheid van *GAUDET* en *GENSONNÉ*, had over al hunne aanvallen gezegevierd. *HENRIOT* alleen belastte zich met de uitvoering dier verschrikkelijke omwenteling, en gebruikte zijne gewone middelen, de magt en het geweld. Op den 31 Mei begaf hij zich bij het aanbreeken van den dag door de bandieten vergezeld, die zijnen staf uitmaakten, naar den walgang van de *Pont-neuf*, en liet ten teeken van alarm, een groot stuk geschut afschieten, dat aldaar geplaatst was. Bij dit sein vormden er zich talrijke bijeenkomsten, op de plaats *Greve* genaamd; *HENRIOT* plaatste zich dadelijk aan hun hoofd, en deed de vergaderplaats der conventie

omsingelen. Daar de *Montagnards* zich alstoen door die waardige huurlingen gerugsteund, en door de woedenden geholpen zagen, die den toegang tot de tribunen belemmerden, begonnen zij op nieuw hunne aanvallen tegen de Girondijnen. Zij trachtten dezelve afteschrikken, door hunne beleedigingen en bedreigingen. De vergadering, door haren voorzitter vooruitgegaan, verlaat de zaal in de hoop, dat hare tegenwoordigheid de mutelingen uit een zoude drijven; maar alles was vruchteloos, het gemeen was gewoon niet meer te gehoorzamen. De voorzitter kon te naauwernood eenige woorden doen hooren, en *HENRIOT* sloot hem den mond, door deze nadrukkelijke redevoering: » Het volk zeide hij, is niet opgestaan, om redeneringen aan te hooren, het wil slagtoffers.... Voort, kanoniers, naar uwe stukken. De conventie, door zoo vele vermetelheid verschrift, was verplicht, om weder binnen de zaal te gaan, en twee en twintig harer medeleden vogelvrij te verklaren. Daar de gemeente aan *HENRIOT* een bewijs harer erkenntenis wilde geven, benoemde zij hem, ondanks eenige stemmen, die zich tegen deze verheffing verzetten, onherroepelijk tot bevelhebber der nationale

garde. Een getrouw hand-
 langer van ROBESPIERRE zijn-
 de, ondersteunde hij hem uit
 al zijn vermogen, en was
 hem behulpzaam in het vo-
 gelvrij verklaren van DAN-
 TON, HÉBERT, en de andere
 revolutionnairn, van welke
 hij zich wilde ontdoen. Toen
 op den 9 *Thermidor*, eene
 nieuwe omwenteling, door
 den val van ROBESPIERRE,
 een einde aan het schrikbe-
 wind maakte, geleidde HEN-
 RIOT vijftig officers ter slag-
 bank, en liet dezelve, on-
 danks de kreten van het van
 bloed verzadigde volk, van
 het leven berooven. Na de-
 ze bloedtooneelen snelde hij
 ter hulp van ROBESPIERRE;
 hij trachtte het volk te zijne
 gunste optewinden, door in
 de straten te roepen: *Te wa-
 pen! Leve ROBESPIERRE!*
 Maar dat gemeen, hetwelk
 hij reeds zoo dikwerf had
 aangehitst, en waarvan hij
 zich bediend had, om zoo
 vele misdaden te bedrijven,
 hoorde hem niet meer. Hij
 werd zelf door vijf gendar-
 mes in hechtenis genomen,
 en voor de commissien der
 conventie gevoerd. Te mid-
 den echter der wanorde van
 een dergelyk tooneel, was
 COFFINHAL, een der voor-
 zitters van de revolutionnai-
 re regtbank tot hem doorge-
 drongen, doorsneed de koor-
 den, waarmede hij gebonden
 was, en liet hem ontsnap-
 pen. HENRIOT besprong oogen-
 blikkelijk een paard, het-

welk het toeval hem deed
 vinden, en eene compagnie
 kanoniers ontmoetende, be-
 val hij hun hunne stukken
 tegen de conventie te rigten;
 zij gehoorzaamden; maar daar
 hij hen weinig genegen zag,
 om vuur te geven, dorst hij
 het hun niet te bevelen.
 Daar echter de overwinnen-
 de partij elken oogenblik ver-
 mogender werd, zoo kwam
 dezelve HENRIOT aanvallen.
 Deze bloedgier werd alstoen
 met schrik bevangen, hij
 nam met zijne kanoniers de
 vlugt, en week in het ge-
 meente-huis, in hetwelk RO-
 BESPIERRE was. Maar door
 de vrees gevoelloos, en bij-
 na in eenen staat van dron-
 kenschap, nam hij geen
 enkelen maatregel, om zijne
 partij te redden, en zoo wel
 zijne woorden als zijne da-
 den, gaven op dien oogen-
 blik genoegzaam te kennen,
 dat zijne zinnen verbijsterd
 waren. COFFINHAL, over zij-
 ne lachhartigheid verontwaar-
 digd, greep hem alstoen mid-
 den bij het ligchaam aan,
 en wierp hem in het riool
 van het stadhuis, waaruit
 hij opgenomen, en den vol-
 genden dag, 24 Julij 1794,
 met ROBESPIERRE naar het
 schavot geleid werd.

* HENRIQUEZ (HENDRIK),
 in 1520 te *Villa Viciosa* in
Allentefo geboren, was een
 der eerste medgezellen van
 den heiligen IGNATIUS. Hij
 was reeds diaken, toen hij

zich in den ouderdom van 25 jaren onder de maatschappij begaf. Priester gewijd zijnde, ging hij naar de *Indië*, om aldaar het geloof te prediken; gedurende 53 jaren was hij in die gewesten met zoo veel vrucht werkzaam, dat hij den bijnaam verdiende van *Apostel van het schiereiland*. In 1553, werd de door hem hewoonde stad belegerd en ingenomen. Pater HENRIQUEZ, die in de magt der overwinnaars gevallen was, had gedurende de drie maanden zijner gevangenschap veel van hunne wreedheid te verduren. Hij overleed in 1600 en werd te *Tutucurin* begraven, alwaar zijne gedachtenis langen tijd in zegening is gebleven; hij had verscheidene kerken en twee ziekenhuizen doen bouwen. Hij was zoo ervaren in de taal des lands geworden, dat hij in dezelve ligtelijk kon prediken, en zelfs met de Braminen zintwisten. Pater HENRIQUEZ heeft verscheidene werken in de Malabarsche taal nagelaten: 1.° een *woordenboek* en eene *spraakkunst*. De tongvallen der verschillende gewesten, welke door vader HENRIQUEZ bezocht waren, waren door hem grondig beoefend; en niemand was beter in staat dan hij, om de kennis derzelve door werkjes over de eerste grondbeginselen gemakkelijker te maken. — 2.°

Eene *Catechismus of kort begrip der Christelijke leer*. — 3.° *Leven van JESUS CHRISTUS, der heiligemaagd en van verscheidene Heiligen*, waarvan een exemplaar in de bibliotheek van het Vatikaan zorgvuldig bewaard wordt. — 4.° Eene *leerwijze der Malabarsche taal*, waarin de schrijver alles heeft doen voorkomen, wat voor eenen nieuwen Christen noodig is, om te weten. — 5.° *Contra fabulas ethnicorum pro defensione divinae legis*, het is moeilijk te begrijpen, hoe deze vader, van boeken ontbloot, een zoo geleerd werk heeft kunnen schrijven. — 6.° *Twee brieven*, betrekkelijk de *Indië*: de eerste van 1548 en de andere van 1565. Dezelve zijn opgenomen in de Italiaansche verzameling van brieven over die gewesten, *Venetie*, 1565.

HENRIQUEZ (HENDRIK), te *Porto* in *Portugal* geboren, werd door den heiligen IGNATIUS in de maatschappij der Jesuiten opgenomen, onderwees met roem de godgeleerdheid te *Salamanka*, alwaar hij SUAREZ tot leerling had, en vervolgens te *Cordova*. Na de vrijheid verkregen te hebben, om in de orde van den H. DOMINICUS over te gaan, legde hij het gewaad dier orde af, alvorens zijne geloften te

hebben afgelegd, om dat van den heiligen IGNAZIUS weder te aanvaarden. Hij overleed te *Tivoli*, den 28 Januarij 1608, in den ouderdom van 72 jaren, nalatende: 1.° *De sine hominis*, hetwelk hij in 1594 had vervaardigd; er komen, met hekelingen doormengde zaken in voor, die aan MOLINA gunstig zijn. — 2.° Een *Kort begrip der zedelijke Godgeleerdheid*, in het Latijn, *Venetie*, 1600, in fol. — 3.° Eene Verhandeling *De clavibus ecclesiae*.

HENRIQUEZ (JOANNES CHRYSOSTOMUS), een werkzaam schrijver van de orde van *Citeaux* (Cistercienser), in 1595 te *Madrid* uit eene adellijke familie geboren, was algemeen commissaris der Iersche religieuzen zijner orde, groot-prioor der orde van *Calatrava*, en algemeen geschiedschrijver van de congregatie der Bernardijnen in *Spanje*. Hij overleed te *Leuven*, den 23 October 1632. Hij heeft een aantal werken nagelaten, bijna alle strekkende, om de geschiedenis zijner orde op te helderen, onder anderen: 1.° *Menologium Cisterciense cum notis*, Antwerpen, 1639 2 dl.ⁿ in fol. — 2.° *Fasciculus sanctorum ordinis Cisterciensis*, Brussel, 1623, in fol. — 3.° *Lilia Cisterciensia*, Douai, 1633, in fol. Dit zijn de levensbeschrijvingen der heilige

Maagden zijner orde.

* HENRY (DAVID), een Schotsch schrijver, in 1710 bij *Aberdeen* geboren, kwam zeer jong te *Londen*, alwaar hij een der redacteurs werd van het dagblad, getiteld: *Gentleman's magazine*. Hij heeft daarenboven nagelaten: *De volmaakte Engelsche pachter, of beoefenend stelsel der Landbouwkunde*, 1779, 4.^e uitg. — 2.° *Geschiedkundig tafereel van al de reizen rondom de wereld*, 1774, 4 dl.ⁿ in 4.to Hij voegde er later 2 deelen bij, die de reizen bevatten van den kapitein COOK enz. HENRY overleed den 5 Junij 1792.

HENRYS (CLAUDIUS), advokaat des konings, in het schependom van *Rorez*, zijne geboorteplaats, in 1662, in eenen hoogen ouderdom overleden, was zeer ervaren in het kerkelijke en burgerlijke regt, in de geschiedenis, het openbare regt en de belangen der vorsten. Hij werd dikwerf door onderscheiden ministers, hetzij uit *Frankrijk* of uit vreemde landen, over staatszaken geraadpleegd. Zijne regtschapenheid, zijne bescheidenheid, voorzigtigheid en belangeloosheid, evenaarden zijne kundigheden. Men heeft van hem: 1.° Eene uitmuntende *Verzameling van Besluiten*, 2 dl.ⁿ in fol. 1708, met de aanmerkingen van

BRETONNIER. HENRYS deed zijne verzameling met nuttige en aangename aantekeningen vergezeld gaan. In de eene heldert hij de grondbeginselen des regts op, en in de andere strooit hij trekken uit van letterkunde en geleerdheid. De beroemde advokaat MATTHEUS TERRASSON heeft ook Bijlagen en Aantekeningen vervaardigd, om tot eene nieuwe uitgave van HENRYS te dienen. De Bijlagen en Aantekeningen zijn gedrukt in de uitgave van 1738, in 4 dl.ⁿ in fol. — 2.º *l'Homme etc. (De God-mensch, of Overeenkomst der Goddelijke en menschelijke daden van JESUS CHRISTUS).*

HENSCHENIUS (GODEFRIDUS), een Jesuit, den 21 Januarij 1600, te Venray, in het Limburgsche geboren, werkte gedurende langen tijd met roem aan de uitgebreide compilatie der *Acta Sanctorum*, met BOLLANDUS, die zijn regent was geweest, en droeg niet weinig bij, om de legenden te zuiveren, van de godvruchtige en soms belagchelike sprookjes, met welke de schrijvers der eeuwen van onkunde, dezelve opgevuld hadden. Na met BOLLANDUS de *Heiligen* der maanden Januarij en Februarij in het licht te hebben gegeven, leverde hij met pater PAPERBOCH, de Levens

der Heiligen van de maanden Maart en April. Hij gaf ook in het licht: *Brevi notitia Galliarum et Belgii*, Antwerpen, 1658, in 8.vo; *De tribus DAGOBERTIS Francorum regibus*, Antwerpen, 1655, in 4.to; een belangrijk en geleerd werk; *De episcopatu Trajectensi*, Antwerpen, 1654, in 4.to; waarin hij bewijst, dat de bisschoppelijke stoel van Tongeren naar Maastricht is verplaatst. Hij overleed te Antwerpen, den 12 September 1681. Pater PAPERBOCH heeft zijn Leven beschreven, en hetzelfde opgenomen; in het 7.º d. I der *Acta Sanctorum* van de maand Mei,

* HENSLER (PHILIPPUS GABRIËL), een bekwaam geneesheer, te Oldensworth, in het Sleeswijkse, den 11 December 1733 geboren. Hij was eerste lijfarts des konings van Denemarken en droeg veel bij tot de bevordering der koepokinenting. Men heeft van hem: 1.º *Tentaminum et observationum de morbo varioloso saturo*, Göttingen, 1762, in 4.to — 2.º *Brieven over de Koepokinenting, aan het parlement van Parijs opgedragen*, Altona, 1765 — 1766, 2 dl.ⁿ in 8.vo — 3.º *Aanwijzing der voornaamste hulpmiddelen, in geval van schijn-dood*, ibid, 1770 — 1780, in 8.vo — 4.º *Over Zicken-*

Gestichten, Hamburg, 1785, in 4to Hij overleed den 31 December, 1805.

HENTEN (JOANNES), te *Nalines*, een dorp in de Belgische provincie *Henegouwen*, geboren, begaf zich, nog een kind zijnde, naar *Portugal*, alwaar hij *Hieronymiet* werd, en later ging hij te *Leuven* in de orde van den heiligen DOMINICUS. In 1551 werd hij doctor in de godgeleerdheid, later prioor en studie-prefekt. De godgeleerde faculteit belastte hem, op bevel van KAREL V., om den Bijbel te verbeteren, en aan denzelfden de zuiverheid van den ouden tekst terug te geven; hij werkte met inspanning aan deze taak, en toonde, dat hij het vertrouwen waardig was, hetwelk men in zijne kunde gesteld had. Het is voornamelijk door zijne zorg, dat de eerste *Bijbel*, de *Leuvensche* genaamd, in 1547 in het licht verscheen, en te *Antwerpen*, 1570, met platen. HENTEN overleed te *Leuven* in 1566, in den ouderdom van 67 jaren, door den arbeid en de verstervingen uitgeput. Men heeft nog van hem: De *Commentarien* van EUTHYMIUS op de *Evangelien*; — 2.º die van OECUMENIUS op den H. PAULUS; — 3.º die van ARETHAS op het *Boek der Openbaring*, enz. Zie het *Belgium Dominicanum* van pater JONGHE,

bladz. 152.

HEPHGESTION. — Zie EPHESTION.

HEPHGESTION, een Grieksch taalkundige van *Alexandrië*, ten tijde van keizer VERUS, waarvan nog bestaat *Enchiridion de metris et poemate*, Grieksch en Latijn, door PAW in het licht gegeven, *Utrecht*, 1726, in 4to

HERACLAS, broeder van den beroemden martelaar PLUTARCHUS, bekeerde zich met zijnen broeder, gedurende de vervolging van SEVERUS. Hij was gezamenlijk met ORIGENES, en later alleen geloofs-onderwijzer van *Alexandrië*. Zijne verdienste verhief hem in 231, op den bisschoppelijken stoel van *Alexandrië*, zijne geboorteplaats. Hij stierf tegen het einde van 247, den dood der regtvaardigen.

HERACLEON, een ketter der 3.^e eeuw, nam het stelsel van VALENTINUS aan. Hij bragt echter eenige veranderingen in hetzelfde, en gaf zich in zeer uitgebreide *Commentarien* over de evangelien van den heiligen JOANNES en den heiligen LUCAS, vele moeite, om de leer van het evangelie naar dit stelsel te schoeijen. Deze *Commentarien* zijn slechts verbloemde verklaringen, van alle waarschijnlijkheid ontbloot, steeds willekeurig en

dikwerf belagchelijk. Onder begunstiging dezer verklaringen, deed HERACLEON, door vele Christenen, het stelsel van VALENTINUS aannemen, en vormde de sekte der *heracleoniten*. ORIGENES heeft de Commentarien van HERACLEON wederlegd, en het is uit ORIGENES, dat GRABE de fragmenten ontleend heeft, die er van de schriften van dien dweeper bestaan.

HERACLEONAS, vierde zoon van keizer HERACLIUS en van MARTINA, tweede vrouw van dien vorst, werd in 626 geboren. Zijn vader benoemde hem in 641, met HERACLIUS-KONSTANTIÏN, zijnen oudsten broeder, tot hoogstdezelfs opvolger in het rijksbestuur. Op deze wijze bekleedde hij reeds in den ouderdom van 15 jaren, de tweede plaats van den troon van *Konstantinopel*. Nadat HERACLIUS-KONSTANTIÏN, vier maanden later (naar men meent, door MARTINA vergeven), overleden was, bleef HERACLEONAS, onder het gezag zijner moeder, alleen keizer. De haat, welken de euvelheden dier vorstin hadden ingeboezemd, werd aan beide noodlottig. Eene *habuaal*, door eenen bekwamen hoveling gesmeed, noodzaakte hen prins DAVID, bijgenaamd TIBERIUS, broeder van HERACLEONAS, en KONSTANTIÏN, zoon van HERACLIUS-KONSTANTIÏN, mede

in het bestuur aan te nemen. Men zag dus drie keizers te *Konstantinopel*, aan het hoofd van welke zich eene heerschezuchtige vrouw bevond: maar dit gedrogtelijke bestuur was van geen en langen duur. Nadat de senaat HERACLEONAS en MARTINA in hechtenis had doen nemen, sneed men den zoon de neus en der moeder de tong af, opdat de schoonheid des eenen en de welsprekendheid der andere geen en verderen invloed op het volk mogten uitoefenen. Men bragt hen vervolgens in ballingschap, in welke zij hunne dagen eindigden. HERACLEONAS had omtrent zes maanden, na den moord aan zijnen broeder gepleegd, geregeerd.

HERACLEOTES, (DIONYSIUS), een wijsgeer van *Heraclea*, was eerst een Stoïcijn, en dacht, of liever zeide, zoo als ZENO, zijn meester, dat *de smart geen kwaad is*. Maar eene wreede ziekte, metsmar-telijke pijnen gepaard, deed hem in 264 vóór J. C. van gevoelen veranderen. Hij verliet de Stoïcijnen, om zich bij de Epicuristen te voegen, die het geluk in het vermaak deden bestaan: even gelijk de dwazen, die, zoo als HORATIUS zegt, de eene zottennij niet laten varen, dan om dezelve door eene andere te vervangen. HERACLEOTES schreef onderscheidene *Verhandelin-*

gen over de wijsbegeerte en eenige *Dichtstukken*. HERACLIDES voert er een van aan, dat aan SOPHOCLES werd toegeschreven.

HERACLIANUS, een der veldheeren van keizer HONORIUS, bragt den verrader STILICO, te *Ravenna*, in 408 om het leven. Tot belooning van deze dienst, gaf HONORIUS hem het landvoogdij-schap van *Afrika*. In den opstand van ATALUS, bleef hij den keizer getrouw, en verdedigde het gewest tegen de krijgsbenden, welke de miteling gezonden had; hij doodde zelfs eenen zekeren KONSTANTIJN, die dezelve aanvoerde. Zijne getrouwheid logenstrafte zich wel-dra: in 413 tot het consulaat verheven, leende hij het oor aan de hevige raadgevingen van SABINUS, die van zijnen knecht, zijn schoonzoon was geworden, en die hem aan-raadde het rijksbestuur te overweldigen. Om zijn oog-merk ten uitvoer te brengen, hield hij de vloot terug, die gewoon was koren naar *Ita-lië* overte brengen, en nam zelf den overtocht naar dat land aan, met eene zeemagt, uit 3,700 schepen bestaande. De graaf MARINUS verzette zich tegen zijne ontscheping. Alstoen besteede HERACLIA-NUS een enkel schip, dat hem overbleef, stak naar *Cartha-go* over, alwaar hij vermoord werd.

HERACLIDES *Ponticus*, een wijsgeer van *Heraclea*, in *Pontus*, een leerling van SPEUSIPPUS en ARISTOTELES, is minder bekend door zijne werken, dan door eenen trek van ijdelheid. Hij wilde doen gelooven, dat hij op den oogenblik van zijnen dood ten hemel was gestegen. Hij verzocht een' zijner vrienden, eene slang in zijn bed te leggen, in de plaats van zijn ligchaam, ten einde men zich zonde verbeelden, dat de goden hem hadden weg-genomen. De slang wachtte den oogenblik van zijnen dood niet af, om zich te doen zien; na dat iemand eenige beweging had gemaakt, kwam zij te voorschijn, en ontdek-te alzoo het bedrog van HE-RACLIDES. Hij leefde omtrent het jaar 336 vóór J. C. Men vindt iets onder zijnen naam in den *Æsopus* van ALDE, 1505, in fol.

HERACLITUS, een beroem-de Grieksche wijsgeer, te *Efeze* geboren, bloeide om-trent het jaar 500 vóór J. C. Hij was zwaarmoedig, om niet te zeggen eigenzinnig, en weende aanhoudend over de menschelijke dwaasheden, waardiger om het lagchen, dan om het medelijden te verwekken. Deze treurige gewoonte, of, als men wil, deze gemaakte grijnzigen, waardoor hij zich beroemd wilde maken, gevoegd bij zijnen raadselachtigen stijl.

deden hem den *duisteren en weenenden wijsgeer* noemen. Hij schreef onderscheidene *Verhandelingen*, onder anderen eene *over de Natuur*, waarin hij leerde, dat alles door eenen geest bezielde wordt; dat er slechts eene eindige door het vuur gevormde wereld bestaat, die na verschillende veranderingen, weder in vuur zou verkeeren. Nadat EURIPIDES een afschrift van dit voortbrengsel aan SOCRATES had gezonden, zeide hem deze bij de terugzending van hetzelfde, « dat hetgene, wat hij van dit boek begrepen had, hem goed had toegeschenen; en dat hij niet twijfelde, of hetgene, wat hij niet had kunnen verstaan, zulks ook was: » even als of onverstanebare dingen in een wijsgeerig werk, goed konden genoemd worden. Nadat DARIUS, koning van *Perzië*, hetzelfde werk gezien had, schreef hij eenen zeer verplichtenden brief aan den schrijver, hem uitnoodigende, om aan zijn hof te komen, alwaar hij meer in aanzien zou zijn dan in *Griekenland*. De wijsgeer sloeg zulks op eene onheusche wijze van de hand, en gaf een zeer grof antwoord, op de voorkomende beleefdheden van dien vorst. Men zegt, dat, daar de omgang met menschen zijne gemelijke inborst, hoe langer zoo meer

verbitterde; hij zulk eenen grooten afkeer tegen dezelve opvatte, dat hij zich naar eenen berg begaf, om aldaar met een hem waardig gezelschap, de wilde dieren namelijk, van kruiden te leven. Daar hij zich door deze levenswijze eene waterzucht op den hals had gehaald, trok hij weder naar de stad, en raadpleegde de artsen door raadsels, hun vragende, *of zij een regenachtig weder helder konden maken*. Daar de geneesheeren niets van zijne vragen begrepen, bedekte hij zich geheel met mist, zich verbeeldende door deze geleende warmte, het vocht te kunnen verdrijven, dat bij hem al te overtollig was; maar daar dit middel hem niet genas, zoo stierf hij in den ouderdom van 60 jaren. Men verhaalt van hem eenige kwinkslagen, en eenige vrij gewone zinspreuken. Hij antwoordde den Efezers, die zich verwonderden hem met kinderen te zien hiltikken of koten, « dat hij zich nog liever op deze wijze vermaakte, dan zich met hunne zaken te bemoeijen. » Hij had tot grondregels, « dat men de geschillen in derzelve geboorte moest verstikken even gelijk men eenen brand smoort; » en, « dat de volken zoowel voor hunne wetten als voor hunne muren moeten strijden. » Hij geloofde « dat de natuur

der ziel eene ondoordringbare zaak was. Er blijven ons eenige fragmenten van dezen wijsgeer over, door HENDRIK ETIENNE, met die van DEMOCRITUS, TIMON, en verscheiden anderen onder den titel van *Poesis philosophica*, 1573, in 8.vo gedrukt. [Men kent van de *Fragmenten* der schriften van dezen wijsgeer, de volgende uitgaven: *De principio rerum naturalium ex mente Heracliti physici exercitatio*, Leipzig, 1697; *De rerum naturalium genesi ex mente Heracliti physica dissertatio*, Leipzig, 1702].

HERACLITUS de Sicyoniër. Het is onder zijnen naam, dat LEO ALLATIUS het werk, *De incredibilibus* heeft in het licht gegeven. Hij had hetzelfde ontleend uit de bibliotheek van het Vatikaan. Dit werk in 1641, te Rome gedrukt, is later te Londen en te Amsterdam herdrukt. De laatste uitgave is de schoonste. [Men telt in de oudheid verscheiden andere HERACLITUSSEN, onder welke er wijsgeeren zijn, en een Christen schrijver, door EUSEBIUS aangehaald].

HERACLIUS, Romeinseh keizer, in 575 geboren, was de zoon van HERACLIUS, landvoogd van Afrika, ontroon-

de PHOCAS, die zijne onderdanen, als een dwingeland behandelde, en liet zich, na hem te hebben doen ontthalzen, in 610 in zijne plaats kroonen. Hoe, zeide hij hem, *gij hadt het rijk enkel overweldigd, om het volk zoo vele rampen te berokkenen!* — PHOCAS antwoordde hem: *Bestuur hetzelfde beter.* De nieuwe keizer maakte gebruik van dezen raad. Hij monsterde de troepen, hield dezelve in tucht, en voerde in den staat eene nieuwe orde in. CHOSROËS II., koning van Perzië, was met PHOCAS in oorlog; HERACLIUS liet hem den vrede vragen, en kon denzelfden niet verkrijgen. De Perzische vorst zond in 614 een geducht leger naar Palestina. Jeruzalem werd ingenomen; de kerken verbrand, een aantal geestelijken, monniken, religieuzen en maagden vermoord, de Christenen aan de Joden verkocht, de gewijde vaten, het hout van het ware kruis en andere heiligdommen geroofd. De overwinnaar zweert, * dat hij den keizer en zijnen volken geenen vrede zal verleenen, dan op voorwaarde, dat zij JESUS CHRISTUS verzoeken, en de zon, de godheid der Perzers, aanbidden zullen (*).” Door deze moedwilligheid beleedigd, trok

(*) Eenige nieuwere wijzen, en onder anderen VOLTAIRE, hebben deze bijzonderheid ontkend: men gevoelt ligtelijk, waarom.

HERACLIUS tegen Chosroës op, sloeg hem bij verschillende gelegenheden van 622 tot 627. De barbaarsche koning tot in zijne staten vervolgd, vond aldaar Syroës, zijnen oudsten zoon, dien hij had willen onterven, met de wapens in de hand. Nadat Syroës hem in eene strenge gevangenis had doen opsluiten, sloot hij den vrede met HERACLIUS, en gaf hem het hout van het ware kruis terug. De keizer nam dit kostbare overblijfsel mede naar *Konstantinopel*, in welke stad hij eenen plegtigen intogt deed. In het begin van het volgende jaar 629, ging hij naar *Palestina* sloop, met oogmerk om dien heiligen schat te *Jeruzalem* te rust te leggen, en er God voor zijne overwinningen te danken. Hij wilde hij zijnen intogt in de stad het kruis op zijne schouderen dragen, en die plegtigheid met de schitterendste pracht doen vergezeld gaan; maar hij gevoelde zich eensklaps weerhouden en in de onmogelijkheid gesteld, om verder te gaan. Nadat de patriarch ZACHARIAS, uit *Perzië* teruggekeerd, werwaarts hij, op bevel van Chosroës, gevankelijk was weggevoerd, hem had voorgesteld, dat deze luister niet met den staat van vernedering strookte, waarin de zoon Gods was, toen Hij zijn kruis door de straten van *Jeruzalem* sleep-

te, legde de keizer oogenblikkelijk zijne kostbare kleeding, zijne kroon en zijn schoeisel af; en in dien staat van vernedering en armoede, vervulde hij zonder moeite zijn godvruchtig voornemen. Men vierde den dag, waarop dit werktuig des heils, op deszelfs plaats was hersteld, als eenen feestdag. Dit is de oorsprong van het feest van *Kruisverheffing*, door de Grieken en Latijnen den 14 September gevierd, een feest, dat te gelijker tijd de feestviering van de algemeene zegepraal des kruises over alle pracht en magt der wereld is, en dat tevens aan het zoo roemrijke tijdvak der Kerk herinnert, « waarin, zoo als een geschiedschrijver zich uitdrukt, de zoo lang tegen het kruis verbitterde keizers, zich eindelijk overwonnen bekenden, hunne wapens nederlegden, en de verdedigers en vereerders van hetzelfde kruis werden. Deze verandering was niet het werk der menschen; dezelve kon enkel door een wonder der goddelijke almacht worden bewerkstelligd.» (Zie KONSTANTIJN de Grootte). HERACLIUS deed zich gedurende de zes jaren, welke hij den oorlog met de Perzers voerde, door zijne godsvrucht bewonderen; maar nadat hij zich door de voorstanders van het monothelismus, dat toenmaals het rijk besmette, had laten misleiden, vaardigde

hij in 639 het edikt uit, *Ecthesis* genaamd, dat is te zeggen *Verklaring*; even als of het slechts eene eenvoudige geloofsbelijdenis ware geweest. Dit edikt, uitdrukkelijk kettersch, werd te Rome in het volgende jaar 640, door paus JOANNES IV., in eene kerkvergadering, veroordeeld. Daar de keizer zijnen misslag gevoelde, schreef hij aan den opperpriester, dat dit edikt niet van hem was; dat de Patriarch SERGIUS hetzelfde had zamengesteld, en hem had aangespoord, om hetzelfde in zijnen naam uittevaardigen; maar dat hij hetzelfde herriep, omdat het zoo vele onlusten te weeg bragt. Gedurende deze geschillen maakten de Sarracenen zich meester van *Egypte*, *Syrië*, en van al de schoone deelen des rijks. HERACLIUS was buiten staat, om zich tegen hunne veroveringen te verzetten. Hij werd door eene waterzucht aangetast, die hem in 641 in het graf sleepte. * Men weet niet, zegt de abt GUYON, welken rang men hem onder de vorsten moet aanwijzen. Op het einde van zijn bestuur gaf hij veeleer bewijzen van beschroomdheid dan van moed. De wijsheid, werkzaamheid en dapperheid, welke hij gedurende den Perzischen oorlog had doen uitschitteren, zijn bewonderenswaardig; maar in de laatste tij-

den vindt men den overwinnaar van CHOSROËS niet weder. Hij is een zintwister over geloofsgeschillen, die even weinig belang in de zaken des rijks schijnt te stellen, als hij zich beijvert, om die der Godsdienst te beslissen. Hij liet de pligten van eenen vorst vaaren, om de bedieningen van eenen Bisschop uitte oefenen." [De elf eerste jaren der regering van HERACLIUS waren buitengemeen ongelukkig: de pest, de hongersnood en aardbevingen ontvolkten de schoonste gewesten van Azië. De Perzers in het oosten, de Arabieren, Bulgaren en Slavoniërs in het westen, verspreidden door het geheele land verwoestingen. Daarbij kwam zich eene onbekende ziekte voegen, die men meent de kinderpokken te zijn geweest, en die de Abyssiniërs in het oosten hadden gebragt, vanwaar de Longobarden dezelve in het westen verspreidden. De Perzers kwamen onder de muren van *Chalcedonië*, in het gezigt van *Konstantinopel*, hunne legertenten opslaan: het was alstoen, dat HERACLIUS eindelijk besloot, hen in *Palestina* te gaan bevechten.]

HERACLIUS - KONSTANTIN, Zoon van HERACLIUS, en van FLAVIA EUDOCIA, werd te *Konstantinopel* in 612 geboren, en volgde zijnen va-

der in 641 op. Hij deelde den keizerlijken troon met HERACLONEAS, zijnen broeder, zoon der keizerin MARTINA, overeenkomstig den uitersten wil van HERACLIUS. Maar nadat hij vernomen had, dat zijn vader eene aanzienlijke som bij PYRRHUS, patriarch van *Konstantinopel*, in bewaring had gesteld, en dat dezelve in geval van eenige ongenade aan de keizerin MARTINA moest worden ter hand gesteld, liet hij dit geld wegnemen. MARTINA, zegt men, wreekte zich hierover, met hem te vergeven, maar zulks was een van bewijzen ontbloot volkserucht. Toen hij den dood voelde naderen, deelde hij de schatten uit, die hij van de soldaten geroofd had, ten einde dezelve voor zijnen zoon CONSTANS gunstig te stemmen. Hij gaf den geest, den 25 Mei 641, na den rijksschepter drie maanden en drie en twintig dagen gezwaaid te hebben. Het wegnemen van eenen, door den uitersten wil van zijnen vader geheiligden schat, geeft geene aanleiding om te gelooven, dat een langer bestuur aan de wijsheid en regtvaardigheid zou zijn toegewijd geweest.

HERALDUS of HÉRAULT (DESIDERIUS), advokaat bij het parlement van *Parijs*, beroemd door verscheidene zeer geleerde werken. De voor-

naamste zijn: 1.° *Geachte Aanteekeningen* op het verdedigingschrift van TERTULLIANUS, op MINUTIUS FELIX, op ARNOBIUS, op MARTIALIS. — 2.° Een werk tegen SAUMAISE, *Parijs*, 1699, in 8. vo — 3.° *Verscheidene regtsgeleerde werken*. Deze geleerde overleed in 1659. De beoefening der schoone letteren, bezette het grootste gedeelte van zijnen tijd, en het was vooral in de schriften der ouden, dat hij dien schat van kundigheden putte, die hem onderscheidde. — HÉRAULT, zijn zoon, was predikant der Waalsche gemeente te *Londen*, daarna kanonik van *Kantelberg*. Men heeft van hem *de koninklijke bevediger in rouw*, tegen den dood van KAREL I., koning van *Engeland*. Dit is eene verzameling van leerreden, die na de herstelling van KAREL II. op den troon gevolgd werd door 20 andere leerreden, onder den titel van den *koninklijken bevediger in vreugde* uitgegeven.

* HÉRAULT-DE-SEHELLES (MARIA JOANNES), te *Parijs* in 1760 uit eene aanzienlijke familie geboren, volgde de loopbaan der balie, en onderscheidde zich in den ouderdom van 20 jaren reeds in dezelve, door de verdediging van eenen onderwijzer tegen de ondankbaarheid van zijnen kweekeling en van eene door eene ontaarde doch-

ter verlatene moeder. De voorschriften der zedeleer hadden nog meer bevalligheid in den mond van eenen jongen redenaar, met eene innemende stem begaafd, en met al de bevalligheden van zijnen ouderdom versierd. Eene onverzienbare menigte kwam hem bewonderen. Zijn roem strekte zich weldra verder uit. Hij werd door de hertogin van POLIGNAC aan de koningin voorgesteld, en door de bescherming dier vorstin, werd hij algemeen advokaat bij het parlement. Doch in dien verheven post handhaafde hij den luister niet zijner eerste optreding, en weldra bewees de mededinging van eenen jongen overheids persoon, aan wien al de hoedanigheden des harten en des geestes waren deel gevallen, dat HÉRAULT zijnen roem grootendeels veeleer had te danken aan de gelukkige omstandigheden, in welke hij zich bevonden had, dan eene wezenlijke verdienste. Deze geduchte mededinger, was de Heer D'AMBRAY; die van advokaat bij het hof van gemeene landsmiddelen, lid van het parlement was geworden. HÉRAULT scheen eenen oogenblik te ontwaken, om met hem te worstelen, maar zijne pogingen waren vruchteloos. Hij kon niet beletten, dat men den nieuw aangekomenen, de bewondering toezwaaide, die

hem tot dus verre omringd had. Verontwaardigd van onder de meerderheid van zijnen tegenstrever bezweken te zijn, meende hij zijne eigenliefde te wreken, door eene tegenovergestelde partij te kiezen, en hij wikkelde zich in die der omwenteling. Eerst tot koninklijk Commissaris bij de regtbank van cassatie benoemd, werd hij later door het parlement van *Parijs* tot de wetgevende vergadering afgevaardigd. Hij had de grondbeginselen, welke hem bezielde, reeds aan den dag gelegd, door met de andere mutelingen op den dag van de inneming der *Bastille* (14 Julij 1789), de wapens op te vatten. In de vergadering gekomen met het vooroordeel, dat hij overal de eerste behoorde te zijn, verliet hij beurtelings de partij der *feuillant*en (gematigden) en die der Girondijnen, waarin zijne eigenliefde te veel had te lijden, en eindigde met zich bij de minst geachte Jakobijnen te voegen. De koning, de priesters, de uitgewekenen waren aanhoudend het voorwerp zijner aanvalen en zijner smaadwoorden en daar men van de woorden tot de daadzaken overging, nam hij deel aan den verschrikkelijken dag van 10 Augustus, en verdedigde de voornaamste bewerkers van denzelfden, tegen den vrederegter LARIVIÈRE, die op eene

moedige wijze CHABOT en BAZIRE vervolgd had. Hij bleef niet ten achteren, om de ongelukken van dien dag aan de koningsgezinden te laste te leggen, en hij vraagde tegen hen de oprigting eener bijzondere regtbank, die werkelijk den 17 dierzelfde maand Augustus tot stand werd gebracht, en die de voorloopster werd dier andere buitengewone regtbanken, welke *Frankryk* met geregelijke vermoordingen bedekten. Zijne ijdelheid ontving eindelijk eenige voldoening, hij kreeg op den 1 September den voorzitterstoel, maar deze post vermeerderde zijne euvelheden, want op den 2 September deed hij niets om de moordtooneelen te beteugelen, die de hoofdstad bezoedelden, en hij kon het verhaal en zelfs de kreten der slagtoffers aanhooren, zonder de minste aandoening te onder vinden. Bij de Conventie herkozen, verkreeg hij eindelijk den 2 November, het voorzitterschap dier vergadering, maar hij stond hetzelfde af aan den Heer GRÉGORIE, om in *Mont-Blanc* eene zending te gaan vervullen, waarvan het geheime doel was, om aan de vreemde mogendheden vredes voorstellen te doen. Ofschoon afwezig wilde hij aan de grootste der misdaden deel nemen; hij schreef aan zijne voorstanders gedurende het proces

van den ongelukkigen LOUWIS XVI. en, gezamenlijk met zijne ambtgenooten JOGOT en SIMON, rigtte hij aan de Conventie eenen brief, waarin zij verklaarden dat LOUWIS CAPET, als meinedig behoorde veroordeeld te worden. Na de voltrekking der misdaad te *Parijs* teruggekomen, verbond hij zich met de woedendste *terroristen*, en droeg uit al zijn vermogen bij tot den val van de partij der *Gironde*, welke de begaafdheid van GUADET, GENSONNÉ en VERHIAUX hem hatelijk hadden gemaakt, minder uit partijzucht, dan uit afgunst. Der Commissie van algemeene welzijn toegevoegd, werd hij belast met het ontwerpen der nieuwe Constitutie van 1793 en later tot voorzitter der Conventie benoemd, om de eer van het feest op te houden, hetwelk moest plaats hebben, op den dag, waarop de afgevaardigden zich vereenigden, om deze nieuwe grondwet te aanvaarden. In die hoedanigheid, begaf hij zich den 10 Augustus, der tot dit belagchelijke feest bepaalden dag, naar de plaats van het *Bastille*, alwaar men een kolossaal beeld, de natuur voorstellende, had opgericht. De voorzitter der Conventie en de deken der afgevaardigden van de departementen moesten uit den zelfden beker water drinken, dat uit de bronnen der na-

tuur vloeide. Dit tooneel stelde de verbroedering voor van eenen ex-advokaat bij het parlement van *Parijs*, een der jongste en bevalligste overheids personen van zijnen tijd, en van den oudsten, den morsigsten der monniken van het Jakobijnenklooster der straat *Saint-Jacques*. Nadat HÉRAULT den beker gevuld had, riep hij uit, terwijl hij den monnik in zijne armen drukte: » O natuur, ontvang de uitdrukking van de verkleefdheid der Franschen voor uwe wetten, en dat dit vruchtbare water, hetwelk uit uwe borsten vloeit, dat deze zuivere drank, welke de eerste menschen drenkte, in dezen beker van broederschap en gelijkheid, den eed heilige, welchen *Frankrijk* op dezen dag, den schoonsten, welchen de zon ooit verlicht heeft, sedert zij in het onmetelijke uitspansel is opgehangen, voor u aflegt." HÉRAULT was geheel bedwelmde door de eerbewijzen van dit feest, hoe belagchelijk hetzelve ook was. De ergdenkende ROBESPIERRE, werd er achterdochtig over, en vergaf noch aan den monnik, noch aan den president. Tot de Commissie van algemeen welzijn benoemd, deed hij er zich door zijne demagogische dolzinnigheid onderscheiden, daar hij niet op het spreekgestoelte verscheen, dan om de hevigste maatregelen voortte-

stellen, zoo als de ontwapening der verdachten, het nietig verklaren hunner paspoorten, het verleenen der vrijheid om dezelve in hechtenis te nemen, en het verbod, om hetzelve op vrije voeten te stellen. Hij verliet de Commissie van algemeene welzijn in de maand September 1793, en werd naar het *Boven-Rijnsche* gezonden. Ook in deze zending spreidde hij zijne geheele revolutionnaire woeden toon. Nauwelijks was hij in zijne bestemming aangekomen, of hij rigtte eene bijzondere revolutionnaire regtbank op, ten einde het land tot rede te brengen. » Ik heb, schreef hij, eenige guillotines op mijnen weg uitgestrooid, en ik bevind, dat zulks reeds een heerlijk uitwerksel te weeg bracht." Maar dit was zijn laatste voorspoed en de eindpaal van zijnen revolutionnairen roem. Reeds in de daaropvolgende maand November, was hij ter prooi aan beschuldigingen; men bestempelde hem als eenen ex-adellijken, die de verdachten begunstigde, enz. COUTHON verdedigde hem gedurende zijne afwezigheid, en toen hij te *Parijs* was teruggekomen, verscheen hij zelf, als een *sansculotte* gekleed voor de *tribune*, en trachtte zich te regtvaardigen, in eene redevoering, welke hij met deze woorden eindigde: » In-

dien het eene door mij te boeten misdaad is, van door het toeval, in eene klasse geworpen te worden, welke LEPelletier en ik niet opgehouden hebben te bestrijden en te verachten, zoo verzoek ik de vergadering, mij mijn ontslag als lid der commissie van algemeene welzijn te willen verleenen." Zijn ontslag werd niet verleend, maar ROBESPIERRE, had verschrikkelijke blikken op hem doen vallen, die hem duidelijk genoeg hadden doen begrijpen, dat hij nog niet buiten gevaar was. Hij verbleef gedurende twee maanden in wreede onzekerheden, na verloop van welke ROBESPIERRE hem onder de beuzelachtigste voorwendsels; in hechtenis liet nemen, en ten 19 Maart 1794 in de gevangenissen van het *Luxembourg* opsluiten. Te midden van de verschrikking en den rouw, in welke *Frankrijk* gedompeld was, had HÉRAULT, ongevoelig voor de wroegingen, en terwijl hij de deugd en de ondeugd met dezelfde onverschilligheid behandelde, zich steeds met minnarijen en verzen ophielden, voor welke men zeide, dat de jonge echtgenoot van CAMILLUS DESMOULINS niet ongevoelig was geweest. Zoodra hij in de gevangenis was opgesloten, en van de zaken verwijderd, nam hij zijne vrolijke inborst en zij-

nen smaak voor de letterkunde weder aan, en hij maakte een werk ter uitgave gereed, ten titel voerende: *Traité etc. (Verhandeling over de eerzucht)*. ROBESPIERRE, die zijnen val gezworen had, verloor hem echter niet uit het gezigt; het gelukte hem, om hem in het proces te betrekken van DANTON en CAMILLUS DESMOULINS. HÉRAULT werd met hen voor de revolutionnaire regtbank gesleurd, en om hun in niets toe te geven, antwoordde hij, even als zij, op de vragen, welke men hem deed, door even zoo ongeregeld als onbetamelijke boeterijen. Hij hoorde zijn vonnis zonder aandoening aan, en behield tot aan zijne laatste oogenblikken zijne geheele standvastigheid. Op het punt staande, om het schavot te beklimmen, naderde hij DANTON, en wilde hem omhelzen, maar deze steeds ongevoelige mensch, stiet hem terug, terwijl hij hem zeide: » Klim toch op, onze hoofden zullen in de mand den tijd hebben, elkander te kussen." Hij werd ten 5 April 1794, ten dood gebracht. Dus sneef een man, die welligt met geene ondeugende inborst geboren was, maar die door de eerzucht en de goddeloosheid tot de verregaandste nitesten gebracht werd. Indien hij zijne talenten ter verde-

diging der wettige zaak had aangewend, zou hij welligt even zoo min aan het revolutionnaire slagtnes zijn ontsnapt, maar dan zou ten minste zijn dood, die nu slechts eene strafoefening was, de marteldood zijner getrouwheid zijn geweest. Onder de werken van HERAULT-DE-SEHELLES willen wij aanhalen: 1.° *Eloge etc.* (*Lofrede van den jongen abt van SAINT-DENIS*), 1779, in 8.° — 2.° *Visite etc.* (*Bezoek bij BUFFON*), 1785, in 8.° Dit werk is in 1802 andermaal in het licht verschenen, onder den titel van *Voyage etc.* (*Reis naar Montbar*). — 3.° *Détails etc.* (*Bijzonderheden over de Maatschappij van Olten*), 1790, in 8.° — 4.° *Théorie etc.* (*Bespiegeling over de eerzucht*), voor den eerste maal in het licht gegeven door den Heer J. B. SALGUES, *Parijs*, 1802, in 8.°, met aantekeningen van den uitgever. Dit voortbrengsel, dat geheel op het materialismus steunt, is slechts eene verzameling van ongerijmde, zoo niet misdadige grondregels, in eenen duisteren en verwaanden stijl uitgedrukt. — 5.° *Rapport etc.* (*Ver slag over de Constitutie van 1793*), in hetzelfde jaar, in een werk in het licht gegeven, getiteld: *Constitution du peuple Français*.

HERBELOT (BARTHOLOMEUS

n°), te *Parijs*, in 1625 geboren, toonde reeds in zijne kindschheid veel smaak en begaafdheid voor de Oostersche talen. Hij versterkte zich op verscheidene reizen, welke hij naar *Rome* deed, waar toenmaals LUCAS HOLSTENIUS en LEO ALLATIUS zich bevonden, die hem be minden en hoogachtten. De Groot-Hertog van *Toskane*, FERDINAND II, gaf hem eene bibliotheek met Oostersche handschriften ten geschenke, te koop uitgesteld, toen hij door *Florence* trok. Door den grooten COLBERT uitgenoodigd, om in zijn vaderland terug te komen, kon hij niet uit *Florence*, vertrekken, dan na de bepaalde bevelen van den minister te hebben aangetoond, die hem terugriep. Toen hij aan het fransche hof verscheen, onderhield de koning hem verscheidene malen, en verleende hem eene jaarwedde van 1500 *livres*. De kanselier DE PONTCHARTRAIN verkreeg voor hem vervolgens, den leerstoel van koninklijk Hoogleraar in de Syrische taal. Hij overleed te *Parijs* in 1695. Hij was een man, die eene uitgebreide letterkunde, en eene inborst bezat, die al zijne kundigheden nog overtrof; hij sprak nooit over wetenschappen, dan wanneer hij door zijne vrienden daartoe werd uitgenoodigd. Zijne regtschapenheid evenaarde zijne kun-

de, en zij was des te opregter daar zij op de godsdienstigheid gegrond was. De werken, die zijner gedachtenis het meest tot eer verstrekken, zijn: 1.° *Biblioth. etc. (Oostersche Bibliothek)*, Parijs, 1697, in fol. eerst in het arabisch zamengesteld; vervolgens in het Fransch-overgebracht, ten einde het gebruik derzelve meer algemeen te maken; en door den Heer GALAND die er eene voorrede heeft bijgevoegd, in het licht gegeven. Dit is een noodzakelijk werk voor diegene, die de talen, den geest der geschiedenis en de gebruiken der Oostersche volken willen kennen. — 2.° Een *Turksch Woordenboek*, en andere zeldzame *Verhandelingen*, die niet het licht hebben gezien. Daar zijne *Oostersche Bibliothek* dagelijks zeldzamer en duurder werd, werd dezelve te *Maastricht*, in 1766, in fol. en te *Parijs*, in 1782, in 6 dl.ⁿ in 8.vo herdrukt. Daar voor het overige, deze verzameling slechts eene opeenstapeling van onverteerbare bouwstoffen is, zoo is dezelve dikwerf zeer gebrekkig.

HERBERAL DES ESSARTS (NICOLAAS), commissaris der artillerie, in 1552 geboren, sproot uit eene adellijke familie van *Picardijë*. Hij is voornamelijk bekend door

Vertalingen van den AMADIS der Gallen, en van de *FLORA van Griekenland*, in fol. of in 8.vo enz. Volgens het gebruik van dien tijd, had hij de volgende Spaansche woorden tot zinspreuk genomen, ACUERDO OLVIDO, dat is; *herinneren en vergeten*.

* HERBERSTEIN (KAREL Graaf van), bisschop van *Laybach*, in *Krain*, werd in 1722 geboren, en in 1773, tot de bisschoppelijke waardigheid verheven. Deze prelaat was een dergenen, die het meest de kerkelijke hervormingen van JOZEF II. ondersteunden. Hij keurde de boeken der godgeleerden goed, die eene leer predikten, welke met de inzigten des keizers strookte, en strekten, om het godsdienstige onderwijs van *Duitschland* te veranderen. Hij begunstigde uit al zijne magt de uitvoering der talrijke bevelschriften van JOZEF, zelfs wanneer dezelve het meest met de tucht der Catholijke Kerk streden, wanneer bijv., het bestuur seminarie oprigtte, die het aan het oppertoezicht der bisschoppen onttrok, en waarin het de religieuze gestichten noodzaakte hunne nieuwelingen te zenden; toen het, inbreuk makende op de bisschoppelijke regten, de bisschoppelijke uitspraken ver-

nietigde of veranderde, de religieuzen uit hun klooster deed gaan, en hen op eigen gezag seculariseerde. Een zoodanig gedrag kon door het grootste gedeelte zijner ambtgenooten niet dan afgekeurd worden, maar de keizer beijverde zich, om hem bij besluit van den 27 November 1781, een bewijs zijner tevredenheid te geven, waarin hij verklaarde, dat deze prelaat, enkel volgens zijne meening had gehandeld, en terwijl hij zijnen godsdienstijver pree's, stelde hij hem aan de overige bisschoppen als een navolgenswaardig voorbeeld voor. Deze lofspraken moedigden HERBERSTEIN aan. Hij dacht niet genoeg te kunnen doen, om dezelve te verdienen. Te dien einde gaf hij in 1782 eenen herderlijken brief in het licht, waarin hij volgens de kerkelijke overlevering de regten der vorsten, bisschoppen en des Pauses beweert te ontwikkelen. Het deel des Pauses, dat hij om die reden het laatste aanvoerde, was zeer gering, maar daarentegen dat des vorsten zeer aanmerkelijk. Hij verhief vervolgens de wijsheid der besluiten van JOZEF, voornamelijk van diegene, welke de kloosterorden afschaften; hij juichte de vernietiging der kloosters toe, welker nuttelooheid hij beweerde aan te toonen, en terwijl deze bisschop zijn

volk onderwees, sprak hij over de afzonderingshuizen, die sedert 16 eeuwen zoo vele voorbeelden van deugd en heiligheid hebben opgeleverd, niet anders dan als of hij over de protestanten en ongeloofigen sprak. Deze leer misnoegde al degene, die, zoo als hij, de inzigten van JOZEF niet huldigden. Zijne ambtgenooten laakten hem, en op zijne reis naar *Weenen* drukte Paus Pius VI. er hem hoogst deszelfs ontevredenheid over uit. Maar de keizer hield niet op, hem te beschermen, en HERBERSTEIN beijverde zich bij voortdoring, om die bescherming door zijne geestdrift voor de inzigten des keizers te verdienen. Om hem al meer en meer zijne welwillendheid te bewijzen, of enkel door veranderingszucht gedreven, verzocht JOZEF aan den Paus, om den stoel van *Laybaek* tot eenen aartsbisschoppelijken zetel te verheffen. De heilige Vader sloeg den maatregel op zich zelve niet af, maar meende denzelven te moeten nitstellen, om het voorkomen niet te hebben, van eenen prelaat te begunstigen, die zulks zoo weinig verdiende. Pius VI. drukte zich hierover uit, in eene breve van den 7 Januarij 1786, aan JOZEF II. gerigt. De keizer drong sterker aan, en de bisschop van *Laybaek* beantwoordde de breve des heiligen Va-

ders, door eene *Verdedigende Memorie*. Doch de dood des bisschops maakte een einde aan de onderhandeling. Hij werd door eene beroerte getroffen, die hem den 7 October 1787, in het graf sleepte. De keizer beschermde nog zijne gedachtenis; de hofcourant bazuinde zijnen lof en zijnen ijver uit. In 1786 gaf hij eene vertolking van het Nieuwe Testament in de volkstaal in het licht, aan welke geene algemeene goedkeuring te heurt viel. Het schijnt niet, dat hij er de schrijver van was. Men verwijst hem, van in de Oostenrijksche gewesten de geschriften der Fransche apelanten en andere den nieuwen hervormingen gunstige werken te hebben ingevoerd. De armen, gezamenlijk met de normaalschool van *Eybach* maakte hij tot zijne erfgenamen.

HERBERSTEIN (SIGISMUNDUS vrijheer van), een aanzienlijk heer uit *Neder-Stiermark*, in 1486 geboren, werd in de 16.^e eeuw onder de keizers MAXIMILIAAN, KAROL V. en FERDINAND, in eervolle onderhandelingen gebruikt. Hij heeft van zijn verblijf in *Rusland* gebruik gemaakt, om een geleerd *Commentarium* in het latijn over dat rijk in het licht te geven, *Bazel*, 1571, in fol. Men heeft hetzelfde opgenomen in het *Rerum moscovi-*

ticarum scriptores varii, 1700. Hij overleed in 1559.

HERBERSTEIN (FERDINAND ERNST, graaf van), te *Weenen* geboren, en te *Praag* den 6 Maart 1720 overleden, heeft in het licht gegeven: *Mathemata, adversus umbratiles Poireti impetus propugnata, Praeg*, 1709, en verscheiden andere wijsgeerige en wiskundige *Verhandelingen*.

HERBERT (EDUARD), meer bekend onder den naam van *lord HERBERT van Cherbury*, werd in 1581, op het kasteel van *Montgomery*, in het land van *Wallis* geboren, en door JACOBUS I. in gezantschap tot LODEWIJK XIII. gezonden. Er bestaat van hem: 1.º *Geschiedenis van HENDRIK VIII.*, in fol. — 2.º *De religione gentilium, errorumque apud eos caulis, Amsterdam*, 1700, in 8.vo: een werk, vol dwalingen, en dat noch het oordeel, noch de wijsheid des schrijvers bewijst. — 3.º *De religione laici.* — 4.º *De veritate, Londen*, 1645, in 4.to. De schrijver heeft in deze verschillende schriften grondbeginselen van deïsmus en naturalismus verspreid. Men beweert, dat het in deze vergiftigde bron is, waaruit SPINOSA en HOBBS putten. Hij had in 1689, in 4.to eene vertaling zijner ver-

handeling *De veritate*, onder dezen titel doen drukken: *Over de waarheid, in zoo verre dezelve van de openbaring, van het waarschijnlijke, van het mogelijke en van het valsche onderscheiden is*; een titel, die alleen genoegzaam de zonderlingheid en verwarring van denkbelden des schrijvers bewijst. — 5.° *De expeditione in Ream insulam, Londen, 1658*, in 8. vo Lord HERBERT overleed den 20 Augustus 1648. Een geleerde Duitscher, KORTHOLT genaamd, liet in 1680, in 4. to eene verhandeling drukken, over de drie bedriegers zijner eeuw: SPINOSA, HOBBS en HERBERT.

HERBERT (GEORGE), een beroemde Engelsche dichter uit dezelfde familie, in 1697 geboren, liet geachte gedichten na. Dezelve voeren ten titel: *de Tempel*, en *de predikant ten platte lande*. Hij overleed als predikant van *Bemerson* bij *Salisbury*, in 1635.

HERBERT (THOMAS), te *Yorck*, uit het geslacht der graven *Pembrock* geboren, reisde door *Azië* en *Afrika*. In zijn vaderland teruggekeerd, volgde hij de partij der parlementarissen tegen *KAREL I.* Toen men dien ongelukkigen vorst zijne bedienden ontnomen had, gaf men hem HERBERT tot ka-

merdienaar. Het lot des vorsten trof hem; hij diende hem met zeer vele trouw, en schreef de geschiedenis der laatste oogenblikken van dien koning, die hij na de herstelling van *KAREL II.* in het licht gaf, en die door *Woon* in zijn *Athena Oxoniensis* is opgenomen. Hij werd tot baronnet verheven, en overleed zeer bejaard te *Yorck*, den 1 Maart 1682. Ook heeft hij in 1638 het verhaal zijner reizen in het licht gegeven.

* HERBIN (AUGUSTUS), een kenner der oostersche talen, te *Parijs* den 13 Maart 1783 geboren. In den ouderdom van 20 jaren, gaf hij onder dezen titel, eene Arabische spraakkunst in het licht: *Ontwikkeling der grondbeginselen van het nieuw Arabisch enz.*, met eene proeve van *Oostersche schrijfkunst, Parijs, 1803*, in 4 to, met elf platen. — 2.° *Levensschets van HATIZ*, waar achter eene berijmde navolging van eenige oden van dien beroemden dichter zijn, *Parijs, 1806*, in 12. mo, door den schrijver enkel aan zijne vrienden uitgedeeld. Hij heeft in handschrift verscheiden belangrijke werken betrekkelijk de Oostersche talen nagelaten. HERBIN overleed den 30 December 1806; zijn verlies werd door zijne vrienden en de geleerden betreurd, die in hem zijne

vroegrijpe talenten, en de goedheid zijner inborst hoogschatten.

HERBINIUS (JOANNES), in 1633, te *Bitschen* in *Silezië* geboren, werd in 1664, door de Poolse kerken van de Augsburgsche geloofsbelijdenis afgevaardigd, om hulp te gaan verzoeken bij de Lutersche kerken van *Duitschland*, *Zwitserland* en *Holland*. Hij maakte zich zijne reizen te nutte, en spoorde voornamelijk datgene na, wat betrekking kon hebben tot de groote watervallen, zoo wel onder als op de oppervlakte der aarde. Hij heeft eene geleerde verhandeling over dat onderwerp nagelaten, te *Koppenhagen* onder dezen titel in het licht gegeven: *Dissertationes de paradiso, de admirandis mundi cataractis supræ et subterraneis eorumque principio etc.*, *Amsterdam*, 1678, in 4.to Dit werk is niet algemeen, en wordt zeer gezocht; het is vol van eene doordrongene natuurkunde, en die niet volgens gebaande wegen gaat. Men meent er echter eenige sporen van het *Mundus subterraneus* en andere werken van *KIRCHER* in te vinden, maar die zelve in dien toon en volgens dien geest geschreven zijn. Men heeft van hem nog andere werken. De voornaamste zijn: 1.º *Kiovia subter-*

anea, 1675, in 8.vo — 2.º *De statu ecclesiarum Augustanæ confessionis in Polonia*, *Koppenhagen*, 1670, in 4.to — 3.º *Terræ motus et quietis examen*, in 12.mo — 4.º *Tragi-comædia et Ludi innocui, de JULIANO imperatore Apostata, ecclesiarum et scholarum evertere*, in 4.to Men ziet in dit werk, dat hij den beruchten *JULIANUS* beter kende dan de nieuwerwetsche wijsgeeren, die er bijna eenen held van zouden maken. Hij overleed den 14 Februarij 1676.

* HERBST (JOANNES FREDERIK WILLEM), een Duitse natuuronderzoeker, in 1743 te *Petershagen*, in het vorstendom *Minden* geboren, was lid van onderscheiden geleerde genootschappen, en als Protestantsch leeraar onderscheidde hij zich in het predikambt. Men heeft van hem verschillende schriften over de insekten, de kreeften, enz., zoo als: 1.º *Versuch u. s. w. (Proeve eener natuurlijke historie der krabben en kreeften)*. — 2.º *Kürze Einleitung u. s. w. (Be-knopte inleiding tot de kennis der insekten)*, *Berlijn* en *Stralsund*, 1784, 1787. — 3.º *Natursystem u. s. w. (Naturkundig stelsel der kapellen)*, *Berlijn*, 1783 — 1795, 7 dl.^{en} in 8.vo, met 180 gekleurde platen, en ve-

te andere werken. Hij is den 5 November 1807 overleden.

HERCULES, zoon van **JUPITER** en **ALCMENE**, vrouw van **AMPHITRYON**, te *Thebes* in *Beotië*, in het jaar 1280 vóór J. C. geboren, is in de fabelachtige oudheid beroemd door 12 werken, waartoe de godspraak hem veroordeelde. Nog in de wieg zijnde, verstikte hij twee slangen, die **JUNO** tegen hem gezonden had. Hij doodde in het woud of in het moeras van *Lerna*, eene verschrikkelijke waterslang met verscheiden hoofden, die weder ontstonden naar mate dezelve afgehouden werden. Hij ving en doodde op eenen wedloop eene hinde, die gouden horens en koperen voeten had. Hij wurgde in het woud van *Nemea* eenen buitengewonen leeuw, met de huid van welken hij zich later omgordde. Hij bragt **BUSIRIS**, koning van *Egypte*, die al de reizigers deed opofferen, om het leven; hij strafte **DIO-MEDES**, koning van *Thracië*, die zijne paarden met menschevleesch voedde, door hem door zijne eigen paarden te doen verslinden. Hij nam op den berg *Erimanthus* in *Arkadië*, een wild zwijn gevangen, dat het geheele gewest verwoestte, en dat hij levend op zijne schouders aan **EURYSTHEUS** bragt. Hij doodde met boog en pijl al

de verschrikkelijke roofvogels van het meer *Stymphalidis*. Hij beteugelde eenen woedenden stier, die *Creta* verwoestte. Hij overwon den stroom *Acheloüs*, aan welken hij eenen horen ontwedigde, dien hij echter aan denzelfven terug gaf, toen hij dien van de geit *Amalthea* verkreeg, en verstikte in zijne armen den reus **ANTHEUS**. Hij haalde de gouden appels uit den tuin der *Hesperiden*, na den draak te hebben gedood, die denzelfven bewaakte; ondersteunde **ATLAS**, door langen tijd het hemelgewelf op zijnen rug te laten rusten; vermoordde verscheiden gedrochten, zoo als **GERION**, **CACUS**, **TYRRHENUS** en anderen; bestreed de reuzen **ALBION** en **BERGION**, beteugelde de *Centauren*, en maakte de stallen van **AUGIAS** schoon; doodde een zeegedrogt, waaraan **HESIONE**, dochter van **LAOMEDON** was blootgesteld; en, om **LAOMEDON** te straffen, die hem de beloofde paarden weigerde, wierp hij de muren van *Troje* omver, en gaf **HESIONE**, aan **TELAMON**; hij versloeg de *Amazonen* en gaf hare koningin **HIPPOLYTA** aan **THESEUS**; hij daalde neder in de hel, kluisterde den hond **CERBERUS**, en haalde er **ALCETE**, die hij aan haren echtgenoot **ANMETUS** terug gaf; hij doodde den gier, die de lever van **PRO-METHEUS**, aan den berg *Cau-*

curus gehecht, at. Hij scheidde de beide bergen *Calpé* en *Abyla*, en vereenigde daardoor den *Oceaan* met de *Middellandsche zee*. Daar hij meende, dat zulks het einde der wereld was, rigtte hij er twee zuilen op, die men later de *Zuilen van HERCULES* noemde, op welke men zegt, dat hij een opschrift graveerde, waarvan de zin is: *Non plus ultra*. Deze held kwam op eenen brandstapel om het leven, dien hij voor zich zelve had opgericht. De goden maakten hem onsterfelijk, en hij werd in den hemel opgenomen, alwaar hij met *HEBE*, godin der jeugd, trouwde. Men stelt hem gewoonlijk voor, onder de gedaante van een sterk en gespierd man, eene knods in de hand, en met het vel van den *Nemaeïschen leeuw* omhangen. Hij heeft dikwijls den boog en bundel, of den hoorn van overvloed onder den arm; dikwerf vindt men hem gekroond met loof van den witten populier-boom. Men geeft aan *HERCULES* verscheiden vrouwen, en verscheiden minnaressen. De geleerden hebben verschillende, wezenlijke of ingebeelde stelsels op dezen held gebouwd. Sommigen hebben overeenkomst meenen te vinden met de heldendaden van *SAMSON*, en hebben den brandstapel,

waarop *HERCULES* zich offerde, door, het gebouw verklaard, onder hetwelke *SAMSON* zich vrijwilliglijk bedolf. *VOSSIUS* ziet in *HERCULES* niet anders dan eene allegorie der zon; en de twaalf werken van den zoon van *ALCMENE*, zijn in zijne oogen de twaalf teekens van den dierenriem. Volgens *LE CLEBEC*, was *HERCULES* een Phenicisch koopman, die groote volkplantingen aangelegd, uitgestrekte reizen gedaan en zijnen handel zeer ver uitgebreid had: *NOËL LECOMTE* beschouwde de daden van *HERCULES*, als zoo vele raadsels van zedelijke waarheden. De abt *BANIER*, die van gevoelen was, dat de fabels slechts verminkingen waren van geschiedkundige waarheden, gelooft aan het bestaan van *HERCULES*, maar daar, volgens hem, verscheiden helden, dien naam hebben gedragen, en sommige schrijvers derzelve getal tot drie en veertig brengen, beweerde hij, dat de Grieken den Thebaanschen *HERCULES* alleen, met de heldendaden van al de anderen hadden belast; hetwelk het geheele wonderdadige zijner geschiedenis uitmaakte. De abt *BERGIER* vond in deze zelfde geschiedenis van *HERCULES*, eene slecht begrepene plaatsbeschrijving van onderscheidene kantonen van *Griekenland*, of van an-

dere deelen der wereld. Eindelijk waren, volgens den heer GÉBELIN, de werken van HERCULES niets anders dan zinnebeelden, van de ontginning en heboewing der landerijën. Uit deze opeenstapeling van tegenstrijdige stelsels vloeit voort, dat men er niet ligt in zal slagen; om op eene voldoende wijze, den grondslag der fabels te verklaren, die men ten opzichte van HERCULES heeft uitgekraamd; men handelt welligt wijs van er zich niet mede bezig te houden. *Het is even*, zegt een schrijver, over dergelijke geschiedenissen sprekende, *alsof men zich vermoeide met de verklaring van eenen droom.*

HERCYLLIDAS. — Zie DERCYLLIDAS.

* HERDER (JOANNES GODEFRIDUS), een beroemde Duitse letterkundige, werd den 25 Augustus 1744 te *Mohrungen* in *Oost-Pruissen* geboren. Zijn vader was zeer arm en oefende het beroep van schoolmeester uit. HERDER had reeds in zijne kindsheid, eene bepaalde neiging tot de studie; hij leende boeken: en om dezelve meer in stilte te lezen, klauterde hij in de boomen, bond zich met eenen riem aan de takken vast, en bragt in deze houding geheele uren door. Een predikant Trescho genaamd, trok zich zijner aan en nam

hem bij zich als afschrijver; maar hij ontdekte weldra in den jongen HERDER, kiemen van een groot talent. Hij liet hem toen aan de Latijnsche en Grieksche lessen, die hij aan zijne kinderen gaf, deel nemen, in welke HERDER snelle vorderingen maakte. Een Russisch geneesheer, die bij Trescho logeerde, nam hem mede naar *Sint Petersburg*, om hem de heilkunst te laten leeren. Zij vertrokken te zamen, maar te *Koningsbergen* aangekomen zijnde, vond HERDER vrienden en geleerden, die reeds zijne vorderingen in de classische talen kenden. Zij behielden hem voor de letteren en het collegie van die stad te doen opnemen. HERDER maakte zijne leercursus en werd den leerling van den beruchten KANT, waarvan hij in het vervolg de tegenstrever werd. Hij bekleedde verscheiden leerstoelen in dit zelfde collegie, bestudeerde vervolgens de godgeleerdheid, en omhelzde den geestelijken stand. De terugroeping van eenige beroemde bannelingen uit *Siberië*, deed hem blijken, dat hij een geboren dichter was, en hij gaf bij deze gelegenheid in het licht: zijn schoon *Gezang aan Cynus*, hetwelk een buitengewonen opgang maakte. Hij was toen nog maar 19 jaren oud, en had reeds met eenen onvermoei-

den vlijt, bijna alle takken der menschelijke kennissen doorloopen. Tegelijkertijd, dat men in hem eenen leerling van PLATO zag herleven, legde hij zich toe, om de mededinger van MENDELSSOHN en LESSING te worden. Nadat vele wetenschappelijke *Stukken*, zijnen naam door *Duitschland* verspreid hadden, benoemde men hem, te *Riga* tot onderwijzer van de school der hoofdkerk en tot predikant. Hij onderscheidde zich in deze dubbele bedieningen en daar hij wenschte, te reizen en de menschen te leeren kennen, sloeg hij den post van opziener van de school van den heiligen PETRUS van de hand, om dien van gouverneur bij den jongen prins van *Holstein-Eutin*, die *Duitschland* en *Frankrijk* wilde doorreizen, aan te nemen. Hij vertrok in 1768, en hij ontmoette te *Straatsburg* GÖTTE, met welken hij eene innige vriendschap sloot. Bij zijne terugkomst, in 1770, in *Duitschland*, benoemde hem de graaf WILLEM van *Schauenburg-Lippe* tot hofprediker, opperbewindhebber en consistoriaal-raad te *Bukkeburg*. Daar hij in 1775 een' stoel der godgeleerdheid te *Göttinge* verkregen had, begaf hij zich naar die stad; hij zou er eenige onaangenaamheden hebben ondervonden, wjl zijne benoeming niet door den koning bekrachtigd

was; dat de hertog van *Saksen-Weimar* redde hem uit die ongelegenheid, door hem tot algemeen bewindhebber, consistoriaal-raad en predikant van zijn hof te benoemen. Het is in die wijkplaats der wetenschappen, dat HERDER zijne talrijke werken zamenstelde en volmaakte. Hij was getrouw, en bestuurde zelf de opvoeding zijner kinderen, zonder dat die zorg hem in het volbrengen zijner pligten, in zijne verschillende posten en aan zijne studien hinderlijk waren. HERDER droeg veel bij, om nuttige inrigtingen in de staten van zijnen beschermers opterigten. Hij stichtte er een seminarie van onderwijzers, verbeterde de openbare opvoeding, bragt vele verbeteringen in de kerkgebruiken tot stand, en vervaardigde zelf eene nieuwe Catechismus. Hij was in 1789 tot onder-president van den kerkeraad en kerkelijk overste benoemd. Drie jaren daarna, zond hem de keurvorst van *Beijeren* brieven van adeldom, voor hem en zijne nakomelingen. Van de geleerden geacht, van zijne vrienden bemind en het vertrouwen waardig, dat de hertog en het geheele hof hem schonk, leidde hij een gelukkig en stil leven, toen hij door zijne laatste ziekte aangetast werd. Daar hij zijn einde voelde naderen, keerde hij al zijne gedachten tot de eeuwigheid, en ver-

vaardigde eenen *Lofzang aan God*; welken hij niet kon voltoojen; men vond zijne pen naast een onafgewerkt Vers, en dat zijn dood, den 18 December 1803 voorgevallen, had afgebroken. HERDER had zich dikwijls den blaam der godgeleerden op den hals gehaald, door dat hij in zijne verklaringen zich somtijds van de nauwkeurigheid der overlevering en der leer verwijderd had; maar hij heeft de letterkundige verdiensten, der door de godsdienst gewijde werken weten te verhoogen. De geleerden kunnen hem ook verwijten, van in de nasporingen over de oudheden dikwerf van verhevene verbloemde spreekwijzen, gebruik te hebben gemaakt. Intusschen heeft HERDER de verdienste gehad, zonder ophouden, de wijsbegeerte tot de inspraken der deugd terug te brengen. Hij stelt de geschiedenis niet gelijk eene kronijk der verschillende gebeurtenissen, maar als een levendig schilderstuk, van de oogmerken der Voorzienigheid, met betrekking tot de menschelijke maatschappij, als eene getuigenis van onze stemming, en eene lichtgevende openparing van onze toekomst. Het is te bejammern, dat een man, van zulke verdiensten, niet door het licht der ware Godsdienst verlicht is geworden. HEYNE, gezamenlijk met JOANNES en

GEORGE VON MULLER, zijn de uitgevers van de werken van HERDER geweest, die zij na zijnen dood in het licht gaven. Zij hebben dezelve in drie voornamde deelen verdeeld, te Tubingen bij COTTA, in 1805, en de volgende jaren gedrukt. Het eerste deel bestaat uit tien boekdeelen in 8. vo, te weten: 1.° *Over de Hoogduitsche taal, hare eigenschappen en hare volmaaktheid.* — 2.° *Over de overeenkomst der Hoogduitsche Dichtkunde, met die der Oosterlingen en Grieken.* — 3.° *Over het gebruik en de navolging der Latijnsche letterkunde, in de nieuwere voortbrengselen van Duitschland.* — 4.° *Over de Geschiedenis van den CID, naar de Spaansche Romans, door verschillende legenden vergezeld.* — 5.° *Over de bespiegeling van het schoone in de kunsten.* — 6.° *Treur-tooneelen in dichtmaat, uit het Grieksch gevolgd.* — 7.° *Over de geschiedenis der Critiek, der dicht- en teekenkunde* voortgegaan door eene *Verhandeling over de oorzaken van het verval, van den smaak bij verschillende volken*, (bekroonde verhandeling door de academie van Berlijn in 1773). — 8.° *Over de oude Volkszangers van de verschillende volken, of verzameling in Hoogduitsche verzen, van de gezangen der volken van Noord- en*

Midden-Engeland en van Duitschland en der wilde volken. — 9.º Over de Oostersche letterkunde, met twee bekrondde verhandelingen, door de academie van Berlijn; de eene handelt over den invloed van de beoefening der schoone letteren, en der schoone kunsten; ten opzichte van den voortgang van wetenschappen; de andere handelt over de uitwerkselen, welke de dichtkunde heeft voortgebracht; betrekkelijk de zeden der volken. — 10.º Navolging van Fragmenten van Grieksche puntzichten, met verhandelingen en aantekeningen enz. Het tweede deel bevat de werken der wijsbegeerte en geschiedenis in 8 dln., in 8.vo: 1.º De Oudheid of Brieven van de gedenkteekenen van PERSEPOLIS. — 2.º Voorloopige verhandelingen over de geschiedenis der menschheid. Het eene over dezelve handelt over den oorsprong der talen en behaalde in 1770, den prijs van de academie van Berlijn. Het derde, vierde, vijfde en zesde deel bevatten de meesterstukken van HERDER, of zijne denkbeelden over de geschiedenis der menschheid. — 7.º Grondregels en Zamenpraken over de onsterfelijkheid der ziel. Dit deel is als een vervolg op de vier voorgaande en sluit eene verhandeling over den invloed van

het gouvernement, op de wetenschappen, door de academie van Berlijn, in 1779 bekroond. — 8.º Zamenpraken over God en over de ziel, geschikt om zekere punten van de leer van SPINOSA te verbeteren. Het derde deel in tien boekdeelen, bevat geschriften over de Godsdienst en de Godgeleerdheid, nasporingen over de Hebreeuwsche dichtkunde; Leerreden, Homiliën, Commentariën, over het Hooglied, over de Opentouring, Verklaringen over het Nieuwe Testament, volgens de nieuwste in de Oostersche overleveringen gemaakte ontdekkingen; Raudgevoelen of Brieven over de predikanten, de kweekelingen in de Godgeleerdheid, enz. Het geheel vier en twintig boekdeelen bevattende, die bij het leven des schrijvers vele uitgaven hebben gehad, zoo als ook de volgende werken 25.º Therpsichore, Lubeck, 1765, 1796. Dit is eene navolging der Latijnsche lierzangen, van den Jesuit BALDI, in de zeventiende eeuw in het licht gegeven, gevolgd van nasporingen over deze soort, van zamenstellingen. — 26.º Reden Ondervindig, Leipzig, 1799, 2 dln. in 8.vo In dit werk randt de schrijver de leer van KANT aan, en vooral zijne gevolgtrekkingen. — 27.º Caligone, Leipzig, 1800, 1 deel, in

8.º Dit is evenzeer eene kritiek van KANT. — 28.º *ADRASTEIA*, Leipzig, 1801, 1803, 5 dln in 8.º, een tijdschrift, mengelingen over de letter- en zedekunde en de wijsbegeerte, in het algemeen aanbiedende. — 29.º *Brieven over de vorderingen van de menschheid*, Riga, (tien losse stukken), 1793, 1797. Dit werk kan tot gevolg en tot verklaring zijner *Geschiedenis der menschheid* dienen. HERDER schreef even zoo zuiver in dichtmaat als in onrijm, en verkreeg met regt den naam van sierlijk schrijver, van goed dichter, van kundig wijsgeer, van diepzinnig godgeleerde, van welsprekend predikant, en dien van bijna algemeen geleerde. — 30.º Zijne *Briefwisseling met LESSING* (zie dat artikel), is in het 29.º boekdeel, van de werken van dezen laatst genoemde, die voor HERDER zoo veel vriendschap als eerbied had gedrukt. — De oudste zoon van HERDER, wijdde zich aan de geneeskunde en voornamelijk aan de vroedkunde toe. Hij heeft in 1797; eene Latijnsche verhandeling over dat onderwerp in het licht gegeven, en een ander werk over dezelfde stof, in het Hoogduitsch geschreven, *Weimar*, 1803. Hij is in 1816 overleden.

HERDRICH (CHRITIAAN), een Vlaamsche Jesuit, er-

varen in de geschiedenis en de gebruiken van *Sina*, gaf in de 17^e eeuw, gezamenlijk met verscheiden zijner orde-broeders, en op bevel van LOUWIS XIV., het werk in het licht, getiteld: *CONFUCIUS sinarum philosophus, sive scientia sinensis*. Hetzelve werd te *Parijs*, in 1687, in fol. gedrukt. Men beschuldigt den schrijver en zijne medehelpers van niet geheel nauwkeurig te zijn, den Sineschen wijsgeer te vleijen, deszelfs leer in een al te voordeelig daglicht te plaatsen, en hem dingen in den mond te leggen, welke hij nooit gezegd heeft. Zie COUPLET en CONFUCIUS.

HERENTHALS (PETRUS VAN), dus genoemd, wjl hij te *Herenthals*, een stadje, in de Belgische provincie *Antwerpen*, in 1320 geboren werd, regulier kanonik der orde van premonstratieit, den 12 Januarij 1390 overleden, is de schrijver van een *Commentarium* op de psalmen, *Keulen*, 1483, en *Rouanen*, 1504; het is niet meer, dan eene met weinig smaak vervaardigde compilatie. — 2.º *Chronica ab orbis initio*, in handschrift, waaruit BALUZE de levens der pausen JOANNES XXII., BENEDICTUS XII, CLEMENS VI., GREGORIUS XI en CLEMENS VII. heeft afgezonderd, die hij heeft opgenomen in zijne

levens der paussen van *A-vignon, Parijs*, 1693, in 4.to In de abdij van *Flo-reffe* (Belgische provincie *Namen*), in welke HERENTHALS meer dan 30 jaren prioor is geweest, worden nog verscheiden andere zijner werken in handschrift bewaard.

HERESBACH of HERSBACH (KOENRAAD), bijgenaamd DE COLUMELLA van *Duitschland*, te *Hersbach*, een dorp in het hertogdom *Kleef* in 1509 geboren, was landvoogd en later raadsheer van den hertog van *Gulik*, die hem met de gewigtigste aangelegenheden belastte. Hij kwam in nauwe vriendschapsbetrekking met ERASMUS, STURMIUS en MELANCHTHON, en overleed den 14 October 1576. Men heeft van hem: 1.º *Geschiedenis van de inneming van Munster door de wederdoopers*, tot op hunne straf-oefening, in 1536, *Amsterdam*, 1650, in 8.vo — 2.º *Rei rusticæ libri quatuor*, *Spiers*, 1595, in 8.vo Deze schrijver was verscheiden doode en levende talen meester. Men vindt de lijst zijner overige werken in het 37^e deel der *Memoriën* van NICERON.

HERI (DIEDERIK DE), een heelmester, werd door FRANCISCUS I. naar *Italië* gezonden, alwaar die vorst toenmaals troepen had. HERI

legde zich voornamelijk toe, op de venusziekten, welke hij in den grond beoefend had. Na den slag van *Pavia* in dat leger nutteloos geworden, begaf hij zich naar *Rome*, alwaar hij zijne kunst in het gasthuis van den heiligen JACOBUS den meerdere uitoefende; hij kwam later weder te *Parijs*, alwaar hij zeer hoog bejaard overleed. Er bestaat van hem: *Méthode etc. (Geneeswijze der venusziekte, in de gemeene volkstaal, Spaansche pokken genaamd)*, te *Parijs*, eerst in 1552, en daarna in 1569 gedrukt. Dit werk werd in zijnen tijd zeer gezocht. Men verzekert dat HERI meer dan 50,000 kroonen met de behandeling dezer wreede ziekte, de schrik der losbandigheid, en de sehande der menschheid, won; eene ziekte, welker onmetelijke vorderingen, de bronnen der voortteling schijnen te bedreigen of te vernietigen, terwijl dezelve eene regtstreeksche, tegenwoordige, uitgestrekte en verschrikkelijke kastijding is, van het algemeene verval der zeden, en een bewijs van het verregaande bederf des menschen, die door zulk eene straf niet wordt teruggehouden (zie ASTRUC).

HERIBERT, een geestelijke van *Orleans*, een Maniche-sche ketter, werd in de dwaling medegesleept, door eene

vrouw die uit *Italië* kwam, en die met de droomerijen dier sekte geheel ingenomen was. Hij vereenigde zich met een zijner makkers, *Lisoius* genaamd; en daar zij beide tot de edelsten en geleerdsten der geestelijkheid behoorden, zoo verleidden zij een aantal personen van verschillende rangen. Koning *ROBERT* beriep in 1017, eene kerkvergadering, ten einde hen hunne dwalingen te doen herroepen, maar daar men hen niet tot betere denkbeelden kon brengen, liet men in een veld, nabij de stad, eenen brandstapel ontsteken, waarop er verscheiden verbrand werden.

† *HERIBERTUS*, zes en twintigste bisschop van *Utrecht*; volgde in 1138, in die waardigheid op *ANDREAS VAN KUIK*. Hij was, volgens *EMMIUS*; in *Vriesland* uit eene burgerlijke familie geboren, doch niettemin een vroem en standvastig man, en een ijverig onderhouder en voorstander der kerkelijke tucht. Bisschop gewijd zijnde, begaf hij zich naar *Rome*, om den Paus over eenige zaken te raadplegen. Bij zijne terugkomst vond hij te *Groningen* alles in beroering, en vernam den opstand der *Drenthenaren*, die hij echter weldra tot hunnen pligt terugbragt. Nadat *OTTO*, graaf van *Bentheim*, eenen inval in het bisdom *Utrecht* ge-

daan had, waarin hij groote verwoestingen aanrigtte, trok *HERIBERTUS*, ofschoon met eene veel geringere magt, tegen hem op, sloeg hem, en nam hem gevangen. Daar *DIEDERIK*, graaf van *Holland*, de bondgenoot en zwager van *OTTO*, het ontwerp had gevormd, om hem uit zijne gevangenis te bevrijden, kwam hij *Utrecht* met een geducht leger berennen. *HERIBERTUS*, zich tot het uiterste gebragt ziende, koos de partij, om zich aan het hoofd zijner geheele geestelijkheid te plaatsen, toog uit de stad, en sprak den banvloek tegen de *Hollanders* uit. *DIEDERIK*, die niet minder godvreezend dan dapper was, door de tegen hem uitgesproken excommunicatie ontzet, wierp zich aan de voeten des bisschops; en vragde hem om vergiffenis. (Zie *DIEDERIK* of *DIRK VI.*). Deze beide vijanden sloten den vrede, en de graaf van *Bentheim*, werd op vrije voeten gesteld. Tegen het einde des levens van *HERIBERTUS*, namelijk in 1148, woedde er te *Utrecht* een zoo felle brand, dat het grootste gedeelte der stad, in asch werd gelegd, zoo wel als de hoofdkerk, en die van den *H. PETRUS*, den *H. PAULUS* en den *H. JOANNES*. Het was ook ten tijde van dezen bisschop, dat keizer *KOENRAAD III.*, in 1145, aan de kapittels van *Utrecht* het regt verleende, om hun-

nen bisschop te verkiezen, en deze vergunning werd door Paus EUGENIUS III. goedgekeurd, welk regt later door verscheiden keizers en Pausen is bevestigd. HERIBERTUS overleed den 10 November 1150, en werd bij zijne voorzaten, in de hoofdkerk begraven. Hij had tot opvolger HERMANUS VAN HOORN.

HERICOURT (LODEWIJK DE), te Soissons in 1687 geboren, advokaat bij het parlement van Parijs, in 1712, werd in het volgende jaar verkozen, om aan het *Journal des Savans* te arbeiden. Zijne uittrekselen, met vele orde en naauwkeurigheid vervaardigd, verfraaide dit tijdschrift, en maakten den schrijver beroemd. Zijne *Lois etc.* (*Kerkelijke wetten van Frankrijk, in derzelver natuurlijke orde gesteld*), voor de eerste maal in 1729 in het licht gegeven, en te Parijs, in 1771, in fol. herdrukt, hebben hem nog meer tot eer verstrekt, door de orde en duidelijkheid, die er in heerschen: men merkt echter op, dat hij der kerkelijke magt in het algemeen niet zeer gunstig is, en dat sommige zijner grondbeginselen het beheer der geestelijke zaken, in verwarving zouden kunnen brengen. De Jansenisten hebben uitgaven van dit werk geleverd, waarin zij aantee-

XII. DEEL.

keningen en volzinnen hebben gelascht, die de schrijver had weggelaten. Nog bestaat er van hem: 1.° *Traité etc.* (*Verhandeling over het verkoopen van onroerende goederen, op hoog gezag*), in 4.to, 1727. — 2.° *Abrégé etc.* (*Kort begrip der kerkelijke tucht*), van pater THOMASSIN, in 4.to — 3.° *Œuvres posthumes* (*Nagelatenen werken*), 1749, 4 dl.ⁿ in 4.to Deze bekwame man overleed den 18 October 1752, evenzeer betreurd om zijne kunde, als om zijne regtschapenheid. — JULIANUS DE HÉRICOURT, zijn groot-vader, in 1704 overleden, gaf door de conferentien, welke hij aan zijn huis hield, aanleiding tot de oprigting der akademie van Soissons. Hij heeft de *Geschiedenis* dezer letterkundige maatschappij, sierlijk in het Latijn in het licht gegeven, *Montauban*, 1688, in 8.vo

HÉRIGÈRE, een monnik van Lobbes, door zijne deugden en kunde beroemd, werd in 990, eenpariglijk tot abt van dat klooster verkozen. Hij genoot het innigst vertrouwen van NOTGERUS, bisschop van Luik; het was op zijn verzoek, dat hij schreef de *Geschiedenis der Bisschoppen van Luik*, voorkomende in het *Gesta pontificum Leodiensium* van CHAPEAUVILLE. AUBERTUS LE MIRE zegt, dat

R

NOTGERUS grootelijks aandeel had, aan dat werk; maar VALERIUS ANDREAS schijnt het tegendeel bewezen te hebben. Deze godvruchtige en geleerde abt overleed in den geur van heiligheid, in 1007. Hij is ook de schrijver van het *Leven van den heiligen URSMARUS*, berijmd, door pater HENSCHENIUS, in de *Acta Sanctorum* in het licht gegeven. — 2.° Van het *Leven van den heiligen LANDOALDUS*. — 3.° Van de *Verdeeldheid der Kerk* en *De Komst des Heeren*, eene zamenspraak. Deze beide werken zijn in handschrift.

HERINCK (WILLEM), te Helmond geboren, werd rekoleetmonnik, zag zich in 1677 op den bisschoppelijken stoel van Iperen geplaatst, en overleed in het volgende jaar, in den ouderdom van 58 jaren. Men heeft van hem eene *Verhandeling over schoolsche en zedelijke Godgeleerdheid*.

HERISSANT (FRANCISCUS DAVID), te Rouanen, in 1714 geboren, was doctor in de geneeskunde van de faculteit van Parijs, lid der akademie van wetenschappen, en overleed den 21 Augustus 1771. GUILBERT doet hem in 1773 sterven. Men vindt veel zijner *Memorien* in die van de akademie.

HERISSANT (LODEWIJK AN-

TONIUS PROSPER), te Parijs, den 27 Julij 1745 geboren, was de zoon van JOANNES THOMAS HERISSANT, eenen beroemden Boekdrukker, legde zich met het beste gevolg toe, op de beoefening der schoone letteren en de geneeskunde, voor welke hij eene bijzondere neiging had. Hij overleed den 10 Augustus 1769, betreurd door al degene, die hem gekend hadden, en met de zeldzame zelfvoldoening, welke eene bestendige en oprechte verkleefdheid aan de deugd alleen kan geven. Men heeft van hem: 1.° *Eloge etc.* (*Lofrede van GUINTIER of GONTHIER van Andernacht*), door de geneeskundige faculteit bekroond. — 2.° *Lofrede van DU CANGE*, die het *accessit* heeft verkregen. — 3.° *Poëme etc.* (*Dichtstuk over de Boekdrukkunst*). — 4.° *Jardin etc.* (*Tuin der liefhebbers, of beredeneerde Catalogus, der schoonste en zeldzaamste in- en buitenlandsche planten*), een werk, dat de dood hem belette ten einde te brengen, en dat, zoo als wij door den Heer BARBIER vernemen, nooit ten einde is gebragt. THEODORUS, zijn broeder, een beroemde letterkundige, heeft een aantal stukjes in het licht gegeven, waarvan men de lijst kan zien, in het *Woordenboek der naamlooze werken*, of in het biographisch artikel, hetwelk de-

zelfde schrijver in het *Magasin encyclopédique* over THEODORUS HÉRISSANT heeft geplaatst. — 5.º *Bibliothèque etc. (Natuurkundige bibliotheek van Frankrijk, of Lijst van alle werken, welke over de natuurlijke Historie van dat koningrijk handelen)*, 1771, in 8.vo Dezelve is ten einde gebragt en in het licht gegeven, door eenen doctor van de faculteit van *Parijs*.

HÉRITIER (NICOLAAS L'), een treurspeldichter, was de neef van den beroemden zegelbewaarder DU VAIR. Hij was eerst musketier; maar om eene kwetsuur verpligt de dienst te verlaten, kocht hij eenen post van schatmeester bij de Fransche gardes, verkreeg een brevet van *Geschiedschrijver van Frankrijk*, en overleed in de maand Augustus 1680, te *Parijs*, zijne geboorteplaats. Men heeft van hem twee tooneelspelen: *De woedende HERCULES* en *CLODOVEUS*, dat zwakke stukken zijn. Hij heeft ook eenige losse dichtstukjes vervaardigd. Nog bestaat er van hem: 1.º *Tableau etc. (Geschiedkundig tafereel van de voornaamste gebeurtenissen der Fransche monarchie)*, een werk, in eenen zeer wijdloopigen stijl vervat, en met nuttelooze bijzonderheden overladen. — 2.º *Vertaling* (in het Fransch)

der *Verhandeling Over het regt van vrede en oorlog*, door GROTIUS..

HERITIER DE VILLANDON (MARIA JOANNA L'), te *Parijs*, in 1664 geboren, was de dochter van den voorgaande, en erfde den smaak van haren vader voor de letteren. Hare werken, grootendeels prozaische en dichterlijke mengelingen, zijn vrij zuiver geschreven, doch zonder koloriet. Er komen onder anderen in voor eene *Vertaling* (in het Fransch), der *Brieven van OVIDIUS*, waarvan er 16 berijmd zijn: *Le Tombeau etc. (Het Graf van den Hertog van BOURGONDIË)*; *l'Avare puni (De gestrafte gierigaard)*, een berijmd geestig verhaal; *De duistere Toren*, een Engelsch verhaal, in 12.mo Zij overleed te *Parijs*, den 24 Februarij 1734. In het *Journal des Savans* van de maand December 1734, vindt men eene met vele kieschheid geschrevene lofreden van Meisjvrouw L'HERITIER.

HERLICIUS (DAVID), een geneesheer en astrologist, te *Zeititz*, in *Meisnië*, den 28 December 1557 geboren, en na aan verschillende universiteiten van *Duitschland*, de wis- en geneeskunde onderwezen te hebben, te *Stuttgart*, in 1636 overleden. Hij hield zich op met het

horoskoop trekken, en vervaardigde tegelijkertijd almanakken. In zijn *Antiturcicus miles*, voorzeide hij, dat het Turksche rijk weldra zoude vernietigd zijn; maar men wacht nog op de uitkomst zijner voorzegging. Er bestaat van hem: *Gedichten en Redevoeringen*; die beide vergeten zijn. In zijne *Geschiedenis der menschelijke dwaasheden* heeft ADELUNG een vrij breedvoerig artikel aan HERLACIUS toegewijd.

* HERLUISON (PETRUS GREGORIUS), te Troyes, den 4 November 1759 geboren, volbragt met roem zijne eerste studien, omhelsde den geestelijken staat, en werd hoogleeraar aan de militaire school van Brienne. Tijdens de omwenteling werd hij tot bibliothecaris der centrale school van het dept der Aube, en later van de stad Troyes benoemd. Hij las voor de letterkundige maatschappij dier stad, waarvan hij lid was, eenige door hem vervaardigde werken voor, onder anderen, eenige verhandelingen over de *kwakzalverij*, de *gewoonte*, enz. Eene *lofredede van GROSEY*, eene andere van den geleerden PETRUS PITHOU, zijne stadgenooten; eene *Verhandeling over de goede of kwade inborst*. Deze verschillende schriften bieden met betrekking tot den stijl

niet veel bijzonders aan; maar men ontmoet soms wijsheid en nauwkeurigheid in de inzigten. Ofschoon hij eene zeer zwakke gezondheid had, belastte hij zich met de rangschikking der bibliotheek van het Aube-dept., die uit meer dan 70,000 boekdeelen moest bestaan. HERLUISON had in den beginne de nieuwe denkbeelden der omwenteling omhelsd, en zelfs ten voordeele derzelve geschreven, maar, door de buitensporigheden, waarmede hij zich bezoedelde, werd hij weldra tot andere gedachten gebragt. Hij overleed te Saint-Martin-ès-Vignes, bij Troyes, den 19 Januarij 1811. Hij heeft nagelaten: 1.° *la Théologie etc. (De godgeleerdheid met de vaderlandsliefde verzoend)*, Troyes, 1790, 1 dl. in 12,mo; 2e uitgave, Parijs, 2 dl. in 12,mo. Hij trachtte in dit werk, volgens de kerkvaders, het regt der natien vast te stellen, om zich het bestuur te kiezen, dat aan dezelve past, of, wat hetzelfde is, de *oppermagtigheid des volks*. Dit werk gaf aan MAULTROT aanleiding, om een geschrift in het licht te geven, getiteld: *Brief van eenen wetgeleerde aan den heer ****, *verzoener der godgeleerdheid met de vaderlandsliefde*. Deze regtsgeleerde beweerde in een ander werk, getiteld: *Oorsprong en uitgestrekt-*

heid der koninklijke magt, 1789 en 1790, dat al de regten in het volk berusten, waarvan de koningen slechts de lasthebbers zijn. Men weet thans, welke treurige gevolgen deze grondbeginselen hebben gehad. — 2.° *Le fanatisme etc.* (De dwoepzucht der losbandigheid beschaaamd, of brieven over den ongehuwden staat der bedienaars der kerk), 1 dl. in 8.° — 3.° *Cours etc.* (Ontwikkelde verhandeling der rhetorica), in handschrift gebleven. — 4.° *Traité etc.* (Verhandeling over de godsdienst), na den dood des schrijvers, door den heer BOULANGE, onder dezen titel in het licht gegeven: *De la religion etc.* (Over de geopenbaarde godsdienst, of over de noodzakelijkheid der kenmerken en der geloofwaardigheid der openbaring), 1813, in 8.° Hij werd geroepen om eene openbare redevoering op den 9 Thermidor uit te spreken, en herinnerde in dezelve zijne medeburgers aan de ware grondbeginselen der zedeleer, staatkunde en godsdienst, in dat ongelukkige tijdvak al te zeer vergeten. Hij was een zacht, werkzaam en zedig man. Er bestaan ook van HERLUISON eenige Latijnsche zedelijke gedichten, voorkomende in de *Anthologia poetica* van THÉVENOT, Parijs, 1811,

2 dl.ⁿ in 8.° Dezelve zijn middelmatig, en, zegt men, beneden zijn onrijm.

HERMAN. — Zie ARMINIUS.

HERMAN, een monnik, van Reichenau in Zwaben, bijgenaamd *Contractus*, wijk reeds in zijne kindschheid zijne ledematen ineengetrokken waren, overleed in 1054, in den ouderdom van 41 jaren, den roem nalatende van een in de geschiedenis en de talen zeer ervaren geleerde, te zijn geweest. Behalve eene door hem nagelatene *kronijk*, schrijft men hem het *Salve Regina*, het *Alma Redemptoris*, en eenige andere werken toe, die zijner godsvrucht tot eer verstrekken. Het eerste, hoe wel in proza, is oneindig beter, dan het tweede, hetwelk berijmd is: hetzelfde is vol zalving en gevoel, in eenen eenvoudigen, natuurlijke en treffenden stijl geschreven. Eenige schrijvers zijn echter van gevoelen, dat het *Salve Regina*, het werk is van AIMARD DE MONTEIL, bisschop van Puy, legaat van paus URBANUS II., in het leger der kruisvaarders, en in 1098 overleden. (Zie MONTEIL). Hetgene, wat hiervan zeker is, is dat eenige ouden dit gebed, het *Gezang van DU PUY* noemen.

HERMAN VAN RIJSWIJK. —

Zie RIJSWIJK.

HERMAN WEDA of WEIDA.
— Zie WEDA.

HERMAN VAN WOERDEN. —
Zie FLORIS V.

HERMAN. — Zie SUANEFELD.

HERMAN (PAULUS), een beroemde kruidkundige der 17^e eeuw, in 1646, te Halle in Saksen geboren, oefende de geneeskunde uit op het eiland Ceylon, en werd vervolgens hoogleeraar in de kruidkunde te Leijden. Hij overleed den 29 Januarij 1695, verscheidene werken nalatende: 1.º *Lijst der planten van den openbaren tuin te Leijden*, 1687, in 8. vo — *Cynosure materiæ medicæ*, Straatsburg, 1726, 2 dl.ⁿ in 4. to BŒCLER gaf in 1729 een vervolg op dat werk in 4. to in het licht. — 3.º *Lugduno-Batavæ Flores*, 1690, in 8. vo — 4.º *Paradisus Batavus*, 1705, in 4. to — 5.º *Muscæum Zeylanicum*, 1717, in 8. vo LINNÆUS heeft er eene uitgave van geleverd, Amsterdam, 1748, in 4. to, met platen, waarop de planten, volgens de door hem uitgevondene kruidkundige orde gerangschikt zijn. De kunde van HERMAN was in Europa algemeen erkend; maar dezelve belette niet, dat hij vrij ongelukkig was.

HERMANN (JACOBUS), hoogleeraar in het natuurregt en in de zedekunde, te Bazel, alwaar hij den 16 Januarij 1678 geboren was, behoorde tot het getal der vreemde leden van de akademie van *Berlijn* en van die van wetenschappen van *Parijs*. Reeds in zijne jeugd had hij veel smaak voor de wiskunde geopenbaard. Zijne reizen door *Duitschland*, *Holland*, *Engeland* en *Frankrijk* vermeerderden denzelven nog aanmerkelijk. De beroemde LEIBNITZ, zijn vriend, deed hem aan de universiteit van *Padua*, eenen leerstoel voor de wiskunde verkrijgen. Ofschoon Lutersch zijnde, bekleedde hij denzelven gedurende zes jaren. In 1724 door czar PETER I., naar *Petersburg* beroepen, om er eene akademie van wetenschappen opterigten, onderwees hij aldaar de wiskunde tot in 1727, in welk jaar hij naar zijne geboorteplaats terug werd geroepen, om de zedeleer te onderwijzen. Hij overleed den 11 Julij 1733. Er bestaat van hem: 1.º *Responsio ad considerationes..... circa principia calculi differentialis*, 1700. Dit is eene verdediging van de grondbeginselen der differentiaal rekening tegen NIEUWENTIJT — 2.º *De phoronomia*, 1724, in 4. to De schrijver heeft onder dezen titel eene verhandeling geleverd, over de krachten

en bewegingen der vaste en vloeibare lichamen. Hij had het plan gevormd om aan het einde van zijn werk de *Denkbeelden van LEIBNITZ over de wetenschap der krachten* te voegen; maar de dood van dien beroemden wijsgeer belette hem de uitvoering daarvan. — 3.° Eene verhandeling *De nova accelerationis lege, qua gravia versus terram feruntur, suppositis motu diurno terræ, et vi gravitatis constanti.* — 4.° *Disquisitio de vibrationibus chordarum tensarum.* — 5.° *Solutio problematis de trajectoriis curvarum inveniendis.* — 6.° Eene bijzondere *Verhandeling over de wetten der natuur, betrekkelijk de krachten der lichamen, en derzelver waren maatslaf*, enz. In den *Zwitserchen MERCURIUS* vindt men zijne lofredde, gevolgd door eene lijst zijner werken.

HERMANN (GEORGE), te *Schwandorff*, in het hertogdom *Neuburg* in 1693 geboren, begaf zich in 1710 onder de Jesuiten, en onderwees met veel roem de godgeleerdheid aan de universiteit van *Ingolstadt*. Men heeft van hem twee zeer geachte verhandelingen, getiteld: *De deo sciente, Ingolstadt, 1737*, in 8.°; *De deo volente, ibid, 1739*, in 8.° Hij was tweemaal

provinciaal zijner provincie, welke hij met even zoo vele wijsheid als zachtmoedigheid bestuurde, en overleed te *Regensburg* in 1766.

* HERMANN (JOANNES), een natuurkundige in 1738 te *Barr*, bij *Straatsburg* geboren. Hij beoefende de geneeskunde, leidde zich meer in het bijzonder op de kruiden scheikunde toe, en had tot meester den beroemden SPIELMAN. Deze geschiedkundige deed hem tot buitengewoon hoogleeraar in de geneeskunde aan de hoogeschool van *Straatsburg* benoemen; hij verkreeg vervolgens en achtereenvolgend den wijsgeerigen leerstoel, dien van ziektekunde in 1782, dien van genees- en scheikunde en van de *materia medica* in 1784. Hij had in 1763 eene reis naar *Parijs* gedaan, waar hij met vele geleerden in vriendschapsbetrekking was gekomen, en werd in 1795 door de Conventie tot leeraar aan de Centrale school van den *Neder-Rijn* en tot de school der geneeskunde van *Straatsburg* benoemd. In het volgende jaar koos het instituut hem tot haren Correspondent in de afdeeling der dierenkunde. Hij heeft verschillende verhandelingen nagelaten over den vliegende vos van ARISTOTELES of over den grooten vliegende eek-

hoorn van BUFFON over de *Platagenas* van *ÆLIANUS* of den *Pungolin* van BUFFON over de tanden der dieren over hunne verwantschappingen, over de geneeskundige krachten van zekerè kruipende dieren, over de insekten die de boeken verslinden; deze verhandeling werd in 1773 te Göttingen bekroond. Men heeft nog van hem eene verhandeling over de vleugellooze insekten, in 1770 te Parijs bekroond, eene andere door den Heer HOMMEN gedrukt, onder den titel van: *Verhandeling over vleugellooze dieren*, 1805, 1 dl. in fol., en eindelijk een werk over de overeenkomst der dieren, achter eene door hem verdedigde *thesis* en aan welke hij den titel gaf van *Tabula affinitatum animalium uberiore commentario illustrata*, Straatsburg, 1783, in 4.to Ofschoon de omwenteling hem niet zeer mishandeld had, en dat hij in hare *Crisis* zijne posten en derzelver voordeel behield, had hij een afschuw voor dezelve en gaf tegen dezelve vele puntdichten in het licht, waarvan deze niet de minst bijtende is:

Quis nobis nunc esse neget Saturni regno,
Nonne vorat natos Gallia dura suos?

HERMANN overleed den 4 October 1800 te Straatsburg.

HERMANT (GODEFRIDUS), een kundig leeraar van het sticht en de maatschappij der Sorbonne, te Beauvais, in 1617 geboren, verkreeg een kanonikaat in zijne geboorteplaats, werd in 1646 rector der Universiteit van Parijs, en overleed in 1690 na, om de zaak van het formulier, buiten de Sorbonne, en zijn kappittel gesloten te zijn geweest. Zijne deugden en zijne kunde, deden het wijze gedeelte des publieks, eene zoo onredelijke verkleefdheid aan veroordeelde gevoelens betreffen. Zijne denkwijze bragt hem in naauwe betrekking met SAINTE-BEUVE, TILLEMONT, en de overige kloosterlingen van Port-Royal. Hij gewende zich aan hunnen edelen, gladden en somtijds eenigzins hoogdravenden en af te woordrijken stijl. Dit gebrek wordt vooral in de werken van HERMANT opgemerkt. De voornaamste zijn: 1.º *Levensbeschrijving van den heiligen ATHANASIUS*. 2 dl.ⁿ in 4.to; van den H. BASILIUS en van den H. GREGORIUS van Nazianze. 2 dl.ⁿ in 4.to; van den heiligen CHRYSOSTOMUS, in 4.to, onder den naam van MENART, van den heiligen AMBROSIUS, in 4.to Dezelve bevatten niet alleen datgene, wat deze grootte Bisschoppen betreft, maar de geheele kerkelijke geschiedenis van hunnen tijd. — 2.º Eene Vertaling in

het Fransch van de verhandeling over de voorzienigheid van den heiligen CHRYSOSTOMUS, in 12.mo, 1638, — 3.º Eene andere van de *Ascetische werken* van den heiligen BASILIUS, in 8.vo, 1673. — 4.º *Index universalis totius juris ecclesiastici*, in fol., *Rijssel*, 1693, met aantekeningen, den schrijver onwaardig. — 5.º Verscheidene *Polemische schriften*, tegen de Jesuiten. — Zie zijn leven, in 12.mo, door BAILLET.

HERMANT (JOANNES), pastoor van *Mattot*, in het bisdom *Bayeux*, werd te *Caen* in 1650 geboren, en overleed in 1725. Hij is voornamelijk bekend door vier vrij middelmatige werken: 1.º *Histoire etc. (Geschiedenis der kerkvergaderingen)*, 4 dl.ⁿ in 12.mo. — 2.º *Geschiedenis der geestelijke orden*, 2 dl.ⁿ, in 12.mo. — 3.º *Geschiedenis der militaire- en ridderorden*, 2 dl.ⁿ in 12.mo. — 4.º *Geschiedenis der ketterijen*, 4 dl.ⁿ in 12.mo. Dit laatste werk had met eenige zwaarigheid te kampen ten opzichte van den druk, omdat de schrijver door eene even zoo zonderlinge als verdachte achterhoudendheid, niet over de dwaalleeren van JANSENIUS en QUESNEL gesproken had. De dwalingen en onnaauwkeurigheden zijn niet het eenige ge-

brek der werken van den abt HERMANT; hij schrijft in eenen onachtzamen en opgeblazen stijl.

HERMANUS (*Heilige*), te *Auxerre*, in 380 uit eene beroemde familie geboren, volbragt zijne studien te *Rome*, en schitterde in de pleitzaal dier stad. Later gouverneur in zijne geboorteplaats, en bevelhebber der troepen des lands geworden, maakte hij zich door zijne regtschapenheid bij de volken, zoo zeer bemind, dat, na den dood van den heiligen AMATEUR, bisschop van *Auxerre*, de geestelijkheid, de adel en het volk, hem eenpariglijk tot deszelfs opvolger vraagden. *Auxerre* smaakte in zijnen nieuwen herder al de zoetigheden des vredes en der eendragt. HERMANUS deelde al zijne goederen aan de armen, en aan de kerk uit. Het pelagianismus rigtte toenmaals in *Engeland* groote verwoestingen aan. De Gallische kerkvoogden, in 429 vergaderd, zonden HERMANUS met LUPUS, ten einde de kracht des vergifts te beteugelen. Deze geestelijke artsen maakten door de welsprekendheid hunner vermaningen, en door de heiligheid van hunnen levenswandel, in korten tijd vele genezingen. De H. HERMANUS ondernam in 446 eene tweede zending derwaarts.

Onderscheiden schitterende wonderen bewerkten de bekeering van datgene, wat er nog pelagiaansch was overgebleven. Bij de terugkomst van deze tweede reis, begaf hij zich naar *Italië*, en overleed te *Ravenna* in 448. Men heeft in 1717 gemeend, in de abdij van den heiligen MARIANUS, te *Auxerre*, de overblijfselen van den heiligen HERMANUS te vinden; maar de goede *critici* hebben er de echtheid van betwist, ofschoon de abt LE BŒUF zulks heeft staande gehouden. Zijn leven werd, op verzoek van den heiligen PATIENTUS, aartsbisschop van *Lyon*, door den priester CONSTANT, een gelijktijdig schrijver, beschreven; het komt in SURIUS voor.

HERMANUS (*Heilige*), opvolger van EUSEBIUS in het bisdom van *Parijs*, was in 496, van adellijke ouders, in het grondgebied van *Autun* geboren. CHILDEBERT I. verkoos hem tot zijnen aartskapellaan, een titel, welke met dien van groot-aalmoezenier overeenkomt. HERMANUS was een apostolisch man, geheel brandende van ijver voor het heil der zielen. Hij was het, die het klooster van *Saint-Germain-des-Prés* stichtte. Hij overleed in 576. Er bestaat van dezen bisschop een uitmuntende *Brief* aan BRUNECHILDE, in welken hij deze ko-

ningin met veel nadruk aanspoort, om te beletten, dat koning SIEGBERT aan koning CHILPERICH den oorlog aandeed. Dom BOUILLART, een Benediktijner van den H. MAURUS, heeft alles, wat men over dezen waardigen herder kan zeggen, in zijne *Geschiedenis der abdij van Saint-Germain* verzameld, en in 1724, in fol., met op het onderwerp toepasselijke platen in het licht gegeven.

HERMANUS (*Heilige*), zoon van den patriciër JUSTINIANUS, was van zijne jeugd af een der voornaamste sieraaden der geestelijkheid van *Konstantinopel*. Om zijne verdiensten werd hij op den bisschoppelijken stoel van *Cyzicus* verheven. In 715 verkoos men hem tot patriarch van *Konstantinopel*; hij verzette zich met ijver tegen keizer LEO, den *Isauriër*, eenen *Iconoclast*, die hem van den patriarchalen stoel verdreef. De heilige HERMANUS overleed in 733, in den ouderdom van 95 jaren, eenen grooten roem van kunde en deugd nalatende. De werken, die men hem toeschrijft, zijn grootendeels van HERMANUS NAUPLIUS, Griekschen patriarch van *Konstantinopel*, van 1227 tot 1239, die aan GREGORIUS IX. in 1232 schreef, ter vereeniging der kerken te *Nicea*, met de afgevaardigden des Pauses conferentiën hield.

te *Nymphaea* in 1233 eene kerkvergadering hield, en eindelijk weinig opregtheid in zijne handelwijze toonde. Zijne schriften komen in de bibliotheek der kerkvaders voor. Er bestaan echter van den heiligen HERMANUS drie *Brieven* over de zaken der *Iconoclasten*. (Zie D. CELLIER, 18.^e dl., bladz. 62). Hij had eene *Verdediging* geschreven van den H. GREGORIUS van Nyssa, tegen de aanhangers van ORIGENES. PHOTIUS bewonderde de sierlijkheid en beschaafdheid derzelve. — Men moet deze beide HERMANUSSEN niet met eenen derden verwarren, mede patriarch van *Konstantinopel*, in 1264, die afstand deed van zijnen zetel, en in 1274, door MICHAEL PAELOGUS naar het concilie van *Lyon* werd gezonden.

HERMANUS VAN HOORN. — Zie HOORN.

HERMAPHRODITUS, zoon van HERMES en VENUS. De nimf SALMACIS was langen tijd in hem verliefd, en verkreeg van de goden, dat hunne lichamen langen tijd vereenigd bleven, en niet meer dan een enkel uitmaakten. Men noemde hen na dien tijd ANDROGYNE, dat is man en vrouw: een naam, die gebleven is aan al degene, waarvan het geslacht twijfelachtig is, en die eenige teekens van beide hebben: maar de natuurkun-

digen komen er in overeen, dat er nooit een volkomen *Hermaphrodit* bestaan heeft, en dat, indien de natuur soms verwarringen in hare oogmerken of middelen stelt, zij zich echter nooit van de voorzetting van haar doel verwijdert.

HERMAS (*Heilige*), een Romein, uit eene aanzienlijke familie, dezelfde, welken de heilige PAULUS in zijnen brief aan de Romeinen groet. ORIGENES beschouwt hem als de schrijver van het boek *de Herder* genaamd; maar het is waarschijnlijker, dat dat boek vóór de vervolging der DOMITIANUSSEN, die in 95 begon, geschreven is. Hetzelve wordt aangehaald door CLEMENS van *Alexandrië*, TERTULLIANUS, enz. Sommige schrijvers hebben dit boek als canoniek beschouwd; maar het wordt door de meeste oude en door al de nieuweren verworpen, die hetzelve enkel als een werk hebben beschouwd, ter stichting der geloovigen geschikt, en met meer eenvoudigheid dan oordeel geschreven. Het wordt *de Herder* genoemd, wijl een engel onder de gedaante van eenen herder in hetzelve spreekt. Hetzelve wordt in drie deelen verdeeld: 1.º *de Verschijningen*; 2.º *de Voorschriften*; 3.º *de Gelykenissen*. Het Grieksche oorspronkelijke is ver-

loren geraakt, en er blijft enkel eene Latijnsche vertaling van over, in de Bibliotheek der Kerkvaders gedrukt. Het Roomsche Martyrologium stelt het feest van den heiligen HERMAS, in wiens lof het uitweidt, op den 9 Mei. De Grieken vierten hetzelfde op den 8 Maart en 3 October.

† HERBSTÄDT. (SIGISMUNDUS FREDERIK), D.^r, koninklijk Pruisisch, Geheim- en Opper-medicinaal Raad, Hoogleeraar in de *Chimie* en *Technologie*, lid van verscheidene binnen- en buitenlandse geleerde genootschappen enz., werd den 14 April 1760, te *Erfurt* geboren. Door privaat onderwijs, en in de *St. Michaëlis-school* zijner vaderstad voorbereid, kwam hij op het gymnasium aldaar, en begon aan de universiteit zijner geboorteplaats de studie der geneeskunde. Hier wekte de voordragt van den Hoogleeraar Dr TROMMSDORFF (den vader van den thans beroemden scheikundige) over de scheikunde zijne bijzondere neiging voor deze wetenschap op, zoodat hij weldra de beroeping van repetent der *Chimische* voordrachten te *Langensalza* kon aannemen. Dit verblijf gaf hem gelegenheid, zich in de praktische scheikunde volkomen te ontwikkelen, en zich in de artsensjbereid-

kunde, theoretisch en praktisch te onderrigten. Daarop nam hij eene bediening in de raadsapothek te *Hamburg* aan, alwaar hij aan REIMARUS, zijnen vaderlijken vriend, een groot gedeelte van zijn streven naar wetenschappelijke beschaving te danken had. Van daar ging hij naar *Berlijn*, en werd opziener der apothek van de weduwe van wijlen den Opper-medicinaal-assessor, VALENTIJN ROBE, den *Ouden*, die later zijne schoonmoeder werd. Hier zette hij zijne studiën, bij het toenmalige koninklijke *Collegio medico-chirurgico* voort, alwaar hij aan den Geheimraad, Lijfarts en Hoogleeraar Dr SELLE eenen beschermer vond. In 1786 ondernam hij wetenschappelijke reizen, naar het *Harzen* en *Saksische Erzgebirge*, op welke hij, in *Göttingen*, *Halle*, *Leipzig* en *Freiberg*, onderscheidene voor hem nuttige kennissen maakte. Na zijne terugkomst in 1787, privatiseerde HERBSTÄDT in *Berlijn*, alwaar hij zijn onderhoud door privaatvoorzittingen over natuur- en scheikunde, *technologie* en *pharmacie* verwierf. In 1791 werd hij als gewoon Hoogleeraar der *Chimie* en *pharmacie*, bij het bovenvermelde *Collegio medico-chirurgico* aangesteld, en hem tevens, het beheer der koninklijke hof-apothek

opgedragen. Gedurende dit zevenjarige bestuur, werd hij raad in het Opper-Collegio-medico, bijzitter bij het koninklijk manufactuur- en handel collegie, en zout-administratie, onder de leiding van den minister van staat von STRUENSES, waar bij de bearbeiding van technische onderwerpen, hem aanleiding gaf, om zich aan de *technologie*, zoowel als aan de toepassing der scheikunde, op de wetenschappelijke uitbreiding der manufacturen en fabrijken, met bijzonderen ijver toetewijden. Veelvuldige schriften over de scheikunde (bijv. *Elemente der theor. und praktischen Chemie für Militair-personen*), *technologie*, *pharmacie*, *Agronomie*, en landhuishoudkundige fabrijken, alsmede verscheiden vertolkingen uit vreemde talen in het Hoogduitsch, zijn de vruchten zijner studiën.

— HERMBSTÄDT overleed plotseling te *Berlijn* aan eene beroerte, op den avond van den 22 October 1833. Eenige uren te voren had hij, als naar gewoonte, zich nog met wetenschappelijken arbeid bezig gehouden. De Pruisische staat verloor in hem eenen uitstekenden geleerde, aan wien vele binnen en buitenlandsche fabrijken en huishoudkundigen hunne onderrigting, en het welgelukken hunner ondernemingen te danken hebben.

HERMENFRIDUS of HERMENFRED, koning van *Thuringen*, na een' zijner broeders te hebben doen vermoorden, deelde hij het rijk met den anderen. Daar ALMABERGA, zijne echtgenoot, eene vorstin, die eene onbegrensde heerschezucht bezat, deze verdeeling niet kon dulden, zoo beval zij, dat men de tafel des konings slechts ter helft zoude dekken. Deze vorst, verwonderd, vraagde naar de reden daarvan. »Wijl gij, antwoordde de koningin, slechts de helft eener kroon hebt, moet uwe tafel ook slechts ter helft gedekt zijn . . .» HERMENFRIDUS, door dit verwijt aangehitst, deed BERTHIER, zijnen broeder, den oorlog aan, die den veldslag en het leven verloor. Maar de overweldiger had niet lang genot van zijne overwinning, want THEODORICH, koning van *Metz*, deed hem in het jaar 530 boven van de muren van *Tolbiac* storten, en dwong ALMABERGA de wijk te nemen naar ATHALARICH, koning der Ostrogothen, alwaar zij hare dagen in den burgerstand eindigde: daardoor zelfs veel gelukkiger, indien zij verstandig genoeg ware geweest, om zulks te begrijpen.

HERMES, of MERCURIUS-TRISMEGISTUS, dat is *drie-maal groot*, een Egyptisch wijsgeer, vereenigde, volgens sommigen, de priesters-

lijke met de koninklijke waardigheid; en was, volgens anderen, slechts raadsheer van ISIS, vrouw van koning OSIRIS. Hij bloeide in het jaar 1900 vóór J. C. De president D'ESPAGNET heeft in zijne *Natuurkundige wijsbegeerte de Verhandeling van het geheime werk der wijsbegeerte* van HERMES, 1651, in 8. vo, in het licht gegeven. Men schrijft aan dezen ouden wijsgeer, of aan zijnen zoon THOT, de uitvinding der schrijfkunst, der eerste Egyptische wetten, der toonkunst en der luit toe; maar het is moeilijk te gelooven, dat een enkel mensch zoo vele verschillende zaken zou hebben uitgevonden. HERMES, een wezenlijk of fabelachtig wezen, wordt beschouwd als de vader der scheikundigen, alchimisten, zoekers naar den steen der wijzen, magnetiseurs, en andere voorstanders van de geheime wijsbegeerte. De beide zamen spraken *Pimander* en *Asclepius*, die te *Trevisa*, in 1471, in fol., onder den naam van HERMES in het licht verschenen, zijn van eenen schrijver, die op zija vroegst in de 11. e eeuw der kerk leefde.

† HERMES (GEORGIUS), doctor in de wijsbegeerte en godgeleerdheid, Dom-Capittel-Heer van *Keulen*, en Hoogleeraar der Catholijke

godgeleerdheid aan de Universiteit te *Bonn*, werd den 22 April 1775 te *Dreyerwalde*, een dorp in het voormalige Bisdom *Munster*, drie uren van *Rheine* geboren. Zijn vader was een niet zeer vermogend, maar opregt, verstandig en vroom landman, die tevens de veeartsenij uitoefende. Deze, als ook zijne gade, eene godvreezende en waardige vrouw vormden het hart des jongelings door voorbeeld en opwekking tot godsvrucht en stille eenvoudigheid. Zij wilden hem eerst tot den landbouw bepalen, van daar dat hij de schapen moest hoeden. Door een dier toevallen, die ons, stervelingen, als toevallen voorkomen, in welke echter het Christelijk geloof de beschikking van de almachtige voorzienigheid ontwaart, en die in derzelver voortgang eenen onafzienbaren invloed op het lot van vele duizenden menschen hebben, werd de jongeling tot eene andere, veel grootere bestemming bepaald. De pastoor van het dorp, een stille, opregte en verstandige man, ontdekte weldra in den kleinen schaapherder een buitengewoon talent, en sprak met HERMES om GEORGIUS tot de studie op te leiden. De vader stemde toe, en nu werd de jeugdige HERMES door dien ijverigen zielzorger in de beginselen der Latijnsche taal onderwezen.

Hoewel de goede geestelijke zich vroeger dikwerf in dergelijke gevallen bedrogen zag, werd echter ditmaal zijne moeite met eene de verwachting overtreffende uitkomst bekroond. Na drierendeel jaars had onze HERMES reeds zoo vele kundigheden opgedaan, dat hij, nu twaalf jaren oud zijnde, op het gymnasium te *Rheine* werd opgenomen. In het eerst behoorde hij tot de middelbaren zijner klasse, maar tegen het einde des jaars had hij zijne plaats reeds onder de eersten, en bekwan twee prijzen. Van nu af bleef hij de eerste zijner klasse. Reeds toen kon men bespeuren, welke rigting zijn geest bijzonder zou nemen; wijl aldaar de wis- en zielekunde zijne lievelings studien waren. In de wiskunde vooral maakte hij zulke vorderingen, dat de onderwijzer hem dikwerf den last opdroeg, om de andere scholieren te onderrigten, omdat hij er minder in ervaren was, dan de jonge HERMES. Zoo voorbereid ging HERMES in het winter-halfjaar 1792 naar de toenmalige Universiteit te *Munster*, en hoorde, gelijk men gemakkelijk kan begrijpen, met alle vlijt de lessen van *Ueberwasser*, *Gerz*, *Baltzer*, *Kistemaker* en meer beroemde mannen. Gedurende zijnen wijsgeerigen *Cursus*, die twee jaren duurde, gaf

HERMES, door omstandigheden genoodzaakt, eenige privaatslessen. Deze zijne eerste werkzaamheid werd met goed gevolg bekroond. Na voleinding van zijnen tweejarigen *Cursus* bepaalde zich HERMES tot de godgeleerde studien, hoewel hij vroeger niet ongenegen was, om een regtsgeleerde te worden. Doch gedurende dezen tijd hadden hem de denkbeelden: *God*, *openbaring*, *eeuwig leven*, zoo getroffen, dat zij hem dag en nacht bezig hielden. Hij wijdde zich nu aan de godgeleerde, studiën om deze denkbeelden te kunnen oplossen, met het voornemen echter, om regtsgeleerde te worden, indien hij zich in zijn verlangen niet kon bevredigen. Na een schriftelijk onderzoek van verscheiden dagen bekwan hij kostvrij eene der eerste plaatsen in het seminarie te *Munster*. Toen hij in het tweede jaar zijner godgeleerde studiën was, nam hij het vaste besluit, om niet te rusten, al mogt het ook zijn leven kosten, voor dat hij zich de voornoemde vraagstukken opgelost had. » Dit besluit, zegt HERMES zelf in de voorrede zijner *Philophische Einleitung* — » nam ik, of liever, ik werd er in den winter 1795 door den aandrang des onderwerps toe gecoopt, en hetzelfde bepaalde mijnen stand en mijne bezigheid tot den huidigen dag. » Wan-

neer hij deze oplossing gevonden heeft, is niet nauwkeurig te bepalen. Doch het is hoogst waarschijnlijk, dat hij tegen het einde des jaars 1798 tot eene genoegzame geruststelling moest gekomen zijn, omdat hij geenszins aarzeldé om in December van dat jaar de eerste H. wijdingen te ontvangen, en eindelijk den 16 Februarij 1799 priester te worden. In den herfst 1798 was hij tot leeraar aan het gymnasium te *Munster* benoemd, en gaf hier onderrigt in de Godsdienst en onderscheidene wetenschappelijke vakken. Om trent Paschen 1807 beklom hij hier den theologischen leerstoel, waarvan hij in 1820 als gewoon Hoogleeraar te *Bonn* beroepen werd. Hier als mede vroeger te *Munster* gaf hij met den grootsten bijval lessen in de *theologie* en had altijd zeer vele toehoorders, tot dat hij den 26 Mei 1831 zijn door werkzaamheid uitgeput leven, na meermalen met de genademiddelen der stervenden voorzien te zijn, eindigde. Deszelfs werken zijn: 1.° *Untersuchung der innerlichen Wahrheit des Christenthums, Munster*, 1805, een klein werk. — 2.° *Einleitung in die Christ-Katholische Theologie*, 1.° dl. *philosophische Einleitung, Munster*, 1819, in 8.vo Als vervolg verscheen 10 jaren later 1829. — 3.° De eerste afdeeling

der *positiven Einleitung*. De tweede afdeeling alsmede de dogmatiek heeft hij in handschriften nagelaten, en zijne vrienden en leerlingen voeden de hoop, dat ook deze ten druk zal bevorderd worden. Reeds bij zijn leven, maar vooral na zijnen dood, vond zijn stelsel eene groote tegenkating, maar ook vele verdedigers. Veel is hierover in de laatste tijden over en weder geschreven en de latere geschiedenis zal welligt ten opzichte van dit stelsel eenen sluijer wegschuiven, dien het den thans levenden geschiedschrijver, wien het om de bevordering van Godsdienst, vrede en onderlinge liefde te doen is, niet raadzaam zoude zijn, slechts eenigzins op te ligten.

HERMIAS, was uit *Galatië*, en leefde in de 2.° eeuw. Hij nam de dwaling van HERMOGENES over de eeuwigheid der wereld aan, en geloofde, dat God zelfs stoffelijk was, maar dat Hij eene bezielde stof was, lossers dan de hoofdstoffen der lichamen. Het gevoelen van HERMIAS was slechts het bovennatuurkundig stelsel der Stoïcijnen, waarmede hij de leerstellingen van het Christendom trachtte te vereenigen. HERMIAS geloofde even gelijk de Stoïcijnen, dat de mensche lijke zielen uit vuur en geest waren zamengesteld. Hij

verwierp het doopsel der kerk, hierop steunende, dat de heilige JOANNES zegt, dat J. C. door het vuur en den geest doopte. De wereld was, volgens HERMIAS, de hel; en de aanhoudende geboorte der kinderen, was de opstanding. Op deze wijze zocht hij de leerstellingen der godsdienst, met de grondbeginselen van het *Stoïcismus* te vereenigen. HERMIAS had leerlingen, die den naam van *Hermititen* aannamen. Zij waren in *Galatië*, alwaar zij de behendigheid hadden van proselieten te maken.

HERMIAS, een Christelijke wijsgeer, dien men zelfs voor ouder houdt dan TERTULLIANUS. Er bestaat nog van hem eene *Bespotting der Heidensche wijsgeeren* (*Irrisio gentium*), een voor de verdedigers der Christelijke godsdienst zeer nuttig werk. WILLIAM WORT heeft er te *Oxford* in 1700, eene goede uitgave in 8.vo, met Verhandelingen en aantekeningen van geleverd. Dezelve is gevoegd bij het *Oratio Tulliani ad Græcos*. [Men vindt ook eene zeer goede Nederlandsche vertaling van het *Irrisio Gentium*, in het tijdschrift *de Christelyke Mentor*, 2.^e jaargang, bladz. 580—590].

HERMILLY (VAQUETTE D'), koninklijk censor te *Parijs*,
XII. DEEL.

in 1705, te *Parijs*, uit eene van *Amiens* oorspronkelijke familie geboren, in 1778 overleden, is de schrijver van 1.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis van Majorka en Minorca*), 1777, in 4.to. Hij heeft dit werk ondernomen, om tot een vervolg te dienen op de *Geschiedenis van Spanje*, door FERRERAS. — 2.º Van de *Bibliographie etc.* (*Parijsche Boekenkennis*), met den heer HURTAUT; dit is eene catalogus der verschillende werken, die in 1769, 1770 enz. in verscheiden deelen in het licht zijn verschenen. HERMILLY heeft uit het Spaansch in het Fransch vertaald, de *Geschiedenis van Spanje*, door FERRERAS, 1742, en volgende jaren, 10 dl.ⁿ in 4.to; en *Critisch tooneel*, 1745, 12 dl.ⁿ in 12.mo; het werk van eenen Spaanschen Benediktijner, bijna in den smaak van den Engelschen *Spectator*. Men vindt eenen brief, bijzonderheden van d' HERMILLY bevattende, in het *Année littéraire* 1784, t. 7, p. 142.

HERMINIER (NICOLAAS L') leeraar der *Sorbonne*, theologaal en aartsdiaken van *Mans*, in *le Perche*, in 1657 geboren, in eenen gevorderden ouderdom, in 1735 overleden, deed zich om zijne kunde en deugden eerbiedigen. Hij is de schrij-

ver eener *Scholastike godgeleerdheid*, in het Latijn, in 7 dl.ⁿ, in 8 vo, 1709. De *Verhandeling over de genade*, bij het werk ingesloten, werd door eenige Bisschoppen gecensureerd. Nog heeft men van hem 3 dl.ⁿ in 12.mo over de *Sacramenten*.

HERMONE. — Zie PYRRHUS.

HERMOGENES, een bouwkunstenaar, te *Alabanda*, eene stad van *Carië*, geboren, bouwde te *Magnesia* eenen tempel van *DIANA* en eenen anderen van *BACCHUS*. *VITRUVIUS* schrijft hem al hetgene toe, wat er het schoonste is in de bouwkunde. Hij had over deze kunst een boek geschreven, dat niet tot ons is gekomen.

HERMOGENES, een beroemde redenaar, te *Tarsus* in *Cilicië* geboren, onderwees reeds in den ouderdom van 15 jaren, en schreef met roem in de 2.^e eeuw der kerk. Er bestaan van hem *Boeken* in het Grieksch over de *Rhetorica*, met de andere Grieksche redenaars, *Venetie*, 1508 en 1509, 2 dl.ⁿ in fol., waarbij men de Latijnsche redenaars heeft gevoegd, 1523. Men zegt, dat hij in den ouderdom van 24 jaren alles vergat, wat hij wist, en dat, toen zijn ligchaam na zijnen dood geopend werd, men bevond, dat zijn hart met haar bewassen en bui-

tengemeen groot was. *ANTIOCHUS*, de drogredenaar, zeide van hem, dat hij een grijsaard in zijne jeugd, en een kind in zijnen ouderdom was geweest.

HERMOGENES, een ketter der 2.^e eeuw, door *TERTULLIANUS* en *ORIGENES* wederlegd, verspreidde zijne dwaalingen in *Afrika*. Hij had het Christendom laten varen, om het *Stoïcismus* te omhelzen. Hij beweerde, dat de stof mede-eeuwig met God was, en dat de Schepper er alle schepselen uit gevormd had. Het was aan deze stof, dat hij al de onvolmaaktbeden van dit heelal toeschreef.

HERMOLAUS BARBARUS. — Zie BARBARO.

HERMONDANVILLE (HENRIK DE), eerste lijfarts van *PHILIPPUS den schoone*, oefende zijne kunst te *Montpellier* en te *Parijs* uit, en liet in handschrift na, een heilkundige leer-cursus, verdeeld in 5 verhandelingen, getiteld *Chirurgia et antidotarium*. Het is van het jaar 1306. Men bewaart er handschriften van in de bibliotheek des konings van *Frankrijk*.

HERNANDEZ (FRANCISCUS), lijfarts van *PHILIPPUS II.*, heeft in het licht gegeven eene *Geschiedenis der planten, dieren en delfstoffen*

van *Mexico*, in het latijn, *Rome*, 1651, 2 dl.ⁿ in fol., op prijs gesteld en zeldzaam. Hij had een gedeelte van zijn leven in dat land doorgebracht.

HERO, eene beruchte priesteres van VENUS, woonde bij den *Hellespont*. LEANDER, een jongeling uit *Abydos*, die haar beminde, trok alle avonden die zeeëngte al zwemmende over, om haar te bezoeken. Zij ontstak boven op eenen toren eene vuurbaak, waarnaar hij in de duisternis des nachts zijne rigting kon nemen; maar nadat LEANDER in den overtocht verdronken was, wierp HERO zich uit wanhoop in de zee, en kwam er evenzeer in om.

HERODES de Grootte, of de *Askaloniter*, wyl hij in het jaar 71 vóór de Christelijke tijdrekening, te *Askalon*, eene stad van *Judea*, geboren werd, was de zoon van ANTIPATER, een' *Idumeër*, die hem het landvoogdijschap van *Galilea* bezorgde. Hij volgde in den beginne de partij van BRUTUS en CASIUS; maar na hunnen dood omhelsde hij die van ANTONIUS, die hem tot viervorst, en later, in het jaar 40 vóór J. C. tot koning van *Judea* deed benoemen. Nadat ANTIGONUS, zijn mededinger, drie jaren later, op bevel van den senaat, ten dood was

gebracht, bleef hij in het vreedzame bezit van zijn rijk. Het was alstoen, dat hij met MARIAMNE, dochter van ALEXANDER, den zoon van ARISTOBULUS, in den echt trad. Een andere ARISTOBULUS, broeder dier vorstin, verkreeg het hooge-priesterschap; maar nadat HERODES ijverzucht tegen hem had opgevat, liet hij hem in het jaar 35 vóór J. C. verdrinken. Vijf jaren later liet deze wreedaard de grootvader der koningin verdrinken, zonder dat noch zijn 80jarige ouderdom, zijne geboorte en zijne waardigheid hem konden sparen. Na den slag van *Actium*, in welken ANTONIUS, zijn beschermer, de nederlaag bekwam, begaf hij zich naar AUGUSTUS, die toenmaals in *Rhodes* was. Hij wist zijn hof zoo wel bij hem te maken, dat die vorst hem onder zijne vrienden opnam, en hem in het koninkrijk der Joden handhaafde. Bij zijne terugkomst in *Judea*, liet hij SOHEMUS sterven, wyl deze aan MARIAMNE had geopenbaard, dat HERODES hem bevel had gegeven van haar te dooden, indien AUGUSTUS hem veroordeeld had; en in het jaar 28 vóór J. C. liet hij MARIAMNE zelve, die hij eerst hartstogtelijk bemind had, om het leven brengen: dusdanig is het gewone uiteinde der hevige zinnelijke liefde,

vooral van die der koningen. Na haren dood had hij eene levendige wroeging over zijne misdaad, en werd als krankzinnig, zoodat hij dikwerf aan zijne bedienden beval, de koningin te roepen, even alsof zij nog in het leven ware geweest. Deze wanhoop stortte hem in eene wreede ziekte, van welke hij enkel herstelde, door ALEXANDRA, de moeder van MARIAMNE te doen sterven. De echtgenoot zijner zuster SALOMÉ, al de leden van het geslacht der Asmoneërs, al zijne vrienden, al de grooten verloren, zoodra zij hem eenige achterdocht inboezemden, het leven, zonder eenige regtsvormen. Deze dwingeland, toonde echter eenige menschlievendheid, in de verschrikkingen der pest en des hongersnoods, welke *Judea* toenmaals verwoestten. Hij liet al zijn zilverwerk smelten, verkocht de zeldzaamste en kostbaarste meubelen zijner appartementen, ten einde de algemeene ellende te verligten. Hij voegde bij deze schoone daden, die, van den tempel in het jaar 19 vóór J. C., te doen herstellen en vergrooten; maar hij bezwalkte den roem dezer laatste, door op dit heilige gebouw, den arend van JUPITER of den Romeinschen adelaar te doen planten, en door JUDAS, den *Schriftgeleerde*, die het volk bewogen had, om denzelfen

neder te storten, levend te doen verbranden; door een tooneel en een amphitheater te bouwen, waarin hij van 5 tot 5 jaren, gevechten ter eere van AUGUSTUS deed vieren. Deze keizer was er zoo gevoelig over; dat, op zijne tweede reis, welke hij door *Syrië* deed, hij hem het oppergebied over drie nieuwe gewesten gaf. De erkentenis van HERODES, werd altoen tot aan de goddeloosheid gedreven; hij liet voor zijnen weldoener even als voor eenen God, eenen tempel en eene stad bouwen. AUGUSTUS stond hem alles toe; en toen hij, eenigen tijd daarna zijne beide zonen, ALEXANDER en ARISTOBULUS bij hem beschuldigde, verkreeg hij de vergunning, om hen te straffen, indien zij schuldig waren. Dit gedrogt, naar het bloed zijner eigene kinderen dorstende, liet hen beide wurgen. Men wil, dat het bij deze gelegenheid is, dat AUGUSTUS zeide, dat *het beter was, het varken, dan de zoon van HERODES te zijn*; maar MACROBIUS houdt staande, dat deze uitdrukking van AUGUSTUS heeft plaats gehad, ten opzichte van eenen zoon van HERODES, in den moord der onnoozele kinderen gewikkeld: eene wraakroepende bloedpleging, waarin die barbaar zijne geheele wreedheid en woeste heerschzucht, aan den dag legde. De MESSIAS was te

Bethlehem geboren; hij zond soldaten naar het grondgebied dier stad en derzelve omstreken, met bevel, om alle mannelijke kinderen, beneden de twee jaren te ontzielen. De maat liep over. Twee of drie jaren, na de geboorte van J. C. stierf HERODES, door de wormen weggeknaagd. Daar hij wist, dat de dag van zijn overlijden, een feestdag voor de Joden moest zijn, beval hij, dat men de voornaamsten der natie in de renbaan zoude opsluiten, ten einde dezelve te doen sterven, op den oogenblik, waarop hij den geest zoude geven, opdat alzoo elke familie tranen te storten zoude hebben; maar dit even zoo verschrikkelijke als buitensporige bevel, werd niet ten uitvoer gebracht. Zou men het kunnen gelooven, dat deze booswicht nog vlejers en dweepers had? Zijne grootheid verblindde zoodanig eenige onnoozelen, dat zij hem voor den MESSIAS hielden: hetwelk aanleiding gaf, tot de sekte der *Herodianen*. HERODES was de eerste, die de grondslagen der Joodsche republiek schokte. Hij verwisselde naar willekeur de opvolging der opperpriesters, verzwakte de opperpriesterlijke waardigheid, die hij willekeurig maakte, en ontzenuwde het gezag van den raad der natie, die niets meer was. Het

is altijd door de invoering van zulke nieuwigheden, dat natiën en rijken vergaan; maar wanneer dwingelanden en geweldenaars, dezelve durven ondernemen, is de algemeene ondergang door andere oorzaken reeds voorbereid.

HERODES ANTIPAS, zoon van HERODES *den Groote*, werd, na den dood van zijnen vader, viervorst van *Galilea*. Hij was met de dochter van ARETAS, koning der Arabieren gehuwd; maar op HERODIAS, de vrouw van zijnen broeder, verliefd geworden zijnde, ontweldigde hij haar aan hem, en verstiet zijne wettige vrouw. Om dezen hoop te wreken, deed ARETAS hem den oorlog aan, en de troepen van HERODES werden dikwerf geslagen. De Joden waren van gevoelen, dat deze nederlaag eene strafte des Hemels was, voor den moord aan den H. JOANNES *den Dooper* gepleegd, dien hij door eene misdadige toegevendheid aan de woede zijner minnares opofferde. God wreekte dezen dood; want HERODES, beschuldigd van eenig oproer in *Judea* te hebben willen verwekken, en zich bij CALIGULA, die hem daarenboven niet beminde, niet konnende regtvaardigen, werd met HERODIAS naar *Lyon* verbannen, alwaar zij beide op eene el-

lendige wijze om het leven kwamen. Deze HERODES is dezelfde, tot wien J. C. door PILATUS gezonden werd.

HERODES AGRIPPA. — Zie AGRIPPA.

HERODES ATTICUS. — Zie ATTICUS.

HERODIANUS, oudste zoon van ODENATUS, vorst van *Palmyre*. Nadat zijn vader in 260 den koninklijken titel had aanvaard, gaf hij hem denzelfden titel, en keizer GALLIANUS voegde er dien van *Augustus* bij. HERODIANUS bezat eene zachte en menschlievende inborst, maar was aan de verwijfdheid en den wellust overgegeven. Zijn vader, die hem hartstogtelijk beminde, gaf hem datgene, wat hij het kostbaarste in de schatkisten van SAPOR gevonden had, en plaatste de schoonste vrouwen van dien Perzischen koning in zijne vrouwenkamer. Daar ZENOBIA, stiefmoeder van HERODIANUS, het denkbeeld niet kon verdragen, dat hij ten nadeele van hare drie eigene zonen, ODENATUS zoude opvolgen, bewoog zij, zegt men, MÆONIUS, den vader en den zoon te vermoorden. HERODIANUS had gedurende vier jaren den titel van koning en dien van keizer gedurende drie jaren gedragen.

HERODIANUS, een Grieksch

geschiedschrijver, bragt het grootste gedeelte van zijn leven te *Rome* door, alwaar hij, in verschillende betrekkingen, bij het hof en de politie gebruikt werd. Hij leefde van de regering van COMMODUS, tot die van den 3.en GORDIANUS. Wij hebben van hem eene *Geschiedenis* in 8. boeken, van den dood van MARCUS AURELIUS tot dien van MAXIMUS en BALBINUS. Zijn stijl is sierlijk, maar schiet dikwerf in naauwkeurigheid der daadzaken, en vooral in die, welke de aardrijkskunde betreffen, te kort. Men beschuldigt hem den MAXIMINUSSEN te zeer, en ALEXANDER SEVERUS te min gunstig te zijn geweest. CAPITOLINUS schrijft gewoonlijk zijne geschiedenis slechts af, ANGELO POLITIANUS was de eerste, die dit werk in het Latijn vertaalde. De meest geachte uitgave van dezen schrijver, is die van *Oxford*, 1699, in 8. vo, of van *Edimburg*, 1704, in 12. mo; dezelve is in het Grieksch en Latijn en met aantekeningen verrijkt. Nog heeft men van hem eene soort van *Spraakkunst*. *De Numeris*, welke met die van THEODORUS vereenigd voorkomt, 1495, in fol.

HERODIAS, zuster van koning AGRIPPA, en vrouw van PHILIPPUS, laatsten zoon van HERODES den Groote, verliet haren man, om met He-

RODES ANTIPAS, haren zwa-
ger in den echt te treden.
Het is deze vrouw, die het
hoofd van den heiligen JO-
ANNES den Dooper vraagde,
wilt de heilige Voorlooper
haar hare echtbreuk verweet.
Zij werd met HERODES naar
Lyón verbannen, alwaar zij
in het jaar 40 na J. C. over-
leed.

HERODOTUS, de oudste
der Grieksche geschiedschrij-
vers, waarvan de schriften
tot ons zijn gekomen, werd
te *Halicarnassus*, in *Carië*,
in het jaar 484, vóór J. C.
geboren. Zijn land was der
dwingelandij ter prooi: hij
verliet hetzelfde, om de vrij-
heid op het eiland *Lamos* te
gaan zoeken, vanwaar hij
naar *Egypte*, *Italië* en door
geheel *Griekenland* reisde.
In zijn vaderland terugge-
keerd, deed hij den dwin-
geland *LYGDAMIS* verdrijven;
maar deze dienst, die enkel
erkenntnis had behooren in-
teboezemen, verwekte den
haat tegen hem. Hij was
verplicht, zich naar *Grieken-
land* te begeven. Om er zich
bekend te maken, vertoonde
hij zich op de *Olympische
Spelen*, en las er zijne *Ge-
schiedenis* voor. Dezelve
werd zoo toegejuicht, dat
men den naam van *Negen
Muzen* aan de 9 boeken gaf,
waaruit dezelve is zamenge-
steld. Dit werk bevat, be-
halve de geschiedenis der

oorlogen van de Perzers te-
gen de Grieken, van de re-
gering van *CYRUS* tot die van
XERXES, die van de meeste
der andere natiën, bij welke
hij gereisd had. Zijn stijl
is buitengemeen bevallig,
zacht en edel; maar de daad-
zaken zijn niet altijd noch
wel uitgekozen, noch naar
waarheid voorgedragen (zie
CTESIAS). Hij verhaalt be-
lagchelijke fabelen, en al-
lerlei overdrevenheden en
valscheden. (Zie de *Be-
driegerijen der oude Geschie-
denis*, door *LANCELOTTI*, en
*Histoire etc. — Geschiedenis
der fabelachtige tyden* —
door *GUÉRIN DU ROCHER*,
enz.). Hij is in de oogen
der wijsgeeren evenzeer de
vader der logens, als die
der geschiedenis. De beste
uitgaven der zijne, zijn ge-
leverd, door *JACOBUS GRO-
NOVIUS*, 1715, in fol.; door
THOMAS GALE, *Londen*, 1679,
in fol.; door *WESSELIUS*,
Amsterdam, 1763, in fol.;
en *Glasgow*, 1761, 9 dl.ⁿ,
in 8. vo. In 1824 heeft men
te *Parijs* en te *Besançon* in
het Fransch herdrukt: *HE-
RODOTUS, geschiedschryver
van het Hebreuwsche volk,
zonder het te weten*, in 8 vo;
een werk, vol geleerde na-
sporingen, waarin de be-
langrijkste overeenkomsten
worden aangetoond. In 1746
heeft men te *Dijon*, in 4 to
geleerde en oordeelkundige
Nasporingen en Verhande-

lingen over *HERODOTUS*, door den president *BOUHIER* gedrukt.

HEROËT, of **HEROUËT** (**ANTONIUS**), bloedverwant van den kanselier **OLIVIER**, was te *Parijs* geboren. Zijne begaafdheden voor de Franche dichtkunde, maakten hem bij **FRANCISCUS I.** bekend, die hem in 1552 het bisdom *Digne* gaf. Hij overleed in 1568, niet vrij van verdenking van Calvinismus. Men heeft van hem eenige stukken over de liefde, te *Parijs*, in 1544 gedrukt, en met de *Gedichten van BORDERIE en anderen*, Lyon, 1547, in 8.º

HEROLD (**JOANNES BASILIUS**), te *Hochstedt* in 1511 geboren, trad te *Bazel* in den echt, alwaar hij bij de boekverkoopers in soldij stond. Nadat de overheden hem den titel van burger hadden gegeven, nam hij den naam van **BASILIUS** aan. Hij overleed na 1566. Er bestaat van hem: 1.º *Hæreseologia, seu collectio theologorum ad confutationem hæreseon*, *Bazel*, 1556, in fol. — 2.º Een vervolg der geschiedenis van **WILLEM** van *Tyrus*, achter dezelve gedrukt. — 3.º *Originum et antiquitatum germanicarum libri; leges videlicet Salicæ, Ripuariæ, Alamanorum*, enz. *Bazel*, 1557, in fol., en in de verzameling der

oude wetten, door **FREDERIK LINDENBROGE**, *Frankfort*, 1613, in fol. — 4.º *Kronijk van Mentz*, *Frankfort*, 1551, in fol., in het Hoogduitsch. — 5.º *Aantekeningen op EUGIPPIUS*. — 6.º Eene vertaling der geschiedenis van **DIODORUS** van *Sicilië*, en van die van **DICTIS**. — 7.º *HORI APOLLINIS Bildschrift*; dit is eene vertaling der *Hieroglyphen van HORAPOLLO*. — 8.º Eene *Godenleer*. De meeste dezer werker zijn gezamenlijk te *Bazel*, 1554, in fol. uitgegeven. Hij bezat den roem van wel in het Hoogduitsch te schrijven.

HERON, naam van twee Grieksche wiskunstenaars: de eene bijgenaamd *de oude*, de andere *de jonge*. De eerste bloeide omtrent het jaar 100 vóór J. C., en was een leerling van **CRÉSIBIUS**. Hij bepaalde zich niet tot de theorie der werktuigkunde; maar maakte er de toepassing van in de vervaardiging der werktuigen. Hij vervaardigde zelfs *automaten* (zelf bewegende werktuigen). Er bestaat van hem een boek, in het Latijn vertaald, onder dezen titel: *Spiralium liber*, 1575, in 4.º — **HERON de jonge** is de schrijver eener *Verhandeling over de krijgskunde en krijgswerktuigen*, in 1572, door **BARNOCIUS** in het Latijn vertaald. Men vindt deze werken

onder de oude wiskunstenars, in 1693 in fol. op het *Louvre* gedrukt. Het is onbekend, omtrent welken tijd hij leefde.

* HERON (ROBERT), een Schotsche letterkundige, in 1745 geboren, volbragt zijne studiën aan de universiteit van *Edimburg*. Zijne armoede noodzaakte hem gedurende eenigen tijd, ten einde in zijn bestaan te voorzien, om de lessen zijner medeleerlingen te herhalen; maar nadat doctor BLAIR zijne talenten had onderscheiden, ontving hij van hem weldaden, door middel van welke hij zijne studiën vrijer kon voortzetten. Weldra gaf hij eenige werken in het licht, die hem bekend maakten, en de voordeelige aanbiedingen van eenen boekverkooper, bewogen hem in 1799, om zich naar *Londen* te begeven. Hij was aldaar aan verscheiden dagbladen verbonden, voornamelijk voor het staatkundige gedeelte, eene soort van arbeid, waarin hij uitmuntte. Hij werkte in 1804 aan de redactie van een Fransch dagblad, en in het volgende jaar aan die van den *British Neptune*. In 1806 liet hij deze beide dagbladen varen, om een nieuw te ondernemen; maar hij slaagde niet, en hij had strenge critiek te verduren, bij gelegenheid van eenen

Brief aan den heer W. WILBEFORCE, waarin hij als verdediger van den slavenhandel optrad. HERON arbeidde te gelijkertijd aan zijne partikuliere werken; maar de opbrengst derzelve gevoegd bij datgene, wat hij van zijne dagbladen trok, beveiligde hem niet altijd tegen de armoede. Door zijne schuldeischers vervolgd, werd hij gevangen gezet, en hij trachtte zijne gevangenschap te verzachten, door de zamenstelling van een werk, getiteld *the Comforts of life (Vertrouwingen des levens)*. — Dit geschrift maakte de grootste opgang. In minder dan twee weken werden er twee uitgaven uitverkocht. Maar eene gestadige en moeilijke inspanning had zijne gezondheid ondermijnd. Door eene gevaarlijke ziekte aangetast, schreef hij uit de gevangenis, aan de bestuurders van het *letterkundig fonds*, eenen brief, die zeer geschikt was, om het medelijden en de belangstelling optewekken, en die door den heer ISRAËLI in zijne *Calamities of authors* werd opgenomen. HERON werd naar een gasthuis van koortszieken vervoerd, waarin hij den 13 April 1807 overleed. Behalve de reeds aangehaalde schriften, heeft men van dezen schrijver: 1.° *Waarnemingen gemaakt, gedurende ee-*

ne reis door Schotland, 1793, 2 dl.ⁿ in 8.v^o; 1799, zelfde formaat. — 2.º *Algemeene geschiedenis van Schotland, van de oudste tijden, tot in 1748*, 6 dl.ⁿ, waarvan het laatste in 1799 in het licht verscheen. Hij heeft uit het Fransch vertaald: de *Arabische vertellingen*, 1792, 1 dl. in 8.v^o; de *Scheikunde van FOURCROY*; de *Scheikundige wijsbegeerte*, Londen, 1800, in 8.v^o; *Brieven van SAVARY over Griekenland*; *Brieven van DUMOURIEZ aan PACHA* enz.

HEROPHILUS, een beroemde Grieksche arts, volgens sommigen te *Chalcedonië*, en volgens GALENUS, te *Karthago*, in het jaar 344 vóór J. C. geboren, verkreeg de vrijheid, om de nog levende lichamen van de ten dood veroordeelde misdadigers te ontleden, en hield zich langen tijd met deze wreede en barbaarsche oefening bezig. In deze wijsgeerige eeuw, heeft men deze onmenselijke gewoonte zien vernieuwen, en kinderen, grijsaards en vreemdelingen op het hevigst zien vervolgen. De geneesheer Cocchi heeft, in eette verhandeling, in 1736 te *Florence* gedrukt, getracht, HEROPHILUS van dat verwijt vrij te spreken, en beweert, dat hij enkel aan lijken zijne kunstbeproevingen heeft gedaan. Men schrijft aan de-

zen arts toe, van het eerst de leer der pols, tot dusverre zeer verwaarloosd, met naauwkeurigheid te hebben behandeld: « Waardoor hij, zegteen natuurkundige, meer diensten heeft bewezen, dan door zijne ontleedkundige studien, en nog meer dan degene, die de omlooping van het bloed hebben ontdekt. (Zie HARVEY). Met uitzondering der beenkunde, die de natuur in elk geraamte heeft blootgelegd, en die werkelijk van het grootste belang is, kan men er aan twijfelen, of de ontleedkunde de geneeskunde wel zeer verbeterd heeft. Wij zien niet, dat de laatste in het algemeen krachtadiger, en gelukkiger is, dan in de vroegste tijden. Dit is ongetwijfeld eene der redenen, die J. J. ROUSSEAU tegen de ontleedkunde zoo zeer in het harnas joeg. Hij ging zoover, dat hij dezelve als strijdig waande met den wensch der natuur. *Daar zij bedekt zijn*, zeide hij (de drijfvederen van het menschelijk werkthig) *is zulks om niet ontdekt te worden.*” PLINIUS en PLUTARCHUS spreken met lof over HEROPHILUS.

HEROPHILUS, een hoefsmid, en bedrieger, die, ten tijde van JULIUS CAESAR te *Rome* verscheen, zich de klein-zoon van C. MARIUS noemde, en zulks zoo waarschijnlijk wist te maken, dat

de meeste der gilden en stedelijke genootschappen hem als zoodanig erkenden; maar CÆSAR verdreef hem uit Rome. Na den dood van dien keizer, kwam hij aldaar terug, en was vermetel genoeg, om de uitroeiing van den Senaat te ondernemen, die hem in de gevangenis, waarin men hem had opgesloten, liet ombrengen.

HEROSTRATUS, een man van eene geringe geboorte te Efezè, wilde zijnen naam bij de nakomelingschap berucht maken, verbrandde in het jaar 356 vóór J. C., den tempel van DIANA, een der zeven wonderen van de wereld. De Efezers maakten eene wet, die het uitspreken van zijnen naam verbod. Wel verre dat deze zonderlinge wet derzelver uitwerksel zou te weeg brengen, was dezelve aan het doel van den booswicht dienstig: zij was een middel, om zijne gedachtenis te verspreiden en te vereeuwigen; maar hij won er niets bij, want dezelve bestaat enkel om een voorwerp van verachting te zijn.

HERREROW. — Zie HORBOW.

HERRERA TORDESILLAS (ANTONIUS), eerst secretaris van VESPASIANUS VAN GONZAGA, onder-koning van Napels, later groot geschiedschrijver

der Indiën, onder PHILIPRUS II., die, terwijl hij hem dezen titel gaf, dezelve met eene zware jaarwedde deed gepaard gaan. Hij gaf in 4 dl.ⁿ, in fol. eene *Algemeene geschiedenis van Indië*, van 1492 tot 1554, in het Spaansch in het licht. Dit zeer breedvoerige en belangrijke werk is vrij naauwkeurig en naar waarheid; op sommige plaatsen meent men te bespeuren, dat de schrijver een vriend van het wonderbare en buitengewone is: maar hetzelfde komt in alle geschiedenissen voor; en welk regt zou een schrijver hebben, hetzelfde te verzwijgen, indien het wel bewezen is? HERRERA heeft ook in het Spaansch geschreven eene *Algemeene geschiedenis van zijnen tijd*, van 1584 tot 1598. Dezelve bestaat uit 3 dl.ⁿ, in fol.; evenzeer geacht, ten minste door de volken, die geene geschillen met Spanje hebben gehad. HERRERA overleed den 29 Maart 1625, in den ouderdom van 66 jaren.

HERRERA (FERDINAND DE), een dichter van Sevilla, wist de sierlijkheid des stijls, met de ongedwongenheid der berijming, in zijne *Eier- en Heldendichten* te paren, in 1582 in het licht gegeven, en herdrukt in 1619, te Sevilla, in 4.to. Men heeft van hem eenige werken in onrijm, zoo als:

1.° *Leven van THOMAS MORUS.* — 2.° *Een Verslag van den oorlog van Cyprus, en van den slag van Lepante.* — 3.° *Aanteekeningen op GARCÍAS LASSO en VEGA.*

HERSAN (MARCUS ANTONIUS); Hoogleeraar der *humaniora* en *rhetorica*, aan het collegie van *Plessis*, en later van de welsprekendheid, bij het koninklijk collegie van *Paríjs*. Na zich in die betrekkingen, door de begaafdheid te hebben onderscheiden, van de schoone plaatsen der schrijvers gemakkelijk te begrijpen, en dezelve aan anderen te doen gevoelen, begaf hij zich naar *Compiègne* zijne geboorteplaats, alwaar hij een collegie stichtte, hetwelk hij dikwerf zelf bestuurde. Hij overleed aldaar in 1724, in den ouderdom van 72 jaren. De dood beroofde tegelijkertijd, het vaderland van eenen burger, de kunsten van eenen vriend, de armen van eenen vader, de meesters van een voorbeeld, de leerlingen van eenen gids, trooster en vergelder. Men heeft van hem: 1.° *Oraison etc.* (*Lijkrede van den kanselier LE TELLIER*), in schoon Latijn, door den abt BOSQUILLON, in het Fransch vertaald. — 2.° *Dichtstukken*, waarin men veel smaak en een zuiver Latijn opmerkt. — 3.° *Pensées etc.* (*Stichtelijke gedachten over*

den dood). — 4.° *Het Gezang van MOZES, na den togt door de Rode zee, volgens de regels der rhetorica verklaard*, door ROLLIN, een' der beste leerlingen van dezen meester in zijne *Traité des études* opgenomen.

* HERSCHEL (WILLEM), een heroemd sterrekundige, te *Hanover* in 1783 geboren. Hij was de tweede van vier kinderen, aan welke de vader, een muzikmeester van beroep, zijne kunst onderwees. WILLEM ontving eene meer beschaafde opvoeding, dan zijne drie andere broeders; hij leerde eenige beginselen der wijsbegeerte en de Fransche taal. Zijne familie arm zijnde, zag hij zich genoodzaakt van nog zeer jong, als hobospeler in het muzijk corps van het regiment der Hanoversche gardes te gaan. Hij volgde, vergezeld van zijnen vader, dit regiment naar *Engeland* en de afhankelijkheid, waarin hij leefde moede, verliet hij het regiment en begaf zich in 1760 naar *Londen*. Hij maakte kennis met den graaf van DOWINGTON, die hem belastte met het onderwijs van het voetvolk van het graafschap *Durham*. Dezen post andermaal moede, voorzag hij gedurende verscheidene jaren in zijn bestaan, muzijk en concert gevende. Hij reisde in *Italië*, maar zijne geldmiddelen wa-

ren zoo gering, dat hij van *Napels* naar *Genua* terugkomende, niets had, om zijnen overtocht naar *Engeland* te betalen. Een franschman, de Heer *LANGLÉ*, die hem in de eerste dier steden gekend had, de verlegenheid, waarin hij zich bevond bemerkende, raadde hem een concert te geven, en te dien einde stond hij hem de *concertzaal der edelen* af, waarvan de Heer *LANGLÉ* directeur was. *HERSCHEL*, diezelfde man, waarvan de naam tegenwoordig een zoo onderscheiden rang onder de geleerden bekleedt, stelde zich in deze zaal voor als die *reizende muzikanten*, die de straten der groote hoofdsteden doorloopten. Hij voerde er alleen een *quatuor* uit op de volgende wijs. Hij liet zich eene hobo aan den hals vasthechten, een waldhoorn aan ieder der schouders en plaatste zich eene harp tusschen zijne kniën. Deze zonderlinge nieuwigheid maakte een groote opgang en verschafte hem veel geld. Terwijl *HERSCHEL* de muziek oefende, wilde hij de theorie dier kunst kennen, en te dien einde bestudeerde hij het geleerde werk van doctor *SMITH* over de welluidendheid. De kennis, welke hij door dit werk verkreeg, bewogen hem, om de rekenkunst beter in den grond te leeren, en hij legde zich toe op de beoefe-

ning der wiskunde. Maar, van de goederen der fortuin ontbloot, werd hij verplicht de plaats van organist te aanvaarden in de *achthoekige kapel van Bath*, en hij bragt een groot getal leerlingen bijeen. In 1783 liet hij in het *Journal des Dames* eene diepzinnige verhandeling plaatsen in antwoord op eene moeilijke vraag *over de trillingen van de muzikale snaar, omtrent het midden met een ligt gewigt bezwaard*. Intusschen deed de beoefening der wiskunst bij hem het verlangen ontstaan, om de sterre- en de gezigtkunde te kennen. Hij leerde dezelve in weinig tijds, en na eenen verrekijker van twee voeten hoog van eenen vriend geleend te hebben, nam hij voor de eerste maal, de hemellichamen waar. Van toen af werd hem deze bezigheid als uitsluitend, en dikwijls in het midden der lessen, die hij gaf, verliet hij onverhoeds zijne leerlingen om den hemel te gaan beschouwen. Daar de prijs van eenen verrekijker, dien hij te *Londen* had willen laten maken, zijn vermogen te boven ging, vervaardigde hij zelf in 1774 eenen *Newtoniaanschen* weerkaatser van vijf voeten, door middel van welke hij de planeet *SATURNUS* ontdekte. Dit moedigde hem aan, om verrekijkers van eene grootere lengte te vervaardigen,

dan die, welke toen bekend waren. Hij slaagde in deze onderneming en het gelukte hem er van zeven, tien, ja twintig voeten te vervaardigen. Hij begon langzamerhand het aantal zijner toonkunstige kweekelingen te verminderen. In 1779 deed hij met eenen weerkaatser van zeven voeten, en gedurende acht maanden, het algemeene overzicht der hemelen en ontdekte dat eene ster die aan de sterrekundigen BODE en MAYER, vast had toegeschenen, bewegend was. Na verscheidene waarnemingen ontdekte hij in den nacht van den 13 Maart 1781 dat deze ster eene nog niet waargenomene planeet was, en hij had het geluk om hare schijf en de wetten harer beweging te bepalen. Deze gewichtige ontdekking van HERSCHEL verschafte hem van de koninklijke maatschappij te Londen, de jaarlijksche gouden medaille en de eervan onder de leden van dit geleerd ligchaam opgenomen te worden. Hij gaf in den beginne aan de nieuwe planeet den naam van *Georgium sidus*; ter eere van GEORGE III. koning van Engeland: de sterrekundigen van het vasteland, gaven aan dezelve den naam van haren ontdekker, en eindelijk gaf men haar dien van *Uranus*, het meest overeenkomende met de benaming der andere sterren. Door GEORGE III. naar Londen

beroepen, ontving HERSCHEL eene jaarwedde van dien vorst, die hem een huis afstond te *Slingh*, dicht bij *Windsor*, waar de koning gewoonlijk woonde, gelegen, en waarin HERSCHEL zich geheel aan zijne geliefkoosde studie overgaf. Hij ondernam er de vervaardiging van eenen teleskoop van veertig voeten, waaraan hij drie jaren werkte, van 1784 tot 1787. Dit verbazend werktuig had verscheidene onregelmatigheden in den *Spiegel*. HERSCHEL heeft er meer dan honderd veertig vervaardigd, maar deze teleskoop is altijd onnaauwkeurig voor aaneengeschakelde bewerkingen beschouwd geworden. Het is dus bewezen, dat HERSCHEL tot zijne waarnemingen der wachters van *Saturnus*, zich enkel van werktuigen van tien tot twintig voeten heeft bediend, die de voorwerpen van zestig tot drie honderdmaal vergrooten. Maar de beste teleskoop van dezen sterrekundige, was zijne onvermoeide standvastigheid in zijne waarnemingen en in zijne werkzame berekeningen, waarin hij door zijne zuster *miss CAROLINE* geholpen werd, die eene zeldzame bekwaamheid en wetenschappen bezat, welke zelfs zeer moeilijk voor diegene waren, die er zich sedert langen tijd in oefenen. HERSCHEL plaatste de beschrijving van zijnen grooten

teleskoop in de *Philosophical transaction* van 1795; men vindt dezelve in het Fransch in de *Britsehe bibliotheek* (1.^e dl. *der kunsten en wetenschappen*) en in de *geschiedenis der sterrekunde*, door LALANDE (1806). HERSCHEL zelf bekennt echter in eene verhandeling over de magt der telescopen, om van licht beroofde lichamen zichtbaar te maken, die hij aan de koninklijke maatschappij mededeelde, dat de nuttigste grootte dier werktuigen, die van twintig tot zes en twintig voeten is. Hij stelde aan dezelfde maatschappij eene catalogus voor van vijf honderd nieuwe sterren, nevelige planeten of groepen van sterren, en deed deze catalogus voorafgaan van eenen *blik op de sterrenbollen*, die het heelal uitmaken, in welke hij twaalf soorten onderscheidt van verschillende grootten. In de ruimte verdiept, wist HERSCHEL zich niet meer te beteugelen, en in 1783 maakte hij de ontdekking van eenen vuurspuwend berg in de maan bekend, en in 1787 die van twee andere vuurspuwende bergen in dezelfde planeet, en die in staat van uitbarsting schenen te zijn. Maar indien de grootste nuttige telescopen de hemelsche voorwerpen niet meer dan drie honderdmaal vergrooten, en gesteld, dat die

bergen slechts eene uitgestrektheid of eene grootte hadden drie honderd maal kleiner dan de planeet zelve, waarin zij zich bevonden, dan konden zij met het door-dringendste oog niet gezien worden, dewijl, volgens de bekentenis van HERSCHEL zelve, derzelve mindere uitgestrektheid van drie honderd malen het uitwerksel van het teleskoop vernietigde, dat slechts op zijn hoogst drie honderd malen vergroot. Verre van ons, de beroemde talenten van den sterrenkundige te willen te kort doen, maar men moet de wetenschap niet met de droomerijen der geleerden verwarren. Vele *Verhandelingen* van HERSCHEL zijn door de koninklijke maatschappij van *Londen*, van 1783 tot 1818 in het licht gegeven; onder deze *Verhandelingen* is diegene, welke betrekking heeft op de *nevelachtige sterren*, en die deze sterrenkundige sterren of *zonnestelsels* van eene verbaazende verwijdering meent te zijn, zoodanig, dat haar licht om tot ons te komen, twee millioenen jaren moet besteden. Wij laten aan de geleerden te beoordeelen over, of dit gevoelen aangenomen kan worden en vrij is van overdrevenheid. HERSCHEL vervaardigde, op de aanhoudende verzoeken van verschillende vorsten, telescopen van buitengemaene groot-

te en dienende voor de waarnemingen der sterrekundigen van bijna geheel *Europa*, waar zijn naam beroemd werd. Hij ontving van de hooge school te *Oxford* den rang van doctor in de regtsgeleerdheid, eene uitstekende gunst, die zij niet dan bezwaarlijk verleende, zelfs aan diegene, welke in die scholen studeren. Koning *GEORGE IV.*, toenmaals prins regent, droeg hem in 1816 de *Guelfen-orde* op. Hij was daarenboven voorzitter der koninklijke maatschappij te *Londen*, correspondent van het Fransche instituut en lid van andere geleerde genootschappen. *HERSCHEL* verstond de Fransche en Italiaansche talen, sprak en schreef het Engelsch geleerdelyk, en de hobospeler zag zich door zijne oefening en zijn geduld overladen met eere en leefde in onbekrompenheid. In zijnen ouderdom had hij zich naar *Upton*, in het graafschap *Berks*, begeven, alwaar hij zijne sterrekundige waarnemingen voortzette, die hij niet afbrak dan weinige dagen voor zijnen dood, den 23 Augustus 1822 voorgevallen. Hij is in de parochiale kerk van *Upton* begraven, en zijne lijkrede werd door den heer *FOURIER*, den 7 Junij 1824, in de akademie van wetenschappen uitgesproken. Zijne zuster *miss CAROLINE*, in 1750 geboren, legde zich

met een goed gevolg op de sterrekunde toe, en had deel aan de werken van haren broeder, met welken zij heeft medegewerkt aan de *Catalogue of Stars (Lijst der sterren, erkend in de waarnemingen van FLAMSTEED, die niet in de Engelsche Catalogus voorkomen)* door *W. HERSCHEL*, met eene *Verzameling van Errata*, opgemerkt door *CAROLINA HERSCHEL*, *Londen*, 1798, in fol. Deze zelfde dame heeft van 1786 tot 1791 vijf staartsterren ontdekt: en zij heeft aan de koninklijke maatschappij van *Londen* verscheidene belangrijke aanmerkingen medegedeeld. *HERSCHEL* heeft eenen zoon nagelaten, die met eere het voetspoor van zijnen vader volgt, en die lid is van de hooge school van *Cambridge*. Hij heeft verscheidene werken in het licht gegeven, en onder anderen eene vertaling in het Engelsch der *Grondbeginselen der differentiaal rekening* van *LA CROIX*.

HERSENT of *HERSAN* (*KAREL*), een Parijzenaar, doctor der *Sorbonne*, eerste priester van het *Oratorium*, daarna kanselier der kerk van *Metz*, is voornamelijk bekend, door het beruchte en niet zeer gewone werk, getiteld: *Optatus Gallus de cavendo schismate*, 1610, in 8.vo Dit bijtend libel te-

gen den kardinaal van RICHELIEU, die zich tot patriarch scheen te willen doen verklaren (*), aan de prelaten der Gallicaansche kerk gerigt, werd door hen, en door het parlement veroordeeld, als geschikt, om oneenigheid te zaaijen tusschen kerk en staat. » De hevi-ge en van natuur overdreven schrijver, zegt de abt BÉRAULT, die hem genoodzaakt had, om de Congregatie van het *Oratorium* te verlaten, kon ongelijk hebben, in de wendingen en kwinkslagen zijner warme welsprekendheid; maar zijne bekommelingen ten opzichte der scheuring, waren niet geheel hersenschimmig. De prins van CONDÉ, die, hoe gehecht hij ook aan het Roomsche geloof en de Catholijke eenheid was, voorzeker echter geene dwaze verbeeldingskracht bezat, sprak over deze geduchte scheuring, als over een bijna onvermijdelijk ongeluk, in den staat, waarin de zaken waren." Pater RABARDEAU (zie dat artikel) ondernam, om het *Optatis Gallus* te wederleggen, en slaagde zeer slecht. IZAAK HABERT deed zulks met meer geluk in zijne verhandeling: *De con-*

XII. DEEL.

sensu hierarchiæ et monarchiæ. Maar het beste antwoord was de dood des kardinaals van RICHELIEU, in die omstandigheden voorgevallen. Het Fransche patriarchaat daalde met hem ten grave of liever verviel in het niet, waaruit hij alleen, zich had kunnen vleijen van het te zullen trekken. HERSENT begaf zich naar *Rome*, en zijne onstuimige en driftige genie behaagde aldaar even zoo min als te *Parijs*. Na de *Lofrede van den heiligen LODEWIJK* gepredikt, en er Janseniste dwalingen in gemengd, te hebben, werd hij in persoon voor de regtbank van geloofs-onderzoek gedaagd, en wyl hij weigerde om te verschijnen, werd hij geexcommunicerd. In *Frankrijk* teruggekeerd, overleed hij in 1660 op het kasteel van *Largoué* in *Bretagne*. Men heeft van hem, *Lijkreden*, *Leerreden*, eenige schotschriften tegen de door hem verlatene Congregatie; eene *vertaling* in het fransch van den *Mars Gallicus* van JANSENIUS, Bisschop van *Iperen*, enz.

HERSILIA, dochter van TATIUS, koning der Sabijnen,

T

(*) Wij deelen niet in het gevoelen van den abt DE FELLER, ten opzichte van dit gewaand ontwerp van den kardinaal van RICHELIEU. — Zie dat artikel.

ROMULUS nam haar voor zich toen de Romeinen de Sabijn-sche vrouwen schaakten. Nadat haar vader den oorlog aan dien vorst verklaard had, wist zij te bewerken, dat de beide koningen den vrede sloten, en zij huwde met ROMULUS. Deze verdwenen zijnde, waande zij hem dood, en had er zulk eene levendige smart over, dat JUNO, om haar te troosten, haar ook in den hemel opnam, alwaar deze vorstin haren echtgenoot wedervond. De Romeinen rigtten hun, onder de namen van QUIRINUS en OEA altaren op.

HERTIUS (JOANNES NICOLAAS), hoogleeraar in de rechtsgeleerdheid en kanselier der Universiteit van *Giessen*, werd in de nabijheid dier stad geboren, en overleed in 1710, in den ouderdom van 59 jaren. Men heeft van hem verscheidene nuttige werken voor de geschiedenis der eerste eeuwen van *Duitschland*. De voornaamste zijn: 1.° *Notitia veteris francorum regni*, 1710, in 4.° Dit is een beknopt overzicht der eerste tijden van het koninkrijk *Frankrijk*, tot aan den dood van *LODEWIJK den vrome*. — 2.° *Commentationes et opuscula, ad historiam et geographiam Germaniæ antiquæ spectantia*, 1713, in 4.°

* HERTZBERG (EWALD FREDERIK, Graaf van), beroemde Kabinets-minister van FREDERIK H., koning van *Pruissen*, werd den 2 Sept. 1725, te *Lottin* bij *Neustettin*, uit eene arme, maar beroemde familie geboren. Hij volbragt zijne studien te *Stettin*, alwaar hij reeds in den ouderdom van 17 jaren in het latijn schreef: *Geslachtkundige geschiedenis der eerste keizers van Oostenrijk*. HERTZBERG ging vervolgens zijne studie aan de Universiteit van *Halle* voortzetten; en na dezelve ten einde te hebben gebracht, werd hij tot secretaris van het ministerie van buitenlandsche zaken benoemd. Weldra werd zijne bekwaamheid voor de staatszaken door FREDERIK opgemerkt, en deze vorst verbond hem in hoedanigheid van raadsheer aan het pruisisch gezantschap bij het hof van *Weenen*. Door zijne werkzaamheid en zijn beleid, won hij al meer en meer het vertrouwen van FREDERIK, die hem tot het ministerie van buitenlandsche zaken beriep. Deze vorst versmaadde zijnen raad niet, wanneer het zelfs om het vormen van plans tot veldtogten te doen was; en zelden behoefde hij zich te berouwen, dezelve opgevolgd te hebben. Toen *Oostenrijk* en *Rusland* in 1772 de eerste verbrokkeling van *Polen* besloten hadden, was HERTZBERG van gevoelen,

DERIK, Graaf van), beroemde Kabinets-minister van FREDERIK H., koning van *Pruissen*, werd den 2 Sept. 1725, te *Lottin* bij *Neustettin*, uit eene arme, maar beroemde familie geboren. Hij volbragt zijne studien te *Stettin*, alwaar hij reeds in den ouderdom van 17 jaren in het latijn schreef: *Geslachtkundige geschiedenis der eerste keizers van Oostenrijk*. HERTZBERG ging vervolgens zijne studie aan de Universiteit van *Halle* voortzetten; en na dezelve ten einde te hebben gebracht, werd hij tot secretaris van het ministerie van buitenlandsche zaken benoemd. Weldra werd zijne bekwaamheid voor de staatszaken door FREDERIK opgemerkt, en deze vorst verbond hem in hoedanigheid van raadsheer aan het pruisisch gezantschap bij het hof van *Weenen*. Door zijne werkzaamheid en zijn beleid, won hij al meer en meer het vertrouwen van FREDERIK, die hem tot het ministerie van buitenlandsche zaken beriep. Deze vorst versmaadde zijnen raad niet, wanneer het zelfs om het vormen van plans tot veldtogten te doen was; en zelden behoefde hij zich te berouwen, dezelve opgevolgd te hebben. Toen *Oostenrijk* en *Rusland* in 1772 de eerste verbrokkeling van *Polen* besloten hadden, was HERTZBERG van gevoelen,

dat hij uit belang der monarchie, de regten van zijnen vorst moest doen gelden, steunende op de afscheiding der provinciën van *West-Pruissen*, in 1466 gedaan; maar hij keurde deze verdeeling niet goed. HERTZBERG was bij de laatste oogenblikken van FREDERIK II. tegenwoordig. De nieuwe koning FREDERIK WILLEM II., overlaadde hem met gunstbewijzen, en bevestigde hem in zijnen post van minister van buitenlandsche zaken. HERTZBERG droeg door zijne pogingen bij, om de rust in *Holland* te herstellen, en het congres van *Reichenbach*, waar men het spoor bijster werd, wyl men zijnen raad niet had opgevolgd, was de slotsom van zijne bekwaamheid en zijn vernuft. Eenige misnoegdheden bewogen hem in 1791, om zijn ontslag te vragen, dat de koning slechts gedeeltelijk aannam. Hij ging voort bij de zittingen van den staatsraad tegenwoordig te zijn; maar hij nam geen deel meer aan de werkzaamheden. In 1793 rigtte hij bij inteekeuning in *Pommeren* een marmeren standbeeld, ter eere van FREDERIK II. op. Dit gedenkteeken werd den 10 October van hetzelfde jaar ingewijd; en de graaf van HERTZBERG sprak bij deze gelegenheid de lofreden van FREDERIK II. uit. Deze

staatsdienaar overleed den 27 Mei 1795, na *Pruissen* gedurende eene halve eeuw geëind te hebben. Men heeft verscheiden *staatkundige memoëriën* en acht *Akademische verhandelingen*, over geschiedkundige onderwerpen, *Berlijn*, 1787, in 8.vo van dezen grooten staatsman in het licht gegeven.

HERTZIG (FRANCISCUS), te *Muglitz* in *Moravië*, in 1674 geboren, werd Jesuit, en overleed te *Breslau* in 1732. Hij gaf verscheiden werken tegen de Jansenisten, Bohemisten, Schwenkfeldisten en andere kettters in het licht. Men onderscheidt dat, hetwelk ten titel voert: *Calvinus Cornelii Jansenii Yprensensis episcopi, sanctæ scripturæ, pontificibus, conciliis et sanctis patribus præprimis Augustino, e diametro oppositus*, *Breslau*, 1716, in 12.mo

HERVE of HERVEUS, werd den 6 Julij 900 tot Aartsbisschop van *Reims* gezald, en nam op denzelfden dag het voorzitterschap waar, in eene kerkvergadering, uit elf Bisschoppen bestaande, waarin hij den banvloek over de moordenaars van Fulco, zijnen voorganger uitsprak, en de lichten der kerk deed uitdooven (dit is het eerste voorbeeld van

dit gebruik,) Hij hield met zijne suffraganen verscheiden Concilien; het broedste is dat van *Trosley*, een dorp bij *Soissons*; in 909, waarvan hij de akten heeft geschreven. Hij werkte veel aan de bekeering der Noormannen, die nog in de duisternis van het heidendom bedolven waren. Paus JOANNES X. betuigde hem zijne tevredenheid over zijnen ijver. Na zich eindelijk door zijne zachtaardigheid, zijne liefdadigheid, en zijnen ijver voor de kerkelijke tucht, geacht en bemind te hebben gemaakt, overleed hij in den geur van heiligheid, den 2 Julij 922. Behalve de akten van het Concilie van *Trosley*, heeft men van dezen prelaat nog een werk aan *Winon*, Aartsbisschop van *Rouanen* opgedragen, in 23 hoofdstukken verdeeld, over de boete, die men aan wederavalligen moet opleggen, welke na gedoopt te zijn, tot de afgoden terugkeeren. Hetzelve komt voor in de bibliotheek der kerkvaders, en in de laatste uitgaven der kerkvergaderingen.

HERVÉ of HERVEUS, een Benediktijner uit *Bourg-Dieu*, die omtrent het jaar 1130 leefde, van wien men een *Commentarium* op *Isaïas*, en een ander op de brieven van den H. PAULUS heeft, met de werken van den H. ANSELMUS, in de Keulsche

uitgave gedrukt.

HERVÉ (NATALIS of Noël), bijgenaamd *de Bretagner* (*le Breton*), wjl hij uit *Neder-Bretagne* was, was in 1318 de 14e, overste der orde van den H. DOMINICUS, en een der ijverigste verdedigers van de leer van den H. THOMAS. Hij overleed te *Narbonne* in 1523. Men heeft van hem: 1.º *Commentariën* op het boek der spreuken. — 2.º *Eene Verhandeling over de magt des pauses*. — 3.º *Eene Verdediging der predikheeren*, en verscheiden andere werken in het Latijn, geleerd, maar vrij slecht geschreven. Hij was een man, die eene zeldzame deugd en eene beproefde voorzigtigheid bezat. Hij vervaardigde verscheiden statuten, om in zijne orde den vrede te onderhouden, die eenige valsche mystikers begonnen te storen.

HERVET (GENTIANUS), leeraar der *Sorbonne*, in 1499, te *Olivet* bij *Orléans* geboren, werd door den kardinaal POLUS naar *Rome* beroepen, om aan de Latijnsche vertaling der Grieksche schrijvers te arbeiden. Zijne zeldzame kunde, en de zachtheid van zijnen omgang, verwierven hem de vriendschap van dien kardinaal en van al de beroemde mannen van *Italië*. Na met roem op de kerkvergadering van *Trente* te zijn verschenen, kwam hij

in *Frankrijk* terug, alwaar hij groot-vikaris van *Noyon* en *Orleans*, en later dom-heer van *Reims* werd. Hij overleed in die stad in 1584. HERVET bezat meer vlijt dan begaafdheid, en meer kunde dan smaak. Men heeft van hem eene menigte werken: 1.º Twee latijnsche *Redevoeringen* in de kerkvergadering van *Trente* uitgesproken. In de eerste dringt hij op de noodzakelijkheid aan, om de kerkelijke tucht te herstellen; in de tweede handelt hij over de geheime huwelijken. — 2.º *Verhandeling over de onlusten van het jaar 1562 in Frankrijk*. — 3.º *Werken over de wederleggende godgeleerdheid*, en *vertalingen* der kerkvaders. — 4.º Eene slordige *vertaling* der kerkvergadering van *Trente*. Zijne Fransche vertalingen kunnen niet meer gelezen worden, wyl de taal verouderd is; maar de latijnsche hebben derzelve waarde behouden. Behalve de *memoriën* van NICERON, kan men over HERVET raadplegen, de *Lofrede der geleerden* door TREISSIER en de aantekeningen van LANONNOYE, in de nieuwe uitgave der *Bibliotheek van la Croix du Maine*.

HERVEY (JAMES), de zoon van een' Anglikaansch predikant, en zelf leeraar te *Hardingstown*, in het graaf-

schap *Northampton*, in 1714; den 23 December 1758 overleden, is niet minder in *Frankrijk* dan in zijn vaderland bekend, door zijn *Dichtstuk over de graven*, en zijne *Overwegingen*. Deze schriften dragen den stempel eener wijze en heilzame zwaarmoedigheid, die, zonder de genietingen des aardschen levens te storen, de ziel aan een gelukkiger en duurzamer leven herinnert. Men vindt in dezelve eene gevoelige overeenkomst met de *Nachtgedachten* van YOUNG. Dezelve hebben in *Engeland* eenen verbazenden opgang gemaakt, en meer dan vijftien uitgaven gehad. HERVEY, de zanger en vriend der christelijke weldadigheid, werd van zijne gemeentenaren bemind, om welke hij zich van allen eigendom ontblootte. Hij bezat alle deugden, welke men buiten de ware godsdienst, welke men wil, dat hij heimelijk zou [zijn] toegedaan geweest, kan hebben; maar men heeft zich wel gewacht zulks in zijne zeer breedvoerige levensbeschrijving te zeggen, welke men aan het hoofd der aangevoerde werken vindt. Nog heeft men van hem: *Aanmerkingen op de brieven van BOLYNGROKE*, 1753, in 8. vo; en *Zamenspaaken en Brieven over verschillende onderwerpen*, 1755, 3 dl.ⁿ, in 8. vo

HERVIEUX DE LA BOISSIÈRE
(SIMON). — Zie BOISSIÈRE.

* **HERVILLY** (LODEWIJK KAROL graaf van), te *Parijs*, in 1755 geboren, sloeg de loopbaan der wapenen in. Hij diende in 1779, in *Amerika*, als tweede luitenant in het regiment der marine. Hij onderscheidde zich in dezen veldtocht, en verkreeg kort na zijne terugkomst, het regiment van *Rohan-Soubise*, welks standaard hij moediglijk tegen de revolutionairen verdedigde, die zich in 1789 van denzelven wilden meester maken. In het volgende jaar werd hij tot kolonel der constitutionele garde van LODEWIJK XVI. benoemd, en later tot veldmaarschalk. Deze rang verschaftte hem de gelegenheid, om zijnen ijver en zijne werkzaamheid in de verdediging van zijnen vorst aan den dag te leggen. Op den 20 Junij 1792 waakte hij met den maarschalk DE MOUCHY, voor de veiligheid van LODEWIJK XVI., en op den noodlottigen dag van den 10 Augustus, wilde hij andermaal dezelfde eer hebben, hij verliet hem geenen oogenblik, en hij was het, die door den koning belast werd, den Zwitsers het bevel te brengen, hun vuur te staken. Toen hij zijnen vorst in de gevangnissen des tempels zag opgesloten, stak d'HERVILLY naar *Engeland* over,

alwaar hij een fransch regiment aanwierf. In 1795 landde hij den 27 Junij aan het hoofd der eerste afdeeling van het corps der uitgewekenen in *Bretagne*, maakte zich meester van *Carnac*, en vervolgens van het fort *Penthièvre*, waarvan de bezetting zich onder zijne standaards schaarde. Maar hij kon zich met den heer DE LA PUISAYE, eenen anderen bevelhebber van den veldtocht in *Bretagne* niet verstaan, en weigerde, om voorwaarts te trekken, ten einde zich niet van de bescherming des smaldeels te verwijderen. Den 5 Junij verliet hij *Carnac*, en week naar het schier eiland *Quiberon*, alwaar hij bijna gelijktijdig door den generaal HOCHÉ ingesloten werd. Men kondigde eene bezending van duizend manschappen aan, door den Heer DE SOMBREUIL aangevoerd; maar, om onbekende redenen, verzette d'HERVILLY zich tegen de ontschepping dezer afdeeling. Men heeft beweerd, dat zulks was, om alleen de eer van den slag te hebben, dien hij op het punt stond, van aan de Republikeinen te leveren. Volgens de verklaringen, welke hij voor zijn overlijden heeft gegeven, zette hij enkel daarom zijnen aanval met drift door, en weigerde hij versterking afte wachten, in de hoop van den vijand te overrompelen. De generaal

HOCHE hield de hoogten van *Sainte-Barbe* bezet. De Heer DE VAUBAN, die in eene der havens van *Quiberon* was ontscheept, moest aan het hoofd der *Chouans*, de Republikeinen in den rug vallen, terwijl d'HERVILLY hem *en front* zoude aantasten: maar DE VAUBAN was genoodzaakt eenen grooten omweg te nemen; de seinen, welke hij gaf, werden door d'HERVILLY niet begrepen, en deze moest alleen de geheele krachtinspanning van het Republikeinsche leger verduren. Zijne troepen werden met een groot verlies geslagen, en hij zelf werd doodelijk gewond. Hij toonde intusschen den grootsten moed, en verliet het slagveld niet, dan nadat hij het overschot van zijn leger in goede orde den aftogt zag kiezen. Hij werd aan boord van een Engelsch frégat gebragt, dat hem naar *Engeland* overvoerde. Hij overleed te *Londen* den 14 November 1795. Men moet hem verwijten zijnen togt met vele onvoorzigtigheid en laatdunkendheid te hebben aangevoerd; maar men kan zijne regtschapenheid en zijne getrouwheid aan de geheiligde zaak, welke hij tot zijnen laatsten zucht verdedigde, niet genoeg prijzen.

HERWART (JOANNES GEORGE), kanselier van *Beijeren*,

in de 17.^e eeuw, was uit eene Patricische familie van *Augsburg* gesproten. Hij was een eigenzinnige geleerde, die de zonderlingste gevoelens aannam, en dezelve niet meer spitsvindigheid dan rede verdedigde. Men heeft van hem; 1.º *Chronologia nova et vera*, 1612 en 1626, 2 dl.ⁿ in 4.to — 2.º *Admiranda ethnicae theologiae mysteria propalata*, 1626, in 4.to Hij beweert er in, dat de winden, de met zeilsteen bestreken naald enz. de eerste goden der Egyptenaren zijn geweest, en dat men dezelve onder geheimzinnige namen aanbad. — 3.º Eene *Verdediging* voor keizer *LODEWIJK* van *Beijeren* tegen *BZOVIVS*.

HERZBERG. — Zie HERTZBERG.

HESBURN (JACOBUS), graaf van *Bothwel* in *Schotland*, had, volgens het algemeen gevoelen, deel aan den moord van HENDRIK, lord DARNLEY, die met MARIA, koningin van *Schotland* gehuwd was, en dien de Schotsche geschiedschrijvers, koning HENDRIK noemen. Hij had de vermetelheid zich meester te maken van de koningin, haar naar *Kunbar* te geleiden, en haar te noodzaken, met hem in den echt te treden. In regten betrokken, zou hij waar-

schijnlijk van den moord van HENDRIK overtuigd zijn geworden, indien de eerlooze MURRAY hem niet had doen ontsnappen, ten einde aan de koningin eenen beslissenden getuige harer onschuld te ontnemen. Hij liet hem vervolgens in eene nieuwe gevangenis in *Denemarken* opsluiten, in welke hij in 1577 overleed. HUME, ROBERTSON, en andere Protestantsche schrijvers hebben de koningin in de misdaad van BOTHWEL willen betrekken; maar CAMBLEN (of schoon een vriend van ELIZABETH, en hartstogtelijk tegen de Catholijken ingenomen) en alle onpartijdige en geleerde schrijvers, hebben getuigenis harer onschuld afgelegd. — Zie MARIA STUART en MURRAY.

HESHUSIUS (TILMANNUS), een godgeleerde van de Augsburgsche geloofsbelijdenis, meer bekend onder den naam van TILMANNUS, werd te *Wezel*, in 1526 geboren. Hij onderwees de godgeleerdheid in een aantal steden van *Duitschland*, en deed zich, door zijnen onrustigen, woelzieken en oproerigen geest bijna uit alle verbannen. Hij overleed in 1588, en heeft nagelaten: 1.° *Commentariën* op de Psalmen, in fol.; 2.° op *ISAÏAS*, in fol.; 3.° op al de Brieven van den heiligen PAULUS, in 8. vo — 4.° *Eene Verhandeling over*

het avondmaal en de regtvaardigmaking, in fol. — 5.° *Errores quos romana ecclesia furenter defendit*. Deze verhandeling van eenen dólzinnige, is niet ligtelijk te vinden. Dezelve werd te *Frankfort*, 1577, in 8 vo gedrukt. — 6.° Hij heeft ook verscheiden werken nagelaten, waarin men weinig orde en nog minder oordeel onderscheidt.

HESICHIOUS. — Zie HESYCHIUS.

HESIODUS, een Grieksch dichter, te *Cuma Æolica* geboren, en te *Ascra* in *Beotië* opgevoed, was, volgens het algemeen gevoelen, een tijdgenoot van HOMERUS. Hij was de eerste, die in dichtmaat over de landbouwkunde schreef. Hij gaf aan zijn gedicht den titel van *de Werken en de dagen*, wijl de kunst en de bebouwing der aarde vorderen, dat men naauwkeurig de tijden en seizoenen in acht neme. HESIODUS meer dichter dan wijsgeer, teekende er, even gelijk onze almanakmakers, de gelukkige en ongelukkige dagen in aan. Hij doormengt de voorschriften tot den landbouw, met lessen voor het levensgedrag. Dit dichtstuk heeft aan VIRGILIUS tot voorbeeld gediend, ter vervaardiging zijner *Landgedichten*, zoo als hij zulks zelf getuigt. De overige werken

van HESIODUS, zijn de *Theogonie*, of de *Geslachtlijst der Goden* en het *Schild van HERCULES*. Het eerste dezer voortbrengselen heeft niets groots, dan deszelfs onderwerp. Het is eene soort van dichtstuk zonder kunst, zonder vinding en zonder andere bevalligheid, dan die, welke aan de middelbare schrijfwijze eigen is; want in dat vak bekleedde HESIODUS den eersten rang: *Datur ei palma in medio dicente genere* (QUINTIL., lib. 1. c. 5.). Dit werk bij die van HOMERUS gevoegd, moet als de handvesten en het zekerste gedenkstuk beschouwd worden, van de *theologie* der ouden, en van het gevoelen, hetwelk zij van hunne goden hadden. Het 2.^e werk van den Grieksch-dichter, is een aan een grooter werk ontleend stuk, waarin men wil, dat HESIODUS de heldinnen der oudheid zou gevierd hebben. Men heeft zulks het *Schild van HERCULES* genoemd, wijl het geheel over de beschrijving van dat schild loopt, waarvan de dichter een bijzonder voorval verhaalt. HESIODUS is minder grootsch, minder verheven dan HOMERUS; maar zijne dichtkunde is op die plaatsen, welke voor sieraden vatbaar zijn, opgesmukt. De uitgave van HESIODUS, Amsterdam, 1667, in 8.vo, en

1701, 2 dl.n in 8.vo, welke zich bij de schrijvers, *cum notis variorum* aansluiten, worden geacht; maar de beste is die van Oxford, 1737, in 8.vo Men vindt dezen dichter ook in de *Poetæ greci minores*, Cambridge, 1684, in 8.vo [HESIODUS schreef ook nog andere dichtstukken, waarvan er enkel nog fragmenten en de titels bestaan, zoo als van het *sterrekundige jaar*, de *Héroïden*, den *Omtrek der Aarde*, het *Bruiloftsdicht van THETIS en PELEUS*, enz. enz.]

HESNAULT. — Zie HENAUT.

HESPERIDEN, dochters van HESPERUS. Zij waren drie zusters en derzelver namen waren ÆGLÉ, ARETHUSA en HESPERETHUSA. Zij bezaten eenen schoonen tuin, vol goudappels, en door een draak bewaakt, dien HERCULES doodde, toen die held in den tuin wilde doordringen. [Volgens eenige schrijvers was de tuin der HESPERIDEN, een der *Kanarische Eilanden*, die om derzelver vruchtbaarheid beroemd zijn, en de draak een der vuurspuwende bergen, welke zich aldaar bevonden, en die uitdoofde].

HESPERUS, zoon van JAPHET en broeder van ATLAS. Hij had drie dochters, die men de *Hesperiden* noemt,

en hij werd veranderd in eene ster, *Phosphorus* genoemd, wanneer zij den opgang der zon vooruitgaat, en *Hesperus*, wanneer zij na derzelve ondergang schijnt. Zij is de planeet *VENUS*.

HESSELS (JOANNES), doctor en hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de universiteit van *Leuven*, waarvan hij het sieraad was, was in die stad in 1522 geboren. Hij werd met *Baïus* naar de kerkvergadering van *Trente* gezonden. In *Leuven* teruggekeerd, overleed hij aldaar in 1566. Hij is beroemd: 1.° door een aantal Werken over de godgeleerdheid. — 2.° Door *Commentariën* op den heiligen *MATTHEUS*, in 8. vo, den *eersten Brief aan TIMOTHEUS*; den *tweeden van den heiligen PETRUS*, en den *eersten van den heiligen JOANNES*, in 8. vo — 3.° Door eenen uitmuntenden *Catechismus*, *Leuven*, 1695, in 4. to, die geene eenvoudige ontwikkeling der Catholijke leerstellingen, maar eene volledige leerstellige en zedelijke godgeleerdheid is, met vele onderscheiding uit de kerkvaders en voornamelijk uit den heiligen *AUGUSTINUS* gepat. *HENDRIK GRAVIUS*, eerste uitgever van dit werk, schrapte er al datgene van uit, wat naar het *Bajanismus* rook. De schrijver schitterde niet door wel sprekendheid; maar zijn oor-

deel was bondig, en de onderwerpen, welke hij behandelde, werden zorgvuldig door hem beoefend.

HESYCHIUS, een Grieksche taalkundige, is, volgens sommigen, dezelve als *Hesy-chius*, patriarch van *Jeruzalem*, in 609 overleden. Men heeft van hem een uitmuntend *Grieksch Woordenboek*, waarvan de eerste uitgave, in 1514 in het licht verscheen, en dat later op nieuw is in het licht gegeven door *JOANNES ALBERTI* en *DAVID RUHNKENIUS*, in 1746 en 1766, 2. dl. in fol. — Het is, volgens het oordeel van *CASAUBON*, het geleerdste en nuttigste van alle dergelijke werken der oudheid. — Men moet hem niet verwarren met *Hesy-chius* van *Milete*, van wien men eene *Geschiedenis* heeft dergenen, welke zich door hunne kunde onderscheiden hebben, in het Grieksch en Latijn, *Antwerpen*, 1572, en *De originibus Constantinopolitani*, door *MEURSIUS*, in het licht gegeven, 1613.

HETZER (LODEWIJK), een *Beijer*, en beruchte *Sociniaan* der 15. e eeuw, die den *Bijbel* in het *Hoogduitsch* vertaalde. Hij werd in dien arbeid ondersteund door *JOANNES DENCK*, een *Sociniaan*er zoo als hij. De stipte vernietiging dezer vertaling, uit hoofde der dwalingen,

welke dezelve bevat, heeft haar zeer zeldzaam gemaakt. Dezelve werd te *Worms*, in 1529 in fol. gedrukt.

HEURNIUS of VAN HEURN (JOANNES), te *Utrecht*, in 1543 geboren. Na uit de hulpbronnen zijne kunst, te *Parijs*, *Padua* en *Pavia* geput te hebben, verliet hij heimelijk *Italië*, welligt omdat hij eenig bewijs van Calvinismus had gegeven, en kwam in zijn vaderland terug, alwaar het niet lang duurde, of hij verklaarde zich voor die sekte. In 1581 werd hij naar *Leijden* beroepen, om eenen hoogleeraarstoel te bekleeden. Hij deed zulks met den grootsten roem, en was de eerste, die in die stad met lijken de ontleedkunde onderwees. Deze bekwame man overleed in 1601, aan den steen. Hij heeft veel geschreven. Het beste zijner werken is de *Verhandeling over de hoofd-ziekten*, in het Latijn, 1602, in 4.to Het overtreft zoo zeer zijne overige werken, als het hoofd zich boven de andere leden van het ligchaam verheft. Dit is ten minste het oordeel hetwelk JULIUS SCALIGER, zeer dikwijls overdreven, zoowel in zijne lofspraken als in zijne hekelingen er over velt. De overige voortbrengselen van dien geleerden arts, zijn: 1.º *Praxis medicinae nova*, *Leijden*, 1590, in 4.to — 2.º

Institutiones medic, *Leijden*, 1609, in 12.mo — 3.º *Verhandelingen over de Koortsen*, *Leijden*, 1598, in 4.to — 4.º *Verhandeling over de Pest*, *Leijden*, 1600, in 4.to — 5.º *Commentariën op HIPPOCRATES*, in 4.to HEURNIUS had HIPPOCRATES zoo dikwerf gelezen, dat hij hem geheel van buiten kende. Hij ging voor een even zoo beschaafd als geleerd man door, die, met eene nauwkeurige ervarenheid in de geneeskunde, die in de schoolne letteren paarde. De verzameling zijner werken werd te *Leijden*, in 1658, in fol. in het licht gegeven. — Zijn zoon OTTO, te *Utrecht*, in 1577 geboren, verving zijnen vader in het hoogleeraarsambt der geneeskunde te *Leijden*, alwaar hij gedurende 30 jaren onderwees. Hij overleed in 1652. Men heeft van hem: *Antiquitatum philosophiae barbaricae libri II*, *Leijden*, 1600, in 12.mo Dit is eene geschiedenis van de wijsbegeerte der ouden, of liever eene compilatie van wijdloopige en talrijke aanhalingen der ouden.

* HEURTELOUP (NICOLAAS), een beroemd militaire heelmeeester, werd te *Tours* den 26 November 1750 geboren. Zijne ouders arm zijnde, namen verscheidene weldadige personen op zich, om in de kosten van zijne opvoeding te voorzien. Onder deze

personen, aan welke hij zijn geluk en zijnen roem te danken had, was eene liefdadige zuster, AGATHA BOISSY genaamd, in de heilkunde zeer ervaren. Zij onderwees hem de beginselen van de kunst, leerde hem tanden trekken, aderlaten en de planten kennen. Deze zuster hem in weinig tijds bekwaam gemaakt hebbende, om als geneeskundig leerling opgenomen te kunnen worden, vertrok hij in deze hoedanigheid in 1770 naar *Corsika*. Zonder de studien van zijnen staat te vergeeten, legde HEURTELOUP, zich in dat land op de Italiaansche taal en letterkunde, en de muziek toe, die eene uitspanning zijner werkzaamheden waren. In 1781 bekwam hij den post van Chirurgijn-majoor over de hospitalen van *Corsika*, en ging vier jaren later in denzelfden rang tot het hospitaal van *Toulon* over. In 1792 tot raadgevend chirurgijn van de legers van het zuiden en van de kusten benoemd zijnde, werd hij in het volgende jaar tot lid in den gezondheidsraad verheven. Het was in dezen post, dat hij zich als een bekwaam heelmeeester, wijs bestuurder en als een verlichte vriend der menschheid, toonende, het brevet ontving van eersten heelmeeester der Fransche legers, dat men hem in September 1800 ver-

leende. In 1800 tot het groote leger geroepen, om den heer PERCY te vervangen, maakte hij zich deze keus waardig en wandelde in dezelfde voetstappen van zijnen voorganger. BONAPARTE, die niet onkundig kon zijn, hoe nuttig de talenten zoo als die van den heer HEURTELOUP voor de legers waren, gaf hem de orden van het legioen van eer, en beschonk hem vervolgens met den titel van vrijheer. In eender korte tusschenpoozingen van vrede, welke in dit krijgsvuchtig tijdvak plaats hadden, kwam de heer HEURTELOUP te *Parijs*, waar hij door eenen aanval van beroerte getroffen werd, die hem den 27 Maart 1812 in het graf sleepte. Hij werd bemind door het geheele leger en bijzonder door zijne ambtgenooten, die hem een uitstekend bewijs van hunne achting en toegenegenheid gegeven hadden, door te *Weenen* na de intrede der Fransche troepen in die stad eenen gedenkpenning te doen slaan, om de deugden en de talenten van hunnen chef te eeren. De heer HEURTELOUP heeft nagelaten: 1.º *Précis etc.* (Kort begrip over de doodskrampen der volwassenden), *Parijs*, 1792, in 8.vo — 2.º *Rapport etc.* (Verslag der genees- en heilkundige Commissie te *Milane* gevestigd, of uitkomst der waarnemingen en proef-

nemingen over de koepok-
 enting), *Parijs*, 1802, in
 8.vo, uit het Italiaansch met
 aanteekeningen vertaald. Dit
 werk is verrijkt met geleer-
 de aanmerkingen van den
 vertaler, en hij droeg het
 op als eene hulde zijner er-
 kentelijkheid aan de eer-
 waardige zuster AGATHA BOIS-
 SY. — 3.º *De la nature des*
fièvres etc. (Over den aard
der koortsen en de beste
wijze om dezelve te behan-
delen), uit het Italiaansch
 vertaald, door den doctor
 GIANVINE, *Parijs*, 1808, 2
 deelen in 8.vo De vertaler
 heeft er belangrijke aanmer-
 kingen over het geneeskun-
 dig gebruik van het koude
 water, over de besmetting
 en over de oefening van de
 militaire geneeskunde bijge-
 voegd. — 4.º *Notice etc.*
(Levensschets van MANNES.)
 — Chirurgijn der marine,
Berlijn, 1808, een klein
 werkje in 8.vo Hij is de uit-
 gever van het volgende werk
 geweest, waarbij hij eene
 voorrede en aanteekeningen
 gevoegd heeft. — 5.º *In-*
struction etc. (Onderrigt
over de aankweeking en de
inzameling des beetwortels,
om er op eene spaarzame
wijze de sijroop en de sui-
ker uit te verkrijgen), door
 C. J. ARCHARD, uit het hoog-
 duitsch vertaald, door CO-
 PIN, *Parijs*, 1812, in 8.vo
 met pl. HEURTELOUP heeft
 aan verscheidene tijdschrif-
 ten artikels geleverd, voor-

namelijk aan het geneeskun-
 dig dagblad. Hij was me-
 dewerker van het genees-
 kundig woordenboek der we-
 tenschappen en hij heeft in
 handschrift eene volledige
 verhandeling der gezwellen
 nagelaten.

HEUSSEN (HUGO FRANCIS-
 CUS VAN), den 26 Januarij
 1654 te 's Gravenhage gebo-
 ren, begaf zich in de con-
 gregatie van het Oratorium,
 waarin hij gevoelens putte,
 die weinig met de leer der
 Catholijken strookte. Hij
 vestigde zich vervolgens te
 Leyden, bouwde er eene pas-
 torie, waarin men zegt, dat
 de beruchte JOANNES NEER-
 KASSEL, vikaris in de Ver-
 eenigde Nederlanden, meer
 bekend onder den naam van
 bisschop van Castorië, pa-
 triarch der janseniste kerk,
 tot kort voor zijnen dood ver-
 borgen bleef. NEERKASSEL
 had van HEUSSEN, dien hij
 zijnen TIMOTHEUS noemde,
 tot zijnen opvolger bestemd;
 doch deze benoeming was
 zonder uitwerksel. Geduren-
 de de reis van P. CODDE,
 den opvolger van NEERKAS-
 SEL, naar Rome, werd VAN
 HEUSSEN tot bijzitter van het
 vikariaat van Utrecht be-
 noemd, en ontwikkelde al-
 les, wat de bitterste dweep-
 zucht hem kon ingeven, om
 den opstand tegen den hei-
 ligen Stoel te ondersteunen.
 Hij overleed te Leyden den
 14 Februarij 1719. Er be-

staat van hem: 1.° *Historia episcopatum foederata Belgii*, Leyden 1719, 2 dl.ⁿ in fol., met pl. — 2.° *Batavia Sacra*, Brussel, 1714, in fol., met pl. Dit is de geschiedenis der apostolische mannen, die in de Noord-Nederlandsche gewesten het geloof geplant, of hetzelfde door hunne deugden hebben doen uitschitteren; hij blijft niet ten achteren, om er de heiligen zijner partij bij te voegen. Hetzelve is in het Vlaamsch vertaald, *Antwerpen*, 1715, 3 dl.ⁿ in 8.vv. VAN RHIJN heeft de beide werken in het Nederduitsch vertaald [onder dezen titel: *Kerkelijke Historie en Oudheden der zeven Vereenigde Provinciën*, 6 dl.ⁿ in fol., *Leyden*, 1725].

HEUTERUS (PONTUS), een geschiedschrijver, te *Delft* in 1535 geboren, werd kanonik te *Gorinchem*. Met de meeste religieuzen en geestelijken dier stad, werd hij in 1572, door de ketters in eene gevangenis geworpen: over zijne godsdienst ondervraagd zijnde, scheen hij te wankelen, en gaf door zijne antwoorden, den ketters eenige hoop, dat hij zich zou laten overhalen. Door dit middel aan hunne woede ontsnapt, werd hij in vrijheid gesteld, maar dadelijk verklaarde hij zich openlijk als Catholijk, en volhardde tot op het einde zijner dagen in het geloof zij-

ner vaderen. Hij werd vervolgens kanonik van *Deventer*, daarna pastoor van het ziekenhuis van den H. JOANNES te *Brussel*, en eindelijk pastoor en kanonik van *Sint-Truijen*, alwaar hij den 6 Augustus 1602 overleed. Men heeft van hem: 1.° *Rerum burgundicarum*, lib. VI., *Antwerpen*, 1583, in fol. De getrouwheid dezer geschiedenis, en de ongekunstelde en vloeiende stijl, doen dezelve op prijs stellen. De schrijver heeft veel licht verspreid over de geslachtregisters van het huis van *Bourgondië*, en van eenige andere. — 2.° *Rerum belgicarum*, lib. XV., *Antwerpen*, 1598, in 4.to. De Geschiedenis is volgens goede gedenkschriften vervaardigd; zij begint met 1477 en eindigt met 1564. Hij heeft nog andere werken in het licht gegeven, onder welke men onderscheidt *Verhandelingen* over de ligging en de grenzen der romeinsche volkplantingen in de *Nederlanden*, over de munten der Hebreërs, Grieken en Latijnen, over de afstandsmetingen der zelfde volken, over de woordgrondingen van eenige eignamen der Duitschers, waarin hij bewezen heeft, dat hij bijna niet de minste kennis van de tautonische taal had, en eindelijk eene soort van verdediging der onechte kinderen, die hem niet grootelijks tot

eer heeft verstrekt; welligt dat zijne geboorte aanleiding tot deze verhandeling heeft gegeven. De meeste dezer werken zijn in het licht gegeven onder den titel van *Opera historica*, enz., *Leuven*, 1651, in fol.

* HEUTZEL (JOANNES), een beroemd hoogleeraar van de hoogeschool te *Parijs*, in 1644 te *Saint-Quentin* geboren. Naar hetgeen ons GAUTHIER berigt, was het ROLLIN, die HEUTZEL op het collegie van *Beauvais* plaatsde, beroemd door de bijeenkomsten, die de bekwaamste mannen van dat tijdvak hielden, zoo als ROLLIN, de abt ASFELD, CREVIER, aan welken wij de uitmuntende uitgave van TITUS LIVIUS, in 6 deelente danken hebben, in 1735 en de volgende jaren uitgegeven. HEUTZEL was bij deze bijeenkomsten tegenwoordig, waarvan het voornaamste doel was de moeilijkste gedeelten van dien Latijnschen geschiedschrijver uitteleggen. Eene dier doorslaandste bewijzen van de verdiensten van HEUTZEL, is de lof, dien CREVIER hem in zijne voorrede van *Titus Livius* toezwaait, waarin men de volgende zinsnede leest. »Ik kan mij niet onthouden om over den heer JOANNES HEUTZEL te spreken, dien alle weldenkenden moeten betreuren; een treurige dood heeft hem mij ont-

rukt op den oogenblik, waarop ik de hand aan dit werk legde: hij was bekend door zijne kunde, door zijnen ijver en door het onuitputtelijk geduld met hetwelke hij zich toelegde, om alle moeilijkheden te onderzoeken en te verklaren; het is te vergeefs dat ik hem loftuitingen geef, want zijne kunde en zijne uitmuntende kleine stukjes, bevelen hem der algemeene achting genoeg aan." LODEWIJK XV. gaf den 8 Augustus 1720 een voorregt van vijftig jaren aan de hoogeschool van *Parijs*, om de voor de klasse noodige boeken, met of zonder aantekeningen, te doen drukken; en bijzonder eene reeks van Grieksche en Latijnsche schrijvers, in het geheel of gedeeltelijk, met aantekeningen en een inhoudsregister, om dezelve verstaanbaarder te maken. Men verkoos HEUTZEL om aan deze uitgave te arbeiden, en hij kweet er zich zoo wel van, dat dezelve, zijnen reeds zeer wel gevestigden roem aanmerkelijk vermeerderde. De Latijnsche uitgaven moesten door die der Grieksche gevolgd worden, maar HEUTZEL kon zich er niet mede bezig houden; ROLLIN had hem in 1725 het plan der beide *Selectæ* verschaft, die de jeugd groot noodig had, om de gewijde en ongewijde geschiedenis wel te beoefenen.

HEUTZEL wijdde zich aan dat werk toe, en stierf weinig tijds na de uitgave van *Selectæ à Profanis*, den 14 Februarij 1728. Zijne boekerij was zoo wel zamengesteld, dat een zijner ambtsbroeders, om dezelve in het bezit te krijgen zich niet bedacht, om zich met eenen lijftogt van 400 franken, eene vrij aanmerkelijke som in dat tijdstip te belasten. Men heeft van HEUTZEL: *QUINTI-CURTII RUFII de rebus, ALEXANDRI Magni historiarum libri decem, ad usum scholarum universitatis parisiensis, Parisiis, J. QUILLAU, L. COFFIN en S. DESAINT, 1720, in 12.mo van 479 bladzijden zonder het inhoudsregister, dat negen bladzijden beslaat. Deze uitgave is verscheiden malen gedrukt. De meeste aantekeningen zijn uit QUINTECURCE ad usum delphini ontleend. Wij moeten hierbij aanmerken, dat de kleine uitgave, welke sedert 1770 in de klassen, die der hoogeschool vervangen heeft, en die den naam van den abt VELART draagt, niets dan de aantekeningen van HEUTZEL aanbiedt, van welke de nieuwe uitgever diegene weggelaten heeft, die hij meende te moeten overslaan. Het inhoudsregister is hetzelfde als dat van HEUTZEL. In zijne uitgave van HOMERUS, maakt de heer VELART, in eenen brief van*

den beroemden kenner der Grieksche taal MACKLAND, evenzeer gebruik van de aaneengeschakelde aanmerkingen.— 2.º *Orationes ex SALUSTII CURTII et TACITI historiis etc. Parisiis. QUILLAU* herinnert in een voorbericht aan den *Quintus Curtius*, het vorige jaar uitgegeven, dien men zonder twijfel aan HEUTZEL te danken had. Verscheiden dergelijke verzamelingen waren die van HEUTZEL reeds voorafgegaan, te weten: de Benedictijner monnik dom JOACHIM PERIONNIUS had in 1542, 193. verhandelingen uit *Titus Livius* getrokken, uitgegeven. De beroemde boekdrukker HENDRIK ETIENNE, gaf in 1570 dezelfde verhandelingen uit, waarbij hij de schoonste redvoeringen der Latijnsche en Grieksche geschiedschrijvers had gevoegd, en JOB VERRATIUS gaf er in 1570 ook eene uitgave van in het licht, die in de 17^e eeuw verscheidene malen te *Parijs* en in *Holland* herdrukt werd. HEUTZEL door de universiteit belast, om deze stukken der oude welsprekendheid na te zien, vervaardigde er op nieuw al de korte inhoudten van, en vergeleek den tekst met de beste uitgaven; die van HEUTZEL deed de oude uitgaven vergeten. Eenige der uitgevers, die hem opgevolgd zijn, hebben gedeeltelijk het voorbericht van HEUTZEL veranderd, maar

men heeft hun daarentegen eene algemeene en alphabetische lijst der verhandelingen te danken, zoo als in de *Stéréotype*-uitgave van HERHAN, *Parijs*, 1810. — 3.º *Selectæ è veteri testamento historicæ ad usum eorum qui linguæ latinæ rudimentis imbuuntur*, *Parisiis*, J. ETIENNE, 1726, 2 dl.ⁿ in 12.mo, uit het Fransch vertaald, *Parijs*, 1764, in 12.mo — 4.º *Selectæ è profanis scriptoribus historicæ quibus admista sunt varia honestè vivendi præcepta ex scriptoribus iisdem de prompta*, *Parisiis*, J. ETIENNE, 1727, 2 dl.ⁿ in 12.mo HEUTZEL had voor zijn overlijden dit werk verbeterd, dat in 1729 en 1732 herdrukt werd. Desniettemin hebben zijne uitgaven een groot gebrek: onder voorwendsel van eene grootere duidelijkheid, zijn de oorspronkelijke teksten verkort, in wanorde, veranderd, verzwakt en verminkt. Het is het billijke verwijt, dat de geleerde GAUTHIER in zijnen TERENTIUS en zijnen CICERO aan de uitgevers doet. JOANNES ECHARD KAPPIUS, hoogleeraar te *Leipzig*, herstelde in 1728, in eenen herdruk van de *Selectæ è profanis*, de oorspronkelijke aanhalingen. Zijne uitgave werd met verbeteringen te *Leipzig*, in 1734 in 12.mo uitgegeven, met een inhoudsregister; vervolgens in 1765

— 1777 — 1784. Al deze uitgaven zijn zeer gezocht. In die van den heer HEUTZEL, op nieuw te *Parijs*, door den boekverkooper MERLIN in 1805 uitgegeven, vindt men eene *geschiedkundige lijst der personen in dit werk aangehaald*, door den heer BERARD, oud *studie-censor* bij het collegie van *Poitiers*. Er verscheen eene Fransche vertaling van hetzelfde werk in het licht, onder den titel van *Selectæ è profanis, met zedelijke en geschiedkundige aanteekeningen, grootendeels uit de geschiedenis van Frankrijk ontleend* door KAREL SIMON, meester in de vrije kunsten aan de hoogeschool te *Parijs*, 1752 — 1754, 3 dl.ⁿ in 12.mo De beste Fransche vertaling van de verzameling van HEUTZEL is die van den heer BARRET, *Parijs*, BARBOU, 1781, in 12.mo Hoe begaafd HEUTZEL ook was, eene begaafdheid, die het verre van ons is hem te betwisten, had hij echter altijd ongelijk van in de *Selectæ* veranderingen te maken en den oorspronkelijken tekst te verminken, te meer daar het een studieboek voor de jeugd was. Men kan zich eenige vrijheden in eene verhandeling veroorloven om het oorspronkelijke op te helderen, maar de klassieke schrijvers in hunne eigen taal op nieuw uitgevende, is het niet ge-

oorloofd den tekst derzelve te verminken; men loopt als dan gevaar der bevordering van den kweekeling nadeel te doen, en den naam van schoolvos te krijgen. Ongewijfeld is HEUTZEL tot deze verschillende verklaringen bewogen geworden door eene overdrevenheid van ijver, maar men moet ook bekenen dat deze kwalijk begrepen ijver, niet aan het doel beantwoordde dat men zich voorgesteld had, dat niet alleen was om de gedachten, maar ook, om den stijl en vooral de taal der Latijnsche klassieke schrijvers wel te doen kennen.

HEVELKE (JOANNES), HEVELIUS, schepen en raadsheer van *Dantzic*, in die stad in 1611 geboren, en den 28 Januarij 1687 overleden, beoefende met het beste gevolg de sterrekunde. Hij ontdekte het eerste eene soort van waggeling in de beweging der maan, en verscheiden vaste sterren, welke hij ter eere van JOANNES III., koning van *Polen*, het *uitspansel van SOBIESKI* noemde. Zijne verdienste werd in *Europa* bekend. GASSENDI, BOULLAUD, pater MERSENNE, WALLIS, waren zijne vrienden, en LODWIK XIV. en COLBERT zijne weldoeners. Deze vorst deed hem eene aanmerkelijke gratificatie toekomen, en gaf hem later eene jaarwed.

de. Men heeft van dezen beroemden sterrekundige: 1.º *Selenographia, Dantzic*, 1617, in fol. Dit is eene beschrijving der maan, in welke hij deze planeet in gewesten heeft verdeeld. Hij had aan de vlakken dermaan de namen der beroemdste wijsgeeren willen geven; daar hij echter later eenen burgeroorlog vreesde, onder degehe, die vergeten zouden zijn geworden, paste hij er onze aardrijkskundige benamingen op toe; maar de benamingen van RICCIOLI hebben de overhand behouden. — 2.º *Machina caelestis*, door PRIOR, 1673. Onder dezen titel heeft HEVELKE de beschrijving der werktuigen geleverd, waarvan hij zich bij zijne waarnemingen bediende. Het 2.^e deel van dit werk, *Dantzic*, 1679, in fol., is zeldzaam. — 3.º *Tractatus de cometis*, 1668, in fol. Hij beweert hierin, dat de cometen door de uitwasemingen der zon en planeten worden voortgebracht. Hetgeen men echter van een vast en lijvig voortbrengsel moet verstaan, in plaats dat de ouden de cometen als voorbijgaande uitwasemingen beschouwden. ARGOLI, KEPLER, BACO, GALILEI, LA HIRE enz. zijn van hetzelfde gevoelen. Pater BERTHER van het *Oratorium*, de heeren MARIVETZ en GOUSSIER, komen nader bij het gevoelen der ouden, door de co-

meten als lichtgevende en voorbijgaande dwarlwinden te beschouwen: een gevoelen, door die cometen bekrachtigd, welke in zulke lage dampkringen verschijnen, dat men dezelve van uit het eenē land in het andere niet ontdekt: zoodanig is die, welke de beroemde JANELLUS TURRIANUS, ten tijde van KAREL V. in Spanje waarnam. (Zie CLAIRAUT, GUGLIELMINI). — 4.º *Uranographia*, 1698, in fol. — 5.º *De natura Saturni*, 1658. Men heeft gedenkpenningen te zijner eer geslagen, en twee koningen van Polen vereerden zijn observatorium met hunne tegenwoordigheid. [HEVELKE was niet alleen een sterrekundige, hij was ook in de teeken- en schilderkunst ervaren, en daarboven met verscheiden werktuigelijke kunsten bekend. Hij vervaardigde zelf de meeste zijner sterrekundige werktuigen. Zijne vrouw, die zijne kweekelinge was, was hem dikwerf in zijne berekeningen en waarnemingen behulpzaam. Hij had eene drukkerij aan zijn huis waarvan hij zich bediende tot de uitgave zijner werken. In eenen brand werd dezelve met verscheiden zijner schriften, die nog niet het licht hadden gezien, eene proef der vlammen. Ondanks zijne studiën vervulde hij met naauwgezetheid

zijne burgerlijke bedieningen. Hij was tien malen raadsheer en redenaar, zes malen staatsregter, en geen zijner vonnissen is ooit verbroken.]

HEVIN (PETRUS), advokaat bij het parlement van *Bretagne*, te *Rennes*, in 1621 geboren, overleden in 1692; schitterde in de pleitzaal en in het kabinet. Men heeft van hem eenige werken: 1.º *Consultatien en aanmerkingen over de landsregten van Bretagne*, in 4.to; *Rennes*, 1736 en 1743, in 4.to — 2.º *Vraagstukken en ondernemingen betreffende leenroerige onderwerpen*, met betrekking tot hetzelfde landregt, enz.

HEYENDAL (NICOLAAS), in 1658, te *Walhorn*, in het hertogdom *Limburg* geboren, begaf zich, na zijne *humaniora* te *Aken* volbragt te hebben, naar *Italië*, om er zijne studiën voort te zetten; maar op weg door Venetiaansche soldaten aangehouden zijnde, was hij genoodzaakt, om bijna 4 jaren onder hen, op het eiland *Corfu* te dienen. Hij keerde vervolgens naar *Walhorn* terug, en kwam aldaar aan, op denzelfden dag, dat zijne moeder, op een zeer omstandig berigt van zijn overlijden, voor heft eene plegtige uitvaart liet houden, bij welke hij tegenwoordig was, zonder te we-

ten dat dezelve zijner ziele-
rust werd opgedragen. Hij
werd in 1684 regulier kano-
nik van den heiligen Au-
GUSTINUS, in de abdij van
Rolduo, in welke de tucht,
ten naaste bij, volgens de
constitutiën der congregatie
van de heilige GENOVEVA,
juist hersteld was; hij on-
derscheidde zich aldaar door
de regelmatigheid en zacht-
heid zijner zeden, onderwees
er de godgeleerdheid en de
heilige Schrift, werd in 1712
tot abt verheven, en over-
leed den 5 Mei 1733. Hij
heeft verscheiden werken na-
gelaten: 1.° *Kerkelijke brie-
ven over het leven en de
plichten van de bedienaars
der kerk*, in het Latijn,
Luik, 1703, in 12.mo — 2.°
*Regtzinnigheid des geloofs
en der leer van den abt en
de reguliere kanoniken van
den H. AUGUSTINUS, in de
abdy van Rolduo*, enz., in
het Latijn en Fransch; en
eenige andere *Schriften* in
het Latijn, over het stuk
van *genade*, volgens de grond-
beginselen der universiteit
van *Leuven*, 1710, 1712 en
1714. — 3.° *Eenige Latijn-
sche en Fransche Memoriën*,
1728, over onderwerpen van
staatskunde en regtsmagt.

HEYLLEN (PETRUS), kano-
nik en onder-deken van
Westmunster, in 1600, te
Burford, in het graafschap
Oxford, uit eene adellijke
familie geboren, maakte zich

bekwaam in de aardrijkskun-
de, geschiedenis en godge-
leerdheid. Hij werd gewoon
kapellaan des konings, kano-
nik van *Westmunster*, en
predikant van *Heresford*;
maar gedurende de burger-
oorlogen werd hij van alde-
ze posten beroofd. HEYLLEN
leefde echter tot de herstel-
ling van KAREL II., en ver-
gezeldt dien vorst, bij zijne
krooning als onder-deken van
Westmunster. Hij overleed
in 1663, en heeft nagelaten:
1.° eene *Wereldbeschrijving*,
1703, in fol. — 2.° *Eene
Geschiedkundige ontwikke-
ling van het symbolum der
apostelen*, 1654, in fol. —
3.° *Leven van den bisschop
LAUD*, in fol. — 4.° *De
Hervorming van de kerk van
Engeland*, 1674, in fol. —
5.° *Geschiedenis van den ab-
bat*, in 4.to — 6.° *Die der
Presbyterianen*, in fol. —
7.° *Geschiedenis der tienden*,
in 4.to; en andere werken
in het Engelsch.

† HEYNE (CHRISTIAAN GOTTLÖB), een uitstekende ge-
leerde, werd den 25 Septem-
ber 1729, te *Chemnitz*, in
Saksen, geboren, werwaarts
zijn vader, die een arme
linneweyer was, wegens de
godsdienstige onlusten, ge-
vlugt was. Tot in den man-
nelijken ouderdom had HEY-
NE met de drukkendste om-
standigheden te worstelen.
Zwaar viel het hem het noo-
dige bij een te brengen, om

in de latijnsche taal onder-
 rigt te bekomen. Nadat hij
 van 1741 tot 1748 het *ly-*
ceum te *Chemnitz* bezocht
 had, trok hij naar de hooge
 school van *Leipzig*, alwaar
 hij, ten einde een bestaan te
 vinden, de studie der regts-
 geleerdheid koos, en daarbij
 altijd zijne lievelings studie,
 de oude talen en de klassi-
 sche letterkunde voortzette.
 In 1753 werd hij met eene
 jaarwedde van 100 *Thalers*
 als copijst bij de bibliotheek
 van den graaf van Brühl
 aangesteld. In deze hoedan-
 igheid leefde hij tot het
 uitbarsten van den zevenja-
 rigen oorlog, die hem van
 zijne bediening beroofde. Hij
 had in den tusschentijd zijnen
TIBULLUS en zijnen *EPIC-*
TETUS in het licht gegeven,
 die beide zijnen roem buiten
 's lands bevestigden, en waar-
 door hij ook met WINKEL-
 MANN in kennis is gekomen.
 Op aanbeveling van RABE-
 NER, werd hij in 1759 gou-
 verneur bij den broeder van
 mevrouw VON SCHÖNBERG,
 dien hij naar de hooge school
 van *Wittenberg* vergezeld.
 In 1763 ontving hij eindelijk
 op aanbeveling van RÜNKEN-
 DEN post van professor in de
 welsprekendheid, in de plaats
 van GESNER, te *Göttingen*,
 waar hij weldra ook eerste
 bibliothekaris en hofraad
 werd. Door zijne talrijke
 programma's, welke in zij-
 ne *Opusculis academicis* ver-

zameld zijn, heeft hij bewijs
 gegeven van de vlugheid en
 sierlijkheid van zijnen latijn-
 schen stijl, en bijzonder door
 zijne deelneming aan de *ge-*
lehrten Anzeigen van Göt-
tingen, over welke hij se-
 dert 1770 het opzigt had;
 door zijne talrijk bezochte
 collegien, waarin hij de
 vruchten zijner diepe studie
 en de Grieksche en Romein-
 sche oudheden aan zijne toe-
 hoorders mededeelde; door
 zijne uitgaven en verklarin-
 gen van klassieke schrijvers,
 en eindelijk als directeur van
 het letterkundig seminarie te
Göttingen, uit welke onder
 zijn bestuur vele beroemde
 letterkundigen te voorschijn
 kwamen, heeft hij zich on-
 beschrijfelijke verdiensten
 voor het vaderland en voor
 de geheele beschaafde we-
 reld verworven. Zijne groot-
 ste verdienste is ongetwij-
 feld der waren geest der let-
 terkundige studie aangetoond
 te hebben. Hij verplaatste
 de oudheidkunde en de klas-
 sische letterkunde uit de
 scholen in de kringen der
 beschaafde wereld, wyl het
 hem om de beoefening der
 taal niet als hoofdzaak, maar
 slechts als middel te doen
 was, om in den geest der
 oudheid in te dringen, en
 dezelve met al hare verdwe-
 nen heerlijkheden aan het le-
 vende geslacht weder als voor
 de oogen te tooveren. Na
 een leven vol nuttige werk-

zaamheden, welke bijzonder voor de hooge school van *Göttingen* weldadig werkte, overleed HEYNE den 14 Julij 1812, aan eene zinkingberoerte. Zijn schoonzoon HEEREN heeft ons zijne levensschets geleverd. (*Göttingen*, 1813.) Van zijne klassieke uitgaven vermelden wij nog, behalve de reeds genoemden, de uitgave van *VIRGILIUS* en zijne groote uitgave van *HOMERUS*, die helaas onvoltooid is gebleven.

† HEYNS (ZACHARIAS), was de zoon PETER HEYNS, een schoolmeester te *Antwerpen*, en werd aldaar in 1570 geboren. Zijn vader beoefende reeds de dichtkunst, of, zoo als men dat toen noemde, de kunst van *retorische*; doch zijn zoon overtrof hem ver in dichterlijke bekwaamheden en vernuft. Na den dood zijns vaders, in 1597 overgefallen, zette hij zich te *Zwolle* neder als boekdrukker, doch stierf waarschijnlijk te *Amsterdam*, in 1640. Men kent van hem: 1.° *Den Nederlandschen lustspiegel*, *Antwerpen*, 1599. — 2.° *Het praghttooneel van de gansche wereld*, *Antwerpen*, 1610. — 3.° *De werken van den edelen gheestrijcken WILLEM VAN SALUSTE*, Heere van *BARTAS*, *Zwolle*, 1616, herdrukt te *Amsterdam*, 1628. — 4.° *Emblemata, of sinnebeelden tot Christelijken bedenkingen*,

sinnespel van de dry hoofdeuchden. — 5.° *Emblemata moralia deuchdenschole, ofte spiegel der jonge dochteren*, *Rotterdam*, 1625. — 6.° *Weghwyser ter saligheid*, *Zwolle*, 1629. — 7.° *Voorbeeldsels der oude wijzen*, *Amsterdam*, 1634. HEYNS had vele vriendschap voor *VONDEL*, die hem in het 2^e dl. zijner *Poëzij*, zeer prijst. Hij was ook in de daad voor zijnen tijd een vindingrijk, geestig en hevallig dichter, wiens verzen niet alleen vloeiend en wel-luidend, maar ook zinrijk en krachtig zijn.

HIARBAS, koning van *Getulie*, verbitterd over de weigering van *Dido*, om met hem in den echt te treden, verklaarde den oorlog aan de *Karthagers*, die, om den vrede te bekomen, hunne koningin verplichtten tot dit huwelijk toe te stemmen. Deze vorstin ziende, dat zij zich niet konde ontslaan, om aan hare onderdanen voldoening te geven, veinsde door een offer de schimmen van *SICHEUS*, haren eersten man, te willen bevredigen, en na zich eenen dolk in den boezem gestoken te hebben, wierp zij zich op eenen brandstapel, dien hij aangestoken had. Om de voordragt van zijn dichtstuk te verlevendigen, veinst *VIRGILIUS* dat het *AENEAS* was, die hare wanhoop door zijne vlugt ver-

oorzaakte. Zie DIDO, ÆNEUS.

HICETAS, een wijsgeer van *Syracusa* dacht, dat de hemel, de zon en de sterren in rust waren, en dat de aarde beweegbaar was, zoo als wij zulks uit CICCERO vernemen. COPERNICUS heeft hem het eerste denkbeeld van zijn stelsel te danken, of wel aan ARISTARCHUS van *Samos* (zie dat artikel); want men weet niet naauwkeurig omtrent welken tijd deze voorloopers van het stelsel van COPERNICUS geleefd hebben, onder welke men ook PHILOLAUS moet tellen.

HICKESIUS, of liever HICKES (GEORGE); een Engelsche geleerde, in 1642, te *Newsham* in het noordelijke gedeelte van *Yorckshire* geboren, stierf te *Worcester* in 1715, en is voornamelijk bekend door een geacht boek onder dezen titel: *Linguarum veterum septentrionalium thesaurus*. Het is te *Oxford* met de *Saksische oudheden* van FONTAINE gedrukt, en in de verzameling, getiteld: *Antiquæ litteraturæ septentrionalis libri duo*, *Oxford*, 1703 en 1705, 2 deelen in fol., zeer zeldzaam en hoog in prijs.

HIDULPHUS (*Heilige*), te *Regensburg* van beroemde ouders geboren, werd ondanks zich zelven door de

eenparige toestemming van de geestelijkheid dier kerk tot den Bisschoppelijken stoel van *Trier* verheven, dien hij gedurende eenige jaren door zijne getrouwheid en wijsheid tot luister verstrekte; maar dien hij later verliet, om de neiging, die hij altijd voor de eenzaamheid gevoed had te volgen. Hij verwijderde zich in het *Vosges-gebergte*, waar hij verscheidene kloosters bouwde, onder anderen, dat van *Moyen-Moutier*, waar zijn ligchaam na zijn overlijden, dat in 707 voorviel, werd bijgezet. Zijn leven bevindt zich in het *Theaurus* van MARTENNE. Deze heilige heeft zijnen naam aan eene geleerde Congregatie der Benedictijnen gegeven, waarvan de hoofdplaats te *Verdun* is. Zie COUR.

HIERAX, een Egyptisch wijsgeer, onder de kettters van de derde eeuw gerekend, verbood het huwelijk, het gebruik van den wijn en de rijkdommen. Hij beweerde, dat het paradijs geen gevoelig en natuurlijk verblijf was, en dat MELCHISEDECH de heilige geest was (een gevoelen, waarin hij met eenige heilige vaders overeenkwam). Hij onderscheidde ook de zelfstandigheid des woords en die der vaders, en vergeleek dezelve met eene lamp met twee pitten,

even alsof er eene middelbare natuur had bestaan, waaruit beide derzelve helderheid ontleenden. De heilige EPIPHANUS heeft deze stellingen wederlegd, waarvan er eenige op eene voldoende wijze door het algemeene en eenparige geloof der geloovigen wederlegd waren. —

HIÉROCLES, voorzitter van *Bithynië* en vervolgens gouverneur van *Alexandrië* en van geheel *Egypte*, vervolgde de Christenen, en gaf tegen hen, onder de regering van DIOCLETIANUS een werk in het licht, getiteld: PHILAETHUS, of *de vriend der waarheid*, eene koele rapsodie van hetgeen CELSUS en PORPHYRUS gezegd hadden; hij waagde het de gewaande wonderen van ARISTEUS en van APOLLO van *Tyane* boven die van J. C. te stellen; maar LACTANTIUS en EUSEBIUS deden het belagchelijke van deze vergelijking zien. HIÉROCLES had deze gewaande wonderen uit het leven van APOLLONIUS getrokken, door PHILOTRASTES beschreven, eene levensbeschrijving, welke men weet, dat niets dan eene aaneenschakeling van kinderachtige fabelen is. Men heeft opgemerkt, dat in de strafbepalingen, die hij de Christenen deed lijden, hij de wreedheden tot de verregaandste uitersten dreef, terwijl hij in zijne

geschriften eenen toon van gematigdheid en rede aannam. « Een waar kenmerk van de ongodsdienstige wijsbegeerte (zegt een latere schrijver), die zich toelegt om de wreedheid harer grondbeginselen en harer gevoelens door de zachtheid der woorden te bedekken, en in de huichelarij een redmiddel tegen den afschrik heeft gevonden, welke hare stelsels inboezemen. [De heer CHARTEAUBRIAND maakt van HIÉROCLES een der personen van zijn dichtstuk der *Martelaren* en hij legt eene redevoering in zijnen mond, die men als de getrouwe ontleding der drogredenen aller tijden tegen de heiligheid van het Christendom moet aanmerken.]

HIÉROCLES, een beroemd platonisch wijsgeer in de vijfde eeuw, onderwees met veel roem te *Alexandrië*. Hij schreef zeven boeken over de voorzienigheid en over het noodlot, waarvan PROTHIUS ons uittrekselen bewaard heeft. Men ziet er in dat HIÉROCLES dacht, dat *God de stof uit het niet heeft getrokken, en dezelve van niets geschapen heeft*, hetgeen de valscheid van het algemeene gevoelen bewijst, dat de orde wijsgeeren beschouwt als algemeen tegen de schepping ingenomen en voorstanders van de eeuwige stof. PLATO, PRO-

CLUS, PHILOLAÛS, JAMBLI-
 CUS, hebben over het arti-
 kel, even gelijk HIÉROC-
 LES gedacht, hoewel deze
 zich duidelijker en breed-
 voeriger uitdrukt. Hij ver-
 wijt aan eenige wijsgeeren
 van God niet magtig genoeg
 te hebben geacht, om de we-
 reld te scheppen, zonder dat
 de ongeschapene stof en bij-
 gevolg onafhankelijk van
 Hem, tot dit voortbrengsel
 heeft bijgedragen; hij merkt
 op, dat de goede orde zich
 genoeg in een wezen bevindt,
 als het natuurlijk uit zich
 zelven bestaat en dat het bij-
 gevolg ten opzichte van God
 eene overtollige toepassing
 geweest ware, van te heb-
 ben willen beweren, hetgeen
 Hij niet gedaan had, zou
 het niet tegen de natuur strij-
 den, zegt hij, om bij een
 ongeschapen en uit zich zel-
 ven bestaand wezen, iets te
 willen bijvoegen? Deze oor-
 deelkundige redenering ver-
 dient van onder datgene, wat
 men het beste tegen de eeu-
 wigheid der stof gezegd heeft,
 geplaatst te worden (Zie PRO-
 CLUS DIADOCUS). De uit-
 trekselen van zijn *boek des*
noodlots, werden te Lon-
 den gedrukt, 1673, 2 deel-
 len in 8.vo, met zijn *com-*
mentarium over PYTHAGORAS;
 en dit laatste is afzonderlijk
 te Cambridge uitgegeven,
 1709, en te Londen, 1742,
 in 8.vo

HIÉRON of HIÉRO I. koning
 van *Syracusa*, beklom den
 troon na zijnen broeder GÉ-
 LON, in het jaar 478 vóór J. C.
 Even gelijk deze zich door zij-
 ne regtschapenheid en gema-
 tigdheid deed beminnen, even
 zoo deed HIÉRON zich door
 zijne hevigheid en gierigheid
 haten. Hij wilde POLYZELUS,
 zijnen broeder, tot hulp der
 Sybariters tegen de Croto-
 niaters zenden, opdat hij in
 het gevecht omkwame. Maar
 POLYZELUS, die dit oegmerk
 raadde, aanvaardde dezen
 post niet, en ziende dat deze
 weigering zijnen broeder ver-
 bitterde, begaf hij zich naar
 THÉRON koning van *Agri-*
genta. HIÉRON maakte zich
 gereed om THÉRON den oor-
 log aantedoën. De inwoners
 der stad *Himéra*, in welke
 TRASIDEUS, zoon van THÉ-
 RON het bevel voerde, zonden
 hem afgezanten om zich
 bij hem te voegen; maar
 HIÉRON, wilde liever den
 vrede met THÉRON sluiten,
 die de beide broeders ver-
 zoende. Na den dood van
 THÉRON, ondernam THRAS-
 IDEUS den oorlog tegen de
 Syracusers. HIÉRON trok
 met een sterk leger het land
 der Agrigenters binnen, ver-
 sloeg THRASIDEUS en ont-
 nam hem zijne kroon. De
 dichter PINDARUS heeft de
 overwinningen van HIÉRON
 in de Olympische en Phy-
 tische spelen bezongen. Hij
 behaalde drie maal den prijs

in de Olympische spelen, twee maal bij het paard- en eenmaal bij het wagenwedloopen. Hij riep SIMONIDES aan zijn hof die eenen grooten invloed op zijnen geest had, benevens PINDARUS, EPICHRMUS en andere geleerden (Zie een schoon gezegde van dien koning, artikel XENOPHANES.) Hij stierf te *Catano* in het jaar 467 vóór J. C. en had tot opvolger zijnen broeder THRASIBULUS, die al zijne gebreken had, zonder eene van zijne deugden te hebben.

HIÉRON II. koning van *Syracusa*, regeerde omtrent twee eeuwen na HIÉRON I., hij stamde af van GÉLON en bezat er de deugden van. Al de steden van het eiland, kenden hem gezamenlijk de kroon toe, en henoemden hem tot kapitein generaal tegen de Karthagers. Het was in deze hoedanigheid dat hij voortging den oorlog met de Mamertijnen te voeren, en voorstelde, om dezelve uit de stad *Messina* te doen verjagen. De Mamertijnen namen hunne toevlucht tot de Romeinen, aan welke zij *Messina* in het jaar 260 vóór J. C. overgaven. De Karthagers tot de tegenovergestelde partij geroepen, belegerden *Messina* en sloten een bondgenootschap met HIÉRON, die zijne troepen bij de hunne voegde. De Romeinsche

consul APPIUS CLAUDIUS leverde hun slag en viel eerst de Syracusers aan. Het gevecht was wreed. HIÉRON deed in hetzelfde wonderen van dapperheid, hij werd echter geslagen en verplicht naar *Syracusa* terug te keeren. Het lot van de Karthagers was niet gelukkiger; zij werden ook door de Romeinen verslagen, en APPIUS, de overwinnaar, kwam *Syracusa* belegeren. HIÉRON de magt der verzwakte Karthagers ziende, maakte den vrede met de Romeinen. Hij handhaafde denzelven met eene onkrenkbare trouw gedurende vijftig jaren, die hij zelf regeerde, zelfs te midden der rampen, welke zij ondervonden, niet ophoudende van hun gevoelige blijken, van zijne vriendschap, in alle oorlogen, die zij met *Karthago* hadden, te geven. Deze koning stierf in het jaar 274 vóór J. C., in den ouderdom van 94 jaren. Zijne onderdanen waren zijne kinderen, de staat was zijn huisgezin, zijne deugden, zijne liefde voor het welzijn van het algemeen, zijne smaak voor de wetenschappen en de nuttige kunsten; en de zorg, die hij had, om de talenten van den beroemden ARCHIMÈDES, zijn bloedverwant te gebruiken, plaatsens hem in den rang der groote mannen. [Hij had boeken over den akkerbouw zamengesteld, die

wij niet meer hebben. Hiéron had tot opvolger zijnen kleinzoon HIERONYMUS, zoon van GÉLON, maar deze nauwelijks 15 jarige prins deed zich zoodanig door zijnen hoogmoed, zijne wreedheid en zijne ongebondenheden haten, dat zamengeworenen hem met zijne geheele familie uitroeiden.]

HIERONYMUS (*Heilige*), werd te *Strido*, op de grenzen van *Dalmatië* en van *Pannonië*, in het jaar 331 geboren. EUSEBIUS, zijn vader, bekleedde er eenen aanzienlijken rang. Na aan zijnen zoon eene uitmuntende opvoeding gegeven te hebben, zond hij hem naar *Rome*, waar hij snelle vorderingen in de schoone letteren en in de welsprekendheid maakte. Op de terugkomst van eene reis in *Gallië*, liet hij zich te *Rome* doopen (MARTIANAY en FONTANINI zeggen: dat hij den doop in *Rome*, alvorens naar *Gallië* te reizen, ontvangen had). Geheel aan het gebed en aan de beoefening der heilige Schrift toegewijd, leefde hij als een kluisenaar, te midden van het gewoel dezer groote stad, en als een Heilige te midden des bederfs en der ongebondenheid. Van *Rome* ging hij naar *Aquilea* en van *Aquilea* naar *Thracië*, naar *Pontus*, naar *Bithynië*, *Galatië* en *Cappadocië*. Na die verschillende gewesten doorkruist en

gesticht te hebben, verdiepte hij zich in de brandende woestijnen van *Chalcydia* en van *Syrië*. De verstervingen, die hij aldaar uitoefende, zouden ongelooflijk toeschijnen, indien hij dezelve zelf niet verhaalde. Hij had besloten, zijn leven in deze verschrikkelijke eenzaamheid door te brengen; maar daar de monniken, die dezelfde woestijn bewoonden, hem zonder ophouden kwamen kwellen, om hem rekenschap van zijn geloof te vragen, en hem voor een aanhanger van SABELLIUS beschouwden, omdat hij zich van het woord *hypostase* bediende, om de goddelijke natuur uitdrukken. Hij ging naar *Jeruzalem*, en van daar naar *Antiochië*. PAULINUS bisschop van die stad, verhief hem tot het priesterchap; maar HIERONYMUS stemde niet toe tot zijne wijding, dan onder voorwaarde, dat hij aan geene kerk zou verbonden zijn. Verscheidene legendescrijvers hebben gezegd, dat hij uit nederigheid de offerande des Altaars nooit opdroeg; maar waarom zou hij zich dan laten wijden? Ook verwerpt de heer LADVOCAT, na een naauwkeurig onderzoek, deze daadzaak als van waarschijnlijkheid ontbloot. De begeerte, om den beroemden heiligen GREGORIUS van *Nazianze* te hooren, leidde hem in 381 naar *Konstantinopel*.

Hij begaf zich het volgende jaar weder naar *Rome*, waar Paus DAMASIVS hem belastte van uit zijnen naam, aan de raadplegingen der bisschoppen, over de heilige Schrift en de zedeleer te antwoorden. Een groot getal Romeinsche vrouwen door hare deugden beroemd, MARCELLA, ALBINA, LAETA, ASELLA, PAULA, BLESILLA, EUSTOCHIA ontvingen dagelijks van hem, lessen over de heilige letteren. Deze verbindtenissen wekten den nijd op, en de nijd bragt weldra het bedrog te weeg. Men legde den heiligen Kluitenaar eene misdaad tegen de zuiverheid te laste. De beschuldigders, op de pijnbank gebracht zijnde, beleden de lastering en bewezen hulde aan zijne onschuld. Maar de leeraar besloot, om zich aan den nijd en de logentaa! te onttrekken, verliet *Rome* en begaf zich naar *Bethlehem*. Hij legde zich aldaar toe, om de kloosters te besturen, dien de heilige PAULUS er had doen bouwen, om de heilige Schrift te vertalen en de ketters te wederleggen. Hij schreef het eerst tegen PELAGIVS en voer heviglijk uit, tegen VIGILANTIUS en JOVINIANUS; PELAGIVS wreekte zich er over, terwijl hij tegen zijnen overwinnaar eene vervolging deed ontstaan. Deze ketterij werd door JOANNES van *Jeruzalem*, een vijand van HIERONYMUS

met denwelken hij in geschil was geraakt, ten opzichte van de aanhangers van ORIGINES ondersteund. Deze Heilige had om hetzelfde geschil, zijne betrekkingen afgebroken, met RUFINUS, eertijds zijn boezemvriend; THEOPHILUS van *Alexandrië*, verzoende hen weder, maar het was niet voor langen tijd. De heilige HIERONYMUS had in weerwil zijner groote deugden, de gebreken der menschheid. Hij toonde in zijne geschillen en vooral in dit vele verbittering; hij behandelde RUFINUS met trotschheid, om niet te zeggen met toorn. Wanneer men de lasteringen leest, waarmede hij hem overlaadde, is men verwonderd, dat zulke beleedigende smaadwoorden uit zulk eenen zuiveren mond gekomen zijn, maar dezelve hadden hunnen grond in de hevigheid van zijnen stijl meer dan in de gesteldheid van zijn hart. De gestrengheid van zijn karakter, nog door zijn hard en gestreng leven vermeerderd, gaf dikwijls eene soort van scherpeheid aan zijnen ijver, die invloed op zijne welsprekendheid had. Daarenboven gewend, om de ketters met eenen zijn geloofwaardigen ijver beschaamd te maken, onderscheidde hij zijne tegenstrevers, niet altijd genoeg. Deze Heilige, was daarom niet minder beroemd, wijf hij mensch is

geweent. Hij bedekte zijne gebreken door de verhevenheid zijner deugden en bij zijnen dood, die in 420, in het 89te jaar van zijnen ouderdom voorviel, had de kerk een harer schoonste sieraden en ijverigste verdedigers te betreuren. Geen kerkelijke schrijver van zijne eeuw overtrof hem in de kennis van het Hebreeuwsch en in verscheidenheid van geleerdheid. Zijn zuivere, levendige en verheven stijl, zou bewonderenswaardig zijn, indien hij minder ongeregeld en minder veelkleurig was. Van al de uitgaven, welke men van de werken van dien kerkvader vervaardigd heeft, is de beste die van dom MARTIANAY, een Benedictijner van de vergadering van *Sint Maanus*, in 5 dl.ⁿ in fol., van 1693 tot 1706, in het licht gegeven. Deze uitgave is niet verduisterd door die van den heer VALLARSÉ, *Verrona*, 1734, II dl.ⁿ in fol. De voornaamste voortbrengselen in deze uitmuntende verzameling vervat, zijn: 1.° *Eene Latijnsche Vertaling van de heilige Schrift*, volgens het Hebreeuwsch, die de kerk als wettig heeft verklaard, onder den naam van *Vulgata*. De bekwaamsten der Protestanten, die zeker in het onderhavige onderwerp niet verdacht zijn, zwaajen den grootsten lof toe, aan deze vertaling en aan den schrijver. THEODO-

NUS DE BEZA verkiest, in zijne voorrede van het Nieuwe Testament, dat in 1559 in het licht verscheen, dezelfde onbeschoord, boven alle Latijnsche vertalingen en hij laakt ERASMUS van dezelfde verworpen te hebben, omdat zij somtijds met de Grieksche handschriften van onzen tijd verschilt. Hij toont hem aan, dat zij op die plaats, volgens de beste handschriften vervaardigd is. JOANNES BOYS, kanonik van *Ety* in *Engeland*, neemt evenzeer de verdediging op zich van de *Vulgata*, tegen verscheidene onbillijke bevelingen, die aan ERASMUS en zelfs aan BEZA ontsnapt zijn. BOYS heeft dit werk op bevel van den geleerden LANCELOT ANDREWS zamengesteld. PAULUS FIGIUS verheft zich in het IV. kapittel zijner vertaling, van de Chaldeeusche omschrijving met nadruk, tegen degene, die de *Vulgata* hekelen, onder voorwendsel, dat zij niet altijd letterlijk aan den gedrukten Hebreeuwschen tekst beantwoordt. * De censoren nemen niet in aanmerking, zegt hij, dat wanneer de schrijver, van de *Vulgata* zich van ons Hebreeuwsch verwijderd, zulks is, omdat hij of de zeventigen, of de Chaldeeusche omschrijving, of eenigen geleerden Rabbin (die de beste handschriften te hunner beschikking hadden) gevolgd heeft. De

wanklant van de *Vulgata*, met het hedendaagsche Hebreuwsch, is dan op reden gegrond. „Zij is het uitwetsel niet van het toeval, en zij kondigt genen vermetelen en onbekwamen vertaler aan.”

LODEWIJK VAN GOD vergelijkt in zijn *Commentarium* over de Evangelien, de Syrische, Arabische en andere Oostersche vertalingen met onze *Vulgata* en de Latijnsche vertalingen van ERASMUS en BEZA. » Ik geloof niet, » zegt hij, » in zijne voorrede mij bedrogen te hebben, indien ik beweer, dat de schrijver der *Vulgata*, wie hij ook zijn moge, geleerd en zelfs zeer geleerd is. Ik beken, dat hij zijne wanspraken en zijne gebrekkige uitdrukkingen heeft; maar ik kan mij niet onthouden van zijne getrouwheid te bewonderen, zelfs in de plaatsen, waar hij als barbaarsch verschijnt.”

Eindelijk, » is er naar de beoordeeling van GROTIUS geene vertaling die van allerlei vooroordeelen meer verwijderd is dan de *Vulgata*, omdat zij zeer oud is en al de scheuringen van het westen vooraf gaat. (Zie AMAMA, BUKENTOP, BIANCHINI, HOUTBIGANT.) Eene der kostbaarste vruchten van deze vertaling is eene bondige wederlegging van de ongerijmdheden en de vermetelheid der nieuwe schriftverklarenders te zijn, en zoo wel als de vertaling der zeventigen,

tegen al de doof onkundigen of omgekochte hebreuwsche geleerden uitgedachte nieuwigheden te getuigen. (Zie ELÉAZAR, MASCLEF, PTOLOMEUS.) Wij hebben zes boeken van de *Vulgata*, die niet door den heiligen HIERONYMUS vertaald zijn: de *psalmen*, *Baruch*, *het boek der wijsheid*, de *Ecclesiasticus* en het 1.e en 2.e boek der *Machabeërs*. Zij zijn uit de oude *Vulgata* ontleend, welke naar het Grieksch gevolgd is, en welke men die der zeventigen noemt. Al het overige van onze latijnsche vertaling is van de hand van den heiligen leeraar. Men moet er echter eenige gedeelten en zelfs geheele verzen van uitzonderen, die uit de oude *Vulgata* getrokken zijn, vooral ten opzichte van de *boeken der Koningen* en de *spreuken van SALOMON*. Men merkt er ook somtijds verschillende vertalingen van eenen zelfden tekst in op.

— 2.º *Commentariën* over verscheiden boeken van het oude en het nieuwe Testament.

— 3.º *Polemische verhandelingen* tegen MONTANUS, HELVIDIUS, JOVINIANUS, VIGILANTIUS, PELAGIUS, RUFINUS, en de voorstanders van ORIGENES.

— 4.º *Eene verhandeling over het leven en de geschriften der herkelijke schrijvers*, die aan de nieuwe boekenkenners grootelijks gediend heeft. Hij neemt er zelfs de apos-

telen en evangelisten in op, en spreekt over hunne werken. — 5.° Een *vervolg* van de *Kronijk van EUSEBIUS*. 6.° *Brieven*; zij bevatten het leven van eenige heilige kluzenaars, lofreden, zedelijke onderrigtingen, overwegingen of critische verhandelingen over den bijbel. Zij waren door PETRUS DAMASIVS in het licht gegeven, en men heeft er een aantal uitgaven van geleverd. Er heerscht in de meeste eene warmte en eene verbazende verhevenheid van stijl, die dezelve zoo wel om de voordragt als om den inhoud met even veel vermaak doet lezen. 7.° *Geschiedenis der kluzenaars in de woestijn, Antwerpen, 1628, in fol.* — 8.° Een *Martelaarsboek*, dat aan hem toegeschreven wordt, *Lucca, 1668, in fol.* Men heeft zijne brieven (in het Fransch) vertaald, 3 dln. in 8. vo, 1713. Men stelt den heiligen HIERONYMUS dikwijls in het gewaad van kardinaal voor, omdat hij er in zeker opzigt bij Paus DAMASIVS de bediening van scheen te bekleeden, die hem hoogachtte en zijne diensten nuttiglijk gebruikte. Pater DOLCI heeft het leven van dezen heiligen leeraar geschreven, geheel uit zijne schriften ontleend, *Ancona, 1750.* [G. FOURNIER gaf in 1817 de lofrede van den heiligen HIERONYMUS in het licht. Dit geschrift heeft dan jongen schrijver zeer

doen betreuren, die eene even zoo vroegrijpe als bondige geleerdheid verraadde].

HIERONYMUS van Praag, naar den naam van zijne geboorteplaats, aldus genoemd, was de beruchtste leerling van JOANNES HUS. Hij had te *Parijs*, te *Keulen* en te *Heidelberg* gestudeerd, en was op deze drie hooge scholen als meester in de vrije kunsten opgenomen geworden. De spitsvinnigheid van zijnen geest, bij het bederf van zijn hart gevoegd, deed hem de dwalingen van JOANNES HUS omhelzen. Deze ketter, bij de kerkvergadering van *Constans* in hechtenis genomen zijnde, kwam HIERONYMUS om hem te verdedigen, en werd even als hij gevangen genomen. Men spoorde hem aan, om zich te herroepen; maar vernomen hebbende, met welke hardnekkigheid zijn meester gestorven was, schaamde hij zich over zijne toegevendheid. In een tweede verhoor dat de kerkvergadering hem toestond, ontkende hij zijne herroeping en verklaarde, dat hij besloten had tot zijne laatste zucht de leer van WICLEF en van JOANNES HUS aan te hangen, de gevoelens van den Engelschen ketter ten opzichte van het heilige Sacrament des altaars echter uitzonderende. Nadat de kerkvergadering te vergeefs beproefd had, om

hem tot de waarheid terug te brengen, veroordeelde zij dien dweeper, en gaf hem aan den wereldlijken arm over. De burgerlijke magistraat deed hem den 1 Junij 1416 verbranden. POGGIS, een Florentijner, getuige van deze straoefening, heeft er in eenen brief aan LÉONARD AARTI melding van gemaakt, waar hij zich bijna even zoo dweepzuchtig doet voorkomen, als JOANNES HUS en HIERONYMUS. Hij vergelijkt in denzelven den dweepzuchtigen HUS met den wijsgeer SOCRATES. Wie zou geloofd hebben, dat de wijsbegeerte en de dweepzucht zulke in het oog loopende overeenkomsten hadden? De geschriften van HIERONYMUS zijn met die van zijnen meester verzameld geworden. (Zie het Artikel HUS - JOANNES.) Er is ook een andere HIERONYMUS van Praag geweest, een vrome kluizenaar, welke men niet met den leerling van JOANNES HUS moet verwarren, tegen welken hij opstond en wiens dwalingen hij verfoeide.

HIERONYMUS van het heilige geloof, een Spaansche Jood, voorheen JOSUÉ LURCHI genaamd, erkende door het lezen der Hebreeuwsche boeken, dat JESUS CHRISTUS, de, door de profeten voorzegde, MESSIAS was. Hij omhelsde het Christendom, en ontving bij zijnen doop den naam van HIERONYMUS

van het heilige geloof. Hij werd vervolgens geneesheer van PETRUS DE LUNA, die den naam van BENEDICTUS XIII. aannam. Deze onwetige paus in 1412 in het koninkrijk van Arragon, toenmaals de eenige plaats van zijn regtsgebied zijnde, boezemde hem HIERONYMUS het oogmerk in, om zijnen ijver te kenmerken door de Joden in eene openlijke conferentie te Tortosa in Catalogne belegd, aanteranden. Dezelve begon den 7 Februarij 1413, in het bijzijn van den paus, van verscheidene kardinalen, van een groot getal bisschoppen en kundige godsgeleerden. De nazi of hoofd der sijnagogen van Arragon was er met vele geleerde rabbijnen tegenwoordig. HIERONYMUS van het heilige geloof bewees hun, dat de MESSIAS gekomen was, en dat JESUS CHRISTUS er volkomen de kenteekenen van vervuld had. De conferentie eindigde eerst den 10 Mei 1413. HIERONYMUS bood, op den 10 November van hetzelfde jaar den onwettigen paus zijne *verhandeling* aan over de gevaarlijke dwalingen, die in den Talmud tegen de wet van MOZES, tegen den MESSIAS en tegen de Christenen zijn. Dit boek maakte zulk eenen indruk op de Joden dat er zich bijna vijf duizend tot het Christendom bekeerden. (Zie JOZEF ALBO.) De verhande-

ling van **HIERONYMUS van het heilige geloof** is te *Frankfort* in 1602 gedrukt, en in de bibliotheek der kerkvaders opgenomen.

HIERONYMUS (Heilige). — Zie **EMILIANI**.

HIERONYMUS (dom). — Zie **GEOFFRIN**.

HIEROPHILUS, een Grieksch geneesheer is vooral bekend door de lessen, die hij aan een meisje, **AGNODICE** genaamd, gaf. Zijne kwekelinge vermomde zich in een mannelijk gewaad om die kunst te *Athene* uitteoeffenen, omdat het bij de Atheners aan de kinderen en vrouwen verboden was er zich aan toe te wijden. Zij hield zich tegen het gebruik van *Athene* met de vroedkunde op; die aan de vrouwen alleen toestond deze bediening uitteoeffenen. Zij werd door de artsen voor den *Areopagus* gedaagd. De regters zich verbeeldende, dat zij een man was, waren op het punt, om haar te veroordeelen; maar zij ontdekte haar geslacht, en verkreeg genade. De beroemde **HECQUOR** heeft de wijsheid van deze wet der Atheners bewezen; zij is zoo algemeen bij alle oude volken geweest, dat het woord van *vroedmeester* zich in geene taal bevindt. De heer **ROUSSEL** heeft in

zijn natuur- en zedekundig stelsel der vrouw (*Parÿs* 1775,) aangetoond, dat het tegenovergestelde thans bijna algemeen geworden gebruik op geene voldoende wijze grond is, en meer van den smaak voor de nieuwigheid en de losbandigheid dan van eenigen natuurkundigen beweeggrond afhangt. « Men zal ons zeggen, dat men ernstige en lange studien noodig heeft, dat men de natuur-, werktuig- en zelfs de wiskunde moet verstaan, om zich in de vroedkunde bekwaam te maken. En waar heeft men niet sedert eenigen tijd de natuur- en wiskunde al niet in betrokken? Al wat stoffelijk is, al wat onder het bereik der zinnen valt, behoort zonder twijfel tot de natuur- en werktuigkunde. Men kan geen stap doen, men kan geen stroohalm bewegen, zonder dat zulks door de wetten der natuur te weeg wordt gebracht; maar iedereen maakt werktuigkundige proeven even gelijk de burger-edelman proesa maakt, dat wil zeggen, zonder dat hij het zelf weet. Er bestaat eene natuurlijke werktuigkunde, die zelf niet alleen al de menschen, maar zelfs al de dieren kennen, zonder dezelve galeerd te hebben. De vroedkunde van onverschillige of nuttelooze voorschriften en den ijdel opschik, waarmede men de-

zelve getooid heeft, ontbloomt, bepaalt zich tot een klein getal van eenvoudige grondbeginselen, gemakkelijk om te begrijpen, en zeer voor de vrouwen geschikt. Men heeft weldra geleerd, welke de gebrekkige gesteltenissen zijn, die het kind in de baarmoeder kan nemen, welke diegene zijn, die men verbeteren kan, en die, welke niet verbeterd kunnen worden, aan de behendigheid van den kunstenaar niets anders overlatende dan de wijze partij, om er'de moeilijkheden zoo veel mogelijk van te verminderen. Uit de bekentenis der vroedmeesters zelve, kan de natuurlijke bevalling, die het meest algemeen is en zijn moet, zonder de tusschenkomst der kunst geschieden. Men kan dus met zekerheid besluiten, dat de vroedmeesters met al hunne verrigtingen, die met zoo vele werktuigen als zij maar kunnen te werk gaan, het somtijds zonder noodzakelijkheid doen, en om deze reden zelfs nadeel aan den uitslag der werking toebrengen. Men kan hier door ook de overdrevene bijzonderheden op derzelve regten prijs stellen, welke zij van de voorgewende hinderpalen maken, die zij te overwinnen hebben gehad, van de behendigheid en de bekwaamheid, die zij in het werk hebben moeten stellen, om dezelve te boven te komen; bijzon-

derheden, die schijnen te strekken, om te doen zien, dat de bevalling hun werk geweest is, of dat zij er veel van het hunne, en de natuur weinig van het hare toe bijgedragen heeft. Als de natuur alleen handelt, weet zij hare werking zoodanig te vereenigen en trapsgewijze te verdeelen, dat zij niets doet dan hetgene zij doen moet. En hoe zou zij niet gemakkelijk slagen in eene werking waar voor zij alles voorzien en in behoorlijke orde geregeld heeft? Hoe zou zij er niet met gemakkelijke in slagen, om uit het binnenste der baarmoeder, uit een werkzaam, buigzaam en zelfwerkend orgaan, een ligchaam te voorschijn te doen komen, dat haar gemeenzaam is, en dat door derzelve vorm en vastigheid de deelen, welke dezelve aanraakt, niet kan kwetsen. In het geheele graafschap *Foix*, waar ik geboren ben, zijn de bevallingen aan vrouwen van de lage volksklasse toevertrouwd, die nooit het minste denkbeeld van de ontleedkunde gehad hebben, en waarvan de geheele kunst zich bepaalt tot eenige uit het gebruik en de overlavingen ontleende kunstgrepen. Maar zij gebruiken ijver, geduld en opregtheid, waar anderen zich enkel toeleggen, om eene hersenschim der wetenschap te doen schitteren; en

zij slagen daardoor des te beter. Ik kan mij niet herinneren, op mijn dorp, meer dan eene enkele vrouw in barensnood te hebben zien omkomen; het is waar, dat zij, tegen het gebruik, door eenen man geholpen was.

De gebeurtenis was zoo ongelukkig, dat men alle reden had, om te gelooven, dat de natuur eene zoo noodlottige nieuwigheid afkeurde." Het kan zonder twijfel gebeuren, dat de vroedvrouwen, soms zonder ondervinding zijnde, minder bekwaam zijn, dan de steeds in werking zijnde, door de *praktijk* geoefende vroedmeesters; maar zulks zal niets tegen de bondigheid dezer overwegingen bewijzen. Dat de vroedmeester niet geroepen worde, en weldra zal hij onhandiger zijn, dan de onkundigste vroedvrouw. — Zie HECQUET.

† HIGT (ERNST WILLEM), een beroemde dichter, rector der Latijnsche school te Alkmaar, 1723 te Dokkum in Vriesland geboren, studeerde onder BURMAN, VALCKENAAR, VENEMA, HEMSTERHUIS, enz. De voornaamste zijner voortbrengsels zijn: de berijmde *Vertaling* der *klagte over den dood van ADONIS*, door BION, en die van MOSCHUS *over den dood van BION*, Kampen, 1779, in 8.vo, voorkomende in de

Carmina bucolica en in de *Deliciae poeticae*. — *Carmen trochaicum in reditu veris*, Alkmaar, 1778, in 4.to Hij overleed te Alkmaar, den 22 Junij 1762.

HILARET. — Zie HYLARET.

HILARION (*Heilige*), insteller van het kloosterleven in *Palestina*, werd in 292 te *Tabathe*, bij *Gaza*, uit eene Heidensche familie geboren. Hij verliet de dwalingen zijner vaderen en ombelsde het Christendom. De naam van den heiligen ANTONIUS was tot hem doorgedrongen; hij ging hem in *Egypte* bezoeken, en na eenigen tijd bij dien beroemden kluizenaar te hebben doorgebracht, werd hij een volmaakt navolger van zijn boetvaardig en afgezonderd leven. Hij keerde naar *Palestina* terug, en stichtte er een aantal kloosters. Daar het gerucht zijner dengden eene menigte bewonderaars tot hem lokte, begaf hij zich naar het eiland *Cyprus*, alwaar hij in 372 zijn leven door eenen heiligen dood eindigde. De heilige HIERONYMUS heeft zijn *Leven*, vol belangrijke gebeurtenissen in eenen sierlijken stijl geschreven.

HILARIUS, diaken der Roomsche kerk, moest in 354, op bevel van keizer CONSTANS veel voor het geloof

verdiiren; maar later wikkeldde hij zich in de scheuring der Luciferianen, en verviel tot verscheiden dwalingen. Men schrijft hem de *Commentarien op de Brieven van den H. PAULUS* toe, die in de werken van den H. AMBROSIVS voorkomen, en de *Geschilpunten over het Oude en Nieuwe Testament*, die in den H. AUGUSTINUS gevonden worden.

HILARIUS (*Heilige*), bisschop van *Poitiers*, kerkleeraar, was in het begin der 4.^e eeuw in die stad, uit eene adellijke familie geboren. Zijne ouders, hoewel Heidenen zijnde, verzuimden niets voor zijne opvoeding. Toen hij zijne studien volbragt had, legde hij zich op lees oefeningen toe, en wilde hij al de Joodsche, Christenen Heidensche schrijvers kennen; daardoor verwierf hij zulk eene uitgebreide geleerdheid, dat hij, in eenen nog niet zeer gevorderden ouderdom, als een der geleerdste mannen van zijnen tijd werd beschouwd. Bij het lezen der boeken van MOZES werd hij door het denkbeeld getroffen, hetwelk deze schrijver van de Godheid geeft. Zeer verschillend van de kleingeestige geleerde Hebreërs van den tegenwoordigen tijd, die er de sporen van trachten uit te wisschen, zocht hij dezelve

met geestdrift op. (Zie LORZ). Op zijne verwondering volgde de zucht om zich te onderrigten, en die oneindige magt te kennen, waarvan hij in den gewijden schrijver eene zoo schoone schildering had gevonden. Hij las de Evangelien, en werd van verwondering doordrongen, toen hij er in zag, dat God was mensch geworden: dat Hij de zonden der menschen in zija bloed had afgewasschen. Hij begon Hem te aanbidden; deed zich in de geheimen en gebruiken der Christelijke godsdienst onderwijzen, ontving met zijne vrouw en zijne dochter APRA genaamd, het doopsel, en werd de ijverigste voorstander des geloofs. Het volk van *Poitiers*, door zijne deugden getroffen, wilde hem in het jaar 350 of 355 tot bisschop hebben. In de kerkvergadering van *Milane*, in 355, in die van *Béziers*, in 356, deed hij de fakkel der waarheid schitteren. SATURNINUS van *Arles*, een ariiaan, voor de welsprekendheid van dien grooten man beducht, deed hem naar het binnenste van *Phrygië* verbannen. In 359 tot de kerkvergadering van *Seleucia* geroepen, sprak hij op zulk eene welsprekende wijze voor de Catholijke leer, en ontsluitte hij de listen en het bedrog der kettters zoo wel, dat zij hem naar *Frankrijk* terugzonden, ten einde van zulk eenen ver-

mogenden vijand ontslagen te zijn. Het volk snelde zijnen herder en vader te gemoet; « en de kerken van *Gallië* ontvingen hem, zegt de H. **HIERONYMUS**, als eenen held, die uit het strijdperk treedt, en zich door zijne dapperheid tegen de ketters beroemd heeft gemaakt." Na, al de wonden genezen te hebben, welke zijne afwezigheid aan de kudde had toegebracht, eindigde hij een zuiver en met wederwaardigheden doorvlochten leven; door eenen zachten en gerusten dood, den 13 Januarij 367, of volgens der heiligen **HIERONYMUS**, in 368. Er bestaat van dezen kerkvader: 1.° *Twaalf boeken over de Drieëenheid*, gedurende zijne ballingschap in *Phrygië*; tusschen de jaren 356 en 359 geschreven. Hij bewijst in het eerste, dat de mensch zijn geluk niet anders kon vinden, dan in God, en dat de openbaring het ware middel voor ons is, om de goddelijke natuur wel te leeren kennen. In de volgende boeken ontwikkelt de heilige leeraar het geheim der Drieëenheid, wederlegt de verschillende tegenwerpingen der ketters, die hetzelfde aannamden, en bewijst, dat de kerk één is. De ouden plaatsten dit werk aan het hoofd van al degene, welke men moest lezen, om zich in het geloof der Drieëenheid te

bevestigen, zich voor de strikken der ketters te behoeden, en hunne listen te ontdekken. — 2.° Een boek over de kerkvergaderingen, somtijds ook *over het geloof der Oosterlingen* genaamd. Dit boek werd op het einde van het jaar 358 of in het begin van 359 geschreven. De heilige **HILARIUS** verklaart in hetzelfde de uitdrukkingen van welke de Arianen zich bedienden, toonde de geheele veranderlijkheid hunner leer aan, in de verschillende kerkvergaderingen, welke zij gehouden hebben, en hielderde de voornaamste moeilijkheden des geloofs op. De heilige **HIERONYMUS** stelde zoo veel belang in dit werk, dat hij te *Trier* zijnde, hetzelfde eigenhandig afschreef. Hetzelve bevat groote ophelderingen voor de geschiedenis van het Arianismus, en hetzelve lezende vat men het grootste denkbeeld op van deszelfs schrijver. — 3.° *Commentarien* op het evangelie van den heiligen **MATTHEUS**. Dit is het eerste werk van den heiligen **HILARIUS**. Hetzelve bevat uitmuntende onderrichtingen over allerlei christelijke dengden, en voornamelijk over de liefdadigheid, het vasten en het gebed. Deze leeraar is een der eerste kerkvaders, die ondernomen hebben, om verklaringen over de H. Schrift

te schrijven. — 4.° *Commentariën* op een gedeelte der psalmen. De heilige HILARIUS ontwikkelt evenzeer de letter en den geest derzelve, en houdt eenen juisten middelweg tusschen degene, die terwijl zij zich enkel tot den letterlijken en zuiver geschiedkundigen zin bepaalden, geenen anderen meenden te moeten zoeken, en degene, die terwijl zij alles op J. C. toepasten, zich verbeeldden, dat de psalmen geenen eigenlijken en letterlijken zin hadden. — 5.° *Drie Schriften aan keizer CONSTANTIUS*, waarvan de hevigheid, die aan eenige *Critici* overdreven heeft geschenen, door de bedoeling des schrijvers en vooral door het gewigt des onderwerps wordt geregtvaardigd, en indien men er uitdrukkingen in vindt, die hard schijnen, moet men dezelve aan eene vurige liefde voor de waarheid toeschrijven. — 6.° Een *Brief* aan zijne dochter APRA, door de bekwaamste kunstregters op prijs gesteld. De stijl van denzelfden is eenvoudig en naar de vatbaarheid van een 13 jarig meisje ingerigt. Deze brief was met twee lofzangen vergezeld; de eene voor den morgen, de andere voor den avond. De tweede is niet tot ons gekomen; de eerste meent men het *Hymnus Lucis creator optime* enz. te zijn. De maagd APRA over-

leed heiliglijk aan de voeten haars vaders, toen hij uit zijne ballingschap was teruggekomen. De stijl van den heiligen HILARIUS is hevig en onstuimig, hetwelk hem door den heiligen HIERONYMUS deed noemen, *de Rhône der Latijnsche welsprekendheid* (*Latinæ eloquentiæ Rhodanus*). Om hem wel te verstaan, moet men met de theologische uitdrukkingen der Grieken wel bekend zijn. Hij was een der eersten, die dezelve in de Latijnsche taal overbragt. De beste uitgave zijner werken is die van dom CONSTANT, van 1693, op nieuw te Verona, in 1730, door den markgraaf MARFET in het licht gegeven, die dezelve met eenige nog onbekende fragmenten, en verschillende verklaringen verrijkt heeft. De uitgave van Wurzburg, 1781—1788, 4 dl.n in 8. vo, maakte een gedeelte uit van de verzameling der latijnsche kerkvaders, in die stad gedrukt. Men vindt oock eenen schoonen *Brief* van dezen heiligen leeraar *over de Godheid van J. C.*, met drie verhandelingen van den abt TROMBELLI, in de verzameling te Bologna, in 1751 gedrukt, onder den titel van *Veterum patrum latinorum opuscula nunquam antehac edita*. Men heeft opgemerkt, dat de stoel van HILARIUS tweemaal door valsche bisschoppen overwelddigd is, en dat deze beide

op eene plotselijke en befreuenswaardige wijze om het leven kwamen. Zie WILLEM, laatste hertog van *Aquitanië*. [Men kan zich een juist denkbeeld van de kracht der welsprekendheid van dezen heiligen bisschop vormen, wanneer men de ontleding zijner voornaamste werken en de vertaling leest der belangrijkste stukken, welke dezelve bevatten, in de *Bibliothèque choisie des Pères de l'Eglise grecque et latine*, door den abt GUILLEON dezer dagen te *Parijs* en *Brussel*, bij MÈQUIGNON HAVARD, en RENAUDIÈRE, in verschillende formaten in het licht gegeven].

HILARIUS (*Heilige*), van *Arles*, in 401 geboren, werd te *Lerins*, door den heiligen HONORATUS, abt van dat klooster, zijnen vriend en bloedverwant, die hem aan de begoochelingen der wereld onttrokken had, om hem de zachtheden van het eenzame leven te doen smaken, opgevoed. Nadat de heilige abt van *Lerins* op den bisschoppelijken stoel van *Arles* was verheven, nam hij den heiligen HILARIUS met zich, die de medewerker in zijnen arbeid, de op- en navolger zijner deugden werd. Hij verving hem in 429. De kudde dacht niet van herder veranderd te zijn: HILARIUS hield verscheiden kerkver-

gaderingen, zat in 441 in die van *Orange* voor, in welke CELIDONIUS, bisschop van *Besançon*, werd afgezet. Deze afzetting vernieuwde het geschil over den voorrang der kerk van *Arles* en die van *Vienne*. Nadat CELIDONIUS zich op den heiligen Paus LEO beroepen had (want niets was in de eerste eeuwen beter erkend dan het gezag des pouses en het recht van er zich op te beroepen). — Zie ATHANASIUS — beriep die Opperpriester eene kerkvergadering te *Rome*, die hem onschuldig oordeelde aan de irregulariteit, om welke hij veroordeeld was, en hem op zijnen zetel herstelde. De kerkvergadering ging verder; want op de beschuldigingen tegen den H. HILARIUS zelven gevormd, beoorloofde zij hem van het gezag, dat hij op het gewest van *Vienne* had, en verbood hem van bij eenige zalving tegenwoordig te zijn. Men beschuldigde hem de gewesten, met gewapende lieden vergezeld, te doorkruisen, om aan de openstaande kerken bisschoppen te geven, en inbreuk te maken op de regten der metropolitanen. De heilige LEO erkende later, hoe zeer hij zich bedrogen had, in de vooringenomenheid, welke hij tegen dezen heiligen prelaat had opgevat, die in 449, van apostolischen arbeid nitga-

put, overleed. Men had zulk een denkbeeld van zijne deugden, dat zijn verlies zelfs voor de vijanden der wet en des persoons gevoelig was. De Joden waren bij zijne lijkplegtigheid tegenwoordig, en mengden hunne treurzangen met die der Christenen. Men heeft hem verscheiden werken toegeschreven, die niet van hem zijn. De eenige, die hem werkelijk toebehooren, zijn door pater QUESNEL verzameld, in de bijlage zijner uitgave der werken van den H. LEO. Het leven van den H. HILARIUS is door den H. HONORATUS van *Marseille* beschreven. Zie D. RIVET, *Hist. litt. de France*, t. 2, p. 644; en dom CELLIER, 13 dl., bladz. 535. [In zijne *Bibliothèque choisie etc.* heeft de abt GUILLON een uittreksel der *lijkrede* medegedeeld, welke hij over zijnen voorganger hield].

HILARIUS (*Heilige*), oorspronkelijk uit het eiland *Sardinië*, werd den 12 November 461 tot Paus verkozen; hij was, onder den heiligen LEO, die in de gewigtigste aangelegenheden van zijne dienst gebruik maakte, aartsdiaken der roomsche kerk geweest. De vreugde, die zijne verheffing tot de pauselijke waardigheid aan alle bisschoppen veroorzaakte, bewijst, dat hij dezelve waardig was. De ijver, wel-

ken hij voor het geloof aan den dag legde, en de zorg, die hij in het werk stelde, om de kerkelijke tucht te doen in acht nemen, herstelden het verlies, hetwelk de Kerk bij den dood van den H. LEO had geleden. Hij overleed den 21 Februarij 468, na den banvloek over EUTYCHES en NESTORIUS uitgesproken, de algemeene kerkvergaderingen van *Nicea*, *Efeze* en *Chalcedon* bevestigd, en te *Rome* in 465 eene kerkvergadering gehouden te hebben. Men heeft van hem elf *Brieven* en eenige *Besluiten*. Hij is de eerste Paus, die den bisschoppen verbood, hanne opvolgers te verkiezen.

HILDEBERT, in 1057 te *Lavardin*, een vlek in het Fransch departement *Loiren-Cher* geboren, was een leerling van BERENGARIUS; en vervolgens van den heiligen HUGO, abt van *Cluny*. Hij werd in 1098 op den bisschoppelijken stoel van *Mans* geplaatst, en in 1125 tot het Aartsbisdom van *Tours* bevorderd. Pater BEAUGENDRE, heeft in 1708, de *Werken* van dien prelaat met die van MARRIDIUS vereenigd, in fol. in het licht gegeven. Dezelve bevatten: 1.° *Leerreden*, vrij goed voor zijnen tijd. — 2.° *Gewijde gedichten*. — 3.° *Levensbeschrijvingen van de heilige RADEGONDA*, van

den heiligen *Hugo van Cluny*, en van de heilige *MARIA van Egypte*, welke de fakel der critiek niet altijd heeft toegelicht. — 4.° Een aantal wel geschreven *Brieven*; belangrijk voor degenen, die de zedeleer, kerk-tucht en geschiedenis van *HILDEBERT* wenschen te kennen. — 5.° *Eenige Verhandelingen over de Godsdienst*, waarin eens voor dien tijd zeldzame zuiverheid en nauwkeurigheid doorstralen, gepaard met eene wijze onderscheiding in de keuze der bewijzen. Hij is de eerste schrijver, in wiens schriften men het woord *transsubstantiatie* aantreft, gebruikt, om in de taalkundige gestrengheid, het oude geloof der kerk, omtrent de wezenlijke tegenwoordigheid uitdrukken. Men heeft nog van hem twee stukken, welke *BALUZE* of *BALUSIUS* in E. 15, in het 7.° deel zijner *Miscellanea* in het licht gaf. *HILDEBERT* overleed den 18 December 1134.

HILDEBRAND. — Zie *GREGORIUS VII*.

HILDEBRAND (JOACHIM), een Duitsch Godgeleerde, te *Walckenried*, in 1723 geboren, werd hoogleeraar in de Godgeleerdheid, en kerkelijke outheden te *Helmstadt*, later algemeen opperbewindhebber te *Zell*, alwaar hij

in 1691 overleed. Men heeft van hem verschillende kerkelijke schriften, naar de leest van de grondbeginselen zijner sekte geschoeid. Meerdere bijzonderheden begerende, kan men raadplegen, *G. HENR. GÖTZE, Elog. quorum theolog. germanor.*, 1743.

HILDEFONSUS. — Zie *ILDEFONSUS*.

HILDEGARDA (Heilige) eerste abdis van den berg *Sint-Rupertus*, te *Bingheim* aan den *Rijn*, was op het einde der elfde eeuw, in het Bisd. *Metz* geboren. Zij overleed in 1178, nalatende: 1.° *Brieven*, en andere werken in de Bibliotheek der Kerkvaders. — 2.° *Libri quatuor elementorum*, *Straatsburg*, 1533, in fol. — 3.° *Drie Boeken met openbaringen*, *Keulen*, 1566, in 4.°. Al hare *Werken*, zijn in 1566, te *Keulen* in 4.° in het licht verschenen. De roem harer deugden, drong door tot de *Paussen*, keizers en vorsten, die haar bewijzen hunner achting gaven.

HILDEGONDA (Heilige), eene maagd van de *Cistercienser orde*, werd in de 12.° eeuw bij *Nuis*, in het dioc. van *Keulen* geboren. Daar haar vader haar mede naar *Palestina* wilde ne-

men, en voor hare oerbaarheid bevreesd was, liet hij haar in het mannelijke gewaad vermommen, en noemde haar JOZEF. Zij gingen in *Provence* met de kruisvaders scheep. Nadat haar vader op zee overleden was, vervolgde de heilige HILDEGONDA hare reis, onder haren aangenomen naam. Zij hield zich eenigen tijd te *Jeruzalem* op, en keerde vervolgens naar haar land terug. Zij nam onder denzelfden naam van JOZEF haren intrak in de abdij van *Schönaug*, en leefde aldaar op zulk eene heilige en voorzigtige wijze, dat men eerst bij haar overlijden ontdekte, dat zij tot het vrouwelijke geslacht behoorde. De Cisterciënzers vereeren haar met den titel van heilige, ofschoon hare vereering door geen het minste besluit van den heiligen Stoel schijnt gewettigd te zijn. Men verhaalt van de heilige MARINA iets, dat overeenkomst met deze geschiedenis heeft. Zie MARINA (*Heilige*).

HILDUINUS, op het einde der achtste eeuw geboren, abt van den heiligen DIONYSIUS, onder de regering van *Lodewijk den vrome*, is de schrijver van een *Leven* van den heiligen DIONYSIUS, getiteld *Arcopagita, Parijs*, 1565, en in *SURIUS*, waarin hij den heiligen bisschop van *Parijs* met den *Arcopagiter*

verwart. (Zie DIONYSIUS — *Heilige* —). Vóór hem kende men deze dwaling niet; en dezelve is eerst in de 17.^e eeuw vernietigd. HILDUINUS benadeelde zijnen roem, door zijn gedrag omtrent *Lodewijk den vrome*, wiens zijde deze abt koos, verliet, weder aannam, naarmate die ongelukkige vader, zwakke en wispelturige vorst, met zijne kinderen in oneenigheid geraakte, en zich weder verzoende. Deze prelaat overleed in het jaar 840.

HILL (JOANNES), een geleerde Engelsche arts, in 1716 geboren, hield zich bijna zijn geheele leven met de kruid- en artsenijsbereikunde bezig, en overleed in 1775. Men heeft van hem eene *Geschiedenis der kruidkunde*, 3 dln in fol; — *Kruidkundig stelsel*; — *Verhandeling over de koninklijke maatschappijen*, in 4. to. — Zie het einde van het artikel CHAMBERS (EPHRAÏM).

HILLEL, de Oude, een Jood, te *Babylon* uit eene beroemde familie geboren, was voorzitter van het *Sanhédryn* van *Jeruzalem*, vormde eene beroemde school, en had een aantal leerlingen. FLAVIUS JOSEPHUS noemt hem POLMO; hij leefde omtrent 100 jaren vóór J. C. en stierf hoog bejaard, na met ijver de mondelingsche overleveringen der Joden tegen *Schama-*

met zijnen ambgenoot, die wilde, dat men zich letterlijk aan den tekst der heilige Schrift zoude houden, zonder zich te bekommeren over hetgene slechts mondelings overgeleverd was, verdedigd te hebben. Dit geschil maakte veel geruchts en was, volgens den heiligen Hieronymus, de oorsprong der schriftgeleerden en farizeërs. HILLEL is een der leeraars van het *mischna*. Hij kan er zelfs als de eerste bewerker van beschouwd worden, wijl hij, volgens de Joodsche leeraars, het eerst de Joodsche overleveringen in zes *Seradim* of verhandelingen regelde. Hij werkte veel om eene naauwkeurige uitgave van den gewijden tekst te leveren, en men schrijft hem eenen ouden *Bijbel* in handschrift toe, die zijnen naam draagt, en die zich gedeeltelijk onder de handschriften der *Sorbonne* bevindt.

HILLEL, de *Nasi* of *Vorst*, een andere beroemde Jood, achter-kleinzoon van JUDA HAKKADOSH of den *Heilige*, een der schrijvers van het *mischna*, bewerkte eenen jaarkring, in het jaar 360 onzer tijdrekening. Hij was een der voornaamste leeraars van den *Talmud*. De meeste der Joodsche schrijvers kennen hem de uitgave van den Hebreuwschen tekst toe, die den naam van *Hillel* draagt, en waarover wij in

het voorgaande artikel gesproken hebben. Wij vernemen uit den heiligen EPIPHANIUS, dat hij zich tot het Christendom bekeerde, en dat hij in het begin der 4.^e eeuw op zijn sterfbed door den bisschop van *Tiberias* gedoopt werd.

† HILLER (JOANNES ADAM), te *Wendischblossig* bij *Görlitz* in 1728 geboren, wijdde zich in den beginne aan de studien, en legde zich te *Leipzig*, sedert 1751 op de regtsgeleerdheid toe, doch toen reeds hadden zich zijne muzikale talenten ontwikkeld, hij componeerde en nam aan de openbare concerten als baszanger en fluitspeler deel. Als gouverneur van den jongen graaf van BRUHL had hij van 1754 tot 1760 nog meer gelegenheid zich in zijne lievelingskunst bekwaamer te maken. Hij verkreeg omtrent dezen tijd eene beroeping als hoogleeraar naar *Petersburg*, maar hij volgde dezelve echter niet op; maar bleef in *Leipzig*, waar hij zich door vertalen en de uitgave van het *muzikale tijdsverdrif*, het eerste tijdschrift in *Duitschland*, dat over de praktijk der muziek handelt, zijn onderhoud verwierf. Eindelijk werd hij in 1763 Directeur van het groote concert te *Leipzig*, en verkreeg in 1784 van den hertog van *Coerland* de hoedanigheid van kapelmeester,

in 1789 werd hij echter *Can-*
tor en *Directeur* van de
Thomas-school te *Leipzig*,
in welke hoedanigheid hij
in 1801 tot rust kwam en
in 1804, geheel krachteloos,
overleed. Zijne grootste ver-
dienste heeft zich *HILLER*
voorzeker door de verbeter-
ring des Duitschen smaaks
voor nauwkeurige en edele
gezangen, even zoo wel als
daardoor verworven, dat hij
op aanleiding van den be-
kenden tooneel-ondernemer
Koch duitsehe opera's in-
voerde. Wij noemen van
zijne operas: *de jacht, de*
jubelbrusloft, de liefde op
het land, en de oogstkrans.
Vele gezangen uit dezelve
zijn volksliederen geworden.
Ook voor het kerkmuzijk
heeft hij door zijne zamen-
stellingen veel geleverd, en
meer theoretische werken,
zoo als ook levensbeschrij-
vingen van beroemde toon-
kunstenaars heeft hij in het
licht gegeven. Insgelijks
heeft hij zich door de van
hem in 1771 te *Leipzig* op-
gerigte zangschool voor jon-
ge dames, verdienstelijk ge-
maakt, uit welke menige
voortreffelijke zangeres te
voorschijn is gekomen.

HILPERT (JOANNES), te *Co-*
burg geboren, hoogleeraar
in het Hebreeuwsch te *Helm-*
stadt, en opperbewindheb-
ber te *Hildesheim*, overleed
in 1680, in den ouderdom
van 53 jaren. Men heeft van

hem: 1.º *Disquisitio de Fræ-*
Adamitis, tegen LA PÉYRE-
RE, 1656, in 4 to; — 2.º
Tractatus de penitentia,
en andere werken.

HIMERUS of *HEMERUS*, ZOOR-
VAN *LACEDEMON*, was zoo
zeer van smart doordrongen,
over eene bloedschande, die
hij gepleegd had zonder het
te weten, dat hij zich in de
Marathon, eene rivier van
Laconië wierp, aan welke
hij zijnen naam gaf, en die
later *Eurotas* genoemd werd.

HIMMEL (HENDRIK VON
DEM). — Zie *URANIUS*.

* *HINCKELMANN* (ABRAHAM),
een Protestantsche godgeleer-
de, in 1652 te *Döbeln* in
Meisnië geboren, volbragt
zijne studien met den groot-
sten roem te *Freyberg* en te
Wittenberg. Nauwelijks
had hij dezelve ten einder
gebracht, of men vertrouwd
hem het bestuur der school
van *Gardeleben* toe, en drie
jaren later dat van het gym-
nasium van *Lubek*, alwaar
hij elf jaren bleef. Hij werd
alstoen predikant van *Sint*
Nicolaas van *Hamburg*.
Maar de landgraaf van *Hes-*
sen-Darmstad, die door zij-
ne verdienste getroffen was
geweest, beriep hem bijna
even zoo spoedig aan zijn
hof, benoemde hem tot des-
zelfs gewonen hofprediker,
tot opperbewindhebber der
kerken zijner staten, met

den titel van honorair-hoogleeraar der akademie van *Giessen*. In 1688 kwam hij te *Hamburg* terug, om het bestuur van de *St. Catharina*-kerk op zich te nemen. Nadat *HOBBIUS*, een geheimzinnig werk had in het licht gegeven, werd zulks door velen goed-, door anderen afgekeurd. Er ontstonden zeer hevige geschillen over. Daar *HINCKELMANN*, die eene zachte en vreedzame inborst bezat, geweigerd had, om deel aan het geschil te nemen, zoo zag hij zich aan de beide partijen ter prooi. Hij had den moed niet, om zich boven hunne aanvallen te verheffen, die hij met verachting had behooren te beantwoorden en bij het lezen van een dier schotschriften, werd hij door eene beroerte getroffen; die hem eenige dagen later, den 11 Februarij 1695 in het graf sleepte. *HINCKELMANN* had zich niet tot de beoefening der godgeleerdheid bepaald, hij had zich zorgvuldig de Oostersche talen en voornamelijk het Arabisch eigen gemaakt. Hij liet eene talrijke en zeer kostbare bibliotheek in Oostersche handschriften na: dezelfde werd openlijk verkocht. Men kent van hem: 1.° eene uitgave van den *Koran*, die algemeen als de eerste beschouwd wordt, die in het Arabisch is in het licht gegeven. Men spreekt echter van eene uitgave in de oor-

spronkelijke taal, te *Venetië* in 1510 of liever 1509, door *PAGANINI* van *Brescia* in het licht gegeven, op bevel des pauses verbrand, en waarvan eenige exemplaren aan dien maatregel ontsnapt zijn. — 2.° *Vertaling* in het Hoogduitsch van het verdedigschrift en van het boek over het geduld van *TERTULLIANUS*. — 3.° *Christelijke overwegingen over de zuivering door het bloed van CHRISTUS*. — 4.° *Leerreden*, en eenige schriften tegen *JACOBUS BÖHM*, (zie dat artikel) een dweeper en geestdrijver. — 5.° *Godgeleerde verhandelingen*, in het Latijn en in het Hoogduitsch. Bijna al deze werken zijn in het Zweedsch vertaald. — 6.° *Eene Catalogus der Arabische schrijvers over de kruidkunde* en een *Lexicon coranicum*, in handschrift gebleven; het laatste was zelfs niet geheel voltooid, daar de onverwachte dood van *HINCKELMANN*, hem niet had toegestaan, er de laatste hand aanteleggen.

HINCMAR of *HINCMARUS*, een religieus van *Saint-Denis* in *Frankrijk*, later aartsbisschop van *Reims* in 845, was een bloedverwant van *BERNARD II.*, graaf van *Toulouse*. Hij was een der geleerdste mannen van zijnen tijd, bijzonder met ijver bezielde voor de regten der Gallicaansche kerk, en de zui-

verheid der Catholijke leer. [Na zijne volbragte studien werd hij aan het hof van **LODEWIJK den vrome** geroepen; hij aanvaardde vervolgens het kloostergewaad in de abdij van den heiligen **DIONYSIUS**. Aan het hof teruggeroepen, bleef hij aan hetzelfde tot aan den dood van **LODEWIJK**, en werd door zijnen opvolger, **KAREL den kale**, geëmploijeerd. Het is in 847, dat zijn geschil met den **Benedictijner GOTESCALC**, ten opzichte van de beide *voorbeschikkingen* begon]; men beschuldigde hem in de kerkvergadering van *Quierci sur l'Oise*, van in die zaak met te veel gestrengheid te hebben gehandeld; maar het vervolg deed zien, dat hij niets te veel had gedaan, ten opzichte van eenen dogmatiserenden hardnekkigen en onverbeterlijken monnik (zie **GOTESCALC**). [Hij toonde zich niet minder gestreng, ten opzichte van **WULFADES** en andere geestelijken, die hij afzette, maar paus **NICOLAAS I.** handhaafde hunne wijding, hij herriep evenzeer het vonnis tegen **ROTHADUS**, Bisschop van *Soissons* uitgesproken, dien **HINCMAR** afgezet en in een klooster verbannen had, wyl **ROTHADUS**, volgens de canons, eenen priester van zijn diocees gestraft had]. Nadat deze prelaat zijne door de Noormannen bedreigde stad verlaten had, overleed

hij te *Epernai*, in 882, door jaren en de smart overladen, van *Frankrijk* aan de plundering ter prooi te zien. Pater **LONGUEVAL** heeft ons toegeschenen het karakter van **HINCMAR** wel begrepen te hebben; men kan de *Geschiedenis der Gallikaansche kerk* van dien vader raadplegen. Er bestaan verschillende uitgaven zijner werken; eene van *Mentz*, 1602, eene andere van *Parijs*, 1615; en de laatste, die wij aan pater **SIRMOND** te danken hebben, 1645, 2 dl.ⁿ in fol., is de beste. Hetgene wat **HINCMAR** over den heiligen **REMIGIUS** van *Reims*, en den heiligen **DIONYSIUS** van *Parijs* heeft geschreven, wordt in **SURIUS** gevonden en is niet in onze uitgave. Pater **CELLOT** voegde in 1688 een 3.^e deel, bij de uitgave van **SIRMOND**. Men vindt nog iets over **HINCMAR**, in de *Verzameling* van pater **LABBE**, en in de acte van het concilie van *Douzi*, 1658, in 4.to Zijn stijl draagt zeer het kenmerk van de eeuw in welke hij leefde, dezelve is hard, verward, wijldlooppig, door tallooze aanhalingen, en tusschenzinnen afgesneden. Men ziet dat de **H. Schrift**, de kerkvaders, het kerkelijke en burgerlijke regt hem eigen waren, en vooral, dat hij de kerktocht kende, van welke hij een der ijverigste verdedigers was.

HINCMAR, door zijne moeder, neef van den voorgaande, werd bisschop van *Laon*, alvorens den door de canons voorgeschreven ouderdom te hebben bereikt. Zijn niet zeer geregeld gedrag, zijne onregtvaardigheden en zijne gewelddadigheden tegen zijne geestelijkheid, gaven aanleiding tot de Kerkvergadering van *Verberie*, waarin **KAREL de Kale** hem deed beschuldigen; eene beroeping op den Paus deed de regtsdingen schorsen. Hij was niet zoo gelukkig in de kerkvergadering van *Douzi*, in 871. Hij werd in dezelve beschuldigd van oproer, lastering, en van gewapenderhand ongehoorzaamheid aan den koning te hebben bewezen. Zijn veroordeelingsvonnis, werd hem door zijnen oom uitgesproken. Hij werd in ballingschap gezonden, somtijds geboeid, en van het gezigt beroofd. Er werd een andere bisschop in zijne plaats gesteld: desnietteenstaande, werd hij in 878 weder in zijne vorige waardigheid hersteld, en overleed kort daarna. Men vindt zijne verdedigingen in de Geschiedenis der kerkvergadering van *Douzi*, 1658, in 4.to Pater **CELLOT** heeft zijne geschiedenis geschreven; dezelve komt voor in het 8.^e deel van de uitgave der kerkvergaderingen door pater **LABBE**.

HIPATIUS, neef van keizer **ANASTASIUS**, had onder de regering van zijnen oom, grootelijks aandeel aan het bevelhebberschap. Na den dood van **JUSTINUS**, wilde hij zich op den troon plaatsen, en werd tot hoofd eener geduchte factie verklaard; maar **JUSTINIANUS** beteugelde die partij, en deed **HIPATIUS** met zijne neven **PROCOPIUS** en **PROBUS**, in 527 sterven.

HIPPARCHIA, te *Maronea*, eene Tracische stad, uit eene vrij beroemde familie geboren, werd verliefd op **CRATES**. Deze walgelijke *Cyniker* behaagde haar; zij huwde hem, kleepte zich in een Cynisch gewaad, en verbond zich zoo zeer aan hem, dat zij hem overal volgde, en zich, volgens onderscheiden schrijvers, niet schaamde, om openlijk datgene te doen, waarover de eerbaarheid eenen sluijer trokt: ziedaar, de zedelijke vorderingen der aan zich zelve overgelatene wijsbegeerte. Maar, wat nog schandelijker en misdadiger is, is dat deze vuiligheden lofredenaars en bezingers hebben gehad. **HIPPARCHIA** had boeken geschreven, die niet tot ons zijn gekomen, en zulks is waarschijnlijk geen verlies voor de betamelijkheid, de zeden en de regten der goede en gezonde rede.

HIPPARCHUS, zoon van **Pr-**

SISTRATUS, tiran van *Athene*, volgde hem, met zijnen broeder HIPPIAS, in het jaar 528 vóór J. C. op. ANACREON, SIMONIDES en verscheiden andere geleerden werden aan zijn hof gelokt; maar de zeden wonnen er niets bij, en de bedorvenheid ging er gelijken tred met eene losbandige dichtkunde. HARMODIUS en ARISTOGITON, twee burgers van *Athene*, door eene openbare oneer, welke HIPPARCHUS aan de zuster van den eerste had aangedaan, verbitterd, traden tegen hem in zamenzwering. Deze vorst, die in eene schandelijke drift voor HARMODIUS was ontstoken, was door hem met verachting bejegend. Hij had er zich over gewroken, door zijne zuster van eene plegtigheid te doen verwijderen, bij welke zij een bloemkorfje moest dragen. Hij werd in het jaar 514 vóór J. C. door de zamengezworenen vermoord. [HIPPIAS, aan de moordenaars ontsnapt, wilde den dood van zijnen broeder wreken. HARMODIUS werd door de lijfwacht van den tiran vermoord, en om dien moord te wreken, beschulde ARISTOGITON valschelijk, te midden der folteringen, de dierbaarste vrienden van HIPPIAS, die dezelve dadelijk deed sterven. Het bestuur der beide broeders was tot dus verre wijs en zacht geweest, maar verbitterd

door den dood van HIPPARCHUS, maakte de wreedheid zich meester van het hart van HIPPIAS; en hij vervulde *Athene* met verbanningen en doodvonnissen. De Atheners namen hunne toevlugt tot de Spartanen, die, na zich van de zonen van HIPPIAS te hebben meester gemaakt, hem dezelve niet wilden teruggeven, dan na dat hij afstand van de koninklijke waardigheid zou hebben gedaan. Deze zelfde Lacedemoniërs wilden hem later weer herstellen, maar de Atheners weigerden zulks, en HIPPIAS begaf zich naar *Perzië*, om den grooten koning tegen de Atheners aan te hitsen. Hij sneuvelde in den slag van *Marathon*, terwijl hij beproefde om zijne kroon, door Perzische hulp terug te bekomen].

HIPPARCHUS, een wiskunstenaar en sterrekundige van *Nicea*, in *Bithynië*, bloeide omtrent het jaar 128 vóór de Christelijke tijdrekening, onder PTOLEMEUS PHILOMETOR. Hij liet verscheiden *Waarnemingen over de sterren*, en een *Commentarium* na over ARATUS, in het Latijn vertaald door pater PETAU, die er in zijne *Urano-logia*, *Parijs*, 1630 en 1706 eene uitmuntende uitgave van geleverd heeft. PLINIUS spreekt dikwerf over HIPPARCHUS, en bijna altijd met lof. Hij merkt op, dat hij

na THALES en SULPICIUS GAL-
LUS, de eerste was, die het
middel vond, om de ver-
duisteringen naauwkeurig te
voorzeggen, welke hij voor
600 jaren berekende. Hij
zegt, dat hij ook de eerste
is, die het *astrolabium* heeft
uitgedacht, en dat hij het in
zeker opzigt ondernomen
heeft, om inbreuk te maken
op de regten der Voorzie-
nigheid, door aan de nako-
melingschap het getal der
sterren te willen doen ken-
nen, en aan elke derzelve,
eene naam te geven. *Idem-
que*, zegt hij, *ausus rem
etiam Deo improbam annu-
merare posteris stellas, ac
sidera ad nomen expungere.*
Zijne lijst is voor het ove-
rige zeer onvolledig; en in-
dien, zoo als PLINIUS zegt,
hij, door het tellen der ster-
ren aan de Godheid mishagd
heeft, is hij er voor gestraft
geworden, door den slechten
uitslag zijner onderneming.
Het is waar, en zulks ver-
dient opmerking, dat de la-
teren niet beter geslaagd zijn,
en dat de beroemdste ster-
rekundigen er niet in heb-
ben kunnen slagen, om eene
naauwkeurige, onverander-
lijke en eenparige Catalogus
te leveren. (Zie FLAMSTEED).
STRABO beschuldigt HIPPAR-
CHUS, al te zeer op de cri-
tiek gesteld te zijn geweest,
en zich vrij vaak van eene
wijze van hekeling te heb-
ben bediend, die meer het

kenmerk van haarkloverij,
dan van eenen naauwkeuri-
gen geest droeg. Dit gebrek
belette hem niet, om ont-
dekkingen in de sterrekunde
te maken. Hij bepaalde vrij
naauwkeurig de omwentelin-
gen der zon; berekende de
duurzaamheid van die der
maan, en bepaalde de nei-
ging van derzelve wegstreep
naar de *Ecliptica*; hij vorm-
de eene *Omloop der maan*,
die zijnen naam draagt.

HIPPIAS. — Zie HIPPAR-
CHUS, zoon van PASISTRATUS.

HIPPOCRATES, de beroemd-
ste arts der oudheid, werd
te Cos, een eiland van de
Aegeische Zee, aan AËSKU-
LAAP, die er eene beroem-
den tempel had, toegewijd,
geboren. Hij bevrijdde de
Atheners van de verschrik-
kelijke pest, die hen in het
begin van den peloponnesi-
schen oorlog teisterde. Het
burgerregt, eene gouden
kroon, de inwijding in de
grooten geheimen waren de
belooning dezer weldaad. AR-
TAXERXES LONGOMANUS bood
hem aanzienlijke sommen
gelds, en de voor de vorsten
bestemde eerbewijzen aan,
indien hij zich aan zijn hof
wilde begeven. De arts an-
woordde hem vrij onbeschoft,
dat *hij alles aan zijn vader-
land en niets aan de vreem-
delingen verschuldigd was.*
Hij had vooral de begaafd-

heid, om de kenteekens der kwaal, de gesteldheid der lucht, het *temperament* van den zieke te onderscheiden, van den gang en de uitslag der ziekten te voorzien. Het middel, dat hij het meeste gebruikte, hetzij tot behoud der gezondheid, hetzij tot genezing der ziekten, was de wrijving van de huid: een middel, dat HIPPOCRATES op menigerlei wijzen veranderde volgens de verschillende ligchaamsgestellen, dat echter slechts in zekere ziekten eenigzins kan werken, ofschoon de goede uitwerkseelen van hetzelfde uitgebreider zijn, dan men gewoonlijk denkt. Hij overleed hoog bejaard te *Larissa*, in *Thessalië*. De Grieken kenden hem dezelfde eerbewijzen toe, die zij aan HERCULES hadden toegebracht. De artsen gaven hem den titel van *Goddelyke*. Er is een aantal schriften, aan HIPPOCRATES toegekend, tot ons gekomen; daar er echter verscheiden beroemde geneesheeren van denzelfden naam en hetzelfde geslacht hebben bestaan, zoo is men zeer verdeeld geweest, om de werken, volgens de schrijvers te rangschikken. In deze laatste tijden is men zelfs verder gegaan; in 1804 beweerde een student in de geneeskunde, in eene openbare *thesis*, dat HIPPOCRATES nooit bestaan had, dat de hem toegeschreven werken veel

ouder waren dan hij, en dat in zijne geschiedenis alles fabelachtig was. Wat er ook van dit gevoelen, dat in den tijd veel gerucht maakte, wezen moge, zoo bestaat er nog onder den naam van HIPPOCRATES: 1.º *Zetregels*, als godspraken beschouwd. — 2.º *Voorbeduidingen*. — 3.º *Eene Verhandeling over de winden*, die men zijn meesterstuk kan noemen. De meest geachte uitgaven zijner werken zijn die van Foës, in het Grieksch en Latijn, *Geneve*, 1657, 2 dl.ⁿ in fol.; die van VAN DER LINDEN, *Leyden*, 1665, 2 dl.ⁿ in 8.vo, welke bij de verzameling der schrijvers *cum notis variorum* kan gevoegd worden; en die, welke CHARTIER met den GALENUS geleverd heeft, 1639, 13 dl.ⁿ, in 9 bnd.ⁿ in fol. — (Zie DURET — LODERWIJK —). Men drukte te *Bazel*, in 1579, 22 zijner *Verhandelingen*, met de vertaling van CORNARIUS, inhoudsregisters en aantekeningen, in fol. Deze verzameling is zeer zeldzaam. De geleerden hebben van de werken van den Grieksch arts, eene menigte Commentariën en vertolkingen in alle talen geleverd. De beroemde HECQUET heeft er een goed Latijnsch Commentarium op vervaardigd, hetwelk door den bekwamen heelmeeester DEVAUX met den tekst in het Fransch vertaald is. Indien het waar was, zoo als zulks

een beroemde geneesheer in onze dagen beweerd heeft; dat de geneeskunde sedert HIPPOCRATES niet verbeterd is; dat de ziekten in het algemeen noch beter gekend, noch beter behandeld worden; dat de gezelingen noch menigvuldiger, noch bewonderenswaardiger zijn, wat moet men dan van de grenzen onzer kundigheden en onzer talenten denken, niet alleen in de bespiegeling en de afgetrokkene wetenschappen, maar ook in de ernstigste en wezenlijkste praktische kunsten? Wat zou er van alle kundigheden en hulpmiddelen worden, in de natuur-, schei-, ontleedkunde enz. gezocht? Zou men niet bekoord worden, om te gelooven, dat met de eenvoudigheid der oorspronkelijke denkbeelden, en met het eerste gebruik der kunst, de geneeskunde verbasterd is?

HIPPODAMIA, dochter van CENOMAUS, koning van *Aëlis*. Daar deze vorst door het orakel vernomen had, dat zijn schoonzoon hem den troon en het leven zoude benemen, wilde hij haar niet anders ten huwelijk geven, dan aan dengenen, die hem in het wedloopen zou overwinnen, wyl hij zich overtuigd hield, dat niemand hem in deze oefening kon overtreffen. CENOMAUS vermoorde al degene, die als overwin-

naars uit het strijdperk traden: hij doodde tot dertien vorsten. Om hen des te gemakkelijker te overwinnen, liet hij HIPPODAMIA op de kar harer minnaars plaatsen; opdat hare schoonheid, die hen bezig hield, hun belette op het mennen hunner paarden acht te geven; maar PELOPS trad in het strijdperk, en overwon hem door de behendigheid. (Zie MYRTILUS). CENOMAUS bragt zich uit wanhoop om het leven, HIPPODAMIA en zijn rijk aan PELOPS nalatende, die zijnen naam aan den geheelen *Peloponnesus* gaf. — Zie BRISEIS.

HIPPOLYTUS, zoon van THESEUS en van ANTIOPE, koningin der Amazonen. PHEDRA, zijne schoonmoeder, werd smoorlijk verliefd op dezen prins, en durfde hem de schuldige drift verklaren, waarvan zij brandde. Daar zij zag, dat zij hem niet dan afkeer inboezemde, bragt hare ijverzuchtige woede haar zoo ver, dat zij hem bij THESEUS beschuldigde, van eenen aanslag op hare eer te hebben willen maken. Deze ongelukkige koning geloofde haar, en, in eenen aanval van toorn, bad hij NEPTUNUS deze gewaande misdaad te wreken. De god verhoorde hem; en terwijl HIPPOLYTUS, bij *Trezena* aan strand in eene kar reed, ontmoette hij een verschrikke-

lijk gedrogt, dat uit de zee te voorschijn kwam, en dat zijne paarden zoo zeer verschrikte, dat zij hem als woedende door de rotsen sleepten. **ÆSKULAAP** verwekte hem weder. **PHE德拉**, door wroegingen gefolterd, ontdekte hare misdaad aan **THESEUS** en beroofde zich van het leven. [De hoofdinhoud dezer geschiedenis heeft aanleiding gegeven, tot verscheiden *Treurspelen*, voornamelijk tot dat van **RAGINE**, hetwelk een zijner meesterstukken is. — Zie **RAGINE** — **JOANNES**. —]

HIPPOLYTUS (Heilige). Er zijn drie heiligen van dien naam geweest, welke **PRUDENTIUS** in het *Hymnus II Peristephan.*, verward heeft, door van de acten dezer drie heiligen slechts eene enkele geschiedenis te maken; te weten, van den heiligen **HIPPOLYTUS** den soldaat, dien de heilige **LAURENTIUS** gedoopt heeft; van den heiligen **HIPPOLYTUS**, priester van *Antiochië*, en van den heiligen **HIPPOLYTUS**, bisschop van *Porto*, die echter niets gemeenzaams hebben dan den naam, wijl zij in vaderland, in leeftijd, en in wijze van marteldood verschillen. — **HIPPOLYTUS**, de soldaat, is op den 13. Augustus, onder keizer **VALERIANUS**, bij *Rome*, langs den *Tiburtaanschen* weg, door onbetengelde paarden ge-

sleept en in stukken gescheurd. In den brevier van *Toledo*, tot de Mosarabische ritus behoorende, komt een sierlijke lofzang, ter eere van dezen heilige voor, waarin zijn marteldood met al de omstandigheden beschreven, en gezegd wordt, dat hij folteringen heeft ondergaan overeenkomende, met die van **HIPPOLYTUS** uit de fabelleer, zoon van **THESEUS**; bij gelegenheid van denzelfden naam kwamen de Heidenen op het denkbeeld, om hem denzelfden folterdood te doen ondergaan. — **HIPPOLYTUS** van *Antiochië*, priester ten tijde van **FABIUS**, bisschop dier stad, liet zich gedurende eenigen tijd door de Novatianen verleiden; doch na derzelver dwalingen te hebben afgezworen, onderging hij op eene edelmoedige wijze den marteldood. Deze leefde ten tijde van **DECIUS**, zoo als zulks blijkt uit de kronijk van **EUSEBIUS**, die er ook over spreekt in zijne *Geschiedenis*, 6^e B., 35ste en de beide volgende Hoofdd. — De derde, bisschop van *Ostia*, door zijne kunde beroemd, werd te *Porto*, onder keizer **ALEXANDER**, den 22 Augustus verdronken. In den 84^{en} Brief aan **MAGNUS**, en in het boek *De Scripturis eccl.* maakt de **H. Hieronymus** gewag van hem, en geeft hem den naam van martelaar. In het 15^e Hoofdd. van het 5^e B. zijner geschie-

denis, noemt NICEPHORUS hem bisschop van *Porto*. De heilige HIERONYMUS zegt, niet te weten, welke kerk hij bestuurd heeft. In zijn boek *over de twee naturen*, tegen EUTYCHES, zegt GENARIUS, dat HIPPOLYTUS, metropolitaan bisschop van *Araabië* was; hetwelk aan een aantal *Critici*, heeft doen gelooven, dat hij bisschop van *Aden*, oudtijds *Portus Romanus* genaamd, was geweest. BARONIUS beweert, dat hij bisschop van *Ostia* of *Porto* in *Italië* is geweest, en zegt, dat men nog de spelonk vol water aantoot, waarin hij geworpen is, en zijnen marteldood voltrokken heeft. Hij voegt er bij, ter bekrachtiging van zijn gevoelen, dat men in 1551, in de omstreken van *Rome*, een oud marmeren gedenkstuk heeft gevonden, met het afbeeldsel van HIPPOLYTUS, rondom hetwelk in Grieksche letteren, de woorden *Cyclus paschalis* gegraveerd waren, waarvan hij de schrijver is; een gedenkstuk, dat tegenwoordig in de bibliotheek van het *Vatikaan* is geplaatst. Er blijft ons van zijn *Cyclus paschalis* enkel het 2^e dk. over. Hetzelve handelt over eene nieuwe door hem uitgevonden berekening, om den paaschdag door middel van eenen tijdkring van 16 jaren * vinden. Nog bestaat er

van dezen beroemden bisschop: een aanmerkelijk gedeelte eener *Homilie tegen Noër*, een' ketter der derde eeuw, waarin hij duidelijk, het onderscheid der personen in de Drieënhed, de godheid van den Zoon Gods, en het onderscheid der naturen in J. C. bewijst. — 2.º Fragmenten zijner *Commentariën* over de H. Schrift. — 3.º *Homilie* op het feest der Openbaring. — 4.º *Over den Antechrist*, in 1661 ontdekt en in het licht gegeven; EUSEBIUS, de H. HIERONYMUS en PHOTIUS maken er melding van. Het is verschillend van het werk getiteld: *Over het einde der wereld en den Antechrist*, hetwelk men hem ten ooregte heeft toegeschreven, en dat eer later niet zeer geacht voortbrengsel is. FABRICIUS heeft eene schoone uitgave zijner werken, in het Grieksch en Latijn geleverd, 2 dl.ⁿ in fol. 1716 — 1718. Men erkent in de schriften van den heiligen HIPPOLYTUS, de zachtheid, die zijn karakter uitmaakte; maar zijn edele en sierlijke stijl is niet altijd zuiver, noch zijne verklaringen van de heilige Schrift altijd natuurlijk, omdat zijn smaak voor den verborgen zin, hem dikwerf van den letterlijken zin verwijderde. De heilige HIERONYMUS, de heilige CHRYSOSTOMUS, THEODORETUS prijzen zijne deug-

den en zijne schriften.

HIPPOMENES. — Zie **ATALANTA**, dochter van **SCHENEUS**.

HIPPONAX, een Grieksch dichter, te *Efeze*, in het jaar 540 vóór J. C. geboren, werd, om zijne hekelachtige inborst uit zijn vaderland verdreven. Hij oefende zich in dezelfde soort van dichtkunde als **ARCHILOCHUS**, en maakte zich niet minder geducht dan hij. **HIPPONAX** wordt voor den uitvinder der voetmaat in twee lettergrepen gehouden, die de plaats der Jambische heeft ingenomen. Er blijven ons van hem slechts een klein aantal fragmenten over.

HIRAM, koning van *Tyrus*, zoon van **ABIBAL**, beklimde na hem den troon, en sloot een verbond met **DAVID**, en met deszelfs zoon **SALOMON**. Aan den laatsten verschaftte hij cederboomen, goud en zilver tot den opbouw des tempels van *Jeruzalem*. Deze beide vorsten schreven elkander brieven, vol beredeneerdheid, geest en wellevendheid. **HIRAM** overleed omtrent het jaar 1000 vóór J. C. na een zestigjarig bestuur.

HIRAM, een uitmuntend workman, die God met de talenten had begaafd, om allerlei werken van koper of

metaal te maken, was de zoon van eenen inwoner van *Tyrus*, en van eene Jodin, uit het geslacht van **NEPH-TALI**. **SALOMON** bediende zich van hem, om aan de Cherubijnen, en andere sieraden des tempels te werken. Hij vervaardigde buitendien nog twee dikke metalen zuilen, die aan den ingang van den voorhof des tempels werden geplaatst, waarvan de eené *Jachim* en de andere *Boos* genaamd werd. Ook vervaardigde hij het grooté vat de *koperen zee* (*mare æneum*) genaamd, waarin men water tot gebruik des tempels bewaarde. Tijdens de Babylonische gevangenschap, namen de Assyriërs deze schoone stukken weg; men weet niet wat er verder van ge worden is.

HIRE (**LAURENTIUS DE LA**), te *Parijs*, in 1606 geboren, en in dezelfde stad in 1656 overleden, was gewoon schilder des konings, en onderwijzer der akademie van schilderkunde. Zijn koloriet heeft eene bewonderenswaardige frischheid, de grondkleuren zijner schilderijen, zijn door eene soort van damp overschaduw, waarin zich het geheele werk schijnt te hullen. Zijn stijl is bevallig, en zijne uitwerkingen verstandig en wel begrepen; maar men verwijt hem, de natuur niet genoeg te hebben geraadpleegd. Hij

was bekwaam in de bouw- en vergezigtkunde. Zijne eerste voortbrengselen bieden noch edele karakters, noch schoone vormen, noch sierlijke evenredigheden aan; maar hij verkreeg later eene bewonderenswaardige edele teekening, eene kracht in de uitdrukking, en een levendig koloriet. Deze hoedanigheden stralen vooral door, in zijne *Schilderij der kinderen van Bethel*, door *beeren verscheurd*, een meesterstuk, dat in het kabinet van den markgraaf DE MARIENI bewaard wordt.

HIRE (PHILIPPUS DE LA), in 1640 geboren, en in 1718 overleden, zoon en kweekeling van den voorgaande, liet de schilderkunde varen, om zich op de meet- en wiskunde toe te leggen. Zijn smaak voor deze wetenschappen bepaalde zich in *Italië*, ofschoon hij aldaar enkel was geweest, om zich in de schilderkunde te bekwamen. Te *Parijs* teruggekeerd, werd hij in 1669, door den grooten COLBERT, naar *Bretagne* en *Guienne* gezonden. Deze staatsdienaar had het ontwerp gevormd, van eene algemeene kaart des koninkrijks naauwkeuriger dan de voorgaande; hij gebruikte LA HIRE tot het in orde brengen der bouwstoffen van dat groote werk. Deze meetkundige beantwoordde zoon

zeer aan dat vertrouwen; dat men hem in het volgende jaar zond, om de ligging tusschen *Calais* en *Duinkerken* te bepalen. Hij mat vervolgens de breedte van het *Naauw van Calais*, van de punt van het bolwerk van *Risban*, tot aan het kasteel van *Doever* in *Engeland*. In 1693 vervolgde hij langs de noordzijde van *Parijs*, den meridiaan, door PICARD in 1669 begonnen, terwijl CASSINI denzelven langs de zuidzijde voortzette. Indien hij door deze verschillende werken, de achting der geleerden verdiende, deden zijne deugden hem van zijne medeburgers beminnen. Hij was regtvaardig en belangeloos, niet alleen als een waar wijsgeer, maar ook als een Christen. Zijne rede, gewoon, om zoo vele verschillende onderwerpen te onderzoeken, en om met belangstelling over dezelve te handelen, stond geheel stil bij die der godsdienst; en eene opregte godsvrucht, vrij van wilpelturig- en zonderlingheden, heeft zijn geheele leven gekenmerkt. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Les nouveaux etc.* (*De nieuwe Grondbeginselen der kegelsneden*), in 12mo, dat nog twee andere belangrijke stukken bevat, *over de meetkundige mijlen* en *over de Gelykmakingen*. — 2.° Eene groots *Verhandeling over de*

Kegelsneden, 1685, in fol. in het Latijn. — 3.º *Zonen Maantafels*, en gemakkelijker *Wijze ter berekening der verduisteringen*. — 4.º *Sterrekundige Tafels*, in het Latijn, 1702, in 4.to — 5.º *Ecole etc. (School der Landmeters)*, 1692, in 12.mo — 6.º *Traité etc. (Verhandeling over de werktuigkunde)*, 1695, in 12.mo — 7.º *Traité etc. (Verhandeling over de Zonnewijzerkunde)*, 1698, in 12.mo — 8.º Verscheiden werken, in de Memorien der akademie van wetenschappen gedrukt. — 9.º *De Uitgave der Verhandeling over de metingen met het waterpas van PRICARD*, met vermeerderingen. — 10.º *Die der Verhandeling over de beweging der wateren*, een nagelaten werk van MARIOTTE, door hem gezuiverd.

HIRRIUS (CARUS), een Romeinsch bouwmeester, was de eerste, die vijvers tot bewaring van visch uitvond. Op feestmalen voorzag hij er de tafel van CAESAR van; en ofschoon hij slechts eene zeer kleine landhoeve had, trok hij door deze uitvinding toch groote voordeelen van dezelve.

* HIRT (JOANNES FREDERIK), doctor en hoogleeraar in de godgeleerdheid te Wittenberg, in 1719, te Apolda, in Thuringen geboren, be-

kleedt eenen aanzienlijken rang onder de Duitsche letterkundigen. Hij bezat zeer uitgebreide kundigheden, in de godgeleerdheid, de gewijde *Critica* en de Oostersehe talen. Door zijne verdiensten werd hij tot belangrijke posten geroepen, die hij met roem bekleedde. Hij was in 1748 *Corrector* van het collegie van Weimar, in 1758 buitengewoon hoogleeraar der wijsbegeerte aan de universiteit van Jena. Hij onderwees aldaar later de godgeleerdheid, en in 1761 werd hij opperbewindhebber derzelve. In 1775 keerde hij naar Wittenberg terug, alwaar hij tot aan zijnen dood, den 29 Julij 1783, in die stad voorgevallen, dezelfde bedieningen waarnam. Hij was buitengemeen werkzaam, en heeft een aantal schriften nagelaten, waarvan de Duitsche boekenkenners, eene naauwkeurige lijst opgeven, en die van zijne diepe geleerdheid getuigen. Men haalt als de voornaamste aan: 1.º *Commentarius de coronis apud Hebraeos nuptialibus*, Jena, 1748, in 4.to — 2.º *Commentarius de chaldaïsimo biblico*, ibid, 1757, in 4.to — 3.º *Biblia hebraea analytica*, ibid, 1733 en 1769. — 4.º *Biblia analytica, pars chaldaica*, ibid, 1754. — 5.º *De imperatorum ante CONSTANTINUM Magnum erga christianos, favore*, 1758, in 4.to — 6.º *Institutiones*

arabicae linguae etc., *ibid*, 1770. — 7.º *Syntagma observationum philologico-criticurarum ad linguam sacram Novi-Testamenti pertinentium*, 1771, in 8.vo — 8.º *Orientalische und exegetische Bibliothek*, acht afleveringen, 1772. — 9.º *Anthologia arabica, complexum variorum textuum arabicorum, selectorum partim ineditorum, sistens*, 1774, in 8.vo Een werk, bestemd, om den eerstbeginnenden de beoefening der Arabische taal gemakkelijk te maken, maar dat slechts zeer matiglijk aan het doel des schrijvers beantwoordt. — 10.º *Wittenbergische orientalische und exegetische Bibliothek*, 1776, enz.

HIRTUS (AULUS), ten onrechte Pansa bijgenaamd, vervolger van CÉSAR, en consul met CAJUS-VIBIUS Pansa, sneuvelde, even gelijk zijn ambtgenoot, in den slag van *Modena*, in het jaar 43 vóór J. C. geleverd, tegen ANTONIUS, ofschoon deze geheel verslagen werd. Het is ongetwijfeld, de over-

eenkomst der omstandigheden, die hem door niet zeer oplettende schrijvers, met Pansa hebben doen verwarren (zie OPPUS). Voor het overige is deze HIRTUS een duistere, verwarde, oppervlakkige, partijdige geschiedschrijver, zonder de minste belangwekking, noch kracht; hij gelijkt geheel en al naar eenen bezoldigden Couranten-schrijver, die slechte *bulletins* raadpleegt, en die zelf van zijne *Compilatie* geene verantwoording kan doen; die alles opneemt, wat hij hoort zeggen, zich enkel aan beuzelingen hecht, en de gewigtige gebeurtenissen stilzwijgende voorbijgaat; die niet spreekt over groote legerbewegingen, plotselijke en geforceerde marschen, ten einde zich van eenen belangrijken post meester te maken, over het wederzijdsch gedrag der veldheeren, de gesteldheid van den grond, waarop men gevochten heeft, noch eindelijk over alles, wat bij een man der kunst belang verwekken, of nut stichten kan (*).

W 5.

(*) Deze gestrengte critiek van den Abt DE FELLER heeft betrekking tot het boek over der *Oorlog van Spanje*, aan HIRTUS toegeschreven, en dat welligt niet van hem is (zie OPPUS); maar het achtste boek van den *Gallischen oorlog*, die der *Oorlogen van Alexandrië en Afrika*, die het vervolg der Commentariën uitmaken, zijn den vriend van CÉSAR niet onwaardig. HIRTUS was dezen overwinnaar in *Gallië* gevolgd, was de bemiddelaar des vredes, tusschen CICERO en den *Dictator*. Na den dood van dezen laatste, verklaarde hij zich, even gelijk CICERO, zijn vriend, tegen ANTONIUS.

Aanmerking der Franche Vervolgers.

HISCHAM, 15.e kalief uit het geslacht der *Ommiaden*, en 4.^e zoon van ABDAMALECK, volgde zijnen broeder JEZID II. op. Hij was een vorst, die buitengewone uitgaven deed, en die zich meester maakte van de goederen zijner onderdanen, om in dezelve te voorzien. Na zijnen dood vond men in zijne voornaamste kleedkamer, 12,000 zeer fijne hemden; maar VALID, zijn opvolger, wilde niet toestaan, dat men er een enkel zoude afnemen, zelfs geen laken, om hem in te begraven, zoo dat een knecht het lijk van dezen zoo trotschen man, in een grof en versleten stuk linnen wikkelde. Deze kalief had KHACAM, koning van *Turquestan*, overwonnen. Zeïd tot kalief in de stad *Coufad* uitgeroepen, en den oorlog aan de keizers LEO den *Isauriër*, en KONSTANTIËN *Copronymus* verklaard. Hij overleed na een negentienjarig bestuur, in het jaar 743. Hij wordt door de Grieksche geschiedschrijvers ISAM genoemd.

HOBBS (THOMAS), in het Latijn HOBBIUS en HOBBIUS, te *Malmesbury*, in 1588 geboren, was de zoon van eenen predikant, en werd reeds in den ouderdom van 20 jaren met de opvoeding van den jongen graaf van *Devonshire* belast. Na met zijnen kweekeling door *Frank-*

rijk en *Italië* gereisd te hebben, wijdde hij zich aan de schoone letteren en aan de oudheid toe. Nadat eene tweede reis door *Frankrijk* hem lust voor de wiskunde had ingeboezemd, en dat deze lust in *Italië*, alwaar hij GALILEË zag, versterkt was, paarde hij deze wetenschap met die, welke hem reeds bezig hielden. Het vuur des burgeroorlogs smeulde in *Engeland* toen hij derwaarts terug keerde; hetzelfde ontbrandde werkelijk eenigen tijd daarna. HOBBS kwam de rust te *Parijs* zoeken, waar pater MERSENNE, dien hij op zijne eerste reizen reeds had leeren kennen, hem met DESCARTES in betrekking bragt. Daar zijne verhandeling: *De cive* en zijn *Leviathan*, welke hij in die stad in het licht gaf, alle verstandige lieden telden hem in het harnas hadden gejaagd, zoo week hij naar *Londen*, alwaar de tegenkanting tegen zijne gevoelens niet minder hevig was. Genoodzaakt, om zich bij zijnen kweekeling verborgen te houden, hield hij zich aldaar tot in 1660 met verscheiden werken bezig. Het was in dat jaar, dat KAREL II. op den troon zijner vaderen hersteld werd. Hij ontving HOBBS, die te *Parijs* zijn meester in de wiskunde geweest was, op eene zeer gunstige wijze, en gaf hem eene jaarwedde.

Deze drogredenaar overleed in 1679 te *Hardwick*, bij den graaf van *Devonshire*, met even zoo vele kleinmoedigheid, als hij vermetelheid in het aanranden der heiligste leerstellingen, had aan den dag gelegd. Sommige schrijvers hebben *Hobbes* als eenen goeden burger, eenen getrouwen vriend, eenen gediensligen man, eenen menschievender wijsgeer afgeschilderd; maar al deze hoedanigheden komen niet overeen, met den naam van godverzaker, dien hij verworven heeft, en de hoedanigheid van goddelooze, die men hem niet betwisten kan. Deze soort van lospraken ontbreken nooit aan de lieden der partij; en deze man wordt als een der hoofden der nieuwe wijsgeerige sekte, dat is der materialisten, en epicuristen beschouwd. Hij leefde in den ongehuwden staat, doch zonder daarom minder aan de vrouwen te zijn overgegeven. Bij ligtzinnigen is de ongehuwde staat slechts een middel te meer, om zich aan de losbandigheid over te geven. Zijn omgang was aangenaam; doch zoodra hij werd tegengesproken, werd dezelve bijtend, en vol opgeblazenheid, die bij de minste tegenspraak verbitterde. Op den meesterachtigsten en bitsten toon keurde hij elk gevoelen af, dat niet het zijne was. Geesten van dien

stempel kunnen geene tegenspraak dulden. Na de oudste en verbiedwaardigste waarheden met voeten te hebben getreden, zijn zij niet zeer gesteind, om de verdediging derzelve aan te hooren. Zij gevoelen daarenboven dat zij in deze worsteling met geleerde en bezadigde mannen weinig voordeel zouden behalen: van daar het grootte redmiddel van smaadwoorden, aan onze ongeloofigen zoodierbaar. De grondbeginselen, door hem in zijne werken ontwikkeld, zijn verschrikkelijk. Volgens hem is er geen onderscheid tusschen het regtvaardige en onregtvaardige. Dat, hetwelk er tusschen de ondeugd en deugd bestaat, moet enkel gezocht worden in de wetten, welke de menschen er van gemaakt hebben, en vóór die wetten, had de eene mensch geenen enkelen pligt omtrent den anderen. De voornaamste werken, waarin deze eigenzinnige wijsgeer, die verfoeijelijke grondbeginselen heeft opgeteekend, zijn: 1.° *Elementa philosophica, seu Politica de cive*, Amsterdam, 1649, in 8.° De schrijver drijft in hetzelfde het gezag des vorsten al te ver. Hij maakt een dwingeland van denzelve, uit weerwraak tegen de Engelsche parlementairen, die elk bestuur met uitzondering van het republikeinsche wilden vernietigen.

Hij vooronderstelt in hetzelfde alle menschen als slecht, niet alleen om eene oorspronkelijke neiging tot het kwaad; maar in de daad en vrijwilliglijk. Zij moeten het alle zijn in zijn stelsel, en worden het onvermijdelijk, wanneer zij zijne grondbeginselen volgen. — 2.° *Eeviathan, sive de republica, Amsterdam*, 1668, en in zijne wijsgeerige werken, *Amsterdam*, 1663, 2 dl n in 4. to — 3.° Eene vertaling van HOMERUS, in Engelsche verzen, 1675 en 1677, in 8. vo, verre beneden die van den beroemden POPE. — 4.° Eene andere van THUCYDIDES, in het Engelsch, *Londen*, 1676, in fol. — 5.° *Tien zamenkomsten over de natuurlijke wijsbegeerte*, in het Engelsch, 1678, in 12. mo Dit werk is een nieuw bewijs, dat de schrijver een groeter drogredenaar dan wijgeer was. Men kan hem als den voorlooper van SPINOSA beschouwen. — 6.° *Engelsche en Latijnsche gedichten*. — 7.° *Verscheiden Natuurkundige schriften*.

† HOBEMA (MINARDUS), een Nederlandsche schilder der 17. e eeuw, te Antwerpen in 1611, uit eene oorspronkelijke Vriesche familie geboren, een kweekeling van den beroemden RUISDAAL, heeft vooral in het landschap schilderen uitgemaakt, en verscheiden zijner schilde-

rijen, waarvan men de naamteekening had uitgewischt, zijn, als of zij van zijnen meester waren, doorgegaan.

HOBURG (WOLFGANG HELMHARD, heer van), in *Oostenrijk*, in 1612 geboren, en te *Regensburg*, in 1688 overleden, heeft zich door zijne werken, en vooral door zijne *Georgica curiosa* beroemd gemaakt.

† HOBOKEN (NICOLAAS), werd te *Utrecht*, in 1632 geboren. Na zich op de wijsbegeerte en geneeskunde te hebben toegelagd, werd hij in deze beide wetenschappen tot doctor bevorderd. In 1663 ging hij te *Steinfurt* wonen, alwaar hij eerste hofarts werd. Hij bleef aldaar tot in 1669, in welk jaar hij naar *Harderwijk*, als gewoon hoogleeraar in de geneeskunde en buitengewoon in de wiskunde beroepen werd. Hij overleed op het einde der 17. e eeuw, onder eene menigte andere, de volgende werken nalatende: 1.° *de Sede animæ*, *Arnhem*, 1668, in 12. mo. — 2.° *De Nobilitate medicor.*, *Utrecht*, 1670, in 4. to. — 3.° *De Profess. medicum mathem. conjunctione*, *ib.* 1670, in 4. to enz.

HOC (LODEWIJK PETRUS LE), een geneesheer, te *Rouanen* geboren, overleden den 27 Augustus 1769, heeft zich onderscheiden door zijns te-

genkating tegen alle kwakzalverijen onzer dagen, in zijn *Avis sur l'inoculation*, 1763, in 12.mo, en in zijne *Inoculation renvoyée à Londres*, 1764, in 12.mo, heeft hij voornamelijk het gebruik van de inënting der kinderziekte bestreden. Hij toont er het belagehelijke in aan, zijn leven te wagen voor eene ziekte, die soms kan achterblijven, en bewijst door daadzaken, dat de inënting de natuurlijke kinderziekte niet belet. — (Zie CONDAMINE).

* HOCHÉ (LAZARUS), een Fransch veldheer, den 24 Februarij 1768 te *Montreuil*, bij *Versailles* geboren, had zijne verheffing enkel aan zich zelven te danken. Hij was de zoon van eenen opziener der hondenhokken van LODEWIJK XV., en kwam in den ouderdom van 14 jaren, als overtollig stalknecht, in de stallen des konings. Bijna gelijktijdig van zijne ouders beroofd, bestond hij door de ondersteuning eener moei, die eene fruitvrouw te *Versailles* was. Zij gaf hem van tijd tot tijd eenig geld, hetwelk de jonge HOCHÉ besteedde, om zich boeken te verschaffen. Met geestdrift voor de krijgskunde beziel, nam hij in den ouderdom van 16 jaren dienst in het regiment der Fransche gardes, waarin hij zich onderscheidde door zijne zucht

voor de beoefening der militaire wetenschap, en door zijne geschiktheid in het uitoefenen der krijgsverrigtingen. In 1788 had hij een tweegevecht met eenen korporaal, en ontving in het aangezigt eene wond, waarvan hij gedurende zijn geheele leven het lidteeken droeg, en hetwelk zijn krijgshaftig voorkomen scheen te vermeerderen. In 1789 deelde hij in den afval der Fransche gardes, die zich met het, door de muitelingen in opstand gebragte volk vereenigden, en begaf zich onder de door de hoofdstad bezoldigde garde. Hij legde zich met eenen vernieuwden ijver op de beoefening der krijgskunde toe, en zijne bevordering was zeer snel. Hij onderscheidde zich in het beleg van *Diedenhoven*, en na den slag van *Neerwinden*, te *Parijs* teruggekomen, werd hij aan de commissie van algemeen welzijn voorgesteld, die hem den rang van adjudant-generaal gaf, en hem met de verdediging van het door den hertog van YORK bedreigde *Duinkerken* belastte; de Engelschen werden geslagen en verplicht het beleg op te breken. Deze heldendaad bevorderde HOCHÉ tot de eerste militaire rangen, hij werd tot brigadegeneraal benoemd. Hij maakte zich meester van *Veurne*, en werd vervolgens voor

Nieuwpoort geslagen. Hij verkreeg echter bijna even zoo spoedig het opperbevelhebberschap over het *Moezel*-leger, tegen de Pruiszen bestemd. Na tot aan de *Sarre* terug te zijn geslagen, nam hij weder eene aanvallende houding aan, en door den generaal *PICHEGRU* ondersteund, sloeg hij *WÜRMSER*, en bragt het eindelijk zoo ver, dat hij de Oostenrijkers uit den geheelen *Elzas* verdreef. Door dezen voorspoed opgeblazen, nam *HOCHE* den hoogsten toon aan, en liet de gelegenheid nooit voorbijgaan, om *PICHEGRU*, zijnen mededinger, in roem te laken, hetwelk aan *SAINT-JUST*, die hem beschermde, zeer mishagde. Deze landvoogd liet hem het opperbevelhebberschap over het leger ontnemen, en verbande hem naar *Nimes*; maar terwijl hij op weg was, werd hij in hechtenis genomen, en naar de gevangenis van het karmelieten klooster gebragt, vanwaar hij, zonder de gelukkige omwenteling van den 9 *Thermidor* (27 Julij 1794), naar het schavot zou zijn gesleurd. *HOCHE* had van zijne gevangenschap gebruik gemaakt, om de militaire taktiek nog zorgvuldiger te beoefenen, ook was het hem gelukt zijne onstuimige inborst te beteugelen; hij stelde zich voor, om voortaan voorzigtiger te zijn, en koos tot spreuk: *des choses*

et non des mots (zaken en geene woorden). Aan de vrijheid teruggegeven, verkreeg hij het opperbevel over het leger van de kusten van *Brest*, bestemd, om tegen de koningsgezinden van het westen te handelen. De veldheeren, die hem in dat land waren voorgegaan, hadden het vuur des oorlogs, door hunne wreedheid hoe langer zoo meer aangeblazen. *HOCHE* volgde eenen geheel tegenovergestelden gang; hij paarde de zachtmoedigheid met de onverschrokkenheid, deed den koningsgezinden gematigde proclamatiën, herstelde onder zijne troepen de strengste krijgstucht, en deed het stelsel der verschansingen dat der veldlegeringen vervangen. Hij werd echter door onkundige commissarissen, ter bewaking der veldheeren gezonden, dikwerf gedwarsboomd. *HOCHE* had verscheiden geschillen met dezelve, en hij verhief luide zijne stem tegen de voorwaarden der eerste bevrediging. Weldra barstte de oorlog met meer woede, dan ooit los, en de commissie van algemeen welzijn, hoewel ontevreden op dezen veldheer, bekrachtigde hem echter in het bevelhebberschap. *HOCHE* trok tegen de koningsgezinden op, sloot hen op, in het schiereiland *Quiberon*, nam de versterking *Penthièvre* stormenderhand in, sloeg *D'HERVILLE*, en bragt

DE SOMBREUIL tot aan de zee in het naauw. Hij wilde zich tegen de wederinschepping van dit koningsgezinde legerhoofd verzetten, maar de overige veldheeren waren van een tegenovergesteld gevoelen. Toen men echter sprak, van al de krijgsgevangenen dood te schieten, nam HOCHÉ hunne verdediging op zich, en stelde met nadruk aan de nationale conventie voor, hoe wreed en onstaatkundig het zoude zijn, zes à zeven duizend families te vernielen. Maar zijne pogingen waren vruchteloos; de conventie beval een algemeen moordtooneel. HOCHÉ gaf alstoen aan den generaal LEMOINE het bevelheerschap over *Morbihan* over en rigtte zich met zijne troepen naar *Saint-Malo*. Het *directorium*, dat de conventie was opgevolgd, beval hem tegen CHARETTE op te trekken, en droeg hem kort daarna het bevelheerschap op over de drie legers van het westen, vereenigd onder den naam van *leger des Oceaans*. Met onbepaalde volmagt voorzien, hetwelk sedert de omwenteling, binnen 's lands zonder voorbeeld was geweest, nam hij, ter overwinning van de Vendeërs, hunne eigene taktiek aan, enkel met *mobiles colonnes* en *pelotons* aanvallende. Door de handhaving der krijgstuicht en door gematigdheid, wist hij den geest der inwoners in

bedaartheit te houden; talenten, beleid, alles werd eindelijk in het werk gesteld, om de zaak te doen zegevieren, welke hij verdedigde. Maar hij had eenen verschrikkelijken vijand te betrijden, den onversaagden CHARETTE. Het *directorium*, dat geene hoop op de bevrediging van de *Vendée* kon koesteren, dan na de gevangenneming van dien aanvoerder, beval aan den generaal HOCHÉ alles in het werk te stellen, om zich meester van denzelfden te maken. Het gelukte aan HOCHÉ, om hem van STOFFLET te verwijderen; nadat deze laatste de wapens weder had opgenomen, werd hij gevangen genomen en gefusileerd. Nadat CHARETTE elk voorstel van de hand gewezen had, en langen tijd achtervolgd was geworden, onderging hij hetzelfde lot. HOCHÉ stak alstoen naar den regter oever der *Loire* over, en had denzelfden voorspoed in *Anjou*, *Maine*, *Bretagne* en *Normandijë*. Het was na de bevrediging dier gewesten, dat hij het ontwerp vormde, om, door eene landing in *Ierland*, den burgeroorlog in *Engeland* over te brengen; maar zijne onderneming had geen gelukkigen uitslag; een storm verstrooide zijne vloot, en het was niet, dan door eene soort van wonder, dat hij de *Franche* havens weder kon bereiken. Op den

oogenblik, waarop hij zich met de voorbereidselen tot dezen togt bezig hield, was hij te *Rennes* bijna door het staal en het vergif omgekomen; men wil, dat hij zelf de familie van zijnen moordenaar, **GUILLAUMOT** genoemd, te hulp kwam. Te *Parijs* teruggekeerd, verkreeg **HOCHE** het opperbevel over het leger van *Sambre en Maas*, uit 80,000 man bestaande; hij opende den veldtogt door in het gezigt van den vijand over den *Rijn* te trekken, en sloeg vervolgens den generaal **WERNECK** te *Neuwied*, *Ukerath*, *Altenkirchen* en *Diedorff*. Reeds had hij *Wetzlar* ingenomen, en het Oostenrijksche leger in al deszelfs stellingen overrompeld, was niet meer in staat zijnen zegevierenden voortgang te beteugelen, toen hij te *Giessen* werd opgehouden door de wapenschorsing tusschen **BONAPARTE** en vorst **KAREL** gesloten. Maar het einde van den buitenland-schen oorlog, scheen meer kracht aan de binnenlandsche verdeeldheden te geven. Er ontstond eene verschrikkelijke worsteling tusschen het directorium en deszelfs raden, en de generaal **HOCHE** voegde zich aan de zijde van het eerste; het directorium, dat zich in gevaar waande, wilde aan dien veldheer eene uitgestrekte volmagt geven, ten einde de raden te onderwerpen, en toen men zijn

hulp ging vragen, hoorde men hem uitroepen: «Ik zal de vijanden der republiek overwinnen, en wanneer ik mijn vaderland zal gered hebben, verbreek ik mijnen degen.» Hij liet oogenblikkelijk eenige corps van zijn leger op *Parijs* aanrukken, hetgeen hevige aanklagten tegen hem te weeg bragt. De generaal **WILLOT** vroegde, dat hij in staat van beschuldiging zou worden gesteld; en **HOCHE** wilde zelf, dat zijn gedrag zou onderzocht worden; daar hij beweerde enkel op bevel van het bestuur gehandeld te hebben..... Intusschen boezemden zijne trotsche inborst, en de groote invloed, welken hij op zijne soldaten had, aan het directorium en aan **BONAPARTE** sedert eenigen tijd, vrees in, daar de laatste in hem slechts eenen geduchten mededinger zag, gereed om zich meester te maken van het bestuur, waarop hij zelf vlamde, en het gelukte aan den jeugdigen Corsikaan, hem te verwijderen, door aan **AUGEREAU** den last te doen opdragen, om de raden te ontbinden. **HOCHE** begaf zich alstoen naar *Wetzlar*, alwaar het directorium hem deed vergeven. Door het vergif verteerd en ter prooi aan de wreedste smarten, zeide hij tot zijne vrienden: «Ben ik dan met den vergiftigen tabbaard van **NESSUS** gekleed?» Deze veld-

heer overleed den 15 September 1797. Men vereerde hem met twee lijkplegtigheden, de eene aan den *Rijn*, en de andere te *Parijs*. Te *Weissenthurn* werd te zijner eer een gedenkteeken opgericht. Men vervoerde zijne overblijfselen van *Wetzlar* naar *Coblentz*, en dezelve werden naast die van den generaal MARCEAU geplaatst. Alom bewezen de Oostenrijksche veldheeren aan zijnen lijkstoet de grootste eerbewijzen, en door eene, dien tijd waardige huichelarij, liet het directorium, te *Parijs* in het veld van *MARS* de plegtigste lijkstaatsie voor hem houden. HOCHÉ was vol dapperheid en bezat groote krijgskundige bekwaamheden. Zijn leven is door ROUSSELIN beschreven. De stijl van hetzelfde is hoogdravend en wijdoopig. Hetzelve verscheen voor het eerst te *Parijs*, in 1798, 2 dl.ⁿ in 8.vo, in het licht.

HOCHSTETTER (ANDREAS ADAM), een Luthersch leeraar, te *Tubingen*, in 1668 geboren, werd achtereenvolgend hoogleeraar, in de welsprekendheid, zedekunde en godgeleerdheid te *Tubingen*, hij werd vervolgens benoemd tot predikant, opperbewindhebber, en rector van de akademie dier stad, en overleed aldaar in April 1717. Zijne voornaamste werken

zijn: 1.º *Collegium Puffendorfanum*. — 2.º *De festo expiationis et Hirco Azazel*. — 3.º *De Conradino, ultimo ex suevis duce*. — 4.º *De rebus elbingensibus*. Geleerde en nuttige werken, op alle plaatsen, waar de schrijver zich tegen de vooroordeelen zijner sekte heeft in acht genomen.

HOCHWART (LAURENTIUS), die men meent te *Regensburg* geboren te zijn, schreef in de 16.^e eeuw, eene *Kronijk van het Bisdom Regensburg*. Dit werk, dat men als vrij naauwkeurig beschouwt, was bij deszelfs ontstaan reeds vergeten, maar de heer OEFELS, kundig en werkzaam bibliothekaris van den keurvorst van *Beieren*, heeft hetzelfde in 1763, in het eerste deel der *Scriptores rerum boicarum*, 2 dl.ⁿ in fol. in het licht gegeven.

HOCQUINCOURT. — Zie MONCHX.

HODY (HUMFRED), in het Latijn HODIUS, den 1 Januarij 1659, te *Olcomb* geboren, werd koninklijk hoogleeraar in de Grieksche taal, aan de universiteit van *Oxford*, en overleed aldaar in 1706. Men heeft van hem: *De Græcis illustribus, linguæ græcæ litterarumque humaniorum, instauratoribus*: een zeldzaam werk,

doeh waarin de naauwkeurigheid der bijzonderheden, tot in het beuzelachtige gaat, op nieuw uitgegeven, te *Londen*, 1742, in 8.vo, met het *Leven* des schrijvers, door SAMUEL JEBB. — 2.º *De Bibliorum textibus originalibus*, in fol., *Oxford*, 1705. Hij toont in dit werk bijzonder wel de nieuweheid der Massoretische punten aan, en vernietigt; zoo als zulks LODEWIJK CAPPEL reeds had gedaan, deze kleine door de Rabbijnen uitgedachte list, om het gezag der oude overzettingen te vernietigen; eene list waardoor de goede BUKTORFEN en andere kenners van het Hebreewsch (voornamelijk onder de Protestanten) zijn bedrogen geweest. (Zie CAPPEL, ELEAZAR, GOROPHUS). — 3.º Eene Latijnsche *Verhandeling*, tegen de geschiedenis van ARISTEUS, — 4.º Eene belangrijke en geleerde Latijnsche *Verhandeling*, over JOANNES VAN ANTIOCHIË, bijgenaamd MALALA. Dezelve is gevoegd bij de *Kronijk* van dezen schrijver, te *Oxford*, door de zorgen en met de aantekeningen van CHILMEAD gedrukt.

HOË (MATHIAS), te *Weenen*, in 1580 geboren, was kerkelijk raadshcer, eerste prediker en voornaamste staatsdienaar van het Saksische hof. Hij was een driftige geest, die evenzeer

tegen de Catholijken als tegen de Calvinisten losbrandde. Hij overleed in 1645. Men heeft van hem een *Commentarium* op het *Boek der Openbaring*, *Leipzig*, 1671, in fol., en andere eenen geestdrijver waardige werken.

HOESCHEL (DAVID), een geleerde kenner der Grieksche taal, werd te *Augsburg*, in 1556 geboren. Tot bewaarder der bibliotheek zijner geboorteplaats benoemd, verrijkte hij dezelve met een aantal kostbare handschriften, en overleed den 29 October 1617. Men heeft hem te danken: *Catalogus codicum græcorum qui sunt in biblioth. republ. August. Vindelicorum*, *Augsburg*, 1595, in 4.to Hetzelve werd in 1675, te *Augsburg*, met vermeerderingen in 4.to herdrukt. Opdat de handschriften der door hem bestuurde bibliotheek, geen voor het publiek begraven schat zouden zijn, liet hij de belangrijkste drukken. Behalve zijn *Catalogus*, heeft men van hem Aanteekeningen op PHOTIUS, op PROCOPIUS, waarvan hij eene Vertaling leverde; op PHILO, enz. [Men heeft hem ook eenige *Vertalingen* uit het Grieksch in het Latijn te danken, en onder anderen het *Leven van den heiligen ANTONIUS den Kluizenaar*, door den heiligen ATHANASIUS].

† HOFER (ANDREAS), het bekende hoofd van den opstand in *Tirol*, in het jaar 1809, was, in het *Passeyer-dal*, in 1767 geboren, bezitter van twee herbergen, waarvan de eene op den hoo-gen *Jaufen* de andere in een vlek stond, *Aan het zand* genaamd, en waardoor HOFER zelfs algemeen de *Zand-waard* heette. Een gegoede en vrolijke man zijnde, werd hij de lieveling der bewoners van dat gewest, en de vurige ijver, dien hij in woorden en in daden, bij het aannaderen der Franschen, voor zijn vaderland aan den dag legde, was oorzaak, dat men hem in 1799, de aanvoering zijner gemeente als kapitein toevertrouwde, op welken post hij door zijn beleid en zijne dapperheid, niet alleen de liefde en het vertrouwen zijner landslieden, maar ook de hoogste tevredenheid van de Oostenrijksche regering verwierf. Toen dus in het jaar 1809, terwijl NAPOLEON in het afgelegene *Spanje* was, *Oostenrijk* opstond, om zijne kluisters te verbreken, liet die partij, welke *Tirol* en *Vorarlberg* tot den opstand en den bijstand voor het oude regerende huis, zocht te bewegen, de oogen dadelijk op HOFER, den lieveling des volks, vallen, en aan pater JOACHIM gelukte het, hem overtehalen, zijne vreedzame

haardstede, met den gevaarvollen post, van aanvoerder van een in opstand zijnde volk te verwisselen. Zijne ruwe dapperheid en zijne veldheers-taktiek was echter enkel en alleen tot zijne bergen bepaald, en als een moedige en trouwhartige man, waande hij, in al zijne landslieden, zijns gelijke te vinden, waarin hij zich echter zeer bedroog, zoo als het vervolg leerde, want terwijl de dappere WREDE zoo velen zijner *Beijeren*, met een zeer gering nut opgeofferd had, terwijl de dood duizendvoudig, in kogelen en rotsstukken van de bergen afregende, gelukte het aan het Fransche goud, om door verraad, *Tirol's* ongenaakbare bergengten te openen, de Fransche troepen in den rug der heldhaftige bergbewoners te voeren, en de schuilplaats van HOFER, waarin hij, toen alles verloren was, de wijk had genomen, te ontdekken. Men vervoerde hem geboeid naar *Mantua*, alwaar hij, op den 20 Februarij 1810, onder de Fransche kogelen, zijne moedige ziel, uitblies. HOFER maakte zich voornamelijk daardoor verdienstelijk, dat hij de onbesuisde woede zijner *Tirolers* zocht te bedaren, vele brandstichtingen voorkwam, en menig ongelukkig offer aan de volkswoede ontweldigde. Toen *Tirol* weder

aan *Oostenrijk* kwam, liet zijn keizer, den martelaar van de wenschen zijns volks, een heerlijk gedenkteeken oprigten, en verbiel zijne familie tot den adelstand, dien HOFER zich door zijne verdiensten als veldheer verworven had, en dien hem *Oostenrijk* ook had toegekend.

HOFFÆUS (PAULUS), een Duitsche Jesuit, bewees zulke groote diensten aan de Catholijke godsdienst in *Beieren* en andere gewesten van *Duitschland*, dat ALBERTUS V., hertog van *Beieren*, zeide aan hem en aan PETRUS CANISIUS, het behoud des waren geloofs, in de *Crisis*, waarin hetzelfde zich door de verwoestingen der nieuwe dwalingen bevond, te danken te hebben. PETRUS CANISIUS (zeide deze godvruchtige vorst, zinspelende op eene bekende plaats der liturgie) et PAULUS HOFFÆUS *ipsi nos docuerunt legem tuam, Domine*. HOFFÆUS overleed te *Ingolstadt*, in 1608.

HOFFMANN (GASPARD), te *Gotha* in 1572 geboren, was van 1607 tot aan zijnen dood, in 1648 voorgevallen, hoogleeraar in de geneeskunde te *Altorf*. Volgens CORINGIUS, was hij zeer geleerd, maar volgens THOMAS BARTHOLIN, was hij een twistgierige en bijtende geleerde;

en in de daad, zijne schriften zijn vol van eene bittere en scherpe critiek. Het aantal door hem voortgebrachte boekdeelen getuigt van zijne gemakkelijkheid om te schrijven. Zijne voor naamste werken zijn: 1.° *Notæ perpetuæ in Galeni librum de ossibus*, in fol. — 2.° *Institutionum medicarum lib. III.*, in 4.º — 3.° *De medicamentis officialibus*, in 4.º, enz. HALLER stelt weinig belang in dezelve. [HOFFMANN was een diepzinnige Hellenist, maar hij was al te zeer aan de gevoelens der ouden gehecht, hoewel hij zich dikwerf onrechtvaardig omtrent GALENUS toonde. Hij gaf 29 werken in het licht.]

HOFFMANN (DANIËL), een Lutersch predikant, Hoogleeraar in de godgeleerdheid te *Helmstadt*, het hoofd eener sekte, die beweerde, dat er ware zaken in de godgeleerdheid voorkomen, die valsch in de wijsbegeerte zijn: eene in de goede logica ongerijmde stelling, en die POMONAZZI (zie dat artikel) reeds getracht had ingang te doen vinden. De dwaling van HOFFMANN gaf aanleiding tot geschillen, en veroorzaakte onlusten in de Protestantsche scholen van *Duitschland*: om dezelve te doen ophouden, noodzaakte de Hertog van *Brunswijk*, na de hooge school van *Ros-*

toek te hebben geraadpleegd, hem, om zich openlijk te herroepen, en te leeren, dat de ware wijsbegeerte niet met de ware godgeleerdheid strijdt. HOFFMANN kraamde tegen het einde der 16.^e eeuw zijne dolzinnigheden uit, en overleed te *Wolfenbittel* in 1611, in den ouderdom van 72 jaren. Hij heeft tegen BEZA geschreven. — Hij is onderscheiden van MELCHIOR HOFFMANN, eenen anderen dweeper der 16.^e eeuw, die na veel gerucht te hebben gemaakt, te *Struatsburg* in de gevangenis overleed.

HOFFMANN (MAURITS), in 1622 te *Fürstenwald*, in het Markgraafschap *Brandenburg* geboren, Hoogleeraar in de geneeskunde te *Allorf*, overleed in 1698. Zijne werken zijn: 1.º *Aldorfi deliciae hortenses*, 1677, in 4.to — 2.º *Appendix ad Catalogum plantarum hortensium*, 1691, in 4.to — 3.º *Deliciae silvestris*, 1677, in 4.to — 4.º *Florilegium Aldorfinum*, 1676, 1 dl. in 4.to enz. [Men schrijft hem de ontdekking van het kanaal van het *balk-klier-bedde* toe, hetwelk hij bij de ontleding van eenen kalkoenseen haan vond. Hij deelde zulks mede aan WISSUNGUS, eenen ontleedkundige van *Padua*, die dat kanaal in den mensch zoekt en er eene beschrijving

van gaf. De hoogeschool van *Allorf* heeft aan HOFFMANN, de oprichting van eene ontleedkundige kamer, van een scheikundig *laboratorium*, en van eenen kruidtuin te danken.]

HOFFMANN (JOANNES JACOBUS), Hoogleeraar in de Griekse taal te *Bazel*, alwaar hij in 1635 geboren werd, had een verbazend geheugen. Hij vertrouwde zich echter niet op hetzelfde, en was gewoon, de belangrijke bijzonderheden, die zijne lees oefeningen hem aanboden op het papier te stellen. Hij maakte de geleerden met zijne verzamelingen bekend, door in 1677, in 2 dl.ⁿ in fol. een *Algemeen geschiedkundig woordenboek* in het latijn in het licht te geven, hetwelk te *Leijden* in 1698, in 4 dl.ⁿ in fol. herdrukt werd. Er komen eenige belangrijke artikels in voor, vooral die, welke de geleerdheid betreffen; maar zij zijn bijna alle op eene niet zeer aangename wijze geschreven, en de meeste wemelen van fouten. Nog heeft men van hem: 1.º *Eatijnsche gedichten*, *Bazel*, 1684. — 2.º *Eene Geschiedenis der paussen*, in het latijn, 1687, 2 dl.ⁿ. waarin alle daadzaken vermindt zijn. — 3.º *Historia Augusta*, *Amsterdam*, 1687, in fol. Hij overleed te *Ba-*

zel, den 10 Mei 1706.

HOFFMANN (JOANNES MAURITS), zoon van den voorgaande, in 1653, te *Altorf* geboren, lijfarts van den markgraaf van *Anspach*, en Hoogleeraar in de geneeskunde, te *Altorf*, overleed te *Anspach* in 1727. Hij heeft de *Deliciæ hortenses Altdorfianæ* van zijnen vader vervolgd, 1703, in 4.to Ook heeft hij in het licht gegeven: *Acta laboratorii chymici Altdorfini*, 1719, in 4.to, en *De differentiis alimentorum*, 1677, in 4.to

HOFFMANN (FREDERIE), te *Halle* in *Saksen*, in 1660 geboren, ontving in 1681 den doctoralen hoed in de geneeskunde. In 1693 tot Hoogleeraar dier wetenschap aan de universiteit van *Halle* benoemd, bekleedde hij dien post met veel roem, tot aan zijnen dood in 1742 gevallen. Zijne werken zijn gezamenlijk uitgegeven door de gebroeders DE *TOURNES*, boekdrukkers te *Geneve*, 1740 — 1753, II dl.^{en} in fol. met eene levensschets des schrijvers. In deze uitgebreide compilatie komen goede dingen voor; maar de stijl des schrijvers is flauw en wijdloopig. Platte dingen worden breedvoerig door hem verhaald; hij herhaalt zich onophoudelijk, en vooral in zijne nagelatene werken. Ondanks deze gebre-

ken verdient *HOFFMANN* onder het getal der beste schrijvers over de geneeskunde gesteld te worden. Hij kende die wetenschap in den grond, en was daarenboven een groote *practicus*. Het *elixir*, onder den naam van *HOFFMANS droppels* bekend, is beroemd en wordt veel gebruikt, welligt geeft men te vele uitgebreidheid aan deszelfs uitwerkselen, en acht men hetzelfde voor een aantal ziekten geschikt.

† *HOFFMANN* (FRANCISCUS BENEDICTUS), een letterkundige en een der medewerkers van het *Journal des Débats*, werd te *Nanci* in 1760 geboren. Na goede studien gemaakt te hebben, kwam hij in 1785 te *Parijs*, en maakte zich door losse dichtstukjes, door zang- en blijspelen bekend, die wel opgenomen werden. *GEOFFROY* hekelde deze stukjes in het *Journal des Débats*, hetwelk echter *HOFFMANN* niet belette, om aan de redactie van hetzelfde dagblad mede te werken: hij leverde een aantal bijtende artikels in hetzelfde, onder anderen over de *Martelaren van CHATEAUBRIAND*, over de *shedelleer van GALL*, over de *werken van den Abt DE PRADT*. Hoe gestreng zijne critiek ook wezen mogt, behaagde dezelve echter door de verscheidenheid der kundigheden des schrijvers, door

de verdienste des stijls, en door de begaafdheid, omgepaste scherts aantewenden: al te dikwerf echter werd de scherts tot bitterheid gedreven. Daarenboven was HOFFMAN niet zeer behoedzaam in de taal, en de ruwheid zijner uitdrukkingen maakte dikwerf het lezen zijner artikels onaangenaam. Wij willen niet eens spreken over die, welke hij in zijnen laatsten leeftijd tegen de Jesuiten in het licht gaf; deze aanvallen waren zeker in den tegenwoordigen tijd niet edelmoedig. Daarenboven, wat bewijzen tegen de tegenwoordige Jesuiten, eenige stellingen uit de boeken van oude Jesuiten ontleend, die sedert honderd en twee honderd jaren overleden zijn? Wij hebben later ergernissen, en boeken die veel gevaarlijker zijn. Men moet dus deze verkeerdheid van eenen geest betreuren, welligt door de ziekte verbitterd, en die daarenboven, ten opzichte van veel gewigtiger onderwerpen niet vrij van vooringenomenheid schijnt te zijn geweest. HOFFMAN bezat eene zonderlinge inborst; hij ontving geen enkel bezoek, en leefde in eene diepe eenzaamheid, zich steeds met de studie, met leesoefeningen en letterkundige werkzaamheden bezig houdende. Eene stameling, die hem in zijne

gesprekken hinderlijk was, deed hem waarschijnlijk het verblijf zijner studeerkamer verkiezen. Sedert eenigen tijd klaagde hij over eene slepende onpasselijkheid; op den 25 April 1828 stond hij als naar gewoonte op, en viel eenige oogenblikken daarna, door eene beroerte getroffen, dood ter neder. Een zo plotselijk uiteinde is een treurig onderwerp, ter overweging voor zijne vrienden en zelfs voor de onverschilligen!

HOFMANSWALDAU (JOANNES CHRISTIAAN VAN), keizerlijk raadsheer, en voorzitter van den raad der stad *Breslaw*, alwaar hij in 1617 geboren was, verwierf zich eenen grooten roem door zijne *Hoogduitsche gedichten*. Men heeft ook van hem in Hoogduitsche verzen, den *Pastor fido* van GUARINI, en den *stervenden SOCRATES* van THEOPHILUS. Hij overleed in 1679, in den ouderdom van 63 jaren, algemeen bemind en geacht.

HOGARTH (WILLEM), een Engelsche schilder. te *Londen* in 1697 geboren, en te *Leicesterfields*, in October 1764 overleden. Hij werd in 1757 tot schilder des konings van *Engeland* benoemd. Zijne stukken zijn slecht geteekend en hebben een zwak kobortet, maar het

zijn sprekende schilderijen van verschillende boertige of zedelijke tooneelen des levens. Hij had het werktuiglijke zijner kunst, dat is te zeggen, de penseeltrekken, de onderlinge overeenkomst der deelen, het uitwerksel van het licht-donker, de zachtheid van het koloriet, enz. verwaarloosd, om zich tot de volmaaktheid van dat werktuigelijke, dat is, tot het dichtertelijke en zedelijke der schilderkunst te verheffen. » Ik erken, zeide hij, iedereen tot bevoegd regter mijner schilderijen, met uitzondering der kenners van beroep." Een enkel voorbeeld zal bewijzen, hoe wel hij slaagde. Hij had eene plaat doen graveren, waarin hij met kracht de verschillende folteringingen had uitgedrukt, die men den dieren doet ondergaan. Een voerman sloeg eens met onbarmhartigheid zijne paarden; een zaechtmoedig man, door medelijden bewogen, zeide hem: » Ellendeling! hebt gij dan de plaat van HOGARTH niet gezien?" Een gevoel, dat eene zedelijkheid uitdrukt, welke de Heilige Geest zijne lessen niet onwaardig heeft gekeurd: *Novit justus lamentorum suorum animas; viscera autem impiorum crudelia.* Hij gaf in 1750 eene verhandeling in het Engelsch in het licht, getiteld: *Ontleding der schoonheid.* De schrijver be-

weert, dat de ronde vormen de schoonheid des ligchaams uitmaken: een grondregel, die in zekere opzigten waar, doch in verscheiden andere valsch is.

† HOGENDORP (JOANNES FRANCISCUS, graaf van), neef van den beroemden staatsman van dien naam, GILBERT KAREL, werd te 's Gravenhage, in Mei 1746 geboren. Hij was een dergenen, die in November 1813 het meest bijdroegen tot de bevrijding des vaderlands; bij die gelegenheid toonde hij zich een der ijverigste voorstanders van de zich ontwikkelende Europesche omwenteling; hij was een der onderteekenaars van den magtbrief, waarbij de graaf van LIMBURG-STYRUM, in den naam van den prins van Oranje tot gouverneur van 's Gravenhage werd benoemd, op den oogenblik zelfs, waarop de Fransche generaal BOUVIER met zijne troepen nog in die stad was. Zich naar Rotterdam begeven hebbende, om er de omwenteling te regelen, kweet hij zich met veel ijver van die zending. De vorst, wiens zaak hij met zoo veel belangstelling had behartigd, benoemde hem, in belooning voor zijne diensten, tot burgemeester van Rotterdam, vervolgens tot lid van de eerste kamer der staten generaal, lid van de ridderorde

van *Holland*, en commandeur der orde van den Nederlandschen leeuw. Hij is den 10 October 1831 in zijne geboorteplaats overleden.

* **HOLBACH.** — Zie **THYRY** (PAULUS).

HOLBEIN (JOANNES), een beroemde schilder te *Bazel* in 1495 [en volgens anderen te *Augsburg* in 1498] geboren, behandelde met even veel gemakkelijke de etsnaald en het penseel. **ERASMUS**, zijn vriend, zond hem naar *Engeland*, tot den kanselier **MORUS**, die hem zeer wel ontving, en hem aan **HENDRIK VIII.** voorstelde. Deze vorst, met geestdrift voor de schilderkunde beziel, verbond hem door zijne bescherming en zijne milddadigheid bij zich. Hij ontving verscheiden weldaden van denzelfden, en werd hem zoo dierbaar, dat, nadat hij op eene ruwe wijze eenen graaf had teruggestooten, die tegen het bevel des konings in zijne werkplaats wilde komen, en de graaf er zich over beklagde, de koning hem antwoordde: » dat het gemakkelijker zoude zijn, zeven graven van zeven boeren, dan eenen enkelen **HOLBEIN** van zoo vele graven te maken." Deze meester had eenen zeer goeden smaak voor de schilderkunde, die vrij van al de

gebreken van den Duitschen smaak was. Men bespeurt vele waarheid in zijne portretten, eene levendige en verheven verbeeldingskracht in zijne ontwerpen, en eene schoone volledigheid in de uitvoering: zijn koloriet is krachtvol, zijne vleeschkleuren zijn levendig, en zijne beelden schijnen eene verhevenheid te hebben, die de oogen op eene aangename wijze misleidt. Men verwijt hem zijne kleedingen zeer slecht aangebragt te hebben. **HOLBEIN** werkte met denzelfden goeden uitslag, in miniatuur, in dekwater, in olieverw. Hij schilderde met de linkerhand. In de eerste door hem vervaardigde stukken bereikte hij bijna de volmaaktheid. Wij willen voornamelijk aanhalen zijnen *Dorpsdans* voor de vischmarkt van *Bazel* vervaardigd: al de vreemdelingen gaan denzelfden bezien als eene der belangrijkste zeldzaamheden dier stad. Men roemt zijne portretten van keizer **KAREL V.**, van **FROBEN**, van **ERASMUS** en van **HOLBEIN** zelve. Zijne voornaamste werken zijn te *Bazel* en te *Londen*. Men kan de lijst derzelve zien in de uitgave van het *Encomium Moriae* (*Lof der zotheid*) van **ERASMUS**, met de commentariën van **LISTRUS**. Men vindt er ook zijne levensbeschrijving in, zijnde die van eenen los-

bol en verkwister. Hij overleed in 1554 te Londen aan de pest.

HOLBERG (LODEWIK, vrijheer van), in 1684 te Bergen, in Noorwegen geboren. Zijn vader was luitenant-kolonel; ook hij was verplicht als korporaal te dienen, en werd vervolgens onderwijzer bij eenen dorpspredikant. Hij reisde door Holland, Frankrijk, Italië en Engeland, en deed kundigheden op in allerlei vakken. In 1716 in Kopenhagen teruggekeerd, werd hij bijzitter van het consistorie, en deed zich beurtelings als hekelboertig, geschied- en zedekundig dichter kennen; en indien hij in alle vakken niet even wel slaagde, verwierf hij echter veel roem. Een boekdeel zijner *Blijspelen* is in het Fransch vertaald. Zijne *Geschiedenis van Denemarken*, 3 dl.ⁿ in 4.to, is de beste, welke er bestaat, ofschoon dezelve vol met beuzelachtige bijzonderheden, en in eenen onbeschaafden, platten en gemeenen stijl geschreven is. Als zedemeester is hij be-

kend, door 2 deelen, getiteld: *Zedelijke gedachten*, waarin, onder eenige juiste aanmerkingen, een aantal paradoxe stellingen en gemeene uitdrukkingen voorkomen. Nog heeft men van hem eene Critiek van het werk van MONTESQUIEU, *Over de grootheid en het verval der Romeinen*; onder valsche en bedilzieke aanmerkingen, komen er zeer goede voor; het werk is in het Fransch, in eenen soms koddigen stijl geschreven. Hij had hetzelfde aan eenen vriend ter verbetering gegeven, maar hij stoorde zich echter niet aan deszelfs verbeteringen (*). Hij heeft ook *Brieven over den geest der wetten* geschreven, waarover men hetzelfde oordeel moet vellen. Deze geleerde overleed in 1754, aanzienlijke rijkdommen nalatende, welke zijne boeken, zijn post van bijzitter, zijne matigheid en spaarzaamheid hem verschaft hadden. Wilt hij bijna alles aan de letteren te danken had, wilde hij aan dezelve het grootste gedeelte van zijn vermogen toewijden. Hij gaf 70,000 kroonen aan de akademie van het

(*) Deze eigenzinnigheid is niet enkel eigen aan HOLBERG. De steller dezer aantekening is in de gelegenheid geweest, om op te merken, dat de geleerden, of zich aldus noemende, uit het noorder van *Duitschland*, de dubbele dwaling begingen, van te denken dat de geest onzer (de fransche) taal, even zoo gemakkelijk te bevatten is als derzelve woordvoeging, en dat onder degene van ons, aan welke zij wel eenige kunde willen toekennen, er weinigen zijn, die hunne taal volgens de regels geleerd hebben, of dezelve grondig verstaan.

eiland *Zeeland*, ter opvoeding van den jongen adel gesticht; en door deze gift verwierf hij den titel van *Vrijheer*. Hij liet ook een fonds na van 16,000 kroonen, tot huwelijks giften, van eenige jonge dochters uit de burgerlijke familiën van *Kopenhagen* gekozen. De Deenen hebben veel over *HOLBERG* geschreven. Zijn leven door *WANDALL*; en *HOLBERG* als boertig dichter beschouwd, door den ridder *RAFBECK*, hoogleeraar te *Kopenhagen*, worden vooral op prijs gesteld. [De laatstgenoemde geleerde letterkundige, heeft eene goede critische uitgave der *Uitgezochte werken van HOLBERG*, geleverd, *Kopenhagen*, 1806 — 1814, 21 dl.ⁿ in 8. vo. Zijne overige werken zijn: *Staat- en Aardrijkskundige toestand der Deensche monarchie*; — *Kerkelijke Geschiedenis*; — *Geschiedenis der Joden*; — eene vertaling van *HERODIANUS*, en andere minder belangrijke schriften. Onder zijne Blijspelen wordt datgene het meest gezocht, hetwelk ten titel voert: *Tinnenpot Staatsman*. Hij heeft ook eenige *Heldendichten* vervaardigd].

HOLDA, vrouw van *SELUM*, profetesse te *Jeruzalem*, werd door den koning *JOSIAS* over het boek der wet geraadpleegd, hetwelk men in de schatkamer des tem-

pels, terwijl men aan herstellingen van dat gebouw arbeidde, gevonden had. De profetesse kondigde den afgevaardigden des konings alle onheilen aan, welke de gramschap Gods over het volk zoude uitstorten; maar zij voegde er bij, dat, wijl *JOSIAS* zich voor den Heer vernederd had, die onheilen onder zijn bestuur niet zouden plaats hebben.

HOLDEN (HENDRIK), een Engelsche godgeleerde, kwam, na aan verscheiden universiteiten de godgeleerdheid te hebben onderwezen, in 1646, den doctoralen hoed in de *Sorbonne*, te *Parijs* ontvangen, en overleed aldaar in 1662, evenzeer betreurd, om zijne naauwgezette regtschapenheid, als om zijne diepe geleerdheid. Men heeft hem te danken: 1.° *Analysis fidei*, een werkje door *BARBOU*, in 1768 gedrukt. Het bevat de geheele *oeconomie* der godsdienst, de grondbeginselen en beweegredenen des geloofs, en de toepassing dier grondbeginselen op de geschilpunten. Deze godgeleerde redeneerde meer dan hij compileerde. Zijne bepalingen en verdelingen zijn afgemeten, naauwkeurig en juist, en hebben niets van de schoolsche barbaarschheid. Het is mogelijk, dat de schrijver, door al te beknopt te willen zijn, soms eenigzins duister is geweest, en

tot billijke tegenbedenkingen aanleiding heeft gegeven, hetwelk in het bijzonder met hem heeft plaats gehad, in de wijze, waarop hij de natuur en de beweeggronden des geloofs behandelt. De heer GRANDIN, *doctor en syndicus der Sorbonne*, heeft eenige niet zeer naauwkeurige stellingen gevonden. De critiek van GRANDIN wordt op blz. 413 van deze uitgave der *Analysis* gevonden. « Men kan niet ontkennen, zegt een godgeleerde, dat dezelve gegrond is; zonder dat men er iets tegen de gevoelens van HOLDEN uit kan besluiten. Al degene, die het geloof, volgens de regels der menschelijke rede-neerkunde hebben willen ontleden, zijn in dezelfde mislagen vervallen. Wanneer men de beschrijving des geloofs uit het oog verliest, die is *Donum Dei ac lumen quo illustratus homo firmiter assentitur* etc.; waneer men niet bedenkt, dat het geloof niet alleen eene openbaring aanneemt, maar dezelve ook voor waar doet houden, wikkelt men zich in moeilijkheden, waaruit men zich zonder valsche stuitreden niet kan redden." Men kan dit onderwerp uit het ware gezigtspunt beschouwd, vinden in den Wijsgeerigen Catechismus, 3.^e dl., n.º 339, en volg. — 2.º Zeer duidelijke, hoewel eenigzins beknopte *kantteekeningen*, op

het Nieuwe Testament. Hij gaf dezelve in 1660, in 2 dl.ⁿ, in 12.mo in het licht. — 3.º *Godgeleerde Brieven*, in de laatste uitgave der *Analysis* opgenomen.

HOLDER (WILLIAM), in het graafschap *Nottingham* geboren, werd lid van de koninklijke maatschappij van *Londen*, kanonik van den H. PAULUS, aalmoezenier des konings, en overleed in Januarij 1697, na in het licht te hebben gegeven: 1.º *Vergelijking der Maan-Maand met het Zonne-Jaar*, 1694, in 8.vo — 2.º *Grondbeginselen der taal*, 1669, in 8.vo — 3.º *Natuurlijke Grondbeginselen der welluidendheid*, 1694, in 8.vo

HOLL (FRANCISCUS XAVERIUS), een Jesuit te *Schwandorf*, in den *Opperr-Palts* geboren; wijdde zich, na de schoone letteren onderwezen te hebben, geheel en al aan de beoefening van het kerkelijke regt van *Duitschland* toe, en was gedurende 26 jaren, hoogleeraar aan de beroemdste universiteiten des Duitschen rijks. Hij overleed te *Heidelberg*, den 6 Maart, 1784, in den ouderdom van 64 jaren. Men heeft van hem verscheiden werken, onder anderen: *Statistica ecclesiae germanicae*, *Heidelberg*, 1779, in 8.vo vol nasporingen over de oude

en nieuwe kerktucht, over de kerkelijke gebruiken en wetten, met nuttige en belangrijke aanmerkingen. Hij hield zich bezig met het in orde brengen der bouwstoffen voor het tweede deel, toen de dood hem wegmaaide.

HOLLAR (WENCESLAUS), een graveur, te *Praag*, in 1607, uit eene adellijke familie geboren, die tijdens de Boheemsche onlusten al derzelver bezittingen had verloren. Hij muntte voornamelijk uit in het graveren van landschappen, dieren, insekten en pelterijen. Zoo dra hij buiten deze voorwerpen wilde gaan, werd hij een middelmatig graveur. Hij teekende zijne beelden slecht; aan de door hem uitgevoerde onderwerpen, van grooten omvang, zelfs, volgens de beste meesters, ontbreken smaak, uitwerksel en zelfs vernuft. Hij overleed in Maart, 1677. Het aantal stukken van dien meester is aanmerkelijk, men schat hetzelfde op 2400.

HOLLERIUS. — Zie **HOLLIER.**

HOLOFERNES, veldheer der legerbenden van **NABUCHONOSOR**, koning van *Assyrië*, trok met een leger van 120,000 voetvolk, en 12,000 ruiters, tegen de Ismaëlitzen, Madianiten en andere naburige volken op. Na dezelve

door den schrik van zijnen naam en de kracht zijner legerscharen beteugeld te hebben, maakte hij zich in het jaar 634 vóór J. C. gereed, om *Bethulië* aantetasten. De voordeelige ligging dier stad, stond hem niet toe, dezelve te belegeren. Hij wilde dezelve tot de overgave noodzaken, door de waterleidingen afteknippen, die de inwoners van water moesten voorzien. De belegerden waren tot den uitersten nood gebragt, toen God eene zeer rijke en schoone weduwe verwekte, om hen te bevrijden. Met hare schoonste kleederen versierd, begaf zij zich naar de legerplaats van **HOLOFERNES**, die door de schoonheid van haar gelaat en van haren geest bekoord, haar met geestdrift ontving, en haar toestond, alles te doen, wat zij wilde. Vier dagen daarna, legde de *Assyrische* veldheer een groot feestmaal aan, en noodigde **JUDITH** uit, om den nacht met hem doortebrengeu. Toen al de officieren zich verwijderd hadden, en de heilige vrouw, zich met den door het overmatig gebruik van den wijn diep ingeslapen, **HOLOFERNES** alleen bevond, hieuw zij hem het hoofd af, en ging hetzelfde op de muren van *Bethulië* ophangen. De belegerden maken gebruik van de verschrikking, welke deze gebeurtenis in de legerplaats der belege-

raars had verspreid, achtervolgen en hakken dezelve in de pan, en verrijken zich met hunnen buit. De hoogepriester van *Jeruzalem* kwam om *JUDITH* te zien, hij zegende haar, en gaf haar den geheelen buit van *HOLOFERNES*. Deze heilige weduwe vierde hare overwinning door eenen *Lofzang*. — Zie *JUDITH*.

HOLOFERNES, koning van *Cappudocië*. — Zie *ARIARATHES I*.

HOLSTENIUS (LUCAS), wiens Hoogduitsche naam *HOLSTE* was, werd te *Hamburg* in 1596 geboren. In *Frankrijk* gekomen zijnde, maakte hij zich aldaar beroemd door zijne geleerdheid, en begaf zich vervolgens naar *Rome*, bij den kardinaal *BARBERINUS*. Door den invloed van zijn beschermer, werd hij domheer van de *St. Pieterskerk*, en opziener der bibliotheek van het *Vatikaan*. Men zond hem in 1655, de koningin van *Zweden*, *CHRISTINA* te gemoet, wier geloofsbelijdenis hij te *Insprück* afnam. Een bondig oordeel, eene diepzinnige geleerdheid, eene oordeelkundige critiek, een zuivere en sierlijke stijl, ziedaar de hoedanigheid der schriften van dezen geleerde, die vele zedigheid met eene erkende verdienste paarde. De meeste bestaan slechts in *Aanteekeningen* en *Ver-*

handelingen, in de werken zijner vrienden verspreid. Hij overleed in 1661. De kardinaal *BARBERINUS* liet te zijner eer een praalgraf oprigten. Men heeft van hem gedrukt: *Codex regularum monasticurum et canonicarum*, Augsburg, 1759, 6 dl.ⁿ in fol. *BICKIUS*, vond in de papieren van *HOLSTENIUS*, geleerde en belangrijke aanteekeningen en verbeteringen, op de aardrijkskunde van *STEPHANUS BYZANTIUM*. Hij versierde met dezelve, de uitgave, welke hij van dien ouden aardrijksbeschrijver in 1684, in *Holland* in fol. in het licht gaf. *HOLSTENIUS* vertaalde ook het *Leven van PYTHAGORAS*, door *PORPHYRUS* geschreven, *Rome*, 1630, Grieksch en Latijn, in 8.vo, versierde dezelve met aanteekeningen en met eene vrij belangrijke *Verhandeling* over het leven en de schriften van dezen laatste; en verbeterde het boek van *EUSEBIUS* tegen *HIEROCLES*. [Men heeft onlangs (*Parijs*, 1817, in 8.vo) eene vrij belangrijke verzameling van Brieven van *HOLSTENIUS*, aan *PEIRESC*, *DONI*, *SIRMOND* enz. gerigt, in het licht gegeven; dezelve zijn ten getalle van 114, waarvan er 48 onuitgegeven waren. Dezelve bevatten zeer belangrijke bijzonderheden, over het leven van dezen geleerde, die men elders niet vindt].

† HÖLTY (LODEWIJK HENDRIK CHRISTOFFEL), in 1748 den 21. December te *Mariensee*, in de nabijheid van *Hannover* geboren, de beste Elegien-dichter der Duitschers, gaf reeds vroeg de onmiskenbaarste bewijzen, van eenen vluggen met talenten rijk bedeeden geest, en een diepzinnig gemoed; maar vereenigde ook toen reeds, met de nooit bevredegde weetgierigheid des geestes, het lijden van een zwak, aandoenlijk ligchaam; hetwelk door eèn aanhoudend ingespannen, dikwerf nachtelijk studeren, geheel ondermijnd, reeds in den bloeitijd bezweek. In zijn negende jaar had hem de kinderziekte misvormd, en steeds was sombere zwaarmoedigheid het deel des jongelings. Zijn lievelingsverblijf was het kerkhof, en het voorgevoel van eenen vroegtijdigen dood, heerschende in zijn gemoed. Na een vierjarig verblijf in de school te *Celle*, beoefende hij in 1769 te *Göttingen* de godgeleerdheid; en geraakte weldra in vriendschapsbetrekking met BÜRGER, den graaf van STOLBERG, VOSZ, BOJE, MILLER, GRAMER, LEISEWITZ, HAHN en anderen. Kort na den dood van zijnen vader (1775) begaf hij zich naar *Hannover*, om voor zijne door dezen slag, nog meer verzwakte gezondheid te zorgen, doch hij overleed den 1 Sep-

tember 1776, terwijl hij zich met de verzameling zijner weinige maar uitmuntende gedichten bezig hield. Eene uitgave zijner gezamenlijke werken, die hem zelven niet meer gegund was, geschiedde in 1783, door zijne vrienden VOSZ en STOLBERG.

HOLYWOOD. — Zie SACROBOSCO.

HOMBERG (WILLEM), de zoon van een Saksisch edelman, die zich naar *Batavia* had begeven, alwaar hij in 1652 geboren werd. Na aan de voornaamste universiteiten van *Duitschland* en *Italië* gestudeerd te hebben, kwam hij in *Frankrijk*; stak naar *Engeland* over, en keerde naar *Frankrijk* terug, alwaar hij werd opgehouden door de voordeelige aanbiedingen van den grooten COLBERT. Zijne lichtgevende stoffen, eene door hem uitgevondene luchtpomp, vollediger dan die van GUÉRICKE; zijne zeer eenvoudige, zeer gemakkelijke, zeer naauwkeurige vergrootglazen; verscheiden scheikundige ontdekkingen, openden voor hem de deuren tot de akademie van wetenschappen: hij werd in 1691 opgenomen. De hertog van *Orleans*, later regent des rijks, van zijne verdiensten onderrigt, benoemde hem tot hoogst deszelfs eersten lijfarts, en verbond hem, in hoedanigheid

van natuurkundige aan zijnen persoon. Deze vorst, met geestdrift voor de scheikunde bezielde, gaf hem eene jaarwedde en een zeer wel voorzien *laboratorium*; hij werkte in hetzelfde met eene onvermoeide inspanning; maar men moet bekennen, dat de verbeeldingskracht vele zijner pogingen bestuurde; dat hij belagchelijke proefnemingen maakte, en dikwerf valsche denkbeelden aan de uitkomsten hechtte, welke hij verkreeg. Hij overleed in de levendigste gevoelens van godsvrucht, den 24 September 1715, verscheiden schriften in de memoriën der akademie nalatende; doch zonder een enkel volledig werk in het licht te hebben gegeven. In 1682 had hij de zoogenaamde hervormde godsdienst afgezworen. [Meerdere bijzonderheden kan men vinden bij CHAUFFEPIÉ en pater NICERON].

HOME (DAVID), of liever HUME, zoo als zijn Latijnsche naam zulks te kennen geeft, ofschoon men hem niet moet verwarren men den beruchten DAVID HUME (zie dat artikel) — Protestansch predikant uit eene aanzienlijke familie van Schotland, was eerst verbonden aan de hervormde kerk van Duras in Neder-Guienne, daarna aan die van Gergeau in het Orleannesche. JACOBUS I.,

koning van Engeland, belastte hem met de bevrediging dergeschillen tusschen TILLENUS en DU MOULIN betrekkelijk de *regtvaardigmaking*, en om zelfs, indien het mogelijk was, alle protestantsche godgeleerden van Europa, in ééne en dezelfde leer en in ééne enkele geloofsbelijdenis te vereenigen; even, als of lieden, die een onfeilbaar, door God zelven ingesteld gezag hadden afgeschud, eene overanderlijke en eenparige geloofsleer konden belijden, (zie LENTULUS — SCIPIO. —) Men heeft van HOME verschillende werken. Het voornaamste is: *DAVIDIS HUMII apologia basilica, seu MACHIAVELLI ingenium examinatum*, 1626, in 4.to Men schrijft hem twee gruwelijke hekelschriften tegen de Jesuiten, den Paus en de Roomsche kerk toe: 1.º *De tegen-moordenaar, of antwoord op de verdediging der Jesuiten*, Geneve, 1612, in 8.vo — 2.º *De moord des konings, of grondbeginselen van den Oude van den Vatikuaanschen berg en van zijne moordenaars, uitgevoerd in den persoon van den overleden HENDRIK den groote*, 1617, in 8.vo Deze beide libellen, de vrucht eener verregaande, walgelijke boosaardigheid, zijn zeldzaam geworden. Nog heeft men van hem verscheiden Latijnsche dichtstukken, in

de *Delicia poetarum Scotorum* van ARTUS JONSTON, Amsterdam, 1637, 2 dl.ⁿ, in 12.mo.

* HOME (JOANNES), een Schotsch dichteren geschiedschrijver, werd in het graafschap Roxburg in 1721 geboren. Hij had in de kerk van Schotland eene pastorie verkregen, en scheen in den beginne geheel bezig met de pligten van zijnen staat. Maar hij maakte verzen, en schreef een treurspel, dat hij in 1750 op het toneel van Edimburg durfde doen uitvoeren. Dit treurspel, *Douglas* getiteld, maakte veel opgang: de puriteinen echter beschouwden, volgens hunne grondregels, als eene misdaad dat een geestelijke slechts een tooneelstuk las, trokken het harnas aan, tegen het stuk en den schrijver. Van alle kanten gekweld en door den haat zijner medebroeders vervolgd, werd HOME genoodzaakt van zijne pastorie afstand te doen. Hij kwam te Londen en zijn treurspel werd in 1757 op het toneel van Covent Garden met evenveel bijval gespeeld. Hij was een vurige Tory, maar werd wel dra niet minder Whig en diende in het leger van den generaal COPE, tijdens de landing van KAREL EDUARD STUART in Schotland. Hij werd in den veldslag van Falkirk gevangen genomen, en de slag

van Culloden verwierf hem de vrijheid weder. Hij schreef andere treurspelen, die niet opgenomen werden en hij bekleedde verscheidene vrij voordeelige posten. Zijne *Geschiedenis* van den opstand verschafte hem eenen beschermer in lord BUTE, die hem eene jaarwedde of kerkelijk inkomste deed bekomen. Hoe wel hij slechts een gering bestaan had, beschermde hij bestendiglijk de letteren, en vereenigde zich met ROBERTSON en met BLAIR, om aan MACPHERSON het middel te verschaffen, om de bergen van Schotland te doorkruisen ten einde er de gedichten van OSSIAN te verzamelen. MACPHERSON vergat al stervende zijnen eersten beschermmer niet en maakte hem bij zijn testament eene som van 2000 ponden sterlings met welke hij de jonge talenten nog aan kon moedigen. Hij stierf bij Edimburg den 4 September 1808, en heeft de volgende treurspelen nagelaten. 1.º *Douglas*. — 2.º *Agis*. — 3.º *De belegering van Aquilea*. — 4.º *De noodlottige ontdekking*. — 5.º *ALONZO*. Maar het werk dat hem de meeste eer aandeed is zijne *Geschiedenis van den opstand* van 1745 tot 1746, gedrukt in 1802, in 4.to, met het portret van prins KAREL EDUARD STUART. Deze geschiedenis is in eenen nauw-

keurigen sierlijken en krachtigen stijl geschreven, en bevat belangrijke daadzaken; die dienen om de gebeurtenissen van dat tijdvak optehelderen, waarin de hoop van het huis der ongelukkige STUARTS, door hunne eigene onderdanen van hunnen troon gejaagd en die in den persoon van den kardinaal van York, te Rome in 1807 overleden, is uitgedoofd, voor altijd verdwenen. —

HOMELIUS (JOANNES), te Memmingen, in 1518 geboren, onderwees met roem te Leipzig, en in verscheidene andere steden van Duitschland de wiskunde. Hij vond een aantal werktuigen uit, die betrekking hadden tot deze wetenschap, en verwierf de achting van keizer KAREL V. Hij overleed in 1562, door de geleerden be-

treurd. Hij had den tijd niet zijnewerken te doen drukken.

HOMERUS, de vader der Grieksche dichtkunde, de grootste en welligt de minst bekende der dichters. Na vele eeuwen zijn al de bijzonderheden zijns levens nog een voorwerp van twijfeling, en zijn bestaan zelfs is een raadsel. Zeven steden betwisten elkander de eer hem het aanzijn te hebben geschonken: Smyrna, Rhodes, Colophon, Salamine, Chio, Argos en Athene.

Smyrna, Rhodes, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athene.

Orbis de patria certat, HOMERUS, tua (*).

Het meest algemeene gevoelen is, dat HOMERUS, in deze zeven steden ronddwaalde, zijne gedichten voorlas, en daardoor een middel van

(*) In een Hoogduitsch werkje, van den Griekschen zeeman van Zante, NICOLAAS KEPHALA, in het begin van 1831 in het licht verschenen, beweert deze: in het klooster Badopedhi, op den berg Athos, een handschrift van den Ilias, uit de CXVII Olympiade te hebben gevonden, waarvan het opschrift aldus luidt: » De Ilias van den goddelijken dichter HOMERUS, den zoon van PHILOMENOS en CHRYSAIS, geboren op het eiland Ithaka, den tijdgenoot van den archont DIOGENES van Athene, en den wetgever LYCURGUS, koning van Lacedemonië, afgeschreven door mij THEOPHRASTOS, in mijn vaderland Athene, onder den archont SIMONIDES, in de CXVII Olympiade.» Indien en deze ontdekking, en dit op Papyrus geschreven handschrift voor gangbare munt kunnen worden aangenomen, dan is het pleit, omtrent de geboorteplaats van HOMERUS beslist.

Vertaler.

bestaan vond. Men heeft hem met de troubadours (provençale dichters), dichters uit de eeuwen van onkunde, en met de rondzwerfende liedjeszangers onzer dagen vergeleken. De scherpzinnigheid, waarmede hij alles beschrijft, wat de krijgskunde, de zeden en gewoonten der vreemde volken, de wetten en de godsdienst der verschillende gewesten van *Griekenland*, de ligging der steden en landen betreft, bewijst, dat hij veel gereisd had. Sommige geleerden beweren, dat hij op het einde zijner dagen te *Chios* eene school oprigtte, en dat men nog op vier mijlen afstands dier stad, de zitplaatsen der leerlingen, en den leerstoel des onderwijzers, in de rots zag uitgehold. Zij voegen er bij, dat hij aldaar in den echt trad en er zijne *Odyssee* vervaardigde. Het is een heldendicht, waarin hij de reizen en lotgevallen van *Ulysses*, na de inneming van *Troje*, bezingt. Hij had vroeger reeds den *Ilias* voortgebracht, welke ten onderwerp heeft den toorn van *Achilles*, den Grieken zoo noodlottig, welke deze stad in brand staken. Deze beide dichtstukken zijn de eerste en oudste geschiedenis der Grieken, en het waarachtigste tafereel der oude zeden. Het omtrent den dichter, die hetzelfde onsterfelijk had ge-

maakt, erkentelijke *Griekenland*, rigtte te zijner eer even als voor de Goden en helden standbeelden en tempels op. Er was er een te *Smyrna*, een andere te *Alexandrië*. De ouden waanden eene zaak genoegzaam bewezen te hebben, wanneer zij, ter bekrachtiging van hun gevoelen, of ter oplossing hunner twijfelingen, de minste aanhaling van dezen schrijver voordroegen. Indien *Homerus* tempels heeft gehad, zegt een geleerd man, zijn er vele ongeloovigen geweest, die met zijne godheid den spot hebben gedreven. Het is zeker, dat de ouden en verscheiden nieuweren de verdienste van *Homerus* overdreven, en den lof tot in de overdrevenste geestdrift hebben doen ontaarden. » Ik ben niet meer meester van mijne bewondering, zegt de schrijver der *Reize van ANACHARSIS*, wanneer ik dien trotschen geest boven het heelal zie zweven, alom zijne brandende blikken wendende; het vuur en de kleuren inzamelende, waarvan de voorwerpen in zijn gezigt schitteren; in den raad der goden tegenwoordig, de plooijen van het menschelijke hart peilende, en weldra rijk aan ontdekkingen bedwelmd door de schoonheden der natuur, en de geestdrift die hem verslindt, niet meer kunnende verduren, dezelve tot

verkwistens toe in zijne tafereelen en uitdrukkingen zie verspreiden, wanneer ik zie hoe hij den hemel met de aarde, en de hartstogten met zich zelve doet worstelen; hoe hij ons verblindt door die lichtstralen, welke enkel aan de verhevene talenten toebehooren, hoe hij ons door die vervoeringen des gevoels medesleept, die het ware verhevene zijn, en altijd in onze ziel eenen diepen indruk nalaten, die dezelve schijnen uit te breiden en te vergrooten; want hetgene wat HOMERUS vooral onderscheidt, is dat hij alles bezielt, en ons onophoudelijk met de aandoeningen doordringt, die hem bezielen; is dat hij alles aan den hoofd-hartstogt onderwerpt, denzelven in al zijne onstuimigheden, in zijne uitspattingen, in zijne wispelturigheden volgt, dat hij denzelven tot aan de wolken verheft, en hem, juist van pas door de kracht des gevoels en der deugd doet vallen, even gelijk de vlam van den berg *Etna*, die door den wind in het binnenste van den afgrond wordt teruggedreven; is eindelijk groote karakters wel begrepen, de magt, dapperheid en andere hoedanigheden zijner personen, niet door koule en langwijlige beschrijvingen, maar door vlugge en krachtvolle penseeltrekken, of door nieuwe en bijna als

bij toeval in zijne werken verspreide verdichtselen, wel onderscheiden te hebben." Men kan zeker niet ontkennen dat HOMERUS eene groote genie is geweest; maar men zou zeer sterk geblinddoekt moeten zijn, indien men in den *Ilias* en vooral in de *Odysee*, geene vervelend verhevene redevoeringen, geene al te overladede beschrijvingen, geene kwalijk gepaste bijnamen, geene al te weinig verscheiden vergelijkingen, geene langwijligheden en zwakke plaatsen zag. Zijne goden zijn buitensporig, en zijne helden tot onbeschoftheid toe, lomp (zie HOUDARD) » HOMERUS en ARIOSTO, zegt een geleerd man, hebben hetzelfde gebrek, de overdrevene verbeeldingskracht, en het ongelooflijk romaneske." Verscheiden schrijvers hebben zich bezig gehouden, om HOMERUS en VIRGILIUS met elkander te vergelijken. De abt TRUBLET heeft over dat onderwerp allerlei tegenreden, tot zelfs de geslepenste spitsvinnigheid opeengestapeld. Uit alles wat men over dat onderwerp geschreven heeft, vloeit voort, dat de genie van den Griekschen dichter, levendiger, stouter, oorspronkelijker, maar tevens ook onbeschaafder, overdrevene reusachtiger was, dan die van den Latijnschen dichter. VIRGILIUS heeft ongetwijfeld gebruik gemaakt van de

werken van HOMERUS, maar naar de wijze van eenen bekwaamen bouwmeester, die de bouwvallen van een oud gebouw tot de oprigting van een nieuw doet dienen. (Zie VIRGILIUS) ALEXANDER stelde zijn grootste genoegen in het lezen van den Griekschen dichter. Hij legde deszelfs werken met zijnen degen gewoonlijk onder zijn hoofdkussen. Hij sloot den *Ilias* in het kostbare kistje van DARIUS, »opdat, zeyde deze vorst tot zijne hovelingen, het volmaaktste werk van den menschelijken geest, in het kostbaarste kistje der wereld zou zijn opgesloten.» Toen hij eens in *Sigea* het graf van ACHILLES zag, riep hij uit: »O gelukkige held, die eenen HOMERUS hebt gehad, om uwe zegepralen te bezingen!...» Behalve den *Ilias* en de *Odyssee* schrijft men nog aan HOMERUS, een boertig gedicht toe, de *Batrachomyomachie* (Strijd tusschen de kikvorschen en de ratten) genaamd. Er bestaan schoone uitgaven van HOMERUS in het Grieksch, met aantekeningen: 1.° die van Florence, 1488, 2 dl.ⁿ in fol.; — 2.° die van Rome, 1542 en 1550, 4 dl.ⁿ in fol.; — 3.° die van Glasgow, 1757, 2 dl.ⁿ in fol. — De schoone Grieksche en Latijnsche uitgaven zijn: 1.° die van SCHREVELIUS, 1656, 2 dl.ⁿ in 4.to; — 2.° die van

BARNES, 1711, 2 dl.ⁿ in 4.to; — 3.° die van CLARKE, 1729, 2 dl.ⁿ in 4.to. Een nieuwere schrijver, welligt de geleerdste, of, als men wil, de zonderlingste *Criticus* dezer eeuw, GUÉRIN DU ROCHER, heeft beweerd, dat de lofszang van DEBORA, en de geschiedenis der Gabaoniten, in het 19e en 20e hoofddeel van het *boek der Regteren*, door eene onderaemenging, welke de verbeeldingskracht der Grieken, de bekwaamheid heeft gehad, in een te smelten, den grondslag tot den *Ilias* hebben gelegd. Volgens hem, hebben de Grieken, na hunne heldentijden volgens onze heilige boeken te hebben uitgedacht, er die namen uit ontleend, welke door de beide grootste dichters beroemd zijn geworden. De namen van AJAX, AENEAS, DIOMEDES, AGAMEMNON, MENELAUS, zijn alle slechts vertalingen van die der kinderen van JAKOB, RUBEN, SIMEON, LEVI, JUDA, DAN, ISSACHAR, ZABULON, enz., die de Grieken in hunne taal hebben overgebracht, nu met eene letterkundige naauwkeurigheid, en dan met grove verminkingen. »Wijl de stammen, zegt hij, de namen der kinderen van JAKOB dragen, en er, over elken derzelve sprekende, in het enkelvoudige getal gezegd wordt, dat RUBEN, SIMEON, LEVI, JUDA, DAN,

ISSACHAR, ZABULON, enz., dit of dat gedaan heeft, zoo hebben ook de Grieken, terwijl zij deze namen, sommigen wel, andere slecht in hunne taal vertolkten, aan de beide AJAXEN, aan ÆNEAS, DIOMEDES, AGAMEMNON, MENELAUS, enz., als aan zoo vele helden, de daden der aartsvaders dier geslachten, en zelfs die der geheele geslachten toegeschreven, welke zich, hetzij in het *Testament* van JAKOB, hetzij in den *Lofzang* van DEBORA bevinden." Eene ontdekking, die zoo zonderling is, dat dezelve eene ongeloofelijke ongerijmdheid toeschijnt; maar eene vruchtbare ontdekking, indien dezelve ons een geheim ontsluit, dat tot dusverre de menschelijke geest niet eens vermoed had. In de daad, hoe groot zal de verbazing aller door den smaak voor de schoone letterkunde beschaafde natien zijn, wanneer, door eene aaneenschakeling van redeneringen over de namen der helden van *Griekenland*, volgens de namen der hoofden van de twaalf geslachten van *Israël* gecopieerd, GUÉRIN DU ROCHER hun zal hebben overtuigd, dat de oorlog van *Troje*, die oorlog, waarvan het gedruisch tot aan de uiterste grenzen der wereld zal hebben weerklaats; die oorlog, waarvan de beroemdheid van eeuw tot eeuw voortgezet, en se-

dert zoo vele eeuwen van mond tot mond overgeleverd, deze gedenkwaardige gebeurtenis in den rang der grootte geschiedkundige tijdstippen heeft geplaatst; deze Trojaansche oorlog, door eenen HOMERUS en VIRGILIUS bezongen, is werkelijk niet anders, dan de oorlog der elf geslachten tegen dat van BENJAMIN, om de vrouw van eenen leviet te wreken, die het slagtoffer der ongeregeltheid van de inwoners der stad *Gabaa* was, welke stad, door de overige zamengezworene stammen, door middel van eene krijgslust, ingenomen, en eindelijk door de overwinnaars aan de vlammen overgeleverd werd. Men kan nog opmerken: dat in het Hebreuwsch het woord *Gabaa*, hetwelk eene verhevene plaats wil zeggen, dezelfde beteekenis als *Per-gama* in het Grieksch heeft, hetwelk ook de naam is, dien men aan *Troje* heeft gegeven. (Zie *Histoire des temps fabuleux*, tom. 3. p. 342, et *Suiv.*) Wat er ook van deze overeenkomst wesen moge, is het echter zeker, dat dezelve den roem van HOMERUS in het minst niet benadeelt. Nadat een geleerde van den eersten rang, den uitslag dezer nasporingen toegejuicht, en nieuwe bewijzen bij dezelve gevoegd had, drukt hij zich aldus uit: » O gij, bewonderaars van HOMERUS! vreest

echter niet voor zijnen roem. Deze ontdekking zal de lauwers niet verwelken, die het hoofd van den vorst der dichters bedekken. Wanneer gij u, bij het lezen zijner onsterfelijke gedichten, aan dat gevoel, de vrucht van eenen kieschen smaak, overgaat, dat de dichtkunde, de dochter des hemels is, zoo zoude gij eene groote waarheid, waarvan gij het beginsel niet kondet raden, huldigen. Verneemt hetzelfde thans: ja, zonder twijfel, de dichtkunde is een voortbrengsel des hemels, wijl het ontwerp van het eerste meesterstuk des heldendichts, met onze H. Schriften uit het verblijf des onsterfelijken is nedergedaald. Tot dusverre is HOMERUS voor u enkel bewonderenswaardig en verheven geweest; thans kunt gij hem gerustelijk den titel van hemelsehen en goddelijken dichter geven; want eene gewijde ode, door den H. Geest aan DEBORA ingegeven, heeft het hoofd van HOMERUS, het schoonste dichtstuk doen ontluiken, hetwelk de menschelijke geest heeft voortgebracht." Zie LAVAUR, OPHTONEDS, HERODOTUS. [De beide gedichten van HOMERUS zijn bijna in alle talen vertolkt. De beste vertalingen van den *Ilias* zijn, in het Engelsch die van POPE, en in het Italiaansch die

van CESAROTTI, den vertaler van OSSIAN. Het was, zegt men LYCURGUS, die in *Jonië* de verstrooide fragmenten der gedichten van HOMERUS verzamelde. PISISSTRATUS bragt dezelve in de orde, waarin zij tot ons gekomen zijn, en nam ze mede naar *Athene*. Zijn zoon HIPPARCHUS beval, dat dezelve jaarlijks, bij het feest der *Panatheneërs* zouden worden voorgelezen. ARISTOTELES herzag dezelve eindelijk op bevel van ALEXANDER.]

* HOMMEL (KAREL FERDINAND), een kundig Duitsch regtsgeleerde, werd den 7 Januarij 1772 te *Leipzig* geboren. In den ouderdom van acht en twintig jaren werd hij tot buitengewoon hoogleeraar in de regten benoemd, en hij opende zijne leercursus door eene verhandeling, die dadelijk de neiging van zijnen geest openbaarde, en het belang, dat hij in de schoone letterkunde stelde, deed kennen. Deze verhandeling, getiteld: *De meritis jurisconsultorum in bonas litteras*, deed hem een groot aantal kweekelingen verkrijgen en begon zijnen roem te vestigen. Hij bekleedde achtereenvolgend de leerstoelen van het leenregt in 1752; van de burgerlijke instellingen in 1756; van het kerkelijke regt in 1762, en van

vele overheids posten; waar Hij droeg op eene nadrukke-lijke wijze bij tot de verbetering van het *lijfstraffelijk wetboek*, alsmede tot de afschaffing van de censuur in Saksen. Hij overleed den 16 Mei 1781, en heeft nagelaten 1.° *Oblectamenta juris feudalis seu grammaticæ observationes jus rei clientariæ et antiquitates germanicas varice illustrantes*, Leipzig, 1775, in 4.º. — 2.° *Skeleton juris civilis, seu jurisprudentia univversa paucis tabulis delineata*, ibid., 4.º druk, 1767; Turin, 1784, 6 bladen in fol. — 3.° *Effigies jurisconsultorum in indicem redactæ*, ibid., 1760, in 8.º. De voorrede van dit werk behelst vrij belangrijke aanmerkingen: dezelve bestaat in eene letterkundige tafel van al de regtsgeleerden, waarvan hij de gegraveerde afbeeldsels heeft kunnen verzamelen, welke eindigt met eene beschrijving van zeven en zestig gedenkpenningen, te hunner eer geslagen. — 4.° *Litteratura juris*, ibid., 1761, in 8.º, 1779, in 8.º met platen. Dit boek, eenig in zijne soort, is met sierlijkheid en ongedwongenheid geschreven. Hetzelve is verdeeld in twee deelen, het eerste is eene *Bibliographie*, bevattende de aantekeningen der belangrijkste klassieke werken, het tweede gedeelte, enkel levensbeschrijvin-

gen bevattende, handelt over de dichterlijke regtsgeleerden, over de beoefenaars der welluidendheid, over de vrouwen, die de regtsgeleerdheid beoefend en onderwezen hebben, over levensbeschrijvingen van regtsgeleerden enz., het werk eindigt met eene tafel, waarin regtsgeleerden volgens den dag van hun overlijden gerangschikt zijn, van 1408 tot en met het jaar 1760. — 5.° *Bibliotheca juris rabbinica et Saracenorum arabica*, Leipzig, 1752, in 8.º. — 6.° *Jurisprudentia numismatibus illustrata, necnon sigillis, geminis aliisque picturis vetustis variè exornata*, ibid., 1763, in 8.º. Er bestaat een vervolg van, door den raadsheer Klotz (*Auctarium*), ibid., 1765, in 8.º. — 7.° *De Duitsche FAVIUS of volledige inleiding tot de geregteijke, burgerlijke en criminele praktijk*, Bayreuth, 1763, in 8.º (in het Hoogduitsch), 4.º druk, zeer vermeerderd, ibid., 1800, 2 dl. in 8.º. Dit werk, waarvan de stijl merkwaardig is door de naauwkeurig en duidelijkheid, is in *Duitschland* klassiek geworden. — 8.° *Rhapsodia quæstionum in foro quotidie obvenientium neque tamen legibus decisarum*. De 4.º druk verscheen van 1782 tot 1787 in 7 deelen, in 4.º in het licht, door de zorgen van den leeraar ROESIG, hoogleeraar te Leipzig

en schoonzoon van HOMMEL. Het zevende deel bevat tafels en twee levensbeschrijvingen van HOMMEL, de eene van den uitgever, de andere van den schrijver zelve, die hetzelfde aan WEIDLICH voor zijne levensbeschrijving der rechtsgeleerden gegeven had; het bevat daarenboven eene lofredè op HOMMEL, door ERNESTI. — 9.º *Corpus juris civilis cum notis variorum*, Leipzig, 1767, in 8.º. De aantekeningen zijn slechts eenvoudige aanwijzingen over elke paragraaf en elke wet van het *corpus juris*; zij verwijzen tot de schrijvers, die dezelve verklaard hebben. Dit boek is met slordigheid geschreven, hetwelk den schrijver hevige hekelingen op den hals haalde. Echter heeft het onvolledige werk van HOMMEL er een voortgebragt, dat billijk op prijs wordt gesteld en ten titel voert: A. SHULTING, *notæ ad Digesta seu Pandectas; edidit atque animadversiones suas, adjecit M. SMALLENBURG*, Leyden, 1804 en 1807, 2 deelen in 8.º. Het is te betreuren, dat de heer SMALLENBURG enkel de tien eerste boeken van de *Pandekten* behandeld heeft, maar in hetgeen wat hij aanvoert, heeft hij volkomen datgene ten uitvoer gebragt, waarvan HOMMEL slechts eene zwakke proeve geleverd had. — 10.º *Palingenesia librorum juris*

veterum seu Pandectarum loca integra ad modum indicis LABITTI et WIELINGI oculis exposita et ab exemplari Taurelli Florentino accuratissime descripta, Leyden, 1767, 1768, 3 deelen in 8.º. Het is een uittreksel der verstrooide fragmenten in de *Pandecta* der vereenigde Romeinsche rechtsgeleerden, en in dezelfde orde, in welke zij zich in hunne werken bevinden moesten, aangeboden. Dit ontwerp was in eenig opzigt reeds uitgevoerd door CUIJAS, in eenige verhandelingen van PAULUS en van PAPINIANUS. BRENKMAN had het evenzeer uitgevoerd op ALSEMIUS VARUS enz. — 11.º *Epitome sacri juris*, 1777, in 8.º. — 12.º *De godgeleerdheid der Noordsche volken*, opgehelderd door de uitlegging van den gouden hoorn (in het Hoogduitsch), 1769, in 8.º met platen (de gouden Hoorn is een gedenkteeken van scandinavische oudheid). — 13.º *Over de belooningen en de straffen in de wetgeving der Turken*, 1770, 1772, in 8.º — 14.º *Promptuarium juris Bertonhianum ad modum, lexici juris practici... ex recentiorum jurisconsultorum scriptis*, 1777, 2 dl.ⁿ in 8.º, met eenen anderen titel in 1788 herdrukt. — 15.º *Wysgeerige gedachten over het criminele regt* (in het Hoogduitsch), Breslau,

1784, in 8. vo, met aantekeningen van ROESSIG. Desselve bevatten de ontwikkeling der voorrede door HOMMEL bij de Hoogduitsche vertaling gesteld over de verhandeling der misdaden en straffen (door BECCARIA), *ibid.*, 1778, in 8 vo. — 16.° *Opuscula juris universi et imprimis elegantioris selecta*, *ibid.*, 1785, in 8 vo. Het is eene keuze van eenige akademische verhandelingen van HOMMEL, door ROESSIG in het licht gegeven. — 17.° *De jure arlequinizante seu de legibus ridiculis aut histriónica jurisprudentia Bayreuth.*, 1761, in 8 vo. — 18.° *Gedachten over eene algemeene taal, welke ieder volk in weinige dagen zou kunnen leeren* (in de verzameling, die tot titel heeft *Zuverlässige Nachrichte* enz.). — 19.° *Verscheidene andere verhandelingen, gedenkstukken, artikels en beoordeelingen* in tijdschriften geplaatst. Door de vrij uitgebreide lijst der werken van HOMMEL kan men zich van zijne bekwaamheid zoo wel als van zijne vlijt in den arbeid gemakkelijk overtuigen. Zij zijn des te opmerkenswaardiger, daar die werken, welke grootendeels uitgebreide nasporingen eischen, door HOMMEL in eene niet zeer lange loopbaan en alleen in de uren van uitspanning, welke hem de pligten van zijnen staat overlieten, ge-

schreven zijn.

HOMMEY (JACOBUS), een religieus der orde van den heiligen AUGUSTINUS, te Seez geboren, en te Angers in 1713, in den ouderdom van 69 jaren, overleden, was zeer ervaren in de latijnsche, grieksche en hebreuwsche talen. Men heeft van hem: 1.° *Milleloquium sancti GREGORII*, Lyon, 1683, in fol. — 2.° *Supplementum Patrum*, Parijs, 1684, in 8 vo. Deze beide werken werden zeer wel opgenomen. — 3.° *Diarium europæum*; eene compilatie der couranten van hetgene er in het begin der achttiende eeuw is voorgevallen, welke weinig smaak vond, en die derzelve schrijver deed verbannen. Deze religieus vereenigde met eene verplichtende inborst, eene groote regelmatigheid in al zijne pligten.

HOMODEI (SIGNORELLO), een beroemd regtsgeleerde, te Milane in het begin der 14. e eeuw geboren, is de schrijver van een in zijnen tijd geacht werk, getiteld: *Repetitiones juris civilis*, Lyon, 1553 in fol. Twee kardinalen, LODEWIJK HOMODEI, neven van dezen, in 1776 overleden, hebben deze familie beroemd gemaakt.

† HOMPESCH (REINIER VINCENTIUS, graaf van), een beroemd Hollandsch veldheer,

die zich voornamelijk in den oorlog over de Spaansche erfopvolging onderscheidde. Na zich in 1703, in hoedanigheid van generaal-majoor, in den slag van *Ekeren* bevonden te hebben, begaf hij zich in 1704, als luitenant-generaal met de Hollandsche hulptroepen, onder aanvoering van den hertog van *MARLBOROUGH* naar *Duitschland*, en droeg veel bij tot de overwinning van *Hochstedt*. Men vertrouwde hem in 1705 het opperbevel in het aartsbisdom *Trier* toe, in 1706 en in 1707 aan de *Maas*. Hij gaf in 1708, in den slag van *Oudenaarden*, en in 1709 in dien van *Malplaquet*, geheel bijzondere bewijzen zijner dapperheid, waarna hij het bevelheberschap van *Leuven* verkreeg, en in 1710 tot gouverneur van *Douuy* werd benoemd. In 1711 voerde hij bij deze plaats het bevel over een bijzonder troepen-corps, en dreef de Franschen terug, die hem in den nacht van den 11 Julij hadden aangestast, krachtens het vredesverdrag in 1713 te *Utrecht* gesloten, was hij verplicht *Douuy* aan de Franschen over te geven, en hij verkreeg daarentegen een ander gouvernement, en werd later tot veldheer der ruitery verheven. In 1722, in hoedanigheid van buitengewoon afgevaardigde, te *Berlijn* zijnde, schonk de koning hem

de orde van den *Zwarzen Adelaar*, en de algemeene staten benoemden hem bij zijne terugkomst tot gouverneur van *'s Hertogenbosch*. In 1732 voerde hij als chef het bevel in het verlustigingskamp bij *Turnhout*, en overleed in het begin van 1733, in den ouderdom van 60 jaren. — In de maand Januarij van hetzelfde jaar overleed ook *ADAM*, graaf van *HOMPESCH*, Hollandsch generaal majoor, en gouverneur van *Willemstad*, op zijn landgoed *Hemmelsbach*, bij *Keulen*.

* *HOMPESCH (FERDINAND DE)*, laatste grootmeester der orde van *Malta*, werd te *Dusseldorp* den 9 November 1744 geboren. Hij was reeds zeer jong naar *Multa* gekomen, en gedurende 25 jaren minister van het hof van *Weenen* bij zijne orde geweest. De Fransche taal had ten gevolge der omwentelingen veel van haren invloed verloren, en in 1797, bij het overlijden van den grootmeester *ROHAN*, was de taal van *Beijeren* vermogend genoeg, om den vrijheer van *HOMPESCH* te doen benoemen, die de eerste *Duitscher* was, welke met deze waardigheid bekleed werd. Hij bezat eene zwakke en schroomvallige inborst, en liet het bestuur in handen der listigsten. Reeds waren de grondbeginselen der Fransche omwen-

teling op de rots van *Malta* doorgedrongen. De grootmeester was er verre van verwijderd om dezelve goed te keuren; maar hij bezat de kracht niet, om diegene te beteugelen, welke dezelve bevorderden, en die zich aan het hoofd van alle posten bevonden. Toen de Fransche vloot, onder het bevel van BONAPARTE voor *Malta* verscheen, antwoordde de commandeur BOSREDON, (die met andere trouwelooze ridders, reeds eene zamenspanning had gesmeed), door den grootmeester belast, om het eiland te verdedigen: »Mijne geloften zijn de Turken, en niet de Christenen te bevechten.» De verontwaardigde grootmeester bezat nog geestkracht genoeg, om hem te doen gevangen zeten; maar een opstand, die vooraf reeds was voorbereid, barstte uit, en hij zag zich genoodzaakt hem weder in vrijheid te stellen. Toen de Fransche *colonnes* zich naar de plaats rigtten, begaf BOSREDON zich naar BONAPARTE, en onderteekende voor zijne orde eene schandelijke *Capitulatie*, aan welke de grootmeester verplicht was, zich te onderwerpen. Dus waren er nauwelijks vier en twintig uren verloop, sedert het eerste verschijnen der Franschen, of het geheel eiland was reeds in hunne magt. Daar BONAPARTE zich beklagd had, dat de groot-

meester hem niet was komen bezoeken, zoo trachtte zich deze te verschoonen door eenen brief, die zijne geboorte en zijnen rang geheel en al onwaardig was. Maar zoo vele vernedering verzwaaarde slechts zijne ongenade. De teekens en wapens der orde werden, zelfs onder de oogen van den grootmeester, vernietigd, en het borstbeeld van LAVALETTE, dien men van toen af, niet meer als eenen Franschman beschouwde, werd in zijne tegenwoordigheid omver geworpen. Op den derden dag werd de grootmeester aan boord gebragt van eene ontwappende galei, en naar *Triest* gevoerd. Zijn zilverwerk werd aan boord der Fransche schepen gebragt, men gaf hem honderd duizend kroonen in plaats van hetzelfde, en beloofde hem jaarlijks dezelve som; doch zulks bleef slechts eene belofte. Bij zijne aankomst te *Triest*, proteseerde HOMPESCH vruchteloos tegen een verdrag, hem door het geweld afgeperst. Het eiland *Malta* was een voorwerp van handel geworden, en hij was eindelijk genoodzaakt, eenen afstand, te gunste van PAUL I. te onderteekenen. Door talrijke schuldeischers achtervolgd, begaf HOMPESCH zich in 1802 naar *Montpellier*, om er bijna twee millioenen in te vorderen, die hem toekwamen; doch hij kon niets anders dan de ge-

ringe som van 15,000 Franken bekomen; en hij overleed kort daarna, in November 1803.

HONAM (ABOU-YEZYD), een Arabier, vertaalde, op bevel van ALMAMONT, 7.^e Kalief der *Abassiden*, al de werken van ARISTOTELES. Hij verkreeg, zegt men, voor elk boek van dezen wijsgeer, zoo veel goud als het werk woog. HONAM was een Christen en bloeide in de 9.^e eeuw.

HONDEKOETER (MELCHIOR), een beroemd schilder, de zoon van GILLIS, die mede in die kunst uitmuntte, te Utrecht in 1636 geboren, en aldaar in 1695 overleden, muntte uit in het schilderen van dieren, inzonderheid van vogels, zoo als eenden, ganzen, pauwen enz. waarvan hij de vederen volmaakt volgens de natuur voorstelde. Zijn penseel is zacht en vol, zijne streek vast en breed.

HONDUS (JUSTUS), te *Wacken*, een vlek, in de Belgische provincie *West-Vlaanderen*, volgens het waarschijnlijkst gevoelen in 1546 geboren, en in 1611 overleden, leerde zonder meester op koper en elpenbeen graveren en teekenen. Hij muntte in deze beide vakken uit; ook legde hij zich op de aardrijkskunde toe, en gaf een aantal *Geographische en Hydrographische*

Kaarten in het licht. Ook was hij de uitgever van den vermeerderden en verbeterden *Allas* van GERARDUS MERCATOR, 1627. [Zijne beide zonen en zijn klein-zoon hebben zich in dezelfde loopbaan onderscheiden].

HONE (GEORGE PAULUS), een regtsgeleerde, te *Neurenberg* in 1662 geboren, was raadsheer van den hertog van *Meiningen*, en landvoogd van *Coburg*, alwaar hij in 1747 overleed. Men heeft van hem verscheiden werken in het Latijn, waarvan de meestbekende zijn: 1.º *Iter juridicum per Belgium, Angliam, Galliam, Italiam.* — 2.º *Lexicon topographicum Franconiae, etc.* — 3.º *Geschiedenis van het hertogdom Saksen-Coburg.* — 4.º *Gedachten over de afschaffing der Bedelarij* enz. Deze beide laatste zijn in het Hoogduitsch.

HONERT (JOANNES VAN DEN), in 1693, in de nabijheid van *Dordrecht* geboren, werd predikant en hoogleeraar in de godgeleerdheid, in de kerkelijke geschiedenis, en in de gewijde welsprekendheid te *Leijden*, alwaar hij in 1758 overleed. Er bestaat van hem een aantal werken, de meeste polemisch, vol met de vooroordeelen der sekte, tot welke hij behoorde. Hetgene, wat hij tegen de wesenlijke tegenwoordigheid

heeft geschreven is meesterlijk wederlegd, in een werk in het Nederduitsch, getiteld, *De vaste gronden van het Catholyk geloove, wegens het H. Sacrament des Altaars*, Gend, 1739 — 1747, 6 dl.ⁿ in 8.vo Nog bestaat er een zevende deel in antwoord op de uitvlugten van VAN DEN HONERT, Gend, 1762. Deze VERHULST hield zich onder den naam van L. ZEELANDER verborgen.

HONESTIS (PETRUS DE), die sommige schrijvers ten onpasse met den kardinaal PETRUS DAMIANUS verward hebben, was abt van de heilige Maria der haven, bij Ravenna. Hij schreef de *Regels* van deze abdij, en overleed in 1119, als een even zoo vroom als geleerd man beschouwd.

HONGRE (STEPHANUS LE), een Parijsche beeldhouwer, in 1628, bij de Fransche, koninklijke akademie van beeldhouw- en schilderkunde opgenomen, overleed in 1690. Deze onder de kunstenaars der eeuw van LODEWIJK XIV. beroemde meester, verfraaide de tuinen van *Versailles* met verscheiden stukken. — Men moet hem niet verwarren met JACOBUS LE HONGRE, een Dominikaner en grootvicaris van *Rouanen*, in die stad in 1575, in den ouderdom van 75 jaren, overleden. Hij predikte met roem, en

liet *Homiliën* na.

HONORATUS of HONORÉ (Heilige), dertiende aartsbisschop van *Arles*, en stichter van het klooster van *Lerins*, uit een aanzienlijk geslacht van *Gallië*, zonder dat men juist wete uit welk land, werd kort na het begin van de eerste helft der vierde eeuw geboren. Zijn vader was een Heiden; hij wilde aan zijnen zoon den smaak voor de wereld inboezemen, maar kon er niet in slagen. HONORATUS omhelsde het Christendom, en stak naar *Griekenland* over, alwaar hij zich aan de eenzaamheid, en goede werken toewijdde. Nadat de heilige VENANTIUS, zijn broeder, en reis- en afzonderingsgezel, te *Metona* (tegenwoordig *Modon*, in *Morea*) overleden was, keerde HONORATUS naar *Frankrijk* terug. Hij verkoos de eilanden *Lerins*, om er verre van de schepselen te leven, zich enkel met den Schepper bezig houdende. Zijne deugden konden niet lang verborgten blijven; eene menigte personen kwamen zich onder zijne leiding stellen. Hij liet hun, omtrent het jaar 410, een klooster bouwen, stichtte, onderwees en verliet hen, ondanks zich zelve, om in 426 den aartsbisschoppelijken stoel van *Arles* te gaan bekleeden. Hij onderscheidde zich op denzelfden evenzeer

door zijne waarlijk bisschoppelijke deugden als door zijne kunde, en overleed in 429. Hij had verscheiden *Brieven* geschreven, wier verlies men, na den lof, welken de heilige HILARIUS van Arles, zijn leerling, aan dezelve toezwaait, moet betreuren.

HONORATUS, zevende bisschop van *Marseille*, in 420 of 425 geboren, was een leerling van den heiligen HILARIUS van Arles. Hij heeft het leven van dien prelaat beschreven. Men vindt hetzelfde in den heiligen LEO door pater QUESNEL en met den heiligen PROSPERTIUS, te Rome, in 1752, in 8. vo gedrukt. Hij had ook *Homiliën* en verscheiden *Levensbeschrijvingen van Heiligen* zamengesteld, die niet tot ons zijn gekomen.

HONORATUS of HONORÉ, de *kluizenaar* of van *Autun*, wyl hij *theologisch* der kerk van *Autun* was, maakte zich, onder de regering van keizer HENDRIK V, omtrent het jaar 1120, beroemd door zijne werken. Er bestaat van hem: 1.° *De prædestinatione et gratia*, waarvan de nauwkeurigste uitgave is van 1621. — 2.° *De luminaribus ecclesiæ*. Dit is eene verzameling van kerkelijke schrijvers. — 3.° Eene verhandeling over de dienst en de plegtigheden der Mis, getiteld: *De gemma animæ*.

— 4.° *Libellus de hæresibus*. — 5.° *Series Romanorum pontificum usque ad Innocentium II.* — 6.° *Synopsis mundi*; eertijds aan den heiligen ANSELMUS toegeschreven. De meeste zijn afzonderlijk gedrukt; eenige derzelve, komen voor in de bibliotheek der kerkvaders.

HONORÉ of HONORATUS, van *Cannes*, een stadje, in het Fr. departement *du Var*, kaptijner der 17e eeuw predikte met roem, aan het hof en in de stad. Zijne welsprekendheid was die eens apostels, zonder ijdele sierraden, en geheel zonder eenig blanketsel, waaronder eenige predikers het Evangelie bedekken. Pater BOURDALOUE was een zijner bewonderaars.

HONORÉ DE SAINTE-MARIE (BLAZIUS), meer bekend onder den naam van PETRUS VAUZELLE, te *Limoges*, in 1651 geboren, aanvaardde in 1671 het gewaad der barrevoeter-karmelieten, en overleed te *Rijssel*, in 1729, na alle posten zijner orde te hebben bekleed. Deze even zoo deugdzame als geleerde religieus, heeft verscheiden schriften in het licht gegeven, waarvan de voornaamste zijn: 1.° *Réflexions etc.* (*Overwegingen over de regels en het gebruik der critiek, betrekkelijk de kerkelijke geschiedenis, de wer-*

ken der kerkvaders, de acten der oude martelaren, het leven der heiligen, enz. met geschied- en tijdrekendkundige aantekeningen) Lyon, 1712 en 1720, 3 dl.n in 4.to; in het Latijn vertaald, Venetië, 1768, in fol. Dit werk is vol belangrijke en geleerde nasporingen en verhandelingen, meestal over gewigtige onderwerpen; maar het ontbreekt den schrijver dikwerf zelf aan critiek, ofschoon hij te dien opzichte goede regelen aan de hand geeft voornamelijk in het eerste deel, dat het belangrijkste is. — 2.º *Tradition etc.* (Overlevering der kerkvaders en der kerkelijke schrijvers over de ernstige bespiegeling), met eene *Verhandeling* over de beweegredenen, en de oefening der goddelijke liefde, 3 dl.n in 12.mo. Dit werk is in het Italiaansch en Spaansch vertaald. — 3.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de aflaten van het jubilé*), in 12 mo. — 4.º *Dissertations etc.* (*Gechied- en beoordeelkundige verhandelingen over de militaire orden*), Parijs, 1718, in 4.to. — 5.º *Apolo-gie etc.* (*Verdediging der bulle Unigenitus*), 1720, 4 dl.n, in 12.mo, zonder naam van schrijver, noch druk-oord. — 6.º *Observations etc.* (*Leerstellige, geschied- en beoordeelkundige aanmerkingen op de werken van JANSENIUS, SAINT-CYRAN,*

ARNAULD, QUESNEL, enz.) Iperen, 1724, in 4.to. — 7.º *Dissertations etc.* (*Verhandelingen over de bulle Unigenitus*), Brussel, 1727, in 4.to. — 8.º *Vie etc.* (*Leven van den heiligen JOANNES van het kruis*), Doornik, 1727, — 9.º *Dénonciation etc.* (*Aanklagte der kerkelijke geschiedenis van FLEURY, aan de geestelijkheid van Frankrijk*), 1627, en Mechelen, 1727. Zijne critiek betreft voornamelijk datgene, wat FLEURY over de Roomsche Kerk, het gezag en de waardigheid der Pausen, de afzetting der bisschoppen, de oprigting en verplaatsing der bisschoppelijke stoelen, de beroepingen aan den Paus, de onderwerping, aan de canons der kerktocht verschuldigd, over de kruistogten en het rechtsgebied der bisschoppen heeft gezegd. — Zie HOUTA.

HONORIA (JUSTA GRATA), dochter van CONSTANTIUS III en van PLACIDIA, werd te Ravenna in 417 geboren. Hare moeder voedde haar zeer zorgvuldig op. In den onderdom van 16 jaren ontving zij den titel van *Augusta*; maar zij onteerde kort daarna deze waardigheid, door zich aan EUGENIUS, haren hofmeester, over te geven, van welken zij zwanger werd. Uit het keizerlijke paleis verjaagd, werd zij naar Kon-

stantinopel gezonden, alwaar men haar zeer naauw bewaakte. Daar zij zich tot eene eeuwigdurende gevangenis veroordeeld waande, liet zij aan den woesten ATTILA eenen ring tot onderpand haren trouw ter hand stellen, en noodigde hem uit, haar als zijne echtgenootte opteischen. Nadat hare briefwisseling met den koning der Hunnen onderschept was, werd zij aan eenen vergeten plebejer uitgehuwd, en naar het binnenste van *Italië* verbannen, alwaar zij hare dagen eindigde. Het tijdstip van haren dood is niet bekend, doch men moet hetzelfde niet dan na het jaar 453 plaatsen.

HONORIUS, keizer van het Westersche rijk, tweede zoon van THEODOSIUS den grooten, te *Konstantinopel*, in 384 geboren, deelde na den dood zijns vaders, in 395, het rijk met ARCADIUS zijnen broeder. [Onder zijn bestuur deden de barbaren bij herhaling invallen in *Gallië* en in *Italië*. STILICO, aan wien THEODOSIUS het regentschap had toevertrouwd, dreef hen verscheidene malen terug, maar daar hij eindelijk zag, dat de keizer naar anderen raad dan den zijnen luisterde, vormde hij het ontwerp, om zijnen pupil van den troon te stooten]. Na RADAGYS, koning der Go-

then, die met 40,000 man in *Italië* was gevallen, overwonnen te hebben, besloot hij, om zich van de barbaren, en vooral van de Gothen, onder aanvoering van ALARICH te bedienen, om dit ontwerp ten uitvoer te brengen. De keizer, van het verraad van STILICO onderrigt, liet hem in 408 door HERACLIANUS om het leven brengen. In hetzelfde jaar, sloeg ALARICH, veldheer der Gothen, het beleg voor *Rome*, dat hij vervolgens, op hoop van een vergelijk, weder opbrak; maar daar deze onderhandeling den uitslag niet had, dien men er van verwachtte, kwam ALARICH in het volgende jaar die stad weder belegeren en noodzaakte de inwoners derzelve, om ATTALUS, prefekt van *Rome*, tot keizer aan te nemen. Terwijl het rijk aldus verwoest werd, zat HONORIUS gerust in *Ravenna*, en daar hij, of in moed, of in magt te kort schoot, om zich tegen deze barbaren te verzetten, kwijnde hij in eene betreuenswaardige ledigheid. Dit ongeluk was het eenige niet: er stonden verschillende tirannen op in het rijk; HONORIUS ontdeed zich van dezelve door zijne veldheeren; (want hij zelf was buiten staat om te handelen). Hij overleed in 413 te *Ravenna* aan de waterzucht, zonder kinderen gehad te

hebben, ofschoon hij tweemaal was gehuwd geweest, met MARIA en met THERMANCIA, dochters van STILICO. Hij was een bloohartige vorst, die niets dorst te ondernemen; die het gevaar niet dan met angst aanzag, en hetzelfde steeds vermeed; die zich liet leiden en bedriegen; die nooit het bevel over de volken voerde, dan om aan zijne ministers te gehoorzamen. Hij was niet in staat eenig ontwerp te vormen, even zoo min als hij dezelve kon begrijpen noch ten uitvoer brengen. Hij maakte zich echter verdienstelijk door de wetten, welke hij ten gunste der Kerk uitvaardigde; en, indien hij niet de talenten van eenen grooten staatkundige had, bezat hij echter de deugden van een godsdienstig vorst. De voornaamste misslag, welken hij beging, was een edikt van verdraagzaamheid, dat terwijl het de Catholijke godsdienst, die onder zijnen vader THEODOSIUS de kracht des rijks had uitgemaakt, als een *problema* voorstelde, in zeker opzigt, door de geesten en de harten te verdeelen, den Zusammenhang zijner uitgestrekte staten vernietigde. Het is ten minste aan deze verdraagzaamheidswet, dat een even zoo oordeelkundige als welsprekende geschiedschrijver, de plotselijke en geheel onverwachte *crisis* toeschrijft, waarin zich de

kroon des zoons bevond, na de steeds roemrijke regering des vaders. Wij willen dit stuk aanhalen, dat de Fransche omwenteling en de onmiddellbare gevolgen van het edikt, dat de onverschilligheid der godsvereeringen daarstelt, bijzonder belangrijk maken: « *HONORIUS variis circumcessus ac pene oppressus angustiis, ut ardua res imperium est, semel hanc legem uti parum caute, ita nimis ex facili tulit: Proptersacrorum cultum quisquis hic erit, nulli damnum, neve poena statuatur. Religionem sive publice, sive privatim ex proprio genio singuli sibi habent. Constructa a patribus delubra, priscosque ritus, qui volent, frequentanto; qui secus volent, haud frequentanto. Cujusmodi licentia, incredibile dictu! ut imperii fortunam turbavit, ut indulgentia ista publicam pacem vexavit. Quippe labefactatis quam primum, et concussis admodum veris ritibus, statim populus audaci ac plane impio fastu nihil deinceps in religione sacrum inausumve, nihil de immortalibus firmum certumve habere cepit. Utque in pejora proniores sumus, multi qui rebus divinis iniati, et quos todebat jam asperiora professos; extemplo melioribus ausi sunt sacris nuncium facere, et inverecunda fronte a caelo captisque majore*

rum profugere, omniaque qua publice, qua privatim, sursum deorsum permiscere. Quocirca pace, otio, felicitate jam eversa, uno quasi partu innumera per orbem universum nata sunt mala; factionum immanitas, optimatum rebellio, sacrorum ludibrium, aliaque plura, quæ brevi ultimam stragem diluuiumque imperio portendebant." Deze keizer had VALENTINIANUS III. tot opvolger.

HONORIUS I., in het *Campagna di Roma* geboren, paus na BONIFACIUS V., in 626, overleden in 638, deed de scheuring ophouden der bisschoppen van *Istria*, die sedert meer dan 70 jaren in de verdediging der *Drie Kapittels* gewikkeld waren. Hij droeg eene bijzondere zorg over de kerken van *Engeland* en *Schotland*, en bestuurde de algemeene kerk met even zoo veel ijver als voorzigtigheid. Zijn roem zou zonder vlek zijn, indien hij zich niet had laten verschalken door den arglistigen SERGIUS, patriarch van *Konstantinopel*, hoofd van het *monothelismus*. Deze ketter schreef hem eenen brief, vol geveinsdheid, in welchen hij hem zeide, dat men was overeengekomen, van stil te zwijgen over het geschil der twee werkingen in J. C. Hij bragt hem te

gelijker tijd bij, dat eenige kerkvaders eene enkele werking hadden geleerd. Daar HONORIUS deze listen niet vermoedde, schreef hij hem eenen *Brief*, in welchen hij hem zeide: « Wij belijden eenen enkelen wil in J. C., omdat de Godheid, niet onze zonde, maar onze natuur heeft aangenomen, zoodanig als dezelve geschapen is geweest, alvorens de zonde dezelve bedorven had." En later: « Wij moeten deze nieuwe woorden verwerpen, die de kerken verergeren, uit vreeze, dat de eenvoudigen, door de uitdrukking van twee werkingen afschrikt, ons als Nestorianen en Eutycheanen beschouwen, indien wij in J. C. niet eene enkele werking erkennen." Deze brief, die de inzigten van SERGIUS begunstigde, is niet aan al de geloovigen gericht, zoo als de meeste leerstellige brieven der paussen zulks zijn; maar alleen aan dien patriarch van *Konstantinopel*. Het schijnt niet, dat HONORIUS, hoewel aan verzuim en overhaasting schuldig, als een voorstander van het monothelismus kan beschouwd worden. Men kan hierover raadplegen de diep doordachte *Verhandeling* van pater MEKLIN, die hem, door bondige redeneringen, en door schrijvers van een eerbiedwaardig gezag, roemrijk regtvaardigt. BELLAR-

MINUS en BARONIUS hebben den persoonlijken, en niet den natuurlijken en taalkundigen zin der stelling van HONORIUS geregtvaardigd: waaruit niets voortvloeit tegen de onfeilbaarheid der kerk, in leerstellige zaken, zoo als de heer HAVELANGE zulks heeft bewezen in zijn geleerd en regtzinnig werk: *Ecclesiae infallibilitas in factis dogmaticis*. Men vindt den naam van HONORIUS op het einde der 6.^e algemeene kerkvergadering, onder die der ketters, welke in dezelve veroordeeld zijn; maar FRANCISCUS MARCHESIUS, priester van het *Oratorium*, heeft in zijn werk *Clypeus fortium*, 1680, op eene voldoende wijze bewezen, dat de naam van HONORIUS er door een onwettig concilie der Grieken bijgevoegd is, nadat de akten der kerkvergadering, door paus AGATHO waren goedgekeurd. Men heeft van HONORIUS Brieven in de kerkvergaderingen van pater LABBE, en een *Punt-dicht* in de bibliotheek der kerkvaders.

HONORIUS II., van *Bologna*, vroeger kardinaal LAMBERTI genaamd, bisschop van *Ostia*, werd den 21 December 1124, op eene vrij buitengewone wijze, tot paus verheven. Na den dood van CALIXTUS II. verkozen de kardinalen THIBALD, kardinaal, onder den titel van de

Heilige ANASTASIA, die den naam van CELESTINUS aannam, maar terwijl men uit dankbaarheid voor deze verheffing het *Te Deum* zong, werd LAMBERTI door de partij van ROBERT FRANGIPANI, die zeer vermogend was, uitgeroepen. Om de kerk voor eene scheuring te sparen, deed CELESTINUS vrijwillig afstand van de pauselijke waardigheid. Daar HONORIUS het onregelmatige zijner verheffing kende, wilde hij zeven dagen daarna hetzelfde doen; maar de kardinalen en Roomsche prelaten bevestigden dezelve. Hij bevestigde op zijne beurt de verheffing van LOTHARIUS tot de keizerlijke waardigheid, en veroordeelde de abten van *Cluny* en *Monte-Cassino*, die van verschillende misslagen beschuldigd waren. Hij overleed in het klooster van den heiligen ANDREAS, den 14 Februarij 1130. Men heeft van hem eenige *Brieven*, die niets belangrijks bevatten. INNOCENTIUS II. volgde hem op.

HONORIUS III. (CENSIO SAVELLI), een Romein van geboorte, werd paus na INNOCENTIUS III., in 1216. Hij bevestigde de orde van den H. DOMINICUS, en liet vruchteloos kruistogten prediken ter herovering van het *H. Land*. Deze paus in 1227 overleden, was zeer geleerd voor zijne eeuw, en heeft verscheiden werken nagela-

ten. Hij is de eerste opper-priester geweest, die aflaten bij de canonisatie der heiligen heeft verleend. Hij was het ook, die in het jaar 1220 verbood, om het burgerlijke regt te *Parijs* te onderwijzen: een verbod, dat tot in het jaar 1679 bestond, in welk jaar men eenen leerstoel voor die faculteit oprigtte. Men heeft onder zijnen naam, in het licht gegeven: *Conjuraciones adversus principem tenebrarum et angelos ejus*, Rome, 1629, in 8.vo, zeer zeldzaam. Deze paus had GREGORIUS IX tot opvolger.

HONORIUS IV (JACOBUS SAVELLA), een Romein, beklom als opvolger van MARTINUS IV., den pauselijken troon, op den 2 April 1285, en overleed in 1287, na den *Kerkelijken Staat* van de struikroovers gezuiverd te hebben, die denzelven onveilig maakten. Hij onderscheidde zich door zijnen ijver voor de regten der Roomsche Kerk en voor de herovering van het *H. Land*. Hij ontwierp het denkbeeld van eenige nuttige gestichten, ten einde den bloei der letteren te bevorderen, die in zijne eeuw zeer verwaarloosd waren. Hij had te *Parijs* een collegie gesticht, alwaar men de Oostersche talen kon leeren, maar dit gesticht kwam niet tot stand. Ofschoon zeer door

de jicht gekweld, regeerde hij echter met onverschrokkenheid. Hij zeide, dat *hoevel zijne ledematen ziek waren, zijn geest zich echter zeer wel bevond*. NICOLAAS IV volgde hem op.

HONORIUS, onwettige Paus.
— Zie CADALÖUS.

HONTAN (N. vrijheer DE LA), in 1666 in *Gascogne*, bij *Mont-de-Marsan* geboren. Hij was in den beginne soldaat in *Canada*, en later officier. In hoedanigheid van luitenant des konings naar *Terra-Nova* gezonden, geraakte hij in geschil met den gouverneur, werd ontslagen, en week naar *Portugal* en van daar naar *Denemarken*. Hij is voornamelijk bekend door zijne *Reizen naar Noord-Amerika*, in welke hij beweert, de verschillende volken te doen kennen, die hetzelve bewoonden, alsmede hun bestuur, hunnen handel, hunne gebruiken, hunne godsdienst enz. Dezelve zijn in 2 dl.ⁿ in 12.mo, 's *Gravenhage*, 1705, en in eenen verwarden en barbaarschen stijl geschreven. Het ware is in hetzelve geheel en al met het valsche vermengd, de eigennamen verminkt en de meeste der daadzaken wanstalig gemaakt. Men vindt er geheele bijverdictselen in, dat louter fabels zijn; zoodanig is de *Reis naar de*

rivier Longue. De schrijver toont in dezelve daarenboven, een even zoo slechte Franschman als Christen te zijn.

HONTHEIM (JOANNES NICOLAAS VON), te *Trier*, den 27 Januarij 1701 geboren, deken van den H. SIMON, bisschop van *Myriophite*, in *partibus*, en suffragaan, van den keurvorstelijken aartsbisschop, overleden den 2 September 1790, op zijn kasteel van *Mont-Quintin*, in het hertogdom van *Luxemburg*, heeft zich door zijne geleerdheid bekend gemaakt, en verscheiden werken in het licht gegeven, zoo als: 1.° *Historia Trevirensis diplomatica et pragmatica*, Augsburg en Wurzburg, 1750, 3 dl.ⁿ in fol. Eene verzameling van handvesten en verschillende schriften, betrekkelijk het openbare, burgerlijke en kerkelijke regt van het land van *Trier*, met aanmerkingen en aantekeningen vol nasporingen, maar in eenen harden, verwarden en onnaauwkeurigen stijl geschreven, den stempel dragende van eene onbillijke critiek, jegens degene, bij welke hij de meeste kunde had ingezameld. — 2.° *Prodromus historiae Trevirensis diplomaticae et pragmaticae, exhibens origines tre-*

viricas, Augsburg, 1757, 2 dl.ⁿ in fol. Dit is eene bijlage tot het voorgaande werk, of liever eene inleiding, en dat, in de tijdrekenkundige orde der daadzaken, hetzelfde had behooren vooraf te gaan. De schrijver handelt over den staat van het land van *Trier*, ten tijde der Romeinen en na dezelve. Maar het beruchtste zijner werken, is de compilatie, welke in het licht is verschenen onder den naam van JUSTINUS FEBRONIUS, ten titel voerende: *De praesenti statu ecclesiae liber singularis*, achtereenvolgend tot 5 zware deelen in 4.to gebracht. De schrijver heeft in 1778 eene herroeping van dit werk in het licht gegeven, in 3 dl.ⁿ verdeeld, waarvan het eerste de dwalingen bevat, het tweede de wederlegging, het derde de Catholijke taal; dezelve is in het algemeen vrij wel ontworpen, behalve dat hij soms weinig gewigtige zaken met diegene vermengt, welke zulks oneindig zijn. Maar kort daarna gaf hij een *commentarium* van deze herroeping in het licht, welke deed vermoeden, dat dezelve niet opregt was. Wat hier ook van wezen moge, het *liber singularis*, waarover ik in andere artikels (*) reeds ge-

(*) Zie de artikels ISIDORUS MERCATOR, DOMINIS, PUFFENDORF, MARSILIUS van *Padua*, SARPI, HOUSTA, FALKENBERG, ANTONIUS PEREIRA, PEREIRA DE CASTRO, NELLER enz.

legenheid heb gehad, om te spreken, hetwelk CLEMENS XIII, en de meeste der bisschoppen van *Duitschland*, veroordeeld hebben, zoodra hetzelfde is in het licht verschenen, heeft zoo veel gerucht in de wereld gemaakt, de onkundigen hebben hetzelfde zoo zeer geprezen, de vijanden der Kerk hebben hetzelfde zoo gretig opgenomen, hetzelfde heeft gediend, om zoo vele voor het geloof, de hiërarchie en de tucht der Catholijke Kerk noodlottige verrigtingen te wettigen, dat ik meen er eenigzins wijdloopiger over te moeten spreken, en vooral diegene te regt te wijzen, die hebben schijnen te gelooven, dat de grondbeginselen van FERRONIUS, (indien men aanneemt dat hij grondbeginselen heeft) die der Gallikaansche kerk waren. De wijze, waarover de geestelijkheid der kerk van *Frankrijk*, van die kerk, welke men als de meest vrije de meest van de ultramontaansche aanmatigheden ontdane beschouwt, over dit werk spreekt, moet in dat opzigt van het grootste gewigt zijn. Ik schrijf de Memorien dergeestelijkheid na, jaar 1775, blz. 870. *Aanklagte van zaterdag den 18 November 1775, ten 9 ure des morgens, CXXV zitting (onder voorzitterschap van Monseigneur den kardinaal DE LA ROCHE-AY-*

MON). Monseigneur de aartsbisschop van *Parijs*, heeft gezegd, dat hij eenen brief had ontvangen van monseigneur den keurvorstelijken aartsbisschop van *Trier*, betreffende, een boek, sedert eenige jaren in zijne staten bekend, en ten titel voerende: *JUSTINI FERRONII, jurisconsulti, de statu ecclesiae, et legitima potestate romani pontificis, liber singularis*; dat het door dezen brief scheen, dat de schrijver van dat werk zich beriep op de goedkeuring der geestelijkheid van *Frankrijk*, in verscheidene gevoelens, strijdig met de leer der Gallikaansche kerk; dat indien de vergadering zulks goedvond, men denzelfden zoude voorlezen. — Na het voorlezen van dezen brief, heeft Monseigneur de Aartsbisschop van *Parijs* gezegd, dat om aan de inzigten van Monseigneur den keurvorst te beantwoorden, en de vergadering, welker laatste zittingen op handen waren, in staat te stellen, om te dien opzichte, eene harer wijsheid waardige partij te kiezen, hij een uittreksel van eenige stellingen van dien schrijver had doen vervaardigen; dat hij dit uittreksel, met een exemplaar van het werk op het bureau nederlegde. — Waarop Monseigneurs en de Heeren van het bureau van religie en

jurisdictie, verzocht zijn, om de in deze stellingen vervatte leer zorgvuldig te onderzoeken, en der vergadering hunne inzigten dien-aangaande medetedeelen." — *Verlag, en heraudslaging, Donderdag 7 December 1775, ten 9 ure des morgens CXL. Zitting.* » Messeigneurs en mijne Heeren de Commissarissen voor de religie en jurisdictie hebben bureau gehouden, en Monseigneur de Aartsbisschop van *Toulouse* heeft gezegd, dat, nadat de commissie zich, overeenkomstig de bevelen der vergadering, met den brief van Monseigneur, den keurvorstelijken Aartsbisschop van *Trier*, aan Monseigneur den Aartsbisschop van *Parijs*, over het boek van FEBRONIUS had bezig gehouden, den ijver van Monseigneur den keurvorst van *Trier*, zoo als zij verplicht was, had toegejuicht, en dat, daar zij, in zijne billijke bekommring deelde, zij zich zou beijverd hebben, om alle middelen optesporen, ten einde hem de verlangde voldoening te geven; maar dat, daar de op handen zijnde sluiting der zittingen, niet toestond, van zich aan een diepzinnig onderzoek van het werk over te geven, zij zich meende te moeten bepalen, Monseigneur den Kardinaal DE LA ROCHE-AYMON te verzoeken, van aan Monseigneur den Keurvorst, de gevoelens be-

kend te maken, waarvan zij voor zijnen persoon doordrongen was, en hem te melden: 1.° Dat de vergadering getroffen zoo als zij zulks behoort te zijn, over het vertrouwen, haar door Monseigneur den Keurvorst gegeven, uit al haar vermogen, den ijver, die hem bezielt, om alles wat de zuiverheid des geloofs en de regtzinnigheid der leer zou kunnen krenken, ver van zijn diocees te verwijderen, zou hebben gewenscht te ondersteunen; maar dat, het einde harer zittingen nabij zijnde, toen haar den brief van Monseigneur den Keurvorst werd medegedeeld, zij zich niet aan het grondig onderzoek van het werk van FEBRONIUS heeft kunnen overgeven. — 2.° Dat dit werk in *Frankrijk*, bij een klein getal godgeleerden *naauwelijks bekend is*, en dat, *wel verre van er eenig gezag te bezitten*, het bij degene, die het kennen beschouwd wordt als de nieuwe gevoelens begunstige, als *onnaauwkeurig te zijn, ten opzichte van onderwerpen van het grootste gewigt*, en vooral, als zich van de taal verwijderen, welke zich de geestelijkheid altijd tot eene wet heeft gemaakt, wanneer zij in het geval is geweest, om zich te moeten verklaren over den *voorrang van eer en jurisdictie*, die aan den opvolger van den heiligen Pe-

trus toekomt, en over het gezag der Kerk van Rome, het middelpunt der Eenheid en Moeder en Meesteresse aller Kerken. — 3.º Dat de leer der geestelijkheid van Frankrijk, opgeteekend in hare verklaringen en de uitvoerige ontwikkelingen harer vergaderingen, de volledigste ontkenning is, welke het mogelijk is, diegene tegen te stellen, die zonder grond, zich op haar gezag durven beroepen, dat men, om zich hetzelfde ten nutte te maken, volgens de leer der kerkvaders en oude canons, dezelfde taal als zij behoorde te voeren; en dat, om voordeel uit het stilzwijgen der kerk van Frankrijk te trekken, het werk van FEBRONIUS aldaar genoegzaam bekend en verspreid moest zijn, om derzelver aandacht te verdienen. — Het gevoelen der commissie is aangenomen, en zijne eminentie heeft gezegd, dat zij onverwijld aan het verlangen der vergadering zou voldoen." — Men ziet door dit uittreksel, welk eene verregaande dwaling het van diegene is, welke de vrijheden der Gallikaan- sche kerk, met de verhandeling over de kerkelijke regeringloosheid van FABRONIUS verwarren. ZACCARIA, MAMACHI, TRAUTWEIN, de abt PEY, in zijne verhandeling over het Gezag der beide magten, en andere geleer-

den, hebben den listigen drogredenaar, in al zijne omwegen achtervolgd: ik kan van deze verschillende wederleggingen geen verslag doen, maar ik zal hier eenen brief bijvoegen van den beroemden verdediger der Godsdienst, den abt BERGIER, die door de geleerdheid, de kracht der redenering, de verlichte critiek, met welke hij de vijanden des Christendoms heeft beschaamd gemaakt, een bijzonder regt had verkregen, om over allerlei godsdienstige dwalingen en kwade voortbrengselen zijn gevoelen te zeggen. Deze brief geeft van het boek en den schrijver een duidelijk en naar waarheid gescheit denkbeeld, zoodanig als hetzelfde uit het aandachtig lezen der wanstallige compilatie voortvloeit. Zie hier wat hij in 1775 aan een der wijste vorsten van Duitschland schreef. » Het is vrij verbazend, dat de verhandeling over het bestuur der kerk, en over de magt des Pauses door FEBRONIUS, in eenige staten van Duitschland gerucht make; zoo min wegens den inhoud, als wegens den vorm, heeft dit boek mij ooit in staat toegeschenen, om indruk te maken op geleerde menschen, die voorgeven te redeneren. Hetgene, wat de schrijver naar waarheid heeft voorgedragen, is ontleend van Fran-

sche godgeleerden, voornamelijk van den Heer BOSSUET, in zijne verdediging der verklaring van de geestelijkheid van *Frankrijk* van 1682; hetgene, wat hij valsch en dwalend heeft gezegd, is uit de Protestanten, Jansenisten of canonisten getrokken, die in onrustige tijden het hof van *Rome* verdrietelikheden zochten te berokkenen. Deze verschillende bouwstoffen, die niet bestemd waren om gezamenlijk te worden aangewend, zijn door FEBRONIUS op eene vrij onhandige wijze gecompileerd; hij heeft gebroken stukken bij elkander gevoegd, die elkander geheel en al vernielen; daar hij nooit, van algemeen aangenomen stellingen uitgaat, vervalt hij aanhoudend in tegenspraak, hij ontkent op de eene plaats, wat hij op eene andere bevestigt; hij verdedigt een gevoelen op denzelfden oogenblik, dat hij er voor uit komt, hetzelfde te verwerpen: het zou genoeg zijn enkel en alleen de titels der hoofddeelen en onderverdeelingen van zijn werk te vergelijken, om te zien, of dat hij geene kennis van de door hem behandelde zaak heeft, of dat hij het met zich zelve niet eens is. — Na in den beginne eenige omwegen gezocht te hebben, bekent hij dat de sleutelmagt door J. C. aan den heiligen PETRUS gegeven (MATT. XVI., 18.), moet verstaan

worden van den voorrang van den heiligen PETRUS, en zijne opvolgers op den stoel van *Rome* (I. D^l bladz. 28). Hij stemt toe, dat deze voorrang door de H. Schrift en de overlevering bewezen is (bladz. 143). Dan beweert hij weer, dat J. C. deze sleutelmagt aan de geheele kerk, en niet aan den H. PETRUS heeft gegeven (bladz. 54). Wat heeft Hij dan door de aangehaalde woorden van den heiligen MARTHEUS, aan den heiligen PETRUS gegeven. Wij weten zulks niet. — Volgens FEBRONIUS, is de voorrang aan den H. PETRUS, en aan zijne opvolgers gegeven, door deze woorden van J. C.: *Ik zal u de sleutelen van het rijk der Hemelen geven* (blz. 28). En volgens hem zelve, in het volgende hoofddeel, is dezelve aan den bisschop der kerk van *Rome* verleend, niet door J. C.; maar door den H. PETRUS en de kerk (bladz. 154). Maar indien de bisschoppen der kerk van *Rome*, de opvolgers van den heiligen PETRUS zijn, hebben zij dan wel noodig gehad van de kerk datgene te ontvangen, wat zij reeds van J. C. ontvangen hadden? Deze regten van den H. PETRUS zijn bij opvolging aan hen overgegaan, even gelijk de regten der Apostelen op de andere bisschoppen zijn gekomen. Indien men FEBRONIUS volgt,

weet men niet, door wien, noch aan wien het primaatschap is verleend. — Wij weten nog minder, waarin hetzelfde bestaat. Volgens de 2.^e afdeeling, van het 2.^e hoofdstuk, I D.¹ bladz. 151, is de weldaad der eenheid (waarom niet *de noodzakelijkheid der eenheid?*) de grondslag van dit primaatschap, en om deze reden is dezelve ook voortdurend; dit is waar, en dit is ook het bewijs dat hetzelfde van J. C. komt. Ofschoon de Paus wetten kon uitvaardigen, zijn dezelve, volgens de 4.^e afd. (bladz. 169) toch niet verplichtend, dan door de toetreding van de *eenparigheid* der aanneming; ofschoon zijne uitspraken ten opzichte van het geloof en de zeden van een groot gewigt zijn, zijn dezelve toch niet verbeterlijk. Elders vergelijkt hij den voorrang des Pauses onder de bisschoppen, met dien van eenen eersten president in een parlement. In het 2.^e Hoofd. 11.^e Afd. (I D.¹ bladz. 238); en in het 5.^e Hoofd. 4.^e Afd. (II D.¹ bladz. 149), houdt hij staande, dat de Paus *een groot gezag* over alle kerken, *maar geene eigenlijk gezegde jurisdictie* heeft. — Het is niet gemakkelijk te raden, waarin een groot gezag zonder jurisdictie bestaat, hoe een gezag, dat niet verplichtend is, dienen kan, om de *eenheid* der kerk

te handhaven; van welk gewigt eene uitspraak kan zijn, die niet verplicht, waarin de voorrang van eenen eersten president kan bijdragen, om de eenparigheid van gevoelen in zijn genootschap te handhaven. Om zijn gevoelen tot eene wet te maken, is het voldoende dat de meerderheid hetzelfde omhelst, om dezelfde kracht aan de uitspraak des Pauses te geven, wordt de *eenparigheid* der toestemming vereischt; de Paus is dus ver beneden eenen eersten president. — Deze leer is niet die der Catholijke godgeleerden. Alle beweren, dat de opvolger van den heiligen PETRUS, over de geheele kerk, niet alleen het primaatschap, maar de jurisdictie heeft, dat dit regt van goddelijken oorsprong is, wijl J. C. hetzelfde aan den heiligen PETRUS en zijne opvolgers heeft gegeven; dat de kerk het aan geenen anderen stoel kan overgeven, en dat het enkel door opvolging kan overgebracht worden. Het tegenovergestelde gevoelen van FEBRONIUS (I D.¹ bladz. 154 en 163) is dus eene dwaling en tegenspraak. — Hij heeft meer gedaan. Hij zegt (I D.¹ bladz. 168), dat toen J. C. de sleutelen aan de *geheele gezamenlijke Kerk* gaf, gewild heeft, dat deze sleutelmagt, *onder het goetvinden der Kerk*, door de bisschoppen en herders zou wor-

den uitgeoefend. — Volgens deze uitspraak, hebben de bisschoppen hun gezag en hunne jurisdictie over de geloovigen niet van JESUS CHRISTUS, maar van de geloovigen ontvangen en kunnen beide niet dan onder *het goedvinden* derzelve uitoefenen. Dit is de leer van WICLIF en JAN HUS, eene leer, die FEBRONIUS echter in het begin der afdeeling openlijk verwerpt (bladz. 165). — Zijn groote doel is, te bewijzen, dat het bestuur der kerk niet monarchaal is. Wat is het dan? Aristocratisch of Democratisch? Volgens de grondbeginselen van FEBRONIUS, moet men zeggen, dat het democratisch is, wijl de bisschoppen, de herders, de bestuurders der kerk, hunne jurisdictie of sleutelmagt niet van JESUS CHRISTUS, maar van het ligchaam der Kerk of der geloovigen ontvangen, en hetzelfde enkel onder het *goedvinden* der laatste kunnen uitoefenen. De Catholijke godgeleerden, zelfs de Fransche, verwerpen deze leer, als kettersch en als in de kerkvergadering van *Constans* veroordeeld; zij zeggen, dat het bestuur der Kerk niet *zuiver monarchaal* is, maar door de *aristocratie* gematigd wordt; zij houden staande, dat de jurisdictie der bisschoppen, of de sleutelmagt, een goddelijk regt is, hotwelk zij van de

Apostelen hebben geërfd, dat het door J. C. aan de laatste, en niet aan de kerk of het ligchaam der geloovigen is gegeven. — FEBRONIUS heeft zulks zelf erkend (7.^e Hoofd. 1.^e afd. 3.^e dl. bladz. 1 en volg.), door zich zelve steeds tegen te spreken. Hij zegt, volgens het Evangelie, dat JESUS CHRISTUS de Apostelen heeft gezonden, zoo als Hij zelf door zijnen Vader gezonden was, dat een opvolger, in de regten treedt van zijnen voorganger, ten zij men kunne aantoonen, dat deze regten wettiglijk beperkt zijn: dat elk der Apostelen, waarvan de Bisschoppen de opvolgers zijn, door eene onmiddellijke roeping *van den Heer* zijn apostelschap *met al de daaraan verbondene regten heeft ontvangen*, enz. FEBRONIUS moest dus bewijzen, dat deze regten in spijt van het bevel van JESUS CHRISTUS, voor de opvolgers wettiglijk beperkt zijn; wijl die opvolgers noodig hebben, om de sleutelmagt van het ligchaam der Kerk te ontvangen (6.^e Hoofd. 3.^e afd. 2.^e dl. bladz. 368) verwerpt hij als ongegrond het gevoelen dergenen, welke denken, dat wanneer het grootste gedeelte der bisschoppen, een besluit van den Paus, buiten eene kerkvergadering aannemen, zulks een onverwerpelijk oordeel voor het hoogste geregt daartelt; hij beweert (bladz.

378) het tegendeel te bewijzen door de geschiedenis der Jansenisten, dat is te zeggen, dat hij den tegenstand dier weerspannigen toejuicht, en volhoudt, dat men hen niet als ketters kan beschouwen, zoo lang als zij niet door eene algemeene kerkvergadering veroordeeld zijn. Hier komt hij er voor uit, het gevoelen van den heer Bossuet te laten varen, wringt de uittreksels van den heiligen AUGUSTINUS en andere kerkvaders, en stelt stoutmoediglich zijn bijzonder gevoelen in tegenspraak met het algemeene geloof der kerk. — Om dit meesterstuk te bekroonen, onderrigt hij ons op eene ernstige wijze, hoe men eene scheuring volgens den regel moet ten uitvoer brengen (9 Hoofdd., 4 afd., 3 deel, bladz. 385). Hij zegt, dat, indien een paus zich tegen de besluiten van een nationaal concilie verzette, en een rijk van zijne gemeenschap afsneed, men deze nationale kerk, van een *buitengewoon en tijdelijk* hoofd behoorde te voorzien, ten opzichte van eenen wettig verkozen en erkenden paus handelen, zoo als men, tijdens de groote Westersche scheuring, ten opzichte van BENEDICTUS XIII. deed! In de daad, dit volgt klaarlijk uit de grondbeginselen van FEBRONIUS. Indien het hoofd der kerk zijn gezag van de kerk zelve, en

niet van JESUS CHRISTUS ontvangen heeft, dan is het duidelijk, dat de kerk hem hetzelfde weder kan ontnemen, wanneer zij zulks van pas oordeelt. — Ik denk, mijn vorst, dat het aangevoerde voldoende zal zijn, om dit ongerijmde werk op deszelfs waren prijs te stellen; het kan aan de censuur niet ontsnapt zijn, dan door de minachting, welke men voor hetzelfde heeft aan den dag gelegd. Een schrijver, die zich zelve wederlegt, heeft geene andere veroordeeling noodig. Er komt geene enkele afdeeling in voor, waarin men geene dwalingen, tegenspraken of drogredenen kan aanwijzen. Het is eene compilatie zonder orde, zonder naauwkeurigheid, zonder redeneerkunde, even zoo slecht zamengesteld als geschreven; de schrijver, wie hij ook wezen moge, heeft zich zelve niet verstaan. Hij kan niet behagen, dan aan degene, die de grondbeginselen van regeringloosheid en opstand tegen de kerk, uit de lessen of schriften der protestanten gezogen hebben. Degene, die zich verbeelden, dat dit de gevoelens der geestelijkheid van *Frankrijk* zijn, hebben nooit geene andere Fransche godgeleerden gelezen, dan de janseniste; zij kennen zelfs de verdediging der verklaring van de geestelijkheid door Bossuet niet." Deze

brief, aan hertog LODEWIJK EUGENIUS van *Wurtemberg* geschreven, is gedagteekend *Parijs*, den 12 October 1775. Hetgene, wat de heer BERGIER er in zegt ten opzichte van de tegenspraak van FEBRONIUS, en van zijne wederlegging door zich zelven, is zoo zeer naar waarheid, dat het alle verbeelding te boven gaat, voor dengenen, die den tijd niet heeft gehad, om zich bij het doorbladeren van dit zwaarlijvige mengselmoes te vervelen. Men vindt in hetzelfde; op elke bladzijde het *ja* en het *neen* op de meesterachtigste wijze uitgesproken (*). De

aandachtige lezer, die dit alles ziet, weet niet, wat hij denken moet; hij vreest de begoocheling en vertrouwt zijne oogen niet; hij eindigt met de verblindende betrouwen, waarin de hartstogten den menschelijken geest storten. — Indien men bij deze opeenstapeling van tegenstrijdigheden, eene kwade trouw in de aanhalingen, die alle geloofwaardigheid te boven gaat (**), eenen beleedigenden toon, dien de ware kunde en *mens conscia recti* nooit gebruiken (***), en eindelijk eenen stijl en een latijn voegt, zoodanig als de meest schoolsche schrijvers

(*) Om niet al te veel uitgebreidheid aan dit artikel te geven, verwijzen wij, ten opzichte van al deze tegenstrijdigheden, tot het *Jugement d'un protestant*, bladz. 15 en volg. — tot het *Coup d'œil sur le congrès d'Ems*, bladz. 111, tot het *Journ. hist. et litt.* van 15 Dec. 1790, bladz. 652, en volg., waarin al deze trekken met de naauwkeurige opgave der boekdeelen en bladzijden breedvoerig zijn aangehaald.

(**) Men zou een geheel boekdeel noodig hebben, om al zijne aanhalingen te beoordeelen; ik zal slechts zeggen, dat hij zelf niet wist wat hij aanhaalde, welke schrijvers, welke boeken hij op het tooneel bragt. Zulks is zoo zeer waar, dat hij, terwijl hij snophoudelijk PRAFF, PUFFENDORF, FRA-PAOLO, schrijvers van allerlei sekten, en allerlei factien aanhaalt, met eenen ernst, die stof tot lagchen geeft, betuigt, dat hij zijne geheele aandacht heeft in het werk gesteld, om nooit protestanten of schrijvers aan te halen, die door alle Christenen, niet als geloofwaardige en godvruchtige mannen erkend waren. *Non fuerunt in aciem deducti nisi viri graves et pii quos omnes ecclesiae pro talibus agnoscunt*. Tom. I. Append. 3. p. 86. *Studio abstinui a scriptoribus protestantibus*, *ibid.* p. 41. Men ziet, dat hij zelf van den eenen oogenblik tot den anderen den inhoud van zijn boek vergeet. CLEMENS XIII. zegt in zijne breve van den 14 Maart 1764, aan vorst CLEMENS van Saksen, toenmaals bisschop van Hagensburg: *Omnia ex haereticorum et sanctae sedi infensissimum hominum libris acquisivit, absurdissima quavis de suo adjecit*.

(***) Het is ongelooflijk met welke minachting, met welke opgezweefde en beleedigende trotschheid, FEBRONIUS de verstandigste en gematigdste zijner tegenstrijvers behandelt. Men vindt eenigc stalen zijner beleedigende welsprekendheid in het *Coup d'œil sur le congrès d'Ems*, bladz. 116, en in het *Journ. hist. et litt.*, 15 December 1790, bladz. 656.

dezelve nooit gebruikt hebben (*); zal men niet kunnen begrijpen, hoe in het goede *Duitschland*, dit *Liber*, wezenlijk *Singularis*, eene verblinding heeft kunnen veroorzaken, die de lieden van *Ems* in den waan bragt, dat zij zich zonder gevaar, aan zulk eenen gids konden overgeven. Maar dit verschijnsel heeft niets dat verwondering baart, voor een ieder, die weet, hoe de beruchtheid verkregen wordt, en dat het beste middel, om er zeker en spoedig eene te verkrijgen is, zich aan eenige vermogende of snapachtige factie te verbinden; en dit is hetgeen wat *FEBRONIUS* gedaan heeft, door de talrijke benden der vijanden van den heiligen Stoel, en voornamelijk de Jansenisten te vleijen. » Onder de op-roerigste geesten (zegt de grootste redenaar van *Frankrijk*) is het de grootste ver-

dienste hun toetebehooren; niet van hunne partij zijn is de grootste vijandschap. Indien gij hun zijt toegedaan, behoeft gij u over uw gemis van bekwaamheid en rechtshapenheid niet te bekommeren. Uwe verkleefdheid zal bij u de plaats van al het overige bekleeden. Een bijzonder kenmerk der ketterij, waarvan de eigenschap altijd is geweest, hare begunstigers en aanhangers, tot in den hemel te verheffen, en degene, die haar durfden aanranden en bestrijden, tot in het niet te verlagen. De wijze der kettters was, om eerst zich zelve, en daarna hunne voorstanders en deelgenooten, als zeldzame en buitengewone menschen te doen voorkomen. Al wat zich aan hen verbond, werd groot, en deze eenige titel, van in hunne belangen te zijn, was een voldongen lof (**).” — Maar wijl *FEB-*

(*) Men kan eene kleine lijst zijner geliefkoosde en belagchelijk anti-latijnsche uitdrukkingen vinden in het *Journ. hist. et litt.*, 15 Dec. 1790, bladz. 657, en in het *Coup d'œil sur le congrès d'Ems*, bladz. 116.

(**) Men is zeer verscheiden van gevoelen geweest over de beweeggronden, die *FEBRONIUS* kunnen hebben aangespoord; om zich met deze moeilijke en onaangename compilatie bezig te houden. Sommigen hebben gemeend, dat hij er door eene bijzondere, van het hof van *Rome* ontvangene ontevredenheid, toe bewogen is; anderen hebben gedacht, dat, daar hij steeds met een sterk verlangen bezielde was, om een bisdom in de *Oostenrijksche Nederlanden* te verkrijgen, hij zich verbeeld had de bescherming des bestuurs te verwerven door de kerkelijke hierarchie te vernietigen, en de kerk onder de wereldlijke magt te plaatsen (hetwelk onfeilbaar zou moeten gebeuren, mogt eenmaal de pauselijke magt vernietigd zijn). Wat hier ook van wezen moge, de liefde tot de waarheid verplicht ons te zeggen, dat wij in de *Nederlanden* rondgaande brieven hebben gevonden, door *FEBRONIUS* aan kanoniken van verschillende hoofdkerken gericht, die, zoo als men weet, hunne stemmen geven, ter benoeming van bisschoppen. Die, welken wij onder de oogen hebben, en eigenhan-

FRONIVS op eene plechtige wijze zijne dwalingen herroepen heeft, waarom dezelve dan in hetinnering gebragt; en het onbillijke derzelve onderzocht. Waarom? Omdat, ondanks zijne herroeping, de vijanden der kerk hem tot hunnen gids en waarborg nemen; omdat, ondanks zijne herroeping de stoorders van de rust der kerk van *Duitschland* niet ophouden hem nateschrijven, en hun gedrag volgens zijne strafbaarste stellingen te regelen; omdat hij over zijne herroeping een *Commentarium* heeft geschreven, dat

dezelve, wel is waar in de hoofdzak bevestigt; en aan schrijvers van goede trouwen lust moest benemen, om zich zijne afwijkingen ten nutte te maken, doch dat door gewrongene verklaringen, en eenen moeilijken strijd tusschen de eigenbaat, en de openhartigheid der bekentenis, aanleiding heeft gegeven, om te gelooven, dat er in zijn hart even zoo vele onbestendigheid woont als in zijnen geest (*). Was hier ook van wezen moge ik zal datgene, wat den schrijver betreft eindigen, door eenen brief van zijnen gees-

dig door FRONIVS is onderteekend, is in deze bewoordingen vervat: «Mijn heer, de verzekeringen, welke zijne koninklijke hoogheid de hertog van *Lotharingen*, en Z. Ex. de graaf van *Cobenzel*, de goedheid hebben gehad, mij te geven, uit aanmerking van de diensten, welke ik vroeger in de gelegenheid ben geweest aan het doorluchtige huis van *Oostenryk* te bewijzen, van mijn zeer nederig verzoekschrift voor een der bisdommen van voornoemde landen, wel te willen ondersteunen, hebben mij doen besluiten, mij onder het getal der mededingers naar het bisdom *Antwerpen* te plaatsen. Ik kan er niet toe geraken, dan door de stemmen der heeren kanoniken van de hoofdkerk. Ik durf u, mijn heer, verzoeken, mij de uwe te willen geven, ondanks ik de eer niet heb u te kennen. Ik hoop, dat de bisschoppelijke waardigheid, waarvan ik sedert tien jaren alle deelen in een der uitgestrekte diocesen van *Europa* vervul, mij tot getuigenis zal verstrekken van de vereischte hoedanigheid voor het bisdom, dat ik door uwe stem verzoek. Ik ken het geheele gewigt van de dienst, die gij mij hierin kunt bewijzen, en ik bid u, op de uitgestrektheid myner erkentenis te rekenen, die niet beneden de dienst zal zyn, welke ik hoop, dat gij mij bij deze gelegenheid niet zult weigeren. Ik wensch niets zoo zeer, dan met u in kennis te komen, en u te overtuigen van de volkomene achting, met welke ik ben, mijn heer, uw zeer nederige en zeer gehoorzame dienaar von HONHEIM, bisschop van *Myriophite*, suffragaan van *Trier*." *Trier*, den 12 Julij 1758.

(*) Welk ook dit *Commentarium* wezen moge, zoo beneemt het toch alle uitvlugt aan degene, die na de herroeping, de dwalingen des schrijvers nog zouden willen verdedigen, wijl de bekentenis dezer dwalingen, ofschoon op eene zwakke en met uitvlugten gepaarde wijze in het *Commentarium* bestaat. Het aan *SENeca* ontleende motto is voldoende, om hun de kwade trouw hunner handelwijze te doen gevoelen: *Rectum iter quod sero cognovi et lassus errando, caeris monstro.*

telyken en wereldlijken souverein; die zich reeds in het jaar 1765, openhartiglijk, over de hoedanigheid der lompe Compilatie had verklaard (*); die zelfs door zijne goede en ernstige raadgevingen, schijnt bijgedragen te hebben tot de herroeping des schrijvers, en die zonder twijfel voorziende, dat een zijner afgevaardigden, eens te *Ems*, het resultaat, van het herroepen werk zoude onderteekenen, zich in 1781, aan paus Prus VI. schrijvende, over het *Commentarium* der herroeping aldus uitdrukte: » Heilige Vader, ik heb met verschuldigden eerbied, de hoogst welwillende brieven

XII. DEEL.

A a

ontvangen, welke het aan uwe Heiligheid behaagd heeft, mij onder dagteekening van den 13 October toetuzenden, en met de grootste voldoening gezien, dat derzelver oordeel, over het *Commentarium* van FEBRONIUS, volkomen overeenkomt, met dat, hetwelk ik er over geveld had. Wat de bevelen betreft, welke het haar behaagd heeft, mij bij dezelfde brieven te geven, zoo zou ik dezelve met even zooveel bereidvaardigheid als goeden wil vervuld hebben, indien ik niet gevreesd hadde (eene vrees, die volgens mijn gevoelen zeer gegrond was), dat de berisping of waarschouwing, waarmede

(*) Vorst CLEMENS van Saksen, toenmaals bisschop van *Regensburg* en *Freysingen*, later keurvorstelijk aartsbisschop van *Trier*, sprak, terwijl hij het volk, dat God aan zijne herderlijke zorg had toevertrouwd, onderwees, over FEBRONIUS, als over eenen man, die het er op toeleigde, om de Catholijke kerk, en voornamelijk den stoel van haren eersten opperpriester, in haren grondslag te ondermijnen. *Beatissimi PETRI apostolicam sedem penitus evertere, et Petram, supra quam CHRISTUS Dominus aedificavit ecclesiam suam, omni adhibito conatu tentat suffodere.* Dezelfde prelaat maakt geene zwaarigheid het boek van FEBRONIUS, een voortbrengsel des duivels te noemen, *partus Satanae*, en rangschikt hetzelve onder de verachtelijkste werken, welke strekken, om de godsvrucht te vernietigen en alle godsdienst te verdelgen. *Teterrimi libri inundant agrum Domini, suffocant sementem Evangelii, verae pietatis et religionis sensa extinguunt.* De ondervinding heeft doen zien, dat er in deze uitdrukking niets te veel gezegd was; het bijna algemeene verval der godsdienst in *Duitschland*, moet voornamelijk worden toegeschreven aan den schok, dien FEBRONIUS aan de kerkelijke hiërarchie heeft gegeven, aan de minachting, welke hij voor het hoofd der kerk heeft ingeboezemd, aan zijne lasteringen tegen den stoel van *Rome*, aan zijne pogingen, om eene scheuring te smeden, enz. Te gelijker tijd drukten zich de prins-bisschop van *Constans*, de prins-bisschop van *Augsburg*, de prins-bisschop van *Luik*, de keurvorstelijke aartsbisschop van *Keulen*, en andere Duitsche, in volkomene overeenstemming in dat punt, met paus CLEMENS XIII. met de Gallikaansche kerk (zoo als wij zulks hebben doen zien), en met de geheele Catholijke wereld, over denzelfden schrijver sprekende, op dezelfde wijze uit.

zij mij aan den heer von HONTHEIM belastte, der godsdienst veeleer nadeelig, dan nuttig werd. Want het schijnt mij zeker toe, of dat de herroeping, welke de heer von HONTHEIM van zijne dwalingen gedaan heeft, slechts geveinsd is, of dat hij, dadelijk na dezelve te hebben gedaan, er berouw over heeft gehad. En in de daad, indien hij met die *Germaansche opregtheid* had gehandeld, waarop hij zich, zelfs in het formulier zijner herroeping beroemt, dan zou hij zich levendig bedroefd hebben, zijne nieuwe gevoelens aan het heilige collegie van kardinalen, en zelfs aan de geheele wereld te zien medegedeeld? Zou hij verzuimd hebben, in den rondgaanden brief, door hem aan het hoofd der consistoriale akten geplaatst, op mijn bevel in dit *Procès* in het licht gegeven, de aanmerkingen te vermelden, welke ik hem had gemaakt, en die aan een waarlijk berouwhebbend man niet konden mishagen, noch ongepast toeschijnen? Zou hij op eene valsche wijze hebben uitgestrooid dat hij door de bedreigingen uwer Heiligheid was nedergeslagen, en deze lasteringen, tot in het keizerlijke hof hebben doen doordringen? Zou hij een trouweloos stilzwijgen hebben in acht genomen, ten opzichte van de, over zijne herroepingsakte boosaardig-

lijk verspreide geruchten; geruchten, die echter voor zijnen goeden naam zeer beledigend zijn, wijl dezelve hem afschilderden, of als een lafhartige verzaker der waarheid, of als een dom mensch? Zou hij, buiten mijn weten, onder den zogenoamden titel van *Commentarium*, een voortbrengsel hebben doen drukken, dat nog afschuwelijker, dan slecht benaamd is; ik zeg *slecht benaamd*, want wie zou den titel van *Commentarium op eene herroeping*, aan een werk geven, dat enkel schijnt ondernomen, om de herroeping zelve krachteloos te maken; aan een werk, dat in plaats van licht, nieuwe duisternis, over den geest van den herroeper verspreidt, en dat, wel verre, van de Catholijke waarheden, in tegenoverstelling van de afgezworen dwalingen, in de afzweringsakte zoo plegtig erkend, door bondige bewijsgronden te staven, verscheiden derzelve op nieuw in den rang der twijfelachtige stellingen plaatst, terwijl de schrijver zich daarbij, volgens zijne gewoonte, op het gezag van anderen beroept, wijl hij de geheele schande gevoelde, waarmede hij zich zou overladen hebben, door dezelve in zijnen eigen naam te bestrijden; aan een werk eindelijk, zoo zeer van de herroeping verschillende, dat

terwijl de laatste, door al degene, die de kerk opregtelijk beminnen, wel ontvangen is, het laatste enkel den lof der ketters heeft kunnen wegdragen? Ik heb echter niet nagelaten, om aan mijnen suffragaan te kennen te geven, hoezeer een zoodanig gedrag, een weldenkend mensch onwaardig was; daarenboven heb ik hem dikwerf en ernstig zijnen pligt te binnen gebracht, en al mijne pogingen in het werk gesteld, om hem op den rechten weg terug te brengen; maar ik heb gemeend, dat het gevaarlijk zoude zijn, met eenen man, die eenen ijdelen en listigen geest bezit, zoo als het met de nieuwigheidspredikers gewoonlijk het geval is, de zaken te ver te drijven, in eenen tijd, waarin hij zelfs de mogendheden, openlijk een stelzel zag begunstigen, dat hij, ten minste uitwendig, had afgezworen. Voor het overige mijne handelwijze omtrent den heer von HONTHEIM ter zijde gesteld, zoo geloof ik, dat, de hoedanigheid van zijnen geest, en de omstandigheden dezer ongelukkige tijden in aanmerking nemende, het veiliger is, van hem geen verdere verklaringen te vorderen. Want behalve, dat het onzeker is, met welke oplettendheid, met welke opregtheid en met welke standvastigheid, hij aan de

bevelen uwer heiligheid zal gehoorzamen, zoo zullen de verklaringen, hoe regtzinnig dezelve ook wezen mogen, in den mond van FEBRONIUS, eenen wispelturigen, en zich zelven steeds tegensprekenden geest, slechts eene nieuwe tegenspraak schijnen; terwijl anderen, die onbeschroomd de lasteringen verspreiden, zullen uitbazuinen, dat dezelve door geweld en door vrees, van eenen zwakken en raaskallenden grijsaard afgeperst zijn. Daar uwe Heiligheid de openbaarheid van het *Commentarium* echter niet ontveinzen kan, zoo geloof ik, uit vrees, dat haar stilzwijgen als eene goedkeuring worde beschouwd, dat het passen zoude, ja zelfs noodzakelijk zoude wezen, van hetzelfde openlijk te veroordeelen, en er eene vaderlijke vermaning bij te voegen, opdat hij (daar hij door zijne gestadige veranderingen het algemeene vertrouwen en het middel heeft verloren, om te overtuigen, dat zijne gevoelens regtzinnig zijn, zelfs, al mogten zij zulks wezen) niet ophoude, met de bitterste tranen der boetvaardigheid, de onlusten te beweenen, die hij in de kerk verwekt heeft, en die het niet in zijne magt staat te doen bedaren, en de ergernissen, die hij niet kan herstellen. Ik heb gemeend,

heilige Vader, deze dingen, in de eenvoudigheid mijns hartes te moeten blootleggen; doch dat zulks zij, behoudens het meer verlichte oordeel uwer Heiligheid, en zonder de kinderlijke gehoorzaamheid te krenken, welke ik haar toedraag; want mijne bedoeling is geenszins geweest, om hare bevelen te bedillen, noch een schijnbaar voorwendsel te zoeken, om dezelve te ontduiken; maar enkel en alleen, om haar met bijzonderheden bekend te maken, die nog aan niemand dan aan mij bekend zijnde, welligt eene handelwijze zouden vorderen, verschillende van die, welke uwe wijsheid en voorzigtigheid u als de beste opgeven. Er blijft mij thans over, afte wachten, wat het u behagen zal, mij te bevelen, terwijl ik mijnen persoon, en de aan mijne zorgen toevertrouwde volken, aan uwe vaderlijke gunst aanbeveel, en met den diepsten eerbied van uwe Heiligheid den apostolischen zegen vraag. enz. *Ehrenbreitstein, den 17 November 1781.* — Te gelijkertijd schreef dezelve keurvorstelijke Aartsbisshop, aan monseigneur BELLISOMI, Aartsbisshop van *Thyane*, apostolischen nuntius te *Keulen*, den volgenden brief: » Gij zult door het afschrift van den brief, welken ik u verzoek aan zijne Heiligheid te doen ge-

worden, zien, dat ik het gevaarlijk vind, den heer VON HONTHEIM, op nieuw papier te doen bekladden, daar hij zich door zijne gestadige tegenstrijdigheden, in de onmogelijkheid heeft gesteld, om, wat hij ook schrijven moge, voortaan eenig goed te doen, ofschoon hij nog, vooral in de hachelijke tijden, waarin wij leven, wel in de gelegenheid is, om kwaad te stichten. Indien, gij, mijn Heer, met uwe aanmerkingen diegene wilt versterken, welke ik de eer heb gehad, aan zijne Heiligheid voortedragen, zoo twijfel ik niet, of zij zal zich bepalen, met hem haar misnoegen over het *Commentarium* te kennen te geven, en zulks, om algemeene redenen, en zonder in het bijzondere te treden over de laakbare stellingen, welke hij niet zou ten achteren blijven, om te willen regtvaardigen, of die hij ten minste onderhands zoude verdedigen, dan zelfs, wanneer hij dezelve schriftelijk mogt afkeuren, even gelijk hij met de veranderingen heeft gehandeld, welke zijne Heiligheid hem bevolen heeft, aan zijne geloofsbelijdenis te maken. Daarenboven, monseigneur, kunt gij er op rekenen, dat welk ook zijn ontzag voor de raadgevingen van den heiligen Vader moge zijn, men toch altijd zal zeggen (en hij

welligt de eerste zal zijn; om zulks te zeggen), dat dit ontzag het uitwerksel der bedreigingen is, welke men tegen hem heeft aangewend, al zou ook eene dergelijke lastering, hem op nieuw voor eenen lachhartige of zinnelooze doen doorgaan. Men behoort dus, volgens mijn gevoelen den heer von HONTHEIM te behandelen, gelijk men eenen mensch behandelt, die zich in de onmogelijkheid heeft gesteld, om zijne ergernissen te herstellen. Men stelle hem de rampen voor oogen, welke hij veroorzaakt heeft, men predike hem, om er boete over te doen, men bevele hem der goddelijke barmhertigheid aan. Het schijnt daarenboven, dat het *Commentarium* in eene volslagene vergetelheid is vervallen. Mogt het er ten allen tijde in rusten! Ik ben met de meeste hoogachting, mijn heer de nuntius, enz. *Ehrenbreitstein, den 17 November 1781.*— Bij deze verschillende getuigenissen, willen wij er nog een voegen, hetwelk zich bijzonder aanbeveelt; het is dat van eenen protestant, van eenen filozof, die voornamelijk aan het boek van FEBRONIUS, de verleiding en de bedorvenheid der Oostenrijksche geestelijkheid toeschrijft. * De geestelijkheid zegt hij, in zijne aanmerkingen over

Weenen, draagt in haren boezem eene slang, die haar den dood zal veroorzaken: deze slang is de valsche wijsbegeerte, die, onder den schijn van godgeleerdheid, zelfs tot op den bisschoppelijken zetel is doorgedrongen. Een aantal jonge geestelijken, zijn aan de universiteiten met het vergif dier slang besmet. Zij weten alle, dat er een FEBRONIUS in de wereld is, en slechts eenigen kennen hem als eenen ketter; daar echter het hof hem klaarblijkelijk beschermt, zoo zijn zij zeer genegen, om zich met hem te verzoenen. De Bellarministen, die al de groote beneficiën bezitten, vormen, wel is waar, nog het grootste aantal; maar indien zij zich eens in gevaar zien, hunne beneficiën te verliezen, of, indien de 25000 advocaten der keizerlijke staten, die sedert langen tijd hunnen voorraad van bewijsgronden hebben opgedaan, bevel ontvangen, om aantevallen, zullen zij zeker geen grooten tegenstand bieden." *Reize door Duitschland door den vrijheer von RIESBECK, 2.^e ed. blz. 107.* Na het even zoo breedvoerig als waarachtig en onpartijdig verslag, dat wij van dit wanstallige en anti-Catholijke werk hebben gegeven, eischt de billijkheid, dat wij in verscheiden opzigten den goden hoe-

danigheden des schrijvers, regt doen wedervaren: beschaafd, wellevend, voorkomend, gediensig, in den omgang aangenaam en leerrijk, was hij een door zijne zeden, en door zijne nauwgezetheid in de vervulling zijner ambtspligten, even zoo aanbevelenswaardig priester en bisschop; hij was persoonlijk een gevoelig en in het oog loopend *contrast* van zijn boek met zich zelven. Het is mogelijk, dat zijne herroeping gedeeltelijk het uitwerksel is geweest, van eenen vreemden en gebiedenden invloed; maar in het *commentarium*, dat zoo dikwijls, in zekere opzichten, eene soort van herroeping derzelfde herroeping is, ziet men, dat de waarheid hem dringt, en dat hij zich gaarne aan dezelve zou willen honden, zonder daarom in tegenspraak te schijnen, met hetgene hij tegen dezelve geschreven heeft. Toen hij eenige jaren vóór zijnen dood, op den feestdag van den H. PETRUS, in zijn kasteel van *Mont-Quintin*, de H. Mis las, bevond hij zich, toen hij aan deze woorden van het Evangelie was gekomen: *Tu es PETRUS et super hanc petram œdificabo ecclesiam meam* etc: niet wel, en zag zich verplicht het altaar te verlaten (*), zonder twijfel

het uitwerksel eener bittere doch heilzame wederherinnering, welke met grond doet vooronderstellen, dat zijn hart niet geheel gesloten was, voor de toegegenheid, die elk kind der Catholijke Kerk aan dien grooten stoel, het middelpunt der vereeniging en éénheid, toedraagt, aan den stoel, waarop het gezag van J. C. in den persoon van deszelfs Stadhouder zich op eene wijze ontvouwt, die voor de ware geloovigen, zoo indrukverwekkend, zoo luisterrijk en zoo vertroostend, en tevens zoo noodzakelijk is, om de ketterijen en scheuringen reeds in derzelve geboorte te verstikken.

HONTHORST (GERARDUS), een Nederlandsche schilder en kweekeling van den beroemden BLOEMAART, werd in 1592 te *Utrecht* geboren, en overleed te 's *Gravenhage* in 1662, den roem nalatende van een uitmuntend kunstenaar en een regtschapen man te zijn geweest. [Hij vormde zich voornamelijk in *Italië*, en daar bijna al zijne beelden door kaarslicht verlicht werden, ontving hij van de Italianen den bijnaam van *delle notte*]. Hij mantte vooral uit in het vervaardigen van nachtstukken, en

(*) Deze bijzonderheid is zeer zeker. Ik heb dezelve uit den mond van den eerbiedwaardigen geestelijke vernomen, die hem de mis diende.

wordt voor den eersten zijner kunst, in die soort van schilderwerk gehouden. [Den laatsten tijd van zijn leven werkte hij veel op het lustslot, *het huis in het Bosch*, te 's Gravenhage, waar nog eenige zijner schoonste stukken voorhanden zijn. Onder zijne voornaamste voortbrengselen telt men *de verlaeren zoon; eene oude vrouw, bij lamplicht haar geld tellende, PILATUS, zich de handen wasschende, de kwakzalver, eene nederlating van het kruis, eenen H. SEBASTIANUS*, enz. — WILLEM HONTHORST, broeder van den voorgaande, te *Berlijn*, in 1683 overleden, heeft portretten nagelaten].

HONTIVEROS (*dom BERNARDUS*), een Spaansche benedictijner, hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de universiteit van *Oviédo*, daarna overste zijner congregatie in *Spanje*, en eindelijk bisschop van *Calahorra*, overleed in 1662. Men heeft van hem eene verhandeling tegen de slappe Casuisten, getiteld: *Lacrymæ militantis ecclesie*.

* HOOD (SAMUEL), een Engelsch admiraal, in 1735, te *Bulleigh*, in *Sommerset* geboren, ging reeds in zijne vroegste jeugd, aan boord van een oorlogsschip, en werd in het begin van den zeven-

jarigen oorlog tot den rang van kapitein verheven. Hij verkreeg kort daarna het bevel over de *Vestaalsche maagd*, een fregat van 32 stukken, met hetwelk hij zich van het Fransche fregat de *Bellona*, meester maakte. In 1780 werd hij tot baronnet en admiraal benoemd. Hij bestreed alstoen den graaf DE GRASSE met eenig voordeel, en voerde vervolgens onder sir BRYDGES, later lord RODNEY, het tweede bevel, in de gedenkwaardige gevechten, van den 14 April, waarin de graaf DE GRASSE werd krijgsgevangen gemaakt. Na den vrede van 1783, werd hij tot pair van *Ierland*, en later tot lord der admiraliteit verheven. Toen de oorlog met *Frankrijk* op nieuw losbarstte, werd de admiraal HOOD naar de *Middellandsche Zee* gezonden, alwaar hij, met behulp der koningsgezinden van het Zuiden van *Frankrijk*, en der Spaansche en Napolitaansche vloten, zich van *Toulon* meester maakte. De veldheeren DOPPET en DUGOMMIER, door BONAPARTE, toenmaals officier der artillerie, ondersteund, noodzaakten hem weldra de stad te ontruimen. Maar alvorens dezelve te verlaten, wilde de admiraal HOOD er sporen van zijn verblijf in nalaten: hij beval aan sir SIDNEY SMITH, al de oorlogsschepen

te verbranden, die in de haven waren; en dit vernielingsbevel werd met evenzoo veel ijver voltrokken, als dezelfde Engelschen, eenige jaren later, in het vernielen der Deensche zeemagt voor *Koppenhagen* aan den dag legden. Na deze roemrijke heldendaad, ging de admiraal Hood, de haven van *Genua* blokeren, van waar hij naar het eiland *Corsika* stevende, van hetwelke hij zich bij den tweeden aanval meester maakte; maar de Franschen verdreven hem bijna even zoo spoedig weder van hetzelfde; en alstoen begaf de admiraal Hood zich naar *Engeland*, alwaar hij in 1816 overleden is.

HOOF (PIETER CORNELIS), de zoon van den bekenden *Amsterdammer* burgemeester **CORNELIS PIETERSZON HOOF**, was een *Hollandsche* geschiedschrijver, werd te *Amsterdam* den 16 Maart in 1581 geboren, en overleed te *'s Gravenhage*, den 21 Mei 1647. Er bestaan van hem: 1.° *Blijspelen, punt- en andere gedichten*, die minder gelezen worden, dan zijne geschiedkundige werken. — 2.° *Nederlandsche Historiën*, van den afstand van **KAROL V**, tot in 1588, waarvan er in 1703 eene goede uitgave in 2 dlⁿ in fol. in het licht verscheen. Dit werk bevat een omstandig verhaal van de kuiperijen van het

kabinet en van de beweging der legerbenden; de schrijver beschouwt in hetzelfde dikwijls de zaken op zijne wijze, en komt niet altijd overeen met de best onderigte geschiedschrijvers. — 3.° *Leven van HENDRIK den grooten, koning van Frankrijken Navarre*. — 4.° *Rampzaligheden der verheffinge van den huize Medicis*. — 5.° *De werken van TACITUS* in het *Nederduitsch* vertaald. — 6.° *Brieven*. [Het eerste en de vier laatstgenoemde werken, zijn met andere losse stukken, als een vervolg op de *Nederlandsche Historiën* gezamenlijk in 2 dlⁿ in fol. uitgegeven, *Amsterdam, Leijden en Utrecht, 1704*].

HOOG of **HOOGHE** (**ROMANUS VAN**), een *Hollandsche* teekenmeester en graveur, in de 17. e eeuw te *'s Gravenhage* geboren, bezat eene levendige verbeeldingskracht, die hem dikwerf in de war heeft gebragt. Hij verdient weinig lof, wat de naauwkeurigheid der teekening en de keuze der onderwerpen betreft, die voor het grootste gedeelte, weinig met de goede zeden strooken en dus geen groot denkbeeld van die des schrijvers geven. Men heeft echter verscheiden platen van hem, die eenen wijzen kunstenaar waardig zijn, zoo als die tot de *geschiedenis van het Oudeen Nieu-*

we Testament van BASNAGE, 1704, in fol. behoorende. Die des *Bijbels* met Hollandsche verklaringen, 1721. Die der *Egyptische hieroglyphen*, Amsterdam 1735 enz.

HOOGSTRATEN (JACOBUS VAN), dus genoemd, wyl hij te *Hoogstraten*, een stadje, in de Belgische provincie *Antwerpen* geboren werd, was hoogleeraar der godgeleerdheid te *Keulen*, prior van het dominikaner klooster dier stad, en geloofsonderzoeker in de drie kerkelijke keurvorstendommen. Hij geraakte grootelijks in geschil met REUCHLIN, dien hij niet zonder reden als den nieuwen gevoels gunstig beschouwde. (Zie REUCHLIN). Al de sektarissen en ERASMUS schilderen zijn hart op eene onvoordeelige wijze af; maar het was de post van geloofs-onderzoeker, waarvan hij de verplichtingen met ijver waarnam, die hem gehaat maakten. Hij overleed te *Keulen* in 1527. Men heeft van hem een aantal werken over de wederleggende godgeleerdheid. Zie pater ECHARD, II D.1 blz. 67.

HOOGSTRATEN (DAVID VAN), in 1658 te *Rotterdam* geboren, was doctor in de geneeskunde, en later conrector der Latijnsche scholen te *Amsterdam*, alwaar hij in

1724 verdrong, of liever na verloop van acht dagen overleed, aan de gevolgen van eenen val, in de gracht van de *Geldersche Kade*, door eene dikke mist, verblind zijnde. Men heeft van hem: 1.° *Latijnsche gedichten*, 2 dl.n in 8.vo, die buiten zijn collegie weinig bekend waren. — 2.° *Nederduitsche gedichten*, I D.1 in 4.to. — 3.° *Nederduitsch en Latijnsch woordenboek*. — 4.° *Aanteekeningen* op CORNELIUS NEPOS en TERENCE. — 5.° Eene uitgave van PHEDRUS in 4.to, tot gebruik van den prins van *Nassau*, in welke hij de *ad usum delphini* heeft nagevolgd. — 6.° Een goede *Uitgave* der gedichten van JANUS BROEKHUSIUS, in 4.to.

† HOOGSTRATEN (SAMUEL VAN), te *Dordrecht*, in 1627 geboren, leerde de eerste gronden der schilderkunst, onder zijn vader, die hem vervolgens als leerling bij REMBRANT VAN RYN plaatste. Hij volgde eerst de wijze van zijnen meester; maar week langzamerhand weder van dezelve af, en zette zich aan het schilderen van portretten. Door eenen loffelijken naijver trachtte hij, de bekwaamste zijner kunstbroeders te evenaren en zelfs te overtreffen. Hij stelde allerlei voorwerpen voor, en bootste dezelve zoo natuurlijk na,

dat zelfs de kenners er door bedrogen werden. Hij reisde naar *Italië*, kwam te *Weenen*, alwaar keizer FERDINAND hem eene gouden keten met eenen gedenkpenning van hetzelfde metaal schonk; eindelijk te *Rome* gekomen zijnde, hield hij zich bezig met het copiëren der beroemdste oorspronkelijken en de oudheden, welke in die groote stad gevonden worden. Van daar begaf hij zich naar *Engeland*, van waar hij, na zich eenigen tijd te hebben opgehouden, weder naar zijn vaderland overstak. — Men moet hem niet verwarren met THEODORUS VAN HOOGSTRATEN, in 1596 te *Antwerpen* geboren, die zich evenzeer in de schilderkunde heeft geoefend, doch minder beroemd is gebleven.

† HOOGLIET (ARNOLD), een hollandsche dichter, in 1687 te *Vlaardingen* geboren, alwaar hij raad in de vroedschap was, en in 1763 overleed, heeft zich zeer beroemd gemaakt door zijn dichtstuk *ABRAHAM de Aartsvader*; onder de beste voortbrengselen van den Nederlandschen zangberggedurende de 18^e eeuw gerangschikt. Dit werk in 1727 in 4to in het licht gegeven, werd reeds in 1676, te *Rotterdam* voor de negende maal herdrukt. Nog heeft men van hem eene berijmde vertaling der *Jaarboeken van OVIDI-*

us, 1719 en 1730 in 4to, *Mengeldichten*, 1737, 2 dl.ⁿ in 4to; een dichtstuk *Zijdebalen* genoemd, hetwelk de beschrijving is van een landhuis in de nabijheid van *Utrecht* enz.

HOOKE (ROBERT), een Engelsch wiskunstenaar, in 1635 te *Brishwater* op het eiland *Wight* geboren, was lid van de koninklijke maatschappij van *Londen*, en onderwijzer der meetkunde in die stad. Hij verbeterde de vergrootglazen, vond de zakuurwerken uit, en maakte onderscheidene ontdekkingen in de natuurkunde, de natuurlijke historie en de wiskunde. Hij beweerde het eerste denkbeeld te hebben gehad van de *spiraalveer*, welke dient om de onrust der zakuurwerken te regelen. HUGENS eigende er zich de uitvinding van toe; maar hij beweerde dat dit geheim door OLDEMBURG, secretaris der koninklijke maatschappij, was ruchtbaar gemaakt, en betrok dezen daarom in regten: hij scheen recht te hebben tegen HUGENS, en overtuigde hem door de dagteekeningen; maar hij was niet even zoo gelukkig ten opzichte van den abt HAUTEFECILLE. Hij stelde in 1666 aan de koninklijke maatschappij een plan voor, over de wijze, om de stad *Londen* weder op te bouwen, die door den brand vernield

was; hetzelfde behaagde bijzonder aan deze maatschappij; de *lord-majoor* en de *aldermans* verkozen hetzelfde boven dat van de stadsbouwlieden, en het is grootendeels volgens dat plan, dat *Londen* herbouwd werd. HOOKE werd vervolgens, bij eene akte van het parlement een van de stads bouwheren, in welken post hij een groot vermogen verzamelde. Hij overleed in 1703. Men heeft van hem verscheiden werken in het Engelsch, de voor naamste zijn: 1.° *De Microscopia, of Beschrijving der bijzonder kleine ligchamen, door het mikroskoop waargenomen*, in fol. *Londen*, 1667. — 2.° *Proeven over de werktuigkunde*, in 4.to Men heeft na zijnen dood, een deel in fol. met andere *Werken* van dien schrijver gedrukt. Zijne Levensbeschrijving wordt aan het hoofd dier verzameling gevonden. [Hij vond, zegt men, dertig verschillende wijzen uit, om in de lucht te vliegen, of om zich op den grond en in het water eene zeer snelle beweging te geven; maar de meeste dezer ontdekkingen zijn niet tot ons gekomen. Hij legde zich ook met het beste gevolg op de sterrekunde toe, en maakte waarnemingen op de planeten, *Jupiter*, *Saturnus*, en zijne wachters, waarop hij beweegbare vlakken meende te zien. Hij

hield zich met eene soort van *telegraaf* bezig, en toonde begaafdheden voor de bouwkunde, in de plans, welke hij gaf voor het nieuwe *Bethlehem* van *Londen*, van het ziekenhuis van *Hokton*, van het hotel van *Montaigu*, van het collegie der geneesheeren en van een toneel. Behalve de reeds genoemde werken gaf hij er andere in het licht, over de sterrennatuurkunde, enz.].

* HOOKE (NATHANIEL), een Engelsch geschiedschrijver, in 1690 geboren. Hij was Catholijk en zeer aan het huis der STUARTS gehecht; een boezemvriend van POPE zijnde, was hij het, die bij dezen beroemden dichter eenen Roomschen priester bragt, om hem in zijne laatste ziekte te doen biechten. Hij stierf in 1764 en heeft nagelaten: 1.° *De Romeinsche Geschiedenis van de Stichting van Rome tot de vernietiging van het gemeenebest*, *Londen*, van 1730 tot 1764, 4 d.ⁿ in 4.to Dit werk, dat het beste van HOOKE is, had veel opgang, en men haalt het nog in *Engeland* aan. Elk der deelen wordt voorafgegaan door *Redevoeringen en critische Aanmerkingen*, die alleen een werk konden uitmaken. (Zie HOOKE in het volgende artikel). — 2.° *Aanmerkingen over den Romeinschen Senaat*, *Londen*, 1758, in

8.vo, een zeer geacht werk. — 3.º *Verslag van het gedrag, dat de hertogin weduwe van Marlborough aan het hof heeft gehouden, van den oogenblik af, dat zij er kwam, tot in het jaar 1770, 's Gravenhage, 1772, in 8.vo* NATHANIEL HOOKE, schreef met sierlijk- en zuiverheid; hij had eene uitgebreide geleerdheid, en muntte onder de goede letterkundigen van zijn tijdvak uit. Hij was door de fortuin slecht beedeeld en het is om deze reden, dat hij aan zijnen zoon LUCIUS JOZEF verlof gaf, om zijne studien in *Frankrijk* te gaan volbrengen en er te blijven. Dit besluit keerde ten voordeele van den laatsten, die het onderwerp van het volgende artikel uitmaakt.

* HOOKE (LUCIUS JOZEF), leeraar der Sorbonne, en zoon van den voorgaande, werd te *Dublin*, in 1716 geboren. Naar het voorbeeld van vele Ieren, ging hij zijne studien te *Parijs* volbrengen, volgde de lessen op het seminarie van *Saint Nicolas du Chardonnet* en werd als doctor der Sorbonne in 1736 opgenomen; vier jaren daarna, werd hij tot hoogleeraar in de godgeleerdheid van dit beroemde huis benoemd, en den 18 November 1751, stond hij de beruchte *thesis* van den abt DE PRADES voor. Hij had

dezelve reeds onderteeekend, zonder dezelve te lezen, gezamenlijk met den *syndicus* en den groot-studiemeester. Zij werd in de tegenwoordigheid van de geheele faculteit van acht hoogleeraars in hoedanigheid van censors en van HOOKE, die als voorzitter fungeerde, verdedigd. Vele punten derzelve werden aangerand en verdedigd, maar niemand scheen den waren geest van de *thesis* te ontdekken. Hooke nam zelfs het woord op, in de voorstellen, die tot de wonderwerken betrekkelijk waren, waarop de antwoorder was blijven steken; hij verdedigde daarenboven, en over dat punt de leer van de *thesis*. Deze bijzonderheid wordt in de *Nouvelles Ecclésiastiques* van 1752, bladz. 35 vermeld. HOOKE kwam weldra van zijne dwaling terug, en de *thesis* beter nagezien, werd aan de vergadering van *primamensis* van December verwezen. De *syndicus* DUGARD trachtte in den beginne dezelve te ontschuldigen; maar HOOKE verklaarde uitdrukkelijk, dat hij zijne onderteekening herriep, het waren de leeraars LELARGE en LEROUGE die het eerste de *thesis* aanklaagden. De afgevaardigden belast, om dezelve te onderzoeken, deden hun berigt den 15 December, en de fakulteit oordeelde, de *thesis* verwerpelijk, verbood aan DE PRADES de verdere

waarneming zijner bediening, terwijl de afgevaardigden belast werden, van de verschillende stellingen aan te teekenen. In de *prima mensis* van Januarij, die den 4 plaats had, beleden HOOKE en DE LANGLE groot-studie-meesters, terwijl zij de *thesis* veroordeelden, hunne onachtzaamheid en legden beide schriftelijk hunne verklaring af; die van HOOKE was in het Latijn; dezelve is in zijnen brief van den aartsbisschop van *Parijs* gedrukt, in 1763. Hij bekende er ook zijne nalatigheid in, zocht zich te verontschuldigen, en deed zijne openbare geloofsbelijdenis in zeventien artikels over de in de *thesis* veroordeelde punten en hij verwees te gelijkertijd tot zijn werk de *grondbeginselen der natuurlijke en geopenbaarde Godsdienst*, om zich van zijne leer te verzekeren. Na eenige woordwisselingen besloot de faculteit, dat de drie onderteekenaars van de *thesis*, te weten de syndicus, de groot-studie-meester en HOOKE openlijk in de vergadering van den 5 April zouden berispt worden, zij werden zulks werkelijk en ontvingen deze berisping met teekens van berouw; eene strengere straf wachtte hen. De kardinaal DE TENCIN, provisor der Sorbonne, bragt een *Lettre de Cachet* van den 3 Mei 1752 te weeg, door hetwelke en op zijn be-

vel, de abt HOOKE van zijnen godgeleerden stoel ontslagen, en vervangen werd door den leeraar LECORGNE DE LAUNAY. Het was te vergeefs, dat de sijndicus van de faculteit van godgeleerdheid, de andere leeraars, de hoogleeraars van *Navarre* aan den kardinaal te zijnen voordeele schreven. HOOKE ontving daarenboven het bevel, om de *Sorbonne* te verlaten. Deze maatregel zal niet gestreng schijnen, indien men in aanmerking neemt, dat de bedoelde *thesis*, eerst door nalatigheid toegelaten en vervolgens herroepen, een voorwerp van ergernis was, niet alleen te *Parijs*, maar in geheel *Frankrijk*, en dat deze ongelukkige zaak wapenen aan de wijsgeeren verschafte, zoo talrijk en zoo werkzaam in dat tijdvak, om de *Sorbonne* en de godsdienst in een belagchelijk licht te stellen. Echter werd PRANES twee jaren later weder in zijn ambt hersteld, alstoen haastte HOOKE zich, om aan den kardinaal VALENTI, staatsminister van BENEDICTUS XIV., alsmede aan den kardinaal DE TENCIN te schrijven, en hij verkreeg de intrekking van het *lettre de cachet*, maar niet de terug-gave van zijnen leerstoel. De koning stond hem niettemin eene jaarwedde toe. De leeraar HOOKE haastte zich om zijne verklaring van den 4 Januarij 1752 in het licht

te geven, die hij in de vergadering van de faculteit voorgelezen had en die zich in het vervolg van het uittreksel bevindt, over de besluiten van de faculteit van godgeleerdheid over hetzelfde onderwerp; deze uitgave is evenwel niet dezelfde als die, welke de faculteit in het licht gaf, en die ten titel voert *Acta sacrae facultatis parisiensis circa JOANNEM MARTINUM DE PRADES, adjunctis instrumentis; Parijs*, GARNIER, 1754, in 4.to. Middelerwijl plaatste Hooke zich in den rang om den leeraar LEFÈVRE, hoogleeraar van de Sorbonne, op te volgen, en den 22 April had de verkiezing plaats, onder het voorzitterschap van den heer DE BEAUMONT, aartsbisschop van *Parijs*. De aartsbisschop droeg tot den leerstoel voor den leeraar FRANCISCUS PETIT-JEAN. Bij de derde stemopneming had Hooke eene stem meer dan zijn mededinger, maar de heer DE BEAUMONT weigerde van tot Hooke te besluiten, die zich daar den leeraar LEFÈVRE liet installeren. Daarmede niet voldaan, wendde hij zich tot het parlement, dat zijn verzoekschrift aannam, en de verkiezing door een besluit van den 6 Mei 1762 bevestigde. De Sorbonne verklaarde zich ook ten voordeele van Hooke, en benoemde tot afgevaardigden om deze zaak voort te zetten,

de leeraars VILLEVIEILLE, RIBALLIER en LADVOCAT. Zij beriepen *als van inbreuk op de regten* tegen den aartsbisschop: eene raadpleging van vier en zestig bladzijden werd den 5 Julij ten voordeele van Hooke door de advokaten MEY, LHERMINIER, CELLIER, DE LA MONNOYE, PIALES en GERBIER geteekend; andere advokaten onderteekenden er den 4 December eene andere: tegen, en men antwoordde er op in den naam van de Sorbonne door eene *memorie* van twintig bladzijden. Dergelijke handelwijzen konden den aartsbisschop niet dan gevoelig kwetsen; de Sorbonne hield dus eene nieuwe vergadering om over *de beroeping van inbreuk op de regten* te raadplegen, die de drie leeraars ten voordeele van Hooke op hooger regt beroepen hadden; de meerderheid was van gevoelen, dat men hetzelfde ontkennen zoude, maar Hooke, die zich nooit zoo werkzaam getoond had, beriepedes anderen daags *als van inbreuk op de regten*, in zijn eigen naam, hetgeen een nieuw vonnis van den 12 Augustus 1763 te weeg bragt, dat hem in zijnen post handhaafde. De heer DE BEAUMONT deed toen in de seminariën verbieden, de lessen van Hooke te volgen, en zijne school werd zich verlaten. Hij stigte den 27 December 1763, aan den aartsbisschop

eenen brief van zeventien bladzijden en dien hij in het licht gaf, in welchen hij hoofdzakelijk zeide: « Dat men hem niets dan eene nalatigheid in de zaak van DE PRADES te verwijten had, maar dat hij dezelve geboet had door alles, wat er voorgevallen was; en dat, terwijl men toegevendheid jegens de voornaamste schuldigen gebruikte, men zich niet gestreng moest toonen ten opzichte van dengenen, dien men niet dan van onvoorzigtigheid kon beschuldigen." HOOKE beschuldigde vervolgens in denzelfden aartsbisschop van de Sorbonne te vernederen en te kwellen, uit hoofde van de achting, die zij hem bewezen had. Achter dezen brief vindt men regtvaardigende stukken, die bijna dezelfde zijn, als die, welke HOOKE reeds had publiek gemaakt. Het parlement maakte melding van deze zaak in deszelfs beruchte *vertoogen* (tegen den aartsbisschop) van den 29 Februarij 1764. Deze twist tusschen de Sorbonne en den aartsbisschop van *Parijs*, bragt eene nieuwe ergernis te weeg, of, om beter te zeggen, er verliepen twaalf jaren, dat deze ergernis duurde. Middelerwijl werd HOOKE een der commissarissen door de faculteit van godgeleerdheid behoemd, om den *Encyclopedie* van *DIDEROT* te onderzoeken;

de andere leeraars waren *LEGRAND*, *DE NANS DE SAINT-SULPICE* en vader *BONHOMME*; een Franciskaner monnik, allen maakten een ontwerp van censuur tegen het onderhavige boek. Men las het ontwerp in de *prima mensis* van Augustus 1762 voor, en men handelde er de volgende dagen over. Het werk van HOOKE werd in de *Nouvelles Ecclésiastiques* geprezen, maar men beweert er in, dat het door zijne ambtgenooten verminkt werd. Hoe het ook zij, de abt *LADVOCAT*, die in de *Sorbonne* den leerstoel voor het Hebreuwsch bekleedde, door wijlen den hertog van *ORLEANS* gesticht, in 1765 gestorven zijnde, bekwan HOOKE dezen post, gelukkig den leerstoel van godgeleerdheid te verlaten, die hem niet dan onaangenaamheden veroorzaakte. Hij bekleedde zijnen nieuwen leerstoel slechts weinige jaren en werd in 1769 tot opziener van de *Mazarijn'sche bibliotheek* benoemd. Daar HOOKE tijdens de omwenteling, in 1791 den burgerlijken eed niet had willen afleggen, verloor hij zijnen post. Hij begaf zich naar *Saint-Cloud* en overleed er den 12 April 1796, in den ouderdom van tachtig jaren. De faculteit van godgeleerdheid, zegt een schrijver, vertrouwde hem de belangrijkste waangelegenheden in het stak van leer toe, en

zij nam meer dan eens, in de toebereidselen harer beoordeelingen den arbeid en de navorschingen van dezen bekwamen godgeleerde aan. Men heeft van hem: 1.° *Religionis naturalis et revelatae principia, Parijs, 1754*, 3 deelen, in 8.vo, herdrukt in 1774, met vermeerderingen door de zorg van D. BREWER, een Engelsch Benedictijner monnik; het eerste deel bevat de natuurlijke godgeleerdheid en de beginselen van de zedeleer en der regtsgeleerdheid; het tweede handelt over de geopenbaarde godsdienst, het zij Mozaïsche, het zij Christelijke; het derde bevat de grondbeginselen van de Catholijke godsdienst, die veeleer eene *verhandeling over de kerk* zijn. Bij het begin van het eerste deel vindt men eenen brief van HOOKE van den 1 Maart 1773, aan zijnen vriend, D. BREWER, en aan het einde van het werk leest men *er den regel des geloofs door VERO.* — 2.° *Gedenkschriften van den maarschalk BERWICK*, met aantekeningen, 1778, 2 deelen, in 12.mo. HOOKE heeft in het Fransch vertaald 3.° *de redevoeringen en critische aanmerkingen van NATHANAEL HOOKE*, zijnen vader, 1770 tot 1784, 3 deelen, in 12.mo. *L'ami de la Religion et du Roi* zegt (dl. 32, bladz. 169): «Degene, die HOOKE in het ambt van bibliothecaris op-

volgde, was GASPAR MICHEL, meer onder den naam van den abt LEBLOND bekend, en die door den heer BARBIER wordt geprezen. LEBLOND, die te *l'Aigle* in *Normandye*, den 17 Junij 1809 is gestorven, was een vriend van DUPUIS, en had veel deel aan de uitgave van het werk over *den oorsprong aller godsdiensten*; dit is genoegzaam zeggen, welke de gevoelens van dien abt waren, een der vurigste, om zijnen staat te verlaten, gewone bezoeker der clubs, en die men geloof den schrijver te zijn van buitensporige verhandelingen.»

HOOKE (RICHARD), een Engelsche godgeleerde, in *Excester* geboren, is bekend door een werk, getiteld *de kerkelijke policie*, in hetwelk hij de regten der Anglikaansche kerk verdedigt. Hij overleed in 1600, in den ouderdom van 46 jaren. Men heeft van hem *leerreden* en andere in *Engeland* op prijs gestelde werken.

HOOPE (GEORGE), een Engelsche schrijver, te *Grimley*, in het graafschap *Worcester*, in 1640 geboren, was zeer ervaren in de wiskunde en in de oostersche talen en wetenschappen, werd bisschop van *Bath en Wells* en wees het bisdom *Londen* van de hand. Hij was kapellaan van koning

KAREL II., in 1685, en overleed in 1727. Zijne *Verhandeling over de vaste*, in het Engelsch, in 8.vo, is belangrijk. Die *over de oude maten*, Londen, 1721, in 8.vo, is zulks niet minder; en beide zijn vol geleerde aanmerkingen.

† HOORN (HERMANUS VAN), zeven en twintigste bisschop van *Utrecht*, volgde in 1150 op HERIBERTUS. Hij was proost van den H. HIERONYMUS te *Keulen*, en werd als tegen wil en dank op den stoel van *Utrecht* geplaatst. Hij had tot mededinger FREDERIK VAN HAVEL of HAMEL; doch behield den voorrang door de gunst van den graaf van *Holland*. Twee jaren later, liet, volgens BEKA, een door den paus afgezonden kardinaal, VAN HOORN en zijnen mededinger te *Luik* komen. Eindelijk werd door tusschenkomst van keizer KOENRAAD, het bisdom aan HERMANUS toegekend; maar zulks verdoofde niet geheel en al het geschil, dat tusschen hen bestond. HERMANUS bekleedde de bisschoppelijke waardigheid gedurende zes jaren, en overleed den 27 Maart 1156. Hij had tot opvolger GODEFRIDUS van *Rheenen*.

HOORN (de Graaf van). — Zie EGMOND.

† HOORN (JOANNES VAN), een Hollandsche arts en heelmeeester, in 1621 te *Amsterdam* geboren, overleden in 1670, hoogleeraar der ontleedkunde, te *Leijden*, heeft verscheiden werken over zijne kunst nagelaten, onder welke mij willen aanhalen:

- 1.º *Exercitationes anatomicæ*, *Luik*, 1649, in 4.to —
 - 2.º *Novus Ductus Chyliferus, nunc primum delineatus, descriptus et eruditorum examini propositus*, 1652, in 4.to; in dit geschrift, hetwelk, volgens MORERI, in 1651 te *Leijden* zou gedrukt zijn, beroemt de schrijver zich op de ontdekking, die de naam van JOANNES PECQUET heeft onsterfelijk gemaakt, eene ontdekking, welke deze laatste heeft beschreven, in zijne *Experimenta nova anat. etc. Parijs*, 1651, in 12.mo —
 - 3.º *Microcosmus, seu brevis manuductio ad hist. humani corporis*, enz. ib. 1660, verscheiden malen herdrukt. —
 - 4.º *Microtechnæ, id est brevissima chirurgiæ methodus*, ib. 1663, 1668, *Leipzig*, 1675, in 8.vo —
 - 5.º *Observ. anat. medicæ*, *Amsterdam*, 1674, in 12.mo
- JOANNES VAN HOORN heeft daarenboven de werken van LEONARDUS BOTAL (zie dat art) verzameld, en eene *verhandeling de Ossibus* van GALENUS in het licht gegeven. De meeste der schrif-

ten van VAN HOORN, zijn gezamenlijk uitgegeven met aantekeningen door J. G. PAULI, onder den titel van: *Opuscula anat.-chirurgicæ*, Leipzig, 1707 in 8.º

HOORNBEEK, hoogleeraar der godgeleerdheid aan de universiteiten van *Utrecht* en *Leijden*, te *Haarlem* in 1617 geboren, en in 1666 overleden, heeft verscheiden godgeleerde werken, en verhandelingen tegen de Socinianiën, Joden en afgodendienaars nagelaten; de voornaamste zijn: 1.º *Eene wederlegging van het Socinianismus*, 1650 tot 1664, 3 dl.n in 4.º Hij had in dit werk de Catholijken niet behoeven aan te randen, die oneindig zekerder en bondiger grondbeginselen hebben dan de Protestanten, om de Socinianiën, met voordeel te bestrijden; want zoodra men eenmaal het gezag der Kerk en de overlevering verwerpt, is het onmogelijk eenige ketterij tot zwijgen te brengen. (Zie LENTULUS SCIPIO.) — 2.º *Eene verhandeling ter overtuiging der Joden*, Leijden, 1655, in 4.º Zijn haat tegen de Catholijken, deed hem tegen hen nog uitvalen doen, die hem van zijn doel verwijderden. — 3.º *Eene verhandeling tegen de ongeloovigen en kettters* (onder welke hij zorg draagt de Catholijken te plaatsen). *Utrecht*, 1658 in 8.º Hij

werd door ARNOLDUS VAN POELENBURG, eenen Remonstrant, wederlegd. — 4.º *Vereeniging der Calvinisten en die van de Augsburgsche geloofsbelijdenis*, Amsterdam, 1663, in 4.º Een werk, dat door ABRAHAM CALORIUS, predikant te *Wittenberg* wederlegd werd. — 5.º *Beoefenende godgeleerdheid*, Leijden, 1663, 2 dl.n in 4.º Eene compilatie van eenige Engelsche schrijvers. Deze werken zijn in het Latijn en in eenen duisteren en wijelloopigen stijl verrat.

HOPITAL. — Zie HOSPITAL.

† HOPPER of HOPPERUS (JOACHIM), een regtsgeleerde den 11 November 1523 te *Sneek* geboren. Door zijnen moederlijken grootvader opgevoed, leerde hij in de *Nederlanden* de talen en schoone letteren en de regtsgeleerdheid te *Parijs* en te *Orleans*. Vervolgens onderwees hij te *Leuven*, en werd later tot raadsheer in den grooten raad van *Mechelen* benoemd. In 1566, wilde PHILIPPUS II, koning van *Spanje* hem bij hoogstdezelfs persoon hebben, om hem over de *Nederlandsche* aangelegenheden te raadplegen. HOPPERUS diende dien vorst en de Catholijke godsdienst zeer getrouw tot aan zijnen dood, den 15 December 1578 te *Madrid* voorgevallen. Hij heeft de volgende werken na-

gelaten: 1.° *De juris arte lib. III. ad JUSTINIANUM.* — 2.° *De Obligationibus etc.* — 3.° *Dispositio in Libros Pandectarum.* — 4.° *Dispositio in lib. IV. Institutionum.* — 5.° *Isagoge in veram Jurisprudentiam Notoria de juris ac legum condendarum scientia.* — 6.° *De jure publico.* — 7.° *De jure Civili privato.* — 8.° *De tabula regum Frisiae enz.*

HORATI (KAREL), een Franciskaner religieus, van 1693 tot 1733; missionaris in Sina, is door de volgende werken bekend: 1.° een *Verhaal zijner reizen, Rome, 1759*, in het Italiaansch, op prijs gesteld. — 2.° *Spraak-kunst en Woordenboek der Sinesche taal*, met een *Verlag der Sinesche gebruiken en plegtigheden.* — 3.° *Verklaring der wijsbegeerte en gewijde boeken der Sinezen, Rome, 1759.* In dit laatste werk straalt vele geleerdheid door; men kan zelfs zeggen, dat dezelve soms verkwist wordt, aan de verklaring van zaken, welke niet verdienen, dat men er zoo vele wetenschap aan besteedt.

HORATIËRS (DE) dit is de naam van drie Romeinsche broeders, die tegen de drie CURIATIËRS, uit de stad Alba, onder de regering van TULLUS HOSTILIUS, in het jaar 669 vóór J. C. streden.

Twee der HORATIËRS werden gedood; daar degene, die alleen tegen de drie CURIATIËRS overbleef, beleid met dapperheid paarde, zoo verzekerde hij den voorrang aan de Romeinen. Daar de verschillende wonden, welke de CURIATIËRS ontvangen hadden, hunne krachten ongelijk verzwakt hadden; zoo veinsde hij zich op de vlugt te begeven: dezelve door die list gescheiden hebbende, viel hij weder op hen aan, en velde hen na elkander neder. Toen de HORATIËR in Rome terugkeerde, doodde hij zijne zuster, die bedroefd scheen over den dood van een' der CURIATIËRS, aan wien zij verloofd was. Door de beide commissarissen, welke TULLUS benoemd had, om hem te vonnissen, ten dood veroordeeld, beriep hij zich op het volk, dat zijne straf verzachtte. Hij werd veroordeeld, om onder het juk door te gaan (dit was eene poort, uit twee gaffels bestaande, die eene derde ondersteunden; als eene bespotting liet men er de krijgsgevangenen onder doortrekken); maar te gelijker tijd rigtte men hem een zegetekken op, aan hetwelk men den buit der drie CURIATIËRS ophing. Er is in de Grieksche geschiedenis eene gebeurtenis, zoo overeenkomstig met deze, dat men vermoed heeft, dat de Romei-

nen of Grieken najverig zijn geweest, om hanne geschiedenis met eenen trek te verrijken, welke tot die van een ander behoorde. (Zie CRITOLAUS. Sommige schrijvers zijn van gevoelen geweest, dat de Romeinen deze soort van letterdieverij in de geschiedenis der Grieken hadden gedaan; anderen hebben gemeend, dat de Grieken, nog meer overdreven, en nog meer vrienden van het wonderbare dan de Romeinen in hunne jaarboeken, eenen trek der geschiedenis van de laatste hadden overgenomen. Wat hier ook van wezen moge, indien de Romeinen of Grieken deze gebeurtenis slechts hebben overgenomen, bewijst dezelve niet minder, hoe ver zij de dweepzucht des roems dreven, en tot welke verschrikkelijke heldendaden deze dweepzucht in staat is.

HORATIUS, bijgenaamd *Cocles*, wjl hij in een gevecht een oog verloren had, stamde van een' der drie in het voorgaande artikel vermelde broeders af. Nadat PORSENNA, in het jaar 507 vóór J. C., het beleg voor Rome had opgeslagen, verdreef hij de Romeinen van den *Janiculus*, en achtervolgde hen tot aan eene houten brug, waarvan de verovering die der stad moest ten gevolge hebben. Deze brug werd slechts door drie mannen verdedigd,

HORATIUS COCLES of de één-oogige, T. HERMINIUS en SP. LARGIUS. Wjl zij voorzagen, dat zij voor de meerderheid zouden moeten bezwijken, raadde HORATIUS zijnen strijdmakkers aan, de brug achter hem af te breken, terwijl hij den toegang tot dezelve zoude verdedigen. Ondanks het gevaar, waaraan zij hem blootstelden, volgden zij-zijnen raad. Van zijnen kant, bragt HORATIUS datgene ten uitvoer, wat hij beloofd had. In het grootste gevaar zijne tegenwoordigheid van geest behoudende, wierp hij zich, zoodra hij gevoelde, dat de brug afgebroken was, geheel gewapend in den stroom. Eene lanssteek, die hij al strijdende aan de dij had bekommen, belette hem niet den anderen oever des *Tibers* te bereiken. PUBLICOLA liet ter eere van dezen held in den tempel van VULCANUS een standbeeld oprigten.

HORATIUS-FLACCUS (QUINTUS), te *Venusia* in *Apuglia*, den 8 December van het jaar 688 van Rome, en, volgens de tijdrekening van VARRO, 66 jaren vóór J. C. geboren. Zijn vader, een eenvoudige vrijgelatene, ontdekte in hem talenten; en, ofschoon hij slechts eene middelmatige fortuin bezat, verzuimde hij niets, om dezelve aan te kweeken. Hij zond hem naar Rome, alwaar zijn geest en

zijne vorderingen hem met de jonge lieden van den eersten rang in betrekking bragten. In den ouderdom van 22 jaren ging hij te *Athene* de wijsbegeerte beoefenen. **BRUTUS**, een der moordenaars van **CÆSAR**, door deze stad trekkende, nam hem met zich mede, en gaf hem eenen post van krijgstribuun, bij zijn leger. Toen de jonge wijsgeer zich kort daarna bij den slag van *Philippi* bevond, nam hij de vlugt, wierp zijn schild weg, vast besloten hebbende nimmer weder de wapens te zullen voeren. Van nu af hielden hem de letteren geheel en al bezig. **VIRGILIUS** en **VARIUS**, door de voortbrengselen van dezen ontluikenden dichter bekoord, toonden eenige derzelve aan **MECENAS**. Deze beschermer, deze vriend der letteroefenaars, wilde **HORATIUS** zien, werd zeer met hem ingenomen, stelde hem aan **AUGUSTUS** voor, die hem met weldaden en liefkozingen overlaadde. Deze dichter, die tevens een menschenhater, een hoofsche vleijer en epikurist was, overleed den 27 November, van het jaar 745 na *Rome*. De werken, die ons van hem overblijven, zijn: 1.° *Oden*. **HORATIUS** schijnt zich een bijzonder karakter te hebben gevormd, uit dat van **PINDARUS** en **ANACREON** zamengesteld. Men kan niet ontkennen, dat hij

dezen laatsten evenaart, zoo niet overtreft, in het wel lustige van zijn penseel; maar kij erkent zich zelve verre beneden den eerste. Men kan echter zeggen, dat hij **PINDARUS** ter zijde streeft, in die zelfde *Ode*, waarin hij zich beneden hem erkent. Het is in dezelve, dat hij hem vergelijkt met eenen onstuimigen waterstroom, die door de regens gezwollen, buiten zijne oevers treedt, en zijn water met woede uitstort. Hij wil naar de bijgelijken, die op eenige bloemen zweeft; hij zegt bijna, zoo als **LA FONTAINE**; *Ik ben eene ligte zaak (operosa parvus carmina fingo)*. Hij onderscheidt zich door zijne ongedwongenheid, en door die kunst, om zonder moeite, van het eene onderwerp tot het andere, en van den eenen toon tot den anderen over te gaan: zedelijk, krachtvol, wellustig, verontwaardigd, teeder, vrolijk, hekelachtig, is hij onder al de dichters diegene, die de meeste toestanden des geestes uitdrukt. Ook is hij degene, die de meeste lezers heeft. « Ik zou diegene, heeft een man van smaak gezegd, welke het latijn niet verstaan, minder beklagen, indien ik niet dacht, dat zij van het lezen van **HORATIUS** beroofd zijn; want men moet hem volstrekt in zijne taal lezen, even gelijk **LA FONTAINE** in de Fran-

sche. Maar het zou mij zeer ter harte gaan, indien ik eenen man van smaak hoorde bekennen, dat hij niet vele dichtregels van HORATIUS van buiten kent. Dezelve zijn bijzonder geschikt, om in het geheugen te worden geprent, een voorregt, dat voor weinig verzen is weggelegd, en, om het ten naaste bij met HORATIUS te zeggen, voor degene, die APOLLO met een weinig van zijnen godendrank gelaafd heeft (*quinta parte sui nectaris imbut*)."

— 2.º *Hekeldichten en Brieven*. Bij eene eerste lezing hebben dezelve niets dat trest; de verzen zijn verwaarloosd, en van al den glans, van al de zachtheid der dichterlijke harmonie beroofd. Men zou zeggen, dat het proza is, maar het is een proza door die schranderdheid van uitdrukking, door die bloemder scherts; door die beminnelijke ongekunsteldheid veraangenaamd, die meer dan al de sieraden behaagt. Men zou slechts wenschen, dat de schrijver zich aan de waarachtige en treffende schilderingen gehouden had, welke hij in zijne Brieven van de deugd en regtvaardigheid, van de vriendschap en gematigdheid schetst, in plaats van zijn schichten tegen die menigte van rijmelaars aan te wenden, die hij in zijne hekeldichten belagchelijk maakt en beleedigt. — 3.º *Ars poetica*. Dit is de school

des smaaks. HORATIUS deed voor de Romeinen, hetgene, wat ARISTOTELES voor de Grieken gedaan had, wat BOILEAU later voor *Frankrijk* en KINKER voor de Nederlanders gedaan heeft. Hij verkortte de voorschriften van dien wijsgeer, en maakte dezelve bevattelijk voor de grootte heeren, die zich toenmaals met het maken van verzen ophielden. Men vindt in zijn werk de grondbeginselen der schrijf- en dichtkunst. Het is te bejammeren, dat er zich niet meer orde en verband in doet gevoelen; zijnde hetzelfde van beide geheel verstoken. Men moet hetzelfde veeleer als eenen lossen brief, dan als een leerdicht beschouwen. — HORATIUS en VIRGILIUS aten dikwerf aan de tafel van AUGUSTUS aan zijne zijden geplaatst: de eene had eene traan-fistel en de andere eenen zeer korten adem. AUGUSTUS daarover schertsende; zeide somtijds: *Ego sum inter suspiria et lacrymas*. (Ik zit tusschen de zuchten en de tranen). HORATIUS was mager en zeer tener, ofschoon SUTTONIUS uit deze woorden: *Ik ben een zwijn der kudde van ERICURUS* heeft afgeleid, dat hij vet was. Zijne uitdrukkingen schilderen veeleer zijne zeden, dan zijn gelaat af; want het schijnt, dat die van HORATIUS niet tot de geregeldste behoorden. Zijne gedich-

ten zijn vol beelden, die de kuischheid kwetsen, en die men niet schadeloos heeft kunnen maken, dan door dezelve geheel weg te nemen. Indien de grondbeginselen van eenen verstandigen en diepzinnigen wijsgeer, hem den *Dichter der Rede* hebben doen noemen, zoo is hij op meer dan eene plaats, die der dwaasheid en losbandigheid. Ofschoon zijne bovennatuurkunde dikwerf niet veel beter was dan zijne zeden, veroordeelde hij echter de ligtzinnigheid, met welke hij zich tot epikurische goddeloosheid had laten medeslepen, en beleed den indruk der Godheid niet te kunnen wederstaan:

Parcus deorum cultor et infrequens,

Insanientis dum sapientia,
Consultus erro: nunc retrorsum

Velo dare, atque iterare
cursus

Cogor relictos.

Door dezelfde terugkeering tot de rede, veroordeelde hij den wellust, en erkent de treurigheid en het berouw, dat hij na zich sleept:

Sperne voluptatem, nocet emptata,
dolore voluptas.

[Na de eerste onstuimigheid der jeugd, werd HORATIUS een vriend der stilte en afzondering. Hij bragt geheel

le maanden door op het schoone landgoed in den omtrek van *Tibur*, hem door MECENAS geschonken; en verliet hetzelfde enkel, om aan zijnen weldoener te behagen, en om aan den aandrang van AUGUSTUS te voldoen. Hij had vrienden in de aanzienlijkste personen van Rome, onder welke men CICERO, AGRIPPA, POLLIO, VIRGILIUS, VARIUS, TIBULLIUS enz. moet tellen. Hij wachtte lang, alvorens in zijne gedichten loftuitingen aan AUGUSTUS toe te zwaaijen; deze keizer beklaagde zelf er zich over, bij den dichter, die na den dood van BRUTUS en SEXTUS POMPEUS, zich, even gelijk de overigen, aan de fortuin van OCTAVIANUS onderwierp, en met zijnen lof niet karig was. Zijne werken zijn op de volgende wijze verdeeld: *Oden*, vier boeken; — een boek met *nalezingen* op dezelve; — het *Eeuwgedicht*, op bevel van AUGUSTUS gesthreven; — *Hekeldichten*, twee boeken; *Brieven*, idem. De *Ars poetica* wordt onder de Brieven geteld. De schoonste uitgaven van dezen dichter, zijn die van BODONI, Parma, 1791, in fol., en die van DIDOT den oude, Parijs, 1799, in fol. (*).]

B b 4

(*) Men acht ook zeer de uitgaven, welke door DACIER, pater SANADON, GRESNER en VAN DER BURG herzien zijn, Parijs 1802. Men heeft verscheiden uitgaven van HORATIUS in het licht gegeven, waar-

HORBIUS (JOANNES HENDRIK), te *Colmar* in den *Elzas* geboren, werd in 1685 predikant te *Hamburg*, zich met de droomerijen van **BOURIGNON** en **POIRET** ingelaten hebbende, werd hij in 1693 uit *Hamburg* verdreven, en overleed in de nabijheid dier stad den 26 Januarij 1695, na in het licht te hebben gegeven: *Historia origeni-ana*, *Leerredenen*, enz.

HORIAH (NICOLAAS), te *Nagy-Aranios* in *Zevenbergen* geboren, plaatste zich aan het hoofd eener bende *Walachijërs*, bewoog een aantal dorpen dezer natie tot den opstand, en ondernam de uitroeiing der adel en geestelijken. De moord- en brandtooneelen begonnen in 1784, en strekten zich uit in het bannaat van *Temeswar*, alwaar dit volk evenzeer verspreid is. Men kan zich geen denkbeeld vormen van de menigvuldige soorten van gruwelen door deze *struikroovers* uitgeoefend, noch met nauwkeurigheid de oorzaken van dezen plotseijken en verschrikkelijken opstand aanwijzen. Men weet slechts dat het eerste denkbeeld van denzelfen bij de *Walachijërs* op de kermis van *Salathna* was opgekomen. Men had er hun een patent getoond in gouden let-

ters geschreven, dat hen magtigde, om den adel uitteeroeijen: een graaf van *Salins*, welke men zegt, dit patent te hebben afgegeven, is sedert niet weer verschenen. De verschillende gissingen, omtrent deze gebeurtenis gevormd, zijn van dien aard, dat zij in dit werk geene plaats kunnen vinden. De hussaren der *Siculiërs* (een volk, dat het oostelijk gedeelte van *Zevenbergen* bewoont) maakten zich eindelijk van **HORIAH** meester, die met **GLOSCA** (zie dat art.) te *Carlsburg*, op den 28 Februarij 1785 ten dood werd gebracht. Men heeft hunne portretten gegraveerd, welke men in het *Journal hist. et litt.*, van 15 Maart, 1785 vindt.

HORMISDAS (*Heilige*), te *Frosione* in het *Campagna di Roma* geboren, werd na **SYMMACHUS**, den 28 November 514 tot Paus verkoren. Hij had den troost de scheuring te doen ophouden, veroorzaakt door de dwalingen der *Eutycheanen*, en hield te *Rome* in 518 eene kerkvergadering. De vrees van de voorstanders dezer ketterij te begunstigen, deed hem het aanzoek der *Scythische* monniken wederstaan, welke de goedkeuring der beruchte stelling vraagden:

in de al te vrije stukken zijn weggelaten; deze uitgaven zijn bijzonder voor het onderwijs geschikt.

Unus de Trinitate passus est in carne, ofschoon dezelve eenen regtzinnigen zin aanbood, zoo als zulks later PAUS JOANNES II (zie dat art.) verklaarde. Hij was een voorbeeld van zedigheid, geduld en liefdadigheid, en overleed in Augustus 523. Deze Opperpriester waakte met eenen onvermoeiden ijver over alle kerken, onderwees de geestelijkheid; over de aan dezen staat betamende eigenschappen en in het psalmgezang. Wij hebben van hem verscheiden *Brieven*. In den 160, die aan SALLUSTIUS van *Sevilla*, deszelfs stadhouder in *Spanje* is gerigt, ziet men hoe groot het gezag was, hetwelk de Pausen in de Kerk langen tijd voor den gewaanden ISIDORUS MERCATOR uitoefenden. Hij had tot opvolger den heiligen JOANNES I.

† HORMISDAS I (in het oude Perzisch AOUHRMAZDAÏ, in het nieuwe Perzisch HORMOUZ of AOURMEZD, in het Armenisch ORMITZ), 3^e koning van *Perzië*, uit het geslacht der *Sassaniden*, was de zoon van ARDSCHIR (zie dat art.), de stichter eener nieuwe monarchie in *Perzië*. Hij volgde zijnen vader op in het jaar 271 der Christelijke tijdrekening, en overleed veertien maanden daarna in 272. De belangrijkste daad van het leven diens vor-

sten, is deze: Hij was landvoogd van *Khoragan*, onder het bestuur van zijnen vader, toen hij, vernemende, dat men hem verdacht hield, zich van den troon te willen meester maken, zich de regterhand liet afhouden, en dezelve aan SCHACHPOUR zond, om hem het bewijs te geven dat hij niet de minste bedoeling had, hem van zijne kroon te berooven, wyl bij de Perzers een verminkte vorst geene aanspraak op het rijksbestuur kon maken. Hij werd niet te min bij het overlijden zijns vaders tot den troon verheven; en deed om zijne dengden de kortheid van zijn bestuur betreuren. — HORMISDAS II, de 8^e der Sassanidische koningen, volgde zijnen vader NARSES in 301 op, en overleed in 309, de koningin MAH-AFRID, zijne echtgenoot, zwanger nalatende. Deze beviel eenigen tijd daarna van eenen prins SCHACHPOUR of SAPORES genaamd, die zijnen vader opvolgde. — HORMISDAS III, 16^e Perzische koning uit het geslacht der *Sassaniden*, beklom den troon in 457, ten nadeele van zijnen oudsten broeder FIROUZ of PHEROZES, die zich met een gewest als erfdeel moest te vreden stellen. Maar eenigen tijd daarna door de Hayathelitische Hunnen ondersteund, kwam PHEROZES HORMISDAS aanvallen, die overwonnen, gevan-

gen genomen, en, opdat er geen pretendent naar het rijksbestuur meer zou bestaan, met drie zijner overige broeders vermoord werd.

* **HORMISDAS IV.** 22^e koning van *Perzië* beklom den troon in het jaar 579. Hij was de zoon van den grooten **CHOSROËS I.** zoo dikwijls overwintbaar der Romeinen, die toen te *Konstantinopel* regeerden. Zijn vader liet hem een uitgestrekt rijk na, dat een groot gedeelte van *Azië* bevatte, en men zag aan zijn hof van *Madaïn* of *Ctesiphon*, Turksche, Hunsche, Khazarische, Thibethaanische, Indische, Etiophische en Romeinsche afgezanten. **CHOSROËS** had zijne magt minder aan zijne overwinningen, dan aan de groote middelen van zijnen minister **Bouzourj-Mimir**, die in het geheele *Oosten* beroemd was, te danken. De moed en de talenten welke **HORMISDAS** bezat, hadden hem boven zijne oudste broeders doen verkiezen, en men geloofde, dat hij de roemrijke voetstappen van zijnen vader zou volgen, maar hij verijdelde deze vlejende hoop, door zijne wreedheid en zijn' hoogmoed. **CHOSROËS** had, alvorens te sterven, besloten, om de sterkte van *Dara* in *Mesopotamië* aan de Romeinen te verkopen, en de keizer **TIBERIUS**, stond hem in ruiling het *Groote Armenië*, *Albanië*,

Iberië en *Arzamena* af. **HORMISDAS** kwam dit verdrag niet na en eischte van de Romeinen eene onnoemelijke som, die zij zich verbonden hadden te betalen, als toelage, gedurende vijftig jaren en waarvan zij er nog maar zeven voldaan hadden. Zonder eenig antwoord deed **TIBERIUS** een leger, onder het bevel van **MAURITS** en **NARZËS**, Armeniers, en uit eene oude Perzische familie naar *Mesopotamië* trekken. **HORMISDAS** zond hun van zijnen kanteen onnoemelijk leger onder de bevelen van **ADERMAN** te ontmoet. Hoewel door **MONDAR**, vorst der Arabieren en bondgenoot der Romeinen, ver-raden, ging **MAURITS**, **ADERMAN** te ontmoet en versloeg hem geheel en al. In weerwil van deze overwinning wilde **TIBERIUS**, den vrede met den koning van *Perzië* sluiten, en zond hem te dien einde eenen afgezant: maar **HORMISDAS** maakte gedurende de onderhandelingen een ander leger gereed, dat hij aan **THAMCHOSROËS**, een der beroemdste veldheeren van zijnen vader, toevertrouwde. Dit leger werd andermaal door **MAURITS** verslagen, en de Perzische veldheer vond zijnen dood in het gevecht. Na de terugkomst te *Konstantinopel*, bekwam **MAURITS** de dochter van **TIBERIUS** tot belooning, dien hij hetzelfde jaar in 582, opvolgde. Ondertusschen had de wreede

inborst van HORMISDAS, hem den haat van zijn volk op den hals gehaald, en sedert den dood van zijnen wijzen minister BOUZOURDJ-MIHİR, kende hij geene teugels meer: Trotsch op zijne kunde en alles willekeurig door zich zelve willende beoordeelen, schortte hij de regtbanken op; in het midden van de grooten van zijn hof, in koninklijk gewaad gehuld, en met de kroon op het hoofd, yaardigde hij zijne besluiten uit, hetgeen hem *Tadj-Dar* (of kroondrager) deed noemen. Men had hem in zijne jeugd voorzegt, dat hij het rijk zou verliezen door den opstand zijner onderdanen, en deze bijgeloovige vrees maakte hem nog wreeder. Hij durfde zich niet in het openbaar vertoonen en wanstrouwde allen, die hem omringden, of die groote ambten bekleedden. De raadslieden, die van zijnen vader overbleven, de aanzienlijkste adellijken, de veldheeren, de geleerde mannen, waarop hij afgunstig was, werden na lange folteringen ten dood veroordeeld. Het treurige kasteel der *Vergetelheid*, was met gevangenen opgepropt, en de wateren van den *Tiger* werden met lijken bedekt. Het opperhoofd der priesters werd zelfs niet ontzien; hij stierf onder de bijl van den beul. Eindelijk scheen hij NERO, CALIGULA, COMMODOUS en andere wree-

de monsters van het menschelijke geslacht in wreedheid te willen overtreffen. Geheele landschappen stonden tegen den dwingeland op, en de Romeinen kwelden hem van alle kanten, en zijn rijk, dat voorheen zoo bloeiend was, werd eene uitgestrekte grafplaats, welke men met tranen besproeide. Na verscheidene nederlagen de meeste door verraad veroorzaakt, versloegen de Romeinen door den veldheer HERACLIUS, vader van den keizer van dien naam, aangevoerd, de Perzers en kwamen in *Konstantinopel* met eenen rijken buit beladen, terug. HORMISDAS, was nog verplicht eenen bloedigen oorlog tegen de Turken te voeren; en de Khazaren den *Caucasus* overgetrokken zijnde, hadden *Armenië* overmeesterd en bedreigden *Medië*; terwijl de keizer van *Konstantinopel*, een ander leger tegen de Perzers opzond, onder het bevel van BAHRAM. Deze warden door ROMANUS, landvoogd van *Golcis* verslagen. Woedend over dezen tegenspoed zette HORMISDAS BAHRAM af, en daar hij lichtzinniglijk aan de vijanden van dien veldheer het oor leende, zond hij hem eene vrouwen-kleeding en een spinnewiel. BAHRAM vertoonde zich in dit vernederend gewaad voor de soldaten, die hem aanbaden. Zij stonden op en riepden CROK-

roës, zoon van **HORMISDAS** uit, zij waren des te meer verontwaardigd, daar zij de zegepralen van hunnen veldheer tegen de Turken deelden, waarvan het leger honderd duizend man sterk was. **BAHRAM** had met zijne eigene hand een hunner opperhoofden gedood, bij verscheidene gelegenheden, den zoon van den **Kan** van het steeds woeste volk geslagen, en de stad *Avisel* ingenomen, waar hij hen gevangen zette. Zeker van de trouw zijner soldaten en de vrees kennende, die **HORMISDAS** aan al zijne onderdanen inboezemde, liet **BAHRAM**, in den naam van **CHOSROËS** munten slaan. In dezen stouten stap, had hij geen ander oogmerk, dan den vader tegen den zoon te wapenen, zijne hoop werd niet verijdeld. **HORMISDAS** twijfelde na de geslagene gedenkpenningen, de munitij van **BAHRAM** en het algemeene misnoegen, niet meer dat zijn zoon in zamenzwering tegen hem zou treden. Hij wilde hem in hechtenis doen nemen; maar **CHOSROËS** bij tijds verwittigd, kwam hem vóór, en nam de vlugt naar *Artebil* in *Atropatena*. De wreedaard deed zijne gramschap op de twee moederlijke ooms van **CHOSROËS** en op de aan dezen vorst gehechte personen vallen, en belastte dezelve met boeijen. **BAHRAM** aan het hoofd van zijne soldaten en van de mui-

telingen van *Armenië* en van *Mesopotamië*, kwam van den kant van *Ecbatana*, hoofdstad van *Medië*. De koning zond een leger tegen hem, maar de veldheer, die het bevel over hetzelfde voerde, werd door de officieren vermoord, die met een groot gedeelte troepen zich bij **BAHRAM** voegden. Na in haast de weinige getrouwgeblevene soldaten verzameld te hebben, verliet **HORMISDAS** *Ecbatana*, waar hij zijn Hof gevestigd had, en ging zich in *Ctesiphon* insluiten. Het volk, hem bijna zonder verdediging ziende, stond geheel op, sleepte in zijnen opstand de soldaten mede, en alle braken te zamen de poorten der gevangenis los, verlostten de ooms van **CHOSROËS**, die zich aan het hoofd der misnoegden stelden, en geleidden hen naar het paleis van **HORMISDAS**. Daar deze vorst, zich niet meer het lot dat hem wachtte, kon ontveinzen, toonde hij niet te min, eenen moed, die altijd de wreedaards niet vergezelt. Met alle teekenen van de hooge waardigheid bekleed, zat hij op zijnen troon, van zijne lijfwachten zijne hovelingen omringd, wachtte hij de opstandelingen af. De woedendste van allen was **BINDOUICH**, een der ooms van **CHOSROËS**. Toen de koning hem ontdekke, zeide hij hem: »Op wiens bevel zijt gij uit uw

gevangenis gegaan? Waarom deze vermetelheid? Wat beteekent deze schaar, met welke gij voor mijne oogen durft verschijnen?" **HORMISDAS** ontving niets dan beledigingen tot antwoord; zijne lijfwacht en zijne hovelingen bleven onbeweegbaar. **BINDOUICH** viel toen op **HORMISDAS** aan, overlaadde hem met lasteringen en met slagen, rukte hem de kroon van het hoofd, deed hem in eene gevangenis slepen, en riep zijnen neef, **CHOSROËS**, en zoon van **HORMISDAS** tot koning uit. De onttronde koning bad de grooten van zijn koninkrijk zich te vergaderen en zijn gedrag te onderzoeken, en hij verscheen voor hen met ketens beladen. Door eene listig bedachte redevoering, zocht hij zijne wreedste daden te verontschuldigen, schildert met de zwartste kleuren **BINDOUICH** en zijnen eigen zoon **CHOSROËS** af, en het geringe uitwerksel ziende, dat zijne woorden voortbragten, besloot hij afstand te doen van den troon; maar hij stelde voor, om zich door zijnen jongsten zoon te doen opvolgen. **BINDOUICH** nam alstoen het woord op, schetste een verschrikkelijk tafereel van de misdaden van **HORMISDAS** en verwekt op nieuw de woede van de grooten en het volk. **HORMISDAS**, nog kortelings zoo magtig, zoo hoogmoedig, wordt door

de verachtelijkste zijner onderdanen geslagen, en, met de voeten getrapt; door uitgezochte barbaarschheden, waarvan deze wreedaard zoo dikwijls een voorbeeld had gegeven, liet men dengenen zijner zonen halen, dien hij tot zijnen opvolger verklaard had; de opstandelingen bragten hem met zijne moeder, die zij bij de haren mede sleepten. Men wurgde den zoon in zijne tegenwoordigheid, men deed zijne moeder midden door zagen. Om dit afschuwelijk treurspel te eindigen, stak men **HORMISDAS** met een heet ijzer de oogen uit. Ten zelfden tijd, dat men den ongelukkigen koning naar de gevangenis terug leidde, zond men renboden naar **CHOSROËS**, die te *Ecbatana* aankwam, en het onmenschelijke gedrag zijner oomen en der grooten des rijks, openlijk laakte. Hij ging zijnen vader bezoeken, bevrijdde hem terstond, en gaf hem een vertrek bij het zijne. **HORMISDAS** kon zich niet onthouden, van over het edele gedrag zijns zoons getroffen te zijn, hij vraagde hem niets dan alle dagen eenige oogenblikken met hem te mogen komen doorbrengen, van hem een geleerd mensch tot *lector* te bezorgen, en zijne twee ooms te straffen. **CHOSROËS** kon in het laatste verzoek van zijnen vader niet toestemmen; op den oogenblik, waar-

op de veldheer **BAHRAM** bijna meester van het geheele rijk, op eenen kleinen afstand van de hoofdstad was, had hij zijne twee ooms noodig, die eenen grooten invloed op het volk, de soldaten en de grooten van het koninkrijk hadden. Weinig dagen daarna, zond de nieuwe koning rijke geschenken aan **BAHRAM**, schreef hem eigenhandig eenen brief, in welken hij hem aanspoorde om het oproer te doen ophouden, en beloofde hem in dit geval luisterrijke ambten. **BAHRAM**, die het masker afgeworpen had, antwoordde, dat **CHOSROËS** niet als koning kon beschouwd worden, volgens de wijze, waarop hij zich van den troon had meester gemaakt, maar indien hij toestemde om afstand te doen, en hem het rijk aftestaan, hij hem het bestuur van een gewest zou geven, maar indien hij zich durfde verzetten, hij het lot van **HORMISDAS** zou ondervinden. **CHOSROËS** verzamelde een leger, veel minder in getal dan dat van **BAHRAM**, en ging zich aan de rivier *Neharwan* legeren, die zich in den *Tiger* ontlast. De wateren van deze rivier scheidde de twee legers, **CHOSROËS** en **BAHRAM** hadden eene bijeenkomst, die geen gevolg had. Het gevecht begon; **BAHRAM** door zijne zuster *Gourdych*, eene soort van *Amazone* van eene zeldzame dapperheid, aan-

merkelijk ondersteund, sloeg het koninklijke leger op de vlugt, en rigtte gedurende tien uren, een verschrikkelijk bloedbad in hetzelfde aan. De ongelukkige **CHOSROËS**, had nauwelijks den tijd, om zich te *Clésiphon* te redden, alwaar hij, aan eenen zoo geduchten vijand niet kun- nende wederstaan, zijn vader hem aanraade om van keizer **MAURITS** de middelen te gaan vragen, om zijne kroon terug te bekomen. **CHOSROËS** met een klein getal getrouwe onderdanen en zijne twee ooms, begaf zich heimelijk naar *Circesium*, de eerste stad der Romeinen en deed zich daar als koning der Perzers erkennen. Maar zijne ooms, die steeds **HORMISDAS** vreesden, kwamen te *Clésiphon* terug, drongen zich heimelijk in zijne gevangenis, vermoordden hem en begaven zich naar *Armenië*. Het is alzoo, dat deze vorst de laatste straf voor zijne misdaden en het einde van zijn lijden ontving. **CHOSROËS** hulp van de Romeinen verkregen hebbende, beklom den troon, bragt **BAHRAM** ten dood, en regeerde met roem. (Zie **CHOSROËS II.**)

HORNEIUS (**KOENRAAD**), te *Brunswijk*, in 1590 geboren, was hoogleeraar der wijsbegeerte en godgeleerdheid te *Helmstadt*, en overleed aldaar in 1649. Zijn voornaamste werk is: *Philosophie*

moralis, sive civilis doctrinae de moribus libri quatuor, in 8.vo Dit is minder het werk van eenen diepen denker, dan van eenen werkzamen *compilerator*.

HORNIUS (GEORGE), in 1620 te *Greussen* in den *Opperpals* geboren, hoogleeraar in de geschiedenis, staaten aardrijkskunde, te *Harderwijk*, in 1654 hoogleeraar der geschiedenis en geleerde talen te *Leijden*, overleed in die stad, in 1670. Men heeft van hem: 1.º *Eene Kerkelyke Geschiedenis*, in het Latijn, tot in 1666. Dezelve is voortgezet tot in 1704. Dit werk is vrij wel geschreven, met uitzondering van die plaatsen, waarin er over het Protestantismus gehandeld wordt. — 2.º *Geschiedenis van Engeland*, onder de jaren 1654 en 1646, in 8 vo, *Leijden*, 1648. — 3.º *De originibus americanis*, in 8.vo, 1652. — 4.º *Geographia vetus et nova*: een geleerd maar verward werk. — 5.º *Orbis politicus*, in 12.mo — 6.º *Historia philosophica*, in zeven boeken, 1655, in 4.to — 7.º *Eene Uitgave van Sulpitius Severus*, met aantekeningen, in 8.vo — 8.º *Arca Noë*, *Leijden*, 1668, of *Geschiedenis der Monarchiën*. Dit werk is vol belangrijke nasporingen over den oorsprong van elke monarchie. — 9.º *Dissertatio de vera*

ætate mundi, 1655, in 4.to, tegen IZAAK VOSSIUS. Hij was een in de beoefening der H. Schrift zeer ervaren man, die eene uitgebreide leesoeefening bezat, maar terwijl hij schreef, vertrouwde hij zich te veel op zijn geheugen, dat niet altijd getrouw was. Op het einde zijner dagen verviel hij in krankzinnigheid, en dit toeval, zegt men, sproot uit een verlies voort van 6000 Gulden, die hij te 's *Gravenhage* met eenen goudzoeker verspilde.

HORREBOW, of HERREBOW (PETRUS), een beroemde Deensche sterrekundige, in 1679 geboren, en in 1764, overleden, had in den loop van zulk een lang leven, twintig kinderen, en vier en dertig klein-kinderen. Hij onderwees gedurende verscheiden jaren, met roem de wijsbegeerte, de wis- en sterrekunde. Men heeft van hem eene verhandeling, getiteld: *COPERNICUS triumphans*, 1727; een werk, waarin meer dweepzucht dan redenering en naauwkeurige aanmerkingen voorkomen. Hij voert in hetzelfde, als een ontegensprekelijk bewijs voor de beweging der aarde aan, het gewaande jaarlijkse plaatsverschil (*parallaxe*) der sterren, tegenwoordig door alle sterrekundigen verworpen. Het is waar, dat hij deze dwaling

met eenige beroemde mannen gemeen heeft; maar niemand heeft dezelve met zoo veel vuur en zelfvertrouwen verspreid. Degene die gezegd hebben, dat HORREBOW over de afwijking der sterren heeft willen spreken, zoodanig als BRADLEY dezelve heeft afgeleid, uit de opeenvolgende voortzetting des lichts, hebben den zegevierenden COPERNICUS niet begrepen. De werken van HORREBOW zijn gezamenlijk nitgegeven te *Kopenhagen*, 1740 — 1741, 3 dl.ⁿ in 4.to [Dezelve zijn ten getalle van zeven, en handelen over de sterrekunde, behalve de beide volgende: *Consilium de nova methodo Paschali etc.* en *Elementa philosophiæ naturalis*].

HORROX (JEREMIAS), een Engelsche sterrekundige, te *Toxteth*, in het graafschap *Lankaster*, in 1619 geboren, overleed in den ouderdom van 23 jaren, na eene verhandeling in het licht te hebben gegeven, getiteld: *Venus in sole visa*, *Dantzig*, 1662, in fol. Deze *Venus* is later dikwijls tegen over de zonnenschijf gezien, en het is nooit geweest zonder veel meer gerucht dan vrucht.

HORSTIUS (JACOBUS), te *Torgau* in 1537 geboren, gewoon lijfarts van den aarts-hertog van *Oostenrijk*, in 1580, hoogleeraar in de ge-

neeskunde te *Helmstadt*, en in 1595 bestuurder der universiteit, heeft verscheiden schriften, over de door hem onderwezen wetenschap nagelaten: 1.º *Compendium medicarum institutionem.* — 2.º *Herbarium*, 1630, in 8.vo — 3.º *Commentarium* op het boek van HIPPOCRATES: *De Corde.* — 4.º *De noctambulonibus.* — 5.º *De dente aureo pueri silesii*, in 8.vo — 6.º *Disputationis catholiçæ de rebus secundum et præter naturam.* — 7.º *Epistola philosophicæ et medicinalis*, in 8.vo; en onderscheidene andere *Verhandelingen*, waarin men goede zaken vindt. Hij overleed in 1600.

HORSTIUS (GREGORIUS), bijgenaamd de *ÆSKULAAP van Duitschland*, een neef van den voorgaande, te *Torgau*, in 1578 geboren, en in 1636 overleden, na de geneeskunde met even veel roem uitgeoefend en onderwezen te hebben. Men heeft van hem verscheiden werken over die wetenschap, door zijnen zoon GREGORIUS HORSTIUS, onder den titel van *Opera medica*, *Gouda*, 1661, 3 dl.ⁿ in 4.to, gezamenlijk uitgegeven.

HORSTIUS (JOANNES DANIEL), zoon van den voorgaande, te *Giessen* geboren, hoogleeraar in de geneeskunde te *Marburg*, en lijfarts van den

landgraaf van *Hessen-Darmstadt*, overleed in 1685, te *Frankfort aan den Mein*, werwaarts hij zich begeben had. Hij was het die de uitgave bezorgde van *ZACCIIÆ questiones medico-legales*, Frankfort, 1666, in fol. en die van *RIVERII opera medica*, 1674. Hij gaf ook een aantal zijner eigene werken in het licht, die echter weinig op prijs werden gesteld. — Zijn broeder GREGORIUS HORSTIUS, een geneesheer en hoogleeraar in de natuurkunde te *Ulm*, zijne geboorteplaats, overleed in 1661, en heeft eenige werken nagelaten (zie het voorgaande artikel).

HORSTIUS (JACOBUS MERLO), pastoor te *Keulen*, tegen het einde der 16^e eeuw te *Horst*, een dorp in het arrondissement *Roermond*, (waarvan hij zijnen naam ontleende) geboren, en in 1644 overleden, is de schrijver van verscheidene stichtelijke, bondige en zalvende werken. De voornaamste zijn: 1.º *Enchyridon officii divini*. — 2.º *Paradisus animæ Christianæ*. [Van dit overheerlijke gebedenboek bestaat, onder den titel van *Lusthof der zielen*, eene uitmuntende vertaling in het Nederduitsch, 's *Hertogenbosch*, 1829, in 12.mo.] — 3.º *Septem tubæ orbis Christiani*, Keulen, 1635, in 8.vo

XII. DEEL.

Dit is eene verzameling van kleine werken der heilige vaders, geschikt om de kerkelijke tucht onder de geestelijkheid te herstellen en te doen bloeijen — 4.º Eene *Uitgave* der commentariën van ESTIUS over de brieven van den heiligen PAULUS, *Keulen*, 1631. — 5.º Eene *Uitgave* der werken van den heiligen BERNARDUS, *Keulen*, 1641, 2 dl.ⁿ in fol., met aantekeningen. Eene, die al degene overtrof, welke tot dus verre in het licht waren verschenen. — 6.º Eene *Uitgave* van het Boek der Navolging van J. C. en andere stukjes van THOMAS à KEMPIS *Keulen*, 1643, 2 dl.ⁿ in 12.mo Dit werk is in 1804, te *Parijs*, in 16.mo op nieuw in het licht verschenen; onder dezen titel: *De vera sapientia*. Deze deugdzaame en geleerde priester, wijdde al de oogenblikken, die hem de herderlijke bediening overlieten, aan de studie toe.

HORTA, HORTO of HUERTA (GARCIAS AB), in 1534 hoogleeraar der wijsbegeerte te *Lissabon*, en eerste lijfarts van den graaf van *Redondo*, onder-koning der *Indiën*, gaf in het licht *Zaemenspraken over de geneeskruiden*, welke men in het Oosten vindt, 1574, in 8.vo en in fol. in het Portugeesch. Dezelve zijn in het Latijn

vertaald door KAREL CLUSIUS, 1605, met 36 pl.ⁿ en met aantekeningen verrijkt door JACOBUS DE BONT, een' geneesheer te *Lejden*. Er bestaat ook eene vertaling van in het Fransch en eene in het Italiaansch. Het oorspronkelijke en de vertalingen worden zeer gezocht.

HORTENSIVS (QUINTVS), een Romeinsch redenaar, in het jaar 640 na *Rome* geboren, pleitte reeds in den ouderdom van 19 jaren, met dien roem, welken hij in eenen meer gevorderden leeftijd had kunnen verwachten, en bekleedde den eersten rang in de pleitzaal tot op het tijdstip dat CICERO verscheen. Zijne gebaarden zouden volkomen zijn geweest, indien hij dezelve niet door gemaakte bewegingen bedorven had. Zijne vijanden gaven hem den naam van DIONYSIA, eene beruchte danseres van dien tijd. Hij verliet de pleitzaal om de wapenen op te vatten, werd krijgstribuun, *praetor*, en eindelijk in het jaar 69 vóór J. C. consul. Hij overleed omtrent 21 jaren daarna, den roem nalatende van een goed burger, een wijze raadsheer en een hoogdravend redenaar te zijn geweest. Hij had aanzienlijke goederen verzameld, waarop hij zich wist te beroemen. Men zegt, dat men bij zijn overlijden 10,000 okshoofden wijn in zijne kel-

ders vond. De pleitgedingen van dezen beroemden man zijn niet tot ons gekomen; volgens QUINTILIANUS handhaafden dezelve den roem niet, dien hij zich verworven had: CICERO spreekt echter met lof over zijne welsprekendheid. Men had nog van hem *Minnedichten* en *Jaarboeken*.

HORTENSIVS (LAMBERTVS), in 1500 te *Montfoort*, in de provincie *Utrecht*, geboren, werd aldus genoemd, wjl hij de zoon was van eenen tuinier; hij werd *rector* van het collegie van *Naarden*. Bij de inneming dier stad in 1572 was hij bijna omgekomen, en zag zijnen natuurlijken zoon voor zijne oogen vermoorden. Hij overleed in 1573, weifelende, tusschen het lutheranisme en de Catholijke godsdienst. Men heeft van hem *Hekeldichten*, *Bruiloftszangen* en andere Latijnsche werken, waarvan de meestbekende zijn: 1.° Zeven boeken *De bello germanico*, onder KAREL V., *Bazel*, 1540, in 4.to — 2.° *De tumultu anabaptistarum*, 1548, in 4.to — 3.° *De Secessionibus Ultrajectinis*, 1642, in fol. — 4.° *Commentariën* op de zes eerste boeken van den *Aeneïs* van VIRGILIUS en op de *Pharsalia* van LUCANUS. — 5.° *Aantekeningen* op vier blijspelen van ARISTOPHANUS.

HORTENSIVS (MARTINVS), te *Delft* in 1605 geboren, een beroemde sterrekundige, de vriend en medewerker van **LANSBERG**, overleed in 1639, in den bloei zijner jaren. Men kan in de *Brieven van GASSENDI* zien, hoezeer hij **HORTENSIVS** op prijs stelde. Men heeft van hem eene verhandeling: *De Mercurio sub Sole viso et Venere invisu*; en twee redevoeringen. *De utilitate et dignitate matheos*, en *De oculo ejusque præstantia*.

HORTO. — Zie **HORTA**.

HORUS-APOLLO, een taalkundige, onderwees onder **THEODOSIVS den grooten**, de schoone letteren, te *Alexandrië* en te *Konstantinopel*. Men heeft van hem, eene *verklaring der hieroglyphen*, in 1727, in 4to, met de aantekeningen van **JOANNES CORNELIS DE PAW**, in het Grieksch en Latijn in het licht gegeven.

HOSIER. — Zie **HOZIER**.

HOSIVS (STANISLAUS), kardinaal te *Krakau*, in 1504 geboren, en in *Italië* opgevoed, werd secretaris des konings van *Polen*, kanonik van *Krakau*, bisschop van *Culm*, en eindelijk bisschop van *Warmië*. Paus **PIVS IV** zond hem tot keizer **FERNAND**, die door zij-

nen geest en zijne deugden zoo bekoord werd, dat hij hem terwijl hij hem omhelsde, zeide, dat hij eenen man niet kon wederstaan wiens mond de tempel, en wiens tong de godspraak des heiligen Geestes was . . .

HOSIVS werd door dien vorst belast, om tot de voortzetting der kerkvergadering van *Trente* aan te sporen; hij verkreeg al wat hij begeerde. **PIVS IV** beloofde er hem voor, in 1561, met den kardinaalshoed, dien hij niet dan tegen wil en dank aannam. Deze Opperpriester belastte hem vervolgens; om, als hoogstdezelfs legaat, met de kardinalen van **MANTUA** en **SERPAND**, het concilie van *Trente* weder te gaan openen, welken last zij met het beste gevolg ten uitvoer bragten. **HOSIVS** begaf zich daarop naar *Polen*, verbleef in zijn bisdom; en verkreeg door zijnen ijver en zijne werken, zulk eenen grooten roem, dat Paus **GREGORIVS XIII**, hem naar *Rome* beriep, en tot *penitentiarius* der Roomsche Kerk benoemde. Hij stierf in 1579, te *Caprarola*, bij *Rome*, den dood der regtvaardigen. De Catholijke schrijvers geven hem als om strijd de namen van *Zuil der Kerk* en **AUGUSTINVS** van *zijn tijd*. De protestanten hadden geen geduchter tegenstrever. Hij schreef verscheiden werken

tegen dezelve, te *Keulen*, in 1584, in 2 dl.ⁿ in folio gezamenlijk uitgegeven, en in bijna alle talen van *Europa* vertolkt. De voornaamste zijn: 1.º *Confessio Catholica fidei Christianæ.* — 2.º *De communione sub utraque specie.* — 3.º *De sacerdotum conjugio.* — 4.º *De missa vulgari-lingua non celebranda*, enz. STANISLAUS RESCIUS heeft het leven van dezen kardinaal beschreven.

HOSIUS. — Zie OSIUS.

HOSPINEAU of HOSPINIANUS (RUDOLF), een Zwingliaansch predikant te *Alldorf*, een dorp in het kanton *Zurich* in 1547 geboren, overleed in 1626, na sedert drie jaren geheel verkinderd te zijn. Zijne vooringenomenheden tegen de leerstellingen en de tucht der Catholijke Kerk, deden hem verscheiden werken te voorschijn brengen, waaria met vele geleerdheid, nog meer hevige uitvaringen voorkomen. In 1681, zijn dezelve te *Geneve*, in 7 dl.ⁿ in fol. gezamenlijk uitgegeven. De voornaamste zijn: 1.º *Eene verhandeling over de tempels.* — 2.º *Eene geschiedenis der Sakramentarissen.* — 3.º *Eene verhandeling over de Monniken.* — 4.º *Eene geschiedenis der Jesuiten*, enz. in het Latijn, 1619, in fol. Men vindt er in verzameld alles, wat de vijanden dier religieuzen vóór

hem over de regels, de constitutiën, de vorderingen en de staatkunde dier beroemde orde gezegd hadden.

HOSPITAL (MICHAËL DE L'), kanselier van *Frankrijk*, werd in 1505 te *Aigueperse*, in *Auvergne* geboren, was de zoon van eenen geneesheer, die (naar men wil), eenen Jood van *Avignon* tot vader had. De scholen der regtsgeleerdheid verlaten hebbende, bekleedde hij aanzienlijke posten in den tabbaard; en daar hij, terwijl hij zijn hof bij den kardinaal DE LORRAINE maakte, tevens aan de koningin-moeder, beloofde, zich tegen de oorlogen te verzetten, gelukte het hem tot den post van kanselier van *Frankrijk* te geraken. In eenen tijd, waarin de Hugenooten het rijk met eenen volslagen ondergang bedreigden, ondernam hij, om hen te bevredigen, door dezelve te sparen. Toen de ongelukkige zamenzwering van *Amboise* in 1560 losbarstte, was hij van gevoelen, dat, om de opgewondenheid der geesten tot bedaren te brengen, men aan diegene zou vergeven, welke door de dweepzucht misleid waren, zonder te bedenken, dat de straffeloosheid, hen tot dusverre versterkt had. Hij vaardigde in hetzelfde jaar dezer zamenzwering het edikt van *Romorantin* uit, ten einde de oprig-

ting der regtbank van geloofs-onderzoek voor te komen. Dit alles bespoedigde slechts den burgeroorlog: hij deed pogingen, om denzelfen voor de algemeene ontbranding uit te dooven; maar het waren de pogingen eens mans, dien het of aan begaafdheid of aan bepaalden wil ontbrak, om het kwaad in deszelfs oorsprong tegen te gaan. Door de nieuwe sekten te begunstigen, door de Hugenootten niet te beletten van zich te vermenigvuldigen en te verspreiden, bereidde hij zelf de kiem tot eene onverzoenbare verdeeldheid. Het ontbrak hem daarboven aan die werkzaamheid, aan die kracht van geest en handeling, die alle redmiddelen in beweging weet te stellen. Hij scheen bijna altijd den vrede des rijks van de vergadering der staten af te wachten, en hij kon er geene waarlijk nuttige partij van trekken. Vruchteloos hield hij in het begin van het bestuur van KAREL IX. te Orleans, in 1561 te Saint-Germain-en-Laye, op de bijeenkomst van Poissi, in hetzelfde jaar gehouden, in de vergadering van Moulins, in 1566, voor dezelve redevoeringen. Te vreden van bij die gelegenheden, eene langwijdige en onhandige welsprekendheid aan den dag te leggen, deed hij in de vergadering een on-

stuimig gewoel en een ergerlijk gesnap ontstaan, waaryan het eenige gevolg was, de ijdelheid en het onvermogen des bestuurs aan den dag te leggen. De koningin CATHARINA VAN MEDICIS, die tot de verheffing van den kanselier had bijgedragen, ziende, dat de zaken er niet beter door gingen, en dat hij onderhands de protestanten begunstigde, deed hem buiten den krijgsraad sluiten. Daar L'HOSPITAL zag, dat zijne tegenwoordigheid lastig viel, begaf hij zich in 1568 naar zijn buitengoed van Vignai bij Etampes. Eenige dagen daarna liet men hem de zegels afvragen; hij gaf dezelve over, terwijl hij zeide: *dat de zaken der wereld al te zeer bedorven waren, dan dat hij er zich nog mede zoude kunnen bemoeijen.* Hij had zich deze spreuk, vol van den Stoïcijnschen hoogmoed, verkozen:

Si fractus illabatur orbis,
Impavidum serient ruinae.

Deze sterkte van ziel handhaafde zich echter slecht, hij had zelfs de zwakheid, om aan KAREL IX., die zich beroemde, *hem vergeven te hebben*, eene vermeerdering van jaarwedde te vragen. Hij overleed in 1573. Men geloofde, dat hij in zijne ziel een hugenoot was, ofschoon hij zich uitwendig

als een Catholijke gedroeg. Van daar dat spreekwoord, of liever die boerderij, die in zijnen tijd in ieders mond was: *God beware ons voor de mis van den kanselier!* wijl men overtuigd was, dat hij er niet al te veel aan geloofde. Sommige personen oordeelden, dat hij, met zijn streng gelaat, zijn *aangezicht van den heiligen HIERONYMUS*, zoo als men hem aan het hof noemde, en zijne buitengemeen strenge zedeleer, eigenlijk gezegd, noch hugenoot noch Catholijk was. Eenige geschiedschrijvers voegen er bij, dat, indien hij meester ware geweest van zijn geloof, hij even als zijn grootvader, het Jodendom zou hebben omhelsd. Men kan hem grootendeels de onheilen toeschrijven, die *Frankrijk* onder zijn bestuur en lang daarna teisterden, wijl hij de grondlegger van de bedriegelijke en dubbelzinnige staatkunde was, die aan CATHARINA VAN MEDICIS leerde, om de eene partij door de andere in evenwigt te houden, om de GUISES door de COLIGNY's te bestrijden, om dezelve beurtelings te vleijen, om dezelve na elkander met den naam en het gezag des troons te versterken. Hij is de bewerker van het *Edikt van Moulins*. Hij sprak veel in de vergadering in 1566 in die stad gehouden, stelde er reglementen voor,

voor de regterlijke magt, die toegejuicht en nooit ten uitvoer gelegd werden. Het is nog aan hem, dat men het Edikt te danken heeft, waarbij bepaald wordt, dat het burgerlijke jaar met den eersten Januarij beginnen zoude. Er blijft ons van den kanselier L'HOSPITAL nog over: 1.° *Latijnsche Gedichten, Amsterdam, 1732, in 8vo*, die niet zonder verdienste zijn, doch welke CHAPELAIN al te zeer geprezen heeft, door dezelve onmiddellijk naast die van HORATIUS te plaatsen. — 2.° *Hurangues etc. (Redevoeringen voor de Staten van Orleans uitgesproken), 1561, in 4to*, zonder smaak geschreven, en die slechts een samenweefsel van verbloemde, uit de geneeskunde ontleende spreekwijzen zijn. De dichter was beter in hem dan de redeenaar. — 3.° *Memorien enz. van 1228 tot 1557, in 12mo, Keulen, 1572*. In eene Verzameling van Stukken, dienende tot de geschiedenis (*Parijs, 1623, in 4to*), vindt men van hem eene Verhandeling van redenen en overtuigingen, tot den vrede van 1568, en zijn *Testament*, dat belangrijk, doch vol eigenbaat en ijdelheid is. In 1776 heeft de Fransche akademie, tot prijsvraag, de lofredede van dezen kanselier uitgeschreven; maar het stuk, hetwelk den prijs behaalde, werd door de *Sorbonne* he-

viglijk gehékeld. Een kundig man heeft bij die gelegenheid de oorzaken van den roem van L'HOSPITAL en de pogingen nagespoord, welke men heeft in het werk gesteld, om denzelven uit te breiden en schitterender te maken. « Van waar, zegt hij, komt de roem van L'HOSPITAL, daar zijn beheer niets dan zwakheden en wispelturigheden aanbiedt? Vooreerst uit de erkentenis der protestanten, die zich niet konden onthouden hem dank te weten, zich somtijds hun beschermers te hebben getoond, te midden van een hof, waar zij slechts vijanden zagen, en van hun zijne dochter gegeven te hebben; zij beschouwden hem in het vervolg, als den martelaar zijner toegevendheid jegens hen. De, zelfs onder de Catholijken, met het Roomsche hof in tegenstand staande schrijvers, hebben den lof bevestigd, dien hij van de protestanten ontvangen had. De voorstanders van dat hof hebben niet kunnen denken, dat de wierook, aan de gedachtenis van eenen man toegezwaaid, in schijn, in de regtzinnigheid gestorven, hetzelfde ernstig aan eenige verdrietelikheden kon blootstellen, zij hebben den schijnbaren eerbied, dien hij gedurende zijn leven voor hetzelfde heeft aan den dag gelegd, door de rust betaald.

welke zij aan zijne asch hebben gelaten. Wijl daarenboven eenige zijner wetten hem overleefd hebben, en zelfs een wezenlijk deel der Fransche regtsgeleerdheid zijn geworden, zoo hebben de parlementen, die voor hem, gedurende zijn leven, noch achting, noch ontzag hadden, door hem aanhoudend te hooren aanhalen, zich gewend, zijnen naam te eerbiedigen. Eindelijk hebben de wijsgeeren onzer dagen hem aan hunne gemeenschap van verdraagzaamheid, of liever onverschilligheid, voor de godsdiensten verbonden: zij gelijken naar de Ew. vaders karmelieten, die alles aan hunne orde toekennen, wat de wereld beroemds sedert ADAM heeft voortgebracht; onze geleterde rabbijnen willen even zeer niet, dat er aan hunne legende een enkele naam ontsnapt, waaraan eenige luister verbonden is. Zij hebben bij gevolg niet nagelaten, om hunne *diptychen* met den naam van den kanselier DE L'HOSPITAL aan te vullen."

HOSPITAL, Heer DU FAY (MICHAËL HURAUULT DE L'), klein- en doop-zoon van den voorgaande, was achtereenvolgend, kanselier van HENDRIK, koning van *Navarre* en later van *Frankrijk*; afgezant in *Holland* en in

Duitschland, alwaar hij voor zijnen vorst hulp en bondgenootschappen verwierf; rekwestmeester en landvoogd van *Quillebœuf*, en overleed in 1592. Men heeft van hem twee Verhandelingen, een gedeelte uitmakende van *Vier Verhandelingen over den tegenwoordigen staat van Frankrijk*, in 1593 gedrukt; en een antwoord in het Latijn op de *Redevoeringen* van Paus SIXTUS V., op den dood van koning HENDRIK III., onder den titel van *Sixtus et anti-Sixtus*, 1590, in 8.vo en in 4.to; en de *Anti-Spanjaard*, voorkomende in de Memoriën der ligue, en afzonderlijk. (In zijne *Memoriën* schrijft ARNAULD D'ANDILLY dit werk aan zijnen vader ANTONIUS ARNAULD toe.)

HOSPITAL (WILLEM FRANCISCUS ANTONIUS DE L'), markgraaf van *Sainte-Mesme*, werd in 1661 uit eene familie geboren, welke van die van den kanselier onderscheiden was, en uit dezelfde waaruit NICOLAAS, LODEWIJK en LODEWIJK MARIA KAREL, maarschalken van *Frankrijk*, gesproten zijn. Na gedurende eenigen tijd, in hoedanigheid van kapitein der ruitery te hebben gediend, zag hij zich om de zwakheid van zijn gezigt, welke hem niet toeliet tien schreden ver te zien,

de dienst te verlaten. De wiskunde hield hem alstoengeheel en al bezig. De akademie van wetenschappen van *Parijs* opende hem in 1693 hare deuren, en hij regtvaardigde deze keuze door zijn werk over de *Ontleding van het oneindig kleine*, 1696, in 4.to Dit werk, waarin hij zoo wel, al de geheimen, van het oneindige meetkundige en van het oneindige des oneindigen, ontsluitert, deed hem als eenen der eerste wiskunstenaars zijner eeuw beschouwen. Hij hield zich met een wijdoopiger werk bezig, toen hij in 1704 door eene beroerte werd weggenomen. Na zijnen dood heeft men van hem in 1707, eene *Verhandeling over de kegelsneden*, in 4.to, in het licht gegeven.

HOSCHIUS, of DE HOSCHE (SIDRONIUS), een Jesuit in 1596, te *Merkem*, een dorpje in de Belgische provincie *West-Vlaanderen* geboren, en te *Tongeren* in 1653 overleden, heeft zich beroemd gemaakt door zijne *Latijnsche Gedichten*, in 1656, gezamenlijk in 8.vo uitgegeven. Na dien tijd zijn dezelfde meer dan dertigmalen herdrukt. Hij heeft twee dingen weten te vereenigen, die gewoonlijk slecht gepaard gaan, de verhevenheid en sierlijkheid des stijls, met de nauwkeurigheid en

rijkdom der dichtkunde. Paus ALEXANDER VII., die ook de Latijnsche muzen beoefende, stelde de vruchten der dichtader van HOSSCHIUS grootelijks op prijs. » Het is veeleer uit noodzakelijkheid, zegt BAILLET, dan uit welvoegelijkheid, dat ik den tijd der geboorte en des overlijdens, zoo wel als de hoedanigheid en het land van SIDRONIUS HOSSCHIUS, heb gemeend te moeten opgeven, uit vreeze, dat men zich bedriegen mogt, dóór hem onder voorwendsel, dat hij de eerste der oude Latijnsche dichters evenaart, en dat zijne Schriften ook aanleiding geven, om hem met hen te verwarren, als in de gelukkigste eeuwen van het bloeiende Rome geboren, te doen voorkomen. BAILLET, *Jugemens des Savans etc.*

HÖSSIN (CRESENTIA), den 20 October 1684, te *Kaufburen* in *Zwaben* geboren, werd Religieuze van den derden regel van den H. FRANCISCUS, en geraakte in dezen staat tot eene groote volmaaktheid in de Christelijke deugden. Men verhaalt daarvan zeer buitengewone zaken. Zij overleed in den geur van heiligheid den 5 April 1744. Haar graf wordt door eenen grooten toevloed van volk bezocht. Men beweert, dat hare heiligver-

klaring enkel daarom is geschort, wijl hare levensgeschiedenis zekere zonderlingheden aanbiedt.

HOSTASIUS, van *Ravenna* in *Italië*, was een soldaat van het leger, door ODET DE LAUTREC aangevoerd. Hij onderscheidde zijnen moed bij de belegering van *Pavia*, door de Franschen in 1527 ondernomen, daar hij de eerste was, welke die stad binnen trok, en vraagde tot belooning aan zijnen veldheer, een koperen standbeeld te paard, hetwelk in die stad was opgerigt. Men zegt, dat hetzelfde het standbeeld was van keizer ANTONINUS, dat eertijds van *Ravenna* naar *Pavia* was vervoerd, om hetzelfde voor de plundering der Longobarden te redden. De veldheer stond hem zijn verzoek toe; maar de burgers van *Pavia*, weigerden volstrektelijk dit beeld te laten wegnemen, en wilden liever aan dien soldaat eene massief gouden kroon geven. Hij nam dezelve aan en liet ze in de kerk te *Ravenna* ophangen, om voor de nakomelingschap een bewijs zijner dapperheid te zijn.

HOSTE, of L'HOSTE (JOANES), te *Nanci* geboren, onderwees op het einde der 16e eeuw, te *Pont à Mousson*, de regtsgeleerdheid en de wiskunde. HENDRIK hor-

tog van *Lotharingen*, benoemde hem tot opperbe-windhebber der vestingwerken en krijgstraad. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Le Sommaire etc.* (*Het kort begrip en gebruik van de kunstsfeer*); in 4.to — 2.° *La Pratique etc.* (*De beoefening der meethunde*), in 4.to — 3.° *Description etc.* (*Beschrijving en gebruik der voornaamste meethundige werktuigen*). — 4.° *Du cadrant etc.* (*Over de wijzerplaat en het vierkant*). — 5.° *Rayon etc.* (*Sterrekundige radius*). — 6.° *Bâton etc.* (*Jakobsstaf*). — 7.° *Interprétation etc.* (*Verklaring der groote kunst van RAIMUNDUS LULLE*) etc. Men zou in sommige derzelve meer orde en methode wenschen, en na hem, heeft men beter gedaan en beter geschreven. Hij overleed in 1631.

HOSTE (PAULUS L'), een jesuit, in 1652, te *Pont de Vesle* in *Bresse* geboren, maakte zich bekwaam in de wiskunde. Hij vergezelde gedurende 12 jaren de maarschalken ESTRÉES en TOURVILLE, en den hertog van MONTEMART, op hunne zee-togten, en werd vervolgens hoogleeraar der wiskunde te *Toulon* alwaar hij den 23 Februarij 1700 overleed. Hij is voornamelijk bekend: 1.° door eene *Verhandeling over den wapenhandel ter zee,*

in fol., 1697, te *Lyon* in 1727, in fol. met verbeteringen en vermeerderingen herdrukt. Dit werk is niet minder geschiedkundig dan kunstmatig en bevat al het gedenkwaardige, wat er gedurende 50 jaren, die hem zijn voorafgegaan, ter zee is voorgevallen. PATER L'HOSTE bood het aan LODEWIK XIV aan, die hetzelfde bereidwillig aannam en aan den schrijver 100 pistolen en eene jaarwedde van 600 *livres* schonk. Men vindt achter dit werk eene *verhandeling over den scheepsbouw*, de vrucht der conferentien des schrijvers met den maarschalk van TOURVILLE. — 2.° Eene verzameling van *wiskundige verhandelingen, die eenen officier het noodzakelijkste zijn*, 3 dl.ⁿ in 12.mo

HOSTILIUS, een Latijnsch dichter, schreef jaarboeken in versmaat. PRISCIANUS haalt er den volgenden dichtregel van aan, die, om deszelfs hardheid, niet te gunste van den dichterlijken tijdrekenaar inneemt:

Sæpe greges pecudum ex hyberneis partibus pulsi.

Deze HOSTILIUS is welligt dezelfde, als degene, waarover TERTULLIANUS, in zijne *verdedigrede* spreekt, zeggende: » Wanneer gij de kluchtstukken van LENTULUS en HOSTILIUS ziet spe-

len, zeg mij, of het dan uwe potsenmakers, of uwe goden zijn, die u tot lagchen opwekken?" *Apolog.* 15.

HOSTILIUS MANCINUS, veldoverste van het Romeinsche leger, sloeg het beleg op voor *Numantia*; maar nadat de belegerden eenen uitval hadden gedaan, maakten zij zich meester van zijne legerplaats, en dwongen hem eenen schandelijken vrede te sluiten, dien de Romeinen niet wilden bekrachtigen. Zij zonden hem, met de handen op den rug gebonden, naar *Numantia* terug.

HOSTUS (MATTHEUS), een Duitsche oudheidkundige, in 1509 geboren, was hoogleeraar der Grieksche taal, en overleed in 1587, te *Frankfort aan de Oder*. Zijne werken zijn: 1.° *De numeratione emendata, veteribus latinis et græcis usitata.* — 2.° *De re nummaria veterum Græcorum, Romanorum et Hebræorum*, *Frankfort* 1580 in 8. vo — 3.° *De monomachia DAVIDIS et GOLIÆ.* — 4.° *De multiplici assis usu.* — 5.° *De sex hydarum capacitate.* — 6.° *Inquisitio in fabricam arcæ NOË*, *Londen*, 1660, in fol.

HOTMAN (FRANCISCUS), HOTMANNUS, een beroemde Fransche regtsgeleerde, te *Parijs* in 1524 geboren, was de zoon van eenen raadsheer bij

het parlement, en onderwees de regtsgeleerdheid, te *Lausanne*, te *Valence* en te *Bourges*. Zijne zucht voor het Calvinismus bewoog hem, om zich naar *Geneve*, en van daar naar *Bazel* te begeven, alwaar hij in 1595 overleed. Men beschuldigt hem, van al te hebzuchtig op geld te zijn geweest, en zijne gewaande behoefteigheid, al te zeer te hebben doen gelden. Dit is eene kwakzalverij, die hem met eenige wijsgeeren onzer eeuw is gemeen geweest. Zijne werken zijn in 1599, in 3 dl.ⁿ in fol. gezamenlijk uitgegeven door JACOBUS LECTIUS, die deze verzameling met het leven des schrijvers, door NIVELLET zamengesteld, verrijkt heeft. De meest bekende schriften dezer compilatie zijn: 1.° *Brutum fulmen*, een lomp en plat hekelschrift, ten opzigte van de excommunicatie van den koning van *Navarre*. — 2.° *Franco-Gallia*, 1573, in 8. vo, in het *Fransch*, 1574: een werk, waarin hij verzekert, dat de Fransche monarchie, verkiesbaar en niet erfelijk is. De gevaarlijke grondstellingen welke hij in deze verhandeling voordraagt, hebben aan hem het *Vindiciæ contra tyrannos* van JUNIUS BRUTUS doen toeschrijven. Men ziet door dit alles, dat het een voorlooper der Fransche omwenteling van 1789 is. — 3.° *De furoribus gallicis et cœ-*

de *Admiralis*, Edimburg, 1753, in 4.to — 4.º *Conso-lationes Sacrae*, Lyon, 1593 en Amsterdam, 1649, in 8.vo — 5.º *Commentarius in quatuor Institutionum juris civilis libros*, Lyon, 1588. — Men moet hem niet verwarren met JOANNES HOTMAN, zijnen neef, bijna even zoo dweepzuchtig als hij, van wien men heeft: 1.º *Eene verhandeling over den pligt eens afgezants*, Dusseldorp, 1603, en *Parijs*, 1608 in 8.vo — 2.º *Vie etc.* (Leven van GASPARD DE COLIGNY DE CHATILLON, admiraal van Frankrijk, in 1572 gedood), 1575, in 8.vo Dit is veeleer de lofrede dan de geschiedenis van dezen voor de rust van Frankrijk zoo noodlottigen man. — 3.º *Anti-Chopinus*, een onbetamelijk en voor eerbiedwaardige personen beleedigend hekel-schrift, dat bij vonnis van den raad verbrand werd (zie CHOPIN). Men heeft te *Parijs*, in 1616 in 8.vo gedrukt: *Opuscules*, van FRANCISCUS, ANTONIUS en JOANNES HOTMAN. [HOTMAN WAS AAN den koning van Navarre verbonden, die hem tot verscheiden zendingen gebruikte. CATHARINA DE MEDICIS zond hem naar *Duitschland*, om de Protestanten tot hare oogmerken te doen dienen, even gelijk zij ook ten opzichte van de Catholijken handelde.]

HOTTINGER (JOANNES HEN-

DRIK), een beroemd kenner der Oostersche talen, en Protestantische godgeleerde, te *Zurich* in 1620 geboren. Na verscheiden reizen te hebben gedaan, onderwees hij de kerkelijke geschiedenis, de godgeleerdheid en Oostersche talen in zijne geboorteplaats, en vervolgens te *Heidelberg*. HOTTINGER deed er de studien herleven, en won de achting van den keurvorst. In 1661 riep men hem naar *Zurich* terug en belaste hem met verscheiden aangelegenheden. De hoogeschool van *Leijden* beriep hem in 1667, tot den leerstoel der godgeleerdheid. HOTTINGER maakte zich tot het vertrek gereed, toen hij met een gedeelte zijner familie, den 5 Junij 1667, in de rivier *Lik-math*, die voorbij *Zurich* loopt, ongelukkiglijk verdronk. Men heeft van hem: 1.º *Historia orientalis de Muhammetismo, Saracenis-mo, Chaldaismo etc.*, 1660, in 4.to — 2.º *Bibliothecarius quadripartibus*, in 4.to — 3.º *Dissertationes miscellaneæ*, in 8.vo — 4.º *Historia ecclesiastica*, 9 dl.ⁿ in 8.vo — 5.º *Promptuarium, sive Bibliotheca orientalis*, in 4.to De geleerde aanmerkingen ontbreken niet in deze werken, en nog minder de geest des Protestantismus; maar somtijds orde en smaak. De stijl derzelve is duister en verward. Hij maakte schikkingen niet

eenen boekverkooper, ten opzichte van het uitgeven van een werk, en arbeidde aan hetzelfde, naar mate men drukte. Op deze wijze brengt men vele werken voort, doch bezwaarlijk goede. Het leven van dezen geleerde, is door JOANNES HENDRIK HEIDEGGER in het Latijn beschreven. — Zijn zoon, JOANNES JACOBUS HOTTINGER, te *Zurich*, in 1735 overleden, heeft een aantal werken, over de godgeleerde wetenschap, die hij volgens de stellingen zijner sekte onderwees, nagelaten.

HOUBIGANT (KAREL FRANCISCUS), te *Parÿs* in 1686 geboren, priester van het *Oratorium*, in 1704 overleden, even zoo godvruchtig als geleerd, heeft in het licht gegeven: 1.° Eene goede *Uitgave* des Hebreuwschen Bijbels, met aantekeningen, en eene Latijnsche vertaling, *Parÿs*, 1753, 4 dl.ⁿ, in fol. Deze vertaling is volgens den oorspronkelijken tekst, en wat de boeken betreft, die niet in den canon der Hebreërs zijn, deze heeft hij volgens het Grieksch vertaald. Men bewondert te regt den stijl derzelve, die sierlijk krachtvol en zeer duidelijk is; maar men heeft met even veel grond den schrijver geplaakt, van zich het regt te hebben aangematigd, om den Hebreuwschen tekst te verbeteren, en van evenzeer te

kort te schieten, in eerbied voor de oude, als echt erkende vertalingen. — 2.° Eene *Latÿnsche Vertaling* van het Boek der Psalmen, volgens het Hebreuwsch, 1748, in 12.mo — 3.° Die van het *Oude Testament* (reeds met zijnen Hebreuwschen Bijbel gedrukt), 1753, 8 dl.ⁿ, in 8.vo Men heeft aan deze beide werken dezelfde verwijtingen gedaan, als aan het eerste. Het is een vrij algemeen gebrek der geleerde kenners van de Grieksche en Hebreuwsche talen, van op eene al te taalkundige wijze over de gewijde boeken te redeneren, van de aangenomene verklaringen, door alphabetische en étymologische spitsvinnigheden, die zoo wel de waardigheid van den zin, als het eerbiedwaardigste gezag benadeelen, te bestrijden. » Zoodra de Hebreuwsche tekst moeilijk schijnt, zegt de abt CONTANT DE LA MOLETTE, snijdt pater HOUBIGANT denzelven hoofd, armen en beenen af; hij maakt er eenen dooden stam van. Al te dikwijls voegt hij bij, snijdt hij af, verplaatst hij. Hij stoort er zich weinig aan, of de polyglot-teksten, en de oude handschriften met hem in tegenspraak zijn: niets is in staat hem in zijnen snellen gang tegen te houden, hij velt alles ter neder, wat zich tegen zijnen doortogt verzet . . . Het

is niet genoeg eerbied voor hunne schriften te hebben, de orde der woorden te willen verplaatsen, onder voorwendsel zelfs, dat deze verplaatsing een' zuiverder en natuurlijker zin zoude vormen. Men kan zulks in eene aantekening opmerken; maar het is niet geoorloofd, deze verandering in den tekst te maken, zoo als pater HOUBIGANT zulks gedaan heeft. Hij heeft de vermetelheid zoo ver gedreven, dat hij zelfs den oorspronkelijken tekst heeft vervalscht, in eene heimelijke uitgave, welke hij van het Hebreuwsche Psalmboek heeft in het licht gegeven, waaria hij al zijne gissingen heeft verspreid. Door dezen enkelen trek kan men de inborst des schrijvers beoordeelen . . . Hij zou al die willekeurige verbeteringen niet hebben gemaakt, indien hij de gewijde taal meer doorgrond, en dezelve meer in overeenkomst had gebracht, met de andere Oostersche talen, met welke zij zoo naauw verwant is . . . Ofsehoon wij zorgvuldig het werk van pater HOUBIGANT, met de verschillende tekstverklaringen van alle Hebreuwsche of Samaritaansche handschriften der geheele wereld, door KENNICOTT in het licht gegeven, hebben vergeleken, zijn wij echter niet gelukkig genoeg geweest, van eene enkele te

vinden, die de minste zijner willekeurige verbeteringen eenig gewigt bijzette. — Wij verkiezen, voegt dezelfde *criticus* er bij, de *Vulgata*, zoodanig als dezelve is, boven de vertaling van dezen geleerde; dezelve is letterlijker, en op vele plaatsen, alwaar zij zich van het tegenwoordige Hebreuwsch verwijdert, is zij gevolgd naar oude handschriften, die betere lessen hadden. Het is op dezelfde wijze met het nieuwe- als met het oude-testament gesteld. De Grieksche handschriften, volgens welke de Latijnsche vertolker werkte, waren uitmuntend, en overtroffen dikwerf ons gedrukt Grieksch. De bekwaamsten der protestanten, die zekerlijk in het onderhavige onderwerp niet verdacht zijn, zwaaijen aan de *Vulgata* en haren schrijver den grootsten lof toe." (Zie AMAMA, BRANCHINI, BUKENTOP, CASTRO — LEO DE —, HIERONYMUS — *Heilige* —). — 4.° *Hebreuwsche wortelwoorden*: dit is een Hebreuwsch-Fransch woordenboek, 1732, in 8.° — 5.° *Onderzoek van het Boek der psalmen der capucijnen*, 1764, kl. in 8.°, eene goede critiek, waarvan hij voor zich zelve gebruik had kunnen maken. (Zie VILLEPROY). — 6.° *Eene Vertaling in het Fransch der gedachten van FORBES*, een' Engelschen schrijver, in

8.vo — 7.º *Prolegomena in scripturam sacram*, 1746, in 4.to — 8.º *Vertaling der Leerreden van SHERLOCK*, 1768, in 8.vo — 9.º *Over de Leerwijze van LESLEY, tegen de Deïsten en Joden*, 1770. — 10.º *Zamenspraak tusschen eenen Jood, eenen Protestant, en eenen leeraar der Sorbonne*, 1770, in 8.vo Deze geleerde overleed te *Parijs*, den 31 October 1783. Sedert eenigen tijd was hij blind en geheel kindsch geworden. Hij had echter nog goede oogenblikken. Eene zonderlinge zaak was, dat als men zijn gehoor trof door een onderwerp, waarmede hij zich bezig had gehouden, hij er alleen, op eene meer werktuigelijke dan bedachtzame wijze over begon te spreken. Hij was eene soort van speelwerk; men raakte eene veer aan en het stuk speelde. Men hoorde hem elken oogenblik Hebreeuwsch, Grieksch, Syrisch, Chaldeeusch enz. mompelen; somtijds was zulks alles ondereen gemengd, andere malen redeneerde hij zeer wel. Men raadpleegde hem nog, wjl men wist, dat zijn geheugen zijne denkbeelden steeds veeneenigd hield, en dat zijne denkbeelden door eenen diepen en ingewortelden indruk, dikwerf juist waren. [De heer ADRY, oud bibliothekaris van het gesticht *Saint-Honoré*, heeft in het *Mu-*

gasin encyclopédique, der maand Mei 1806, een verslag van het leven en de geschriften van pater HOUBIGANT, geleverd.]

HOUBRAKEN (ARNOLD), een beroemde schilder en etser met sterk water, te *Dordrecht* in 1660 geboren. Overtuigd dat zulks tot de bevordering zijner kunst bijdragen, en op zijne voortbrengselen invloed hebben zoude, legde hij zich toe op de beoefening der schoone letteren, en voornamelijk op de dicht- en fabelkunde. Behalve de schilderijen, die er van hem bestaan, heeft men van hem: *De groote schouwburg der Nederlandsche kunstschilders en schildersessen*, met fraaije portretten en platen, 's *Gravenhage*, 1753, 3 dl n in 8.vo Deze kunstenaar overleed te *Amsterdam* in 1719. — [Zijn zoon JACOBUS HOUBRAKEN, een bekwaam graveur, te *Dordrecht* in 1698 geboren, in 1790 overleden, heeft een aantal zeer geachte portretten in het licht gegeven, voornamelijk die van de galerij der beroemde mannen van *Groot-Brittannië*. Hij heeft ook eenige geschiedkundige stukken volgens de grootste meesters gegraveerd.]

HOUDARD DE LA MOTTE (ANTONIUS), te *Parijs*, in 1672 geboren, was de zoon

van eenen rijken hoedenkoper, studeerde in de regtsgeleerdheid, en verliet de pleitzaal, om zich aan de dichtkunde toetewijden; zijn smaak voor de declamatiën en schouwspelen, lokte hem naar het tooneel. Reeds in zijne vroege jeugd, had hij er behagen in geschept, om met makkers van zijnen ouderdom de blijspelen van MOLIÈRE uit te voeren. Hij was nog maar 21 jaren toen men in 1693, zijn eerste stuk op het Italiaansche tooneel uitvoerde. Naauwelijks begon zijn roem zich in de wereld te vestigen, of hij begaf zich naar *la Trappe*. Maar daar de beroemde abt DE RANCÉ hem te jong oordeelde, om de gestrengheden des regels te kunnen verduren; welligt ook, omdat hij eene kiem van onstandvastigheid in hem bespeurde, zoo weigerde hij hem het ordekleed, en zond hem 2 of 3 maanden daarna terug. Te *Parijs* teruggekomen, gaf hij zich op nieuw aan het tooneel over, waaraan hij een gedeelte van zijn leven toewijdde, ofschoon hij over het gevaar dezer uitspanning dacht even gelijk de goede casuïsten. Hij werkte eerst voor de Opera en het is welligt in dat vak, dat hij het beste geslaagd is. Hij is ten minste een beter dichter, in zijne lijrische werken, dan in zijne treurspelen. Zijne dichtkunde is beelden- en gevoelrijker, zij-

ne versificatie is zachter en welluidender, en zijn penseel krachtiger. Van alle werken, welke hij vervolgens in het licht heeft gegeven, is het beroemdste zijne *Vertaling* (in het Fransch) *van de Ilias van HOMERUS*, in 1714 in het licht gegeven, en welke thans door die van den Heer ROCHEFORT, overtroffen schijnt. De verhandeling, welke hij bij deze vertaling voegde, is met even zoo veelschranderdheid als sierlijkheid geschreven, en op eene meesterlijke wijze beredeneerd; maar HOMERUS is zeer klein in dezelve. Men veroordeelt in dezelve het ontwerp des dichtstuks, de menigvaldigheid zijner zoo ijdele en snapachtige goden en helden, de platheid zijner beschrijvingen, de langdradig- en eentonigheid zijner verhalen enz. Deze verhandeling deed die van Mevrouw DACIER: *Des causes etc. (Over de oorzaken van het smaakbederf)* ontstaan. Dit werk, door de verwaandheid, de vooringenomenheid en den haat in de pen gegeven, weemt op elke bladzijde van grove smaadwoorden en beledigingen. LA MOTTE antwoordde haar, door zijne *aanmerkingen op de critiek*, een werk vol geestig zout en rede, bevalligheid en wijsbegeerte. Het gevoelen van LA MOTTE dat *alle schrijfwijzen, tot dus verre dich-*

terlijk behandeld, en zelfs het treurspel, gelukkiglijk in onrijm konden behandeld worden, was de leus tot eenen nieuwen oorlog. Nadat deze dichter zijn geheele leven met het maken van verzen had doorgebracht, eindigde hij met dezelve openlijk te verachten. Hij noemde de rijkunst eene dwaasheid, eene geestige, wel is waar, maar die daarom niet minder dwaasheid was. Hij vergeleek de groote verzenmakers, met de vervaardigers van naamdichten, en met kwakzalvers, die giersten-korrels, door het oog van eene naald doen loopen, zonder andere verdienste te hebben, dan die der overwonnen moeilijkheid." Om het publiek met zijne denkbeelden gemeenzaam te maken; vervaardigde hij eenen *Œdipus* in proza, dien hij met zijnen berijmden *Œdipus* vergeleek; maar zijne pogingen dienden enkel om puntdichten te doen ontstaan. *La Motte* troostte zich over al die trekken van hekelzucht, als een wijsgeer, die den vrede en de vriendschap boven den ijdel damp des roems verkiest. Men kent geen enkel bekelachtig noch boosaardig werk, zelfs geen enkel puntdicht, dat uit zijne pen is gevloeid, ofschoon men er verscheiden tegen hem heeft vervaardigd. Degenen, die hem de beruchte

XII. DEEL.

couplèten telast leggen, schijnen er niet op te letten, dat eene dergelijke verfoeijelijkheid, geheel buiten zijn karakter lag. (Zie SAURIN-JOZEF-). Deze achtbare man overleed te *Parijs* in 1731, aan de gevolgen eener borstzinking. Zijne werken (*Œuvres*), zijn te *Parijs* in 1754, in 11 dl.ⁿ in 12.mo gezamenlijk uitgegeven. De voornaamste werken dezer verzameling zijn: 1.º Vier treurspelen, de *Machabeërs*, *Romulus*, *INÈS DE CASTRO*, en *ŒDIPUS*. — 2.º *Blijspelen*, onder welke men onderscheidt *le Magnifique (de kostbare)*, die zich altijd gehandhaafd heeft, en nog dikwerf ten tooneele wordt gevoerd. — 3.º *Zangspelen*, aan welke men slechts eene zekere eentonigheid verwijt, die mishaagt. Hij veroordeelde in het vervolg deze schrijfwijze, als den goeden zeden noodlottig; in zijne ode over de ontvlugting der wereld, noemt hij het tooneel eene *levendige school der hartsotgen*. — 4.º *Oden*, voor de eerste maal in 1707 gedrukt. Men vindt in dezelve minder vuur in den stijl, minder keuze in de uitdrukkingen, minder welluidendheid in de verzen, eindelijk minder genie, dan in die van *ROUSSEAU*, maar men vindt er welligt meer diepzinnigheid en denkbeelden in. Zijne vrolijke oden heb-

D d

ben dit voorregt niet, zoo als de titel zulks reeds genoegzaam te kennen geeft. — 5.° Twintig *herderszangen*; de meeste hadden in de bloemspelen den prijs behaald. Zijne herders zijne eigensins al te geestig, doch minder dan die van FONTNELLE, en zij waren daardoor des te beter. De genoegens en de onschuld van het landleven worden er met meer waarheid en met even zoo veel bevalligheid in afgeschilderd. — 6.° *Fabels*, in 4.º met schoone platen gedrukt, en in 12.º, 1719. Die verhevene ongedwongenheid, die de bevalligheid van die van LA FONTAINE uitmaakt, wordt er slechts zelden in aangetroffen. Men gevoelt, dat de laatste, volgens zijn eigen karakter schreef; LA MOTTE wil, even als hij, eenvoudig en natuurlijk zijn, en slaagt daarin bijna nooit. Zijne fabels zijn met bovennatuurlijke wezens bevolkt, *don Oordeel. Mevrouw Gedachtenis*, enz. De verdienste van LA MOTTE is, van met evenzoo veel geest als nauwkeurigheid, het zakelijke en de teekeningen zijner fabels geschetst te hebben. Hij had een gedeelte derzelve uitgevonden, en diegene gelukkig verbeterd, welke niet van zijne vinding waren. — 7.° Verscheiden prozaïsche *Verhandelingen*, over de *dichtkunde in het algemeen*,

en over de *ode in het bijzonder*, over den *herderszang*, over de *fabel*, over het *treurspel*; men erkent in alledien wijsgeer en den man van geest; ofschoon deze verhandelingen slechts de vermomde verdediging zijner verschillende werken zijn. — 8.° *Akademische verhandelingen*, en eene *lijkrede op LODEWIJK den grooten*. — 9.° *Ontwerp van bewijzen voor de godsdienst*, een uitmuntend geschrift. LA MOTTE was zeer in staat, om dit ontwerp te vervullen; hij had veel nagedacht over de godsdienst; ofschoon men hem in een vuilaardig puntdicht beschuldigde, van er niet aan te gelooven: men weet, dat de ongeloovigen steeds medepligtigen zoeken. — 10.° Een kleine roman, getiteld: *SALNELD en GERALDI, een Oostersch verhaal*, in onrijm. Het gevoel en de geest zijn het kenmerk dezer beuzeling. — 11.° *Psalmen, lofzangen, kantaten* enz., in versmaat. Er is geest in al deze werken, en veel meer dan men in dergelijke voortbrengselen gewoonlijk aantreft, en dan voor dezelve berekend is, en dit is gedeeltelijk de reden, waarom dezelve beneden de gewijde gezangen van RACINE, ROUSSEAU en LE FRANC DE POMPIGNAN gesteld worden. Al deze verschillende werken worden tegenwoordig weinig gelezen. * LA MOTTE;

zegt de schrijver van *het verval der letteren*, schreef zuiver en koel: zijn stijl is zonder kleur, zijne dichtkunde onbezield; men vindt in dezelve meer wijsbegeerte dan dichtvuur, en de wijsbegeerte is het langzamevergif der verbeeldingskracht." Zie zijne geschiedkundige lofrede in de *Mémoires pour servir à l'histoire de M. DE FONTENELLE*, door TRUBLET, Amsterdam, 1761, in 12.mo; doch men moet zich herinneren, dat zulks eene lofrede is.

† Houdon (N.), een bekwaam beeldhouwer te Versailles, in 1746 geboren, wijdde zich reeds in zijne vroegste jeugd aan de teekende toe, waarin hij zeer snelle vorderingen maakte. Naauwelijks 18 jaren oud zijnde, behaalde hij den eersten prijs der beeldhouwkunde, en begaf zich naar Italië, alwaar zijne begaafdheid, door de beoefening der schoone voorbeelden, weldra eenen hoogen graad van rijpheid bereikte. Hij bragt te Rome werken voort, die zijnen jeugdigen roem vermeerderden, namelijk eenen H. JOANNES van Lateranen, die de kerk van dien naam versierde, en eenen H. BRUNO. In Frankrijk teruggekeerd, werd hij weldra in den eersten rang der kunstenaars geplaatst, welke dat

land heeft voortgebragt. Onder zijne talrijke werken, willen wij enkel aanhalen, zijn standbeeld van VOLTAIRRE, hetwelk men in den zui-
len-gang van het *théâtre-Français* ziet, en zijne borstbeelden van vrouwen, waarvan het natuurlijke betooverend is. Eenige jaren vóór de Fransche omwenteling, werd hij door het bestuur der Vereenigde Staten gekozen, om degelaatstrekken van WASHINGTON te vereeuwigen en het was FRANKLIN zelf, die hem naar Philadelphia geleidde. Houdon was te gelijkertijd een kundig en een regtschapen man, en was bemind bij al degene, die in eenige betrekking met hem stonden. Zijne verstandelijke vermogens waren sedert eenige jaren verzwakt, toen hij in 1828 overleed. Hij was lid van het Fransche instituut, ridder van het legioen van eer, en hoogleeraar aan de koninklijke school der schoone kunsten.

HOUDRY (VINCENTIUS), een jesuit, te Tours, den 22 Januarij 1631 geboren, en te Parijs in 1729 overleden, bezat een uitmuntend lichaamsgestel. Ofschoon hij zijn geheele leven met lezen en schrijven had doorgebragt, behoefde hij zich, zelfs niet in den hoogsten ouderdom van eenen bril te bedienen. Hij bezat vele begaafdheid voor den

kansel, voor het schrijven van werken en voor de dichtkunde. Zijne meeste bekende werken zijn: 1.° *Bibliothèque der predikers*, Lyon, 1733, 22 dl.ⁿ in 4.to; de *zedeleer* 8 dl.ⁿ en de *bijlage* 2, de *lofreden*, 4, en de *bijlage*, 1, de *geheimen*, 3 dl.ⁿ, en de *bijlage* 1, de *kerkplegtigheden*, 1, de *christelijke welsprekendheid*, 1 dl. uitmakende. Er komt veel goeds in deze uitgebreide compilatie voor, maar wellicht even zoo veel kwaads. De schrijver haalt in dezelve de oude en nieuwere predikanten aan, maar hij heeft niet altijd van de beste gebruik gemaakt. Hij schrijft dikwijls smakelooze gebedenboeken af. (Zie MONTARGON). — 2.° *Ars typographica*, *carmen*, en andere gedichten. — 3.° *Traité etc.* (*Verhandeling over de wijze, om goede predikanten na te volgen*), in 12.mo — 5.° *Leerreden*, in 20 dl.ⁿ, in eenen zenuwloozen en kwijnenden stijl geschreven.

HOULIÈRES (ANTOINETTE DU LIGIER DE LAGARDE, weduwe van WILLEM DE LAFON, Heer DES), werd te Parijs in 1638 geboren. De natuur had in haar de begaafdheden des gelaats vereenigd. Deze dame werd in de maand Februarij 1657, te Brussel in hechtenis genomen, en als eene staatsmisdadige naar het kasteel van Vilvoorden

gevoerd. Zij had alles te vreezen toen DES HOULIÈRES, haar echtgenoot, onder een valsch voorwendsel in hare gevangenis wist te komen, haar bevrijdde, en met haar den weg naar Frankrijk insloeg. Mevrouw DES HOULIÈRES vormde zich te Parijs een klein hof, maar het was niet dat des goeden smaaks. Zij beschermde PRADON tegen RACINE. Toen de *Phèdre* van dezen laatsten in het licht verscheen, vervaardigde zij, na de eerste voorstelling van dat stuk te hebben bijgewoond, dit zoo bekende klinkdicht:

Dans un fauteuil doré, PHÈDRE
tremblante et blême
Dit des vers où d'abord per-
sonne n'entend rien, etc.

Men kent de wraak, welke RACINE en BOILEAU over dit klinkdicht namen. Mevrouw DES HOULIÈRES overleed den 17. Februarij 1694. Hare *Gedichten (Poésies)*, zijn in 1724, gezamenlijk in 2 dl.ⁿ in 8.vo uitgegeven, en herdrukt in 1747 in 2 kleine deelen in 12.mo Men vindt in deze Verzameling: 1.° *Idylles (Herdersdichten)* de beste, welke er in de Fransche taal bestaan. Dezelve bieden landelijke beelden, eene zachte en ongedwongene dichtkunde, den toon der natuur, geestige scherts, eene in het algemeen wijze en nuttige en, door een, ter vernedering van den men-

schelijken geest, zeer geschikt *contrast*, soms *epikurische* zedeleer aan. De schrijfster is niet vrij te pleiten van het verwijt van letterdieverij: het *Herders-dicht der schapen*, bijv. is, om zoo te spreken woorde-lijk van eenen ouden dichter afgeschreven; Mevrouw DES HOULIÈRES heeft slechts eenige verouderde woorden en spreekwijzen behoeven te veranderen. Deze verzeke- ring door alle geschiedkun- dige woordenboeken herhaald, is niet geheel waar; de pre- sident BOUÏER, de abt D'AR- TIGNY en GOUJET regtvaardigen haar van het verwijt van letterdieverij (Zie COUËL.) — 2.° *Eglogues* (*Herders- zangen*), veel minder dan hare *Idyllen*. — 3.° *Oden*, nog zwakker dan de *Her- derszangen*. — 4.° GENSERIC, een treurspel, dat door het plan, den slependen, flauwen en onnaauwkeurigen stijl zondigt. — 5.° *Punt- dichten*, *Liederen*, *Madri- galen*. Men zou al de Ge- dichten van Mevrouw DES HOULIÈRES tot vijftig blad- zijden kunnen bepalen, en nog zou men niet zeer keu- rig moeten zijn. » De vrou- wen, zegt een kunstregter, dragen haar natuurlijk ge- snap, hare overrijde onuit- puttelijke overtolligheid van woorden, in alles wat zij willen zeggen met aanmati- ging; en wanneer zij niet

de zucht behebt zijn, om voor schoonen geest te spe- len, zouden zij zware boek- deelen over beuzelingen schrijven, of wel over erns- tige onderwerpen, die in eene opeenstapeling van woor- den, beuzelingen zouden worden." (Zie LA FAYETTE, GEOFFRIN, GRAFFIGNY, SU- ZE, TENCIN.) — Hare doch- ter ANTOINETTE-THERESIA DES HOULIÈRES, in 1718, in den ouderdom van 55 jaren overleden, heeft ook eenige Gedichten vervaardigd, die men in de *Geschiedkundige Memoriën* over beider leven kan vinden.

HOULLIER, HOLLIER of HOLLERIUS (JACOBUS), een geneesheer van *Parijs*, te *Etampes* geboren, is de schrijver van verscheidene werken, door BOERHAVE grootelijks op prijs gesteld. Hij was het die den beroem- den LODEWIJK DURET vorm- de, en overleed in 1562.

HOUSSAYE. — Zie AMÉLOT.

HOUSTA (BOUDEWIJN DE), een Augustijner monnik, te *Tubise*, een vlek, in de Bel- gische provincie *Zuid-Bra- band*, geboren, heeft zich in zijne orde door zijne kun- de en zijne deugden onder- scheiden; hij bekleedde de eerste waardigheden bij de- zelfve, en overleed te *En- ghiën*, in 1760. Men heeft

van hem een werk, getiteld: *Malvaise foi etc. (Kwade trouw van den Heer FLEURY, bewezen door verscheiden aanhalingen der Kerkvaders, der Kerkvergaderingen en andere kerkelijke Schrijvers, waarbij hij uitgelaten, verminkt, of ontrouw in zijne geschiedenis vertaald heeft)*, Mechelen, 1733, in 8.vo Dit werk, niet zeer aangenaam, wat den vorm en de schrijfwijze betreft, bevat een aantal critische aanmerkingen; er komen er verscheiden nuttelooze en onnaauwkeurige in voor, maar men vindt er ook, die zeer bondig en wel bewezen zijn, en tegen welke de verdediger van FLEURY (de heer OSMONT DU SELIER, een Kapucijner, eertijds pater TRANQUILLE DE BAYEUX genaamd) niets heeft weten in te brengen. Indien pater DE HOUSTA; somtijds eenige gemelijkheid aan den dag legt, indien hij *kwade trouw* waant te ontdekken in aanhalingen, waarin slechts onoplettendheid of achteloosheid is te vinden, moet men van den anderen kant bekennen, dat de beroemde geschiedschrijver, tot gegronde verwijtingen aanleiding heeft gegeven; dat zijne critiek somtijds scherp en bitter is geweest, en dat hij eenen strengen blik heeft geslagen, op dingen, die zich natuurlijk onder een gunstig oogpunt voordeden. Het is daar-

enboven niet dan al te waar, dat nieuwere *compilators*, die noch zijne kunde, noch zijn oordeel, noch zijnen ijver voor de regtzinnigheid bezaten, zijn werk en zijnen naam hebben gebruikt, om de verwarring in het kerkelijke en burgerlijke regtte brengen, en den dierbaren vrede te storen, die Kerk en Staat vereenigde. — Zie HONORÉ DE SAINTE-MARIE.

HOUTEVILLE (CLAUDIUS FRANCISCUS), te *Parijs*, in 1688 geboren, lid der akademie, bleef omtrent 18 jaren in de Congregatie van het *Oratorium*, en was vervolgens secretaris van den Kardinaal DUBOIS, die hem beminde en hoogachtte. De Fransche akademie gaf hem in 1742, den post van haren blijvenden secretaris; maar hij had er niet lang genot van, daar hij reeds in hetzelfde jaar, in den ouderdom van omtrent 54 jaren overleed. Hij was abt van *Saint-Vincent du Bourg-sur-Mer*. Zijn meest bekend werk voert dezen titel: *La vérité etc. (De waarheid der Christelijke Godsdienst door de daadzaken bewezen, voorgesegaan door eene geschied- en oordeelkundige verhandeling over de voornaamste schrijvers, die sedert den oorsprong des Christendoms voor of tegen hetzelfde hebben geschreven)*, in 4.vo,

1722; en herdrukt in 3 dl.ⁿ in 4.to, en in 4 dl.ⁿ, in 12.mo, 1741. De eerste uitgave was veel minder dan de volgende; men zag in dit werk alom den geestigen schrijver, maar minder den wijsgeer, den godgeleerde en den man van smaak. Daar de abt HOUTEVILLE in een afgesleten onderwerp nieuw wilde schijnen, had hij zich van het klatergoud, der belagchelijk-gemaakte dames van *Parÿs*, van de nieuwe uitdrukkingen, van de slotvallen der puntdichten der eeuw bediend. Bij den eersten opslag, dacht men, dat zijn werk geschikter was, om ongeloofigen te maken, dan om dezelve te bekeeren. Er verschenen verscheiden bevelingen van dit werk in het licht, de beste is die welke ten titel voert: *Lettres etc. (Brieven van den abt DE aan den abt HOUTEVILLE), Parÿs, 1722*, in 12.mo Deze Brieven, ten getale van achttien, zijn wat den hoofdinhoud betreft van den pater CLAUDIUS RENATUS HONGNANT, een' Jesuit, in 1745 overleden; maar dezelve zijn in den stijl verbeterd door den abt DES FONTAINES, die in twee brieven, welke aan het einde derzelve verzameling zijn, de critiek des stijls bijgevoegd heeft.

de grondlegger van den Hollandschen handel met *Oost-Indië*, omtrent het midden der 16.^e eeuw te *Gouda* geboren, moest zich ter verrigting van zaken eenigen tijd te *Lissabon* ophouden, won uit nieuwsgierigheid berigten in, omtrent den handel met *Indië*, die toenmaals *Portugal* uitsluitend verrijkte, en over den weg derwaarts. Hij bespeurde weldra, welke voordeelen, aan zijne landgenooten uit deze scheepvaart zouden kunnen toevloeyen; daar echter den vreemdelingen alle navorshingen ten strengste verboden waren, zoo verwekte HOUTMAN verdenking, werd in hechtenis genomen, en tot eene groote geldboete veroordeeld. Wyl hij dezelve niet kon betalen, zoo wendde hij zich aan Amsterdamse kooplieden, hun befovende van hen met alles hekend te zullen maken, wat den handel naar *Indië* betrof, wanneer zij hem wifden bevrijden. Zij kochten hem los, en hij hield, toeh hij in 1594, in zijn vaderland terugkwam, zijne belofte. De kooplieden vormden een genootschap, onder den naam van *Maatschappij der ver afgelegene lunden*, rustten schepen uit, waarvan zij aan HOUTMAN het opperbevel opdroegen. Op den 2 April 1595 liep de flotille van *Texel* in zee, en landde den 23

† HOUTMAN (CORNELIS),

Junij 1596 voor *Bantam* op *Java*. Zij werden met vreugde opgenomen, doch de Portugezen wisten hen weldra met de inboorlingen in verdeeldheid te brengen. Zij ondernamen nog meer proeven op de Oost-Indische eilanden, doch zagen zich eindelijk genoodzaakt terug te keeren, nadat de manschappen tot op minder dan een derde gesmolten waren. Op den 14 Augustus 1597 liepen zij te *Amsterdam* weder binnen. Niettegenstaande deze eerste togt weinig voordeel had aangebragt, besloot men toch dadelijk tot de uitrusting van eenen tweeden. Naar het voorbeeld van *Amsterdam*, vormden zich dergelijke maatschappijen in de zeesteden der *Vereenigde provinciën*; eindelijk vereenigde zich alle in eene *Oost-Indische maatschappij*, welke aan den Portugezen den Oost-Indischen handel ontweldigde, hen uit *Oost-Indië* verdreef, en tot op het einde van de 18.^e eeuw, zich uitsluitend in den handel derwaarts handhaafde. HOUTMAN ging, als bevelhebber der tweede onderneming in 1598 weder naar *Oost-Indië*, en was ditmaal gelukkiger. Nadat hij *Madagaskar*, de *Moldavische eilanden* en *Cochinchina* bezocht had, landde hij op *Sumatra*, alwaar hij, in het begin door den koning vriendelijk ontvangen, doch kort daarop bij

een feest gevangen genomen werd. De schepen, welke reeds geladen waren, keerden terug, en men waande HOUTMAN, als omgebragt. Doch op den 31 December 1600, kwam hij met drie matrozen aan boord van een voor *Achem* liggend Hollandsch schip, verklaarde echter, dat hij zich aan de gevangenschap niet wilde onttrekken, wjl hij hoopte, de vrijheid te zullen bekomen, en met den koning een voor zijne landgenooten voordeelig verdrag te sluiten. De koning toonde werkelijk goede gezindheden, leende echter het oor aan de inblazingen der Portugezen en zond HOUTMAN, naar het binnenland, alwaar hij later overleed. Van deze eerste Reizen der Hollanders, verschenen uitlokkende *Beschrijvingen* in het licht, *Amsterdam*, 1702 — 1706, 5 dl.ⁿ, in 12.mo, met pl. — FREDERIK HOUTMAN, broeder van den voorgaande, volgde dezelfde loopbaan als hij, en deelde in de gevaren, waaraan hij in *Indië* was blootgesteld. In 1607 werd FREDERIK tot gouverneur van *Amboina* benoemd. Men heeft van hem *Sterre- en aardrijkskundige waarnemingen*, en een *Maleisch Woordenboek*, *Amsterdam*, 1603, in 4.to

HOVEN (PETRUS VAN), den 25 Augustus 1726, te *Rethi*,

een dorp in de Belgische provincie *Antwerpen* geboren, onderscheidde zich reeds vroegtijdig door zijne gelukkige hoedanigheden, zijne vlijt en zijne talenten. Te *Leuven* in de orde van den heiligen FRANCISCUS getreden, werd hij in 1759 tot lector der H. Schrift verkozen, en werd weldra de mededinger van den geleerden SMIT, en zijnen opvolger in de overzetting der *Vulgata*, in de Vlaamsche taal; hij bragt die van het *Pentateucum* ten einde. Zijn arbeid, in de nagelatene werken van den eerste publiek gemaakt, verwierf hem de erkentenis van alle geleerden. Zeer verschillend van de ongelukkige schriftverklaarders, welke tegenwoordig de kerk in *Duitschland* bedroeven, had hij altijd de waardigheid en heiligheid des boeks voor oogen, volgens hetwelk hij werkte, en waagde nooit, om er van af te wijken, door taalkundige haarkloverijen, eenen geleerde en vooral een Catholijk leeraar onwaardig. Hij overleed te *Antwerpen*, den 21 September 1790, als lector in de godgeleerdheid, en prefekt van het *museum der gewijde philologie*. Deze religieus vereenigde, met een nuttig werkzaam leven, de bestendige uitoefening aller pligten van zijnen staat, en aller christelijke deugden.

* HOWARD (JOHN.), een Engelsche menschevriend, in 1756 te *Hackney* geboren. Nadat een fregat op hetwelke hij zich had ingescheept, om zich naar *Portugal* te begeven, door een Fransch schip geqaapt was, werd HOWARD in de gevangenis geworpen, en het was alstoen, zegt men, dat hij zoo zeer met medelijden voor de gevangenen bezielde werd. Hij reisde door geheel *Europa*, met het enkele doel, om de ziekenhuizen en gevangeniszen te bezoeken, ten einde aan de vorsten de middelen voor te stellen, om die plaatsen te verbeteren. Zijne goedheid bepaalde zich niet tot zijne natuurgenooten, een ongeluk, aan het geringste dier overkomen, tróf hem gevoeliglijk; hij had voor zijne oude of verminkte paarden, eenen uitgestreken grond bestemd, alwaar zij genoegzaam voedsel en beveiliging vonden; ook was dit gevoel van medelijden bij hem in uitzinnigheid ontwaard. Hij ontvlugtte alle gezelschappen, voedde zich enkel met de geringste spijzen; bij voorkeur droeg hij vochtige kleederen en linnen, en alvorens zich te bed te begeven, bleef hij gedurende een half uur in een grof lijnwaad gehuld, hetwelk hij in het koudste water doopte, dat hij kon vinden. Welke ook zijne zonderlingheden

wezen mogen, kan men niet te veel van het nut der werken van HOWARD gewagen, die eene zoo wezenlijke verbetering, in het bestuur der gevangenissen heeft te weeg gebracht. Hij heeft een aantal werken nagelaten, in welke hij zich altijd de verligting der lijdende menschheid voorstelt. Wij willen er de volgende van aanhalen: 1.° *Staat der gevangenissen in Engeland, en in het landschap Wallis, met voorloopige aanmerkingen, en een tafereel van eenige vreemde gevangenissen*, 1777, in 4. to — 2.° *Bijlage, tot het voorgaande werk, met het verhaal der reizen des schrijvers in Italië*, 1780, vermeerderd in de uitgave van 1784. — 3.° *Geschiedenis der voornaamste pesthuizen van Europa enz.* Men heeft er de verhandeling van MEAD over de pest, bijgevoegd. — 4.° *Nieuw lijfstraffelijk wetboek van den groot-hertog van Toskane (LEOPOLD II.)*, 1789. HOWARD is den 20 Januarij 1790, aan de gevolgen eener kwaadaardige koorts, die hij bij het bezoeken der zieken had opgedaan, overleden. Hij had eene norsche inborst, maar zijn hart was gevoelig en edelmoedig. Hij stond in vriendschapsbetrekking met den beroemden BURKE, en met JOHN. AIKIN. De eerste heeft zijne lofreden uitgesproken, en de tweede heeft

eén tafereel in het licht gegeven van de inborst en openbare diensten van J. HOWARD, 1791, in 8. vo In het dichtstuk *la Pitié (het Medelijden)*, heeft DELILLE de menschlievendheid van HOWARD bezongen.

HOWEL (JACOBUS), een werkzame Engelsehe schrijver, in 1666, in den ouderdom van 72 jaren overleden, was gezantschaps-secretaris, en secretaris van den raad gedurende de burgeroorlogen. Zijne buitensporige uitgaven deden hem in eene gevangenis opsluiten, waarin hij verplicht was te werken, om te leven. Zijne werken, in het Engelsch, zijn: 1.° *Geschiedenis van LODEWIJK XIII.* — 2.° *Het Dodona-Woud.* — 3.° *Over den voorrang der koningen van Frankrijk, Spanje en Engeland, Londen*, 1664, in 8. vo — 4.° *Gedichten*, 1663, in 8. vo enz. Na een ijverig koningsgezinde te zijn geweest, omhelsde hij de partij van CROMWEL, en werd echter na de herstelling van den koning op den troon, hoogstdezeszelfs geschiedschrijver. Men gevoelt genoegzaam, welke geloofwaardigheid men van eenen schrijver van dezen stempel moet verwachten.

HOYNCK. — Zie PAPEN-DRECHT.

HOYUS (ANDREAS), koninklijk hoogleeraar in het Grieksch te *Douai*, te *Brugge* geboren, verwierf eenen grooten roem door zijne *Latijnsche gedichten*, 1587, in 8vo, en door zijnen *EZECHIEL paraphrasi poetica illustratus*, 1598, in 4to. Nog heeft men van hem: *De pronuntiatione græca*, 1620, in 8vo, en andere werken. Hij overleed in het begin der zeventiende eeuw, oud ruim 80 jaren.

HOZIER (STEPHANUS D'), een provençaalsch edelman, kapitein der stad *Salon*, in 1547 geboren, is de schrijver van verscheiden dichtstukken, zoo in het fransch als provençaalsch gedrukt. Hij werkte veel volgens oude handvesten, en heeft *kronyken* geschreven, die vrij wel zijn, voor den tijd, waarin hij leefde. Hij overleed te *Aix* in 1611. — Zijn zoon, **PETRUS D'HOZIER**, te *Marseille* in 1592 geboren, en te *Parijs* in 1660 overleden, is de schrijver eener *Geschiedenis van Bretagne*, in fol., en van verscheiden *Geslachtregisters*. — **KAREL RENATUS D'HOZIER**, zoon van den voorgaande, te *Parijs* in 1732 overleden, heeft in het licht gegeven: *Lijst der adellijken van Champagne*, *Chalons*, 1673, en andere schriften over den Franschen adel.

HUARTE (JOANNES), te *Saint-Jean-Pied-de-Port*, in *Fransch-Navarre* geboren, verwierf in de zestiende eeuw veel roem, door een Spaansch werk, getiteld: *Examen de ingenios para las ciencias*. Dit werk is in het Italiaansch, Latijn en Fransch vertaald. De uitgave van *Keulen*, 1610, in 12mo, wordt op prijs gesteld.

HUBENS (JACOBUS JOZEF DE), deken van de beroemde stiftkerk van den *H. MARTINUS te Luik*, in die stad den 25 Mei 1780, in den ouderdom van 68 jaren overleden, heeft zich in bijna alle Catholijke gewesten bekend gemaakt, door zijnen ijver ter aanbidding van het allerheiligste Sacrament des altaars. Om niet alleen door geheel *Europa*, maar zelfs tot in de *beide Indiën*, de *Broederschap der gedurige aanbidding* te verspreiden, ontzag hij noch vermoeijenssen, noch kosten, noch verzoeken, noch geen enkel der middelen, welke eene werkdadige godsvrucht, kan uitdenken en aanwenden. Men heeft hem de uitgave van een aantal stichtelijke werken te danken. Hij was een man, die zich door de eenvoudigheid en de onschuld zijner zeden, de zachtheid en gerustheid zijner inborst bijzonder aanbeval. Men heeft als eene zonderlinge omstan-

digheid opgemerkt, dat hij denzelfden dag is overleden, waarop het groote voorwerp van zijnen ijver, in de geheele uitgestrektheid der Catholijke Kerk de eer der roemrijkste zegepraal behaalde; eenen dag, waarop hij altijd had gewenscht te sterven, en waar hij het zoo ver had gebracht, dat van zich overtuigd te houden, dat hij er werkelijk op zousterven. Een beroemde godgeleerde heeft over hem eeneschoone redevoering gehouden, op deze woorden van een zeer bekend werk: *O vere ardens fides eorum! Probabile existens argumentum Sacrae praesentiae tuae.* De imit. CHRISTI. Lib. IV, Cap. 14.

HUBER (SAMUEL), was oorspronkelijk uit Berne, en in 1592, hoogleeraar in de godgeleerdheid te Wittenberg. LUTHER had geleerd, dat God de menschen zoo wel tot het kwaad als tot het goede trok. God alleen beschikte dus den mensch tot de zaligheid of tot de verdoemenis vóór; en terwijl hij in een klein getal getrouwen de regtvaardigheid voortbragt, bestemde hij de overigen tot de misdaad en onboetvaardigheid. HUBER kon zich naar deze grondbeginselen niet voegen; hij vond dezelve strijdig met het denkbeeld der goddelijke regtvaardigheid, goedheid en barmhartigheid. Hij onder-

wees, dat God het geluk van alle menschen wilde, dat JESUS CHRISTUS hen alle herkocht had, en dat er geen enkele was, voor wien JESUS CHRISTUS niet voldaan had, zoodat de menschen enkel door hunnen eigen wil en door het misbruik, hetwelk zij van hunne vrijheid maakten veroordeeld werden. Deze redelijke leer deed HUBER uit zijne universiteit verdrijven. Men heeft van hem de *verklaring*, van de hoofddeelen 9, 10 en 11 van den *brief aan de Romeinen* in 8. vo

HUBER (ULRICH), te Dokkum, in 1636 geboren, werd, naauwelijks 21 jaren oud zijnde, tot hoogleeraar in de welsprekendheid en geschiedenis, en in 1663, in de regtsgeleerdheid aan de hoogleerschool van Franeker benoemd, en van daar vruchteloos verscheiden malen naar Leijden beroepen. In 1679 werd hij raadsheer in het hof van Vriesland; doch keerde na die waardigheid drie jaren bekleed te hebben, weder naar de akademie terug. Hij overleed te Franeker in 1694, na groote geschillen met den beroemden PERIZONIUS te hebben gehad. Er bestaat van hem: 1.° *De jure civitatis.* — 2.° *Jurisprudentia frisia.* — 3.° *Specimen philosophiae civilis.* — 4.° *Prælectiones juris civilis*, waar-

van men eene schoone uitgave heeft in het licht gegeven, *Leuven*, 1766, 3 dl.ⁿ in 4.to, metaanteekeningen, waarin de dweepzucht des schrijvers, met even zoo vele gematigdheid als rede verbeterd wordt. Deze aantekeningen zijn van den Heer LE PLAT, die later van de denkbeelden van HUBER over de Catholijke Kerk en hare Opperpriesters, minder verwijderd heeft geschreven.

HUBER (MARIA), te *Geneve* geboren, en te *Lyon* den 13 Junij 1753, in den ouderdom van omtrent 59 jaren overleden, is bekend door verscheiden werken, die eenigen opgang hebben gemaakt, onder anderen door *Lettres etc. (Brieven over de wezenlijke godsdienst voor den mensch)*, 1739 en 1754, 6 dl.ⁿ in 12.mo Dit werk heeft billijke hekelingen ondervonden. De schrijfster bepaalt zich tot de bloote godisterij. Mejufvrouw HUBER was proestantsch. Zij bezat geest genoeg, om het ongerijmde der grondbeginselen harer sekte te gevoelen en waande zich uit de verlegenheid te redden, door vrijwilliglijk zich in de dwalingen te werpen, waartoe dezelve geleiden. [MARIA HUBER gaf ook in het licht: *Systèmes etc. (Stelsels der oude en nieuwe godgeleerden, overeengebragt door de ontwikkeling der verschillende ge-*

voelens, over den staat der van de lichamen afgescheiden zielen), 2e uitgave, 1739, in 12.mo Zij randde in dit werk het leerstelsel der eeuwige straffen aan, hetwelk haar billijke en talrijke hekelingen van de Catholijken en protestanten op den hals haalde.]

HUBERT (MATHEUS), een priester van het *oratorium*; te *Châtillon in Maine* geboren, en te *Parijs*, in 1717, in den ouderdom van 77 jaren overleden, bekleedde de vermaardste leerstoelen der provincien, der hoofdstad en des hofs, en behaalde daarbij den grootsten roem. Pater BOURDALOUE hoorde hem wanneer hij kon; en de jesuit stelde den oratorist, in den rang der eerste redenaars van zijnen tijd. Pater HUBERT verdiende daarenboven zijne achting door zijne teedere godsvrucht, en vooral door zijne diepe nederigheid. Hij zeide dat, » MASSILLON, zijn orde-broeder, voor de meesters, en hij voor de bedienden behoorde te prediken." Nadat een aanzienlijk persoon hem in een groot gezelschap herinnerd had, dat zij gezamenlijk gestudeerd hadden, antwoordde hem HUBERT: » Ik heb het in het geheel niet vergeten, gij hadt toenmaals de goedheid, mij boeken te verschaffen, en uwe kleederen te geven." Zijne *Leerreden (Sermons)*,

te *Parijs*, in 1725, in 6 dl. in 12.mo in het licht gegeven, hebben de lieden van smaak en de godvruchtige personen voldaan. » Zijne redeneerwijze (zegt pater DE MONTEUIL uitgever dezer verzameling) had die dorheid niet, welke somtijds de zalving der redevoering doet verloren gaan; en zijne wijze van zich uit te drukken, had niets van die al te geemaakte rangschikking der woorden, die dezelve door al te sterke beschaving verzwakt.

HUBERTUS (*Heilige*), bisschop van *Maastricht*, volgens pater ROBERTI, en pater FISEN, in 697 op den H. LAMBERTUS; doch volgens de Antwerpsche *agiographen* in 709. Hij vervoerde het ligchaam van zijn H. voorganger van *Maastricht* naar *Luik*, en plaatste hetzelve in de kerk, die hij op dezelfde plaats had doen bouwen, waar hij den marteldood had ondergaan: hij verplaatste tegelijkertijd den Bisschoppelijken stoel derwaarts. In het *Ardenner-woud* bekeerde hij tevens een aantal ongelovigen, waardoor hij tevens den bijnaam van *Apostel* van dat land verwierf. Hij overleed te *Tervueren* in *Zuid-Brabant*, den 20 Maart 727. Zijn lijk werd naar *Luik* vervoerd, en in de stiftkerk van den H. PETRUS te rust

gesteld. Met de vergunning van den Bisschop WALCANDUS en van keizer LODEWIK den *Vrome*, verplaatste men hetzelve, in 817, in de Abdij van *Andain* in de *Ardennes*, welke tegenwoordig zijnen naam draagt. Het is naar dat klooster, dat men diegene geleidt, welke door dolle honden gebeten zijn. Men doet hun eene insnijding in het voorhoofd, waartoe men een vezeltje der *Stoll* van dezen heiligen Prelaat plaatst. Pater LE BRUN heeft trachten te bewijzen, dat eenige gebruiken daarbij in acht genomen, bijgeloovig waren, maar pater ROBERTI, een Jesuit, heeft de verdediging derzelve op zich genomen. De Vaders MARTENNE en DURAND hebben dezelve in hunne *Letterkundige reis*, 3 dl. bladz. 146, ook geregtvaardigd. Voor het overige zijn verscheiden gewoonten of gebruiken, welke nutteloos of verdacht konden toeschijnen, in de laatste reglementen, in 1773, aan de bedevaartsgangers naar *Suint-Hubert* gegeven, geschrapt (Zie ROBERTI.) De stad *Luik* beschouwt den heiligen HUBERTUS als haren Stichter en eersten Bisschop. Er bestaat eene militaire orde der *Ridders van den heiligen HUBERTUS*, door GERARDUS V., hertog van *Kleef* en *Gelder* ingesteld, ter gedachtenis der overwinning, welke die vorst, in

1444, op den feestdag van den H. HUBERTUS (3 Novb.) op het huis van EGMOND behaalde, dat hem zijne staten betwistte. De ridders droegen in den beginne een gouden halsband, met de zinnebeelden van den heiligen HUBERTUS versierd, en waaraan een gedenkpenning gehecht was, met het afbeeldsel van den Heilige; maar daar een gedeelte der staten, welke eertijds den hertog van Kleef bezaten, tot den Paltskeurvorst van den Rijn is overgegaan, zoo dragen de ridders sedert dien tijd eenen gouden halsband met een kruis en het beeld van den heiligen HUBERTUS.

HUBNER (JOANNES), Hoogleeraar der aardrijkskunde te Leipzig, en rector der Joannes-school van Hamburg, overleed in die stad den 21 April 1731, in den ouderdom van 63 jaren. Men heeft van hem eene *Volledige aardrijkskunde*, na zijnen dood door zijnen zoon, te Hamburg, in 1745, in 3 dl.ⁿ uitgegeven. De gang des schrijvers, is duidelijk en gemakkelijk. Het werk is vrij naauwkeurig in het gedeelte hetwelk *Duitschland* betreft (doch ook dat is nog niet algemeen), maar het is zulks veel minder met betrekking tot de overige landen: een gebrek, dat hem gemeen is, met al de schrijvers, die over die gewesten

spreken, welke zij niet kennen. Men moet hetzelfde vonnis strijken over zijn *Aardrijkskundig Woordenboek*, in 8. vo, waarvan er verscheiden uitgaven bestaan; de laatste is van Leipzig, 1781, zeer zwaar in 8. vo, van 3045 bladz.ⁿ, met platen. [De menigte der uitgaven, welke sommige schriften van HUBNER beleefden, moet veel eer tot de gevolgtrekking leiden van de behoefte des tijds aan dezelve, dan dat men dezelve daarom al te zeer op prijs zoude stellen. Zoo bijv., verkregen zijne *Kurzen Fragen aus der alten und neuen Geographie*, nog bij zijn leven (sedert 1693) 36 uitgaven, en werden in de meeste nieuwere talen vertolkt, daar dezelve thans, nu er in dien geest veel betere stukjes bestaan, bij de beoefenaars der aardrijkskunde te naauwernood nog bij naam bekend zijn.]

HUBY (VINCENTIUS), te Hennebou, in Bretagne, in 1608 geboren, werd Jesuit in 1625, en overleed den 22 Mei 1693 te Vannes, alwaar men hem een marmeren praalgraaf heeft opgericht. Zijn onvermoeide ijver voor al de bedieningen des priesterschaps, en zijne teedere godsvrucht, hebben hem dierbaar gemaakt bij al degenen, die met denzelfden geest bezielde zijn. Hij deelde den

zelve mede, niet alleen door zijne redevoeringen, en zijn voorbeeld, maar ook door boekjes, welke hij schreef en uitdeelde. Men stelt voornamelijk op prijs, zijne *Considerations etc.* (*Bespiegelingen; geschikt, om de goddelijke liefde in onze herten te doen ontstaan en te onderhouden*) en zijne *Afzondering*. Men heeft zijne *Œuvres* (*Werken*), te *Parijs*, in 1755 in het licht gegeven. Hij had in het diacees van *Vannes*, de gedurige aanbidding van het H. Sacrament ingevoerd, en verscheiden afzonderingshuizen gesticht. Zijn leven, door PETRUS PHONAMIE beschreven, komt voor in de verzameling der levensbeschrijvingen, van kloosterstichters, *Nantes*, 1698, in 12. mo

† HUCHTENBURG (JOANNES), een beroemd schilder van veldslagen, te *Haarlem* geboren. Zoodra hij het penseel wist te behandelen, begaf hij zich naar *Parijs*, om van de lessen van den beroemden VAN DER MEULEN gebruik te maken; onder welken meester hij verbaazende vorderingen maakte; doch daar zijne gezondheid voor de lucht dier groete stad niet bestand was, keerde hij naar zijn vaderland terug, alwaar hij in 1708, met prins EUGENIUS van *Savoije* eene overeenkomst sloot, om de veldslagen te

schilderen, welke die groote veldheer geleverd had, en in het vervolg nog zou leveren. Op tien schilderijen stelde hij tien veldslagen voor, den eersten, dien van *Zenta*; tegen de Turken, in 1697; den tweeden, dien van *Chiari* in *Italië*; tegen de beide kroonen, in 1701; den derden, dien van *Luzara* in 1702, den vierden, dien van *Hochstedt*, tegen de Franschen en Beijeren, in 1704, den vijfden, dien van *Cassano*, tegen den hertog van *Vendôme*, in 1705; den zesden, dien van *Turin*, in 1706, den zevenden, dien van *Oudenaarden*, in 1708, den achtsten, dien van *Malplaquet*, in 1709, den negenden, dien van *Peterwaradin* in *Hongarië*, tegen de Turken, in 1716, en den tienden, dien van *Belgrad*, in 1717.

HUDE (JOANNES), burgermeester van *Amsterdam*, een groote staatkundige, en een geleerde wiskunstenaar, te *Amsterdam* in 1704, in den ouderdom van 64 jaren overleden, is de schrijver van eenige geachte *Stukjes*. FRANCISCUS SCHOTEN heeft dezelve in zijn *Commentarium*, op de meetkunde van *Descartes*, opgenomen.

Hudson (Hendrik), een Engelsche stuurman, heeft zijnen naam aan een door hem, in 1610, ontdekte baai

ten noorden van *Canada* gegeven, eene ontdekking, die in den beginne van het grootste belang scheen, omdat zij eenen doortogt langs het noorden in de *Stille-Zuid-Zee* beloofde; maar de vruchteloosheid der te dien einde aangewende pogingen, hebben de hoop doen opgeven van er in te slagen.

* HUDSON (JOANNES), te *Widdehap*, in de provincie *Cumberlând*, in 1662 geboren, onderwees met veel roem te *Oxford*, de wijsbegeerte en de schoone letteren. Zijne verdienste deed hem in 1701 verkiezen, om THOMAS HYRE in den post van bibliothekaris der Bodleiaansche bibliotheek optevolgen, en in 1712, om den post van principaal van het collegie der heilige Maagd te *Oxford* te bekleeden. Hij nam deze beide posten met roem waar tot aan zijnen dood, in 1719 voorgevallen. Het gebied der letteren heeft hem schoone *Uitgaven* te danken van VELLEIUS-PATERCULUS, THUCYDIDES, DIONYSIUS HALICARNASSEUS, LONGINUS ÆSOPUS, JOSEPHUS, der kleine Grieksche Aardrijksbeschrijvers, *Oxford*, 1698 tot 1712, 4 dl.ⁿ in 8.vo Al de andere uitgaven van HUDSON zijn in fol. en te *Oxford* in verschillende jaren gedrukt.

een Priester uit het diocees van *Toul*, pastoor en deken van *Rouceux* bij *Neufchâteau* in *Lotharingen*, werd den 17 Junij 1690 te *Mattaincourt*, bij *Mirecourt* geboren, en den 8 Januarij 1726, tot de pastorij van *Rouceux* benoemd. Hij had met den abt de SAINT-PIERRE, toen deze zijne theologische studiën te *Parijs* volbragt, in vriendschapsbetrekkingen gestaan, en van hem de zucht tot ontwerpen overgenomen. Hij maakte er een aantal, waarvan er eenige zeer nutteloos waren: onophoudelijk hield hij zich met dezelve bezig. Hij heeft verscheiden boekdeelen over zijne inzigten geschreven, die in handschrift zijn gebleven, berustende onder zijne zuster, religieuze te *Montmartre*. Hij was het, die het besluit van den 4 September 1741, en dat van den 11 September 1742 deed nemen, door welke er bevolen werd, dat de groote wegen van *Lotharingen* en *Barrois* met olm-, kastanje-, noten- en esschenboomen, op drie vademen afstands van den eenen boom tot den anderen zouden beplant worden. Hij wilde zelf het voorbeeld geven, door den weg van *Neufchâteau* naar *Nancy*, met notenboomen te beplanten. De opbrengst dier boomen moest tot de begiftiging van eene meisjenschool in de

* HUEL (JOZEF NICOLAAS),
XII. DERL. *

E. e

parochie van *Rouceux* worden besteed. HUEL bood in 1762 aan den raad van koning STANISLAUS het ontwerp van een gemeenschapskanaal tusschen de *Middellandsche* en de *Noord-zee* aan, waarvan het afloopend punt te *Monthureu-le-sec*, tusschen *Mirecourt* en *Darney* moest zijn. Men verzekert dat de uitvoering daarvan zeer doenlijk was. Niet alleen verspreidde HUEL in *Frankrijk* mildelijk zijne *Memoriën*, hij liet dezelve ook naar vreemde hoven overbrengen, en de roem van regtschape man, die hem was ten deel gevallen, bepaalde zich niet tot zijn land. Toen de hertog van *Wurtemberg* zich naar *Parijs* begaf, nam hij eenen omweg, om de nederige pastorij van *Rouceux* te bezoeken. In de hoedanigheid van deken voerde HUEL dikwerf het woord in de diocesaan-vergaderingen. Over de onzekerheid der teekenen des doods getroffen, en door het gevaar der overhaaste begravingen afgeschrokken, liet hij in eene dezer vergaderingen het besluit nemen, » dat de Pastors geen lijk hunner parochianen, mogten begraven, dan na dat hetzelfde twee volle nachten, het aangezicht ontdekt, de han-

den en overige deelen des ligchaams vrij op een bed zoude gelegen hebben enz. Deze wijze verordening, en de redevoering, waardoor de pastoor HUEL dezelve te weeg bragt, zijn in het Dagblad van *Nancy*, 1781, Bijlage N.º 6 opgenomen. Men heeft van HUEL, *Essai etc.* (*Proeve over de middelen, om de Religieuzen, door de afschaffing harer uitzetten, nuttig te maken*), *Neufchâteau*, 1750, kl. in 8.º, naamloos. Dit werk, het eenigste, hetwelk hij heeft doen drukken (*), met uitmuntende bedoelingen geschreven, werd door een gedeelte des publieks gunstig onthaald, maar het verwekte de geregtelijke vervolging van het hooge gerechtshof van *Nancy*, dat hetzelfde verbood. De drukker werd in regten betrokken; HUEL noemde zich, en bood aan om die veranderingen in zijn werk te brengen, welke men zoude noodig oordeelen. De oorzaken van dezen storm zijn onbekend; het kan het ontwerp niet zijn, van de afschaffing der uitzetten, die te allen tijde door de Kerk verworpen zijn, noch dat van alle Religieuzen nuttig te maken, hetwelk op zich zelve niets berispelijks be-

(*) De *Dictionnaire des Anonymes*, 4.º dl., bladz. 222, schrijft hem eene *Proeve over de vreeze des doods*, in 12.º toe. Dezelve vermeldt noch het jaartal noch het drukkoord. De bijzonderheden van dit artikel hebben wij aan den Heer FRANÇOIS DE NEUCHÂTEAU te danken.

vat. Men kan de gestrengheid van het hooge geregtshof niet regtvaardigen, dan door te vooronderstellen, dat het boek iets berispelijks bevatte, hetwelk de Pastoor aanbood wegtelaten. De procureur generaal verzette zich tegen den herdruk, zelfs met die veranderingen. HUEL overleed in zijne pastorij den 3 September 1776. Hij was een geestig, geleerd en zeer ijverig man, die het algemeen welzijn zeer ijverig ter harte nam.

HUERGA (CYPRIANUS DELA), een Spaansche Religieus van de Cisterciënzer-orde, onderwees de heilige Schrift aan de universiteit van *Alcala*, en overleed in 1560. Men heeft van hem: *Commentariën*: 1.° Op *Job*; 2.° op de *Psalmen*; 3.° op het *Hooglied* enz. Dezelve zijn geleerd.

* HUERTA (VINCENTIUS GARCIA DE LA), een Spaansch dichter, te *Zafra* in *Estramadura*, den 24 Januarij 1729 geboren. Hij verklaarde zich als hoofd der partij, welke den roem der oude classieke Spaansche schrijvers, tegen don *IGNATIUS DE LUZAN* verdedigde, die aan het hoofd van de voorstanders der nieuwigheden was, dat is van diegene, welke de Fransche school in het tooneel en de Spaansche dicht-

kunde wilden invoeren. LA HUERTA beweerde, dat men de oude schrijvers kon volgen, zonder in hunne gebreken te vervallen, en bewees zulks door drie uitmuntende werken in het licht te geven: zijn Herderszang *de Visschers* (1760), zijn dichtstuk *JUPITER de behoeder* bij de prijsuitdeeling voorgelezen, en zijn treurspel *RACHEL*. Hetzelve bekleedt eenen aanzienlijken rang, onder de regelmatige treurspelen; welke de Spaansche letterkunde bezit, zoo als: *ATAULF*, *VIRGINIA*, *Numantia*, en die van de nog levende schrijvers *CIENFUEGOS*, *QUINTANA* enz. De *RACHEL* maakte eenen verbazenden opgang, en werd in het Italiaansch, Engelsch en Hoogduitsch vertaald. LA HUERTA werd in 1759, tot koninklijk bibliothekaris, en in 1762 tot lid der Spaansche akademie benoemd, zijne overige werken zijn: 1.° *Spaansche militaire bibliotheek*, Madrid, 1760, in 8.° — 2.° *Dichtwerken*, ib. 1778, 2 dl.ⁿ — 3.° *Spaansch tooneel*, ib. 1785, 1788, 16 dl.ⁿ in 4.° of in 8.° Hij heeft in deze verzameling de regelmatige stukken van het oude tooneel zijner natie vereenigd. In zijne voorrede verheft hij zich tegen *VOLTAIRE*, *SIGNORELLI*, *LINGUET* enz., welke dat tooneel gehemeld hebben, welkigt zonder de Spaansche taal ge-

noegzaam te kennen, en altijd met te veel gestrengheid. HUERTA heeft de *ZAÏRE* van VOLTAIRE vertaald; hij is te *Madrid* in 1797 overleden.

HUESCAR of HUASCAR, koning van *Peru*, werd door zijnen jongsten en bastaardbroeder ATABALIPA, die het oppergezag overweldigde, en al de nakomelingen van MANCŌ-CAPAC, deed sterven, vermoord. De Spanjaarden, wier hulp HUESCAR had ingeroepen, wreekten in 1533 zijnen dood op den wreeden en trouweloozen ATABALIPA. (Zie dat artikel.)

HUET (PETRUS DANIEL), te *Caen* in 1630 geboren, bragt in den ouderdom van 14 jaren, zijne leer-cursus der schoone letteren ten einde, beoefende de wijsbegeerte onder pater PETRUS MAMBRUN, een jesuit, en werd in korten tijd een meekundige, wiskunstenaar, godgeleerde, oudheidkundige en dichter. In 1650 begaf hij zich naar *Parijs*, alwaar hij smaak opvatte voor de wijsbegeerte in de grondbeginselen van DESCARTES, en voor de geleerde aanmerkingen, in de gewijde aardrijkskunde van BOCHART. Hij vergezeldde dezen laatste in 1652 naar *Zweden*, alwaar CHRISTINA hem op dezelfde wijze als de beroemdste geleerden onthaalde. In zijn vaderland teruggekeerd,

stichtte hij eene akademie voor de natuurkunde, waarvan hij het hoofd werd, en aan welke LODEWIJK XIV., de uitwerkselen zijner milddadigheid deed gevoelen. Toen in 1670 de groote BOSUET tot onderwijzer van den dauphin was benoemd, werd HUET tot tweeden onderwijzer verkozen. Het was alstoen, dat hij het plan vormde der uitgaven *ad usum delphini*: uitgaven, welke hij gedeeltelijk bestuurde. Zijne diensten werden beloond, met de abdij van *Aunai* in 1678, en in 1685, door het bisdom *Soissons*, hetwelk hij verwisselde met BRULART DE SILLERY, tot dat van *Avanches* benoemd. De werkzaamheden der bisschoppelijke waardigheid, konden zijnen letterkundigen arbeid niet vertragen. Daar hij zich aanhoudend in zijne studeerkamer en in zijne bibliotheek hield opgesloten, zoo antwoordden zijne bedienden, uit vreeze van hem te storen, aan degene, die hem over zaken wilden komen spreken, dat hij studeerde, waarop eenige eenvoudige lieden eens antwoordden: »Waarom heeft ons de koning niet eenen bisschop gegeven, die uitgestudeerd is?» Daar de herderlijke bedieningen, een groot gedeelte van den tijd innamen, dien hij aan den arbeid wilde toewijden, zoo deed hij afstand van dit bisdom en verkreeg

in plaats van hetzelfde de abdij van *Fontenay* bij *Caen*. Hij nam kort daarna zijnen intrek bij de Jesuiten van het professie-huis te *Parijs*, aan welke hij zijne bibliotheek legateerde: hij leefde aldaar, zijne dagen verdelende tusschen de studie, en het gezelschap van geleerden, tot aan zijnen dood in 1721 voorgevallen. Hij was lid der Fransche akademie. De geleerdheid was bij *Huet* noch verdrietig, noch stuursch. Menschlievend, bescheiden, voorkomend, ongedwongen en aangenaam in het onderhoud, onderwees hij de geleerden, en wist zelfs den onkundigen te behagen. Zijne bescheidenheid vloeide uit zijnen inborst voort, zij was de zachtmoedigheid van eenen toegeven den letterkundige. Deze prelaat heeft veel geschreven, in dichtmaat en in onrijm, in het Latijn en in het Fransch. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Demonstratio Evangelica* Parijs, 1679, in fol., dit is het tijdstip der eerste uitgave van dit beroemde werk. Dezelve bevat vele bijzondere stellingen, die *Huet* in de tweede weg liet, mede te *Parijs*, in 1690, in fol in het licht gegeven. Deze is echter vollediger, ondanks de uitslatingen, en daarom verzamelen de belangstellenden de beide uitgaven, ten ein-

de alles te hebben. Die van *Napels* in 1731, 2 dl.ⁿ in 4.to, is, volgens die van *Parijs* 1790 gevolgd. Dit boek is een wonder van geleerde aanmerkingen, en zou alleen voldoende zijn, om den naam van deszelfs schrijver onsterfelijk te maken. De gene, die gezegd hebben, dat hij zwak in redeneringen was, hadden welligt eenig belang om hem aldus te vinden. Zij hebben niet overwogen, dat het een geschiedkundig betoog was, een daadwerkelijke bewijsgrond, eene verzameling van gebeurtenissen, profetiën, figuren, een tafereel van zoo zeer vermenigvuldigde, zozigtbare betrekkingen, een in al deszelfs deelen zoo wel samenhangend geheel, dat het bewijs er van zelf uit voortvloeit, zonder dat men noodig heeft hetzelfde aan de vormen der redekunst te onderwerpen. — 2.° *De claris interpretibus, et de optime genere interpretandi*, 's Gravenhage, 1683, in 8. vo 3.° — Eene *Uitgave* der commentariën van *ORIGENES* op de H. Schrift, *Rouanen*, 1668, 2 dl.ⁿ in fol. Grieksch en Latijn, *Keulen*, 1685, 3 deelen in folio. — 4.° Eene geleerde verhandeling over den *Oorsprong der Romans*, in 12mo, aan het hoofd van dien van *Zaïde*. Hij beschouwde deze soort van boeken, wanneer dezelve

wijsselijk geschreven zijn, als geschikt, om den mensch te bedriegen door het lokaas des vermaaks, om de gestrengheid der voorschriften door de bevalligheid der voorbeelden te verzachten, en zijne gebreken te verbeteren, door dezelve in anderen te veroordeelen." — 5.° *Quæstiones Alnetanæ de concordia rationis et fidei*, Caen, 1690, in 4.to — 6.° *Traité etc. (Verhandeling over de zwakheid van den menschelijken geest)*, Amsterdam, 1723, in 12.mo; in het Latijn vertaald, Amsterdam, 1738, en in het Hoogduitsch, door CHRISTIAAN GROSS, Frankfort, 1724, met aantekeningen, waarin de *Commentator*, den tekst tracht te wederleggen. Deze verhandeling is eene vertaling van het eerste gedeelte der *Quæstiones Alnetanæ*. Eenige geleerden hebben er eene soort van letterdieverij in meenen te bespeuren der alles in twijfel trekkende (*Pyrrhonische*) stellingen van SEXTUS EMPIRICUS; maar de beide werken zijn zeer verschillend. In zijne *Eeuw van LODEWIJK XIV.* zegt VOLTAIRE, dat deze Verhandeling veel gerucht heeft gemaakt, en aan sommigen heeft toegeschenen, zijne *Demonstratio Evangelica* te lozenstraffen. Het doel van HUET is om aan te toonen, dat het stelsel der oude twijfelaars (*sceptikers*), tot ze-

kere grenzen bepaald, niet zoo onredelijk is, als men het gewoonlijk gelooft, dat het niet tegen de bewijzen der godsdienst strijdt, die bewezen zou blijven, zelfs al mogt zich de twijfeling over de meeste menschelijke wetenschappen verspreiden, en dat eindelijk de zedelijke betoogen, niet voor de wiskundige behoeven onder te doen. — 7.° *De la Situation etc. (Over de ligging van het aardsch Paradijs)*, Amsterdam, 1701, in 12.mo — 8.° *Histoire etc. (Geschiedenis van den handel en de scheepvaart der Ouden)*, in 12.mo, in 1763 te Lyon, in 8.vo herdrukt. Deze beide werken bevatten onnoemelijke geleerde aantekeningen. Het eerste voldeed de nieuwsgierigen, en het tweede de burgers. — 9.° *Commentarius de Rebus ad eum pertinentibus*, 1718, in 12.mo — 10.° Latijnsche en Grieksche *Gedichten, Oden, Treuren en Herderszangen, Helden-dichten*, en zijne *Reis naar Zweden*, Utrecht, 1700, in 12.mo Sommigen schrijven hem een *Dichtstuk over het Zout* toe, maar hetzelfde is van JOZEF THOULIER D'OLIVET. De verzen van dezen prelaat ademen de oudheid, het Latijn derzelve is even zoo zuiver als sierlijk. — 11.° *Censura philosophiæ cartesianæ*, in 12.mo; eene critiek, die even zoo vele ervarenheid in de goede na-

tuurkunde, als juistheid in de redenering vooronderstelt. De schrijver ontsluitert en vernietigt verscheiden dwalingen van DESCARTES. — 12.º *Origines etc. (Beginzelen van Caen)*, Rouanen, 1706, in 8. vo. — 13.º *DIANE DE CASTRO*, 1728, in 12.mo Hij versierde met *Aanteekeningen* den *MANILIUS ad usum delphini*, door DU FAY in het licht gegeven. De abt DE TILLADER liet na den dood van HUET, 2 dl. n in 12.mo met *Verhandelingen* en *Brieven* drukken, bijna allen van dien prelaat. (Zie zijne *Lofrede* voor de *Huetiana*, in 12.mo, eene verzameling, die verschillende *Gedachten* en *Dichtstukjes* bevat: dezelve is in het licht gegeven, door den abt d'OLIVET, zijnen akademie-vriend, aan wien de waardige bisschop dezelve had toevertrouwd): Men vindt bijzonderheden over zijn leven, in andere lofreden van dien kerkvoogd, welke in de verzameling der akademie van Caen voor 1766 gevonden worden. HUET is een der drie prelaten, die door hunne kunde der eeuw van LODEWIJK XIV. het meest tot sieraad hebben verstrekt. De voorkeur der verdiensten tusschen FÉNELON en BOSSUET, staat sedert langen tijd in evenwigt. Waarom zou men in die soort van wedstrijd, den doorluchtigen bisschop van Avran-

ches, niet bij hen plaatsen? Zijne kunde heeft misschien minder Fransche bevalligheden, maar hij heeft meer Grieksche en Latijnsche bevalligheden; hij heeft minder luister; maar welligt meer diepzinnigheid, en zeker meer verscheidenheid en uitgebreidheid. Het zedige gebruik, dat hij er zonder eenige aanmatiging van gemaakt heeft, de stilzwijgendheid en afzondering, die hem aan de oogen der menschen onttrokken hebben, schijnen zijnen roem nog meer luister bij te zetten.

HUGBALDUS, een Benedictijner religieus, bloeide omtrent het jaar 880, en vervaardigde ter eere van KAROL den Kale een dichtstuk *De Laude Calvarum*, waarvan al de woorden met eene C begonnen. Dit moeilijke werk verwierf hem minder roem dan zijne godgeleerde kunde, en zijne vlijt in de beoefening der H. Schriften verschillende wetenschappen. TRITHEMUS spreekt aldus over hem: *HUGBALDUS, monachus Elvonensis, natione Gallus, vir tam in divinis scripturis quam in secularibus litteris eruditissimus, in musica, poetica, philosophia, oratoria et cæteris artibus, nulli eo tempore secundus.* [Hij heeft verscheiden *Verhandelingen* over de *toonkunst* geschre-

ven, en onder anderen is hij de eerste, die over de *Harmonie* of *Diophonis* gesproken heeft].

HUGHES (JOANNES), in 1677 in *Wiltshire* geboren, had een ziekelijk gestel, dat hem noodzaakte, zich enkel met aangename kunsten, zoo als de dichtkunde, de teekenen toonkunst op te houden. Hij overleed in 1719, en wordt door de Engelschen als een hunner bevalligste schrijvers beschouwd. Zijne *Gedichten*, zijn in 1739, in 2 dl.ⁿ, in 12.mo, in het licht gegeven. Men vindt in dezelfde eene *Ode aan den Schepper des Heelals*, dat voor een der beste Engelsche Lierdichten doorgaat; en het *Beleg van Damascus*, een Treurspel vol geest, treffende bijzonderheden en belangrijke standpunten. Deze schrijver, de vriend en landgenoot van ANISSON, had grootelijks deel aan den *Engelschen Spectator*, een zeer geacht tijdschrift, indien men er de beledigingen tegen de Catholijke Kerk enz., in uitschrapte.

Hugo (Heilige), in 1053 uit eene beroemde familie geboren, bisschop van *Grenoble*, in 1080, was van *Château-Neuf-sur-l'Isere*, bij *Valence* in *Dauphiné*, ontving den heiligen BRUNO en zijne gezellen, en geleidde zelf hen naar het groote

Karthuizer-klooster. Hij overleed in 1132, met de vreugde van aan de kerk eene kweekschool van Heiligen te hebben gegeven. Men heeft van hem een *Cartularium*, waarvan men fragmenten vindt, in de nagelatene werken van MABILLON, en in de gedenkschriften van *Dauphiné*, door ALLARD, 1711 — 1727, 2 dl.ⁿ in fol.

HUGO VAN CLUNY (Heilige), in 1024 te *Semur*, in het *Briennesche* geboren, was uit een aanzienlijk huis, dat van de oude hertogen van *Bourgondië* afstamde. Verre van de heerschzuchtige inzigten verwijderd, welke zijne geboorte hem had kunnen inboezemen, wijdde hij zich in de orde van *Cluny* aan God toe. Zijne verdienste en zijne godsvrucht, deden hem na den dood van den heiligen ODILLO, in 1040, tot abt derzelve verkiezen. Hij bestuurde deze groote familie met even zoo veel ijver als voorzigtigheid. Een heilige dood kwam zijne werkzaamheden in 1109 eindigen. Door de milddadigheid van ALFONSUS IV., koning van *Kastilië*, deed hij de kerk bouwen, die te *Cluny* nog bestaat. Deze orde had in zijnen tijd den hoogsten graad van luister bereikt; maar na zijnen dood begon dezelve te vervallen. Onder een groot aantal, welke hij geschreven had, blijven ons van hem

allechts zeven *Brieven* over; alsmede *Statuten* en *Reglementen*, waarin men de levenswijze ziet, die in het beroemde klooster geleid werd, waarvan hij het hoofd was, en eenige ascetische stukjes vol zalving en godsvrucht. Men vindt deze stukken in de *Bibliotheca Cluniacensis* bladz. 491 en volg.

HUGO CAPET, hoofd van het derde geslacht der koningen van *Frankrijk*, was graaf van *Parijs* en *Orleans*. [De adel van zijn huis was zeer oud, en verloor zich in den nacht der tijden: hij stamde van KAREL den Groote af, en telde onder zijne voorvaderen, reeds twee, door de stemmen der grooten, verkozen koningen. Omtrent dezen tijd, werd de staatkundige magt, enkel door de groote leenmannen der kroon, ten getale van acht, uitgeoefend, te weten: door den hertog van *Gasconne*, den hertog van *Aquitanië* den graaf van *Toulouse*, den hertog van *Frankrijk*, den graaf van *Vlaanderen*, den hertog van *Bourgondië* en den hertog van *Normandië*, van wien *Bretagne* afhing. De wettige erfgenaam der kroon, KAREL, hertog van *Neder-Lotharingen*, werd uitgesloten onder voorwendsel, dat hij leenman van den koning van

Germanië was geworden, en HUGO CAPET werd te *Noyon* in 987 tot koning van *Frankrijk* uitgeroepen. In den beginne door KAREL geslagen, die *Laon*, toenmaals het eenige domein der kroon, innam, maakte HUGO zich later meester van die stad, en nam KAREL en ARNOLD, aartsbisschop van *Reims*, een bloedverwant van KAREL, gevangen. Hij liet hen naar *Orleans* vervoeren. Eene kerkvergadering zette ARNOLD af, wijl hij na zijn aartsbisdom van HUGO te hebben ontvangen, de pogingen van KAREL had ondersteund; maar *Rome* verzettede zich tegen de uitspraak der kerkvergadering, en deze geschillen duurden tot aan den dood van HUGO CAPET. Deze vorst vestigde zijn verblijf te *Parijs*, en maakte van zijn paleis eene kerk. Hij overleed in 996, in den ouderdom van 57 jaren, na een tienjarig bestuur. Zijn zoon ROBERT, dien hij zes maanden na zijne verheffing, mede in het bestuur had aangenomen, volgde hem op].

HUGO de Groote, graaf van *Parijs*, ook HUGO de Abt, of HUGO de Witte genoemd, was de zoon van ROBERT, koning van *Frankrijk* en van BEATRIX van *Vermandois*. Hij werd, om zijne gestalte en zijnen moed

de *Groote* bijgenaamd, de *Witte*, uit hoofde van zijne kleur, en de *Abt*, wyl hij zich in het bezit had gesteld, der abdijen van *Saint-Denis*, van *Saint-Germain-des Prés*, en van den H. MARTINUS [van *Tours*. Hij liet *LODEWIJK den Overzeesche* (zie dat artikel), in 936, te *Laon* zalven; nam *Reims* in; verleende hulp aan *RICHARD I.*, hertog van *Normandijë*, tegen denzelfden *LODEWIJK IV.*: deed hem, in zijnen eigen naam, eenen hardtrekkigen oorlog aan, en wel om het graafschap *Laon*, dat hij eindelijk aan dien koning moest afstaan; en werd door *LOTHARIUS* deszelfs opvolger, tot hertog van *Bourgondië* en *Aquitanië* verheven. Hij overleed den 16 Januarij 956.

HUGO, in 1065 geboren, abt van *Flavigni*, in het begin der 12.^e eeuw, na zich zijnen staf door den bisschop van *Autun* te hebben zien ontnemen, die denzelfden, aan eenen anderen deed geven, ligtte hij op zijne beurt, op aansporing van den bisschop van *Verdun*, den voet, aan den heiligen *LOURENTIUS*, abt van het klooster van *St. Vannes*, waarvan hij monnik was geweest, en behield deze waardigheid, tot in 1115; sedert dat tijdstip is zijn bestaan onbekend. Hij is de schrijver eener *Kronijk* in twee deelen. De

eerste levert weinig belangrijks op, en is vol fouten; de tweede is zeer belangrijk voor de geschiedenis der kerk van *Frankrijk* van zijnen tijd. Dezelve is bekend onder den naam van *Kronijk van Verdun*. Men vindt dezelve in de *Bibliotheca manuscriptorum* van pater *LAEBE*.

HUGO van Fleury, een monnik dier abdij, tegen het einde der 11.^e eeuw, heeft nagelaten: 1.º Twee boeken *Over de koninklijke magt en de priesterlijke waardigheid*. Hij tracht de grenzen der beide magten, geestelijke en wereldlijke aantetoonen, tegen de keizers, die zich dezelve beide aanmatigden, en de Paussen, die somtijds op het tijdelijke inbreuk schenen te maken. Men vindt dezelve in het 4.^e dJ der *Miscellanea* van *BALUSIUS*. — 2.º Eene kleine *Kronijk*, door *DECHESNE* in het licht gegeven, van 669 tot 1109, *Munster*, 1638, in 4.to — Dezelve is kort, maar wel overwogen, en bevat in weinige woorden, vele zaken. Deze monnik wordt ook bijgenaamd *van de heilige MARIA*, naar den naam van een dorp, waarvan zijn vader heer was. Hij overleed in 1120. De stijl van dezen schrijver is duidelijk, juist, en zuiverder, dan die van de meeste werken omtrent dien tijd geschreven.

HUGO DE PAGANIS of *der Heidenen*, uit het huis der graven van *Champagne*, stelde, vereenigd met GODFRIED van *Saint-Omer* en zeven andere edellieden, de orde der Tempeliers in, en werd de eerste groot-meester derzelve. Deze negen ridders, wijdde zich in 1118 aan de zaak der godsdienst toe, en legden hunnen eed af, in handen van GORMOND, patriarch van *Jeruzalem*, belovende van in kuischheid, gehoorzaamheid en armoede, naar het voorbeeld der kanoniken hunner eeuw te leven. De eerste plicht, die hun door de bisschoppen werd opgelegd, was, om, ter veiligheid der bedevaartgangers, de wegen tegen de struikroovers te beveiligen. Daar deze nieuwe krijgsmagt, noch kerk, noch huisvesting had, stond hun BODUWYN II, koning van *Jeruzalem*, een appartement toe, in het paleis, hetwelk hij bij den tempel had; van waar zij den naam van *Tempeliers* ontleenden. Men gaf hun in 1128, in de kerkvergadering van *Troyes* eenen regel; dezelve schreef hun het brevier lezen, de onthouding op de maandagen en woensdagen, en bijna alle kloosterverordeningen voor. Twee eeuwen na hunne stichting werden deze ridders, die de gelofte deden van voor J. C. te strijden, beschuldigd van Hem te verlooch-

nen, en de orde werd in 1312 vernietigd. (Zie MOLLAY), HUGO de Paganis overleed in 1136, door al de ijverige Catholijken van *Paestina* betreurd.

HUGO van den Heiligen Victor, regulier kanonik van het gesticht van dien naam te *Parijs*, onderwees er de godgeleerdheid met zoo veel roem, dat men hem eenen tweeden AUGUSTINUS noemde. De eene maken van hem eenen Sakser, en zeggen, dat hij het kloosterleven aanvaardde, te *Homerleben* in *Saksen*, anderen beweren, dat hij van *Iperen* was. Hij overleed te *Parijs*, den 3 Februarij 1140, in den ouderdom van 44 jaren. Zijne werken, met veel kracht en waardigheid geschreven, zijn te *Keulen*, in 1617, in 3 dl.ⁿ in fol. gedrukt. Dit is de goede uitgave. Men heeft dezelve te *Rouanen*, in 1648, in 2 dl.ⁿ in fol. herdrukt. Dezelve bevatten een aantal stukken, welke men hem ten onregte toeschrijft, zoo als CASIMIR OUDIN, in het 2^e dl. zijner commentariën op de kerkelijke schrijvers zulks bewezen heeft. De verhandelingen. *De arrha animæ* en *de Sapientia CHRISTI*, zijn zeker van HUGO. DERLING heeft eene verhandeling in het licht gegeven, getiteld: *De Hugone a Sancto-Victore*, *Helmstadt*, 1745, in 4.to

* HUGO FOSSENSIS (*de Gelukzalige*), dus genoemd, wjl hij van *Fosses*, een vlek en abdij, eertijds tot het land van *Luik*, thans tot de Belgische provincie *Namen* behoorende, afkomstig was, was op het einde der 11^e eeuw van adellijke ouders geboren, en werd de eerste algemeene abt van premonstrateit, wjl de heilige NORBERTUS dien titel nooit had aangenomen. Hij was in het klooster van *Fosses*, tot de godsvrucht en de letteren opgevoed en gevormd. In den geestelijken staat gegaan en tot de priesterlijke waardigheid bevorderd zijnde, werd hij kapellaan van BURCHARD, bisschop van *Kamerijk* en kanonik dier kerk. De heilige NORBERTUS, die *Cambresis*, en de naburige landen, als zendeling doorkruisde, vernam bij zijne doorreize te *Valenciennes*, dat BURCHARD zich aldaar bevond. Zij hadden elkander aan het hof des keizers gezien, en waren vrienden geweest. NORBERTUS meende een bezoek aan den prelaat schuldig te zijn, en werd door HUGO aan hem voorgesteld, als een eenvoudige priester, die zelfs het gewaad der behoefte droeg. Door BURCHARD, in tegenwoordigheid van HUGO, met teekens van eerbied erkend en ontvangen, verlangde deze, toen NORBERTUS vertrokken was, te weten, wie deze geestelijke was, die on-

der eene zoo nederige kleding, een zoo eerbiedig ont-haal ontving. »Het is, zeide hem BURCHARD, NORBERTUS, de bloedverwant des keizers, nog onlangs zijn gunsteling, toenmaals met weldaden en rijkdommen overladen, die hij verlaten heeft, om zich aan God toe te wijden; eertijds een benijde hoveling, thans een voorbeeld van nederigheid, boetvaardigheid en ijver. Het is aan zijne weigering, dat ik mijn bisdom te danken heb.» Hugo werd zoo getroffen, door dit groote voorbeeld, dat hij den heiligenging opzoeken, en hem de vergunning vraagde, om hem te volgen, en aan zijnen apostolischen arbeid deel te nemen. Een leerling van NORBERTUS geworden, verliet HUGO hem niet meer; hij was een en de eerste der twaalf kanoniken, die orde van premonstrateit in 1120 omhelsden. Hij is het, op wien NORBERTUS, tot het aartsbisdom van *Maagdeburg* beroepen, de oogen liet vallen, om hem te *Prémontré* op te volgen. Hugo bevond zich in 1228 aan het hoofd der nieuwe stichting, en dezelfde was zoo voorspoedig onder zijn bestuur, dat hij vóór zijn overlijden meer dan 100 abten op zijn algemeen kapittel zag. Hij was in 1145 bij eene vergadering tegenwoordig, te *Chartres* voor den kruistogt van LODEWIJK

den jonge gehouden. Het bisdom dier stad, openstaande, werd hem aangeboden. Hij sloeg hetzelfde van de hand, en overleed in den geur van heiligheid in 1161, en niet in 1154, zoo als pater LE PAIGE zulks zegt, en werd in de kerk van *Prémontré* begraven. Daar in het algemeene kapittel van 1660 zijne heiligverklaring ter tafel kwam, zoo werden zijne stoffelijke overblijfselen opgedolven; dit uitgestelde, zonder ooit opgegeven voorwerp, is niet ten uitvoer gebracht: HUGO FOSSENSIS, is de schrijver van de volgende werken: 1.º *Eerste instellingen van de Premonstratenzer orde*, goedgekeurd door INNOCENTIUS II, CELESTINUS II en EUGENIUS III. — 2.º *Levensbeschrijving van den H. NORBERTUS*, die SURIUS en de bollandisten, in hunne verzameling hebben opgenomen. — 3.º *Boek der plegtigheden van de Premonstratenzer orde*, waarvan het gebruik in de orde is be waard gebleven, met eenige door de algemeene kapittels gemaakte veranderingen. Men schrijft hem het werk toe over de *Wonderen van onze Lieve Vrouw van Soissons*, eene verhandeling getiteld: *De gratia conservanda*, en eenige andere werken, die hem niet schijnen toe te behooren.

HUGO van *Amiens*, aartsbisschop van *Rouanen*, een der grootste en geleerdste prelaten zijner eeuw, overleed in 1164. Men heeft van hem drie *Boeken*, om zijne geestelijken tegen de dwaalingen van zijnen tijd te wapenen, en eenige andere werken. Men vindt de eerste op het einde der werken van GUIBERT DE NOGENT, door dom ACHERY, en de andere in de verzamelingen van MARTENNE en DURAND.

HUGO van *Bercy*, een provençaal-dichter de 13.^e eeuw, is de eerste, die ons eene beschrijving van het kompas heeft nagelaten, in een dichtstuk getiteld *Bible Guyot*; een hekeldicht, waarin hij de ondeugden zijner eeuw beschrijft. Hij vergelijkt den Paus bij de poolster, rondom welke alle andere sterren draaijen, en die door hare onbeweegbare waardigheid, de blikken tot zich trekt; waarna hij spreekt, over de met zeilsteen bestrekenen naald, die zich gestadig naar deze ster wendt, en beschrijft het kompas, zoodanig als hetzelfde tegenwoordig is. Zie GIOJA.

HUGO van *Saint-Cher*, dus genoemd, wjl hij op de wereld kwam bij de kerk van dien naam, in den omtrek van *Vienne* in *Dauphiné*; een Dominikaner der 13.e eeuw, leeraar der *Sorbonne*,

Kardinaal-priester, onder den titel van de *Heilige SABINA*, ontving het purper uit de handen van INNOCENTIUS IV., in 1244. Deze Paus en ALEXANDER IV., zijn opvolger belastten hem met de neteligste zaken. Zulks was voor hem eene gelegenheid, om zijne wijsheid, zijne gematigdheid, zijnen geest en zijne standvastigheid te doen uitschitteren. Hij overleed te *Orvietto*, in 1263. Men vervaardigde voor hem een grafschrift, waarin men zeide, dat *bij zijnen dood de wijsheid eene verduistering had ondergaan*. Men heeft van hem verscheidene werken over de H. Schrift; het belangrijkste is eene *Overeenstemming des Bijbels*, *Keulen*, 1684, in 8. vo Hugo van *Saint-Cher* heeft den roem van het eerst deze soort van werk te hebben uitgevonden; door middel van hetwelke men zonder moeite zulk eenen tekst van de H. Schrift vindt als men wenscht: waardoor hij eene wezenlijke dienst aan de godgeleerden, aan de predikers en aan al degene, die zich met het lezen en beoefenen der gewijde boeken, bezig houden, heeft bewezen. Nog heeft men van hem: 1.° *Speculum ecclesiae*, *Parijs*, 1480, in 4. to — 2.° *Commentariën op de heilige Schrift*. — 3.° *Correctorium Biblicæ* niet gedrukt, en in de Bibliotheek der *Sorbonne*: dit

is eene verzameling van verschillende tekstverklaringen, uit de Hebreeuwse, Griekse en Latijnsche handschriften des Bijbels ontleend.

HUGO DE PRATO, naar eene stad van dien naam in *Toskane*, werd in 1276 Dominikaner en overleed te *Prato*, den 4 December 1322. Hij verwierf eenen grooten roem door zijne *Leereden*, gedeeltelijk (naar men meent) te *Leuven*, in 1484, en gedeeltelijk te *Heidelberg*, in 1485 gedrukt, te *Antwerpen*, in 1614 herdrukt. Dezelve dragen den stempel van de onbeschaafdheid der eeuw des schrijvers.

HUGO of HUGUES (HERMANUS), een Jesuit, te *Brussel* in 1588 geboren, te *Rhijnberg*, in 1629 aan de pest overleden, is de schrijver eener geleerde en zeldzame verhandeling: *De militia equestri antiqua et nova*, *Antwerpen*, 1630, in fol., met koperen platen. Hij heeft zich ook onderscheiden op den Latijnschen *Parnassus*, door zijne *Pia desideria*, *Parijs*, 1654, in 32. mo, naar het voorbeeld der *ELZEVIËRS*, met platen van eenen zonderlingen smaak, maar die heilige waarheden uitdrukken, en de gevoelens van eene eedere godsvrucht voeden. Deze verzameling, 45 stukken

bevattende, wordt in 3 boeken verdeeld. Het eerste voert ten titel: *Gemitus animæ Pœnitentis*; het tweede, *Vota animæ sanctæ*; het derde, *Suspiria animæ amantis*. Het zijn verschillende teksten der H. Schrift, in werking gebragt, en door zinnebeelden uitgedrukt, die er den zin gevoeliger, en de herinnering duurzamer van maken. De schrijver verklaart deze teksten door lange omschrijvingen, in treurdichten, die eenigzins met de zalving en de verhevene eenvoudigheid, dezer goddelijke voorbeelden schijnen afsteken. Hij rijmt vrij wel; hij is dikwijls zelfs dichterlijk; maar hij is niet door de zangnif van DAVID bezielde. Nog heeft men van hem: 1.° *Obsidio Bredana, Antwerpen*, 1629, in fol. Hij was bij die belegering door den beroemden AMBROSIUS SPINOLA, in 1625 ondernomen, tegenwoordig geweest. Dit werk is in het Spaansch vertaald. — 2.° *De prima scribendi origine et universæ rei litterariæ antiquitate*, Antwerpen, 1617, in 8.vo; een geleerd en zeer wel geschreven werk.

HUGO (KAREL LODEWIJK), een Lotharinger, kanonik van de Premonstratenzer orde, doctor in de godgeleerdheid, abt van *Estival*, Bisschop van *Ptolemais*, overleed te *Estival*, in 1739 in

den ouderdom van 72 jaren. Men heeft van hem: 1.° *Jaarboeken der Premonstratensers, Nanci*, 1746, 2 dl.n, in fol., in het Latijn; dezelve zijn vol geleerde nasporingen. Men vindt in dezelve de beschrijving en het plan der kloosters, en de geschiedenis der orde. Eenige onnaauwkeurigheden ontsieren dit werk. — 2.° *Leven van den heiligen NORBERTUS, stichter der Premonstratenzer orde, Luxemburg*, 1704, in 4.10, de beste, welke bestaat ofschoon dezelve eenige critiek heeft ondergaan. — 3.° *Brieven aan den abt DE LORKOT*, ter verdediging der voorgaande levensbeschrijving, *Nancy*, 1705. — 4.° *Sacræ antiquitatis monumenta historico dogmatica*, 1725, 2 dl.n in fol. — 5.° *Geschiedkundige en critische Verhandeling over het huis van Lotharingen*, in 8.vo, *Nanci*, onder den titel van *Berlijn*, 1711. Dom Hugo hield zich verborgen, onder den naam van BALEICOURT, ten einde aan zijne pen eene vrijere vlugt te kunnen geven. Dit werk is vol stouste trekken, die in *Frankrijk* misháagden: hetzelfde werd bij vonnis van het parlement van 1712 eerloos verklaard. In het volgende jaar liet hij een ander werk, over hetzelfde onderwerp drukken, getiteld: *Aanmerkingen op de beide werken betrekkelijk*

het huis van Lotharingen, in 8.vo; deze beide werken vindt men zelden gezamenlijk. Nog heeft men van hem eene *Wederlegging van het stelsel van den Heer FAYDIT, Luxemburg, 1699*, in 12.mo Deze Prelaat bezat eene bijzondere geleerdheid en vlugheid; zijne werken bewijzen zulks. [Om met de werken van HUGO beter bekend te worden, kan men raadplegen de *Bibliotheek van Lotharingen* door Dom CALMET, Col. 512 en volg.]

HUGO DE GROOT. — Zie GROTIUS.

HUGOLIN (BARTHOLOMEUS), een leeraar in het geestelijke regt in *Lombardijë*, in 1618 overleden, is de schrijver van verscheiden Latijnsche werken, die zeer op prijs worden gesteld. Hij bood zijne *Verhandeling over de Sacramenten (Rimini, 1587, in fol.)*, aan Paus SIXTUS V., aan, die hem als een milddadig opperpriester beloonde.

HUGON (PETRUS), een Zwitsersche Jesuit, te *Lucerne* in 1587 geboren, begaf zich in 1606, in de maatschappij. Na in verschillende collegiën te hebben onderwezen, wijdde hij zich aan het predikambt, en volgde deze nuttige en godvruchtige loopbaan gedurende 36 jaren.

Als overste naar *Amberg* in den *Opper-Palts* gezonden, bragt hij aldaar veel toe tot de voortplanting van de Catholijke godsdienst. In zijn vaderland terug gekomen, werd hij rector van het collegie van *Freiburg*, en overleed aldaar, aan de gevolgen eener zinking, den 19 December 1651. Hij heeft eene *Levensbeschrijving* in het Latijn nagelaten, van NICOLAAS VAN DER FLÜE (NICOLAÏ DE RUPE), een door eene 27jarige onthouding beroemden kluizenaar, (vergelijk FLÜE) *Freijburg, 1636, in 12.mo*; in de *Acta Sanctorum*, 3 dl. bladz. 298, voor de maand Maart, door de Bollandisten met aantekeningen herdrukt. — 2.º *Verdediging van de Roomsche Catholijke Godsdienst*, in het Hoogduitsch, *Freijburg, 1651*. 3.º *Handboek der Catholijken*, in het Hoogd. *Ingolstadt. enz.*

† HUGUENIN (ULRICH), de zoon van JAN THOMAS HUGUENIN, een verdienstelijk artillerie officier, werd den 2 februarij 1755, te *Maastricht* geboren; reeds in den ouderdom van 11 jaren trad hij in dienst als kadet bij de artillerie; zeventien jaren oud zijnde, werd hij bevorderd tot tweeden luitenant bij dat wapen, en vond in die bevordering eenen nieuwen prikkel, om zijne vroeger reeds zoo ijverige studien,

zoowel in de vestingbouw als in de artillerie en in de daartoe vereischt wordende hulpwetenschappen voortzetten. Ook het teekenen werd met vlijt en met een bijzonder goed gevolg beoefend. Reeds vroeg werd hij geroepen, om bij de genie werkzaam te zijn, en maakte hij eenige ontwerpen van werken tot de linie van de *Grebbe* behoorende. Men vertrouwde hem de uitvoering toe van eenige derzelve: onder andere is de sluis bij *Amersfoort* onder zijn toezigt gebouwd. De artillerie bleef echter steeds zijne hoofdstudie; en tot zijne uitspanning beoefende hij ook de letter- en dichtkunde, het teekenen en schilderen en de toonkunst; in alle welke vakken er nog bewijzen van zijn kunsttalent bestaan. In 1762 werd hij geroepen, om onder de bevelen van den generaal-majoor VAN DOPPEL, de vestingen *Vlissingen* en *Vere*, benevens eenige forten, in staat van verdediging te stellen, tegen eenen aanval, dien men van de zijde der Engelschen vreesde. In 1787 werd HUGUENIN overgeplaatst als adjudant en controleur van den veld-trein, en in hetzelfde jaar benoemd tot kapitein der artillerie. In 1789 werd hij belast met het oprigten eener artillerie- en genie-school te *Breda*, waar-

van hij de directie verkreeg. Bij het oprigten van het korps rijdende artillerie, in 1793, werd hem eene compagnie van dat wapen toevertrouwd. In 1794 werd hij te *Amersfoort*, onder de bevelen van den generaal PARAVICINI DI CAPELLI geplaatst, om in de linie van de *Grebbe* te dienen; hij voerde vervolgens het bevel over de artillerie der vesting *Naarden*, welke plaats in de omwenteling van dien tijd ook het langste heeft stand gehouden. In 1795 werd hem door het nieuwe bestuur aangeboden, om als chef van het wapen der artillerie te blijven dienen, doch hij verkoos met zijne vrouwenkinderen het vaderland te verlaten, en begaf zich naar *Brunswijk*, om aldaar den verderen loop der gebeurtenissen af te wachten; een aanzoek van den Russischen gezant te *Berlijn*, den graaf KALITCHEF, om in dienst der keizerin CATHARINA te treden, werd door HUGUENIN insgelijks van de hand gegeven; doch, na een gestreng examen van zes dagen, hem door den Pruisischen generaal VON TEMPELHOFF afgenomen, werd hij dadelijk in zijnen rang als kapitein, in Pruisische dienst te *Potsdam* geplaatst. In 1797 kreeg hij eene compagnie bij het 4^e regiment veld-artillerie te *Koningsbergen* in bezetting, en werd hij tevens met het

onderwijs der Heeren officieren van het regiment belast. Ofschoon in deze verschillende betrekkingen met werkzaamheden overladen, vond hij nog tijd, om in 1802 in het licht te geven: *Beiträge zur Mathematik für angehende Geometer*. In 1804 werd hij bij het gemelde 4^e regiment tot majoor benoemd; en toen in 1805 tusschen de regeringen van *Pruissen* en *Rusland* oneenigheden gerezen waren, werd hem opgedragen, om de vesting *Danzig*, het *Vaarwasser* en *Weichselmunde* in staat van verdediging te stellen; gemelde oneenigheden kwamen echter tot geene vrede-breuk. Toen in 1806 de oorlog tusschen *Pruissen* en *Frankrijk* uitgebroken was, trok hij andermaal met eene divisie artillerie te veld, woonde de gevechten van *Polloks*, *Altensteth* en *Eylau* bij, en oogstte veel roem. Daar de gezondheid van HUGUENIN in den laatsten veldtocht veel had geleden, verzocht hij na den vrede van *Tilsit* zijn ontslag uit Pruisische dienst, waarna hij, zulks verkregen hebbende, in September 1807 naar zijn vaderland terugkeerde. Hij werd aldaar aangesteld als chef der 4de divisie van het ministerie van oorlog (onder het bestuur van koning *LODEWIK NAPOLEON*) waarbij de zaken de artillerie en genie betreffende, behandeld wer-

den. Bij de inlijving van *Holland* in *Frankrijk*, verzocht hij om op pensioen te worden gesteld; doch zag zich in plaats daarvan genoodzaakt eene voorloopige aanstelling van het Fransche gouvernement als luitenant-kolonel aan te nemen. Als zoodanig was hij in onderscheidene directien werkzaam, tot dat de omwenteling in 1813 voorviel, opwelk tijdstip hij zich te *St. Omer* bevond, en na zijn ontslag uit Fransche dienst te hebben bekomen, spoedde hij zich naar zijn, als 't ware, herrezen vaderland. Als luitenant-kolonel geplaatst, en kort daarna tot kolonel bevorderd zijnde, verkreeg hij het bevel der Belgische artillerie, werd directeur der Zuid-Nederlandsche artillerie-directie, en chef van de 3^e divisie, van het destijds te *Brussel* gevestigde ministerie van oorlog. Bij de vereeniging der twee groote deelen van het koninkrijk der *Nederlanden*, kreeg de Heer HUGUENIN in last, de artillerie-, stapel- en constructie magazijnen te *Antwerpen* te organiseren, waarvan de directie aan hem verbleef, tot dat hij in 1816 het belangrijk beheer der ijzer-geschutgieterij te *Luik* bekwam. Bij het aanvaarden van dezen laatsten post, vond hij deze voor den staat zoo gewichtige inrigting, geheel in verval, en volstrekt ongeschikt, om

vooreerst aan hare bestemming te beantwoorden; doch zijne onvermoeide vlijt overwon alle zwarigheden; en de Luiksche ijzergieterij kon weldra met alle dergelijke inrigtingen in *Europa* wedijveren. Bij den Belgischen afval in 1830 werd aan HUGUENIN de tijdelijke waarneming van de directie der stapel- en constructie-magazijnen te *Delft* toevertrouwd, in welke betrekking hij tot in 1833 zeer nuttig is werkzaam geweest. In dat jaar, met behoud van zijn traktement, zijn eervol ontslag bekomen hebbende, vestigde hij zich te *Nijmegen*, alwaar hij tot kort voor zijnen dood nog altijd werkzaam was; doch niet lang mogt hij de rust des levens smaken, daar hij in zijne nieuwe woonplaats, den 7 November van hetzelfde jaar overleed, als generaal-majoor, ridder der orde van den Nederlandschen leeuw, en lid van onderscheidene genootschappen. Behalve de menigvuldige bijdragen, welke door hem aan gemelde genootschappen zijn ingezonden, en het vroeger gemelde Hoogduitsche werk over de wiskunde, bestaat er van hem: 1.° *Verhandeling over het Nederlandsche ijzer*, in 8.vo 's Hage, 1833. — 2.° *Verhandeling over het gebruik der gloeiende kogels*, in 8.vo, 's Hage, 1819. — 3.° *Verhandeling*

over de Ricochet-schoten, in 8.vo, 's Hage 1818. — 4.° *Het gietwezen in 's rijks ijzer-geschutgieterij te Luik*, in 4.to, 's Hage, 1826. — En na zijnen dood is er nog van hem in het licht verschenen: 5.° *Bijdragen tot het gietwezen in 's rijks ijzer-geschutgieterij, te Luik*, in 8.vo 's Hage 1834.

† HUIGENS (KONSTANTIJN), heer van *Zuilichem*, te 's *Gravenhage*, den 6 September 1596 geboren, ontwikkelde reeds vroegtijdig eene bijzondere zucht voor de fraaije letteren en voornamelijk voor de dichtkunde. Hoe zeer verouderd, worden zijne Latijnsche en Nederduitsche gedichten nog tegenwoordig door lieden van smaak gelezen: de eerste heeft hij onder den titel van *Momenta desultoria*, of *Snipperuren*, 1655, in 12.mo, in het licht gegeven, en de laatste onder den naam van *Korenbloemen* bekend, *Amsterdam*, 1672, in 4.to, zijn in twee deelen verdeeld, waarvan de *Sneldichten* uit 26 boeken bestaande, om derzelve geestige en lakonische scherts, nog dikwijls op de menschelijke dwaasheden, worden toegepast. Gedurende het stadhouderschap van FREDERIK HENDRIK, en van WILLEM II. en III., bekleedde hij den post van derzelve geheimschrijver, dien hij

62 jaren met ijver en trouw waarnam. Hij overleed in zijne geboorteplaats in 1687.

HUIGENS (CHRISTIAAN) HUGHENIUS, zoon van den voorgaande, toonde reeds in zijne kindschheid, eenen gelukkigen aanleg voor de wiskunde. Na *Denemarken, Duitschland, Engeland en Frankrijk* doorkruist te hebben, werd hij te *Parijs* teruggehouden, door eene sterke jaarwedde, welke COLBERT, hem deed geven, en door eene plaats in de akademie van wetenschappen. Hij ontdekte het eerst eenen ring en eenen derden wachter rondom *Saturnus*. Men heeft hem de slingeruurwerken te danken; doch het is ten onregte, dat sommige schrijvers, hem de radlijn toeschrijven, uitgevonden, om er alle slingeringen gelijk van te maken. De *Verhandeling*, welke hij zelf over deze ontdekking in het licht gaf, zag te *Parijs*, in 1674 het licht (Zie HAUTEFEUILLE en HOEK.) HUIGENS vertrouwde zeer op zijne inzichten en waande ligtelijk eenige ontdekking te hebben gedaan. Hij beweerde uurwerken te hebben uitgevonden, geschikt om op zee den graad van lengte te bepalen. Het is ligtelijk te zien, hoe zeer hij zich bedroeg, wanneer men de pogingen in aanmerking neemt, die later zonder eenig goed gevolg in

het werk zijn gesteld (Zie HARRISSON.) Hij overleed te 's *Hage* in 1695. Zijne werken zijn in twee verzamelingen in het licht gegeven; de eerste getiteld: *Opera varia, Lejden, 1724, 2 dl.n, in 4.to*; en de tweede: *Opera reliquia, Amsterdam, 1728, 2 dl.n, in 4.to*. Het is ten onregte, dat men gezegd heeft, dat zijne *Verhandeling over de veelheid der werelden*, aan het werk van FONTENELLE, over hetzelfde onderwerp, tot leest had gediend. Het laatste had reeds het licht gezien in 1686, en het werk van HUIGENS, verscheen eerst in 1698. Hetzelve is vrij slecht geschreven, en wanneer men zonder vooringenomenheid de bewijsgronden van den schrijver onderzoekt, ontdekt men ligtelijk, dat dezelve niet beter zijn, dan zijn stijl. Wijl het bewezen is, dat noch de mensch, noch eenig bekend dier buiten de aarde kan leven; dat zij in *Venus* en *Mercurius* verbranden, in *Jupiter* en *Saturnus* bevrozen zouden, dat de maan geenen dampkring heeft, of ten minste, dat dezelve onvoldoende is voor de ademhaling, en het leven der aardse wezens, enz. (Zie WILKINS-JOANNES-), zoo bestaat de groote bewijsgrond der overeenkomst niet meer, en al de gevolgtrekkingen, die men er te gunste van de veelheid der werelden van maakt,

zijn vernietigd. Daarenboven toont ons de natuurkunde, vooral die van NEWTON, eendoorzaken aan, die zeer voldoende zijn voor het bestaan dier bollen, zonder daarom tot hersenschimmige inwoners zijne toevlugt tenemen. Zoo lang de planeten, zegt de Heer DE BUFFON, die op de zon drukken, terwijl zij rondom dezelve draaijen, zullen bestaan, zal zij al de wereldbollen met haren luster verlichten en vervullen. Deze vruchtbare bron van licht en leven, zal nimmer uitdroogen noch uitgeput worden, wijl in een stelsel, waarin alles elkander aantrekt, niets kan verloren gaan, noch zich voor altijd verwijderen. Het is uit den schoot zelve, der beweging, dat de rust des heelals geboren wordt. . . . Men kan verschillende natuur- en sterrekundige en godgeleerde overwegingen over dit onderwerp zien, in de wijsgeerige aanmerkingen over het stelsel van NEWTON, de beweging der aarde, en de veelheid der werelden, de *Parijs* 1778, *Luik* 1788, 4^e en 5^e zamenspraak.

HUIZINGA. — Zie BAKKER.

HULDRICH (JOANNES JACOBUS), een protestantsch predikant, in 1683 te *Zurich* geboren, in 1731 overleden, was een geleerd man; hij

gaf in 1705, te *Leyden*, in 8. vo, een zeer gezocht en niet zeer algemeen werk in het licht: het is de *Geschiedenis van JESUS CHRISTUS*, zoodanig als de Joden dezelve verhalen. HULDRICH ontleende dezelve uit een oud Hebreeuwsch handschrift, vertaalde dezelve in het latijn, en verrijkte dezelve met aantekeningen, die de valsheid en het belagchelijke der Joodsche sprookjes, ten opzichte van den goddelijken Stichter des Christendoms, in het duidelijkste daglicht plaatsen. Nog heeft hij in het licht gegeven *Miscellanea Figurina*, 3 dl., in 8. vo. ZIMMERMAN heeft zijn leven beschreven; hetzelfde komt voor in eene verzameling van Stukken, te *Zurich* in 1732, in 4. to gedrukt.

HULSEMANN (JOANNES), een kundig lutersch godgeleerde, werd te *Esens* in *Oost-Vriesland*, in 1602 geboren. Na door *Duitschland*, *Frankrijk* en *Holland* gereisd te hebben, werd hij hoogleeraar der godgeleerdheid en opperbewindhebber te *Leipzig*, en overleed in 1661. Zijn voornaamste werk is een *Verhaal* in het Hoogduitsch, *van de redenwisseling van Thorn*, werwaarts hij in 1645 aan het hoofd der Lutheranen gezonden was, en waarvan hij, zoo

als men wel kan denken, het voordeel aan zijne partij geeft.

HULSIUS (LEVINUS), te *Gend* geboren, heeft zich beroemd gemaakt door zijne ervarenheid in de aardrijks-, wis- en penningkunde. Men heeft van hem: 1.° *XII Cæsarum ac LXIV ipsorum uxorum ac parentum effigies ex antiquis numismalibus*, *Frankfort*, 1596, in 4.to — 2.° *Series numismatum imperatorum Rom. a JULIO CÆSARE ad RUDOLPHUM II.*, *Frankfort*, 1603. Deze verzamelingen zijn zeldzaam. — 3.° *Transylvaniæ, Moldaviæ et Walachiæ descriptio*. — 4.° *Chronologia Hungariæ, etc. usque ad annum 1597*. — 5.° *De usu quadrati et quadratis geometrici, etc.* Hij overleed te *Neurenberg*, in 1605.

HULSIUS (ANTONIUS), een protestantsch godgeleerde, te *Hilde*, een dorp in het hertogdom *Berg*, geboren, als hoogleeraar te *Leyden*, in 1685, in den ouderdom van 70 jaren overleden, is de schrijver van een geleerd werk, getiteld *Theologia Judaica*, 1653, in 4.to.

† **HULTMAN (KAREL GERARD)**, den 12 Julij 1752, te *Zutphen* geboren, was vóór de omwenteling van 1787, plaatsvervangend-griffier bij het gerechtshof van

Arnhem, doch verloor in dat jaar dien post, wijl hij deel had genomen aan de pogingen, welke een aantal zijner medeburgers in het werk stelden, om eene nieuwe orde van zaken, in het bestuur van de republiek der *Vereenigde Provinciën* te bevorderen. Nadat de staatkundige zaken in 1795 veranderd waren, trad **HULTMAN** in 1802 weder in bediening. In de maand September werd hij belast, om met het Pruisisch hof, over den afstand van grondgebied te onderhandelen, dat binnen de grenzen der Bataafsche republiek geëncloveerd was. Na in zijne zending te zijn geslaagd, kwam hij in 1803 te 's *Gravenhage* terug, en werd tot griffier bij het algemeen secretariaat van het uitvoerend bewind der republiek benoemd. In de maand Januarij 1807, werd hij tot directeur-generaal der kunsten en wetenschappen, in het koninkrijk *Holland*, en later tot landdrost te 's *Gravenhage* benoemd. Tijdens de vereeniging van *Holland* met het Fransche keizerrijk, werd hij in de prefektuur van het dep.^t der *Monden van de Maas*, door den baron **DE STASSART** vervangen, en in dezelfde hoedanigheid naar *Avignon* gezonden, alwaar hij zich door een wijs en regtvaardig bestuur deed beminnen. Eenigen tijd daarna vraagde en verkreeg hij

de vergunning, om naar zijn vaderland terug te keeren, en werd tot prefekt van het dep.: *Monden van den IJssel.* (te Zwolle) benoemd. De keizer verhief hem vervolgens tot rijksbaron. Na de restauratie van November 1813, werd HULTMAN, hoewel in 1787 onder diegene begrepen, welke om hunne staatkundige gevoelens hunne posten niet hadden kunnen behouden, niettemin in dengenen gehandhaafd, welken hij op dien oogenblik bekleedde. De prins van *Oranje*, als souvereine vorst, met de vergetelheid van het verledene, in *Nederland* teruggekeerd, wist de talenten van HULTMAN al te wel op prijs te stellen, dan dat hij zulk eenen goeden regent zoude hebben willen verliezen; hij werd tot gouverneur der provincie *Noord-Brabant*, staatsraad in buitengewonen dienst, en ridder van de orde van den Nederlandschen leeuw benoemd, welke waardigheden hij tot aan zijn dood, den 7 Maart 1820, te *'s Hertogenbosch* voorgevallen, heeft bekleed. Ofschoon steeds in de beslommeringen der staatszaken gewikkeld, was HULTMAN echter een vriend en bevorderaar der letteren, en zijne kostbare, door hem nagelatene boekverzameling, waarvan de meeste zeldzaam voorkomende werken, met

de belangrijkste aantekeningen van zijne hand verrijkt waren, strekt ten bewijze en van zijne ervarenheid in de *Bibliographie*, en van zijne *Bibliomanie*.

* HUMBERT (PETRUS), een geleerde en vrome religieus in *Franche-Comté*, in 1677 geboren. Zijne deugd en zijne talenten deden hem, tot eersten overste van het franciskaner-klooster van dat diocces benoemen. Hij stichtte er eene naauwkeurige tucht, deed er de goede studien weder bloeijen, en maakte deze broederschap tot een voorbeeld van alle andere. Hij bepaalde daartoe zijne godvruchtige bezorgdheid niet; daar hij zag, dat de landbewoner door zijn aanbouwend werk en zijne geringe kunde, meer dan een ander noodig had, geestelijke onderrichtingen te ontvangen, wijdde hij bijna zijn geheele leven aan deze heilige bediening toe; en men erkende, door de goede orde die er heerschte, en de Christelijke gevoelens der inwoners, de gehuchten en de dorpen, die onder het bestuur van vader HUMBERT waren. De zachtheid van zijn karakter en een onkrenkbaar geduld maakten hem zeer geschikt tot dat goede werk. De matigheid van een leven zonder verwijt en zuivere zeden schonken hem eenen

langen levensloop en hij stierf te *Beaupré* bij *Besançon*, in 1779, in den ouderdom van twee en negentig jaren. Hij heeft een groot getal *ascetische* werken in het licht gegeven, die veel opgang maakten. Wij zullen ons bepaten met de volgende aantehalen, die allen in eenen goeden stijl geschreven zijn: 1.° *Onderrigting voor de jonge lieden*, in 12.mo — 2.° *Gedachten over de belangrijkste waarheden van het Christendom*, in 12.mo Men heeft deze twee werken reeds dikwijls herdrukt. — 3.° *Oefeningen van het Christelijke leven, waarin men verkorte onderigten geeft, om al de pligten der Godsdienst te vervullen*, *Besançon*, 1750 — 1752, in 12.mo — 4.° *Herformingsplan voor de Missalen*, 1758, in 12.mo — 5.° *Onderrigtingen over de dwalingen van den geest en het menschelijke hart of over de hoofdzonden en derzelver geneesmiddelen*, *Parijs*, 1779. — 6.° *Geestelijke Gezangen*, in 12.mo Dit in zijne soort zoo uitmuntend werk, heeft verscheidene uitgaven gehad.

† HUMBERT, een Fransch veldheer, in 1765, te *Rouvroy*, in *Lotharingen* geboren, behoorde tot eene der geringste klassen der maatschappij, en verdiende zijne verheffing door de krijgshaf-tige hoedanigheden, waar-

mede de natuur hem begaafd had. Namet eene bijzondere onderscheiding, in hoedanigheid van brigade commandant, onder de bevelen van den generaal HOCHÉ, in den togt naar *Ierland*, in 1798 gediend te hebben, nam hij deel aan den togt van den generaal LECLERC naar *St. Domingo*, maakte zich meester van *Port-au-Prince*, en stak in het volgende jaar, met de weduwe van den opperveldheer, PAULINE, zuster van NAPOLEON, weder naar *Europa* over. Op het gerucht van zijne buitengewone vertrouwelijkheid met de prinses, verbande hem de keizer, voor het overige weinig voldaan over de onafhankelijkheid der staatkundige gevoelens van den generaal HUMBERT, naar *Bretagne*, vanwaar deze heimelijk naar de *Vereenigde Staten* overstak. Het is moeilijk, om nauwkeurig de rol te bepalen, welke hij tijdens den opstand der Spaansche volkplantingen in *Amerika* gespeeld heeft; men weet slechts, dat hij er in 1816 het bevel voerde, over eene partij der opstandelingen. HUMBERT is te *Nieuw-Orléans*, in het begin van 1823 overleden.

HUME. — Zie HOME.

HUME (DAVID), in 1711, te *Edimburg* in *Schotland*, uit eene adellijke maar

niet zeer gegoede familie geboren, werd in den beginne voor de balie bestemd. Daar het spreekta- lent hem slechts in eenen middelmatigen graad was ge- schonken, liet hij de regts- geleerdheid varen, om de letterkunde en de wijsbe- geerte van den dag te be- oefenen. Hij verkreeg in 1746 den post van secretaris bij den generaal SAINT-CLAIR, dien hij op den togt van de haven van *l'Orient* verge- zelde. Hij was aan lord HER- FORD, gedurende deszelfs ge- zantschap, naar het hof van *Frankrijk*, in 1765 verbon- den; en onder het ministerie van den generaal CONWAY, verkreeg hij den post van onder-secretaris. Eindelijk deed hij geheel en al afstand van de openbare zaken, om zich aan een zacht en on- afhankelijk leven overtege- ven. Hij overleed in 1779. De zucht naar den letter- kundigen roem beheerschte hem, en hij offerde aan denzelfen alle soorten van grondbeginselen en waarhe- den op. Men heeft van hem: 1.° *Verhandeling over de menschelijke Natuur*, 1737. De zoo roemzuchtige HUME, had dit stuk enkel zamen- gesteld, om zich te doen opmerken; maar zoo als hij het zelf zegt: het werk ver- viel dadelijk bij het verlaten der pers, en stierf in des- zelfe geboorte, zonder zelfs

een gemor onder de vromen te hebben te weeg gebragt. — 2.° *Wijsgeerige Proeven*, vol ongerijmde aanmerkin- gen en drogredenen, tegen de grondwaarheden der gods- dienst. — 3.° *Geschiedenis van Engeland*, waarin meer naauwkeurigheid, waarheid en onpartijdigheid te wen- schen is, vooral in datgene, wat de wreedheden van HEN- DRIK VIII., van ELIZABETH en JACOBUS tegen de Catho- lijken betreft. Dezelve is daarenboven op eene vrij on- aangename wijze, in eenen harden, afschrikkenden stijl geschreven. Ook maakte de- zelve in het begin weinig opgang; en, in de eerste aandoeningen van gevoelig- heid, nam de schrijver het besluit, om zich naar eenige landstad van *Frankrijk* te begeven, van naam te ver- anderen, en voor altijd van den letterkundigen roem af te zien; maar daar de val- sche wijsgeeren, in dat werk hunne grondbeginselen, en kleine listen ontdekten, zoo waren zij bezorgd, om aan hetzelfde ingang te doen vin- den. Hetgene, wat vooral van de kwade trouw des schrijvers getuigt, is de on- beschaamdheid, met welke hij de lasteringen van BU- CHANAN tegen MARIA STUART verhaalt, die CAMDEN, hoe- wel een voorstander en gun- steling van ELIZABETH, rond- borstiglijk tegen de onregt-

vaardigheid zijner weldoenster heeft verdedigd. Hij heeft eenige werken nagelaten; zoo als *Zamenspraken over de natuurlijke Godsdienst*, en zijn *Leven*, door hem zelven beschreven. Dit is de vrucht eener eigenbaat, die in eenen anderen tijd zeer wijsgeerig zoude hebben geschenen, maar die het kenmerk van de wijsbegeerte van den dag is geworden. Men ontdekt in hetzelfde eene beleedigende opgeblazenheid, tegen de beoordeelaars zijner werken, eene belagchelijke uitkraming der goedkeuringen, welke hij heeft behaald, en eindelijk die kleine persoonlijke bijzonderheden, die eene slechts eenigzins slechte ziel zich nooit toestaat (zie HADRIANUS, keizer). Als voorlooper der belijdenissen (*Confessions*) van J. J. ROUSSEAU, laat HUME niet na, om zich op de gunst der dames te beroemen, hij verzekert, *geene reden van ontevredenheid te hebben, over de wijze, waarop hij door dezelve behandeld is.* Deze geschiedkundige lof, door HUME zelven gegeven, eindigt met eenen brief van eenen zijner vrienden, die verklaart, dat HUME de volmaaktste en deugdzaamste man is, welken de menschelijke natuur voortbrengen. LELAND heeft zes brieven van zijn onderzoek der Deïsten, aan de ontwikkeling en barcha-

ming der verschillende dwalingen van HUME toegewijd. » Hij ontsluit zijne kwade trouw, zegt een schrijver en brengt zijne listen aan den dag." HUME is in de daad een der gevaarlijkste ongelooovige schrijvers, zelden randt hij regtstreeks aan. Zijne spitsvinnige bovennaatürkunde strekt, om de godsdienst te ondermijnen. Hij neemt den schijn van vele bedaardheid en onpartijdigheid aan, maar men ontdekt, dat zijne koelbloedigheid, vele boosaardigheid bedekt, hij strekt de wolken van zijn *Scepticismus* uit over het bestaan van God, den vrijen wil, de onsterfelijkheid der ziel, en hij regtvaardigt den zelfmoord. De deugd bestaat, volgens hem, slechts in de algemeene goedkeuring; en zich, op deze ontdekking verlatende, geeft hij dien naam aan de welsprekendheid, den smaak, en zelfs aan de sterkte. [De overige werken van HUME zijn: 4.° *Nasporingen over de grondbeginselen der zedeleer.* — 5.° *Natuurlijke geschiedenis der godsdienst.* — 6.° *Zamenspraken over de Godsdienst.* — 7.° *Proeve over den zelfmoord en de onsterfelijkheid der ziel.* — 8.° *Staatkundige verhandelingen*, enz. Al deze schriften zijn wederlegd, en vooral dat over de menschelijke natuur. HUME, de vriend van J. J. ROUSSEAU, nam

hem met zich naar *Engeland*, en had voor hem eene jaarwedde van koning GEORGE III. verkregen; maar daar de trotsche Genever zich door de weldaden van HUME beledigd waande, verliet hij hem plotseling en schreef hem eenen onbeschaamden brief, die van weerszijde aanleiding gaf tot eene menigte schotschriften, waarin de wijsgeerige verdraagzaamheid geene hoofdrol speelde. In de beantwoording op den brief van ROUSSEAU, gaf HUME dadelijk in het licht zijne *Ontwikkeling van het geschil, dat er tusschen HUME en J. J. ROUSSEAU ontstaan is*].

HUMIÈRES (LODEWIJK DE CREVANT D'), maarschalk van *Frankrijk*, uit een oud van *Tours* oorspronkelijk huis, onderscheidde zich door zijne dapperheid in verschillende gevechten. Hij trad in den echt met LOUISE DE LA CHÂTRE, die niet weinig medewerkte, om hem tot de waardigheid van maarschalk van *Frankrijk* te doen verheffen. De staf werd hem verleend op verzoek van den burggraaf van TURENNE, die aan de bevalligheden en den geest der markgravin van HUMIÈRES geenen tegenstand kon bieden. Het is bij deze gelegenheid, dat, toen LONGWIK XIV. aan den ridder DE GRAMMONT vraagde, of hij wel wist, wien hij maar-

schalk van *Frankrijk* had gemaakt, deze antwoordde: *Ja, Sire, Mevrouw d' HUMIÈRES*. — HUMIÈRES overleed te *Versailles* in 1694.

HUMPHREY (LAURENTIUS), een Engelsche Godgeleerde te *Newport Pannel*, in het hertogdom *Buckingham*, in 1527 geboren, overleed als deken van *Winchester* in 1590. Hij was zeer ervaren in de godgeleerdheid en zou tot de eerste waardigheden zijn geraakt, indien zijne verkleefdheid aan het Calvinismus er hem niet van had teruggehouden. Men heeft van hem verscheiden geschilden letterkundige schriften. In de eerste treft men vele lasteringen tegen de Roomsche kerk aan; en in de andere straalt weinig smaak en wijsbegeerte door. De voornaamste zijn: 1.° *Epistola de græcis litteris et Homeri lectione et imitatione*, aan het hoofd van een boek van ADRIANUS JUNIUS, *Cornucopiæ* genaamd, *Bazel*, 1558, in fol. — 2.° *De Religione conservatione et Reformatione, deque primatu regum*, *Bazel*, 1559, in 8.vo — 3.° *De Ratione interpretandi auctores*, in 8.vo — 4.° *Optimatus, sive De nobilitate ejusque originis*, in 8.vo — 5.° *Jesuitismi pars prima et secunda*, in 8.vo — 6.° *Phariseismus vetus et novus*, in 8.vo

HUNGARIA (BERNARDINUS DE), dus genoemd, wyl hij uit het koninkrijk *Hongarijè* oorspronkelijk was, werd Capucijner en stak in hoedanigheid van Missionnaris naar *Afrika* over. Hij nam de bedieningen derzelve in het koninkrijk *Loango*, met veel ijver waar, en had de voldoening zijnen arbeid met het beste gevolg bekroond te zien: hij doopte den koning en de koningin van dit uitgestrekte rijk. Zijne missiën bepaalden zich tot dat gewest, hij drong ver in de binnenlanden van *Afrika* door, om zielen voor J. C. te winnen. Te *Loango* teruggekomen zijnde, stierf hij er onmiddellijk na de H. Offerande van de Mis opgedragen te hebben, den 18 Junij 1661. Men heeft van dezen Apostolischen man: *De geschiedenis van zijne reis en zijne zending met een verhaal van de zeden der inwoners van Loango*. De abt PROYART heeft eene geschiedenis van dat land, in het licht gegeven, *Parijs*, 1776, in 12.mo

HUNIAD (JOANNES CORVINUS), waiwood van *Zevenbergen* en veldheer der legers van LADISLAUS, koning van *Hongarijè*, werd in het begin der vijftiende eeuw geboren, en was een der grootste veldheeren van zijne eeuw. [Hij stamde af van vaders zijde van de beroem-

de VALERIANUSSEN, patriërs van *Rome* en van moeders zijde had hij tot voorouders de keizers van *Konstantinopel*. Hij volbragt zijne eerste wapenfeiten in de oorlogen van *Italië*, en COMMINES, in zijne gedenkschriften, prijst hem onder den naam van *den witten Ridder van Walachijè*. LADISLAUS koning van *Polen*, had aan hem door zijne zorgen en zijnen invloed (in 1440) de verkiesbare kroon van *Hongarijè* te danken.] Hij streed als een held tegen de Turken en won gewigtige veldslagen in 1442 en 1443 tegen de veldheeren van AMURAT die hij noodzaakte *Belgrada*, na een beleg van zeven maanden, te verlaten. Hij onderscheidde zijnen moed niet minder het jaar daarna in den veldslag van *Varna*, waar LADISLAUS gedood werd, en die zoo noodlottig voor het Christendom was. Tot landvoogd van *Hongarijè* benoemd, maakte hij zijnen naam voor de Turken zoo geducht dat de kinderen van deze ongeloofigen, hem niet dan met schrik hoorden noemen, en hem *Janus laen* noemden, dat wil zeggen: *Jan de booswicht*. Hij werd niettemin in 1448 door de Turken overwonnen, maar hij had in het vervolg meer geluk. Hij belette aan MAHOMED II. *Belgrada* in te nemen, dat deze Sultan, in het jaar 1456 belegerd had,

en hij stierf te *Zemplin* den 10 September van hetzelfde jaar. Van eene heete koorts aangetast zijnde, vraagde hij de Sacramenten met een levendig geloof, en van zijne gewone kracht tot den laatsten snik vervuld, liet hij zich naar de kerk dragen, om er de heilige Teerspijs te ontvangen, zeggende dat het niet paste, dat de Meester den dienaar kwam bezoeken. JOANNES CAPISTRAN, zijn opregte bewonderaar en zijn getrouwe vriend in al de ontmoetingen, verliet hem in zijne laatste oogenblikken niet en verligte hem door teedere vermaningen. Hij sprak zijne lijkrede uit, op eene wijze die de diepste treurigheid te kennen geeft. Geheel *Europa* was troosteloos over den dood van dezen held. De Paus CALIXTUS III., vernam het onder het storten van tranen en droeg voor hem de heilige Offerande met de grootste plegtigheid in de hoofdkerk van den H. PETRUS op. MAHOMED scheen zelfs bedroefd en zeide, de oogen treurig neergeslagen: » Nooit had een vorst zoo lang er menschen bestaan hebben, een dergelijk veldheer; en ik heb er geen meer, op wien ik op eene waardige wijze de schande mijner nederlaag kan wreken." HUNIAD liet twee zonen na, waarvan de jongste koning van *Hongarijē* werd. Zie MATHIAS CORVINUS.

HUNNÆUS (AUGUSTINUS), te *Mechelen* in 1522 geboren, legde zich toe op de geleerde talen, werd hoogleeraar in de godgeleerdheid en kanonik van den H. PETRUS, doctor en rector der universiteit van *Leuven*, alwaar hij den 7 September 1577 overleed. Hij schreef zeer wel in het Latijn, en was de Grieksche en Hebreëwsche talen zeer meester. Hij werkte er aan, om de schoolsche wijsbegeerte van de barbaarscheheid te zuiveren, waarin dezelve gewikkeld was. Er bestaan van hem verscheiden werken over deze wetenschap. Hij heeft ook eenige *Uitgaven* geleverd, van het kort begrip van den heiligen THOMAS, volgens zeer oude handschriften herzien; de beste is die van *Antwerpen*, 1575, 4 dl.ⁿ in fol. Het werk van HUNNÆUS is grootelijks van nut geweest, aan degene, die later dezelfde taak hebben ondernomen. Deze schrijver heeft deel gehad aan de uitgave van den polyglotbible van *Antwerpen*.

HUNNERICH of HUNERICH, tweede koning der Wandalen in *Afrika*, volgde in 477 zijnen vader GENSERICH op. Deze vorst was met de dwalingen van het *arianismus* besmet. [Intusschen verklaarde hij zich niet dadelijk tegen de Catholijken, en ALEXANDER afgezaat van VALENTINIANUS III, met wien doch-

ter HUNERICH getrouwd was, verkreeg van dezen laatste de herstelling van den bisschoppelijken stoel van *Karthago*, die sedert vier en twintig jaren openstond. Dezelve werd door EUGENIUS bekleed, en zijn apostolische arbeid, werd met zulk een gelukkig gevolg bekroond, dat dezelve de afgunst der Arianen opwekte.] Deze spoorden HUNERICH aan, om de Catholijken op de gewelddadigste en wreedste wijze te vervolgen. Hij verbande 4966 geestelijken; vaardigde verscheiden edikten tegen hen uit, en deed oopansporing der Ariaansche bisschoppen tot 40,000 Catholijken door ongehoorde folteringen sterven. [Onder de ongehoorde foltertuigen, welke men bij deze gelegenheid uitvond, merkt men het barbaarsche gebruik op, hetwelk men elf eeuwen later weder bij de wilden der Nieuwe Wereld invoerde, om namelijk het hoofdhaar uit te rukken. Men gebruikte tot deze strafoefening eene soort van houten draaiboom, waaraan men het haar van het slagtoffer vastmaakte, dat dikwerf de oogen, en nog vaker het leven verloor. THEODORICH, broeder van HUNERICH, zijne kinderen, de patriarch der Arianen, en al degene, tegen welk hij eenig vermoeden had opgevat, werden de slagtoffers zijner wreedheid: hij gebruikte onver-

schilliglijk het staal en het vuur, om dezelve te voldoen.] Men kent de ontegensprekelijke geschiedenis der martelaren, die voortgingen met spreken, nadat hij hun de tong had doen uitrukken. (Zie VICTOR DE VITA). Dit gedrogt overleed in het 8ste jaar van zijn bestuur, in 484. VICTOR DE VITA zegt, dat hij door de wormen werd opgegeten, die uit alle deelen van zijn ligchaam kropen. GREGORIUS van *Tours* schrijft, dat hij, dolzinnig geworden zijnde, zich zelve de handen opat. ISIDORUS voegt er bij, dat zijne ingewanden uit zijn ligchaam pruilden, en dat hij hetzelfde uiteinde had als ARIUS, wiens sekte hij door zoo vele moordtooneelen had willen handhaven. Men kan niet ontkennen dat deze dwingeland verdiende, om op eene geweldige wijze te sterven; en het is gemakkelijk deze verschillende verhalen overeen te brengen, als men vooronderstelt, dat HUNERICH te gelijkertijd, door die verschillende kwalen werd getroffen, die onderling geen de minste tegenstrijdigheid hebben, maar integendeel zeer natuurlijk met elkander strooken.

HUNNIUS (GILLIS), een Luthersche predikant te *Wittenberg*, in 1603, in den ouderdom van 53 jaren overleden, heeft veel tegen de Calvinisten geschreven. Men

haalt voornamelijk aan zijn *Calvinus Judaisans*, Wittenberg, 1595, in 8.vo

HUNNOLD (FRANCISCUS), in het *Nassausche* geboren, begaf zich onder de jesuiten, en onderscheidde zich door zijne *Leerreden*, die welligt de beste zijn, welke in het begin der 18 eeuw in *Duitschland* zijn voorgedragen. Zij zijn vervat in 6 dl.ⁿ, in folio, eerst te *Keulen* en te *Augsburg* gedrukt. De uitgaven derzelve zijn vermenigvuldigd, in verschillende gewesten van *Duitschland*. Men verwijt hem, zich somtijds van de ontwerpen te verwijderen, welke hij aankondigt, en niet altijd de voorbeelden wel te kiezen, die hij als bewijzen der door hem voorgestelde waarheden aanvoert. Hij stierf te *Trier* in 1746.

HUR, zoon van CALEB, klein-zoon van ESRON, was, volgens JOSEPHUS, de echtgenoot van MARIA, zuster van MOZES. Toen MOZES Jozué ten strijd zond, tegen de Amaleciten, beklom hij den berg met AÄRON en HUR. Terwijl hij tot den Heer biddende, de handen ten hemel verhieft, ondersteunden AÄRON en HUR hem de armen, opdat dezelve niet weder zouden nedervallen, en God ophouden den Israëlitén gunstig te zijn. Een treffend bewijs van de kracht des ge-

beds in den strijd; en hoe volhardend en vertrouwend hetzelfde moet zijn, om de hulp van den God der heerscharen te verzekeren.

HURAUULT (PHILIPPUS), graaf van *Chiverni* (men leest ook *Ghéverni*), raadsheer bij het parlement van *Parijs*, vervolgens rekwestmeester, huwde met eene dochter van den president DU THOU. Deze overheidspersoon stond hem den post af van kanselier van den hertog van *Anjou*, die, onder den naam van HENDRIK III, den troon van *Frankrijk* beklommen zijnde, hem, in 1578, tot zegelbewaarder benoemde. Zijne verbindtenissen met de aanhangers der *ligue*, deden hem tien jaren later in ongenade vervallen, maar HENDRIK IV riep hem terug. Deze staatsdienaar overleed, in 1599, in den ouderdom van 72 jaren, den roem nalatende van een regtschappen man te zijn geweest. Hij heeft *Memoriën* nagelaten, met eene in die tijden van verdeeldheden en onlusten, zeldzame onpartijdigheid geschreven. Dezelve zijn bekend onder den naam van: *Memoriën van staat van Chiverni*. De beste uitgave is die van 1636, in 4.to Men leest in hetzelfde boekdeel *Staat-en zedekundige onderrigtin-gen*, die meer op prijs worden gesteld dan de *Memoriën*.

HURÉ (KAREL), eerst hoogleeraar in de *humaniora* aan de universiteit van *Parijs*, daarna principaal van het collegie van *Boncourt*, was de zoon van eenen landbouwer, werd in 1639, te *Champigny sur-Yonne*, geboren, en overleed in 1717. Wij hebben van hem: 1.° *Dictionnaire etc. (Woordenboek des Bijbels)* 2 dl.ⁿ in fol. 1715; veel minder volledig en minder uitgebreid, dan dat van dom CALMET. — 2.° *Eene Latijnsche uitgave van het Nieuwe Testament met beknopte aantekeningen*, 2 dl.ⁿ in 12mo — 3.° *De Fransche vertaling van het Nieuwe Testament, en van zijne beknopte aantekeningen, vermeerderd, Parijs, 1702*, 4 dl.ⁿ in 12mo Deze vertaling is die van pater QUESNEL, een weinig herzien. — 4.° *Grammaire etc. (Gewijde Spruakkunst, of regels om den letterlijken zin van de H. Schrift te verstaan)*, *Parijs*, 1707, in 12mo Ofschoon HURÉ met de voorstanders van het Jansenismus in verbandtenis stond, nam hij echter in alle punten hun gevoelen niet aan,

HURTADO (GASPARD), in 1575, te *Modexar* geboren, ontving den doctoralen hoed in de godgeleerdheid te *Alcala*, en werd vervolgens jesuit, in den ouderdom van 32 jaren. Hij onderwees de godgeleerdheid te *Murcia*,

te *Madrid*, en te *Alcala*. Aan het hof van *Madrid* zijnde, stichtte hij er vele vruchten door zijne redevoeringen en zijne godsvrucht. Hij overleed te *Alcala*, als deken der godgeleerde faculteit in 1647. Men heeft van hem eene *Godgeleerdheid*, in 8 dl.ⁿ

HURTADO (THOMAS), een beroemde godgeleerde van *Toledo*, onderwees met veel roem te *Rome*, te *Alcala*, en te *Salamanka*, en overleed in 1659. Men heeft van hem eene *Wijsbegeerte, volgens de leer van den heiligen THOMAS*, een weinig geacht voortbrengsel. Men stelt meer belang in zijne *Resolutions orthodoxo-morales*, *Keulen* 1653, in fol. Hij is ook de schrijver eener verhandeling *De unico martyrio*, tegen dat *De martyrio per pestem*, van den jesuit THEOPHILUS RAYNAUD, die hem antwoordde, door staande te houden, dat indien de liefdadigheid zoowel hare martelaren heeft, als het geloof de zijne, diegene welke zijn leven, te dienste der pestzieken te beste geeft, evenzeer den naam van martelaar verdient; dit was eigenlijk echter slechts een woordgeschil, dat niets wezenlijks aanvoerde; want het was te doen om te weten, of enkel de dood voor het geloof marteldood kon genoemd worden. Ondtjds werd

dat woord enkel in dien zin gebezigd; maar het gebruik en overeenkomstige redenen, hebben ook martelaars der regtvaardigheid, der liefdadigheid, der kuisheid enz. doen erkennen.

HUSZ (JOANNES), dus genoemd naar zijne geboorteplaats *Hussinecz*, in *Boheme*, alwaar hij in 1373 van zeer geringe ouders ter wereld kwam. Zijne listen, zoo wel als zijne bekwaamheden, ontrokken hem aan de vergetelheid, waarin hij geboren was; hij werd rector der universiteit van *Praag*, en biechtvader van *SOPHIA* van *Beijeren*, echtgenoot van *WENCESLAUS*, koning van *Boheme*, op welke hij eenen grooten invloed had. De aarts-ketter *WIKLEF* had, kortsgeleden zijne dwalingen gepredikt; *JOANNES HUSZ* las zijne werken, en zoog al het vergif derzelve in. Hij nam al de hevige uitvaringen van den Engelschen mijneraar tegen de Roomsche Kerk voor gangbare munt aan; hij beweerde, dat de heilige *Petrus* nooit hoofd dier Kerk was geweest. Hij hield staande, dat de Kerk enkel uit voorbeschikten was zamengesteld: dat de verworpelingen er geene leden van kunnen zijn, en dat een slechte Paus de Stedehouder van *J. C.* niet is. Men klaagde zijne gevoelens bij Paus *JOAN-*

NES XXIII aan, en men daagde hem in 1411 om zich te komen verantwoorden. Hij verscheen niet. Men vergaderde niettemin de kerkvergadering van *Constans*. Keizer *SIGISMUNDUS*, broeder van *WENCESLAUS*, koning van *Boheme*, spoorde hem aan, om zich in die kerkvergadering te gaan verdedigen. De Boheemsche ketter kwam aldaar in 1414, met al het zelfvertrouwen, van eenen man, die zich niets zou hebben te verwijten. Zoodra hij was aangekomen, hoorden hem de vaders. Op het einde van het 2^e verhoor, bood hij aan, om zich te herroepen, *mits men hem iets beters aan de hand gave, dan hetgene, wat hij geleerd had.* Dit voorstel hield eene onoverkomelijke trotschheid en hardnekkigheid verborgen. Ofschoon de keizer, de vorsten en de prelaten, hem deze herroeping vraagden, zoo waren noch goede woorden, noch bedreigingen, noch excommunicatie, noch kastijdingen, noch iets anders in staat, om hem tot onderwerping te bewegen. Daar de ketter steeds in zijne dwalingen volhardde, zoo werd hij in de 15^e zitting veroordeeld, om van zijne waardigheid ontzet, en zijne boeken, om verbrand te worden. Na de ontzettingstegingheid, plaatste men eenen papieren mijter op zijn hoofd,

ter hoogte van eene elleboogslengte, en in de gedaante eener piramide, op welken men drie duivels had afgebeeld met het opschrift: de aartsketter. Van dien oogenblik af, deed de kerk afstand van hem en gaf hem aan den wereldlijken arm over. Het burgerlijk bestuur van *Constans*, aan hetwelk de keizer hem overleverde, veroordeelde hem, om verbrand te worden. De stadsdienaars maakten zich oogenblikkelijk van hem meester, en na hem voorbij het bisschoppelijk paleis te hebben doen gaan, om zijne boeken te zien verbranden, geleidden zij hem naar de strafplaats. Zijne hardnekkigheid volgde hem aldaar: hij riep het volk toe, dat, *indien hij veroordeeld was, zulks niet was, om zijne dwalingen, maar om de onregtvaardigheid zijner vijanden*. Nadat men hem eindelijk aan den paal vastgebonden, en het hout in gereedheid gebragt had, vermaanden hem de palts-keurvorst en de maarschalk des rijks nogmaals, om zich te herroepen: hij bleef volhard; en nadat de keurvorst zich verwijderd had, ontstak men het vuur. Eene groote wolk van rook, door den wind tegen zijn aangezicht gedreven, verstikte hem dadelijk in 1415. Zijne asch werd zorgvuldig bijeengezamd, en men wierp dezelve

in den *Rijn*, uit vrees, dat de aanhangers van dezen onzinnige, dezelve mogten inzamelen, om er relikwiën van te maken. *ÆNEAS SYLVIUS* verhaalt, dat de hussiten de aarde opdolven, op de plaats, waar hij verbrand was, en dezelve zorgvuldig naar *Praag* droegen. *JOANNES HUSZ* liet *Commentariën* na over verschillende stukken van de H. Schrift, en verscheiden *Leerstelligen en Zedelyke Verhandelingen*, waarvan er eenige gedurende zijne gevangenschap waren geschreven. Het gedrag der kerkvergadering, ten opzichte van dezen dweeper, met een vrijgeleide des keizers voorzien, deed in den tijd veel gemor ontstaan. Vele lieden zijn er tegenwoordig nog over verwonderd; maar men moet in aanmerking nemen, 1.º dat de kerkvergadering niets tegen hem bepaalde, dan de ontzetting van zijne waardigheid; dat alles, wat er verder is geschied, het werk der burgerlijke-magt is; 2.º dat dit vrijgeleide hem enkel door den keizer gegeven was, om zich op de kerkvergadering te komen regtvaardigen, en op voorwaarde, van er zich aan te onderwerpen, indien zijne leer als kettersch werd veroordeeld, zoo als *JOANNES* zulks zelf in zijne aankondigingen bekend maakte; 3.º dat het tegen alle regels der wijs-

heid, der godsdienst en der goede staatkunde was, de volken aan de verleiding van eenen dweeper bloot te stellen, die zelf verklaarde te willen *dogmatiseren*, zoo lang hij nog eenen levensadem zoude hebben. Men merkt op, dat de kerkvergadering de stellingen van Husz veroordeelde, zonder dezelve elk in het bijzonder te noemen; een voorbeeld, dat, indien het alleen was, voldoende zoude zijn, om diegene te wederleggen, welke in dergelijke veroordelingen, bijzonder bepaalde benoemingen vorderen. De ketterij van Husz bragt, zoo als bijna alle ketterijen, eenen burgeroorlog te weeg. Zijne aanhangers, ten getale van 40,000, rigtten in *Boheme* een groot bloedbad aan. De uitgave der werken van dezen ketter, *Neurenberg*, 2 dl.ⁿ in fol., 1558, andermaal gedrukt in 1615, met zijn *Leven*, en dat van *HIERONYMUS* van *Praag*, wordt gezocht door degene, die in de gedachtenis van deze beide kettters belang stellen.

HUSZTI (ANDREAS), was langen tijd hoogleeraar der schoone letteren te *Coloswar* of *Clausenburg*, in *Zevenbergen*; maar om zijne slechte levenswijze, door de synode der *Zwitserse* geloofsbelijdenis gedaagd, en niet verschenen zijnde, werd hij

van zijnen post beroofd, en door gemelde synode in 1742 geexcommuniceerd. Hij leidde gedurende eenigen tijd een omzwervend leven, en omhelsde eindelijk de Catholijke Godsdienst, hetwelk hem eenen aanzienlijken post te *Alba-Julia*, tegenwoordig *Carlsburg*, verschafte. De heiligheid dier godsdienst, verbeterde zijne zeden niet, hij ging voort in het buitensporig gebruik van den drank: men joeg hem weg, en hij zwierf op nieuw rond, tot aan zijnen dood, in 1755 voorgevallen. Men heeft van hem: 1.º *Jurisprudentia hungarico - transylvanica*, *Hermanstadt*, 1742, in 4 to, zeer op prijs gesteld. — 2.º *Dacia vetus et nova*. Dit is eene Geschiedenis van *Zevenbergen*, op niet zeer geloofwaardige gedenkstukken steunende. — 3.º *Commentarii de rebus Hunnorum*. Deze beide laatste werken zijn in handschrift. *Pater PRAY*, een geleerde jesuit, prijst deze Commentarieren grootelijks, en zegt er veel gebruik van te hebben gemaakt voor zijne *Annales Hunnorum*.

HUTCHESON (FRANCISCUS), oorspronkelijk uit *Schotland*, in 1694, in het noorden van *Ierland* geboren, werd in 1729 naar *Glasgow* beroepen, om er de wijsbegeerte te onderwijzen. Hij vervulde al

daar dien post met roem, tot in 1747., in welk jaar hij overleed. Men heeft van hem: 1.° een *Stelsel van zedelijke wijsbegeerte*, na zijnen dood, te *Glasgow*, in 1755, in 4.° in het licht gegeven, door FRANCISCUS HUTCHESON, zijn' zoon, doctor in de geneeskunde. Dit werk is vol nieuwe, naauwkeurige en diepzinnige inzigten. — 2.° *Nasporingen over de denkbeelden van schoonheid en deugd*, enz. HUTCHESON bepaalde in dat werk den zedelijken zin, door welken wij het goed van het kwade onderscheiden. — 3.° *Proeve over de natuur en de leiding der hartstogten en genegenheden, met ophelderingen over den zedelijken zin*, 1728. Dit werk handhaafde den roem des schrijvers, die vele begaafdheid voor de bovennatuurkunde bezat. Hij was een christelijk wijsgeer, die met eene zeer schrandere genie, de deugden vereenigde, welke de godsdienst inboezemt. Hij hield elken zondag eene *Verhandeling* over de uitmuntendheid en de waarheid des Christendoms. [Men vindt eene *Levensschets* van HUTCHESON door doctor LEECHMAN geschreven, aan het hoofd van het *Stelsel der zedelijke wijsbegeerte*, *Glasgow*, 1755, 2 dl.n in 4.°].

HUTTEN (ULRICH VON), een latijnsch dichter, den 20

April 1488, op het kasteel *Steckelberg* geboren, diende in *Italië* in het leger van keizer MAXIMILIAAN, die hem de dichterlijke kroon toekende. De onstuimigheid zijner inborst maakte hem bijna alom vijanden. Hij overleed aan eene schandelijke ziekte, in 1523, na een onrustig en onstuimig leven te hebben geleid. Hij gaf het eerst in 1518 twee boeken van TITUS LIVIUS in het licht, die nog niet uitgegeven waren. Hij heeft ook gewerkt aan de *Epistolæ obscurorum virorum*. (Zie GRATIUS). Nog heeft men van hem: 1.° *De Guaiaci medicina*, in 8.°o, herdrukt in de *Verzameling der Verhandelingen over de Venus-ziekte*, *Leyden*, 1728, 2 dl.n in fol. In zijne opdracht bekent de schrijver, dat hij lang aan deze ziekte heeft geleden. — 2.° *Gedichten*, die te *Frankfort*, in 1538, in 12.°o in het licht verschenen. — 3.° *Schriften* tegen den hertog van *Wurtemberg*, zeer zeldzaam, en te *Steckelberg*, 1519, in 4.°o. Dezelve handelen over den moord, gepleegd aan zijnen neef, JOHANNES HUTTEN, groot-marschalk van zijn hof, wiens vrouw door den hertog bemind werd. Men heeft van hem twee andere dichtstukken over dezen dood, in de *Vitæ Summorum virorum*, *Keulen*, 1735, in 4.°o, in het licht gegeven. — 4.° *Za-*

menspraken, in het latijn, over het lutheranismus, 1520, in 4.to, die tot de zeldzame boeken behooren; na langen tijd besluiteloos te zijn geweest, verklaarde hij zich geheel en al voor die sekte.

HUTTERUS (ELIAS), een Protestantische godgeleerde der 17^e eeuw, is de schrijver van verscheiden werken; het voornaamste is een *Polyglot-Bijbel*, die zeer zeldzaam is, *Hamburg*, 1596, 3 dl.ⁿ in fol. — Men moet hem niet verwarren met LEONARDUS HUTTERUS, te *Ulm*, in 1563 geboren, overleden als hoogleeraar der godgeleerdheid te *Wittemberg* in 1616, van wien er een dweepachtig werk bestaat, *Ilias malorum regis pontificio romani*, 1609, in 4.to

† HUYDECOOPER (BALTHAZAR), een beroemde Nederlandsche oudheid- en letterkundige en dichter der achtentiende eeuw, werd in 1695, te *Amsterdam* uit een aanzienlijk geslacht geboren, werd sehepen in zijne geboorteplaats en baljuw op het eiland *Texel*, doch wijdde het grootste gedeelte zijns levens aan letterkundige werkzaamheden. Als dichter heeft hij zich door de uitgave van vier treurspelen, waaronder drie oorspronkelijke, als de *Triompherende*

standvastigheid, of verijdelde wraakzucht; *ACHILLES*, en *ARZAZES, of 't Edelmoedig verraad*, grooten lof verworven. Verder kent men nog van hem eene dichterlijke navolging der *Hekeldichten* en *Brieven van HORATIUS*, en een bundel *Gedichten*, 10 jaren na zijn overlijden, den 24 September 1778 voorgevallen, in het licht gegeven. Dan het is voornamelijk als taal- en oudheidkundige, dat HUYDECOOPER heeft geschitterd; zijne voornaamste lettervruchten in dat vak zijn: *Proeve van taal- en dichtkunde, en vrijmoedige aanmerkingen op VONDELS vertaalde herscheppingen van OVIDIUS*, 1730, in 1 dl. in 4.to, en ruim eene halve eeuw later, op nieuw uitgegeven met aantekeningen en bijvoegsels, door F. VAN LELYVELD, en H. HINLOPEN, 4 dl.ⁿ in 8.vo Den onsterfelijken roem, dien hij door dit werk verwierf, handhaafde hij later door eene nieuwe uitgave der *Rijkronijk van MELIS STOKE, met historie-, oudheid- en taalkundige aanmerkingen*, 1772, 3 dl.ⁿ in 8.vo De rijpe vrucht van eenen veeljarigen onvermoeiden arbeid. Voorts heeft men nog van hem eene taalkundige verhandeling, onder den titel van *Brief wegens den ablativus absolutus*, voorkomende in het 1° deef

der *Werken van de Maatschappij der Nederl. Letterkunde te Leijden*, eene nieuwe en zeer vermeerderde uitgave der *Brieven van P. Cz. HOOFT*, en eene uitgave der *Privilegiën en Handschriften van Texel*.

HUYGENS. — Zie HUIGENS.

HUYGHENS (GOMMARUS), in 1631 te *Lier*, in de Belgische provincie *Antwerpen*, geboren, onderwees met roem de wijsbegeerte te *Leuven*, en overleed in 1702, als voorzitter van het collegie van paus ADRIANUS VI. Hij was zeer naauw verbonden met ARNAULD en QUESNEL, wier zaak hij met geestdrift verdedigde. Men heeft van hem: 1.° *Methodus remitendi peccata*, 1674 en 1686, in 12 mo — 2.° *Conferentia theologica*, 3 dl.ⁿ in 12, mo — 3.° *Thesis over de genade*. — 4.° Eene godgeleerde verhandeling onder den titel van *Breves observationes*; die echter 15 dl.ⁿ in 12, mo beslaat. Al deze werken, dragen den stempel van den geest der sekte, in welke HUYGHENS zich gewikkeld had.

HUYSUM of HUYZUM (JOANNES VAN), een schilder, te *Amsterdam*, in 1682 geboren, en in dezelfde stad, in 1749 overleden. De meest kiesche smaak, het schitterendst koloriet, het zachtste

penseel, gevoegd bij eene volmaakte navolging der natuur, hebben de werken van dezen geestigen kunstenaar eenen oneindigen prijs gegeven. Hij had zich eerst met het beste gevolg op het landschapschilderen toegelegd, en in dat vak kan men hem met de grootste meesters vergelijken, die er zich in onderscheiden hebben, maar hij had geenen mededinger in de kunst om bloemen en fruit voor te stellen. Het dons der vruchten, de glans der bloemen, het doorschijnende van den dauw, de beweging, welke hij aan de insekten wist te geven, alles betoovert in de schilderijen van dezen bewonderenswaardigen meester. [Men vindt van hem 5 bloem- en fruitstukken, onder het bestuur van den grooten Nederlandschen taalkenner TEN KATE geteekend, die op eene verkooping te *Amsterdam* f 12,000 hebben opgebracht].

HYACINTHUS, zoon van PIERIUS en CLIO. APOLLO en ZEPHIRUS beminden hem hartstogtelijk. ZEPHIRUS was eens zoo gebedgd, hem met APOLLO te zien kaatsen, dat hij met de werpschijf naar het hoofd van HYACINTHUS stiet, en hem doodde. APOLLO herschiep hem in eene bloem, sedert dien tijd *hiacint* genoemd.

HYACINTHUS (*Heilige*), een

religieus der orde van den heiligen DOMINICUS, te *Sas-se in Silezië* in 1183 geboren, aanvaardde het gewaad uit de handen van dezen heiligen orde-stichter, te *Rome*, in 1218. In zijn vaderland teruggekeerd, stichtte hij er verscheiden kloosters zijner orde, ging het geloof in het Noorden prediken, alwaar hij een oneindig getal ongeloovigen en scheurmakers bekeerde, en den 15 Augustus 1257, te *Krakau*, alwaar zijn oom bischop was geweest, overleed.

HYACINTHUS. — Zie MONTARGON.

HYAGNIS, vader van MARYAS, door APOLLO overwonnen, vond, volgens PLUTARCHUS, omtrent 1500 jaren vóór J. C. de *fluit*, en de *phrygische harmonica* uit.

HYAS, dochter van ETHRA, werd door eenen leeuw verscheurd. Zij had zes zusters, die van smart over dit ongeval stierven; maar JUPITER herschiep dezelve in regensterren. Dit zijn de *Hyades* bij de Grieken en de *Suculae*, bij de Latijnen.

HYDE (EDUARD), graaf van *Clarendon*, in 1608 in *Wiltshire* geboren, was kanselier van *Engeland*. Hij onderscheidde zich door zijne talenten en door zijne be-

kwaamheid in het beheer van zaken. Hij was zeer gehecht aan de koningen KAREL I en KAREL II, en nam deel aan hunnen voorspoed en aan hunne rampen. Zijn post werd hem in 1667 ontnomen. Hij stak naar *Frankrijk* over, en overleed te *Rouanen*, in 1674. Men heeft van hem: 1.° *Geschiedenis der burgeroorlogen van Engeland*, van 1641, tot 1660, 3 dl.ⁿ in fol., *Oxford*, 1704, in het Engelsch; en 's *Gravenhage*, 6 dl.ⁿ, in 12.mo, in het Fransch. Dit is een der beste geschiedkundige stukken welke *Engeland* heeft opgeleverd. — 2.° *Verschieden- de Redevoeringen in het parlement*, en andere werken, waarin hij de gevoelens van een regtschapsman en van een goed burger aan den dag legt. Hij had grootelijks deelaan den Engelschen *Polyglot*-bijbel.

HYDE (THOMAS), in 1636, te *Billingsley* in *Engeland* geboren, was hoogleeraar in het Arabisch te *Oxford*, en bibliothecaris van de *Bodleysche* bibliotheek, waarvan hij de *Catalogus*, in het licht gaf, *Oxford*, 1674, in fol. Hij heeft zich beroemd gemaakt door zijne verhandeling over de *Godsdienst der oude Perzers*, in 4.to, *Oxford*, 1700. Dit werk is in het Latijn, en bevat vele geleerde aanmerkingen, maar is op eene vrij verwarde wij-

zè geschreven; de eerste uitgave is zeldzaam, maar men heeft hetzelfde in 1760, in 4.to herdrukt. HYDE overleed in 1703, als kanonik van *Oxford*. Nog heeft men van hem: 1.º *De ludis orientibus*, *Oxford*, 1694, 2 dl.ⁿ in 8.vo — 2.º *De Latijnsche vertaling der wereldbeschrijving van ABRAHAM PERITSOL*, in het Hebreuwsch en in het Latijn gedrukt, *Oxford*, 1691, in 4.to — 3.º *De herbæ Chæ collectione, cum Epistola de mensuris Chinensium*, *Oxford*, 1588, in 8.vo GREGORIUS SHARPE heeft de verzameling zijner verhandelingen met zijn *Leven*, in het licht gegeven, *Oxford*, 1767, 2 dl.ⁿ in 4.to [Onder de andere werken van dezen schrijver, moet men aanhalen: 4.º *Eene Catalogus*, in het Latijn, der vaste sterren, getrokken uit de *Aardrijkskundige tafelen*, ontworpen door OULOREG-BEY, kleinzoon van TAMERLAN, en volgens zijne eigene waarnemingen. — 5.º *Quatuor evangelia et acta apostolorum lingua malaïca, caracteribus europeis*, 1677. — 6.º *De Turksche liturgie* (in het Latijn), volgens Boovi. — 7.º *Veterum - Persarum en Mazarum religionis hist.*, *Oxford*, 1700].

HYGINUS (*Heilige*), werd met het bestuur der kerk befast, na den dood van den

heiligen paus THELESPHORUS, in 139, en overleed in 142. Het was te zijnen tijde dat VALENTINUS en CERDO zich naar *Rome* begaven. De beide *Decretaliën*, welke men hem toeschrijft zijn ondergeschoven, en hetgene, wat men van zijnen marteldood zegt, is geenszins zeker.

HYGINUS (C. JULIUS), een beroemde taalkundige, de vrijgelatene van AUGUSTUS, en de vriend van OVIDIUS, was, volgens sommigen, uit *Spanje*, en volgens anderen uit *Alexandrië*. Men schrijft hem toe: 1.º *Fabels, cum notis variorum*, *Hamburg*, 1674, in 8.vo, en in de *Mythographi latini*, *Amsterdam*, 1681, 2 dl.ⁿ in 8.vo, die bij de schrijvers *cum notis variorum* gevoegd, en die te *Leijden*, in 1742, in 2 dl.ⁿ in 4.to herdrukt zijn. — 2.º *Astronomiæ poeticæ libri IV.*, *Venetië*, 1482, in 4.to Deze werken zijn belangrijk, maar de stijl is niet die van de eeuw van AUGUSTUS; hetwelk aan verscheiden *Critici* heeft doen zeggen, dat dezelve van eenigen schrijver uit het tijdvak des vervals van het Romeinsche rijk zijn.

HYLARET (MAURITS), te *Angoulême* in 1539 geboren, werd Franciskaner monnik in 1551, en onderscheidde zich als godgeleerde en als predikant: gedurende de

onlusten, welke de Hugenooten in *Frankrijk* verwekten, verklaarde hij zich voor de Catholijke ligue, tegen die der Protestanten. Hij overleed in 1591. Men heeft van hem *Homiliën* in het Latijn, op verschillende tijdstippen, te *Parijs* en te *Lyon*, in 5 dl.ⁿ in 8.vo gedrukt.

HYLLUS, zoon van **HERCULES** en van **DEJANIRA**. Na den dood van zijnen vader huwde hij met **IOLE**; maar **EURYSTHEUS** verdreef hem, zoo wel als de overige **Heracliden**. Hij nam de vlugt naar *Athene*, alwaar hij der *barmhartigheid* eenen tempel deed bouwen, in welke de Atheners wilden, dat de misdadigers eene veilige schuilplaats zouden vinden.

HYMEN of **HYMENÆUS**, eene godheid, die het huwelijk voorstond. Hij was de zoon van **BACCHUS** en **VENUS**. Men stelt hem voor onder de gedaante van eenen blonden jongeling, die eenen fakkel in de hand houdt en met rozen gekroond is. De brui-oftsgezangen werden ook met dien naam bestempeld.

HYMENÆUS van *Efeze*, bij de eerste predikingen van den heiligen **PAULUS** bekeerd, omhelsde later de dwaling dergenen, die de opstanding des vleesches loochenden, en werd door dien apostel in

het jaar 63 na J. C. geëxcommuniceerd. Men weet niet wat verder van hem geworden is. [Zie II **TIMOR**. II. 17 — 19].

HYPATIA, dochter van **THEON**, een wijsgeer en wiskunstenaar van *Alexandrië*, hield zich met dezelfde wetenschappen bezig als haar vader, en onderscheidde zich zoodanig in dezelve, dat men haar den hoogleeraar-stoel gaf, welchen de beroemde **PHOTINUS** te *Alexandrië* had bekleed. Haar roem verspreidde zich alom, en men kwam van alle kanten, om haar te hooren. Zij bezat eene zeldzame schoonheid, en al de landvoogden van *Egypte* zochten hare vriendschap. **ORESTES** vooral stond met haar in zeer naauwe betrekking, daar de heilige **CYRILLUS** en die landvoogd in oneenigheid waren, en de laatste zich met dien heiligen bisschop niet wilde verzoenen, zoo dacht het volk van *Alexandrië*, welks verbeeldingskracht zeer gemakkelijk verhit was, dat zulks op raad geschiedde van **HYPATIA**, die, even als hij, **Heidensch** was. Het gemeen vatte eenen onverzoenbaren haat tegen haar op, die hoe langer zoo meer verbitterde, en op eenen zekeren dag, dat zij uit haar huis ging, of hetzelfde weder binnen wilde treden, doodde men

haar in 415, door haar met potscherven en dakpannen te werpen. Alle weldenkenden, vooral de heilige CYRILLUS, waren over dit afschuwelijk tooneel tot in de ziel getroffen. [Wij kennen slechts de titels van eenige der schriften van HYPATIA, te weten: een *Commentarium op DIOPHANTES*; een *Sterrekundig voorschrift*; eene *Verhandeling over de kegelsneden*; de namen der overigen zijn zelfs niet tot ons gekomen. HYPATIA, had de scholen van *Athene* bezocht: zij rigtte er eene te *Alexandrië* op, en telde onder hare leerlingen, SYNESIUS, later bisschop van *Ptolemaïs*. De zeden dezer beroemde vrouw waren zuiver; zij wilde nooit in den echt treden, ten einde zich geheel en al aan de studie te kunnen toewijden].

HYPERIDES, een Atheensch redenaar, een leerling van PLATO en ISOCRATES, bestuurde de republiek *Athene*, en verdedigde de vrijheid van zijn vaderland. Afgevaardigden van ANTIPATER, in het gehoor van den *Areopagus* toegelaten, spraken over dien vorst als over den regtschapensten man der wereld. » Wij weten, antwoordde HYPERIDES, dat uw vorst een regtschapen man is; maar wij weten ook, dat wij geenen meester willen, hoe regtschapen hij ook wezen moge. » Na den onge-

lukkigen uitslag van het gevecht van *Cranon*, werd hij gevangen genomen, en naar ANTIPATER gevoerd, die hem deed sterven. Deze Republikein, dien men onder de tien beroemde Grieksche redenaars telt, had een aantal Redevoeringen zamengesteld, die niet tot ons zijn gekomen, met uitzondering eener enkele, die een zeer voordeelig denkbeeld van zijnen stijl geeft. Hij muntte uit in het schilderen der zeden; hij was bloeiend, vol zacht- en bevalligheid; en om een volmaakt redenaar te zijn, is LONGINUS van gevoelen, dat hem enkel het verhevene heeft ontbroken. Hij was het, die voor PHRYNA pleitte, van goddeloosheid beschuldigd; maar de schoonheid van dit ontuchtige vrouwspersoon, maakte meer indruk op de regters, dan de welsprekendheid van HYPERIDES.

HYPERIUS (GERARDUS ANDREAS), hoogleeraar der godgeleerdheid te *Marpurg*, werd te *Iperen* in 1511 van Catholijke ouders geboren, doorkruiste, *Frankrijk*, *Engeland* en *Duitschland*, alwaar hij smaak opvatte voor de nieuwe gevoelens, en overleed in 1564. Men heeft van hem twee verhandeligen, in 8. vo, de eene: *De Recte formando theologiae studio*; de andere, *De formandis concionibus sacris*. Dezelve werden in hunnen

tijd op prijs gesteld. Hij heeft gezwogen over de door kettters betwiste onderwerpen. Pater LAURENTIUS DE VILLA-VICENTIO, een Spaansche Augustijner en leeraar te *Leuven*, heeft eene uitgave van zijne verbeterde werken in het licht gegeven. Nog heeft men van hem *Godgeleerde Verhandelingen*, 2 dl.n, in 8. vo, *Bazel*, 1570 en 1571; en *Commentariën* op den heiligen PETRUS, *Zurich*, 1582 en 1584, 3 dl.n, in fol., vol smaadwoorden tegen de Catholijke kerk.

HYPERMNESTRA, was diegene der vijftig dochters van DANAÏS, koning van *Argos*, die niet aan het wreede bevel wilde gehoorzamen, door DANAÏS aan al zijne dochters gegeven, om hare echtgenooten den eersten nacht van haar huwelijk omtebrengen. Deze prinses redde het leven aan LYNCEUS, haren echtgenoot, nadat zij hem had doen beloven, haar maagdom niet te zullen schenden. HORATIUS zwaait haar eenen schoonen lof toe, in zijne Ode *Mercuri nam te docilis magistro*, en maakt van hare edelmoedige daad een tafereel vol belangstelling en leven.

HYPERYON, een titan of hemelbestormer, zoon van CÆLUS, werd met het menen van de zonnekar belast, hetwelk hem door sommigen als de vader der zon,

en door anderen als de zonzelve heeft doen beschouwen.

HYPPARCHIA. — Zie HIPPARCHIA.

HYRCANUS I. (JOANNES), eerste opperpriester en vorst der Joden, volgde op zijn vader SIMON den *Machabeër*, door PTOLOMEUS, zijn schoonzoon, verraderlijk vermoord. Deze verrader was omgekocht, door ANTIUCHUS SIDETES, koning van *Syrië*. Na zijn schoonvader vermoord te hebben, wilde hij zijn zwager, JOANNES HYRCANUS ook ombrengen; maar deze liet de moordenaars in hechtenis nemen, en met den dood straffen. Het was altoen, dat de trouwelooze PTOLOMEUS ANTIUCHUS naar *Judea* beriep. HYRCANUS in *Jeruzalem* opgesloten, werd er door den koning van *Syrië* belegerd. Na een langdurig en hardnekkig beleg, gedurende hetwelk, ANTIUCHUS aan de belegerden, die door den honger gekweld werden, voedsel verschaft, en zelfs kostbare vaten, reukwerken en offerdieren, voor het loofhuttenfeest leverde, werd de vrede gesloten. De voorwaarden waren, dat de Joden hem hunne wapenen zouden overgeven met de schattingen, welke zij uit *Joppé* en de andere steden buiten *Judea* zouden ontvangen. Na den dood van ANTIUCHUS, maakte HYRCANUS

gebruik van de onlusten in *Syrië*, om zijn land te wreken. Hij veroverde verscheidene steden in *Judea*, onderwierp de Idumeërs, vernielde den tempel van *Garizim*, maakte zich meester van *Samarië*, en overleed in het jaar 106 vóór J. C.

HYRCANUS II., oudste zoon van **ALEXANDER I.**, volgde zijnen vader in het opperpriesterschap bij de Joden, in het jaar 78 v. J. C. op, en volgens het eerstgeboorte recht, moest hij hem op den troon opvolgen. Zijn broeder **ARISTOBULUS** betwistte hem denzelfden, na den dood van **ALEXANDRA**, hunne moeder, die van negen tot tien jaren geregeerd had, en beroofde hem gewapenderhand van denzelfden. Door een verdrag, dat deze overwinning, in het jaar 66 v. J. C. volgde, stelde **HYRCANUS** zich met de waardigheid van hooge-priester tevreden; maar later had hij de onvoorzigheid van de hulp van **ARETAS**, koning der Arabieren te gaan afbedelen, die **ARISTOBULUS** in den tempel belegerde. Nadat deze laatste **SCAURUS**, luitenant van **POMPEJUS**, had omgekocht, liet hij het beleg opbreken, en versloeg **ARETAS** en **HYRCANUS**, aan wien **POMPEJUS**, **GABINUS** en later **CÆSAR** het hooge-priesterschap lieten. **HYRCANUS** viel vervolgens in handen van zijnen neef

ANTIGONUS, die hem de ooren liet afsnijden. Na zich eindelijk door **ALEXANDRA**, zijne dochter, de moeder van **MARIAMNE**, vrouw van **HERODES**, te hebben doen bewegen, om zich naar de Arabieren te begeven, liet deze laatste vorst, hem in den ouderdom van 80 jaren, het jaar 30 v. J. C. van het leven berooven.

HYREUS, een boer uit *Beotië* in *Griekenland*, had de eer, van **JUPITER**, **NEPTUNUS** en **MERCURIUS**, in zijne hut te vestigen. Daar deze goden hem voor het goede onthaal wilden beloonen, hetwelk hij hun had aangedaan, gaven zij hem de vrijheid, om te vragen, wat hij begeerde, met de verzekering, dat hij zulks bekomen zoude. Hij bepaalde zijne wenschen, tot het bezit van eenen zoon, die **ORION** was. Wij willen de andere omstandigheden der geschiedenis dezer drie gasten van **HYREUS** stilzwijgende voorbijgaan, daar deze godheden het barbaarsche en blinde heidendom wel waardig waren. Sommige geleerden hebben er eene verminking der geschiedenis in meenen te zien, van de drie engelen, die door **ABRAHAM** geherbergd, hem eenen zoon beloofden. Het is daarenboven zeker, dat de mythologie, slechts eene kreupele naäping der heilige Schrift is. — Zie **OPHIONEUS**.

I.

I AHN. — Zie JAHN.

I AMBE, dochter van **PAN** en van **ECHO**, was de dienstmaagd van **METANIRE**, vrouw van **CELEUS**, koning van *E-leysina*. Terwijl niemand **CERES**, kon troosten, die het verlies harer dochter **PROSERPINA** beweende, wist zij haar door hare kwinkslagen te doen lagchen, en door vermakelijke sprookjes waarmede zij haar onderhield, hare smart te verzachten. Men schrijft haar de uitvinding der *Jambische verzen* toe.

I APIX of **I APIS**, zoon van **DEDALUS**, veroverde een gedeelte van *Apuglia*, hetwelk aan dat gewest van *Italië* dan naam van *Iapigia* deed geven.

I ASIUS, zoon van **CERITUS**, koning van *Toskane* of *He-truria*, twistte, na den dood van zijnen vader, met zijnen broeder **DARDANUS**, om de troonsopvolging, en werd het slagtoffer van dezen afgunstigen twist. De vader van **ATALANTA**, die zich op

de jacht van het wild zwijn van **CALYDON** onderscheidde, heette ook **I ASIUS**. Dit alles behoort tot de geschiedenis der fabelachtige tijden.

I BARRA (**JOACHIM**), een bekwaam Spaansch boekdrukker, te *Saragossa*, in 1720 geboren, kwam, nog zeer jong zijnde, te *Madrid*, alwaar hij met eer zijne studiën volbragt. Hij volgde het beroep van zijnen vader, en verwierf weldra eenen grooten roem. Zijn papier wordt voor zeer glad gehouden, zijne letters zijn, zonder het gezigt te vermoeijen niet minder schoon, dan die der beroemdste boekdrukkers, en zijn inkt kan, zonder eenige verandering, den invloed des tijds trotseren. Zijne beroemdste uitgaven zijn: de *Bijbel*, het *Mozarabische Missaal*, *Don QUICHOTTE*, en vooral den *Spaanschen SALLUSTIUS*, door den infant *don GABRIËL*, broeder van **KAREL III.** vertaald. Dit boek is zeer zeldzaam, hetzelfde is te *Dijon* in 1810, voor 2000 franken verkocht. **I BARRA**

heeft kinderen nagelaten, die het voetspoor van hunnen vader volgen. Hij is den 23 November 1786 overleden.

IBAS, in de 5^e eeuw bisschop van *Edessa*, was eerst Nestoriaansch en vervolgens regtzinnig. Hij schreef toen hij nog met dwalingen besmet was, aan eenen zekeren Perzer MARIS genaamd, eenen *Brief*, die eenigen tijd daarna eene bron van geschillen werd. Hij laakte in dezen *Brief*, RABULAS, zijnen voorganger, van THEODORUS van *Mopsuesta*, aan wien hij allen lof, toezwaaiende, onregtvaardiglijk te hebben veroordeeld. In de volgende eeuw, raadde THEODORUS, bisschop van *Cæsarea* in *Cappadocië*, aan JUSTINIANUS aan, om, ter bevordering van den vrede der kerk, de schriften van THEODORUS van *Mopsuesta* de banvloeken, met welke THEODORUS, de banvloeken van den H. CYRILLUS beantwoord had, en den *brief* van IBAS te veroordeelen. Dit roemde men de *zaak der drie kapitels*. Deze vorst deed dezelve veroordeelen; in de vijfde algemeene kerkvergadering in 553, te *Konstantinopel* gehouden; maar de persoon en het geloof van IBAS werden er niet onteerd. De veroordeeling van dezen *brief* ondervond zelfs moeilijkheden, wjl men be-

weerde, dat dezelve doorlegaten van den paus, in de kerkvergadering van *Chalcedonië* was goedgekeurd; maar de legaten hadden zich enkel bepaald, tot de wijze, op welke IBAS zich uitdrukte, ten opzichte van zijne verkleefdheid aan het geloof en van zijne onderwerping aan de besluiten der kerk, en hadden daarom al de bijzonderheden van dezen *brief* niet willen goedkeuren. *Læta* *IBÆ* *epistola*, *novimus eum esse orthodoxum*. Paus VIGILIUS drukte zich nog duidelijker uit, als hij zeide, dat IBAS op het einde van zijnen *brief* al het gebrekkige, wat dezelve bevatten mogt, verbeterd: *Si quid erravit, id sub finem corrigit*. Het was dus de persoonlijke regtzinnigheid des schrijvers, en niet die van zijnen *Brief*, welke in het concilie van *Chalcedonië* erkend was. Zie PELAGIUS I. VIGILIUS.

IBERNON (ANDREAS), een Spanjaard, en franciskaner religieus, van de hervorming van den heiligen PÉTRUS van *Alcantara*, in 1534 geboren, onderscheidde zich door zijne liefdadigheid, zijne zelfverloochening, en alle deugden van zijnen staat, die hem door paus PIUS VI. in 1791 deden zalig verklaren.

IBRAHIM, keizer der Tur-

ken, werd in 1640 uit de gevangenis gehaald, om na den dood van zijnen broeder AMURAD IV. van wien hij al de ondeugden, met meer zwakheid, en geen den minsten moed bezat, op den troon te worden geplaatst. Het was echter onder zijn bestuur, dat de Turken *Candia* veroverden. Een zonderling voorval lokte de Ottomanische wapenen naar dat eiland. Zes galeijen van *Maltha* maakten zich van een groot turksch schip meester, en kwamen met hunnen buit ten anker, in eene kleine haven van het eiland, *Calismena* genaamd. Men vond er een kind, dat men meende een zoon van den grooten heer te zijn; hetgene wat zulks scheen te bewijzen, is dat de *kislar-aga*, hoofd der zwarte gesnedenen, met verscheiden officieren van het *Serail*, in het schip waren, en dat dit kind door hem met zorg en eerbied werd opgevoed. Nadat deze gesnedenene in het gevecht was gedood, verzekerden de officieren, dat het kind aan IBRAHIM toebehoorde, en dat zijne moeder het naar *Egypte* zond. Het werd te *Maltha* langen tijd als zoon van den sultan behandeld; maar in het christelijke geloof onderwezen zijnde, werd hij een dominikaner (Zie OSMAN). Men heeft hem lang gekend, onder den naam van pater Or-

TOMAN; en de predikheeren hebben zich altijd beroemd, den zoon van eenen sultan in hunne orde te hebben gehad. Daar de porte zich niet op *Maltha* kon wreken, dat van zijne ongenaakbare rots, de Turkschemagt trotseert, deed zij haren toorn op de Venetianen vallen. Zij verweet hun, van ondanks de vredesverdragten, den door de galeijen van *Maltha* gemaakten buit, in hunne havens te hebben ontvangen. De Turksche vloot landde in *Candia*. Men nam *Canea* in 1645 in. IBRAHIM aan de verwijfdheid en de vermaken van het serail overgegeven, had niet het minste deel aan deze verovering. Daar de janitsaren zulk eenen zwakken meester niet meer konden dulden, zetten zij hem af (en deden hem, volgens sommige geschiedschrijvers zelfs wurgen) in 1648.

† IBRAHIM-MANZOUR EFFENDI, een gelukzoeker, wiens ware naam was CERREBERR, werd te *Straatsburg* uit eene Joodsche familie geboren. Hij diende onder de Fransche huzaren, toen hij zich voor de gevaarlijke zending aanbood, om *dépêches* van het gouvernement aan den generaal BONAPARTE in *Egypte* overtebrengen. Te *Parijs* teruggekomen, na door de Engelschen gevangen genomen en weder los-

gelaten te zijn, zonder zijne bestemming te kunnen bereiken, werd hij eensklaps een koningsgezinde, en dreef de geestdrift zijner nieuwe gevoelens zoo ver, dat hij onder het Consulaat, werd gevangen genomen, en onder toezigt geplaatst. De vrede van Amiens vergunde hem, om dienst te gaan nemen te *Konstantinopel*, onder den staf der geregelde troepen, die SELIM zich vruchteloos beijverde, om te organiseren. Ofschoon hij het *islamismus* omhelsd, en eene Turksche vrouw getrouw had, verscheen hij echter in 1809 weder in *Frankrijk*; maar hij werd er verontrust, en zijne omzwervende levenswijze weder aanvaardende, doorkruiste hij *Rusland*, *Zweden* en *Denemarken*, bekleedde onder den naam van MEDELSHEIM, eenen post, in het ministerie van buitenlandsche zaken, van het kortstondige koninkrijk *Westfalen*, streed vervolgens voor den *caïmacan* van *Bosnië*, tegen de Serviërs, en vertoefde eenige jaren bij den beruchten ALI, pacha van *Janina*, die hem het opzigt over de *militaire constructien* gaf. Daarna bezocht hij nog verschillende deelen van *Azië*, *Afrika* en *Amerika*. Zich in 1826 zonder middelen van bestaan te *Parijs* bevindende, bragt hij zich op den 8 December van dat jaar, door een pistool-

schot om het leven, na nog beproefd te hebben, om zich eenig geld te verschaffen door de uitgave van een vrij belangrijk boekdeel, getiteld: *Mémoires etc. (Memorien over Griekenland en Albanië, gedurende het bestuur van ALI PACHA)*, *Parijs*, 1827, in 8. vo; met een gelitografeerd portret van ALI-PACHA.

IBYCUS, een Grieksche lierdichter, bloeide omtrent het jaar 540 vóór J. C. Men zegt dat hij door gaauwdieven vermoord werd, en dat hij al stervende eenige vliegende kraanvogels tot getuigen nam. Toen eenigen tijd daarna, een der dieven kraanvogels zag, zeide hij tot zijne makkers: *ziedaar de getuigen van den dood van Ibycus*. Nadat deze woorden aan de overheden waren bekend gemaakt, bekenden de op de pijnbank gebragte dieven de misdaad, en werden opgehangen. Van waar het spreekwoord is ontstaan: *Ibyci grues*. Deze dichter had werken nagelaten, waarvan ons enkel fragmenten overblijven, door HENDRIK ETIENNE met die van ALCEUS verzameld.

ICARUS, zoon van DEDALUS, nam met zijnen vader de vlugt van het eiland *Creta*, alwaar MINOS hen vervolgde. Men beweert, dat, om zich sneller in veiligheid

te stellen, zij de zeilen der schepen uitvonden. Deze bijzonderheid heeft aan de dichters aanleiding gegeven, om het te doen voorkomen, alsof DÆDALUS vleugels van was aan zijnen zoon ICARUS had gehecht. De geschiedschrijvers voegen er bij, dat deze jongeling schipbreuk leed. De dichters hebben uitgedacht, dat de zoon zijne vleugels gesmolten had, en dat hij in de zee was gevallen, die later de *Zee van ICARUS* of *Icarische zee* werd genoemd, zoo als OVIDIUS, in zijne *Tristia* zulks zegt:

Icarus Icarias nomine fecit
aquas.

Men kent deze schoone dichtregels van HORATIUS:

Tentavit vacuum Dedalus aera
Pennis non homini datis
Caelum ipsum petimus stultitia.

Zie DANTE en OLIVIER DE MALMESBURY.

ICTINUS, een beroemde Grieksche bouwkunstenaar, in het jaar 430 vóór J. C., bouwde verscheiden tempels, onder anderen dien van MINERVA te *Athene*, en dien van APOLLO, den *helper*, in den *Peloponnesus*. Dit laatste gebouw werd voor een van de schoonste der oudheid gehouden; doch men moet weten, dat, met betrekking tot de tempels, de heidenen nooit iets bijzonder groots, noch heerlijks heb-

ben gehad.

IDA (*Heilige*), gravin van *Boulogne* in *Picardijë*, in 1040, was de dochter van GODEFRIDUS den *Baartige*, hertog van *Lotharingen*, en trad in den echt met EUSTACHIUS II., graaf van *Boulogne*. Zij bragt hem ter wereld EUSTACHIUS III., graaf dier stad; den beroemden GODEFRIDUS VAN BOUILLON, hertog van *Lotharingen*; en BOUDEWIJN, die zijnen broeder; in het koninkrijk van *Jeruzalem* opvolgde; behalve verscheiden dochters, waarvan de eene de echtgenoot werd van keizer HENDRIK IV. Zij overleed heiliglijk den 13 April 1113. Zie GODEFRIDUS VAN BOUILLON.

IDACIUS, een Spaansch bischop der 5.^e eeuw, liet eene *Kronijk* na, die begint met het 1.^e jaar der regering van keizer THEODOSIUS, en eindigt met het 11.^e van die van LEO in 467. Nog schrijft men hem toe *Jaarboeken der Consuls*, verscheiden malen gedrukt. Pater SIRMOND heeft deze beide werken, te *Parijs*, 1619, in 8.vo in het licht gegeven.

IDATHYRSUS, INDATHYRSUS of IDANTHYRSUS, koning der Europeische Scythen, volgde zijnen vader SAULIUS op en weigerde zijne dochter ten

huwelijk aan DARIUS, zoon van HYSTASPES, koning der Perzers. Deze weigering veroorzaakte eenen zeer hevigen oorlog tusschen deze beide vorsten. DARIUS trok met een leger van 700,000 man, tegen IDATHYRSUS op; maar nadat zijne troepen verslagen waren, was hij genoodzaakt, om weder naar Perzië terugtekeeren. IDATHYRSUS wordt door JUSTINUS l. 2. c. 6. JANCIRUS genoemd.

IDIAGUEZ (FRANCISCUS), te Bologna, den 1 September 1795, in den ouderdom van 79 jaren, in den geur van heiligheid overleden, was de oudste zoon uit het doorluchtige huis der hertogen van Grenada d'Ega, waarvan hij reeds vroegtijdig, en de eerbewijzen en de rijkdommen verliet, om in de maatschappij der jesuiten te gaan. Hij was rector van het noviciehuis, van het seminarie en collegie van Villagarcia, vervolgens van dat van Salamanka, en later provinciaal van geheel Kastilië. Ondanks de aanzoeken zijner familie, wilde hij nooit zijne broeders verlaten, waarvan hij altijd de ware vader is geweest, en die hij alom in hunne ongenade en in hunne ballingschap gevolgd heeft, levende in eene volmaakte verachting der wereld, en in de uitoefening aller deugden. Men heeft zich voorgesteld de geschiedenis van

zijn leven te beschrijven, die vele bewonderenswaardige zaken zoude bevatten. [Men heeft van hem eene Latijnsche vertaling der gedachten van BOUHOURS, en een stukje over het inwendige leven van PALAFOX; hij heeft ook eenige werken in handschrift nagelaten].

IDIOT, of de geleerde IDIOT, een schrijver, welken men dikwerf aldus vindt aangehaald, vóór dat pater THEOPHILUS RAYNAUD, ontdekt had, dat RAYMUNDUS JORDAN, proost van Uzes, in 1381, daarna abt van Celles, in het diocees van Bourges, de ware schrijver der werken is, welke in de bibliotheek der kerkvaders, onder den naam van IDIOT voorkomen. RAYNAUD heeft dezelve te Parijs, in 1654, in 4. to in het licht gegeven. Deze verzameling bevat 6 Boeken Overwegingen, Verhandelingen over de heilige Maagd MARIA, Verhandeling over het godsdienstige leven, en het geheimzinnige oog.

IDMON, een beruchte waarzegger, onder de Argonauten, was de zoon van Apollo van Asterië. Hij stierf op zijne reis, zoo als hij zulks voorzegg had.

IDOMENEUS, koning van Creta, was bij het beleg van Troje. Zich op zee begeven

hebbende, om naar zijn rijk terug te keeren, deed hij, gedurende eenen storm, de gelofte, om, indien hij er aan mogt ontsnappen, het eerste voorwerp, dat zich aan hem zou aanbieden op te offeren. Deze vorst had weldra berouw, zulk eene gelofte gedaan te hebben; want hij ontmoette zijnen zoon, zoodra hij aan land kwam, en offerde hem op. Deze offerande was oorzaak van eene zoo wreede pest, dat zijne verontwaardigde onderdanen hem weg joegen. Hij ging een nieuw rijk stichten in *Calabrië*, bouwde er de stad *Salente*, en maakte zijn volk gelukkig. Het voorval van *Idomeneus*, heeft aan *Crébillon* het onderwerp tot een treurspel, en aan *Fénélon*, tot een schoon bijverdichtsel in zijnen *Telemachus* geleverd.

Idothea, dochter van *Protheus*, leerde aan *Menelaus* het middel, om zijnen vader te noodzaken, hem een hulpmiddel te ontdekken, om van het eiland te komen, waarop hij met zijne makers, bij zijne terugkomst van *Troje* opgehouden werd, en hetgene, wat hem moest overkomen. — *Idothea* was ook de naam van eene der nimfen, die de kindschheid van *Jupiter* verzorgden.

* *Itzeler* (*Christoffel*),

een Zwitsersche bouwmeester en wiskunstenaar, werd in 1734 te *Schafhausen*, waar zijn vader bontwerker was, geboren. Hij oefende in den beginne dit beroep uit, toen het toeval hem een wiskundig boek in handen deed vallen, de begeerte deed hem deze wetenschap leeren, en hij begaf zich naar *Berlijn*, waar hij den beroemden *Euler* tot meester had, onder welken hij snelle vorderingen maakte. *Itzeler* reisde verscheidene jaren in *Europa*, en te *Schafhausen* teruggekeerd, werd hij er tot bouwmeester benoemd, bekwam vervolgens den leerstoel der wiskunde aan het gymnasium van dezelfde stad. Hij stichtte er een weeshuis, en besteedde tot dit liefdadige doel bijna zijne geheele fortuin. Hij gaf er het plan van in het licht, als ook eene *beschrijving van de nieuwe brug te Schafhausen*. Deze kundige man overleed in zijne geboorteplaats in 1791, in den ouderdom van 57 jaren, eervolle herinneringen van zijne regtschapenheid, van zijne talenten en van zijne weldadigheid, nalatende. Het huis, dat hij gesticht heeft, is altijd voorspoedig, en vele rijke personen, hebben na zijnen dood bijgedragen en gaan daarmede nog voort, om dit gesticht, zoo nuttig voor de

armen en zoo eervol voor de menschheid, te doen bloeijen.

* **IFFLAND** (**AUGUSTUS WILLEM**), een Duitsche tooneelspeler en schrijver, werd te *Hanover*, den 18 April 1759 geboren, en ontving eene zorgvuldige opvoeding. Zijne ouders bestemden hem tot een eerlijk beroep, toen hij, nadat hij de *Rodogune* van **CORNEILLE** had zien ten tooneele voeren, besloot om de loopbaan van het tooneel te volgen. Daar zijn vader en zijne geheele familie er zich hevig tegen verzetten, verliet de jonge **IFFLAND** heimelijk zijne geboortestad, en begaf zich naar *Gotha*, alwaar hij in 1777 voor het eerste optrad. Zijn spel behaagde aan den dichter **GÖTHE**, die genegenheid voor hem opvatte, en hem lessen gaf. **IFFLAND** maakte er gebruik van, en maakte zulke snelle vorderingen, dat hij bij het tooneelgezelschap van den **Paltskeurvorst**, wiens hof te *Manheim* was, aangenomen werd. Schrijver geworden zijnde, was zijn eerste voortbrengsel een treurspel, getiteld: *Albert von Thurneisen*, dat veel opgang maakte. Hij gaf vervolgens verscheidene andere stukken in het licht, hetzij blij- of treurspelen, die toegejuicht werden. In 1790 deed hij voor de krooning van **LEOPOLD II.** zijnen *Frederik van Oostenryk* ten tooneel voeren, dat

hem de welwillendheid van **LEOPOLD** verwierf. Daar er zich een zekere geest van onafhankelijkheid in *Duitschland* geopenbaard had, gebruikte deze vorst, om denzelfden te beteugelen, de tooneelkundige talenten van **IFFLAND**, en de dichter gaf zijn blijspel over de *Cocardes* in het licht, dat eene zinspeling was op de drie-kleurige *Cocardes*, welke de **Anarchisten** in *Frankrijk* hadden aangenomen. Het stuk maakte eenen verbazenden opgang, en de schrijver ontving een rijk geschenk van den keizer. Maar nadat de Franschen zich van *Manheim* hadden meester gemaakt, zag **IFFLAND**, die zich algemeen tegen derzelve grondbeginselen uitgedrukt had, zich verplicht naar *Weimar* te vlugten, en, op uitnoodiging van den koning van *Pruissen*, vertrok hij uit deze stad naar *Berlijn*, alwaar hij het bestuur over de tooneelen van het hof ontving, en hij stierf aldaar, den 20 September 1814, in den ouderdom van 75 jaren. **IFFLAND** behoort tot het klein getal der dichters, waarvan het welslagen nooit werd afgebroken; mededinger van **KOTZEBUË**, deelde hij den roem deszelfden, en verkreeg daarenboven den titel van **MOLIERE van Duitschland**; maar er bestaat een verbaazende afstand van den onsterfelijken **MOLIERE** tot den

Duitschen schrijver. De tooneelkundige werken van IFFLAND, laatstelijk herdrukt, maken meer dan 20 deelen uit, en eene zoo verbazende overvloed is nooit voordeelig voor eenen schrijver. Hij heeft ook eenige werken uitgegeven over de *Declamatie*, welke mevrouw STAËL in hare *Brieven over Duitschland* zeer prijst.

* IGNAR (de abt NICOLAAS), een geleerde oudheidkundige, werd te *Pietra Bianca* bij *Napels*, den 21 September 1728 geboren, volbragt zijne eerste studiën bij zijnen oom pastoor in dezelfde stad, die hem in het collegie of seminarie *Urbans* deed opnemen. Hij deed zijne cursus met eer, leerde in weinig tijds de wetenschappen, de oude en nieuwe letterkunde, en de klassieke talen. IGNAR was naauwelijks twintig jaren, toen hij in hetzelfde collegie tot hoogleeraar van de Grieksche taal en de dichtkunde benoemd werd. Hij aanvaardde den geestelijken staat in den ouderdom van 25 jaren, en eenige geschriften die hij over de Napolitaansche oudheden in het licht gegeven had, maakten hem beroemd. Omtrent dezen tijd stichtte KAREL III. (later koning van *Spanje*), de akademie *Herculanensis*, en deze vorst verkoos vervolgens IGNAR tot een der

vijftien leden, die dit genootschap in den beginne zamenstelden. De hoogleeraar MARZOCHI, in 1763 overleden zijnde, verving IGNAR hem, aan de koninklijke hoogleeschool in den verklarenden leerstoel der heilige Schrift. In 1782 tot directeur der koninklijke drukkerij benoemd, werd hij twee jaren daarna aan het hof toegelaten, als leeraar van den erfprins FRANCISCUS DE BOURBON, die later regeerde. FERDINAND IV., gaf hem in 1794 een domheerschap in de hoofdkerk van *Napels* en weinig tijds daarna bood men hem den Bisschoppelijken stoel van *Reggio* aan, dien hij van de hand wees, ter oorzake, zeide hij, van zijne geringe verdiensten, om eene zoo onderscheidene plaats te bekleeden. Met zijn lot voldaan, leidde hij een werkenvreedzaam leven, toen hij in den ouderdom van 70 jaren, eensklaps het geheugen verloor, zoo dat hij zich den titel zijner boeken noch den naam zijner bloedverwanten kon herinneren. Hij leefde nog tien jaren in den staat van kindschheid en stierf in den ouderdom van 80 jaren. Zijne talenten, zijne bescheiden- en zedigheid, hadden hem de welwillendheid en de achting der voornaamste lieden verworven, hetzij ingezetenen of vreemdelingen. De gewoonte van aan het hof

te leven, en somtijds in de groote wereld, hadden geenszins zijne godsvrucht noch zijne zeden verzwakt, die altijd van verwijtingen vrij waren. Men heeft van hem: 1.° *De Palaestina Neapolitana commentarium, Napolis, 1770.* — 2.° *Doctissimi Marzocchi vita* ibid, 1778. — 3.° *De fratriis Neapolitanis, 1702.* De schrijver toont in dat werk dat de oude broederschappen, *Fratrie* genoemd, staatkundige vergaderingen waren onder de Grieken gevestigd, en geene geestelijke gilden, zoo als het REINESIE, VANDALEN, FABRETTI en MARTORELLI, beweren. — 4.° *Opusculi*, ibid, 1807, een deel, bevattende Verhandelingen, Latijnsche verzen, opschriften en onderscheidene brieven enz.

IGNATIUS (*Heilige*), een leerling van den heiligen PETRUS en den heiligen JOANNES, werd in het jaar 68, na den heiligen EVODUS, onmiddellijken opvolger van den heiligen PETRUS, tot bisschop van *Antiochië* gezalfd. Hij bestuurde zijne Kerk, met den ijver welken men van eenen kweekeling en navolger der Apostelen verwachten moest. Niets evenaarde den ijver zijner liefdadigheid, de levendigheid van zijn geloof en de diepte zijner nederigheid. Al deze deugden schenen met luister

uit, in de derde vervolging, welke het christendom onder de regering van TRAJANUS ondervond. IGNATIUS verscheen en sprak voor den keizer met al de grootheid van ziel van eenen christenheld, en ontving uit den mond zelve van dien vorst, dien men niet ophoudt, ons als een voorbeeld van regtvaardigheid en menschlievendheid af te schilderen, het vonnis van eenen wreeden en onmenschelijken dood. Van *Antiochië* naar Rome gezonden, om er door de wilde dieren verscheurd te worden, ontmoette hij den heiligen POLYCARPUS te *Smyrna*, bezocht verscheiden kerken, schreef aan die, welke hij niet kon bezoeken, moedigde de sterken aan, en versterkte de zwakken. Toen hij te Rome was aangekomen, verzette hij zich tegen de geloovigen, die hem aan den dood wilden ontrukken. Toen hij de leeuwen hoorde, die door den honger gedrongen, naar hunne prooi brulden, zeide hij: »Ik ben de tarwe van JESUS CHRISTUS, om door de tanden der dieren gemalen, en een zuiver brood te worden: *Frumentum CHRISTI sum; dentibus bestiarum molar, et panis mundus inveniar.*» Voor twee leeuwen blootgesteld, zag hij de zelve zonder sidderen aankomen, diende hun tot voedsel, en gaf zijne ziel in het jaar 107 na J. C. aan God

over. De geloovigen waren bezorgd, zijne beenderen in te zamelen, om dezelve naar *Antiochië* te brengen. Wij hebben van hem VII *Brieven*, welke men als eeneder kostbaarste gedenkteekenen van het geloof en de tucht der eerste kerk beschouwt. Dezelve zijn met veel vuur, kracht en verhevenheid geschreven. Zij zijn gerigt aan de inwoners van *Smyrna* aan den heiligen *POLYCARPUS*, aan de *Efezers*, aan de *Magnesiërs*, aan de *Philadelphiers*, aan de *Tralliërs* en aan de *Romeinen*. Het is in dezen laatsten dat hij vuriglijk zijn verlangen naar den marteldood en zijne vrees uitdrukt van door de leeuwen gespaard te worden, *zoo als zij*, zeide hij, *andere martelaars hebben gespaard*. Hij zegt zelfs dat hij dezelve, wilde aanhitsen: *Quod si venire noluerint, ego vim faciam, ego urgebo*; en daar hij voor de ergernis dezer verklaring vreesde, stelt hij de Christenen gerust, door de getuigenis van zijn geweten: *Ignoscite filioli, quid mihi prosit, ego scio*. Hetgene, wat men te dien opzichte kan zeggen, is dat de heiligen hun vonnis beschouwden, als door God zelve bekrachtigd; en zonder meer over de wet van het persoonlijk behoud te redeneren, waren zij enkel bedacht, om hetzelfde op de

spoedigste en zekerste wijze te ondergaan (zie *APOLLONIA*). Het is in denzelfden brief, dat men deze schoone woorden leest: *Nunc incipio CHRISTI esse discipulus, nihil de his quæ videntur, desiderans, ut JESUM CHRISTUM inveniam. Ignis, crux, bestia, in me veniant: tantum ut CHRISTO fruatur*. De beste uitgaven, welke wij van deze brieven hebben, zijn die van *COTELLIER* in zijne *Patres apostolici*, in het Grieksch en in het Latijn, *Amsterdam*, 1698; in folio met verhandelingen van *USSERIUS* en *PEARSON*; en die van 1724, door *LE CLERC* geleverd, en met aanmerkingen van dien geleerde vermeerderd. [Ook heeft de abt *GUILLON*, in zijne meermalen reeds aangehaalde *Bibliothèque choisie des Pères de l'Eglise Grecque et Latine*, eene keuze der belangrijkste denkebeelden geleverd, welke dezelve bevatten]. Behalve deze zeven Brieven, zijn er eenige andere, onder den naam van den *H. IGNATIUS*, die echter ondergeschoven zijn.

IGNATIUS (Helige), zoon van keizer *MICHAËL CURPALATUS*, beklom den patriarchalen stoel van *Konstantinopel* in 846. Hij schitterde op denzelfden door zijne kunde en zijne deugden. De ijver; met welken hij de

ongeregeldheden van den aan het hof van het Oosten, alvermogenden **BARDAS** berispte, verbitterde dien hoveling zoodanig, dat hij **PHOTIUS**, tegen alle wetten, in 857 gezalfd, in zijne plaats deed stellen. Deze onwaardige opvolger van den heiligen patriarch, verzamelde in 861 te *Konstantinopel* eene kerkvergadering om hem te veroordeelen. Er waren 318 bisschoppen, onder welke men twee pauselijke legaten telde, die vraagden, dat men **IGNATIUS** zou laten komen. Keizer **MICHAËL III**, bijgenaamd *de dronkaard*, de **NERO** van het Oostersche rijk, de vervolger van den apostolischen man, en de beschermer van den ingedrongen gesnedene, stemde er enkel op voorwaarde in toe, dat **IGNATIUS** in monnikengewaad zoude verschijnen. Hij had er de wreedste beledigingen en den bittersten hoon te verduren, zoo wel van wege den vorst als van de legaten, die, tegen de uitdrukkelijke bevelen des Pauses, zich aan de hatelijkste ontrouw schuldig maakten; en van de overige vergadering, die, daar zij niet kon verkrijgen, dat hij afstand deed, hem van zijne kleederen beroofde, en met voden bedekt terugzond. De wreedheid van **MICHAËL** was met dezen openbaren hoon nog niet voldaan. Hij liet hem in het graf van

COPRONYMUS opsluiten, en gat hem aan drie barbaarsche mannen over, om hem te kwellen. Na hem door veelvuldige slagen, onkenbaar te hebben gemaakt, lieten zij hem langen tijd, bijna geheel naakt, in het strengste van den winter, op het marmer liggen. Gedurende de 14 dagen, dat hij aldaar was, waarvan hij de helft zonder eten doorbragt, dachten zij duizenden verschillende folteringen uit, om zijne standvastigheid te overwinnen. Daar zij er niet in hadden kunnen slagen, nam een hunner met geweld zijne hand, en liet dezelve op een papier een kruisje zetten, hetwelk hij vervolgens naar **PHOTIUS** bragt. Deze plaatste er de volgende woorden boven: » **IGNATIUS**, onwaardige patriarch van *Konstantinopel*, ik beken, dat ik op eene onwettige wijze tot den patriarchalen stoel ben geraakt, en als een dwingeland geregeerd heb." Op deze gewaande bekentenis liet de keizer hem in vrijheid stellen, en vergunde hem, om zich naar het paleis van *Posa* te begeven, hetwelk zijne moeder had doen bouwen. De edele vervolgde beriep zich op Paus **NICOLAAS I**, die, over het gedrag zijner legaten verontwaardigd, zijne afzetting en de zalving van zijnen vervolger voor nietig verklaarde. De heilige bisschop bleef niet te min in balling.

schap, leven. Maar toen **BASILIUS de Macedoniër**, den keizerlijken troon had beklommen, riep hij **IGNATIUS** terug, en verbande **PHOTIUS** in 867. De 4^e algemeene kerkvergadering van *Konstantinopel*, bij deze gelegenheid twee jaren later belegd, deed dezen laatste in den ban, en met hem al de gene, die zijne partij niet wilden verlaten. **IGNATIUS** overleefde zijne zegepraal niet lang. Deze beroemde grijsaard overleed in 877, in den ouderdom van 80 jaren. Drie dagen daarna nam **PHOTIUS**, die **BASILIUS** door een valsch geslachtregister had geveild, weder bezit van den patriarchalen stoel. Het is onder het patriarchaat van **IGNATIUS**, dat het Christendom zich in *Rusland*, begon te vestigen, doch eerst in de volgende eeuw maakte het voortgang in hetzelfde.

IGNATIUS VAN LOYOLA (*Heilige*), in 1491, op het kasteel van dien naam in *Biscaaije*, van adellijke ouders geboren, was in den beginne staatsjonker bij **FERDINAND V.** Hij voerde vervolgens de wapenen onder den hertog van *Najara* tegen de Franschen, die *Navarra* aan de Spanjaarden wilden ontveldigen. Bij het beleg van *Pampeluna*, in 1521, werd de Biscaaische ridder, door het springen van eenen steen

aan het linker, en door een kanonskogel aan het regter been gekwetst. Eene *Levensbeschrijving der Heiligen*, welke men hem gedurende zijne betering gaf, deed bij hem het voornemen ontstaan, om zich aan God toewijden. De *Romaneske Galanterie* had hem tot dusverre bezig gehouden. Met eene levendige verbeeldingskracht geboren, droeg hij dezelve in zijne godsdienstigheid over. De zeden van zijn land en van zijn tijd, gaven aan de beginselen zijner godsvrucht eene schijnbare zonderlingheid. Zoodra hij genezen was, begaf hij zich naar *Onze Lieve Vrouw van Montserrat*, nam vervolgens de wijk in eene grot bij *Manresa*, alwaar hij zich aan alle gestrengheden der boetpleging overgaf, en naar het *Heilige Land* vertrok, alwaar hij in 1523 aankwam. De godvruchtige pelgrim in *Europa* teruggekeerd, studeerde, ofschoon reeds 33 jaren oud zijnde, aan de universiteiten van *Spanje*; zijn ijver en zijne godsvrucht, die somtijds een buitengewoon voorkomen aannamen, verwekten hem onaangenaamheden. Hij begaf zich in 1528 naar *Parijs*, en begon zijne *humaniora* op nieuw in het college van *Montaignu*, van deur tot deur zijn brood bedelende, om te kunnen bestaan, terwijl hij zich

in alle werken der nederigheid en Christelijke versterking oefende. Indien hij soms in het overdrevene scheen te vervallen, is zulks, zegt een oordeelkundig man, wijl de Heiligen in den eersten ijver hunner bekeering en hunner boefvaardigheid, tot zelfs verder dan de gewone wetten der zedeleer worden medegesleept, en het onredelijk is, hunne daden, volgens de regels van het gewone leven te beoordeelen: *Sanctorum dicta vel facta, maxime in ipso fervore poenitentiae, ad accuratum normam exaganda non sunt.* Hij volbragt vervolgens zijne studie der wijsbegeerte in het collegie van de H. BARBARA, en die der godgeleerdheid bij de Dominikanen. Het was in het collegie van de H. BARBARA, dat hij zich ter oprigting eener nieuwe Religieuze orde verbond met FRANCISCUS XAVERIUS, PÉTRUS LE FÈVRE, JACOBUS LAINEZ, ALFONSUS SALMERON, NICOLAAS ALFONSUS BOBADILLA en SIMON RODRIGUEZ. De eerste leden der maatschappij verbonden zich in 1534 door geloften in de kerk van *Montmartre*, alwaar men een gedenkteeken zag, dat de herinnering dezer gebeurtenis vereeuwigde. Zij begaven zich vervolgens naar *Rome*, alwaar IGNATIUS aan paus PAULUS III. een ontwerp zijner instelling aanbod. De stich-

ter hoopte er zulke groote voordeelen voor de Kerk uit te trekken, dat hij nooit in de orde der Theatijnen wilde gaan, hoezeer de kardinaal CAJETANUS hem daartoe ook aanspoorde. IGNATIUS voegde bij de drie geloften van armoede, zuiverheid en gehoorzaamheid, nog eene vierde, namelijk die van gehoorzaamheid aan den Paus van *Rome*, met betrekking tot de prediking van het Evangelie, in alle gewesten der aarde. PAULUS III. bevestigde in 1540 zijnen regel onder den titel van *maatschappij van JESUS*. IGNATIUS had dezen naam aan zijne nieuwe krijgsmagt gegeven, om aan te toonen, dat zijn oogmerk was de ongeloofigen, Ketters, en al de vijanden der Catholijke kerk onder den standaard van J. C. te bestrijden. Zijne kinderen namen vervolgens den naam van *Jesuiten* aan, naar den naam der *Kerk van JESUS*, welke men hun te *Rome* gaf. IGNATIUS, in 1541 tot overste der familie verkozen, waarvan hij de vader was, had de voldoening dezelfde zich in *Italië*, *Spanje*, *Portugal*, *Duitschland*, *de Nederlanden*, in *Japan*, in *Sina* en in *Amerika* te zien verspreiden. FRANCISCUS XAVERIUS, en eenige andere zendelingen, in zijne maatschappij gevormd, bragten zijnen naam tot aan de uiterste grenzen der

aarde. Zijne maatschappij, die nog niet in *Frankrijk* had kunnen doordringen, verkreeg er een gesticht in 1550, in hetzelfde jaar, waarin JULIUS III., eene nieuwe bevestigingsbulle gaf. Dezelve had er met grooten tegenstand te worstelen. Het parlement van *Parijs*, de *Sorbonne*, de universiteit, door hare voorregten en hare regels verontrust, verhieven zich tegen dezelve. De *Sorbonne* vaardigde in 1554 een besluit uit, bij welke zij dezelve veeleer als geschikt voorstelde tot den ondergang dan tot de stichting der gelovigen. Het geduld en de verbazende vruchten, welke de nieuwe orde alom voortbragt, verdreven langzamerhand deze stormen. De heilige ordestichter overleed den 31 Julij 1556. Hij had volgens de geschiedschrijvers, eene middelmatige gestalte, eer klein dan groot, een kaal hoofd, de oogen vol vuur, een breed voorhoofd, en een haviksneus. Door de wonde, die hij bij het beleg van *Pampeluna* had bekomen, was hij kreupel gebleven; en ofschoon hij zijn been, om het wanstellige van hetzelfde te herstellen, op nieuw had doen breken, bleef het echter veel korter dan het andere. Hij had de vervulling van drie dingen gezien, waarnaar hij het vurigste haakte: de maat-

schappij door de Opperpriesters bevestigd, het boek der *Geestelijke oefeningen*, door den heiligen Stoel goedgekeurd, en de *Constitutien* op alle plaatsen afgekondigd, waar zijne kinderen werkzaam waren. Zijne maatschappij bezat reeds twaalf provinciën, die zonder de professie-huizen, ten minste honderd Collegiën hadden. Men telde omtrent het midden der 18.^e eeuw, omtrent 20,000 Jesuiten, toen zij door Paus CLEMENS XIV. (zie dat artikel), vernietigd werden. De geschiedenis der oorzaken, welke deze vernietiging te weeg bragten, behoort welligt niet tot deze eeuw; de nakomelingenschap zal dezelve in een duidelijker licht zien, wanneer de tijd dezelve op eenen afstand zal hebben geplaatst, die derzelve waar gezigtspunt uitmaakt. Men heeft deze Religieuzen gezien aan de hoven van *Europa* ontvaard, het vertrouwen genieten der koningen, zich eenen grooten naam maken door hunne studiën, en door de opvoeding, welke zij aan de jeugd hebben gegeven; in *Sina* de wetenschappengaan hervormen, *Japan* vóór eenen tijd Christelijk maken, en bewonderenswaardige wetten aan de wilden van *Paraguay* geven. Het is roemrijk voor de maatschappij, zegt MONTESQUIEU, de eerste te zijn geweest, die

in de gewesten van *Ameri-ka*, het denkbeeld der Godsdienst, gepaard met dat der menschelijkheid heeft gebragt. Een verheven gevoel voor al hetgene, wat zij eer noemt, en haar godsdienstijver, hebben haar groote dingen doen ondernemen, en zij is er in geslaagd. Zij heeft verstrooide volken uit de bosschen gelokt; zij heeft hun een verzekerd bestaan gegeven; zij heeft dezelve gekleed: en wanneer zij daardoor niet meer zou hebben gedaan, dan de nijverheid onder de menschen vermeerderen, zou zij reeds veel gedaan hebben." — * De Jesuiten, zegt de abt RAYNAL, de wijsgeerigsten van al degene, die het geloof aan de wilde volken hebben verkondigd, zijn steeds bereid, om, wanneer het noodig mogt zijn, den spartel dood te ondergaan." GROTIUS, hoewel een Protestant, heeft aan hunne begaafdheden, en zeden, hulde toegezwaaid: *mores inculpatos, bonas artes*; ten opzichte van welke hij zijde: * dat de heiligheid van hun leven, en de belangeloosheid, met welke zij eene uitmuntende opvoeding aan de jeugd gaven, hun de algemeene achting had verworven." *Magna in vulgum auctoritas, propter vitæ sanctimoniam, et quia non sumpta mercede juventus litteris, sapientiaque præceptis imbuatur.*

Deze oude en majestueuse boom, voegt er een later schrijver bij, door den bliksem getroffen, is, tot in zijne wortels verdord, en zijne laatste takken zijn over de aarde verspreid. Heeft de talrijke jeugd, die onder zijne schaduw rustte, elders eene zoo veilige schuilplaats gevonden? Wat wordt er van haar? wat zal er van haar worden, in eene eeuw gelijk de onze?" Men heeft opgemerkt, dat de uitroeiing dezer bergemde orde, het tijdvak der godsdienstige en burgerlijke omwentelingen was voorafgegaan, die *Europa* hebben doen verbaasd staan; hetzij dat de valsche wijsbegerpte de vernietiging van dezen hinderpaal, tot haar welgelukken als onvermijdelijk noodzakelijk heeft beschouwd; hetzij dat, de werkzaamheden en diensten van dit groote lichaam, door een natuurlijk gevolg met hetzelfde vervalende, de gang der verleiding onbelemmerder, en de verdediging der ware grondbeginselen, zeldzamer en moeilijker werd. Men kan de Levensbeschrijvingen van dezen beroemden orde-stichter door MAFFEI en BOURHOUS, twee zijner kinderen, raadplegen; dezelve zijn wel geschreven: de eerste biedt al de bevalligheden en de zuiverheid der taal van het oude Rome aan. IGNA-TIUS liet aan zijne volgelin-

gen twee éven zeer beroemde werken na: 1.° *Geestelijke oefeningen*, in bijna alle Europeesche talen vertolkt. Men heeft beweerd, dat dit werk 150 jaren vóór hem, in de bibliotheek van *Monte-Cassino* bestond, alwaar de heilige Spánjaard gelegenheid had gehad hetzelfde te zien. Maar hoe kan men dit gevoelen overebrengen, met het volslagen stilzwijgen, welk men over de gewaande oudheid van dit werk heeft gehouden, in den tijd, waarin het boek der *Oefeningen* zoo veel gerucht maakte? De toekenning van hetzelfde aan GARCÍAS CISNEROS, abt van *Montserrat*, is breedvoerig wederlegd in het *Journ. hist. et litt.* 1 Junij 1782 bladz. 185 — 1 Januarij 1783, bladz. 11. — 2.° *Constitutiën*, welke aan den kardinaal van RICHELIEU deden zeggen, dat met zulke veilige grondbeginselen, zoo wel geleide inzigten, men een rijk veilig kon besturen, zoo groot als de wereld. Sommige schrijvers zijn op het denkbeeld gekomen, om dezelve aan LAINEZ, tweeden oversten der Jesuiten toetschrijven. Er straalt, volgens hen, te veel scherpzinnigheid, geestkracht, diepe staatkunde in door, dan dat dezelve van IGNATIUS zouden kunnen zijn, die niet geleerd was, en voor geene schitterende genie doorging; even alsof de

godsvrucht, door den Geest Gods verlicht, en de bestendig uitgeoefende deugd, aan eene regtzinnige en gezonde rede, aan den rechtschapen en waarheidminnenden man, niet meer licht en geestkracht gaven, dan alle menschelijke bespiegelingen. Deze toeschrijving aan LAINEZ, wordt daarenboven door daadzaken en het erkend vroeger bestaan dezer *Constitutiën* wederlegd, wijl dezelve reeds in 1540 plegtig waren goedgekeurd, en dezelve aan duizenden religieuzen, tot aan den dood van den heiligen ordestichter, tot regels en wetten hebben gediend. Deze *Constitutiën* kwamen voor de eerste maal te Rome in 1558 en 1559, in 5 dl.ⁿ in 8.vo, in het licht. De laatste uitgave is van Praag, 1757, 2 dl.ⁿ kl. in fol. Er bestaat over hetzelfde onderwerp: *Regula societatis IESU*, 1582, in 12.mo; en *Ratio studiorum*, 1586, in 8.vo, zeldzaam. Het laatste is met veranderingen gedrukt, in 1591, in 8.vo De benediktijner KONSTANTIËN CAJETANUS, dezelfde, die de *geestelijke oefeningen*, als een werk van GARCÍAS CISNEROS, zijnen ordebroeder, had voorgesteld, beweert in zijn *Vindex benedictinorum*, dat de heilige IGNATIUS zijnen regel, uit dien van den heiligen BENEDICTUS had geput, en dat dezelve in *Monte-Cassino*, door vier be-

nediktijnen was zamengesteld. Doch dit belagchelijke sprookje doet genoegzaam zien, wat men van het andere moet denken. Zie LANNEZ en STANDONCK. [De stichter der Jesuiten werd in 1609 door paus PAULUS V. gebeatificeerd, en GREGORIUS XV. ging in 1622 tot zijne heiligverklaring over].

IGNATIUS enz. de GRAVESON. — Zie GRAVESON.

IGNATIUS JOZEF VAN JESUS MARIA. — Zie SANSON (JACOBUS).

IGOLINO DE MONTECATINI, in 1348 geboren, onderwees, gedurende 25 jaren, de geneeskunde, aan de universiteit van *Pisa*, en schreef het eerst over de baden van *Pisa* in 1410. Nadat deze stad onder het gebied van JOANNES GALEAZZO, hertog van *Milane* was gekomen, deed hij afstand van zijne posten, en begaf zich naar *Lucca*, alwaar hij door PAULUS GUINIGI, hoofd dier republiek, wel onthaald werd. Van daar ging IGOLINO kort daarna in dienst over van MALATESTA, heer van *Pesaro*, met eene jaarwedde van 500 gouden florijnen. Men heeft van dezen geleerde, behalve eene verhandeling over de baden van *Torhane*, een ander breedvoerig werk, onder den titel van *Balnearum Italiae proprietatibus*

ac virtutibus, dat in een zuiverder Latijn overgebracht, en aan den hertog van *Ferrare*, BOSCO D'ESTE opgedragen werd. Men vindt hetzelfde in de verzameling der schrijvers *De balneis*, in 1553, te *Venetis*, door de GIUNTI's gedrukt. Volgens het grafschrift dat men in *Santa-Maria-Novelle*, te *Florence* vond, schijnt het, dat IGOLINO zijn leven eindigde in 1425.

IJZEREN MASKER: het is onder dezen naam, dat men eenen onbekenden gevangene aanduidt, met het grootste geheim naar *Pignerol* gezonden, en van daar naar het eiland *Sainte-Marguerite* vervoerd. Hij was een man van eene meer dan gewone lichaamsgestalte, en van eene bijzonder schoone leest. Zijn vel was eenigzins bruin maar zeer zacht, en hij was even als eene coquette-vrouw bezorgd, om hetzelfde in dien staat te onderhouden. Zijn grootste smaak was voor het fijne linnen, voor kanten en andere beuzelingen. Hij speelde op de *guitare*, en scheen eene uitmuntende opvoeding te hebben ontvangen. Enkel door het geluid zijner stem boezemde hij belang in; nooit beklagde hij zich over zijnen staat, noch liet hij eenigzins blijken, wie hij was. In ziekten, waarin hij den geneesheer of heelmeeester noodig had, en op

de reizen, welke zijne verschillende vervoeringen noodzakelijk maakten, droeg hij een masker, waarvan de kinband stalen veren had, die hem in staat stelden, om te kunnen eten en drinken. Men had last, om hem te dooden, indien hij zich mogt ontdekken; maar wanneer hij alleen was, kon hij zijn masker afleggen, en dan hield hij zich bezig, om zich met stalen tangetjes het haar uit den baard te trekken. Hij bleef te *Pignerol*, tot dat *SAINT-MARS*, vertrouwelijk officier, en bevelhebber van dat kasteel, het koninklijk stadhouderschap der eilanden *Lerins* verkreeg. Hij nam hem mede naar dat eenzame verblijf, en toen hij tot gouverneur der *Bastille* werd benoemd, volgde zijn gevangene hem steeds gemaskerd. Hij werd in die gevangenis zoo wel gehuisvest als men zulks zijn kan. Men weigerde hem niets van hetgene hij vraagde: men gaf hem de rijkste kleederen, de beste spijsen, en zelden ging de gouverneur in zijne tegenwoordigheid zitten. Toen de markies van *Louvois*, hem vóór zijne vervoering naar *París*, op *Saint Marguerite* was komen bezoeken, sprak hij hem met ontzag en eerbied. Deze doorluchtige onbekende overleed den 19 November 1703, en werd den volgenden dag ten vier ure des namiddags onder den

naam van *MARCHIALI*, op het kerkhof der parochie van den heiligen *PAULUS* begraven. Hetgeen, wat de verwondering verdubbelt, is, dat toen men hem, naar het kasteel van *Pignerol* zond, er geen enkel aanzienlijk man in *Europa* verdween. Deze gevangene was zulks ongetwijfeld; want zie hier wat er in de eerste dagen gebeurde, toen hij op het eiland *Sainte Marguerite* was. De gouverneur plaatste zelf de schotels op zijne tafels, en verwijderde zich vervolgens, na hem te hebben opgesloten. Eens schreef hij met een mes op een zilveren tafelbord, en wierp het bord het venster uit, naar eene schuit, die aan strand, bijna aan den voet des torens lag. Een visscher, aan wien deze schuit toebehoorde, raapte het tafelbord op, en bragt hetzelfde naar den gouverneur terug. Deze, verwonderd, vraagde aan den visscher: *Hebt gij gelezen, wat er op dit tafelbord geschreven staat, en heeft iemand het in uwe handen gezien?* — *Ik kan niet lezen*, antwoordde de visscher: *ik heb het zoo even gevonden, niemand heeft het gezien.* Deze visscher werd zoo lang in hechtenis gehouden tot dat de gouverneur volkomen overtuigd was, dat hij nooit gelezen had, en dat het tafelbord, door niemand gezien was. *Ga heen*, zeide hij

hem, *gij zijt zeer gelukkig niet te kunnen lezen.* LA GRANGE-CHANCEL verhaalt in eenen brief aan den schrijver van het *Année Littéraire*, dat toen SAINT-MARS IJZEREN-MASKER ging afhalen, om hem naar de *Bastille* te vervoeren, de gevangene tot zijnen geleider zeide: *Wil de koning mij van het leven doen berooven? — Neen prins!* antwoordde SAINT-MARS, *uw leven is in veiligheid; gij behoeft u slechts te doen geleiden.* * Ik heb, voegt hij er bij, van eenen zekeren DUBUISSON, kassier van den bevruchten SAMUEL BERNARD, die, na eenigen tijd in de *Bastille* te zijn geweest, naar het eiland *Sainte-Marguerite*, werd vervoerd, vernomen, dat hij met eenige andere gevangenen, in eene kamer was, juist boven die, welke aan dezen onbekende tot verblijf verstrekke; dat zij, door de schoorsteen-pijp, zich met elkander konden onderhouden, en hunne denkbeelden mede deelen; maar dat hij, toen deze hem gevraagd hadden, waarom hij hardnekkiglijk zijnen naam en zijne lotgevallen bleef verzwijgen, hun geantwoord had, dat deze bekentenis hem het leven zoude kosten, zoo wel als aan degene aan welke hij zijn geheim zou hebben geopenbaard." Al deze bijzonderheden bewijzen, dat IJZEREN MASKER een

gevangene van het grootste aanzien was; maar wie was dan deze gevangene? Het was de hertog van BEAUFORT niet; wij hebben zulks in zijn artikel duidelijk genoeg bewezen. Was het de graaf van VERMANDOIS, zoo als zulks de schrijver der *Mémoires de Perse* beweert? Deze schrijver verhaalt, dat deze prins, gewettigde zoon van LODEWIJK XIV. en van de hertogin DE LA VALIÈRE, die een zeer ongeregeld leven leidde, en zich sedert langen tijd onverbeterlijk toonde, door zijnen eigen vader aan de kennis der menschen werd onttrokken, om hem te straffen over eene klap aan den dauphin gegeven. Men maakt nog andere gissingen over het IJZEREN MASKER, waarvan geene enkele een ernstig onderzoek schijnt te kunnen doorstaan. DE SAINT-FOIX wil aantoonen, dat het de hertog van MONTMOUTH (zie dat artikel) is, en wederlegt pater GRIFFET, die deze vooronderstelling onwaarschijnlijk had geoordeeld. Sommige schrijvers hebben hunne gissingen op den intendant FOUCQUET (zie dat art.) laten vallen. In 1770 is er in het *Journal Encyclopédique* (Augustus, bladz. 132), eene verhandeling in het licht verschenen, om te bewijzen, dat deze gevangene de secretaris van den hertog van Mantua was, zoo als de schrijver beweert,

op bevel van LODEWIJK XIV. wien hij eenig plan dwarsboomde, opgeligt. Dit gevoelen voor het overige niet zeer aannemelijk, schijnt eenigen grond te verkrijgen, in het verblijf van den gevangene te *Pignerol*, alvorens naar *Sainte-Marguerite* te worden vervoerd. Sommigen hebben op romaneske gissingen eene gebeurtenis uitgedacht, waar bij de troonsopvolging zich in de waagschaal vond gesteld, en waarvan het juist daarom ten minste nutteloos is melding te maken; anderen hebben het vel van den gevangene, werkelijk eenigzins bruin, zoo zwart gemaakt, dat men hem als een Neger kon doen voorkomen, en hebben gemeend, dat deze mismaktheid een kind van zeer hooge geboorte van de wereld had doen afzonderen. Men ziet zelfs door de ontwikkeling dezer verschillende gevoelens, dat de waarheid in dezelve nog een geheim is. Maar men kan niet ontkennen, dat het waarschijnlijkste derzelve, dat ten opzichte van den graaf van *VERMANDOIS* is: Pater *GRIFFET*, en de schrijver van het *Lévon des Dauphins*, vader van *LODEWIJK XV.*; schijnen alle moeilijkheden op te lossen. Men vindt verscheiden bijzonderheden, betrekkelijk dit onderwerp, in het Dagverhaal van *DURONCA*.

luitenant des konings in de *Bastille*, toen de gevangene er aankwam. Dit Dagverhaal, in de *Verhandeling* opgenomen, over de verschillende bewijzen, welke de waarheid der geschiedenis van Pater *GRIFFET* bekrachtigen, is zeer belangrijk. *DURONCA* zegt niet, dat het masker van ijzer was, hij spreekt slechts van een zwart fluweelen masker. Maar de naam van *Ijzeren Masker* heeft de overhand behouden, omdat, wanneer de gevangene, de opene plaatsen der gevangenis overging, men het fluweelen masker met een ijzeren masker bedekte. Men leest in de gewaande *Memorien* van den maarschalk van *RICHÉLIEU*, in 1790 in het licht gegeven, dat deze gevangene een tweede zoon van *LODEWIJK XIV.* was, eene romaneske en ongerijnde *hypothesis*, klaarblijkelijk wederlegd, door het verhaal zelve, van den lasterachtigen uitvinder. Zie *Journ. Hist. et Litt.* I Aug. 1791, bladz. 496.

ILDEFONSUS (Heilige), leerling van den heiligen *ISIDORUS* van *Sevilla*, eerst abt van *Agali*, later aartsbisshop van *Toledo*, was gedurende negen jaren, dat hij deze kerk bestuurde, het sierraad derzelve. Hij overleed in 667, verscheidene werken nalatende, waarvan

het voornaamste is eene *Verhandeling over de onophoudelijke maagdelijkheid van MARIA*.

* ILDEFONSUS VAN DEN HEILIGEN CAROLUS (*Pater*), regulier geestelijke der Christelijke scholen, uit het geslacht der TARDITI, werd te Rome in 1709 geboren, en bragt het grootste gedeelte van zijn leven in die stad door. Hij werd bemind en geacht, niet alleen in zijne congregatie, maar zelfs in de wereld, en van de aanzienlijkste personen. Hij maakte zeer goede studien, en onderwees in eenige collegiën van zijn instituut. Zijne verdienste deed hem verkiezen tot onderwijzer der zonen van JACOBUS II., koning van Engeland, KAREL EDUARD, sedert den dood van zijnen vader, onder den naam van *pretendent* bekend, en den hertog, later *Kardinaal van York*. Pater TARDITI bekleedde in zijne orde, de eervolste posten, zelfs dien van *algemeen assistent*. Door zijne deugden verwierf hij de achting en de welwillendheid van den grooten Paus BENEDICTUS XIV. Zijne Heiligheid verwaardigde zich, zich van hem, in zijnen persoonlijken arbeid te bedienen, en had hem belast, om de *besluiten, aankondigingen en herderlijke brieven*, die in de volledige uitgave zijner werken door de zorg van pater

AZEVEDO, in 1748 te Rome gedrukt, moesten voorkomen uit het Italiaansch in het Latijn te vertalen. Bij de verschillende bedieningen, welke pater TARDITI had uitgeoefend, moet men als een bewijs te meer van zijne zeldzame hoedanigheden, en van het aanzien, waarin hij stond, dien van *rector* van het eerwaardige collegie *de propaganda fide* voegen. Hij legde dezelve in zijne laatste jaren neder, om zich in het noviciehuis zijner orde van den heiligen LAURENTIUS in *Borgo* te begeven. Hij overleed aldaar vol jaren en verdiensten, den 30 November 1790. In het 1^e d.l der uitgave van de *Werken* van LAMBERTINI (BENEDICTUS XIV.), te *Venetie* met vele vermeerderingen gedrukt, wordt er over dezen geleerden en godvruchtigen religieus gesproken, waarvan de uitgevers de gedachtenis herinneren, en aan wien zij den volledigsten lof toezwaaijen.

ILIA. — Zie RHEA-SYLVIA.

ILLHARART. — Zie CHAMBRE (FRANCISCUS ILLHARART DELA).

ILLYRICUS (FLACCUS). — Zie FRANOWITZ.

ILLUS, koning der Troyanen, zoon van TROS, en broeder van GANYMBDES en ASABACUS, grootvader van ANCHISES, ontving van de god-

spraak het bevel, om eene stad te bouwen, op de plaats, waar de os zou gaan liggen, dien hem BXSIS, koning van *Phrygië*, ten geschenke had gegeven. Dit is de stad, welke naar zijnen naam *Ilium* werd genoemd. IUS zette tegen PELOPS, zoon van TANTALUS, den oorlog voort, welchen TROS aan TANTALUS had verklaard, en verdreef hem uit zijne staten. Hij regeerde 54 jaren.

IMBERT (JOANNES), te *la Rochelle* geboren, advokaat, daarna luitenant-crimineel te *Fontenai-le-Comte*, overleed tegen het einde der 16e eeuw, den roem nalatende van een' der bekwaamste patriciërs van zijnen tijd te zijn. Men heeft van hem: 1.º *Enchiridion juris scripti Gallia*, door THÉVENAU in het Fransch vertaald, 1559, in 4.to — 2.º Eene *Praktijk voor de pleitzaal*, onder den titel van *Institutiones forenses*, in 8.vo 1541. GUENOYS en AUTOMNE hebben aanmerkingen op deze boeken gemaakt, die eertijds veel zijn geraadpleegd en aangehaald.

IMBERT (JOZEF GABRIEL), een karthuizerbroeder en een beroemd schilder, te *Marseille*, in 1654 geboren. Hij had tot eersten meester SERRE, en vervolgens LEBRUN en VAN DER MEULEN. In den ouderdom van 34 jaren, ee-

nen afkeer tegen de wereld opgevat hebbende, begaf hij zich als leeke-broer onder de karthuizers, en legde zijne geloften af in het karthuiser-klooster van *Villeneuve-les-Avignon*. Men stond hem toe, om zijnen smaak voor zijne geliefkoosde kunst bot te vieren, en men maakte hem de middelen gemakkelijk, niet alleen om dezelve uit te oefenen, maar zelfs om zijne begaafdheid te volmaken. Broeder IMBERT wendde dezelve aan, om de karthuiser-kloosters met schilderijen te versieren. Hij luisterde er verscheidene met veel smaak op. Men prijst degene, welke hij voor de karthuizers van *Avignon* en *Marseille* vervaardigde. Het is in de kerk der laatste, dat zich boven het hoogaltaar de schilderij bevond, die men als zijn meesterstuk beschouwt, dezelve is van eene buitengewone grootte, en stelt de kruisiging voor. De samenstelling van dit stuk is rijk en vol vuur, de teekening zeer naauwkeurig, de trap van kracht der kleur naar waarheid, de schaduwten bewonderenswaardig, en de naauwkeurigheit der uitdrukking volmaakt wel. Hij was reeds meer dan 80 jaren, toen hij zijne schilderij van de *Emmausgangers*, die het zegel op zijnen roem drakte, voltooide. Men vindt er dezelfde kracht in, als in

die, welke hij jonger had vervaardigd. Hij bezat eene diepe ervarenheid in zijne kunst, werd niet door moeilijkheden opgehouden, die hij altijd het middel vond, om te overwinnen, en door zich te oefenen en de goede voorbeelden te volgen, onderwierp hij zich niet zoodanig aan dezelve, dat zijne zamenstellingen, schitterende van schoonheden, die hem eigen waren, en door het vuur der genie bezield, niet oorspronkelijk schenen. Deze bekwame religieus overleed in het karthuizer-klooster van *Villeneuve-les-Avignon*, in 1740.

IMBERT (BARTHOLOMEUS), te *Nîmes* in 1747 geboren, ontwikkelde reeds vroegtijdig eenen uitmuntenden aanleg voor de dichtkunde, en begon zich in de letterwereld bekend te maken, door het *Oordeel van PARIS*, dat eene vleijende hoop van hem had doen opvatten; maar dezelve is niet verwezenlijkt geworden door de werken, welke hij later in het licht heeft gegeven. De voornaamste zijn: eene verzameling van *Fabels* en *Vertelsels*, twee *Blijspelen* en een *Treurspel*, *MARIA VAN BRABANT*. Het gebrek des schrijvers is, indien het geoorloofd is aldus te spreken; eene overtolligheid van ongedwongenheid, waarvoor de overweging en studie, door hem te lee-

ren van streng jegens zich zelve te zijn, hem zouden behoed hebben; maar hij beemde de gezelligheid en de vermaken, en deze beide voor elk geletterd man gevaarlijke klippen, zijn slechts in staat, om den gelukkigsten aanleg te verstikken. »Zullen wij beschuldigd worden, van al te gestreng te zijn, zegt de schrijver der *Trois Siècles*, indien wij opmerken, dat in zekere zijner *Fabelen*, het natuurlijke niet altijd zoo wel is in acht genomen als het zulks kon zijn; dat hetgene, hetwelk wij zeden in de dieren noemen, niet overeenstemt, met de denkbeelden, welke wij van dezelve hebben; dat de zedesprenken dikwerf al te onverwachts komen, en noch zoo juist, en noch zoo uitstekend zijn, als het verhaal zulks beloofde; en dater onder zijne *Vertellingen* vele zijn, waarvan het platte, des onderwerps noch door de nieuwigheid der wendingen, noch door de bevalligheid des stijls wordt vergoed.» Eene meer ernstige en verdiende censuur, is die welke deal te groote vrijheid betreft, die zoo wel in voornoemde *Vertelsels* als in de overige gedichten des schrijvers heerscht. Hij heeft gedurende eenige jaren het letterkundige gedeelte van den *Mercure*, en dat van het *Journal Encyclopédique* bestuurd. Zijne pen heeft zich

ook in onderwerpen geoefend, die het bestuur en de staatkunde betreffen. Hij is te *Parijs* den 25 Augustus 1790 overleden.

* **IMBERT (WILLEM)**, een letterkundige werd te *Limoges* in 1742 geboren. Zijn vader hem gedwongen hebbende het kloosterleven te aanvaarden, trad hij nog zeer jong in de orde der benedictijnen van den **H. MAURUS**. Weinig tijds nadat hij zijne geloften had afgelegd, protesteerde hij tegen dezelve, voorwendende, dat zij gedwongen waren geweest, even als of hij die verklaring niet had kunnen doen, alvorens dezelve af te leggen. Er volgde een proces uit tusschen hem en zijnen overste, maar door behulp van eenige magtige beschermers, verkreeg hij, van wereldlijk verklaard te worden. De benedictijnen verloren in hem niets dan eenen slechten geestelijke, en de wereld won er niet veel aan, door het slechte gebruik, dat hij van zijne talenten maakte. **IMBERT** had eene even zoo wispelturige als hekelzuchtige inborst; en om meer onafhankelijkheid in het geschrift, dat hij zich voorgesteld had in het licht te geven, aan den dag te leggen, begaf hij zich naar *Newied*, waar hij zijn be-rucht dagblad ondernam, getiteld: *Geheime staat- en*

letterkundige Correspondentie, waarvan er wekelijks een N.^o in het licht verscheen. In dit dagblad ontzag **IMBERT** noch de eerbiedwaardigste zaken, noch de verdienstelijkste personen, en liet zijne pen door zijne natuurlijke boosaardigheid besturen. Hij begon hetzelfde in 1774, werkte er aan tot in 1790 en door andere redacteers voortgezet, hield het in 1793 op, in het licht te verschijnen. Men vereenigde vervolgens de verschillende bladen van dit dagblad, dat men onder denzelfden titel in het licht gaf, met de dagteekening van *Londen*, (*Maastricht*) 1787 — 1790: 18 dl.n in 12.mo, maar zij gaan slechts tot het jaar 1785, hoewel, het weekblad te gelijkertijd en nog gedurende 8 jaren in het licht verscheen. Men vindt veel overeenkomst, tusschen dit werk en de *geheime gedenkschriften* van **BACHAUMONT**. Daar **IMBERT** zich echter in zijn tijdschrift veroorloofde de eerwaardigste personen te beleedigen en dat zijne betuigingen dikwijls slechts lasteringen waren, zag hij zich tweemaal in de *Bastille* opsluiten, maar dit strekte niet, om hem te verbeteren, en hij werd eene derde maal veroordeeld, tijdens het in het licht verschijnen van zijne *Chronique Scandaleuse of Gedenkschriften, om tot de*

geschiedenis van het tegenwoordige geslacht te dienen, waarvan hij in den beginne slechts een deel in het licht gaf, en waarin hij de grenzen der boosaardigheid zelve overtrad; wjl het nooit aan lieden ontbreekt, die gaarne ten koste van eenen derde lagchen, zoo heeft zijne *ergerlijke correspondentie*, 4 uitgaven gehad, van 1784 tot in 1790, 5 dl.ⁿ De stijl van IMBERT in deze twee werken is noch vlug, noch zuiver, noch bevallig, en het schijnt, dat hij zich niets anders tot oogmerk heeft voorgesteld, dan het hatelijke vermaak der kwaadsprekendheid, en lastertaal. Tijdens de omwenteling begaf hij zich naar *Limoges*, waar hij tot besturend lid benoemd werd, en door zijne demagogische gevoelens, maakte hij zich deze keuze waardig. Indien hij zich tot dat tijdstip een onbeschaamd hekelschrijver had getoond, werd hij vervolgens de vervolger, dergenen, die het nog met de goede grondbeginselen hielden, terwijl zijn heerschzuchtig en bits karakter hem vijanden onder de gemeenebestgezinden maakte. Na zijne terugkomst te *Parijs*, hield hij zich weder met de letterkunda bezig en overleed er den 19 Mei 1803, zonder door iemand betreurd te worden. Behalve de twee voorgaande werken heeft men van hem: 1.º *Tegenwoordige*

staat van Spanje, uit het Engelsch vertaald van E. CLARKE, *Parijs*, 2 dl.ⁿ in 12.mo Dit boek werd verboden, ter oorzaak, zegt men, van eene plaats waar men den ongerogelden smaak van KAREL III., voor de jagscheen te hekelen, eenen smaak, welken LODEWIJK XV toenmaals regerende, deelde. — 2.º *Verhandeling over den oorsprong der druk-kunst*, uit het Engelsch vertaald, door den leeraar MIDDLETON, *Londen en Parijs*, 1775, in 8.vo — 3.º *Wysbegeerte van den oorlog*, uit de gedenkschriften van den generaal LLOYD, door een Fransch officier (de heer ROMANN, markgraaf van *Mesmond*) vertaald, 1790, 1 dl. in 18.mo — 4.º *Staatkundige en militaire gedenkschriften, over den vijandelijken inval en de verdediging van Groot-Brittannië*, door den generaal LLOYD, 1801, in 8.vo IMBERT werkte aan een uitgebreider werk over hetzelfde onderwerp, toen hij door den dood verrast werd. Hij had zijn handschrift aan het gouvernement medege-deeld, in welks handen het gebleven is, en het is tege-looven, dat het nimmer het licht zal zien, daar het belang van dien oogenblik voorbij is.

* IMBONATI (dom KAREL JOZEF), een religieus der congregatie van den H. BERNARDUS der *Boetvaardigheid*,

tot de orde van *Citeaux* behoorende, uit eene adellijke van *Coma* oorspronkelijke familie gesproten, in zijne orde bekend onder den naam van *dom KAREL JOZEF VAN DEN HEILIGEN BENEDICTUS*, werd te *Milane* omtrent het midden der 17.^e eeuw geboren, en onderscheidde zich in zijne congregatie door geleerde werken, en eenediepe kunde. Hij had zijne geloften afgelegd te *Rome* in de abdij van de heilige *PUDENTIANA*, en had aldaar tot meester den beroemden *JULIUS BARTOLOCCI*, tot dezelfde orde behoorende, en leerde grondig onder hem de Grieksche en Hebreuwsche talen. Hij onderweest te *Rome* de godgeleerdheid en het Hebreuwsch. *BARTOLOCCI* had slechts 3 deelen van zijne *rabbijnsche bibliotheek* in het licht gegeven, en het vierde onvoltooid gelaten. *IMBONATI* bragt hetzelfde ten einde, en gaf het in 1693, zes jaren na den dood van zijnen meester in het licht (Zie *BARTOLOCCI*). Het volgende jaar voegde hij er een vijfde deel bij, hetwelk hij liet drukken, onder den titel van *Bibliotheca latino-hebraica*, 1694 — 1696, 2 dl.ⁿ in fol. Men heeft van *dom IMBONATI*, andere werken, te weten 1.º eene *verhandeling over de maten en munten der Hebreërs*, 1662.

— 2.º Eene *gewijde tijdre-*

kenkunde van de schepping der wereld tot de geboorte van J. C. 1694, 1 dl. in fol. Het *Journal de Trévoux* schrijft hem nog toe: *Chronicon tragicum, sive De eventibus tragicis principum, etc. Rome, 1696*, in 4.to Eindelijk eene wijdloopige en geleerde *verhandeling*, waarin hij tegen de Joden, de komst van den Messias bewijst.

IMBYSE (JOANNES D') is berucht in de geschiedenis der zamenzwering van de *Vlamingen* tegen *Spanje*. Hij was een trotsch, gierig en heerschzuchtig man, maar wyl de stad *Gend* hem hare vestingwerken en verscheiden gestichten te danken had, zoo had hij de liefde en achting der *Gentenaren* verworven. Men verhef hem tot burgemeester. Hij maakte gebruik van het gezag, hetwelk zijn post hem schonk, om in 1579 de *Gentenaren* tegen de *Catholijken* te doen opstaan. Niet tevreden, van al de *Geestelijke* goederen verbeurd te hebben verklaard, lieten zij dezelve openlijk verkoopen, vernielden de kloosters en kerken, en belletten geheel en al de uitoefening van de *Catholijke* godsdienst. Hun doel was, om zich niet alleen aan het *Spaansche* gezag, maar zelfs aan dat der *staten* te onttrekken. Zij haalden *Brug-*

ge en Iperen tot hunne partij over, en plaatsen er stadhouders, even gelijk in de steden *Dendermonde*, *Oudenaarden*, *Aalst* en in al de andere kleine plaatsen van *Vlaanderen*. Zij verzamelden al de klokken der kerken, en door er koper en metaal bijtevoegen, goten zij een aantal stukken geschuts. Maar nadat de prins van *Oranje* zich van *Gend* had meester gemaakt, verdreef hij er den twiststoker uit, die hetzelfde aan het muiten had doen slaan. Toen eenigen tijd daarna, *IMBYSE* weder tot pligt en gehoorzaamheid aan den koning van *Spanje*, zijnen wettigen vorst, wilde terugkeeren, maakten de muitelingen zijn proces op, en hij werd in 1584 onthoofd.

IMHOFF (JOANNES WILLEM), een beroemd geslacht rekenaar uit eene adellijke familie van *Duitschland*, in 1728 overleden, had eene lange studie gemaakt van de belangen der vorsten, van de omwentelingen der staten, en van de geschiedenis der groote familien van *Europa*. Men heeft van hem verschillende werken: 1.º *De notitia procerum germaniae*, Tübingen, 1732 en 1734, 2 dl.ⁿ — 2.º *Historia genealogica Italiae et Hispaniae*, Neurenberg, 1701, in fol. — *Familiarum Italiae*, Amsterdam, 1710, in fol —

Familiarum Hispaniae Leipzig, 1712, in fol. — *Galliae*, 1687, in fol. — *Portugalliae*, Amsterdam, 1708, in fol. — *Magnæ-Britanniae cum appendice*, Neurenberg, 1690 en 1691, 2 dl.ⁿ in fol. — enz.

IMOLA. — Zie **JOANNES VAN IMOLA** en **TARTAGNI**.

IMPERIALI (JOANNES BAPTISTA), te *Vicence* in *Italië*, in 1568 geboren, en in 1623 overleden, oefende met veel roem, in zijne geboorteplaats de geneeskunde uit. De *Venetiaansche* republiek, de stad *Messina* en vele andere, beijverden zich, om hem aan *Vicence* te onttrekken, maar hij verkoos steeds zijne medeburgers boven vreemdelingen. Deze arts beoefende ook de dichtkunde: hij trachtte **CATULLUS** natevolgen, doch naderde hem niet, dan zeer in de verte. Er bestaat van hem: *Exoticarum exercitationum libri duo*, Venetië, 1603, in 4.to.

IMPERIALI (JOANNES), zoon van den voorgaande, in 1602 geboren, is in de faculteit der geneeskunde, en in het gebied der letteren meer bekend dan zijn vader. Men heeft van hem: 1.º *Musæum historicum*, in 4.to, Venetië, 1540. Dit is eene verzameling van geschiedkundige Lofreden. — 2.º *Musæum physicum, sive de humano ingenio*, met het vo-

rige gedrukt.

IMPERIALI (JOZEF RENATIUS), kadinaal, te *Genua* in 1651 geboren, en te *Rome* in 1737 overleden, werd door de paussen in verschillende aangelegenheden gebruikt, en bragt dezelve altijd met geluk ten einde. In het conclave van 1730, ontbrak hem slechts eene stem, om tot paus verkozen te worden. Zijne gedachtenis is dierbaar aan de geleletterden, door het geschenk zijner rijke boekverzameling, hetwelk hij al stervende aan het publiek deed. Dit is eene der sieraden van *Rome*.

INA, koning van *Westsex*, in *Engeland*, maakte zich beroemd door zijne verschillende krijgstogten, tegen de meeste zijner naburen, die zijne ruststoorden. Hij bevestigde die zijner staten, door wetten vol wijsheid, (door SPELMAN in het licht gegeven). Na een roemrijk bestuur van 37 jaren, begaf hij zich in 726, in bedevaart naar *Rome*, bouwde er een Engelsch collegie, en legde tot onderhoud van hetzelfde aan elk huis van zijn rijk, jaarlijks een' stui-ver op. Deze belasting, *Romescot* genaamd, werd later door OFFA, koning van *Mercie*, op al de huizen van *Mercie* en *Estantlië* toegepast: en wyl het geld, dat dezelve opbragt, op den feest-

dag van den H. PETRUS te *Rome*, werd afgeleverd, zoo noemde men deze belasting, *de Sint Pieters penning*. De paussen beweerden in het vervolg, dat zulks eene schatting was, welke de Engelschen verplicht waren aan den H. PETRUS en zijne opvolgers te betalen (Zie ETHULPH). Hij legde de kroon neder, op verzoek der koningin, die met hem te *Rome* het kloosterleven omhelsde. HENSCHENIUS, heeft in de *Acta Sanctorum*, onder den 6 februarij, het leven van INA geleverd.

INACHUS, eerste koning der Argiërs, in den *Peloponnesus*, omtrent het jaar 1858 vóór J. C., was de vader van PHORONEUS, die hem opvolgde, en van Io, die door JUPITER bemind werd.

* INCHBALD (ELIZABETH), eene tooneelschrijfster, werd in 1756, in een dorp van het graafschap *Suffolk* geboren. Daar het lezen van romans hare reeds al te vorige verbeelding opgewonden had, wilde zij haar geluk beproeven; en, een pakje onder den arm, verliet zij het ouderlijke huis, in den ouderdom van 16 jaren. Dit onvoorzigtige besluit had ook tot oorzaak de eenzaamheid, waartoe haar vader haar veroordeeld had, die, daar hij de zusters van ELIZABETH,

in de wereld wilde doen voorkomen, haar hetzelfde voorrecht niet deed genieten, uit hoofde van een gebrek aan het spraakorgaan, dat zij van natuur had. Na aan vele gevaren blootgesteld te zijn geweest, te *Londen* aangekomen zijnde, maakte zij kennis met eenen tooneelspeler van het tooneel *Drury-lane*, INCHBALD genoemd, die haar huwde en haar zijn beroep deed volgen. Mistriss INCHBALD trad in verscheidene tooneelen van *Groot-Brittannie* op, niettegenstaande hare stameling, en maakte, veel opgang. Na den dood van haren man verliet zij het tooneel waarop haar gedrag vrij van berisping was, en gaf zich aan de letterkunde des tooneels over. Haar eerste stuk 1.° *Ik zal u zeggen, wat het is*, bleef langen tijd zonder gespeeld te worden, tot dat zij een klein blijspel vervaardigde. 2.° *De nederdaling des luchtbols*, dat veel opgang maakte en dat eene hekeling was der luchtballons, die men kortelings ontdekt had. (Zie GUSMAO en MONTGOLFIER). Op deze stukken volgden andere minder toegejuicht, zoo als: 3.° *De schijn is tegen hen*. 4.° *De gelofte eener weduwe*. 5.° *Het kind der natuur*. 6.° *Middernacht*. 7.° *De zaken zijn alzo*. 8.° *De gehuwde man*. 9.° *De buurlieden, iedereen heeft zijn gebrek*. 10.° *De dag der verloving*.

11.° *De vrouwen zoo als zij waren, en de meisjes zoo als zij zijn*. Mistriss INCHBALD heeft ook *Romans* in het licht gegeven, zoo als. 1.° *Eenvoudige geschiedenis* 1791, 4 dl.ⁿ in 12.mo. — 2.° *De kunst en de natuur*, 1796, 2 dl.ⁿ in 12.mo. Deze twee romans zijn, in het Fransch vertaald, door den heer DESCHAMPS. Men moet aan Mistriss INCHBALD het regt doen wedervaren, dat zij de zeden in al hare werken ontzien heeft, en dat zij eene zuivere zedeleer tot grondslag hebben. Tegen het einde van hare loopbaan, had Mistriss INCHBALD zich naar *Kensington* begeven, waar zij den 1 Augustus 1821 in den ouderdom van 65 overleed. Men haalt van deze schrijfster verscheidene trekken van weldadigheid aan en ondanks hare schoonheid heeft zij altijd een zeer deugzaam leven geleid. Zij was Roomsch Catholijk. Na in haar testament 50 ponden sterling aan de Catholijke sociteit van *Londen*, en hulp aan de behoeftigen gelaten te hebben, beval zij uitdrukkelijk, dat men de mis gedurende hare uitvaart met alle bij de Catholijken gebruikelijke plegtigheden zoude opdragen. Mistriss INCHBALD had de gedenkschriften van haar leven geschreven, maar zij beval alvorens te sterven dat men dezelve in het vuur wierp. Men weet niet of de-

ze wil ten uitvoer is gebragt.

INCHOFER (MELCHIOR), een jesuit, te *Ginsin* in *Neder-Hongarijē*, in 1584 geboren, onderwees langen tijd te *Messina* de wijsbegeerte, de wiskunde en de godgeleerdheid. In 1630 gaf hij een boek in fol. in het licht, onder dezen titel. *Epistolæ B. MARIE Virginis ad Messinensis veritas vindicata*. Dit werk in 1632, te *Viterbo* in fol. herdrukt, en waarin hij waande bewezen te hebben, dat de heilige Maagd aan de burgers van *Messina* had geschreven, wikkelde hem in vele onaangenaamheden. Verplicht, om naar *Rome* te gaan, ten einde zich te regtvaardigen, wegens de beschuldigingen, die men tegen hem had aangelegd, kwam hij er van vrij, door den titel van zijn werk te veranderen, en er daarenboven eenige veranderingen in te brengen. Hij bragt verscheiden jaren te *Rome*, bemind en geacht door, en overleed te *Milane*, den 28 September 1648. Men heeft van hem verscheiden voortbrengselen; onder anderen: 1.° *Annalium ecclesiasticorum regni Hungaricæ, tomus primus*, 1644, in fol. een werk vol nasporingen: er bestaat slechts het 1^e dl. van, te *Presburg* in 4 dl.ⁿ in 8.vo herdrukt. — 2.° *Historia trium magorum*, 1639, in 4 to — 3.° *Verscheiden Werken over de*

Sterre- en natuurkunde waarvan men de lijst kan zien in de *Memoria Hungarorum*, van ALEXIS HORANYI. — 4.° *De sacra Latinitate*, 1638, in 4.to — Men schrijft hem ook het in het Fransch vertaalde en te *Amsterdam* in 1722, onder den titel van *Monarchie des Solipses*, in 12.mo gedrukte werk toe; maar dat anderen beweren te zijn van JULIUS CLEMENT SCOTTI, ex-jesuit. Wat hier ook van wezen moge, hetzelfde is een tafereel der staatkunde dier maatschappij, zoodanig als de schrijver dezelve opvatte. De abt BOURGEOIS, die te *Rome* was, toen het werk voor het eerst in het licht verscheen, beweert, dat INCHOFER, door den overste en de bijzitters der jesuiten ten dood veroordeeld zijnde, des nachts werd weg gevoerd, en door paarden, die aan gene zijde van den *Tiber*, in gereedheid stonden, vrij ver werd weg gebragt, doch, na op bevel van Paus INNOCENTIUS X teruggevoerd te zijn, zag men hem den volgenden morgen op het collegie der Duitschers. Men kan over deze bijzonderheid, welke pater OUDIN heeft wederlegd, en die zulks niet behoefde te zijn, het 35e d^k. der *Memoriën van NICÉRON*, van blz. 322 tot 346 raadplegen . . . INCHOFER is de eenige jesuit, welke de schrijver van het critisch Woordenboek in 6 dl.ⁿ (de

abt BARRAL) welmeenend geprezen heeft. Hij zegt met zijne gewone lieftalligheid, » dat pater OUDIN, als een bezetene tiert, om het werk aan INCHOFER te ontweldigen, en hetzelfde aan SCOTTI, eenen anderen zijner ordebroeders toe te kennen." Maar wat is er na dat alles aan gelegen, of dit werk van den eenen of vanden anderen zij? is het wel der moeite waardig, een achtbaar man, om een slecht boek te beleedigen? Voor het overige het oorspronkelijke van dit werk, werd in 1652 te *Venetië*, met den naam van INCHOFER gedrukt.

INDAGINE. — Zie JOANNES VAN HAGEN.

INDATHYRSUS. — Zie IDATHYRSUS.

* INES DE CASTRO, een in de Portugesche en Spaansche Jaarboeken beruchte naam, en die een voorbeeld van de buitensporigheden oplevert, tot welke de driften kunnen geleiden, dan zelfs wanneer zij een wettig doel hebben, maar hetwelk men niet in de palen der rede weet te houden. PETRUS FERDINAND DE CASTRO uit eene beroemde Spaansche familie met de koningen van *Spanje* en van *Portugal* vermaagschapt, was zich in dit koningrijk komen vestigen. Hij plaatste zijne dochter

INES, nog zeer jong, bij de vorstin CONSTANTIA, echtgenoot van den infant don PEDRO, oudsten zoon van ALFONSUS IV. De teederste vriendschap vereenigde CONSTANTIA en INES; en de vroegtijdige dood van CONSTANTIA veroorzaakte eene zoo levendige smart aan de ziel van INES, dat zij de erkentelijkheid van den infant opwekte, en dikwijls onderhield hij zich met INES over de deugden der echtgenoot, die hij verloren had. De droefheid van don PEDRO bedaarde langzamerhand, en maakte plaats voor eene vurige liefde voor INES; ongelukkiglijk deelde zij dezelve met hem en werd zij het voorwerp van de afgunst der hovelingen. Deze vreesden dat de verheffing van INES te veel invloed aan hare twee broeders ALVARO en FERDINAND DE CASTRO zoude geven, wier geboorte hen daarenboven, de aanzienlijkste posten waardig maakte. Zij wekten dus de aandacht van den koning op, over de drift van zijnen zoon, voor eene te edele vrouw, om zich te laten verleiden, en die naar eene kroon kon dingen; maar de infant was alle hinderpalen voorgekomen, door een geheim huwelijk met INES. Hij had reeds twee zonen bij haar verwekt, toen zijn vader hem beval, zich tot eene verbindtenis voortebereiden. De infant de onmogelijkheid

bekend hebbende, waarin hij was om te gehoorzamen, beval hem de koning van toevlugt tot de echtscheiding te nemen; maar don PEDRO stelde er zich standvastiglijk tegen. ALFONSUS begaf zich zonder iets aan zijnen zoon te zeggen, naar *Coimbra*, in het eenzame huis, waar INES met hare twee kinderen woonde. De schoonheid en de tranen van INES, het gezigt van deze kinderen ontwapenden hem, maar bij de terugkomst in zijn paleis deden de raadgevingen van drie hovelingen, zijne gunstelingen, die gevoelens van medelijden en toegevendheid weldra verdooven. Deze hovelingen waren ALVARES GONZALEZ, PETRUS COELHO en DIEGO LOPEZ PACHECO, verklaarde vijanden van INES. Haar dood besloten zijnde, belastten zich deze drie zamengezworenen, met de eerlooze rol van moordenaars. Op den oogenblik dat de infant zich op de jagt bevoind, kwamen zij met het aanbrenken van den dag te *Coimbra* aan, drongen heimelijk in de kamer van INES die sliep. Door het geraas ontwaakt, ziet zij drie dolken tegen hare borst gerigt, hare gebeden, hare tranen konden hare beulen niet tot medelijden bewegen; zij doorstaken haar, en verzekerd, dat zij niet meer adem haalde, vlugtten zij naar vreemde landen, om de wraak van

don PEDRO te ontkomen. De infant kwam altijd bij de terugkomst van de jagt, zijne echtgenooten bezoeken, en zijne kinderen omhelzen. Hoe grievend was zijne smart, toen hij haar in haar bloed vond zwemmen en van het leven beroofd! Hij vernam weldra de namen der moordenaars van zijne echtgenooten. Niet kunnende twijfelen, dat zij naar de toestemming van den koning, zijnen vader, gehandeld hadden, stond hij tegen hem op, en gezamenlijk met de broeders van INES verwoestte hij de landstreken, waar de leengoederen der moordenaars gelegen waren. De burgeroorlog stond op het punt van dit schoone rijk te verwoesten; maar de beden, de tranen der koningin bedaarden eindelijk de woede van dezen oproerigen zoon. Weinig tijds daarna stierf ALFONSUS IV. (in 1557) en don PEDRO beklom den troon. Zijne eerste zorg was de moordenaars van INES te doen opzoeken. PACHECO was in *Frankrijk* gestorven; PETRUS de *Wreede* leverde GONZALEZ en COELHO aan hem over, die naar *Kastilië* gevlugt waren, en gevangelijk naar *Portugal* gevoerd werden. Na verhoord en tot den dood veroordeeld te zijn, en na zelfs in de tegenwoordigheid van don PEDRO, de wreedste folteringen uitgestaan te hebben, plaatste men hen op

het schavot, waar de beul hun het hart door de schouders uitrukke, dat men lillende aan den nieuwen koning aanbood, aan welken deze gruwelijke wraak den bijnaam van *den Wreede* deed geven. De verminkte lichamen van GONZALEZ en van COELHO werden verbrand en hunne asch in den wind geworpen. Nadat don PEDRO de staten van zijn koninkrijk bij een geroepen had, liet hij voor den Pauselijken nuntius de kinderen van INES erkennen, wier ligchaam opgedolven werd. Op eenen troon geplaatst, versierde don PEDRO zijn hoofd met eene kroon en deed deze ontzielde overblijfselen huldingen. Hij liet voor dezelve vervolgens een heerlijk gedenkteeken in het klooster van *Alcobazas* oprigten en een ander voor hem zelve bestemd, naast dat van INES, wier lijkplegtigheid, gedurende den nacht met den grootsten luister plaats had. Van *Lissabon* tot *Alcobazas*, waren de beide zijden van den weg, met zwarte kaarsen verlicht. Al de grooten van het rijk door den koning, de prelaten en de afgezanten voorafgegaan, waren er bij tegenwoordig. PETRUS I. hertrouwde niet, hij stierf in 1567, twee en dertig jaren na den dood van INES. Hun oudste zoon FERDINAND volgde zijnen vader op. Het treurige einde van

INES heeft een treffend bij-dicht aan CAMOËNS geleverd; het is andermaal ten tooneele gevoerd door CALDERON in zijn tooneelspel van REYNAR *despues de morir* (*REINIER na den dood*). Andere Fransche en Engelsche tooneelkundigen, hebben over dit zelfde onderwerp gehandeld; LAMOTTE heeft er een treurspel van gemaakt; en een ander is onlangs in den Franschen schouwburg ten tooneele gevoerd, onder den titel van *PETRUS van Portugal*.

INGELBERGA. — Zie ENGELBERGE.

INGELBURGA of ISBERGA, dochter van WALDEMAR I, koning van *Denemarken*, trad in 1193 in den echt met PHILIPPUS AUGUSTUS, koning van *Frankrijk*. Deze vorst vatte tegen haar reeds op den bruiloftsdag eenen onverwinnelijken afkeer op, en, onder voorwendsel van bloedverwantschap, liet hij reeds in de 4e maand in een vergadering van bisschoppen en heeren, te *Compiègne* gehouden, zijn huwelijk als nietig verklaren. Eene zoo snelle verandering, kenschetste, of vele ligtzinnigheid in den echtgenoot, of groote gebreken in de echtgenoot. Zonder daaromtrent verklaringen te geven, verbande de koning de koningin naar *Etampes*; en drie

jaren later, trad hij op nieuw in den echt met AGNES DE MERANIE. INGELBURGA beklagde zich bij den Paus; en na twee kerkvergaderingen, de eene te *Déjon* in 1199, en de andere te *Soissons* in 1202 gehouden, zag zich de koning, uit vreeze voor den kerkelijken ban, verplicht zijne vrouw te erkennen. Hij nam haar echter eerst na verloop van 12 jaren terug, en liet haar bij zijnen uitersten wil 10,000 *livres* na. Deze vorstin overleed te *Corbeil*; in 1236, in den ouderdom van 60 jaren, in de gevoelens van godsvrucht, welke haargedurende haar leven bezielde hadden. Zij werd begraven in de kerk van een klooster, hetwelk zij in de nabijheid dier stad gesticht had, alwaar men dit grafschrift zag:

Hic jacet ISBERGIS, regum generosa, propago,
Regia, quod Regis fuit uxor,
signat imago.
Flore nitens morum, vixit patre rege Danorum
Inclyta, Francorum regis adeptatorum.
Nobilis hujus erat, quod in ortis sanguine claro
Invenies raro, meus pia, casta caro
Annus millenus aderat deciesque vicenus,
Ter duo, terque decem, cum subit illa necem.

INGENHOUS (JOANNES), een genees- en natuurkundige, te *Breda* in 1730 geboren, alwaar hij de geneeskunde gedurende twaalf jaren uit-

oefende. Hij stak vervolgens naar *Engeland* over, alwaar hij zich door zijne genezingen en schriften beroemd maakte. Hij was in dat land gekomen, ten einde zich in de wijze te oefenen, welke *Sutton* ter inenting van de kinderziekte had uitgevonden. In 1768 begaf hij zich naar *Weenen*; door zijnen roem aldaar vooruitgegaan, had hij de eer, de beide aartshertogen en eene aartshertogin in te enten. De keizerin *MARIA THERESIA* schonk hem den titel van vrijheer, en eene jaarwedde van 600 gulden. Deze arts schreef met dezelfde gemakkelijheid in het Hoogduitsch, in het Engelsch, in het Fransch, in het Italiaansch, in het Latijn, als in het Nederduitsch. Men heeft hem nuttige ontdekkingen te danken, betrekkelijk de toepassing der schei- en natuurkunde op de *physiologie* en geneeskunde. Hij bragt een groot gedeelte van zijn leven in *Engeland* door, en overleed te *Bowood-Park*, bij *Londen*, den 8 Sept. 1799. Hij is de schrijver van verscheiden werken, waaronder: 1.° *Nova, tuta, facilisque methodus curandi calculum, Scorbutum, podagram, etc., destruendique vermes in corpore humano nidulantes*, *Leyden*, 1778, in 4to; in het Hoogd. vertaald, *Weenen*, 1781, in 8vo. — 2.° *Proeven over*

de gewassen enz., in het Engelsch, in 1779, in 8. vo, door den schrijver zelve in het Fransch en Nederduitsch vertaald.

INGENUUS (DECIMUS LAELIUS), landvoogd van *Pannonië*, onderscheiden door zijne krijgstalenten, liet zich door de troepen van *Mæsië* in 260 als *augustus* verklaren. De volken erkenden hem in de hoop, dat zijn moed hen voor de invallen der Sarmaten zoude bevrijden. Nadat keizer GALLIENUS den opstand van INGENUUS had vernomen, trok hij tegen hem op, en overwon hem bij *Mursa*. De overwinnaar liet het grootste gedeelte der volken en soldaten van *Mæsië* over den kling springen; en hij schreef bij deze gelegenheid aan een' zijner officieren: « Dood, vermoord, mits zulks niet al te hatelijk schijne, en dat mijne gramschap u ontvlamme ... » Het lot van INGENUUS is onbekend; sommige zeggen, dat hij na de overwinning van GALLIENUS door zijne soldaten vermoord werd; anderen verzekeren, dat hij zich zelve van het leven beroofde. Hij had den gevaarlijken titel van keizer slechts eenige maanden gedragen.

* INGOUF (FRANCISCUS ROBERTUS), een graveur, te *Parijs* in 1747 geboren, had

tot meester JACOBUS PHILIPPART. Hij heeft vele zeer geachte platen nagelaten, zoo als *de terugkomst van den landbouwer; de wildstrooper, aan de vrijheid wedergegeven*, beide naar BENAZECH; *de geboorte volgens RAPHAËL*, eene andere *geboorte volgens RICHEBARA*; dit zijn zijne beste voortbrengsels. INGOUF heeft daarenboven vele onderwerpen gegraveerd voor de *Reis in Egypte*, en die van den heer LAS CASAS. Deze kunstenaar is des te lofwaaardiger door de onvermoeide zorgen, die hij altijd aan zijne oude moeder bewezen heeft; het was, om het bestaan derzelve te verlengen, dat hij zich aan eenen onvermoeiden arbeid overgaf. Hij is te *Parijs* den 12 Junij 1812 overleden.

INGOULT (NICOLAAS LODEWIJK), een jesuit, te *Gisors* geboren, en in 1753, in den ouderdom van 64 jaren overleden, legde zich toe op de kanselwelsprekendheid. Na in de hoofdstad te zijn toegejuicht, predikte hij gedurende de vaste van 1735 aan het hof, en oogstte geene minderen lof in, dan te *Parijs*. De juistheid, de nauwkeurigheid der ontwerpen, de kennis der zeden, kenschetsen zijne Leerreden; maar men vond een weinig gemaaktheid in zijnen stijl en in zijne gebaarden. Hij

is het; die het 8.e dl. van de *Nouveaux Mémoires etc.* (*Nieuwe Gedenkschriften der missiën van de maatschappij van JESUS in den Levant*), 1745, in 12.mo uitgaf. Er komen eenige zijner Leerreden in het *Journal Chrétien* voor.

INGUIMBERTI (DOMINICUS JOZEF MARIA D'), te *Carpentras* den 16 Augustus 1683 geboren, begaf zich in de orde van den H. DOMINICUS, en maakte zich in dezelve bekwaam in de kerkelijke wetenschappen. Het verlangen naar eene grootere volmaaktheid, gepaard met eenig ongenoegen, spoorde hem aan, om het Cistersienzergewaad in het gesticht *Buon Solazzo* aantenemen, waarin zijne verdienste hem tot de eerste waardigheid deed geraken. Voor de aangelegenheden zijns kloosters naar *Rome* gezonden, verwierf hij de achting van CLEMENS XII. Deze Opperprietter benoemde hem tot Aartsbisschop van *Theodosia in partibus*, en tot Bisschop van *Carpentras*, den 25 Mei 1733. Zijne kunde en zijn oordeel schitterden eyzenaar als zijne liefdadigheid in die stad. Hij leefde als een eenvoudige Religieus; maar de rijkdommen, welke hij bespaarde, waren noch voor hem, noch voor zijne bloedverwanten. Hij benoemde de armen tot zijne algemeene

erfgenamen; liet een ruim en prachtig ziekenhuis bouwen; verzamelde eene zeer rijke bibliotheek, en stelde dezelve open voor het publiek. Deze edelmoedige weldoener der letteren en der menschheid, overleed te *Carpentras*, in 1757, aan de gevolgen van eenen aanval van beroerte. Reeds in zijne teederste jeugd, bespeurde men in hem de kernen eener verhevene godsvrucht, die zich niet logenstrafte. Men verweet hem eenige zonderlingheden; maar dezelve benadeelden zijne deugd niet, indien zij zulks aan zijne inborst deden. De Heer PIGANOL DE LA FORCE zegt (in zijne Beschrijving van *Frankrijk*), over *Carpentras* sprekende, » dat hij in die stad niets merkwaardigs heeft gezien, dan den Bisschop en de Bibliotheek, welke die prelaat er gesticht heeft." INGUIMBERTI is in het gebied der letteren door verschillende werken bekend. De voornaamste zijn: 1.º *Genuinus character reverendi admodum in CHRISTO, patris D. Armandi Johannis Buttlierii Rancæi*, in 4.to, *Rome*. 1718. — 2.º *Eene Vertaling in het Italiaansch van de Godgeleerdheid der Religieuzen, of Verhandeling over de pligten van het kloosterleven, Rome*, 1731, 3 dl.ⁿ, in fol. — 3.º *Eene*

andere *Vertaling*, mede in het Italiaansch, van de Verhandeling van Pater PETIT-DIDIER, over de onfeilbaarheid des Pauses, Rome, 1732, in fol. — 4.º Eene *Uitgave* der werken van BARTHOLOMEUS der Martelaren, met zijn leven, 2 dl^a, in fol. — 5.º Het *Leven afzonderlijk*, 1727, 2 dl.ⁿ, in 4.to, enz. enz. [Men heeft in 1812 te *Carpen-tras* eene *Levensschets* van INGUIMBERTI in het licht gegeven, met zijn portret versierd.]

INGULFE, een Engelschman, eerst monnik der abdij van *Saint-Vandrille* in *Normandijë*, en later abt van *Croiland* in *Engeland*, in 1109 overleden, was secretaris geweest van WILLEM den Veroveraar. Hij heeft eene *Geschiedenis van het klooster van Croiland* van 664 tot 1091, nagelaten. Dezelve komt voor in de verzameling der *Geschiedschrijvers* dier natie, door SAVILLE, *Londen*, 1596, in fol. De uitgave, welke THOMAS GALE er in 1684 van leverde, is veel breedvoeriger en nauwkeuriger. INGULFE had nog een werk geschreven, *Over het leven en de wonderen van den heiligen GURLAC*, hetwelk niet tot ons is gekomen.

INNOCENTIUS I. (*Heilige*), te *Albano* geboren, en in

402 na ANASTASIUS I., met eenparige stemmen tot paus verkozen, veroordeelde de Novatianen en de Pelagianen, verlichtte de christelijke wereld door zijne kunde evenzeer als hij dezelve door zijne deugden stichtte. Hij zag *Rome* ter prooi aan de barbaren, en het heidendom zijne tempels weder openen. Deze ongelukken verhaastten zijnen dood, die te *Ravenna* in 417 voorviel. Ee-nige maanden te voren had hij aan den heiligen HIERONYMUS geschreven, om hem te troosten over de verschrikkelijke gewelddadigheden door de Pelagianen aan de yrome personen, waarvoor hij zorgde, uitgeoefend. Wij hebben van dezen heiligen paus vele *brieven* in de *brieven der Paussen*, door D. CONSTANT, in fol. Zij zijn aan verschillende bisschoppen geschreven, die hem over de kerkelijke tucht raadpleegden, en zijnen bijstand inriepen, in de verschillende behoeften hunner kerken. Niets is merkwaardiger dan de wijze, waarop de vaders van de kerkvergadering van *Milèva* aan hem, als aan den algemeenen vader der geloovigen en den algemeenen waker, den beklagenswaardigen toestand der kerken van *Afrika* en van *Palestina* door de Pelagianen verwoest, voorstellen. *Quia te Domine gratiæ suæ præcipuo munere, in sede Apot-*

talica: callocavit, talemque nostris temporibus, praestitit, ut nobis potius ad culpam negligentia noceat, si apud tuam venerationem, quae pro ecclesia suggerenda sunt, taceamus, quam tu ea passis vel fustidiosis vel negligentibus accipere; magnis periculis infirmorum membrorum Christi pastorem diligentiam quae sumus adhibere digneris. Indien deze toevlugt tot INNOCENTIUS het gevoelen bewijst, dat al de bisschoppen der wereld voor den zetel van Rome hadden, zoo drukt het antwoord, dat de paus hun gaf, wel het denkbeeld uit, dat hij er zelf over had. *Diligenter et congrue* zeide hij tot de vaders van *Milève*, *apostolica consulitis honori, honori inquam illius, quem, praeter illa quae sunt extrinsecus sollicitudo manet omnium ecclesiarum, interrogantes super antiis rebus quae sit sequenda sententia antiquae scilicet regulae formam seculi, quam toto semper ab orbe mecum nostris esse servatam.* Men weet, dat het op hem was, dat de heilige JOANNES CHRYSOSTOMUS appelleerde tegen het vonnis der kerkvergadering van *Chesne*, dat de paus zijne verdediging op zich nam, dat hij het onregtvaardige vonnis verbrak, en dat zijn oordeel in de geheele kerk geëerbiedigd

werd. Men was echter wel verre van de valsehe *decretaliën*, die de onwetendheid der nieuweren sektestichters, als de bron der beroepingen op Rome, ons opdicht. Zie APLARIUS, ATHANASIUS, ZOSIMUS, GREGORIUS, LEO, enz.

INNOCENTIUS II., eerst GREGORIUS genoemd, uit het huis der PAPIJ of PAPERESA'S, regulier kanonnik van *Lateranen*, kardinaal diaken van *SINT-ANGELO*, was een Romein. Hij bekleemden pauselijke zetel in het jaar 1130 na HONORIUS II. Hij werd slechts door een gedeelte der kardinalen verheven; het andere deel gaf de pauselijke kroon aan den kleinzoon van eenen Jood, PIETER VAN LEON genaamd, die zich ANACLETUS II. liet noemen. Deze werd door de koningen van *Schotland* en van *Sicilië* erkend; maar INNOCENTIUS II. werd het door het overige van *Europa*. Deze paus te *Roma* verdrukt, vlugtte naar *Frankrijk*, de schuilplaats der vervolgde paussen. Hij hield aldaar verscheidene kerkvergaderingen te *Clermont*, te *Rheims*, te *Puy*, enz. Bij zijne terugkomst te *Rome*, na den dood van den onwettigen paus ANACLETUS en den afstand van zijnen opvolger VICTOR IV. vierde hij in 1139 de tweede kerkvergadering van *Lateranen*,

uit bijna duizend bisschoppen zamengesteld, en hij kroonde er den koning **LOTHARIUS** tot keizer. Terwijl een gelijktijdig schrijver de redevoering aanhaalt, die de paus bij de opening van de kerkvergadering uitsprak, doet hij hem onder anderen zeggen. » Gij weet dat *Rome* de hoofdstad der wereld is, dat men de kerkelijke waardigheden ontvangt door de toestemming van den Roomschen paus, en dat men dezelve zonder zijne toestemming niet wettig kan bezitten. » Na de kerkvergadering trok de paus tegen **ROGER** of **RODGER**, koning van *Sicilië* op, die het beste deel van *Apulia* onderworpen had. Hij werd door dezen vorst krijgsgevangen gemaakt, en verkreeg de vrijheid, niet dan door aan zijnen overwinnaar het leenregt van dat koninkrijk te geven. **INNOCENTUS II.** stierf in 1143. Men verhaalt een eed van hem, dien hij den advocaten liet doen, waardoor het schijnt, dat er toenmaals te *Rome*, regters en advocaten waren, die door den Paus bezoldigd werden, om hun beroep kosteloos uit te oefenen.

INNOCENTIVS III., eerst **LOTHARIUS CONTI** genaamd, van *Anagni*, uit het huis der graven van *SEgni* geboortig, was door zijne kunde bekend, die hem den kardinaalshoed verworven had. Hij

werd in 1198, na **CELESTINUS III.** op den stoel van den heiligen **Petrus** verheven. Zijne eerste zorg was de Christen vorsten te verenigen, ter herovering van het *Heilige Land*; en van zich tegen de ketters te verzetten, en vooral tegen de *Albigensers*, die *Languedoc* onder aanvoering van **RAMOND**, graaf van *Toulouse* verwoestten. Hij toonde evenveel ijver voor de zeden als voor het geloof. **PHILIPPUS AUGUSTUS** van zijne echtgenoot **INGELBURGE** gescheiden zijnde, stelde hij het koninkrijk *Frankrijk* in *interdict*; hij excommuniceerde **JANZONDER EAND**, den onwettigen bezitter van het koninkrijk *Engeland* en den moordenaar van den wettigen erfgenaam; die eene hevige vervolging tegen de geestelijkheid uitoefende en keizer **OTTO**, die den *Kerkelijken Staat* overmeesterd had. Het tijdelijke gezag der Pausen ontving onder hem aanmerkelijke vergrooting, *Romanië*, *Umbria*, het markgraafschap *Ancona*, *Orbitello*, *Viterbo*, erkenden den Paus als opperhoofd. Zijn gezag werd in *Rome* onafhankelijker, de magt werd verminderd, de titel van consul afgeschaft. **INNOCENTIVS** gaf aan den stadhouder van *Rome*, het leenregt van zijnen post, dat hij vroeger slechts van den keizer ontving. **INNOCENTIVS III.** maakte zich nog meer beroemd door

de bijeenroeping van de 4^e kerkvergadering van *Lateranen*, die voor het twaalfde algemeen concilie gehouden wordt. Deszelfs besluiten worden onder de leeraars van het kerkelijke regt zeer geacht en hebben tot grondslag van de sedert dien tijd in acht genomene tucht gediend. De 3^e canon verbiedt van *nieuwe geestelijke orden in te stellen*, » uit vrees, dat de al te groote verscheidenheid van kleederen en van wetten, niets dan verwarring in de kerk te weeg bragten. » Het was echter onder het Pauselijk bestuur van INNOCENTIUS III., dat de kerk de kinderen van den heiligen DOMINICUS en van den heiligen FRANCISCUS de Trinitarissen en anderen zag geboren worden. INNOCENTIUS overleed in 1216, den roem nalatende van een der grootste en vroomste Paussen te zijn geweest, die den stoel van PETRUS bekleed hadden. Indien hij niet altijd de juiste grenzen kende, die zijne magt van de tijdelijke magt scheidde, was dit het natuurlijke uitwerksel der in zijnen tijd algemeen aangenomene regtsgeleerdheid (zie GREGORIUS VII.). Van zijne jeugd af, had hij zich door zijne talenten doen bewonderen, en zoodra hij Paus werd, gebruikte hij dezelve, om de goede orde te herstellen, en

de regtvaardigheid te doen heerschen. Hij handhaafde dezelve altijd in persoon in publieke consistoriën, welker gebruik hij herstelde en die vele beroemde zaken naar *Rome* lokten. Dom BALUZE heeft in 1680 de *Brieven* van dezen Paus in het licht gegeven, in 2 dl.ⁿ in fol. Zij zijn belangrijk met betrekking tot de zedeleer en de tucht. Men heeft nog van hem drie boeken vol godsvrucht en zalving. *De contemptum mundi, sive demiseria humanæ conditionis*, waarvan men vele uitgaven heeft, eene onder anderen van *Parijs*, 1645 in 18.mo Zijne *Werken* zijn te *Keulen* gedrukt 1575, in fol. te *Venetië* 1578, het hymnus *Veni Sancte Spiritus* hetwelk eenige schrijvers zonder grond aan ROBERTUS, koning van *Frankrijk* hebben toegeschreven, is door hem vervaardigd. INNOCENTIUS III., wordt ook voor den schrijver gehouden van het *Ave, mundi spes, MARIA* en van het *Stabat Mater dolorosa*, dat anderen aan JACOPONUS DE TODI en sommigen aan den heiligen GREGORIUS toeschrijven.

INNOCENTIUS IV (SINIBALDUS DE FIESQUE), een Genues was eerst kanselier van de Roomsche kerk, GREGORIUS IX vereerde hem in 1227 met het purper. Hij werd in 1243 na den dood

van CELESTINUS IV Paus. Hij verkreeg de pauselijke waardigheid in den tijd van de twisten van FREDERIK II., met het hof van Rome. Deze keizer was met INNOCENTIUS naauw vereenigd geweest, toen hij nog maar kardinaal was; zij werden oneenig zoodra hij Paus werd, wijl de plicht van INNOCENTIUS de overhand op de vriendschap behaalde, en de gestadige inbreuken van FREDERIK op den stoel van Rome, hem als eenen onverzoenbaren vijand deden aanmerken. INNOCENTIUS IV, naar Frankrijk gekeerd, beriep in 1245, de algemeene kerkvergadering van Lyon, in welke FREDERIK in den kerkelijken ban werd gedaan, (en volgens de regtsgeleerdheid van dien tijd) afgezet, (zie FREDERIK II.). De heilige LODEWIK bij wien de keizer zich beklaagde, keurde de afzetting van dien vorst niet goed. Hij ondernam, om hem met den Paus te verzoenen, en men geloofte, dat het, het voornaamste onderwerp was van de conferentie, die hij met hem te Cluny, op het einde van dat jaar hield; maar het was zonder gevolg. FREDERIK dreigde echter, van aan het hoofd van een magtig leger te Lyon te komen, ten einde, zeide hij, om zelf zijne zaak voor den Paus te bepleiten. Deze Paus was als gevangen in die stad. Men had reeds verscheiden

particulieren in hechtenis genomen, die aanslagen op zijn leven hadden willen maken. Zijn paleis was voor hem een gevangenis; hij liet er zich nacht en dag in bewaren. De kruistogt, dien deze Paus tegen FREDERIK deed prediken, bragt veel nadeel toe aan dien van het Heilige land, omdat de Paus denzelfden affaat verleende, om er meer toe aan te sporen. Deze kruistogt veroorzaakte te groote bewegingen in Duitschland. In eenige steden stond men openlijk tegen de uitvoerders der bevelen van den Paus op. MARCELINUS, bisschop van Arezzo, een krijgsvruchtig prelaat, die INNOCENTIUS aan het hoofd van een talrijk leger, tegen den keizer had gesteld, werd gevangen genomen, en op bevel van dien vorst opgehangen. De dood van FREDERIK, in 1250 voorgevallen, eindigde dit geschil. De Paus verliet Lyon, in het volgende jaar, na er 6 jaren en 4 maanden vertoefd te hebben. In Italië teruggekeerd werd hij naar Napels geroepen, om dit koninkrijk te heroveren. Zijne troepen werden door MANFRED geslagen, en deze nederlaag verhaastte zijn dood die in 1254 te Napels voorviel. Deze Paus was diep ervaren in de regtsgeleerdheid; men noemde hem de vader van het regt. Hij heeft nagelaten: *Aparatus super Decretales* in fol. dik-

wijls herdrukt. Men beweert dat hij het is, die den *roeden hoed* aan de kardinalen gegeven heeft.

INNOCENTIUS V (PETRUS VAN TARANTAISE), in die stad geboren, trad in de orde van den heiligen DOMINICUS, werd aartsbisschop van *Lyon*, kardinaal, en eindelijk Paus den 22 Januarij 1276, *Aanteekeningen* nalatende, over de brieven van den heiligen PAULUS onder den naam van NICOLAAS VAN GORAM, *Keulen*, 1478 in fol. en *Commentariën* over het *Boek der Spreuken*, te *Toulouse* in 1652 gedrukt. Zijne vijanden legden hem dwalingen te laste, maar den heiligen THOMAS VAN AQUINO, zijn orde-broeder, regtvaardigde hem.

INNOCENTIUS VI (STEPHANUS AUBERTUS), kardinaal-bisschop van *Ostia*, daarna groot-penitentiarius, werd bij *Pompadour*, in de parochie van *Beissac*, in het diocees van *Limoges* geboren. Hij geraakte tot de pauselijke waardigheid in 1352, na CLEMENS VI. Hij verminderde de uitgaven van het huis des Pausses op eene aanmerkelijke wijze, zond de beneficiarissen naar hunne beneficiën terug, maakte eene constitutie tegen de geestelijke goederen, door leeken genoten, beschermde de letterkundigen, stichtte 4 jaren

na zijne verheffing het karthuiser klooster van *Ville-neuve*, bij *Avignon*, en werkte met ijver, om de koningen van *Frankrijk* en van *Engeland* te verzoenen. Hij overleed in 1362, en werd in het karthuiser-klooster, dat hij gesticht en tot de plaats van zijn graf verkozen had, begraven. Men heeft eenige brieven van hem, in het *Thesaurus* van MARTENNE.

INNOCENTIUS VII (COSMUS MELIORATI), te *Sulmona* in *Abruzzo* geboren, bisschop van *Bologna*, werd in 1404 tot Paus verkozen, door de kardinalen die aan BONIFACIUS waren toegedaan, die hoopten dat hij niets zoo zeer ter harte zou nemen, dan om de scheuring te doen ophouden, maar tot hun groot leedwezen, wel verre van aan een zoo goed werk te arbeiden, leed hij met moeite, dat men er hem over sprak. Op verzoek van den koning van *Frankrijk*, verkoos men 12 aanzienlijken van *Rome*, die den Paus moesten verzoeken, om aan de hereeniging te werken; zij kweten zich met ijver van hunnen last, maar vruchteloos. LODEWIK MELIORATO neef des Pausses, had de vermetelheid hen te doen in hechtenis nemen, en velen derzelve op eene onmenselijke wijze te vermoorden. Deze barbaarschheid

veroorzaakte eenen opstand; in *Rome*. INNOCENTIUS vertrok naar *Viterbo*, van waar hij echter terugkwam, verzoenden zich met de Romeinen en stierf in 1406, als een kundig regtsgeleerde aangemerkt.

INNOCENTIUS VIII (JOANNES BAPTISTA CIBO), een edele Genuees, doch oorspronkelijke Griek, was eerst kardinaal, bisschop van *Melfe*. Hij verdiende en verkreeg de pauselijke kroon in 1484, door den goeden uitslag met welken hij vele gewigtige zendingen had bekleed. Hij scheen zeer ijverig voor de vereeniging der christenvorsten tegen de Turken, en deed zich SELIM, broeder van BAJAZET II, in handen stellen; eene daad, die aan PETRUS VAN AUBUSSON, den kardinaalshoed verwierf. Alvorens priester te zijn, had hij twee kinderen gehad, wier geluk hij gedurende zijne pauselijke waardigheid niet verwaarloosde. Een aanval van beroerte bragt hem tot zich zelve terug, en hij overleed in 1492, eene groote verachting voor de ijdelheden der wereld aan den dag leggende.

INNOCENTIUS IX. (JOANNES ANTONIUS FACCHINETTI), te *Bologna* in 1519 geboren, beklom den stoel van den heiligen PETRUS, den 29 October 1591, en stierf den

30 December daaraanvolgende. Hij had zich onderscheiden in de kerkvergadering van *Trente*, en was door GREGORIUS XIII. tot kardinaal bevorderd.

INNOCENTIUS X. (JOANNES BAPTISTA PAMPHILI), een Romein, opvolger van Paus URBANUS VIII., in 1644, in den ouderdom van 70 jaren, had groote geschillen met de BARBERINI'S, welke men beschuldigde van hunnen invloed onder de vorige pauselijke regering te hebben misbruikt, en maakte zich beroemd door de bulle tegen de vijf stellingen van JANSENIUS. Zij werd den 31 Mei 1653 afgekondigd. De stellingen worden er ieder in het bijzonder, in ontwikkeld. De drie eersten worden kettersch verklaard, de vierde valsch en kettersch, en de vijfde over den dood van JESUS CHRISTUS valsch, vermetel en ergerlijk. INNOCENTIUS X. overleed den 6 Januarij 1655, in den ouderdom van 81 jaren. Deze Paus bezat veel verstand, vuur, levendigheid, wijsheid en oordeel. Vast in de neteligste ontmoetingen, hij was onveranderlijk in zijne besluiten, maar hij nam dezelve niet dan na dezelve wel overdacht te hebben. Hij was matig, van weinig levende, de pracht hatende, ook nam hij even zoo veel voorzorg voor overtollige uitgaa-

ven, als hij mild was, in die, welke noodig waren; hetgeen hem het middel verschaft, om zeven honderd duizend kroonen, die niet aan de bulle van SIXTUS onderworpen waren, natelaten; eene spaarzaamheid waar van zeer weinige voorbeelden zijn. Hij bominde zijne onderdanen teederlijk en liet eene naauwkeurige regtvaardigheid uitoefenen. Eindelijk zou men hem geene gebreken te verwijten hebben, indien hij een weinig onverschilliger, omtrent de belangen van zijne familie ware geweest.

INNOCENTIUS XI. (BENEDICTUS ODESCALCHI), werd te *Côma*, in het *Milanesche* in 1611 geboren. Na verscheidene waardigheden bekleed te hebben, werd hij in 1676 tot Paus verheven. Hij had vroeger de wapenen gevoerd, maar zijn karakter was er niet minder zacht, noch aangenaam door. Er bleef hem van zijn oud beroep niets anders over dan eene zekere stijfheid, die zich naar den tijd niet wist te plooijen. Hij wederstond LODEWIJK XIV. in de geschillen over het regaal-regt: hij ondersteunde de Bisschoppen, die dat regt aan den vorst betwistten op eene nadrukkelijke wijze. Het geschil werd zoo hevig dat hij aan al de Franschen na de vergaderingen der

Geestelijkheid van 1681 en 1683 tot de beneficiën benoemd, de bullen weigerde, zoodat er bij zijnen dood meer dan dertig kerken waren die geene herders hadden. Hij toonde niet minder standvastigheid in het geschil over de vrijheden, van het kwartier of wijk der afgezanten, die tot allerlei misvattingen en buitensporigheden aanleiding gaven; al de vorsten keurden naar het voorbeeld van den keizer de afschaffing van dezelve goed. LODEWIJK XIV. hield alleen hardnekkig vol, om dezelve te handhaven ten koste van de algemeene veiligheid; en zond LAVARDIN DE BEAUMANOIR met 800 gewapende manschappen naar *Rome*, die er zich eerder, als een struikroover dan als een afgezant gedroeg. De Paus nam van zijnen kant al te ligt toevlugt tot de Geestelijke straffen in eene eenvoudig tijdelijke zaak. In 1689, vereenigde zich INNOCENTIUS met de bondgenooten tegen LODEWIJK XIV., en bespoedigde daardoor, zonder het te willen, den val van JACOBUS II., dien *Frankrijk* tegen WILLEM, Prins van *Oranje* beschermde. Desniettemin heeft de maarschalk van BERWICK, natuurlijke zoon van JACOBUS, den Opperpriester in dat punt geregtvaardigd. Nadat INNOCENTIUS XI. de dwalingen van MOLINOS en

der *quietisten* veroordeeld, en aan keizer LEOPOLD aanzienlijke hulp tegen de Turken verschaft had, overleed hij in 1689, den roem van een rechtschapen man nalatende, die meer geest dan kunde bezat, meer werkzaamheid dan oordeel aan den dag legde, die even zoo onbekwaam was in het schenken van zijn vertrouwen, als hij tegenzin aan den dag legde om hetzelfde terug te nemen, die eene onbuigbare stroefheid in de inborst, en eene gestrengheid van deugd bezat, die hem de eer van God toonde in de uitvoering van alles, wat hij eenmaal met zuivere oogmerken had besloten. » Indien er geen Paus is, zegt een geschiedschrijver, welken de Jansenisten zoo zeer verheven hebben, is zulks, omdat het natuurlijk is, zijne achting naar zijne belangen te regelen. Er is geen kwaad, hetwelk zij niet van ALEXANDER VII., hoe onberispelijk ook in zijne zeden, en van andere Paussen, die hen veroordeelen, gezegd hebben; en geen lof, dien zij niet aan INNOCENTIUS XI., die geene bulle tegen hen uitvaardigde, hebben toegeweerd. Niet dat INNOCENTIUS hunne leer goedkeurde: de veroordeeling van hun Nieuw Testament van *Mons*, en van verscheidene andere dergelijke voortbrengselen, is daarvan een bewijs, het-

welk geen ander vordert. Maar zij hadden eindelijk het geheim gevonden, om aan zijnen ijver te ontsnappen, door eenige personen om te koopen, die zijn vertrouwen verschalkt hadden." Het Romeinsche volk heeft hem verweten, van door eene al te groote zuinigheid, den omloop van het geld gestremd, en schatten opeengestapeld te hebben, maar het moet hem dit regt doen wedervaren, dat zijne rijkdommen niet in de handen zijner familie overgingen, dat hij met SIXTUS V. kon wedijveren, in de matigheid zijner tafel en zijner persoonlijke uitgaven: hij herstelde de zaken, en bragt de geldmiddelen van den staat in goede orde, zonder daarom zijne onderdanen met nieuwe belastingen te bezwaren: indien hij nauwkeuriger of uitgebreider inzigten had gehad, had hij meer goed kunnen doen; maar zulks is geene reden, om hem datgene, wat hij gedaan heeft te betwisten, of hetzelfde te vergeten.

INNOCENTIUS XII (ANTONIUS PIGNATELLI), een Napolitaan, uit eene aanzienlijke familie, in verscheiden gewigtige aangelegenheden gebruikt, volgde in 1691, op ALEXANDER VIII. Hetgene wat INNOCENTIUS XI, ter afschaffing van het *nepotismus* niet had kunnen doen, bragt

deze in 1692 ten uitvoer. Na al zijne maatregelen te hebben genomen, waarvan het uitlokkend voorbeeld zijner deugden, de krachtigste was, liet hij door het geheele heilige collegie, eene plegtige bulle onderteekenen, die alle buitengewone onderscheiding aan de neven der Pausen ontnam, met de verplichting aan de tegenwoordige en toekomstige kardinalen, deze bulle bij elk conclave met eede te bevestigen, en aan elken nieuwen Paus hetzelfde te doen. Getrouw aan zijne grondbeginselen, verspreidde hij onder de armen, die hij niet vergeefs zijne neven noemde, al de weldaden, welke zijne voorgangers, niet dan al te dikwijls, onder hunne naastbestaanden hadden verdeeld. Hij had steeds in groote achting gestaan, en zijn pauselijk bestuur handhaafde dezelve. Zijne verheffing was een feest en zijn overlijden een algemeene rouwdag voor de Romeinen. Zijn pausschap werd gekenmerkt, door de veroordeeling van het werk *Maximes des Saints*, van den beroemden FÉNÉLON, maar vooral door het einde van het geschil, dat sedert 1682, het tijdstip der vier artikelen, door ALEXANDER VIII, in 1690, veroordeeld, bestond. INNOCENTIUS verleende bullen aan de nieuwe bisschoppen, die hem eenen brief van onderwerping had-

den geschreven, om hem hunne smart over het voorgevalene uit te drukken; eenen brief, die door sommige schrijvers, als eene herroeping der vier artikels werd beschouwd; hetwelk door anderen heviglijk werd ontkend, wijl niet de geheele geestelijkheid, maar slechts de nieuwe bisschoppen aan den Paus schreven. Daar echter de brief geschreven werd, ten gevolge eener voorafgaande overeenkomst tuschen INNOCENTIUS en LODEWIK XIV, en dat dezelve openbaar werd, zonder eenige tegenspraak van den kant der overige bisschoppen, zoo is het niet te verwonderen dat men denzelven als eene algemeene herroeping heeft beschouwd; te meer, daar het gedrag door de Fransche bisschoppen sedert dien tijd, gestadig ten opzichte van den H. Stoel, en voornamelijk ten opzichte van leerstellige uitspraken gehouden, in geen deele overeenkomstig de vier artikels is (zie SOARDI). Wat hier ook van wezen moge, er wordt in dezen brief gezegd: *Ad pedes S. V. provoluti profitemur et declaramus nos vehementer quidem, et supra omne id quod dici potest, ex corde dolere de rebus gestis in comitiis prædictis, quæ S. V., et ejusdem prædecessoribus summopere displicuerunt; ac proinde quidquid in iisdem comitiis circa ecclesias-*

ticam potestatem, pontificiam auctoritatem, decretum censeri potuit, pro non decreto habemus, et habendum esse declaramus. INNOCENTIUS overleed in 1700, in het 86^e jaar van zijnen ouderdom, met zegeningen overladen. De *Kerkelyke Staat* heeft hem de oprigting van verscheiden ziekenhuizen, en de vergrooting der havens van *Anzio* en *Nettuno* te danken.

INNOCENTIUS XIII (MICHAËL ANGELO CONTI), een Romein, de 8^e Paus uit zijn geslacht, werd in 1721 verkozen, en overleed in 1724, zonder den tijd te hebben gehad, zijn pauselijk bestuur door schitterende daden te kenmerken. De ziekten, waar mede hij sedert zijne verheffing te worstelen had, stonden hem niet toe alles te doen, wat zijn ijver hem inboezemde. Bij zijne komst tot den pauselijken troon, schonk hij aan den prins STUART, zoon van JACOBUS III, eene jaarwedde van 8,000romeinsche kroonen. Toen men hem op zijn sterfbed aanspoorde, om de openstaande plaatsen in het H. collegie aantevullen, antwoordde hij: *Ik behoor niet meer tot deze wereld.*

INO, dochter van CADMUS en HERMIONE, was de derde vrouw van ATHAMAS. Daar deze vorst zijn paleis voor

een woud, INO voor eene leeuwin en hare kinderen MELICERTIS, en LEARCHUS voor jonge leeuwen aanzag, zoo verpletterde hij dezen laatste tegen eenen muur. Om zich aan de woede van haren echtgenoot te onttrekken, sprong INO met MELICERTIS, die onder den naam van PALÉMON in eenen zeegod herschapschapen werd, in de zee. INO werd eene zee-godin, bekend onder den naam van LEUCOTHÓÉ bij de Grieken, en MATULA bij de Romeinen. LA GRANGE-CHANCEL, heeft deze fabel tot het onderwerp van een treurspel gemaakt.

INSTITOR (HENDRIK), een Duitsche dominikaaner, in 1484 door INNOCENTIUS VIII, tot algemeen geloofsonderzoeker van *Mentz, Keulen, Trier* enz. benoemd, schreef met JACOBUS SPRENGER, zijnen orde-broeder, de verhandeling bekend onder den naam van *Malleus maleficorum*, Lyon, 1484; en sedert dien tijd verscheiden malen, in 8.vo en in 4.to herdrukt. Nog heeft van hem eene verhandeling: *De monarchia*, en eene andere, *Adversus errores circa Eucharistiam*, Leipzig, 1495, in 4.to Hij overleed in Italië in het begin der 16^e eeuw.

INTAPHERNES, was een der zeven voornaamste heeren van *Perzië*, die in het jaar 521 vóór J. C. zamenspanden,

om den valschen SMERDIS, die de kroon overweldigd had te ontroonen. Daar deze heer gebekd van den scepter niet te hebben bekomen, aan het muiten was geslagen, zoo veroordeelde hem DARIUS, met al zijne bloedverwanten, die medeplichtigen van zijne muiterij waren, ten dood. Voor de strafvoefning begaf zich de vrouw van INTAPHERNES, dagelijks naar de deur van het paleis van DARIUS, om zijne barmhartigheid af te smeeken. Deze koning, door hare tranen getroffen, verleende haar de vrijheid van dengenen harer bloedverwanten; welken zij het meeste beminde. Daar deze ongelukkige vrouw niet alles kon verkrijgen, wat zij wenschte, zoo vraagde zij het leven van haren broeder. DARIUS verbaasd, wilde de reden van deze keus weten. »Ik kan, zeide zij hem, eenen anderen man, en andere kinderen vinden, maar, daar mijne ouders overleden zijn, kan ik geene andere broeders bekomen.» De koning, die dit antwoord bewonderde, vergaf aan haren oudsten zoon en haren broeder, die hij in vrijheid deed stellen. INTAPHERNES, en de overige medeplichtigen ondergingen de doodstraf.

INTERIAN DE AYALA (JOANNES), een religieus van Mer-ci, en leeraar der universiteit van *Salamanka*, te Ma-

drid in 1730, in den ouderdom van 74 jaren overleden, is voornamelijk bekend, door eene verhandeling over de dwalingen, waarin de meeste schilders vervallen, wanneer zij geestelijke onderwerpen schilderen. Hij deelt hun raadgevingen mede, om dezelve te vermijden. Zijn werk voert ten titel: *Pictor christianus eruditus*, in folio *Madrid*, 1720. JOANNES MOLANUS heeft de *Historia imaginum* in het licht gegeven, die tot hetzelfde doel dient. Nog heeft men van hem *Gedichten* en andere *Schriften*. Zijne berijming is ongedwongen, natuurlijk, maar al te prozaïsch.

INVEGES (AUGUSTINUS), te *Siacca*, in *Sicilië* geboren, werd jesuit, onderwees de wijsbegeerte, verliet vervolgens de maatschappij, en overleed te *Palermo*, in 1677, in den ouderdom van 82 jaren, na in het licht te hebben gegeven eene *geschiedenis der stad Palermo*, 1649 — 1651, 3 dln in fol. in het Italiaansch, waarvan het 3^e zeldzaam is; en de *Historia paradisi terrestis*, 1651, in 4.to Nog heeft men van dezen schrijver de geschiedenis der stad *Cacabe* in *Sicilië*, tegenwoordig *Cacamo*, onder den titel van: *La Cartagine Siciliana etc. Palermo*, 1661, in 4.to Hij zegt in dit werk, »dat de inwoners van *Cacamo* en die

van *Palermo*, diegene waren, welke met de algemeene goedkeuring aller geschiedschrijvers het eerste *motet* der *Siciliaansche* vespers zongen." *J. Cacamosi coi Panormitani nel Vespro Siciliano cantarono il primo motetto con molto applauso di tutti gli scrittori*, (zie PHILIPPUS III, koning van Frankrijk).

IÖ, of **ISIS**, dochter van **INACHUS** en **ISMENE**. **JUPITER** herschiep haar in eene koe, ten einde haar aan de waakzaamheid van **JUNO** te onttrekken: maar deze godin vraagde haar aan hem, en gaf haar aan **ARGUS** in bewaring. Op het geluid zijner fluit wiegde **MERCURIUS** dezen **ARGUS** in slaap, en doodde hem op bevel van **JUPITER**. **JUNO** zond eene paardenvlieg, die **IÖ** aanhoudend stak, en overal rond deed dwalen: van daar, dat **HOMERUS** haar *Iö vaga* noemt. De *Egyptenaren* rigtten ter eere van deze, onder den naam van **ISIS** rondzwervende godheid, altaren op. **JUPITER** gaf haar de onsterfelijkheid, en deed haar met **OSIRIS** in den echt treden. Men stelt **ISIS** voor, of groot loofwerk, op eene wondere wijze dooreengevlochten, of eene kruik, of torens, of schietgaten van muren, of eenen klot, of eene halve maan, of een zeer laag kapsel op haar hoofd dragende. Vrij dikwijls vindt

men haar in de oude gedenkstukken, met een kind, hetwelk zij op hare schouders houdt, of aan hetwelk zij de borst aanbiedt. In andere afbeeldingen is zij geheel met borsten bedekt, en men noemt haar *ISIS multimamma*, om onder deze gedaante schijnb zij dezelfde te zijn als **CYBELE**; en de vruchtbaarheid en de rijkdommen der natuur voorstellende.

IODAMIË, eene priesteres van **MINERVA**. Eens gedurende den nacht in het heiligdom des tempels gegaan zijnde, werd zij door de godin, die haar het **MEDUSA**-hoofd toonde, versteend.

IOLA (**FRANCISCUS JOZEF**), een Spaansche jesuit, in 1703, te *Villavidane*, in het koninkrijk *Leon*, in *Spanje*, geboren, heeft zich doen kennen door eene verhandeling over de christelijke welsprekendheid, onder dezen titel: *Leven van den beroemden prediker, broeder GERONDIO DE CAMPASAS*, in 1753, in het Spaansch in het licht gegeven. Dit is veeleer een bekelschrift tegen de onbekwame predikers, maar dat zijdelings goede voorschriften bevat. Daar men meende, dat dit werk den eerbied kon verzwakken, aan de verkondiging van Gods Woord verschuldigd, zoo werd den schrijver de uitgave van het vervolg verboden. Intusschen

bragt de heer BARETTI, door zijne reis van *Rome* naar *Genoa* bekend, het handschrift van het 2^e dl. naar *Londen*, en vertaalde het geheele werk in het Engelsch. Er bestaat eene andere vertaling van door BERTUCH, die niet heeft nagelaten, er sekte-vooroordelen, en zoogenaamde kwinkslagen tegen de Catholijken bij te voegen. IOLA had zich verborgen gehouden onder den naam van FRANCISCUS LOBON DE SALAZAR. Hij overleed te *Bologna* den 2 November 1781: in zijn grafschrift wordt hij genoemd *in oratoria TULLIUS in historia LIVIUS, in lyricis ac ludicris HORATIUS*.

IOLAS, of IOLÄUS, zoon van IPHICLUS, en neef van HERCULES, was deelgenoot der werkzaamheden van dien held. Men zegt dat hij de hoofden van de *Hydra* verbrandde, naar mate HERCULES dezelve afhieuw. Tot belooning voor deze dienst, verjongde hem HEBE, op verzoek van HERCULES, met wien zij in den hemel gehuwd was.

IOLE, eene dochter, uit het tweede bed van EURYTUS, koning van *Oechalië*, werd door HERCULES bemind, die haar ten huwelijk vroegde. Daar IOLE hem geweigerd werd, ontweldigde hij haar aan haren vader, dien hij van het leven beroofde, en nam zijnen buit met zich,

na haren broeder IPHITUS boven van eenen toren te hebben geworpen. DEJANIRA, de vrouw van HERCULES, was zoo zeer gebelgd over dezen hartstogt, dat zij aan haren wuften echtgenoot het vergiftigde hemd van NESTUS zond, welke noodlottige gift den held deed omkomen.

ION, zoon van XUTHUS en van CREUSA, eene dochter van ERECHTEUS, huwde HELICE, bij wien hij verscheiden kinderen verwekte, en regeerde in *Attica*, dat langen tijd naar hem *Ionië* werd genoemd. — Men noemt ook eenen ION, dichter van *Chio*, wiens treurspelen zijn verloren geraakt.

Ioxus, klein-zoon van THESEUS, was de vader van de *Ioxiden*, in *Carië*, die zonderlinge gebruiken bij hunne offeranden in acht namen: onder anderen van nooit aspergieren, en rieten, aan welke zij eene soort van godsdienstige vereering bewezen, uit te rukken noch te verbranden.

IPHICLUS, zoon PHILACUS en van PERICLIMENA, en oom van JASON, was beroemd, wegens zijne buitengewone vlugheid. Hij was een der *Argonauten*, en vergezeld zijnen neef, op de verovering van het gulden vlies. — Er was een andere IPH-

CLUS, zoon van AMPHITRYON, en halve broeder van HERCULES. Hij overleed aan eene wond, die hij ontving met HERCULES tegen de Eleërs strijdende. Eener Grieksche vorsten, die ter belegering van *Troje* optrokken, droeg ook dezen naam: deze laatste was de vader van PROTESILAS.

IPHICRATES, veldheer der Atheners, de zoon van eenen schoenmaker, steeg van eenvoudig soldaat tot het opperbevelhebberschap der legerbenden. Hij sloeg de Traciërs, herstelde SEUTHES, den bondgenoot der Atheners, en behaalde in 390 vóór J. C. voordeelen op de Spartanen. Hij maakte zich bijzonder beroemd, door zijnen ijver voor de krijgstuicht. Hij veranderde de wapenrusting der soldaten, maakten de schilden naauwer en ligter, de lansen en de degens langer, en liet harnassen van vlas maken, zoodanig vervaardigd, dat dezelve verhardden, en, zegt men, even zoo ondoordringbaar werden als het ijzer. De vrede was voor hem de school des oorlogs; dagelijks had hij nieuwe wapenhandelingen. Zijne soldaten door gedurige oefeningen steeds aan het werk gehouden, waren te allen tijde tot den strijd gereed. Deze veldheer huwde met de dochter van COTYS, koning van Tracië, en over-

leed in het jaar 380 vóór J. C. [Ter ondersteuning van ARTAXERXES, tegen de Egyptenaren naar *Perzië* gezonden, plukte hij nieuwe lauweren en hij zou *Memphis* veroverd hebben, indien de Perzische veldheer PHARNABAZES zich daar tegen niet verzet had. In eenen togt tegen *Byzantium*, en andere oproerige steden, belette hem een verschrikkelijk onweder, zijne vijanden te bestrijden. TIMOTHEUS, zijn ambtgenoot, werd veroordeeld, maar daar IPHICRATES verscheiden gewapende jongelingen met zich genomen had, zoonoodzaakte hij zijne regters, hem te ontslaan. Hij verschoonde zich door een niet zeer kiesch middel, zeggende: » dat degene, die de wapens tot heil des vaderlands had gedragen, dezelve ter verdediging van zijn leven moest opnemen].”

IPHIGENIA, dochter van AGAMEMNON en CLYTEMNESTRA, werd door CALCHAS bestemd om het slagtoffer te zijn, dat te *Aulis* moest worden opgedragen, ten einde den gunstigen wind te bekomen, waarop de Grieken wachtten, om zich naar de belegering van *Troje* te begeven. AGAMEMNON gaf haar aan den hoogepriester over; en op den oogenblik waarop hij haar wilde ontzielen, vervoerde haar DIANA, en deed eene hinde in hare plaats verschijnen. IPHIGENIA werd naar

Tauris overgebracht, alwaar *THOAS*, koning van dat gewest, haar tot priesteres van *DIANA* verhief, aan welke godin deze wreede vorst al de vreemdelingen deed opofferen, die in zijne staten landden. Na den moord zijner moeder, door de razernijen, die hem verontrustten, gedwongen, om van het eene gewest naar het andere te zwerven, werd *ORESTES*, in dat land aangehouden en veroordeeld, om opgeofferd te worden. Maar *IPHIGENIA*, zijne zuster, erkende hem op den oogenblik, dat hij door hare hand zou geslagtofferd worden, en bevrijdde hem, zoo wel als *PYLADES*, die voor *ORESTES* wilde sterven. Zij namen alle drie de vlugt, doodden *THOAS*, en namen het standbeeld van *DIANA* mede. Sommige geleerden zijn van gevoelen, dat de fabel dezer offerande ontleend is uit de geschiedenis der dochter van *JEPHÉ* en van de offerande van *ABRAHAM*.

IPHYTUS, zoon van *PRAXONIDES*, en koning van *Aëlis* in den *Peloponesus*, was de tijdgenoot van den beroemden wetgever *LYCOURGUS*. Hij herstelde de *Olympische spelen*, 442 jaren na derzelve instelling door *HERCULES*, in het jaar 884 vóór J. C. (Zie *IOLE*).

IRAILH (AUGUSTINUS SII.
XII. DEEL

mon), prioor van *Saint-Vincent-les-Moissac*, te *Puyen Veluy*, in 1719 geboren, is bekend door een werk, getiteld *Querelles littéraires*, hetwelk billijk gemor heeft te weeg gebracht. Men vindt in hetzelfde de geschillen der beroemdste oude en nieuwere schrijvers; hetzelfde is vrij wel geschreven, en bevat een aantal zonderlinge bijzonderheden, geschikt, om hetzelfde vermakelijk te maken; maar de waarheid, de regtvaardigheid en de goede smaak, worden er bijna altijd aan *VOLTAIRE* in opgeofferd, van wien de abt *IRAILH* een der achterneven had opgevoed. De slechts een weinig verlichte lezer, kan in verscheiden plaatsen van dit werk, het penseel en de denkbeelden van den geschiedschrijver der eeuw van *LODEWIJK XIV* niet miskennen; hetwelk aan eenige personen heeft doen gelooven, dat hij grootelijks aandeel aan dat werk had gehad: wat hier ook van wezen moge: de stijl van hetzelfde is niet altijd geknust, al de daadzaken zijn niet naauwkeurig, noch de oordeelvellingen billijk. Men zou zeggen, dat het doel des schrijvers was, *VOLTAIRE* van al het onregt te regtvaardigen, hetwelk men hem ten opzigte van de geletterden, die hij zoo deerlijk gehavend heeft, verwijt, en hem in de verschillende

soorten van letterkunde, welke zijne pen hebben bezig gehouden boven al de schrijvers, zijne voorgangers, te plaatsen. Men schreef hem toe: *Histoire etc. (Geschiedenis van Miss. HONORA, of de ondeugd door zich zelve bedrogen)*, een roman, naar het Engelsch gevolgd, 1766, 4 dl.ⁿ in 12.mo; maar LEFEBVRE DE BEAUVRAY heeft er zich als de schrijver van verklaard. Hij overleed in 1794. [Nog heeft hij in het licht gegeven: *Histoire etc. (Geschiedenis der vereeniging van Bretagne met Frankrijk enz.)*, 1764, 2 dl.ⁿ in 12.mo].

* IRELAND (SAMUËL), werd in 1760 te *Spital-Fields* geboren, waar hij het beroep van wever uitoefende. Hij had eene zeer goede opvoeding genoten, en had veel smaak in het lezen, dat zijn voornaamste onderwijs werd. IRELAND had ook smaak voor de platen: hij leerde met sterkwater graveren, en eenig geld hebbende kunnen verzamelen ondernam hij vele werken; schrijver geworden zijnde, maakte hij veel opgang, dat zijne fortuin nog meer begunstigde, hij stierf in 1803, en heeft nagelaten (in het Engelsch): 1.º *Schilderachtige reis door Holland, Brabant en een gedeelte van Frankrijk in den herfst van 1789 tot 1790 gedaan*, 2 dl.ⁿ in 8.vo —

2.º *Schilderachtige gezigten aan de rivier de Theems*, 1792, 2 dl.ⁿ in 8.vo — 3.º *Zinnebeeldige verklaringen van HOGARTH*, 1794 — 1799, 2 dl.ⁿ in 8.vo — 4.º *Schilderachtige gezigten aan de Savern en de Avon* (rivieren), 1800. Al deze werken zijn vergezeld van zeer naauwkeurige met sterkwater uitgevoerde gravuren. — 5.º *Geschiedenis van de gerechtshoven in Londen en Westmunster*, 1800 in 8.vo Dit werk is zeer belangrijk en geacht. — IRELAND schreef met zuiverheid en niet zonder sierlijkheid. Zijne bijzonderheden zij waar en allen op de plaats met eene buitengewone naauwkeurigheid genomen.

IRENE, keizerin van *Konstantinopel*, beroemd door haren geest en hare schoonheid, en berucht door hare euvel daden, werd te *Athene* geboren, en huwde in 769, met keizer LEO IV. Na den dood van haren echtgenoot, won IRENE de gunst der grooten, en liet zich met haren zoon KONSTANTIJN V. PORPHYROGENETES, die 9 jaren en eenige maanden oud was, als *Augusta* uitroepen. Zij vestigde hare magt door moordslagen. Toen de beide broeders van haren echtgenoot zamenzweringen hadden gesmeed, om haar het bestuur te ontnemen, deed zij hen, na elkander ombren-

gen. Keizer KAREL *de groot*e bedreigde toenmaals het Oostersche rijk: IRENE hield hem met beloften bezig, en wilde zich later, door kracht van wapenen, tegen zijne veroveringen verzetten, maar hare troepen werden in 788 in *Calabrië* geslagen. Het jaar te voren had zij de 2^e kerkvergadering van *Nicea* doen beleggen, die den Iconoclasten, sedert zoo langen tijd in gunst, en zoo verwaand op hunne magt, het laatste brandmerk toebragt. Bijna al deze ketters, herriepen hunne gevoelens, en de eerbied, aan de beelden verschuldigd, werd hersteld. Intusschen groeide KONSTANTIJN, haar zoon aan; ontevreden slechts den naam van keizer te voeren, ontnam hij aan zijne moeder het bestuur; die er zich kort daarna weder van meester maakte, en, om zulks ongestoord te bezitten, hem deed ombrengen. Deze gruwel-daad bleef niet ongestraft; nadat NICEPHORUS zich tot keizer had doen uitroepen; verbande hij dit gedrogt naar het eiland *Lesbos*, alwaar zij in 803 overleed. De inborst dezer vorstin is vrij moeilijk te ontwikkelen: bij haar volgden deugd en ondeugd elkander op; maar de ondeugd en vooral de heerschzucht behield de overhand. (Zie hare *geschiedenis*, beschreven door den

abt MIGNOT, 1762, in 12. moenz.) Dezelve heeft aanleiding gegeven tot het laatste treurspel van VOLTAIRE, een zwak en koel stuk, den stempel dragende van den ijskouden ouderdom des schrijvers, en dat met hem ten grave is gedaald.

IRENEUS (*Heilige*), leerling van den heiligen POLYCARPUS en van PAPIAS, die zelve leerlingen van den heiligen JOANNES, den evangelist waren geweest, werd in *Griekenland*, op het einde der eerste of in het begin der tweede eeuw geboren, en in 157 naar *Gallië* gezonden. Hij was eerst priester in de kerk van *Lyon*, en volgde later POTHINUS op, die onder het bestuur van MARCUS AURELIUS, in 177, den marteldood onderging. Het hoofd der Gallische bisschoppen geworden zijnde, werd hij het licht en het voorbeeld derzelve. De twist, die tusschen de Aziatische bisschoppen, en paus VICTOR I. ontstond, gaf aan IRENEUS aanleiding, om zijne talenten en zijne liefde voor den vrede te doen schitteren. Hij verzuimde niets, om denzelven te herstellen. Het onderwerp des geschils was over de viering van het paaschfeest. De bisschoppen van *Azië* beweerden, dat men hetzelfde altijd den 14^{en} dag der Maart-maan behoorde

te vieren. VICTOR I. en de bisschoppen van het Westen, hielden in tegendeel staande, dat het eerst den volgende zondag moest gevierd worden. De bisschoppen van Azië hielden daarover verscheiden kerkvergaderingen, en bleven er bij, om hun oud gebruik te willen behouden. De paus veroordeelde hunnen tegenstand; hij vormde zelfs het ontwerp, van hen te excommuniceren, maar uit vrees van het kwaad te verergeren, stelde hij den bisschoppen zijn ontwerp voor. In den naam der Gallische bisschoppen vermaande hem de heilige IRENEUS, om met matigheid van zijn gezag gebruik te maken. De protestanten en in het bijzonder de predikant JURIEU, zeggen, dat paus VICTOR de bisschoppen van Azië excommuniceerde; maar hun geheele bewijs bestaat in den titel van het 24^e hoofddeel des vijfden boeks der kerkelijke geschiedenis van EUSEBIUS, een titel die in het oorspronkelijke Grieksche niet gevonden wordt, en die daarenboven geenszins overeenkomstig is, met den inhoud des kapitels. De stad Lyon werd door de zorgen van IRENEUS eene dergene, waarin het Christendom het meest bloeide, ook werd zij, tijdens de vijfde vervolging, van de overige onderscheiden. Een aantal Christenen, aan

welker hoofd IRENEUS was, ondergingen den marteldood. De heilige Prelaat verzegelde met zijn bloed in 202 het geloof aan JESUS CHRISTUS. Er blijven ons van dezen beroemden martelaar eenige werken over, van een grooter aantal, welke hij in het Grieksch geschreven had, en van welke wij eene Latijnsche vertaling bezitten, die zeer op prijs wordt gesteld, ofschoon de stijl derzelve verward en niet zeer beschaafd is. Het schijnt dat dezelve bij het leven van den heiligen IRENEUS vervaardigd werd. Zijn stijl is, in zoo ver men er uit oordeelen kan, ineengedrongen, duidelijk, vol kracht, maar zonder verhevenheid. Hij zegt zelf, dat men in zijne werken de beschaafdheid der rede niet moet zoeken, wijl hij, onder de Kelten wonende, het onmogelijk is, dat hem niet verscheiden barbaarsche woorden ontsnapen. Hij bezat eene diepe geleerdheid; was de dichters en wijsgeeren volkomen meester, en vooral ervaren in de geschiedenis en tucht der kerk. Hij had een oneindig aantal dingen onthouden, door de Apostelen mondelings onderwezen, en door de Evangelisten stilzwijgende voorbijgegaan. Een leerling van PAPIAS zijnde, was hij, even als deze, een *milenaris*. Hij geloofde dat vóór het laatste oordeel, J.

C. met zijne uitverkorenen duizend jaren in het genot der geestelijke zaken op aarde zoude regeren; maar hij was zeer verwijderd van het gevoelen van CERINTHUS en der overige kettters, die beweerden, dat deze vermaken vleeschelijk zouden zijn. Men meent, dat hij in dat gevoelen verviel, door het bestrijden der allegorische verklaringen, waarop de kettters zich beriepen: hij verviel in het tegenovergestelde uiterste, en nam eenige teksten der H. Schrift, die onder verschillende beelden, den luister der kerk en de eeuwige gelukzaligheid beschrijven, al te letterlijk op. (Zie PAPIAS). Zijn voornaamste werk is zijne *Verhandeling tegen de Kettters*, in 5 boeken. Dit is te gelijktijd eene geschiedenis en wederlegging der verschillende dwalingen van SIMON den Toovenaar tot TATIANUS. Hij stelt tegen hen het groote grondbeginsel vast, dat te allen tijde de schrik der ketterij zal zijn, namelijk: » dat elke wijze, om de H. Schrift te verklaren, welke niet met de bestendige leer der overlevering overeenkomt, moet verworpen worden.” — » Ofschoon de H. Schrift, zegt deze heilige Leraar, de onveranderlijke regel van ons geloof zij, bevat zij echter niet alles. Wijl zij op verscheiden plaatsen

duister is, zoo is het noodzakelijk zijne toevlugt tot de overlevering, dat is tot de leer te nemen, welke J. C. en zijne Apostelen, ons mondelings hebben overgeleverd, en die in de kerk bewaard en onderwezen wordt.” Eene plaats uit de werken van den heiligen IRENEUS, die de Protestanten zeer ontevreden heeft gemaakt, is die, waarin hij, na tegen de kettters de overlevering der Apostelen, door hunne opvolgers in de verschillende kerken bewaard, te hebben aangehaald, hij den voorrang der Roomsche Kerk boven alle andere vaststelt. » Wij willen ons bepalen, zegt hij, bij de aanhaling der overlevering, en het in de geheele Roomsche, die zoo groote, zoo oude, zoo algemeene bekende Kerk, gepredikte geloof; in die kerk welke de roemrijke Apostelen PETRUS en PAULUS gesticht hebben; eene overlevering, die door de opvolging der Apostelen tot ons is gekomen: op deze wijze maken wij diegene beschaamd, welke uit smaad, uit eenen ijdel en roem, uit verblind- of boosaardigheid, onwettige vergaderingen houden. Want naar deze Kerk, moet zich, uit hoofde van haren uitstekenden voorrang, elke andere kerk, dat is, de alomt verspreide geloovigen regelen; wijl de overlevering

der Apostelen in dezelve ten allen tijde, door degene, die er van alle kanten inkomsten, is in acht genomen." En elders zegt hij: » dat elke bijzondere kerk, zich tot haar moet wenden, als tot de getrouwe bewaarster der Apostolische overleveringen, om al degene, die uit eigenliefde, uit ijdelen roem, uit verblindheid, of uit welken beweeggrond zulks ook wezen moge, de dwaling omhelzen, te beschamen." De meestgezochte uitgave der werken van den heiligen IRENEUS, is die van Pater MASSUET, een Benediktijner van den heiligen MAURUS, 1710, in fol., met de fragmenten van den heiligen IRENEUS, in al de oude schrijvers aangehaald; geleerde verhandelingen, en aantekeningen, ter opheldering van moeilijke plaatsen. Die, welke GRABE, een kundig Protestant, te *Oxford* in 1702, in het licht gaf, verdient de achting der geleerde Catholijken niet. Hij heeft dikwerf den tekst van zijnen schrijver verminkt; en er aantekeningen bijgevoegd, die hem, om derzelve onregtzinnigheid wanstallig maken. Na deze uitgave, heeft PFAFF, een Lutheran, in 1715, te 's *Gravenhage*, in 8.vo, 4 fragmenten in het Grieksch en Latijn in het licht gegeven, die den naam van den H. IRENEUS dragen, volgens een handschrift der

bibliotheek van *Turin*: weinige jaren daarna, gaf hij eene volledige uitgave van dien kerkvader, in 2 dl.ⁿ in fol. in het licht. Men kan over den H. IRENEUS raadplegen, het 2.^e deel der *Geschiedenis der kerkelijke schrijvers*, door dom CEILLIER, en zijn *Leven* door dom GERVAISE, 2 dl.ⁿ in 12.mo

IRENEUS: dit is de naam van twee heilige Martelaars, onderscheiden van den voorgaande. De eerste, diaken van *Toskane*, beleed in 275, onder het bestuur van AURELIANUS, het geloof van J. C. ten koste van zijn bloed. De andere, bisschop van *Sirmioh*, was een der slagtoffers van de wreede vervolging van DIOCLETIANUS en MAXIMIANUS: hij onderging den dood in 304.

IRETON (HENDRIK), was een schoonzoon van CROMWEL, [hij hielp hem op eene krachtdadige wijze, in de uitvoering aller revolutionaire ondernemingen, door welke het dezen overweldiger gelukte, zijnen koning te doen veroordeelen, en zich van de hoogste magt meester te maken]. Hij voerde het bevel over den linker vleugel der ruitery, in den slag van *Nazerby*, den 14 Junij 1645 geleverd. PINS ROBERT, die tegen hem over stond, sloeg hem. IRETON werd gekwetst en klagsge-

vangen gemaakt; maar nadat de koning dezen slag verloren had, en verplicht was geweest de vlugt te nemen, en zijne krijgsgeschieden achter te laten, verkreeg IRETON de vrijheid weder. Toen het Engelsche parlement, CROMWEL in 1650, uit *Ierland* terug riep, liet deze zijn schoonzoon in dat land achter, in de hoedanigheid van hoogst deszelfs luitenant en van afgevaardigd lord. IRETON nam, na het vertrek van CROMWEL, de steden *Waterford* en *Limerich* in. De verovering der laatste, kostte hem het leven. Hij werd er door eene pestziekte aangetast, waaraan hij in 1651 overleed. Zijn lijk werd naar *Engeland* vervoerd, en te *Westminster*, onder de graven der koningen, in een prachtig praalgraf bijgezet. In 1669 werden de lijken van OLIVIER CROMWEL, IRETON, BRADSHAW, enz., uit hunne graven opgedolven, en op eene horde, naar de galg van *Tiburne* gesleept, alwaar dezelve van tien ure des morgens tot de ondergaande zon opgehangen, en vervolgens onder de galg begraven werden. [Eenigen tijd na den dood van KAREL I. sloeg hij de schotten, die KAREL II. voor hunnen vorst erkend hadden].

IRICI (JOANNES ANDREAS.)

— Zie EUSEBIUS, Bisschop van *Verceil*.

IRIS, dochter van THAUMAS en ELECTRA, en zuster der *Harpjën*, was de bodin van JUNO: deze godin herschiep haar in eenen boog, en plaatste haar, in belooning voor hare diensten aan den hemel. Dit is hetgene wat wij den *Regenboog* noemen. VIRGILIUS schildert haar aldus af:

IRIS croceis per cœlum roscida
pennis.
Mille trahens varios adverso
sole colores.

IRMINA (*Heilige*), dochter van DAGOBERT, heeft haren naam aan een beroemd klooster gegeven, door haren vader te *Trier* gesticht, en waarvan zij de eerste abdis was. [Het was, volgens de *Batavia sacra*, deze IRMINA, die aan den heiligen WILLEBRORDUS, de koninklijke lustplaats *Epternach*, tot het bouwen van het later zoo beroemde klooster van dien naam, gedeeltelijk afstond.]

IRNERIUS, WERNERUS of GUARNERUS, een heroemde regtsgeleerde (volgens sommigen een Duitscher, doch volgens anderen een Milaanes), onderwees, na te *Konstantinopel* te hebben gestudeerd, eerst te *Ravenna*, en daarna in 1128 te *Bologna*. Hij had vele leer-

lingen, werd de vader der *verklaarders*, terwijl men hem *Lucerna juris* noemde, ofschoon de *glossatoren* meer duisternis dan licht over de regtsgeleerdheid hebben verspreid. Men beschouwt hem als den hersteller van het Romeinsche regt. Hij had veel invloed in *Italië*, bij de vorstin MATHILDA. Hij spoorde keizer LOTHARIUS, wiens kanselier hij was, aan, om te bevelen, dat het regt van JUSTINIANUS, deszelfs oude gezag in de pleitzaal weder mogt aannemen, en dat de *Codex* en de *Pandekten*, in de scholen mogten gelezen worden. IRNERIUS was de eerste, die in *Italië* dezen post uitoefende. Hij overleed voor het jaar 1150 te *Bologna*. Deze regtsgeleerde voerde in de scholen de plegtigheid van de doctorale waardigheid in. Dit gebruik ging tot het overige *Europa* over. De godgeleerde scholen namen hetzelfde aan. Men wil, dat de universiteit van *Parijs* er zich voor de eerste maal van bediende ten opzichte van PETRUS LOMBARD, dien zij tot doctor in de godgeleerdheid verhief.

IRUROSQUE (PETRUS), een Dominikaner uit het koninkrijk *Navarre*, doctor der *Sorbonne*, in 1297, legde zich zoo zeer op de studie toe, dat hij het gezigt er door verloor. Zijn voornaamste werk is eene *Evangelii-*

sche overeenstemming, in 1557, in fol. gedrukt, onder dezen titel: *Series Evangelii*.

IRUS, een bedelaar uit het land van *Ithaque*, volbragt de boodschappen der minnaars van PENELOPE. Na ULYSSES beleedigd te hebben, die zich voor de deur van het paleis, onder de gedaante van eenen bedelaar had vertoond, bragt deze verontwaardigde held hem zulk eenen vuistslag toe, dat hij hem het kakebeen en de tanden verbrijzelde, waaraan hij stierf. Zijn naam dient dikwerf tot *antonomasia*, om eenen bedelaar of eenen ellendeling nittedrukken, zoo als in dezen dichtregel:

Irus et est subito, qui modo
Cræsus erat.

ISAÄK. — Zie Izaäk.

ISABELLA, dochter van PHILIPPUS den Schoone, koning van *Frankrijk*, werd in 1292 geboren. Zij werd in 1308 uitgehuwd aan EDUARD, prins van *Wallis*, later koning van *Engeland*. Zij was eene wellustige vrouw, die, na onderscheidene lotgevallen, op bevel van haren zoon, EDUARD III., in het kasteel van *Rising* werd opgesloten, in welke gevangenis zij, na verloop van 28 jaren, overleed. — Zie EDUARD II. en EDUARD III.

ISABELLA VAN BEIJEREN, vrouw van KAREL VI., koning van *Frankrijk*, was de dochter van STEPHANUS, bijgenaamd *den Jonge*, hertog van *Beijeren*, en werd gehuwd te *Amiens*, den 17 Julij 1385. De Fransche geschiedschrijvers schilderen haar af als eene stiefmoeder, die alle gevoelens, welke zij aan hare kinderen verschuldigd was, verstikt had, en als eene noodlottige toorts, die den oorlog in het geheele rijk ontstak. Naauw met den hertog van *Orleans* verbonden, die al de geldmiddelen des rijks tot zich trok, werd zij beschuldigd, een gedeelte derzelve naar *Duitschland* te zenden, en met het overige aan hare zucht tot pracht en vermaken voedsel te geven, terwijl de koning, de prinsen en prinsessen zijne kinderen aan alles gebrek hadden. De connestabel van ARMAGNAC, had zich meester gemaakt van het hart des konings en boezemde aan dien vorst argwaan tegen de koningin in, die gevankelijk naar *Tours* werd gevoerd. De dauphin, haar zoon, leende de hand, in deze ballingschap. Deze gewelddadige vorstin wreekte zich kort daarna op den connestabel. Na hare kluisers verbroken te hebben, vereenigde zij zich met den hertog van *Bourgondië*: *Parijs* werd ingenomen, en de

ARMAGNAC'S werden met al hunne voorstanders, aan de woede van een bloeddorstig graauw prijs gegeven, door de koningin daartoe gemagtigd. De connestabel werd den 12 Junij 1418 vermoord, en ISABELLA legde er eene uitbundige vreugde over aan den dag. Na den dood des konings, den 22 October 1422 voorgevallen, leefde zij in eene soort van vergeetelheid, en overleed te *Parijs*, in het *hôtel Saint Paul*, in 1435, in den ouderdom van 64 jaren (Zie HENDRIK V. koning van *Engeland*.) Zij is te *Saint-Denis* begraven, alwaar zij een graf heeft bij dat van haren echtgenoot, KAREL VI. en een marmeren standbeeld. Men beweert, zegt Pater DANIEL, dat in deze eerzuil, de gedaante der wolvin, welke men aan hare voeten heeft geplaatst, er enkel is als een zinnebeeld van haar kwaadaardig hart, en om aan de toekomstige eeuwen eene herinnering te geven, van hare gestrengheid, of liever van hare wreedheid, en van de rampen, welke zij aan het geheele koninkrijk berokkende.

ISABELLA VAN KASTILIË, koningin van *Spanje*, dochter van JOANNES II, werd in 1451 geboren. Zij huwde in 1469 met FERDINAND V, koning van *Aragon*, en erfde

de staten van *Kastilië*, in 1474. (Zie HENDRIK IV, *de onvermogende*). Men stelde hare nicht JOANNA, die aanspraak op dat rijk had, tegen haar over; maar de moed van ISABELLA en de wapenen van haren echtgenoot handhaafden haar op den troon, vooral na den slag van *Toro* in 1476. Nadat de staten van *Aragon* en *Kastilië* vereenigd waren, namen FERDINAND en ISABELLA gezamenlijk den titel van koning van *Spanje* aan (zie FERDINAND V). » Met de bevallig- en innemendheden van haar geslacht, zegt DÉSORMEAUX, paarde ISABELLA de grootheid van ziel eens helds, de diepzinnige en schrandere staatkunde eens ministers, de inzigten eens wetgevers, de schitterende hoedanigheden eens veroveraars, de regtschapenheid eens goeden burgers, de naauwkeurigheid van den deugdzaamsten overheidspersoon." Zij bevond zich te allen tijde in den raad. Haarechtgenootregeerde niet in hare plaats; zij regeerde met haren echtgenoot. ISABELLA wilde steeds in alle publieke akten genoemd worden. Aan hare aanmoediging had men de verovering van het koninkrijk *Grenada* op de Mooren, en de ontdekking van *Amerika* te danken. Men heeft haar verweten gestreng, trotsch en ijverzuchtig op haar gezag te zijn geweest: maar deze be-

radene hoedanigheden waren in de omstandigheden en inzigten der koningin geene gebreken, zij waren aan haar vaderland even zoo nuttig als hare deugden en begaafdheden. Er werd eene zoodanige koningin vereischt, om de grooten te vernederen, zonder dezelve te doen aan het muiten slaan: om *Grenada* te veroveren, zonder geheel *Afrika* naar *Spanje* te lokken; om de ondeugden en booswichten van haar rijk te verdelgen, zonder het leven en de fortuin der brave lieden in de waagschaal te stellen. *Spanje* verloor haar in 1504. Zij overleed aan de waterzucht, slechts eene dochter nalatende, JOANNA genaamd, die zij had uitgehuwd aan PHILIPPUS, aartshertog van *Oostenrijk*, vader van KAREL V. ISABELLA was bijna altijd te paard, en deze oefening werd haar noodlottig. Voor haar overlijden, liet zij FERDINAND, op wien zij altijd zeer jaloersch was geweest zweeren, dat hij tot geen tweede huwelijk zoude overgaan. Paus ALEXANDER VI, bevestigde aan de beide echtgenooten in 1492, voor hen, en voor hunne opvolgers, den titel van *Catholijke koningen*, hun reeds door INNOCENTIUS VIII gegeven. Zij verdienden dezen titel door hunnen ijver voor de Catholijke godsdienst, die hun in 1480 de regtbank van geloofsonderzoek in *Spanje* deed

oprigten. Deze regtbank behoedde *Spanje* voor de nieuwe ketterijen, en de burgeroorlogen, welke dezelve in geheel *Europa*, te weeg bragten. Dezelve heeft nooit ten dood veroordeeld, maar enkel en alleen over de ketterij of regtzinnigheid der beschuldigde personen uitspraak gedaan. De burgerlijke magt heeft dien ten gevolge dikwerf met al te veel gestrengheid gehandeld: maar KAREL III. heeft deze overdrevene gestrengheid beperkt, en de geloofsonderzoekers, wijzer en gematigder dan men dezelve gewoonlijk afschildert, hebben zijne pogingen ondersteund. Ten opzichte van hetgene, wat de *inquisitie* betreft, moet men raadplegen *Etat présent de l'Espagne*, door den abt DE VAYRAC: niemand heeft er met meer billijkheid en waarheid over gesproken. Wij zullen hier enkel bijvoegen, dat noch in *Spanje*, noch in eenig Catholijk land, de *inquisitie* tegen de ketteren, hoe ook genaamd, nooit te vergelijken is geweest, in gestrengheid en onwettigheden, met die, welke de Engelschen, en andere natiën, ten opzichte van de aanhangers van het ware geloof, van de Godsdienst hunner vaders, sedert een aantal eeuwen, door alle goddelijke en menschenlijke wetten in hun land gevestigd, uitgeoefend hebben. Zie LIM-

BORCH, LUCIUS III., TORQUEMADA, enz. enz. [Nadat de mooren van *Grenada* de legerplaats der Christenen hadden afgebrand, liet ISABELLA, om daardoor te kennen te geven, dat zij van hare onderneming niet afzag, op de plaats van het kamp eene stad bouwen, die nog bestaat, en den naam draagt van *Santa-Fé*. Het was met het geld, hetwelk zij zelve (wyl FERDINAND V. niets had willen toestaan) gaf, dat COLUMBUS *Amerika* ontdekte. — Zie COLUMBUS.]

ISABELLA CLARA EUGENIA van *Oostenrijk*, dochter van PHILIPPUS II, koning van *Spanje*, en van ELISABETH van *Frankrijk*, huwde in 1598 met ALBERTUS, zoon van keizer MAXIMILIAAN II, en kwam in de *Nederlanden*, van welke PHILIPPUS hun, met toestemming der staten, het oppergezag had afgestaan. In dezen afstand zeide PHILIPPUS, dat zulks voor het welzijn en de rust der genoemde landen, en de ware weg was, om tot eenen goeden en vasten vrede te geraken, en zich van eenen zoo vervelenden oorlog te bevrijden, waarmede zij eenen zoo geruimen tijd waren geteisterd geworden, en overwegende, hetgene, wat aan alle blijkbaar is, dat het grootste geluk daarin bestaat, van in tegenwoordigheid, van zijnen natuurlijken vorst en

heer bestuurd en geregeerd te worden; zoo is God getuige van de kommer en de zorg, die wij dikwijls hebben gehad, van het aldus niet persoonlijk te hebben kunnen doen." (Zie ALBERTUS). Na den dood van haren echtgenoot, in 1621 overgefallen, regeerde ISABELLA gedurende twaalf jaren alleen en overleed in 1633, in den ouderdom van 67 jaren. Hare zachtmoedigheid, hare voorzigtigheid en hare regtvaardigheid, hebben haar bij het volk dierbaar gemaakt, en haar naam is in die gewesten nog in vereering. Hare godsvrucht was zoo opregt en zoo bestendig, dat haar paleis meer naar een klooster dan naar een hof geleek. De Heer SHAW, een Engelschman, houdt in zijne *Proeve over de Oostenrijksche Nederlanden*, niet op, om over het geluk der Belgen onder het bestuur van ALBERTUS en ISABELLA, te spreken; hij bewondert vooral den moed, de standvastigheid, de wijsheid de gematigdheid dier vorstin; maar als protestant kan hij zich niet onthouden, haar bijgeloovig (dat is christelijk en godvruchtig) te noemen. Indien zulks waar was dan zou men de *bijgeloovigheid*, die de volken gelukkig maakt, en de vorsten doet beminnen en hoogachten, niet dan zegenen kunnen; terwijl de wijsbegeerte niets van dit alles

voortbrengt, en, zoo als SHAW zulks zelf opmerkt, niets doet dan afschrikken, ondermijnen, vernielen en omverwerpen." ALBERTUS en ISABELLA, zegt die schrijver, gingen voort, metover dat gedeelte der *Nederlanden* te regeren, hetwelk hun gezag erkende, te weten de tegenwoordige *Oostenrijksche* en *Fransche Nederlanden*. Deze gewesten bloeiden onder hun bestuur, dat zeer gelukkig was. De aarts-hertog bezat in eenen hoogen graad de bevredigende deugden, die zoo krachtadig tot het geluk van het menschelijk geslacht bijdragen: hij besteedde met voordeel den tijd van rust, dien het bestand met de *Vereenigde Provinciën* hem verleende, om in de Belgische Provinciën datgene te herstellen, wat door eenen 40-jarigen oorlog ontroerd en verwoest was. De goede wetten der oude vorsten werden hersteld, men vaardigde er nieuwe uit, die het land voordeelig waren. Het *Eeuwige Edikt*, eene in de *Oostenrijksche Nederlanden* zoo zeer geëerbiedigde wet, was het werk van dat bestuur, onder hetwelk de regtsgeleerdheid geregeld, en de rust der burgers verzekerd werd. De zuiverheid van zeden, de orde heerschten aan het hof van ISABELLA en ALBERTUS, en de tevredenheid, die er onder het volk heersch-

te, door deszelfs vorsten in het land te zien, werd vermeerderd door de deugden dier vorsten, en door de zachtheid en regtvaardigheid van hun bestuur. De wetenschappen en schoone letteren bloeiden onder hetzelfde. Men telde alstoen in *België* vele om hunne geleerdheid beroemde mannen; en de aartshertogen verzuimden niets, ter bevordering en aanmoediging der letteren en kunsten."

ISABELLA. — Zie ELIZABETH.

ISABELLA van *Hongarijë*. — Zie GARA.

ISÆUS, een beroemd redenaar, te *Chalcis*, op het eiland *Eubea* geboren, begaf zich in het jaar 344 vóór J. C. naar *Athene*, en werd een leerling van *LYSIAS* en meester van *DEMOSTHENES*. Deze meester der Grieksche welsprekendheid, verbond zich veeleer aan hem, dan aan *ISOCRATES*, omdat hij in zijne redevoeringen meer kracht en hevigheid bragt, terwijl de andere bloemen strooide: maar van den anderen kant, wijdde hij zich aan dorre en ondankbare verhandelingen toe, die aan eenen *Criticus* hebben doen zeggen, dat *Isæus* een dier schrijvers is, welke men gaarne prijst, om ontslagen te zijn, van hem te lezen. In de oude Grieksche rede-

naars van *ETIENNE*, 1575 in fol. komen tien redevoeringen van hem voor. — Zie *ANDOCIDES*.

ISÆUS, een andere Grieksche redenaar, kwam in den ouderdom van 60 jaren, in het jaar 97 der Christelijke tijdrekening, te *Rome*. *PLINIUS de Jonge* zegt in zijne *Brieven*, dat hij zich nooit voorbereidde, en steeds als een voorbereid man sprak. Zijne werken zijn verloren geraakt.

ISAÏAS, de eerste der 4 groote profeten, was de zoon van *AMOS*, uit het koninklijk geslacht van *DAVID*. Hij profeteerde onder de koningen *OSIAS*, *JOATHAM*, *ACHAZ* en *EZECHIAS*, van het jaar 735 tot 681 vóór J. C. De Heer verkoos hem van zijne kindschheid af, om het licht van *Israël* te zijn. Een serafijn nam van het altaar eene vurige kool, en raakte er zijne lippen mede aan, om dezelve te zuiveren. Nadat *EZECHIAS* gevaarlijk was ziek geworden, begaf zich *ISAÏAS* van Gods wege naar hem toe, om hem aantekondigen, dat hij er niet van zoude herstellen. God, door de gebeden en tranen van dien vorst getroffen, zond hem denzelfden profeet terug, die, tot onderpand zijner wonderdadige geneezing, de schaduw op den zonnwijzer van *ACHAZ*, tien gra-

den deed achteruitgaan. De koning MANASSES, opvolger van EZECHIAS, had minder eerbied voor ISAÏAS. Gebelgd, over de verwijtingen, welke de heilige Profet hem over zijne goddeloosheden deed, liet hij hem in het jaar 681 vóór J. C. met eene houten zaag midden door het lichaam zagen. Hij was altoen omtrent 130 jaren oud. ISAÏAS spreekt zoo duidelijk over J. C. en de Kerk, dat, volgens de uitdrukking van den heiligen HIERONYMUS, *men veeleer het Evangelie dan eene profetie* meent te lezen. De zaken, die nader bij zijnen tijd zijn, en waarover hij bij ingeving spreekt, zijn bijzonder drie groote gebeurtenissen. De eerste is het ontwerp, dat PHACEE, koning van *Israël*, en RAZIN, koning van *Syrië* onder het bestuur van AHAZ vormden, om het huis van DAVID te onttroonen. De 2.^e is de oorlog, welken SENNACHERIB, koning van *Assyrië*, ten tijde van EZECHIAS, in *Judea* verspreide, en de wonderdadige nederlaag van zijn leger. De 3.^e is de Babylonische gevangenschap, en de terugkeering der Joden naar hun land. ISAÏAS wordt voor den welsprekendsten der profeten gehouden. Zijn stijl is groot en verheven, zijne uitdrukkingen sterk en steeds naar het onderwerp geëvenredigd. »Men zou, zegt de abt Jov-

BERT, die zóowel, over de welsprekendheid der gewijde boeken heeft geschreven, te vergeefs in de gewijde of ongewijde schrijvers, eene verhevenheid van stijl vinden, zoodanig als die, welk in de schriften van ISAÏAS te vinden is. Alles in dezelve is groot, edel, ongedwongen en vloeiend, alles is in dezelve volgens de onderwerpen ontwikkeld en verscheiden gemaakt. Indien ISAÏAS het beminnelijke of teedere aanvoert, zou men zeggen, dat zijn penseel zich nooit anders dan in het bevallige geoefend heeft. Behandelt hij het groote of het verschrikkelijke zoo verschijnende hemel en de aarde met hunne rijkste pracht en hunnen heerlijksten luister, om hunnen schepper te huldigen, en schudden, als ware het, onder zijne hand, om zijner gramschap te dienen. Men meent den God der heerscharen te zien, zelf de door hem gevormde krijgslieden aanvoeren, ten einde den luister van Zijnen naam te wreken. Men verbeeldt zich het gedruisch van geheele steden, rijken en natien te hooren, die door zijnen almogenden arm geschokt en verpletterd worden. Het zij dat ISAÏAS zich verheft of zich verneert, zulks geschiedt altijd met waardigheid: indien hij zijne beschrijvingen uitbreidt, zoo zijn zijne beelden altijd met hetzelfde vuur bezielde; indien hij dezelve ineen-

drikt, zoo doen sterk uitgedrukte trekken, genoegzaam verstaan, alles wat een breedvoeriger verhaal zou gezegd hebben; indien hij vertroost, zijn het het medelijden en de schranderste teederheid zelve, die spreken. Niets is dringender dan zijne redeneringen en vermaningen: de wijsheid en de voorzigtigheid spreken in zijne raadgevingen, de verschrikking vergezelt zijne bedreigingen. »De heilige HIERONYMUS zegt dat zijne schriften als de beknopte inhoud der gewijde boeken en eene bloemlezing der zeldzaamste wijsheid kunnen beschouwd worden, dat men er de natuurlijke wijsbegeerte, zedeleer en godgeleerdheid in vindt. Onder de verklaringen van dezen profeet onderscheidt men die van GASPARD SANCTIUS en van Dom CALMET. Die van CAMPEGE en VITRINGA, worden onder de protestanten gezocht.

ISAM. — Zie HISCHAM.

ISAMBERT (NICOLAAS), een beroemd doctor en Hoogleraar der *Sorbonne*, te *Orleans* geboren, onderwees langen tijd de godgeleerdheid in de scholen der *Sorbonne*, en overleed in 1642, in den ouderdom van 77 jaren. Men heeft van hem *Godgeleerde Verhandelingen* en een *Commentarium* op het kort begrip van den heiligen Tho-

MAS, 6 dl.ⁿ in fol. die even zoo veel kunde als ijver voor de regtzinnigheid aan den dag leggen.

ISAURE (CLEMENTIA), een even zoo geestig als vernuftig meisje, stelde in de 14.^e eeuw, te *Toulouse* hare geboorteplaats de *Bloemspelen* (*Jeux Floraux*) in. Men viert dezelve jaarlijks in de maand Mei. Men spreekt hare lofreden uit, en bekranst haar marmereen, op het stadhuis geplaatste, standbeeld met bloemen. Deze beroemde dame liet eenen prijs na voor degene, die het best, in elke soort van dichtkunde zouden slagen; deze prijzen zijn een gouden *viooltje*, eene zilveren *roos*, en eene *goudsbloem* van hetzelfde metaal. CATEL heeft beweerd, dat CLEMENTIA eene ingebeelde persoon was; maar hij is door dom VAISSETTE wederlegd. In den tijd van ISAURE, was de stichting van een genootschap en van eenen akademischen prijs eene lofelijke zaak, en een kostbaar middel, om de onkunde en onbeschaafdheid te doen ophouden. In deze eeuw, is dezelve slechts, eene bron van verwaandheid te meer, eene vermeerdering van ijdele aanmatigheden, en dikwerf van eene noodlottige verwoesting in het stuk van geloof, van zeden en wetenschap. Men heeft zeer middelmatige schrijvers gezien,

die leden van 23 geleerde genootschappen waren, terwijl zij de belagchelijke optelling derzelve aan het hoofd hunner ongerijmdheden plaatsten. — Zie PIRON.

ISBERGA. — Zie INGELBERGA.

ISBOSET, de zoon van SAUL, regeerde gedurende twee jaren vrij vreedzaam over de tien geslachten van Israël, toen DAVID te Hebron over die van JUDA heerschte. Daar ABNER, veldheer zijner legerbenden, aan wien hij de kroon te danken had, ongeduldig werd, over een billijk verwijt hetwelk hij hem deed, zoo ging hij, in de dienst van DAVID over, en deed hem in het jaar 1048 vóór J. C. door de tien stammen als koning erkennen. Eenigen tijd daarna, vermoordden twee Benjamiten ISBOSETH in zijn bed, en bragten zijn hoofd aan DAVID. Deze ellendelingen meenden door dit geschenk hunne fortuin te maken; maar de edelmoedige vorst liet de beide moordenaars ombrengen, en voor ISBOSETH eene plegtige lijkstaatsie houden. Het geheele bestuur van dien vorst duurde zeven en een half jaar.

ISDEGERDIS. — Zie IZDESCHERD.

ISELIN (JACOBUS CHRISTOF-

FEL), ISELIUS, in 1681 te Bazel geboren, verkreeg den geschied- en oudheidkundigen leerstoel dier stad, vervolgens dien der godgeleerdheid, en den post van bibliothekaris, en overleed in 1737, in den ouderdom van 56 jaren. Men heeft van hem een aantal werken, waarvan de voornaamste zijn: 1.° *De Gallis Rhenum transeuntibus carmen heroicum*, 1696, in 4.to — 2.° *De historicis latinis melioris ævi dissertatio*, 1696, in 4.to. — 3.° Een aantal *Verhandelingen en Redevoeringen* over verschillende onderwerpen. — 4.° *Verscheiden Twistschriften*, vol sektenvooroordeelen. DE BOZE heeft zijne *Lofrede*, ROQUES, in den Zwiterschen MERCURIUS, zijne *Levensbeschrijving*, en MORERI de lijst zijner werken geleverd.

ISIDORUS van *Charax*, een Grieksche schrijver ten tijde van PTOLEMEUS LAGUS, omtrent het jaar 300 vóór J. C. heeft verscheiden *Geschiedkundige verhandelingen*, en eene *Beschrijving* van *Parthië* geleverd, door DAVID HAESCHELIUS in het licht gegeven. Dezelve kan nuttig zijn. Men vindt dezelve ook in de kleine *Aardrijksbeschrijvers* van *Oxford*, 1703, 4 dln, in 8vo.

ISIDORUS van *Alexandrië* (*Heilige*), in 318 in *Egypt*.

te geboren, bragt verscheidene jaren in de eenzaamheid van *Thebais*, en in de woestijn van *Nitrië* door. De heilige *ATHANASIUS* wijdde hem tot priester, en belastte hem met het ontvangen der armen en vreemdelingen. Deze bediening heeft hem den naam doen geven van *ISIDORUS de Hospitalist*. Hij paarde met een gestreng leven, eenen aanhoudenden arbeid, verdedigde met ijver de gedachtenis en de schriften van den heiligen *ATHANASIUS* tegen de *Arianen*. *ISIDORUS* geraakte vervolgens in geschil met *THEOPHILUS* van *Alexandrië*, wyl hij zich niet tot zijne inzichten had wilen leenen, tegen *PETRUS*, aarts-priester van *Alexandrië*, en deze patriarch verdreef hem uit de woestijn van *Nitrië* en *Palestina*, met dertig andere kluzenaars. Hij nam in het jaar 400 de vlugt naar *Konstantinopel*, alwaar hij door den heiligen *CHRYSOSTOMUS* zeer wel ontvangen werd. De openlijke bescherming, welke deze aan *ISIDORUS* verleende, regtvaardigde hem volkomenlijk van de beschuldiging van *origenismus*. *THEOPHILUS* verzoende zich vervolgens met *ISIDORUS*, die in 403 overleed.

ISIDORUS van *Cordova*, bisschop dier stad, onder het bestuur van *HONORIUS*

XII. DEEL.

en *THEODOSIUS den Jonge*, schreef commentariën over de boeken der koningen. Hij droeg dit werk in 412 op aan *PAULUS OROSIUS*, een leerling van den heiligen *AUGUSTINUS*. Men noemt hem ook *ISIDORUS den Oude*, om hem te onderscheiden van *ISIDORUS den Jonge*, meer bekend onder den naam van *ISIDORUS van Sevilla*.

ISIDORUS van *Pelusium* (*Heilige*), dus genoemd, wyl hij zich in een eenzaam verblijf bij die stad opsloot, bloeide ten tijde der algemeene kerkvergadering van *Efeze*, in 431 gehouden, en overleed in 440, eenen grooten roem van kunde en deugd nalatende. De heilige *CHRYSOSTOMUS* was zijn meester, en hij was een zijner beroemdste leerlingen. Er bestaan van hem vijf *Boeken met Brieven*, in het Grieksch, en eenige andere werken; waarvan de beste uitgave is die van *Parijs*, door *ANDREAS SCHOT*, 1638, in fol., in het Grieksch en Latijn. De stijl derzelve is beknopt, sierlijk en vrij zuiver. Verscheiden punten, dezedeleer, godgeleerdheid en kerkelijke tucht betreffende, benevens verscheiden teksten der *H. Schrift*, worden er in opgehelderd. Er wordt vele bondigheid en naauwkeurigheid in aangetroffen. Deze heilige is ook bekend, onder

M m

den naam van ISIDORUS van *Damiate*, daar de schrijvers die stad somtijds met *Pelusion* verwarren.

ISIDORUS van *Sevilla* (*Heilige*), de zoon van eenen landvoogd van *Carthagena* in *Spanje*, werd door zijnen broeder LEANDER, bisschop van *Sevilla*, opgevoed. Na den dood van dien heiligen prelaat, werd hij in 601 tot deszelfs opvolger verkozen. Gedurende bijna 40 jaren, dat hij den bisschopsstaf voerde, was hij de vader der armen, het licht der geleerden, de trooster der ongelukkigen en de godspraak van *Spanje*. Hij overleed in 636, als een heilige, even gelijk hij geleefd had. De kerkvergadering van *Toledo*, in 653 gehouden, noemt hem de *leeraar zijner eeuw*, en het *nieuwe sieraad der kerk*. ISIDORUS had bij een aantal conciliën, in zijnen tijd vergaderd, het voorzitterschap waargenomen en de nuttigste reglementen door dezelve doen bepalen. Men heeft van hem verscheiden werken, die vele kunde verdragen, maar die dikwerf in smaak te kort schieten; de voornaamste zijn: 1.° 20 *Boeken over de oorsprongen*. De heilige ISIDORUS had de laatste hand aan dit werk niet gelegd; BRAULION, bisschop van *Saragossa*, herzag het, en gaf aan hetzelfde den vorm, dien het te-

genwoordig heeft. Dit werk handelt bijna over alle goddelijke en menschenlijke wetenschappen. — 2.° *Commentariën* over de geschiedkundige boeken van het oude testament; dezelve zijn niet letterlijk genoeg. Wij bezitten slechts een gedeelte dezer *Commentariën*. — 3.° Eene vrij belangrijke *verhandeling over de kerkelyke schryvers*. — 4.° *Verhandeling over de kerkelyke bedieningen*, belangrijk voor de beminnaars der oudheid en der oude tucht. ISIDORUS geeft er zeven *gebeden der offerande* in op, die zich nog in dezelfde orde in de *Mozarabische mis* bevinden, die de oude liturgie van *Spanje* is, waarvan deze heilige voor de voornaamste zamensteller wordt gehouden. De uitgave van het *missaal*, 1500, in fol., en die van den *brevier*, 1502, in fol. beide op bevel van den kardinaal XIMENES gedrukt, zijn zeer zeldzaam. (Zie ORTIZ). Men heeft te *Rome* in 1740, eene *Verhandeling* in fol. over deze liturgie in het licht gegeven. — 5.° Een *regel*, welken hij aan het klooster *Honori* gaf, waarin hij den handarbeid aanbeveelt, zeggende » dat degene, die willen lezen zonder te werken, een slecht gebruik maken van hunne leesoefening, die hun den arbeid aanbeveelt." Hetwelk men echter niet al te algemeen, noch al te gestreng

moet opnemen, zoo als pater HOÛSTA, in zijne aanmerkingen op de kerkelijke geschiedenis van FLEURY zulks bewijst. — 6.º Eene *kronijk*, van ADAM tot in 626. — 7.º Eene *geschiedenis der Gothische koningen, der Wandalen en Sueven*, waarvan men slechts een gedeelte in de uitgave zijner werken had. Pater FLORES heeft dezelve geheel in zijne *Spana sagrada*, 6^e dl. in het licht gegeven. De beste uitgave dezer verschillende werken, is die van dom DU BREUIL, een benediktijner, *Parijs*, 1601, in fol. en *Keulen*, 1618. — 8.º Eene kostbare *verzameling van decretalen*, nog in handschrift en bekrachtigd door den geleerden pater BURRIEL (Zie dat artikel). Dezelve begint met deze woorden: *Canones sancti et magni* enz., en bevat de Grieksche kerkvergaderingen. Die van *Niced* is aan het hoofd. De canons, welke men *Apostolische* noemt, bevinden er zich niet in. Daarna volgen de kerkvergaderingen van *Afrika*, vervolgens die van *Frankrijk* en *Spanje*, die het eerste deel eindigen. Het tweede bevat de *decretaliën* der paussen, en begint met twee brieven van den heiligen DAMASUS aan PAULINUS van *Antiochië*; die van den heiligen CLEMENS, LINUS, CLETUS, LUCIUS, MELCHIADES, enz. zijn er niet in.

Na de brieven van DAMASUS volgen die van SIRICIUS (met welke DIONYSIUS *de kleine* zijne verzameling heeft begonnen), en die der overige tot op den heiligen GREGORIUS *den groote*, den tijdgenoot van den heiligen ISIDORUS. (Zie het volgende artikel). Er bestaat een leven van dezen heilige door LUCAS, bisschop van *Tuy*, in *Galicië*.

ISIDORUS MERCATOR of PECCATOR is, volgens alle waarschijnlijkheid, dezelfde als de voorgaande, die, uit nederigheid den naam van *Peccator* aannam, waarvan de afschrijvers, uit vergissing *Mercator* zullen hebben gemaakt: want nobit heeft men eenige teregtwijzing ten opzichte van dezen zoogenaamden ISIDORUS PECCATOR kunnen bekomen. Men kent noch zijn vaderland, noch zijne hoedanigheid, noch zijne geboorte, noch zijnen dood, nog eenige zijner daden. Men kent enkel zijne verzameling van decretaliën; en daar deze verzameling oorspronkelijk die van den heiligen ISIDORUS van *Sevilla* is, zoo is het niet redelijk eenen ISIDORUS te vooronderstellen, die van dezen geleerden en heiligen bisschop onderscheiden is. Deze verzameling, zoodanig als wij dezelve in het voorgaande artikel hebben leeren kennen, is, wel is

waar achtereenvolgend met verscheiden conciliën en decretaliën vermeerderd; maar dezelve blijft niettemin de verzameling van ISIDORUS van *Sevilla*, evengelijk die van DIONYSIUS *den kleine*, ofschoon aanmerkelijk vermeerderd echter altijd, die van DIONYSIUS *den kleine* blijft. » Deze bijvoegselen, zegt pater BURRIEL verminderen niet het minst het gezag en de geloofwaardigheid dezer verzameling, wijl dezelve alle echt zijn, en men kan daarom niet zeggen, dat de heilige ISIDORUS er de schrijver niet van is, wijl deze bijvoegselen tot de verzameling achtereenvolgend geschieden, op dezelfde wijze als men tegenwoordig de nieuwe heiligen bij den brief voegt. Dit geschiedde niet zonder het wettige gezag, daar de eerbied, welken men toenmaals voor dien canon en de verzameling had, zoo als iedereen weet, en men het door onderscheiden getuigenissen kan bewijzen, bijzonder groot was. Het is aldus, dat de heilige JULIANUS van *Toledo*, zijne provinciale bisschoppen, en de gevolmagtigden der overige Metropolitanen van *Spanje*, geen verhevener eerbewijs hebben gevonden, om aan de akten der zesde algemeene kerkvergadering toetzwaijen, om dezelve als leerstellige constitutie, door de geheele kerk te doen afkon-

digen en aannemen, dan te bevelen, om dezelve in het *Codex canonum* achter het concilie van *Chalcedonië* te plaatsen, zoo als zulks werkelijk, in den 5^e 6^e en 7^e canon, der veertiende kerkvergadering van *Toledo* bevolen werd. Op hetzelfde gezag voegde men er de bijzondere kerkvergaderingen bij, zoo als men zulks in de inleiding der negende kerkvergadering van *Toledo* zien kan. Op dezelfde wijze, als DIONYSIUS *de kleine* voor den schrijver der door hem vervaardigde verzameling wordt erkend, ofschoon ADRIANUS I. dezelve met verscheiden bijvoegsels vermeerderde, en de aldus door ADRIANUS vermeerderde verzameling, desniettegenstaande aan DIONYSIUS *den kleine* wordt toegeschreven, wijl de bijvoegselen, de hoofdinhoud, de orde en de overeenkomst van het werk van DIONYSIUS niet verminkt hebben; op dezelfde wijze moet men, ofschoon men na den dood van den heiligen ISIDORUS, eenige conciliën bij de verzameling heeft gevoegd, die na den dood des heiligen gehouden zijn, hem daardoor de eer van schrijver der verzameling te zijn, niet betwisten, en men moet even zoo min nalaten dezen *Codex, Verzameling van ISIDORUS* te noemen, wanneer de bijvoegselen, het noodzakelijke, de verdeling

en rangschikking van zijn werk niet verminkt hebben." Later door eenen onbekende veranderd, is dezelve nog de verzameling van ISIDORUS van *Sevilla*, wyl de inhoud, het plan en de verdeeling er van bestaan, en het klaarblijkelijk deze verzameling is, die op eene onhandige wijze herzien en uitgebreid, gedurende de 8^e en 9^e eeuw in *Duitschland* is verspreid. Het is ten onregte, dat eenige schrijvers, en in het bijzonder de *Compilator* FERBRONUS, beweerd hebben, dat deze verzameling veranderingen in de *hierarchie* en kerkelijke tucht te weeg brengt en het gezag des pauses vergroot zoude hebben. Want, 1.º men komt overeen, om te gelooven, dat deze uitgever of vervalscher, in de achtste eeuw geleefd heeft; zijn werk werd eerst omtrent het jaar 790 bekend (*). Het is algemeen bekend, dat de pausen INNOCENTIUS I., GREGORIUS de *Groote*, LEO de *Groote*, in de geheele kerk een uitgebreider, een vas-

ter, een luisterrijker gezag hebben gevoerd, dan de meeste hunner opvolgers. De kettters zelfs stemmen zulks toe. CASAUBON bewondert voornamelijk de geestkracht van het pausschap van LEO. (*Exercit. XV. ad Annal. BARON.*) Vóór hen, en reeds in de eerste eeuwen, zendt de heilige PAUS CLMENS, een leerling van den heiligen PETRUS, brieven vol nadruk aan de Corinthiërs (zonder dat hun Bisschop, zulks kwalijk opvat), om hen te berispen over de verdeeldheden, die onder hen heersehen. De heilige IRENEUS leert, dat het tot den Stoel van *Rome* is, dat men zijne toevlugt moet nemen, om zich in de Apostolische overlevering te onderrigten; en uit alle deelen der Christen wereld, worden de belangrijkste zaken ter beslissing naar *Rome* gezonden. Indien de Bisschoppen in de kerkvergaderingen de dwalingen veroordeelen, is het steeds te *Rome*, dat zij de bevestiging hunner besluiten vragen. Indien de Bisschoppen van het

M m 3

(*) RICULPHUS, aartsbisschop van *Mentz*, vervaardigde verscheiden afschriften van hetzelfde, die hij in *Duitschland* en *Frankrijk* verspreidde. Sommige *Critici*, noemen RICULPHUS als schrijver dezer verzameling; hetgene wat zeker is, is dat dezelve eerst te *Mentz* in het licht verscheen, zoo als pater ZACCARIA zulks bewezen heeft, en niet in *Spanje*, zoo als eenige slecht onderrigte schrijvers beweerd hebben (tenzij men de oorspronkelijke verzameling zelve bedoelt). Want, daar men in geheel *Spanje* geen enkel exemplaar in handschrift, der vermeerdeerde verzameling vindt, noch ooit gevonden heeft; wyl men er dezelve vóór de uitvinding der boekdrukkunst, niet kende, zoo zou het geheel onredelijk zijn, deze vermindering aan eenen Spaanschen schrijver te willen toekennen.

Oosten de bevestiging hunner verkiezingen aan hunne Patriarchen vragen, zoo blijven de verkiezingen der Patriarchen, ten allen tijde, aan den Stoel van Rome onderworpen, aan welken zij hunne geloofsbelijdenis zenden; en de Paussen weigeren hen te bevestigen, wanneer zij de verkiezingen onwettig of de geloofsbelijdenissen onvoldoende oordeelen. De heilige ATHANASIUS, PAULUS van *Konstantinopel*, MARCELLUS van *Ancyra*, ASCLEPAS van *Gaza*, beroepen zich op Rome, ten opzichte van vonnissen, door kerkvergaderingen tegen hen uitgesproken; JULIUS I. verbreekt, en herstelt de Bisschoppen op hunne stoelen. INNOCENTIUS I. geeft den heiligen JOANNES CHRYSOSTOMUS aan den zetel van *Konstantinopel* terug, en vernietigt het besluit der kerkvergadering van *Chesne*, welke hem heeft afgezet enz. enz. Toenmaals was ISIDORUS nog niet op de wereld; er moesten eenige eeuwen verlopen, alvorens hij op dezelve verscheen.

2.° Volgens den beruchten SCHMIDT in zijne Geschiedenis der Duitschers, door de voorstanders der nieuwe stelsels, als een nationaal en classiek werk beschouwd, is het geenszins om den Paus te verheffen, maar om de Bisschoppen aan de willekeur der metropolitanen te onttrekken, dat ISIDORUS zij-

ne Decretaliën gecompileerd of gefabriceerd heeft. ISIDORUS, zegt hij, durfde zelfs de regters der bisschoppen, dat is de Metropolitanen aandrangen, en trachtte hunne magt te vernietigen, opdat de bisschoppen, vrij en veilig, en, om zoo te spreken, onschendbaar zouden zijn. Men bedriegt zich zeer, indien men gelooft, dat zijn voornemen was, het gezag van den Paus te verheffen. Hij maakte dezelve enkel grooter, om de Metropolitanen des te kleiner te maken." Vóór SCHMIDT had KAREL BLASCO, in een geleerd, commentarium op de canons van ISIDORUS, hetzelfde gevoelen voorgedragen, met die uitzondering echter, dat hij, en met regt, het gezag des Pauses, evenzeer geschikt oordeelde, omdat der Metropolitanen te bekrachtigen, als om het misbruiken van hetzelfde voor te komen. Volgens BLASCO was het doel van den *Collector* der Decretaliën, om te *Mentz* eenen Metropolitan met de voorregten van patriarch tot stand te brengen; alles op Pauselijk gezag, door J. C. bestemd, om aan elk ondergeschikt gezag, in het bestuur der kerk, de bekrachtiging te geven; en om de bisschoppen tegen de magt der Metropolitanen gerust te stellen, toonde hij hun in den Paus een veilig middel, om

dezelve te betengelen. — 3.º Heeft de *compiler* of vermeerderaar, wie hij ook wesen moge, het bedrog en het treurige talent der vervalsching, werkelijk zoo vergedreven, als zij zulks zeggen? Laat ons, ons wel wachten, zulks te gelooven; wij zouden de verregaandste ongerijmdheden aannemen. Ofschoon verscheiden dezer brieven, uit hoofde van de valsheid der dagteekeningen, uit hoofde van de namen der Paussen, aan welke men dezelve toeschrijft, of uit hoofde van de titels van aartsbisschoppen, die nog niet in gebruik waren, in de tijden, in welke men vooronderstelt, dat dezelve geschreven zijn, verdacht zijn, kan men daaruit echter niet het besluit opmaken, dat dezelve, wat de hoofdinhoud betreft, onverschilliglijk en algemeen valsch zijn; want is het wel te verwonderen, dat een in de critiek niet zeer ervaren *Compiler*, geschriften heeft aangenomen, die in de dagteekeningen of in de namen der Paussen niet naauwkeurig waren? Is het te verwonderen, dat hij ten onpasden titel van aartsbisschop in plaats van dien van bisschop voor de stoelen heeft gesteld, die in den tijd, waarin hij schreef, den titel van aartsbisdom voerden?

* Moet men zich verwonde-

ren, zegt een even zoo geleerde als redelijke *Criticus*, indien in eenen tijd, waarin de Drukkunst nog niet bestond, waarin de geschreven exemplaren zeldzaam waren, en nog zeldzamer naar de oorspronkelijken werden *gecollationneerd*; waarin het den verspreiden bewijsstukken, aan zamenhang en aaneenschakeling ontbrak; waarin dezelve zonder naam des schrijvers, en verwardelijk met de werken van anderen vermengd waren; waarin de afschrijvers zich bezig hielden, om al datgene te vereenigen, wat eenige overeenkomst had; waarin de geleerden aantekeningen en aanmerkingen bijvoegden, die later in den tekst zijn opgenomen, en in plaats van de oude woorden, meer bekende en meer met den aard der zaak overeenkomende woorden plaatsten enz.; moet men zich verwonderen, indien er in zulk een' tijd, verzamelingen ontstaan zijn, waarin wij groote gebreken en valschheden aantreffen, zonder dat de geest van dwaling, of de zucht om te bedriegen er het minste deel aan heeft gehad?" Is het eindelijk geloofelijk, dat een bedrieger, met het voorneemen beziel, om de goede trouw der kerken te verschalken, en aan dezelve valsche brieven te doen aannemen, ten minste niet de

waarschijnlijkheid der tucht, tot dien tijd gevolgd, zou hebben in acht genomen? Is het geloofelijk, dat die verzamelaar, door middel eener reeks van tot dus verre onbekende decretaliën, de geheele Westersche kerk zou hebben kunnen overtuigen, dat dezelve tot dusverre, een gebruik had gevolgd, verschillend van datgene, hetwelk zij altijd werkelijk had uitgeoefend, en dat in eene zoo belangrijke, zoo openbare zaak, als het algemeene bestuur der kerk is, en waarvan er nog vele geloofwaardige gedenkteekenen moesten bestaan? Men kan zeggen, dat deze laatste aanmerking vooral beslissend is. Om dezelve te wederleggen, zou men moeten vooronderstellen, dat eene algemeene en plotselijke verblinding al de geesten had getroffen, dat de bisschoppen, vorsten en volken eensklaps tot eene vergetelheid van het verledene zijn overgegaan, volslagener dan die welke de wateren der *Léthé* te weeg bragt. Maar behalve het ongerijmde eener dergelijke vooronderstelling bestaat er daarenboven alhier eene dwaling tegen het geloof. Welke begoocheling eene verzameling van valsche *Decretalien* ook in staat zij voort te brengen, is het echter onmogelijk, is het met het Goddelijke woord, met den beloofden bijstand des

heiligen Geestes strijdig, dat de kerk sedert tien eeuwen, van dezelve den grondslag en regel harer verrichtingen, der besluiten harer conciliën, des algemeenen staats harer tucht en hierarchie zoude maken. Zulks met *FEBRONIUS* en de leeraars van *Ems* te beweren, is de bruid van *J. C.* aan den geest van verwoesting en wanorde overgeven, is in de misdadige en gevaarlijke dwaasheid vervallen, waarover de heilige *AUGUSTINUS* spreekt: *Si quid per totum orbem frequentat ecclesia, quin sit faciendum, disputare apertissima insania est.* — De heroemde *MORIN*, een in de kerkelijke tucht en hierarchie diep ervaren man, stelt denzelfden regel op eene duidelijke en ziellooerende wijze voor: *Insolentissima igitur est insania, non modo disputare contra id quod videmus universam ecclesiam credere, sed etiam contra id quod videmus eam facere. Fides enim ecclesiae non modo regula est fidei nostrae, sed etiam actiones ipsius actionum nostrarum; consuetudine ipsius consuetudinis quam observare debemus.* *Præf. Comment. hist. de admin. Sacram. poenit.* — Wanneer het eindelijk waar zoude zijn, dat de *Decretalien* van *ISIDORUS*, eenige veranderingen in de kerk tucht hebben te weeg gebragt, zou men er

uit moeten besluiten, dat dezelfde de gelegenheid (geenszins de grondslag, de titel en de bekrachtiging) eener heilzame hervorming zijn geweest; dat de kerk heeft gemeend er zich wel bij te bevinden, en dat deze omwenteling in de tucht, onder het algemeene oogpunt der wisselvalligheden valt, welke zij heeft ondergaan, en die alle tot een bestuur behooren, waarvan de heilige Geest de middelen regelt, en het behoud verzekert. Dit is de slotrede van den geleerden THOMASSIN, die voor het overige welligt al te veel invloed aan de valsche Decretaliën heeft toegeschreven: *In usu et exercitio variatum est, non in potestate, quæ et in conciliis provincialibus suo modo et in romanis pontificibus pro eorum summo principatu eadem semper in tacta atque illibata viget: erumpit autem et exercetur non eodem semper modo; SED PROLOCORUM TEMPORUMQUE ET RERUM OPPORTUNITATE, PRO ECCLESIAE SIVE UTILITATE, SIVE NECESSITATE: HÆC CERTISSIMA NORMA EST CONCILIANDÆ ANTIQUÆ ECCLESiarUM DISCIPLINÆ CUM NOVA.*

ISIDORUS van den heiligen JOZEF, volgens sommigen van Douai, volgens anderen van Duinkerken, omhelsde

de karmelieter-orde te Douai in 1622. Hij onderwees met roem de wijsbegeerte en godgeleerdheid in de *Nederlanden*, en de wederleggende godgeleerdheid te Rome, werd raadgever bij het heilig officie, in 1650, algemeen gevolmagtigde der congregatie zijner orde in Italië, en in 1656 algemeen *definitior*. Hij was zeer ervaren in de talen en in de geschiedenis zijner orde, en overleed te Rome in 1666. Er bestaat van hem: 1.° *Vita et Epistolæ spirituales JOANNIS A JESU MARIA Carmelitæ, Rome, 1649*; in 24. mo. — 2.° *Sancti GREGORII decapolitæ sermo nunc primum editus*, Grieksch en Latijn, met aantekeningen, Rome, 1642. — 3.° *Geschiedenis der karmelieten van de congregatie van Italië*, in 1671, in 2 dl. n in fol., door pater PETRUS van den heiligen ANDREAS, in het licht gegeven.

ISIDORUS DE ISOLANIS, een Milanesche dominikaner, in de 16. e eeuw, heeft zich door zijne zonderlinge en stoute gevoelens, door hem in zijne schriften verspreid, berucht gemaakt; zijne voornaamste werken zijn: 1.° *De imperio militantis ecclesiæ*, een zeldzaam en zonderling werk. — 2.° *Disputationum catholicarum libri V.* Hij handelt in dit stuk over de

hel, het vagevuur en de aflaten. Dit boek wordt meer gezocht dan het voorgaande. — 3.° *De principis institutione*. Deze drie werken werden te *Milane*, in 1517 in fol. gedrukt.

ISIS. — Zie Io.

* ISLA (JOANNES), een Spaansche jesuit, te *Segovia* den 11 April 1714 geboren. Hij volbragt zijne studien met veel roem en verwierf uitgebreide kundigheden in de gewijde en ongewijde letteren. Na op eene roemvolle wijze onderscheidene leerstoelen in de gestichten zijner orde te hebben bekleed, wijdde hij zich aan het predikambt toe, en onderscheidde zich in hetzelfde. Pater ISLA bezat even zoo vele geleerdheid als geest en smaak, een fijn gevoel en eene vrolijke inborst. Een vriend der goede scherts zijnde, was het eerste werk, hetwelk hij in het licht deed verschijnen, en waarin hij de vrolijkheid zijner inborst bot vierde, bij gelegenheid der feesten, met welke de Navarrezén, in 1764, de komst van FERDINAND VI., tot den troon hadden gevierd. Hij gaf het verhaal dezer feestviering onder den volgende titel in het licht *el Dia grande de Navarra*, *Madrid*, 1746, in 8.vo. Deze hekeling is fijn en kiesch. Daar pater ISLA met smart

zag, dat de gewijde kansel in *Spanje* deszelfs geheelen eersten luister had verloren, en dat het *gongorismus*, at om verdreven, eene schuilplaats onder de predikers en in de kloosters scheen te hebben gevonden, alwaar de gedwongen en hoogdravende stijl (*estilo culto*) in zwang was; dat de predikers er zich op toelagden, om klinkeende volzinnen te maken, die genoegzaam naar lierdichten geleken, en hoogdravende woorden oopen te stapelen, meestal naar het voorbeeld der latijnsche taal geschoeid; dat zij er vermaak in schepten, om den zin der H. Schrift te verwringen, ten einde denzelven tot hun doel toepasselijk te maken, zich niet ontziende, er geestige invallen, woordspelingen en alles, wat zij van de oude mythologie kenden, bij te voegen; zoo ondernam hij om zulks te bestrijden, door het belagchelijk te maken; en hij slaagde daarin volkomen in zijnen beroemden roman, getiteld: *Vida de fray GERUNDIO de Campazas*, *Madrid*, 1758, 3 dl.n in 8.vo. Broeder GERUNDIO, de held des romans, is de zoon van eenen rijken landbouwer van *Campazas*, eenen grooten vriend van de monniken, en vooral van hunne predikwijze. Daar de landbouwer zijnen zoon aan het klooster wil toewijden, doet hij hem eene op-

voeding geven; overeenkomstig de denkbeelden, welke hij van die door hem bewonderde mannen heeft opgevat. Deze ongerijmde opvoeding, en de valsche leerwijze, welke GERUNDIO, volgens de slechte voorbeelden en raadgevingen, later aanneemt, plaatsen hem eindelijk in den rang der in zwang zijnde predikers. Het is alsdan, dat de schrijver op de koddigste en tevens op de leerzaamste wijze, al het belagchelijke doet zien, hetwelk hij zich voorgesteld heeft te bestrijden. Dit, van het begin tot het einde, vermakelijke boek, waarin de karaktertrekken meesterlijk zijn afgeschilderd, en waarin steeds een levendige geest doorstraalt, schittert niet minder door de geleerde aanmerkingen, welke de schrijver zeer van pas aan een' der oversten van broeder GERUNDIO in den mond weet te leggen, die hem te vergeefs van den weg tracht af te trekken, waarop zijne onkunde hem het spoor heeft bijster gemaakt. In den loop des werks verzuimt pater ISLA niet, om nu en dan de valsche wijsbegeerte aan te randen, die in *Frankrijk* en *Engeland* het hoofd begon op te steken. Het kon niet anders of dit werk moest aan pater ISLA vermogende vijanden verwekken. Te vergeefs had hij zich in hetzelfde verborgen, onder den

aangenomen naam van FRANCISCUS DE LOBON Y SALAZAR, hij werd ontdekt, en zijn werk op den *Index* geplaatst. Pater ISLA zich steeds aan zijne letterkundige werkzaamheden toewijdende, gaf vervolgens in het licht: *Compendio de la Historia de Espana, Madrid, 1796, 2 dl.ⁿ in 8. vo.* Een ander werk, dat aan pater ISLA zeer tot eer verstrekte, is zijn *GIL BLAS DE SANTILLANA buelta a su patria* (GIL BLAS aan zijn vaderland teruggegeven door een' vriend der natie). Dit werk, hetwelk de schrijver in *Italië*, in 1781 ten einde bracht, kwam eerst in 1805 te *Madrid*, in 5 dl.ⁿ in 12.mo in het licht. Volgens pater ISLA, zou GIL BLAS in 1635 onder het ministerie van den hertog D'OLIVAREZ werkelijk door eenen ongenoemde, in het Spaansch geschreven, het werk aan het toenmalige bestuur aangeklaagd, en in handschrift in beslag genomen zijn; maar daar de schrijver den tijd had gehad er afschrift van te nemen, zoo zou hij naar *Frankrijk* gevlugt zijn, om de vervolgingen van het ministerie te ontgaan. Men voegt er bij, dat dit afschrift bij toeval in handen van LE SAGE gevallen zijnde, deze er zijnen roman uit zamenstelde, dien hij uitgebreider maakte, dan het oorspronkelijke. Deze voorgeving van pater ISLA is we-

derlegd door F. DE NEUF-CHATEAU, in eene uitgave van GIL BLAS van 1820. Intusschen bestaat het boven aangevoerde handschrift nog in de bibliotheek van het *Escuriaal*, *Cartas familiares*, Madrid, 1790, 6 dl n in 12. mo Dit is eene briefwisseling des schrijvers met zijne zuster en zijn zwager, BEN. F. DE AYALA. Na de vernietiging der Jesuiten, begaf zich pater ISLA naar *Italië* en vestigde zich te *Bologna*. Hij overleed aldaar aan de gevolgen eener borstontsteking, den 20 December 1783. Zijne vrolijke inborst strekte zijner godsvrucht nooit tot nadeel; hij leidde te allen tijde een voorbeeldig leven, en zijne talenten en zijne goedhartigheid deden hem evenzeer be-
minnen.

ISLE-ADAM. — Zie VIL-
LIERS DE L'ISLE-ADAM.

ISMAËL, zoon van ABRAHAM en AGAR, werd in het jaar 1910 vóór J. C. geboren. Eens zijnen broeder IZAAK mishandeld hebbende, verzocht SARA aan ABRAHAM, hem met zijne moeder AGAR weg te zenden, en dit verzoek werd door een bevel des Heeren bekrachtigd. De beide ongelukkigen begaven zich naar eene woestijn, alwaar ISMAËL op het punt stond, om van dorst te versmachten, toen een Engel

des Heeren aan AGAR verscheen, en haar eenen put vol water aanwees, waaruit hij dronk. Zij vervolgden hunnen weg, en hielden zich op, in de woestijn van *Pharan*. ISMAËL huwde eene Egyptische vrouw, bij welke hij twaalf zonen verwekte, waaruit de twaalf stammen der Arabieren voortsproten, die nog tegenwoordig bestaan. Zijne afstammelingen bewoonden het land, dat van *Hevilla* tot *Sur* is. ISMAËL was bij den dood van ABRAHAM tegenwoordig, en droeg met IZAAK, zijn lijk naar de spelonk van den akker van *Ephron*. ISMAËL overleed in in het jaar 1773 vóór J. C. In zijnen *Koran*, beroemt MAHOMED zich, uit het geslacht van ISMAËL te zijn afgestamd. » Het schijnt, zegt een later schrijver, dat Gods volk, steeds de kinderen van ISMAËL tot vijanden moet hebben; dat dit geslacht bestemd is, om zoo wel de Christenen als de Joden te bestrijden, en dat de Heer besloten heeft, er zich van te bedienen, om beide te tuchtigen, overeenkomstig deze woorden van den H. PAULUS, *Quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequabatur eum qui secundum spiritum: ita et nunc.* (Galat. IV., 29).” Anderen hebben opgemerkt, dat de Arabieren, steeds onafhankelijk, nooit onderworpen, door een rond-

zyvervend en krijgsvuchtig leven geducht, al wat hen nadert of wat zij kunnen bereiken, uitplunderende of schatting afpersende, onoverwinnelijker in hunne vliegende legers, dan andere volken in hunne vestingen, nog tegenwoordig de hoedanigheid en het lot van ISMAËL en zijne nakomelingschap schijnen te verwezenlijken. *Hic erit ferus homo, manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum; et e regione universorum fratrum suorum figet tabernacula* (Gen. XVI, 12).

ISMAËL I., eerste Sophi der Perzers, was de kleinzoon van USUM CASSAN. Hij herstelde het Perzische rijk, door zich een afstammeling te noemen van ALI, schoonzoon van den valschen profeet MAHOMED, en door eene nieuwe verklaring aan den *Alcoran* te geven. Dit heeft twee sekten onder de Mahometanen gevormd, die zich onderling kettersch noemen. ISMAËL begon zijn bestuur in 1505, en overleed in 1523, na verscheiden overwinningen op zijne vijanden behaald te hebben. Om zijnen troon hechter te vestigen, verzocht hij den Christen-vorsten, om hunne wapenen bij de zijne te voegen ter bestrijding van de Ottomanen; maar de tijd der kruistogten was voorbij. Zijne opvolgers namen, naar

zijn voorbeeld, den titel van *Sophi* aan, niet omdat het in het Grieksch *wijze* beteekent, maar omdat dat woord in het Perzisch *wol* wil zeggen. Het is van deze stof, dat de Perzische vorsten hunne tulbanden vervaardigden.

ISMAËL II.; of SHAH ISMAËL, Sophi van *Perzië* volgde op THAMAS, in 1575. Men haalde hem uit zijne gevangenis, om hem op den troon te plaatsen. Hij bevestigde zich op denzelfden door den dood van acht zijner broeders, welke hij deed ombrengen; maar na een tweejarig bestuur, werd hij door een zijner zusters vergeven, wijl hij al te veel neiging voor de godsdienst der Turken scheen te hebben, die de Perzers als ketters beschouwen. Hij was meer dan 50 jaren oud. [De dood verraste hem in 1577 toen hij den jongen prins ABAS ging opofferen, wiens bestuur voor *Perzië* zoo roemrijk was].

ISMENIAS, een uitmuntend toonkunstenaar van *Thebe*. Men zegt dat hij, na door ATHEAS, koning der Scythen, krijgevangen te zijn gemaakt, voor dien vorst op de fluit speelde, die met de bewondering zijner hovelingen den spot drijvende, luide zeide: dat *hij liever het hinnenken van een paard, dan de klanken der fluit van Is-*

MENTIAS hoorde. — Zie *ATHEAS*.

ISOCRATES, in het jaar 436 vóór J. C. te *Athene* geboren, was de zoon van een schranderen werkmeester dier stad, welke muzijk-instrumenten vervaardigde, werd in de school van *GORGIAS* en *PRODICUS*, een der grootste meesters der welsprekendheid; maar in groote staatsaangelegenheden kon hij nooit in het openbaar spreken: Zijne beschoortheid en de zwakheid zijner stem beletten hem zulks. Daar hij zulks niet kon doen, leerde hij het aan anderen. Hij opende te *Athene* eene leerschool voor de welsprekendheid, die eene kweekschool van redenaars voor alle deelen van *Griekenland* werd. Waren zijne lessen den kweekelingen nuttig, zij waren den meester niet minder voordeelig. *ISOCRATES* verzamelde meer geld dan eenige drogredenaar zijner eeuw, ofschoon hij niets van de burgers van *Athene* vorderde. De zoon van eenen koning gaf hem 60,000 kroonen voor eene verhandeling, waarin hij zeer wel bewees, dat men aan den vorst moet gehoorzamen. Maarkort daarna, vervaardigde hij eene andere, waarin hij den vorst bewees, dat hij verplicht is, voor het geluk zijner onderdanen te zorgen. Men kwam van alle kanten tot hem. Evenzeer met het talent be-

gaafd, van wel te schrijven, en dat van wel te onderwijzen, gaf hij te gelijkertijd het voorschrift en het voorbeeld. Hij sprak zeer weinig in tegenwoordigheid van nietige en verstrooide menschen; toen hij zich eens bij den koning van *Salamis* aan tafel bevond, en de gasten bij hem aandrongen, om stof tot onderhoud te leveren, verschoonde hij zich met deze woorden: »Het gene, wat ik weet, is hier niet van pas; en het gene, wat hier van pas is, weet ik niet.» In het gene, wat ons van hem overblijft, ziet men eenen zachten, vloeienden, aangename en zeer bevalligen stijl. Zijne denkbeelden zijn edel, maar al te zeer gerekt. Een oordeelkundige kunstregter heeft hem genoemd, *een' betooverenden drogredenaar, eenen zeer bloeienden, zeer welluidenden, maar koelen, kwijnenden, met woorden pralenden schrijver, die zijne denkbeelden ontzenuwt, door dezelve al te zeer te willen verfraaijen.* Hij is volgens *CICERO* de eerste, die in de Grieksche taal, dat getal, die maat, die welluidendheid ingevoerd heeft, die dezelve tot de eerste der talen verheft. Het berigt van de nederlaag der Atheners door *PHILIPPUS*, in den slag van *Cheronea* trof hem zoo gevoeliglijk, dat hij het ongeluk van zijn vaderland niet wilde overleven. Hij over-

leed van smart in 338 vóór J. C. na vier dagen te hebben doorgebracht zonder eenig voedsel te nuttigen. Er bestaan van hem 31 *Redevoeringen*, uit het Grieksch in het Latijn vertaald, door HIERONYMUS WOLFIUS. Alde werken van ISOCRATES werden door HENRI ETIENNE, in fol. in 1593 gedrukt. Dezelve bevatten zijne *Redevoeringen* en *Brieven*. De dronker voegde er de vertaling van WOLFIUS, zijne eigene aanmerkingen en eenige fragmenten van GORGIAS en ARISTIDES bij. De uitgave der *ALDES*, 1513 en 1534, in fol. en die van *Londen*, 1748, in 8vo worden ook zeer op prijs gesteld. Men heeft te *Cambridge*, tot gebruik der klassen van de universiteit eene uitmuntende uitgave van 14 uitgezochte *Redevoeringen* van ISOCRATES, in 8vo gedrukt. De letterkundigen kunnen de nasporingen van den abt VATRY, over de andere door ISOCRATES zamengestelde geschriften raadplegen. Men vindt dezelve in het 13.^e dl. van de *Memoriën* der akademie van schoone letteren.

* ISOLANI (MARIA JOZEF), priester der congregatie van het *Oratorium* van den heiligen PHILIPPUS VAN NERI, uit eene raadsheers familie van *Bologna* gesproten, werd in die stad den 9 Maart 1686 geboren. Hij volbragt zijne studien te *Rome* en te *Tu-*

rin, onder meesters, die hem, met den smaak der letteren, dien der godsvrucht inboezemden. In Februarij 1705 verbond hij zich aan het instituut van het *Oratorium* en bragt het grootste gedeelte van zijn leven door met het verzamelen van *Memorien over de levens der heiligen, der gelukzaligen en der beroemdste dienaars van God*, en met het maken van verzamelingen, die de bewondering der bollandisten hebben opgewekt. Deze geleerden halen dezelve dikwijls aan, en beroepen zich op derzelve gezag. Deze verzamelingen hebben ook den lof verdiend van den geleerden GAETANUS VOLPI. Men heeft van pater ISOLANI: 1.º *Vita di ANNA MARIA CALÈGARI ZUCCHINI, Bolognese, Bologna, 1743.* — 2.º *Vita del P. LUIGI FENAROLI, prete dell' Oratorio di Bologna, Brescia, 1795.* — 3.º Zestig boekdeelen over stichtelijke en geestelijke onderwerpen, in handschrift gebleven, en bewaard in de bibliotheek der paters van het *Oratorium* van *Bologna*. Na een voorbeeldig leven, stierf pater ISOLANI heiliglijk te *Bologna*, den 24 November 1756. Pater KAREL BARBIERI, lid derzelfde congregatie, heeft in het licht gegeven *Memorie della vita e virtù del padre ERCOLE MARIA GIUSEPPE ISOLANI etc., Venetië 1751.*

Men kan over pater ISOLANI en over andere personen van zijne beroemde familie raadplegen de *Notizie degli scrittori bolognesi del CH. FANTUZZI*, in 4.to, bladz. 366 en volg.

ISRAËL (*Heilige*), was proost der stiftkerk van *Saint-Junien* in *Limousin*, daarna eerste voorzanger van *Dorat*, in hetzelfde gewest, alwaar hij de orde der reguliere kanoniken had omhelsd. Hij overleed den 22 December 1014. De vervoering zijner overblijfselen geschiedde in 1639. Er bestaat van hem: 1.º *Histoire etc. (Geschiedenis van JESUS CHRISTUS)*, berijmd, hetwelk men in het nieuw *Glossarium* van DU CANGE ten onregte aan eenen zekeren IZAAK, abt van *Esterp*, heeft toegeschreven. Dit werk bewijst, dat de romeinsche taal vóór de 12.^e eeuw in gebruik was. Pater LABBE heeft in *Bibl. nov. mss.* 2.^e dl., het leven van den gelukzaligen ISRAËL in het licht gegeven, dat eenige jaren na zijnen dood geschreven werd.

ISSACHAR, vijfde zoon van LIA, en de negende der kinderen van JACOB. Zijne afstammelingen kwamen uit *Egypte* terug, ten getale van 54,400 strijdbaren. Zijn stam wijdde zich aan den akkerbouw toe. Deze aartsvader was in het jaar 1749

vóór J. C. geboren; het tijdstip van zijnen dood is onbekend.

ISTHUANEI (NICOLAAS), onder-palatijn van *Hongarij*, in een kasteel bij *Vijf-Kerken*, in 1538 geboren, en in 1615 overleden, heeft de *Geschiedenis* van dat koninkrijk nagelaten van 1490 tot 1608. Dezelve zag in 1622 te *Keulen* in fol. het licht. Deze *Geschiedenis* is des te belangrijker, wjl ISTHUANEI door MAXIMILIAAN II. en door RUDOLF II. in de gewigtigste aangelegenheden was gebruikt. Dezelve is zeer wel geschreven, naauwkeurig en belangwekkend, bevat een zuiver en een zeer sierlijk Latijn. De schrijver was een regtschapen man, evenzeer onderscheiden door zijne deugden als door zijne knedigheden. Het vervolg tot het jaar 1718, door JACOBUS KETTELER, hetwelk men in de *Keulsche* uitgave van 1724 aantreft, is in alle opzichten verre beneden het werk, van den Hongaarschen geschiedschrijver.

† ISTRIAS (JOANNES Graaf van CAPO D'), uit eenen edelen stam gesproten, werd in het jaar 1777 op het eiland *Corfu* geboren. Hij ontving zijne wetenschappelijke beschaving in *Italië*, alwaar hij zich behalve op de wijsbegeerte en oude talen, ook voornamelijk op de studie der

geneeskunde met ijver toelegde. Nog in zijnen jeugdigen leeftijd, werd hij naar zijne haardstede teruggeroepen, en moest, op de stem des vaderlands, het roer van het nieuw opgerigte bestuur der *7 Ionische eilanden* voeren. Toen dit bestuur gevallen en zijn vaderland, aan de toenmalige gezagvoerders van *Europa* overgeleverd was, verwierp *CAPO D'ISTRIA'S* met standvastigheid, de voorstellen van *NAPOLEON*, die hem tot zijne dienst uitnoodigde, en verkooft *Rusland*, waar vele zijner geloofsgenooten, eene toevlugt voor de uitoefening hunner godsdienst (de Grieksche) vonden. In 1809 kwam hij te *St. Petersburg*, en hield zich alhier twee jaren met de voorbereiding tot zijn aanstaand beroep bezig. Daarop voerden hem ambtsbezigheden naar *Weenen*, en van daar naar het *Donau* leger, bij hetwelke hem het beheer der gezamenlijke diplomatische betrekkingen opgedragen werd. Hij nam deel aan alle veldslagen, gevaren en vernooijenissen tot op de inneming van *Parijs*. Keizer *ALEXANDER* zond hem met eenen belangrijken en moeilijken last naar *Zwitserland*. Hij voltooide de herstelling der rust in een gewest, hetwelk door de in- en uitwendige verdeeldheid geschokt was. De *Zwitser*s noemden hem hunnen medeburger en wel-

doener. Kort daarop verbond hem keizer *ALEXANDER*, als staats-secretaris van *Rusland*, nog nader aan zijnen persoon. Bij herhaling door dezen vorst met commissien vereerd, had *CAPO D'ISTRIA'S*, deel aan de onderhandelingen te *Weenen*, te *Parijs* en te *Aken*. Zijn helderziende geest, bragt onderscheidene belangrijke diplomatische aangelegenheden, in betrekking tot de oude en nieuwe wereld, tot het gewenschte doel. Door drongen van den zegen van wettige orde en hoogere geestontwikkeling, wenschte hij denzelven ook over zijne landgenooten verspreid, en in *Griekenland's* schoot bevestigd te zien. Met offering van aanzienlijke personele voordeelen, ijde hij dus in 1819 naar zijn vaderland terug. Na het losbarsten der Grieksche omwenteling stelde hij al het mogelijke in het werk, om de herstelling van rust en orde te bevorderen; daar hij echter zijne pogingen zag mislukken, zoo begaf hij zich naar vreemden bodem, en hield zich voornamelijk in *Zwitserland* op. Vier jaren later werd hem weder het roer van het Grieksche bestuur opgedragen. De volksvergadering beriep hem op eene plegtige wijze naar zijn vaderland terug, alwaar hij alom ongeluk en ellende

nantrof. Hij snelde daarom naar bijna al de vorstelijke hoven van *Europa*, riep het medelijden der mogendheden in, verzamelde rijke bijdragen, en offerde aan het vaderland het overige zijns vermogens, zijner krachten en zijns levens op. In 1828 keerde hij naar *Griekenland* terug, alwaar hij zijne overige levensdagen als president van het provisioneel bestuur van *Griekenland* doorbragt, tot dat sluikmoord op de volgende wijze een einde aan dezelve maakte: Op den morgen van den 9 October 1831, wanneer de graaf *CARLO D'ISTRIAS* zich, volgens zijne gewoonte naar de kerk begaf, om de mis bij te wonen, schoten twee menschen, die hem aan de deur opwachten, hem met een pistool een kogel door het hoofd, en bragten hem eenen dolksteek in het onderlijf toe, waaraan hij oogenblikkelijk stierf. Deze beide menschen waren *KONSTANTIEN* en *GEORGE MARROMICHALIS*, broeders en zonen van *PIETRO-BEY*, die sedert de maand Januarij, in de gevangenis der citadel was opgesloten. *KONSTANTIEN* werd oogenblikkelijk door de wacht van den president gedood, en *GEORGE*, die middel gevonden had, om te ontvlugten, nam de wijk in het huis van den Franschen consul, alvorens deze van de misdaad in kennis was gebragt. De

consul kon niet gedoogen, dat *GEORGE*, aan de woede des volks, hetwelk hem wilde vermoorden, zou worden prijs gegeven, doch gaf te kennen, dat hij hem in handen der overheid zoude leveren, zoodra men officieel zijne uitlevering zoude verlangen. De senaat vergaderde oogenblikkelijk, en krachtens de volmagt, waarmede dezelve door het congres van *Argos* bekleed was, hield het zich met de benoeming eener commissie bezig, die tot de bijeenkomst der volksvergadering, welke dadelijk beroepen werd, met het bestuur belast was.

ITHACIUS, bisschop van *Ossobona* in *Spanje*, toonde veel ijver tegen de *Priscillianisten*; maar daar hij van zijnen invloed bij keizer *MAXIMUS*, had misbruik gemaakt, om dezelve ten dood te doen veroordeelen, haalde hij zich de algemeene verontwaardiging op den hals, en verscheiden bisschoppen hielden op gemeenschap met hem te houden. — Zie *PRISCILLIANUS* en *MARTINUS* (*Heilige*).

ITTIG of *ITTIGIUS* (*THOMAS*), een kundig hoogleeraar der godgeleerdheid, te *Leipzig*, werkte met roem aan de dagbladen dier stad, en overleed in 1710, in den ouderdom van ruim 66 jaren. Hij bezat kunde en deugden,

en was in zijn land beroemd. Er bestaat van hem: 1.° *Dissert. tres de montium incendiis*, Leipzig, 1666, in 4.to, en 1671, in 8.vo, onder eenen nieuwen titel. — 2.° *Biblioth. patrum apostolicorum*, Grieksch en Latijn, ibid 1699, in 8.vo — 3.° *Histor. Synodorum nationalium a reformatis in Gallia habitorum*, ib. 1705, in 4.to De meeste dezer werken zijn vel vooroordeelen der sekte, welke de schrijver was toegedaan.

IVES, YVES of Ivo (*Heilige*), op het grondgebied van *Beauvais*, uit eene adellijke familie geboren, was een leerling van LANFRANC, prior der abdij van *Bec*, en onderscheidde zich zoo zeer door zijne godsvrucht en zijne kunde, dat hij abt en in 1092 bisschop van *Chartres* werd. Hij verhief zijne stem met ijver tegen koning PHILIPPUS I., die na zijne vrouw, *BERTHA* van *Holland*, verstoeten te hebben, *BERTRADE* DE *MONTFORT*, echtgenoot van *FOULQUES LE RECHIN*, graaf van *Anjou*, geschaakt had. Hij bestuurde zijn doocees met wijsheid, deed er de kerkelijke tucht bloeijen en overleed den 21 December 1115, in den ouderdom van 80 jaren. De geschiedschrijver der Gallikaansche kerk, schildert dezen bisschop onder trekken af,

die hem genoegzaam wreken over de ongunstige oordeelvellingen, die eenige schrijvers over hem hebben uitgesproken. Er bestaat van hem: 1.° *Recueil etc.* (*Verzameling van kerkelijke besluiten*). De valsche decretalien worden in dezelve met de geloofwaardige verward. Hij schrijft gewoonlijk de verzameling van *BURCHARD* van *Worms* af, even gelijk deze die van *REGINON* had afgeschreven. — 2.° Een aantal *Epitres* (*Brieven*), en andere zeer nuttige werken, om de kerkelijke tucht van zijnen tijd te leeren kennen. Al zijne *Werken* (*Œuvres*), zijn te *Parijs*, in 1647, in fol. gedrukt, met geleerde en nuttige aanmerkingen en met een *Leven* van dezen heilige verzeld, uit zijne schriften en verscheiden denkstukken van den tijd ontleend, door *JOANNES FRONTÉAU*. Dit *Leven* komt in de *Acta Sanctorum* voor, met aanmerkingen van pater *HENSCHENUS*. Behalve de verzameling van kerkelijke besluiten en brieven, bevat deze bundel *Micrologus de ecclesiasticis officiis*, leerreden, en eene beknopte kronijk der koningen van *Frankrijk*.

IVES. — Zie *YVES* of *Ivo* (*Heilige*), en *YVES* van *Parijs*.

IVETAUX (NICOLAAS VAUQUELIN, heer DES), een Fransch dichter, te *la Fresnaye*, een kastaal bij *Ralaisé* geboren, eerst luitenant-generaal van *Caen*, een post, waarin hij zijnen vader was opgevolgd (zie *FRESNAYE*), werd tot onderwijzer van den hertog van *VENDÔME*, zoon van *GABRIELLE D'ESTRÉS*, en vervolgens van *LODEWIJK XIII.*, nog dauphin zijnde, benoemd. Zijne ongebondene levenswijze deed hem met beneficiën van het hof terugzenden, van welke beneficiën hij afstand deed, op het verwijt, hem door den kardinaal van *RICHELIEU*, wegens zijne bedorvene zeden gedaan. Van den last eens staats bevrijd, waarvoor hij noch den smaak, noch de deugden bezat, leefde hij als een epikurist, en stierf op dezelfde wijze; maar anderen verzekeren, volgens den heer *HUET*, dat hij in gevoelens van berouw overleed. Het was in 1649, in den ouderdom van 90 jaren, dat dit overlijden, op een buitengoed, in de nabijheid van *Germigny*, een kasteel der bisschoppen van *Meaux* plaats had. Men heeft van hem: 1.° *Institution etc.* (*Opvoeding van eenen vorst*), berijmd, een werk met oordeel en nadyk geschreven, en vol met de schoonste zedelessen. — 2.° *Rust*, *klink* en andere *gedichten*, in de *Délices de la poésie Fran-*

caise, 1620, in 8. vo, welke niet tot die der lieden van smaak behooren. [Toen *DES IVETAUX* het hof verliet, betrok hij een schoon huis in de straat *Saint-Honoré*. Op eenen zekeren avond ontmoette hij aan de deur eene jonge persoon, de dochter van een kroeg-muzikant, die in bezwijming lag. Hij nam haar op, trad met haar in den echt, en leidde met haar het leven der oude *Arkadische* herders; dikwerf in dat gewaad uitgedoscht, vertoefden zij in eene hut, die in den uitgestreken tuin van het huis stond. Zij leefden op deze wijze 36 jaren, het zonderlingste tooneel opleverende. Deze oude epikurist was de vriend der beruchte *NINON DE LENCLOS* geweest].

† *IWAN I. DANIELOWITSCH*, bijgenaamd *Kalita*, volgde in 1328 zijnen broeder *GEORGIJ* in het bestuur der Groot-hertogdommen *Moskau*, *Wladimir* en *Novogorod* op, bestuurde dezelve gedurende dertien jaren, en overleed in 1350, na volgens het gebruik van den tijd, het kloostergewaad te hebben aanvaard. — *IWAN II. IWANOWITSCH*, klein-zoon van den voorgaande, volgde zijnen vader *SIMON*, in 1351 op, en bekleedde den troon van *Moskau* tot in 1359, in welk jaar hij overleed. — *IWAN III. WASILJEWITSCH*,

zoon van WASILIJ III., bijgenaamd *den Blinde*, beklom den Russischen troon in 1462, bevrijdde *Rusland* van het juk, waaronder de Tartaren hetzelfde gebukt hielden, vereenigde onder zijne magt de verschillende deelen van dat uitgestrekte rijk, bragt de beschaving in hetzelfde, en weldra (1486) zagen *Europa* en *Azië* in hem den souverain aller Russen. Met eene veelomvattende en diepzinnige genie begaafd, wist IWAN een rijk te veroveren en te stichten, maar de opvoeding had de ruwheid zijner zeden niet gematigd: hij leende zoo wel het oor naar de ingevingen der ondeugd als die der deugd; en zijne doldriftigheid ging zoo ver, dat hij in eenen aanval van toorn, den tweeden zijner zonen van het leven beroofde, na DIMITRIJ, den oudste in een gevangenhok te hebben doen werpen, die oogenblikkelijk na den dood van JWAN, in 1505 voorgevallen, in hetzelfde vermoord werd. — IWAN IV., WASILJEWITZSCH, klein-zoon van den voorgaande, was pas vier jaren oud, toen zijn vader WASILIJ IV., in 1534 overleed: het bestuur des rijks aan zijne moeder ten deel gevallen, werd gekenmerkt, door eene bloedige worsteling, tusschen de grooten en het hof. In 1544 maakte IWAN zich meester van

het gezag. Weldra werd de oorlog aan de Tartaren, aan *Polen* en aan *Zweden* verklaard. IWAN beurtelings overwinnaar en overwonnen, toonde zich even bloeddorstig jegens de volken, welke hij aan zijne magt onderwierp, als jegens zijne eigene onderdanen, aan welke hij zijne nederlagen te last legde. Deze vorst, die zich door zijne wreedheden den bijnaam van *den verschrikkelijken* verwierf, overleed in 1584, na in zijne staten aan den handel, aan de kunsten en der beschaving, eenen belangrijken voortgang te hebben gegeven.

IWAN V., ALEXIOWITZSCH, in 1651 geboren, was door de natuur stiefmoederlijk behandeld, daar hij bijna van het gezigt en de spraak beroofd, en aan stuiptrekkingen onderworpen was. Hij was bestemd, om na den dood van zijnen broeder Fëodor, in 1682 voorgevallen, den troon te beklimmen; maar men besloot hem in een klooster op te sluiten, en den scepter aan zijnen uit een tweede huwelijk geboren broeder PETER te geven. Daar de prinses SOPHIA, hunne zuster, hoopte, om onder den naam van IWAN te regeren, zoo verwekte zij een oproer, om voor hem den troon te behouden. Na een aanmerkelijk bloedvergieten,

eindigde men met de beide prinsen IWAN en PETER als *Czars* uitteroepen, hun SOPHIA als mede-regentes toevoegende. Dit verdeelde bestuur duurde slechts 6 jaren; want daar SOPHIA, naar men zegt, in 1689, het ontwerp had gevormd, om den Czar PETER aan de zucht om alleen te regeren opteofferen, werd de zamenzwering ontdekt, en de prinses in een klooster opgesloten. Van dien oogenblik af heerschte PETER, als een onafhankelijk heer. IWAN had geen ander deel aan het bestuur, dan zijnen naam in de publieke akten te zien. Hij leidde een stil en afgetrokken leven, en overleed in 1696. Deze vorst liet vijf dochters na, waarvan de vierde ANNA, in 1710 met den hertog van *Koerland* gehuwd, later den Russischen troon beklom.

IWAN VI., van *Brunswijk-Bevern*, werd na den dood zijner oud-moer, ANNA IWANOWNA, den 29 October 1740 tot Czar uitgeroepen. Hij stamde van de zuster dier vorstin af, even gelijk zij, eene dochter van IWAN V. ERNST, hertog van *Biren*, een gunsteling van ANNA, moest gedurende de minderjarigheid van dezen jongen vorst, die nog maar drie maanden oud was, het regentschap in handen hebben. Maar eenige weken daarna, werd de hertog van *Biren* af-

gezet, en het regentschap opgedragen aan ANNA van *Mecklenburg*, hertogin van *Brunswijk-Bevern*, moeder des jongen keizers. Den 6 December 1741 werd IWAN onttroond, en in de vesting *Schlüsselburg* opgesloten. Na dat de prinses ELISABETH PETROWNA, dochter van PETER den *Groote*, die tot keizerin was uitgeroepen in 1762 overleden, en haar neef PETER III., zes maanden daarna afgezet was, beklom zijne echtgenoot, de vorstin CATHARINA van *Anhalt-Zerbst*, den troon. (Zie CATHARINA II.) Het is onder het bestuur dezer vorstin, dat de ongelukkige IWAN den 16 Julij 1764, door zijnen oppasser vermoord werd. Men heeft nog niet kunnen slagen eenig licht over deze zoo ingewikkelde zaak te verspreiden.

IWANOWNA. — Zie ANNA IWANOWNA.

IXION, koning der *Lapithers*, weigerde aan DEIONEUS de geschenken, welke hij hem beloofd had, om met zijne dochter DIA in den echt te treden, hetwelk deze laatste noodzaakte, hem van zijne paarden te berooven. IXION zijne gevoeligheid daarover ontveinzende, lokte DEIONEUS tot zich, en liet hem door eene hinderlaag in eenen gloeienden oven vallen. Hij

had zulk eene wroëging over dtt verraad, dat JUPITER hem, te zijner vertroosting aan zijne tafel deed zitten. Zijne eerste misslagen verbeterden hem niet. Hij durfde JUNO te beminnen, en trachtte haar te verleiden; maar deze godin maakte zulks aan haren echtgenoot bekend, die, om Ixion te beproeven, eene naar JUNO zeer welgelijkende wolk vormde, en deed dezelve op eene geheime plaats verschijnen, waar Ixion haar vond. Hij verzuimde niet, om alstoen de aandoeningen van zijnen hartstogt op te volgen. Van daar het spreekwoord: *Het is de wolk van Ixion*, om eene begoocheling, een ijdel genot aantekenen. JUPITER, alstoen al te zeer van zijn voornemen overtuigd, trof dezen vermetele met zijnen bliksem, en stortte hem in de hel, alwaar de EUMENIDEN hem met slangen aan een rad hecchten, dat onophoudelijk rond draaide.

Izaäk, zoon van ABRAHAM en van SARA, werd in het jaar 1896 vóór J. C. geboren, toen zijne moeder den ouderdom van 90, en zijn vader dien van 100 jaren bereikt had. Hij werd Izaäk genoemd, wijl SARA gelagchen had, toen een engel haar kwam boodschappen, dat zij eenen zoon zoude baren. Izaäk werd teederlijk door zijne ouders bemind;

hij was de eenige zoon, en God had hem hun in hinnen ouderdom gegeven. De Heer wilde het geloof van ABRAHAM beproeven, en beval hem in het jaar 1871 vóór J. C. Izaäk aan Hem op te offeren. De Heer aartsvader bedacht zich geen en oogenblik, ont te gehoorzamen; maar God door het geloof des vaders en de onderwerping des zoons getroffen, hield door eenen engel, de hand van ABRAHAM tegen: eene gedenkwaardige gebeurtenis, welke eene der groote lessen bevat, die de Godheid aan de menschen kan geven, en de noodzakelijkheid uitdrukt, om, wijlen wij God waardig zijn en zijne zegeningen verwerven het dierbaarste, wat wij bezitten, aan Hem op te offeren. Toen Izaäk den ouderdom van 40 jaren bereikt had, was ABRAHAM er op bedacht, om hem nittehuwen. ELMEZER, zijn voornaamste knecht, naar Mesopotamië gezonden, om er eene vrouw uit het geslacht van LABAN, zijnen schoon-broeder te zoeken, bragt uit dat land BEBEKA mede, met welke Izaäk in het jaar 1856 vóór J. C. in den echt trad. Hij verwekte bij haar tweelingen broeders, ESAU en JAKOB. Eenige jaren daarna, ontstond er in het land een groote hongersnood, welke Izaäk noodzaakte, om zich naar Gerar, alwaar ABIME-

LECH rogeerde, te begeven. Aldaar zegende hem God, en vermenigvuldigde zijne kudde zoodanig, dat de inwoners, en zelfs de koning, zijne rijkdommen benijdende, hem verzochten, van zich te verwijderen. IZAÄK begaf zich naar *Bersabee*, alwaar hij zijne woonplaats vestigde. Daar hernieuwde hem de Heer de beloften welke Hij aan ABRAHAM gedaan had. Zeer oud geworden zijnde, wilde hij zijnen ESAU zegenen; maar JAKOB, door zijne moeder REBEKKA geholpen, verkreeg door list den zegen van IZAÄK, die blind geworden was, en die denzelven bevestigde toen hij er van onderrigt werd. Daar deze heilige aartsvader vreesde dat JAKOB, naar het voorbeeld van zijnen broeder, eene vrouw uit de Chanaaniten zoude nemen, zond hij hem naar *Mesopotamië*, om er eene uit zijn geslacht te kiezen. Hij overleed kort daarna, in het jaar 1716, vóór J. C.

IZAÄK (*Heilige*), een kluizenaar van *Konstantinopel*, in de 4^e eeuw, had zijne cel bij die stad, welke hij door zijne deugden stichtte, en door zijne profetiën verbaasde. Hij voorzeide aan keizer VALENS, die op het punt stond om zijne wapenen tegen de Gothen te wenden, dat hij in dien oorlog zou omkomen. Deze vorst wreekte zich over de voorzegging,

door den profeet te doen opsluiten, ten einde hem bij zijne terugkomst te doen sterven; maar hij sneuvelde in 378, in eenen slag. IZAÄK verliet zijne gevangenis, en keerde naar zijne cel terug; hij verliet dezelve enkel, om in 381 bij de kerkvergadering van *Konstantinopel* tegenwoordig te zijn. Keizer THEODOSIUS gaf hem groote bewijzen van achting. De heilige kluizenaar verzamelde al zijne leerlingen in een klooster aan het strand der zee, alwaar hij het geluk en den roem had, hunne deugden te geleiden. Op het einde der 4^e eeuw gaf hij zijne ziel aan God terug.

IZAÄK COMNENUS, Grieksch keizer. [Uit eene beroemde familie van *Rome*, sedert lang in *Azië* gevestigd, gesproten; toonde zich vol dapperheid, en was zeer geleerd voor zijnen tijd, hij huwde met eene Bulgaarsche prinses, die gevangen was. De gierigheid van MICHAËL STRATIOTICUS, en zijne voorliefde voor de gesnedenen, de soldaten misnoegd hebbende, zoo vereenigden zich de aanvoorders derzelve in de *St. Sophia-Kerk*, en verkozen CATALON tot keizer, die deze waardigheid van de hand wees, waarop IZAÄK in 1057 uitgeroepen werd]. Een eenvoudige particulier zijnde, had hij zich door verscheiden heldhaftige krijgs-

bedrijven onderscheiden: vorst geworden zijnde, waakte hij over zijne ministers, verbeterde een gedeelte der geldmiddelen; maar na zich de kerkelijke goederen te hebben toegeëigend, verbitterde deze daad de geestelijkheid en het volk tegen hem: en de ontevredenheid werd nog grooter, toen hij den patriarch, MICHAËL CERULARIUS, in ballingschap had gezonden, niettegenstaande deze zulks dubbel verdiend had. Door den bliksem getroffen, die hem op de jagt van het paard deed vallen, bood IZAÄK de kroon aan JOANNES, zijnen broeder, een' zacht en weldadig vorst, aan. Nadat deze dezelve van de hand had gewezen, deed IZAÄK afstand van het bestuur, dat hij slechts 2 jaren bezeten had, ten behoeve van KONSTANTIN DUCAS, dien hij het waardigste achtte om te regeren. [In het klooster van *Studië* opgesloten, gaf hij er bewijzen van de grootste nederigheid, tot zelfs de bediening van portier waar te nemen. Hij was zookuisch, dat hij in zijne ziekte, liever eene zeer smartelijke kunstbewerking wilde ondergaan, dan de eerbaarheid te kwetsen]. Hij overleed twee jaren daarna.

IZAÄK ANGELUS, Grieksch keizer, werd in 1185, in de plaats gesteld van ANDRONICUS COMNENUS, na zij-

nen voorganger op eene wreede wijze te hebben doen sterven. Hij scheen de onheilen weder goed te willen maken, welke ANDRONICUS had te weeg gebragt; hij riep de bannelingen terug, herstelde hen in hunne bezittingen. Maar weldra loogenstrafte hij zich zelve: hij oonteerde den troon en ieder een spande tegen hem zamen. [Nadat de Bulgaren het juk hadden afgeschud, onderteekende hij een schandelijk verdrag, dat zijne onderdanen en het leger, aan welks hoofd zijn broeder ALEXIS stond, die zich tot keizer deed uitroepen, aan het muiten deed slaan. Bij dit berigt nam IZAÄK de vlucht; maar men nam hem in hechtenis, en stak hem in 1195 de oogen uit. ALEXIS, de Jonge, zoon van IZAÄK, zijne wachten verschalkt hebbende, en de gevangenis ontvlugt zijnde, begaf zich naar *Venetie*, om de hulp van de hoofden der kruisvaarders in te roepen. Deze maakten zich meester van *Konstantinopel* en herstelden IZAÄK]. Maar hij kon de teugels van het rijksbestuur niet lang in handen houden. ALEXIS DUCAS deed hem in 1204, zes maanden na zijne herstelling, omkomen. Hij was een wellustig, verwijfd en ongevoelig vorst, bloohartig aan het hoofd der legerbenden, niets beteekenend in den raad,

zonder geloof, zonder eer,
zonder godsdienst.

“**IZAÄK LEVITA** (JOANNES), een geleerde Jood, in 1515 geboren, werd Christen, en onderwees te *Keulen* de Hebréeuwsche taal, alwaar hij in 1577 overleed. Hij verdedigde de volkomenheid van den Hebréeuwschen tekst, en schreef tegen **WILLEM LINDANUS**, om te bewijzen, dat de Joden denzelven niet verminkt hebben.

IZDESCHERD I., koning van *Perzië*, volgde **SAPORES**, zijnen grootvader op, wiens deugden hij niet navolgde. Hij was losbandig, gierig en wreed. Hij deed den keizers van het Oosten den oorlog aan, die hem weigerden de schatting te betalen, welke zijne voorouders van hen vorderden. **THEODOSIUS de Jonge** trad in vredesonderhandelingen met dien vorst. Onder zijn bestuur maakte de Christelijke Godsdienst grooten

voortgang in *Perzië*, maar de onbescheiden ijver van eenen bisschop, **ABDAS** genaamd, verwekte eene vervolging, die in 414 begon, en bijna 30 jaren duurde. Deze bisschop had den aan het vuur toegewijden tempel omvergeworpen. **IZDESCHERD**, beval hem denzelven weder op te bouwen, maar hij weigerde zulks, zoo als hij het schuldig was (zie **ABDAS**). De dood van **IZDESCHERD** had in 420 plaats. Volgens de Perzische geschiedschrijvers, ondervond hij de uitwerkseelen der Hemelsche wraak. Hij werd, zeggen zij, door den slag van een schoon paard, bij toeval aan de deur van zijn paleis gevonden, en dat verdween, zoodra het tegen den vorst achteruit had geslagen, gedood. — Er zijn twee andere Perzische koningen van denzelfden naam geweest, waarvan de laatste in 636, door **OMAR** overwonnen en van zijne kroon beroofd werd.